EDYCJA
2025

Kronika Tarnowa od czasów najdawniejszych do roku 2010

Krzysztof Moskal

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA IM. JULIUSZA SŁOWACKIEGO
Instytucja Kultury Miasta Tarnowa
www.biblioteka.tarnow.pl

© Copyright by | MBP w TARNOWIE
© Copyright by | KRZYSZTOF MOSKAL

Grafika i skład | BARBARA SAWCZYK

KRONIKA TARNOWA OD CZASÓW NAJDAWNIEJSZYCH DO ROKU 2010

Wstęp

Kronika (w języku greckim *chronos* to czas), czyli faktograficzny opis wydarzeń w układzie chronologicznym była najpopularniejszą formą uprawiania historii w średniowieczu. Pewnego rodzaju kroniką było pierwsze polskie dzieło historiograficzne, czyli *Kronika polska Galla Anonima*. Typowymi kronikami są *Historia Polonica* Wincentego Kadłubka i *Roczniki sławnego Królestwa Polskiego* autorstwa Jana Długosza. Skrótowy opis historii w formie kalendarium, kiedyś spisywanego ręcznie, teraz częściej umieszczanego na stronach internetowych, posiada dzisiaj wiele miejscowości, szkół, parafii, stowarzyszeń, przedsiębiorstw i klubów sportowych. Dużą wartość źródłową może posiadać kronika spisana przez świadka wydarzeń lub przynajmniej przez osobę im współczesną. Główną zaletą kroniki w popularnej historiografii jest obok zwięzłości i przejrzystości możliwość ukazania dziejów osoby, miejsca czy instytucji jako kontinuum, w którym pojawiają się obok siebie i nakładają na siebie fakty związane z najrozmaitszymi dziedzinami życia. Forma kroniki lub kalendarium jest dogodna szczególnie dla autora opisującego czasy współczesne, w stosunku do których nie może jeszcze pozwolić sobie na dystans i głębsze przemyślenia. Przeważnie bowiem dopiero po latach można właściwie ocenić wagę poszczególnych wydarzeń i zrozumieć postawy ich uczestników. W większości monografii miejscowości naszego regionu z ostatniego półwiecza przyjęto porządek problemowy (klimat, położenie, archeologia, osadnictwo, układ komunikacyjny, kultura, przemysł, szkolnictwo, sport itd.). Podział taki stosowany w opracowaniach, będących zwykle dziełem zespołu autorów specjalistów z wielu dziedzin, nie tylko historii, pozwala wprawdzie ukazać w sposób pogłębiony poszczególne aspekty rzeczywistości, ale często z pominięciem wzajemnych uwarunkowań.

W historiografii Tarnowa forma kroniki nie jest rzadkością. Już tarnowianin Adam Tuszyński na początku XVI wieku na marginesie rękopisu swojego traktatu astrologicznego *Liber ad erectiones figuram spectans* zanotował kilka ważnych dat z dziejów swojego rodzinnego miasta w porządku chronologicznym. Potem tarnowscy autorzy bernardyńscy, Daniel Zieliński w XVII wieku i Jan Kapistran Szydłowski w XVIII wieku, zamieścili w swoich dziełach rozdziały zatytułowane „Dobre i złe wydarzenia w dziejach konwentu tarnowskiego" podane w formie kroniki (fragmenty dzieła J. K. Szydłowskiego w tłumaczeniu Elżbiety Kras). Postać kroniki ma też „VII. oddział. Różne dzieje i losy Tarnowa" w pierwszej monografii Tarnowa z 1831 roku pióra ks. Wincentego Balickiego. Ze względu na chronologiczny porządek i bogaty zestaw dokumentów w pewnym sensie kroniką staropolskiego Tarnowa jest *Kodeks dyplomatyczny Tarnowa* spisany przez Franciszka Herziga, przechowywany z Bibliotece PAN w Krakowie (rkps nr 3282), z którego obficie tutaj korzystałem. Chronologiczny układ posiadają także katalogi dokumentów, jak na przykład *Katalog pergaminów znajdujących się archiwum x.x Sanguszków w Sławucie*, ułożony przez Bronisława Gorczaka, (Sławuta 1912) i Alicji Majcher-Węgrzynek, *Katalog dokumentów pergaminowych Muzeum Okręgowego w Tarnowie*. Również one stanowią źródłową podstawę *Kroniki Tarnowa.*

Do formy kroniki i kalendarium powrócono w latach 80. XX wieku. Były to następujące publikacje: Bronisław Jaśkiewicz, Stanisław Potępa, *Tarnów pod zaborem austriackim*, Tarnów 1985; Stanisław Potępa, *Tarnów międzywojenny. Kronika 1918-1939*, Tarnów 1988. Największą tego typu pracę stanowi „Zestawienie ważniejszych dat i przekazów" autorstwa Bogusława Krasnowolskiego zawarte w: *Tarnów. Studium historyczno-urbanistyczne miasta w granicach administracyjnych*, t. 1, cz. 1, *Studium historyczne*, Kraków 1988-1991, s. 13-171. Maszynopis w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Krakowie Delegatura w Tarnowie. Nieopublikowane kalendarium dziejów Tarnowa autorstwa historyka Stanisława Wróbla powstało także w 1990 roku (dostępne w bibliotece Muzeum Okręgowego w Tarnowie). Kalendarium wydarzeń jako uzupełnienie zamieszczone zostało w pracach Aleksandry Pietrzykowej *Region tarnowski w okresie okupacji hitlerowskiej – polityka okupanta i ruch oporu*, Warszawa – Kraków 1984 i Łukasza Winczury, *Hetman hetmanów. Jan Amor Tarnowski (1488-1561)*, Kraków 2005 („Kalendarium życia i spraw Jana Tarnowskiego"). W 1999 roku staraniem Miejskiej Biblioteki Publicznej ukazała się publikacja autorstwa Barbary Sawczyk pt. *Karol Wojtyła w Diecezji Tarnowskiej: kalendarium z wyborem tekstów* i pięć lat później najbardziej znana, czyli *Tarnowskie kalendarium od VIII wieku do 2004 roku*, opracowane przez Barbarę Sawczyk, Ewę Stańczyk i Marię Sąsiadowicz w Dziale Informacyjno-Wydawniczym Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie w oparciu o zbiór książek i czasopism gromadzonych w tej bibliotece. Formę kroniki przyjęły w całości opracowania Zdzisława Sumary *Solidarność tarnowska: Kalendarium 1978-1981* i Adama Gliksmana *Solidarność Małopolska. Kalendarium 1980-2005*, Kraków 2005.

Urodziłem się i wychowałem w Tarnowie. Dzieje rodzinnego miasta poznaję od 25 lat. Uważam, że wciąż wiele pozostaje w nich do odkrycia i opisania. W *Kronice Tarnowa* starałem się uchwycić przede wszystkim ważniejsze wydarzenia w jego dziejach, przemieszane z faktami pozornie błahymi, lecz charakterystycznymi dla danego okresu, czy po prostu tymi, którymi przez jakiś czas żyli mieszkańcy naszego miasta, rozmawiając choćby o pogodzie (jej wpływ na historię jest zresztą coraz bardziej doceniany).

Wiedzę o wydarzeniach z historii Tarnowa czerpałem głównie z wymienionych wyżej dokumentów archiwalnych, rękopisów, z prasy tarnowskiej i regionalnej oraz opracowań, których największy zbiór znajduje się w Centrum Wiedzy o Tarnowie i Regionie Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie. Niekiedy zamieszczałem cytaty ze źródeł dla zilustrowania wydarzenia. W tym miejscu apeluję do redaktorów tarnowskich gazet o wskrzeszenie niezwykle cennego nie tylko dla historyków działu „kronika wydarzeń" czy „kronika miejscowa".

W kronice z reguły wystarczy podanie faktów. Nie ma warsztatowego wymogu ich interpretacji. Czytelnik zauważy jednak na pewno, że nie czułem się z niego całkowicie zwolniony. Nie traktowałem też Tarnowa jako „samotnej wyspy" na mapie i starałem się wskazywać miejsca, gdzie wielka narracja historyczna wpływała mocniej na tarnowską mikronarrację. Zgodnie z zasadą, że najciekawsza jest prawda, nie pomijałem wydarzeń świadczących o regresie w różnych dziedzinach życia, upadków większych przedsiębiorstw, głośniejszych przestępstw oraz innych spraw i sprawek. Oczywiście, tarnowianie znajdą na kartach *Kroniki Tarnowa* nieporównanie więcej powodów do dumy i materiału do budowania pozytywnego samowizerunku.

Nie wprowadzałem w kronice podziału na epoki średniowiecza, renesansu, autonomii galicyjskiej itd. Nie używałem wartościujących określeń typu „epoka złota" czy „okres upadku". Swoje cienie miały bowiem nawet „epoki złote", a wiele ciekawych i ważnych rzeczy działo się w „okresach upadku". Na równych prawach potraktowałem zasłużone

dla Tarnowa postacie, o których dzisiaj często słyszymy przy okazji rozmaitych rocznic, akcji promocyjnych i w konsekwencji w odpowiedziach na pytania ankietowe o cenionych tarnowian, jak i te zapomniane lub niesłusznie ignorowane. Postacie ważne dla Tarnowa ale nie urodzone w nim, pojawiają się w *Kronice Tarnowa* nie w momencie swoich narodzin, lecz dopiero wtedy, kiedy ich los wiąże się z tym miastem.

Zdaję sobie sprawę, że wybór wydarzeń w *Kronice Tarnowa* może spotkać się zarówno z zarzutami o nieuzasadnione pominięcia, jak i nadmierne honorowanie spraw trzeciorzędnych. Nie będę zaskoczony jeśli wielu zainteresowanych dziejami swojego miasta tarnowian uzna, że warto byłoby dodać jedne rzeczy, a inne pominąć. To zrozumiałe, szczególnie jeśli chodzi o to, co sami pamiętamy lub nawet w czym braliśmy udział. Wybierając wydarzenia z ostatnich sześciu dziesięcioleci poza tymi przełomowymi, jak „październik 1956", powstanie „pierwszej Solidarności" i wprowadzenie stanu wojennego, dałem pierwszeństwo rozwojowi układu urbanistycznego i jego przemianom, architekturze (bo miasto to nie tylko ludzie) oraz szeroko pojętej kulturze, tej niedochodowej zarówno dzisiaj, jak i kiedyś dziedzinie życia, bez której jednak trudno o pełne przeżywanie człowieczeństwa i właściwe funkcjonowanie społeczeństwa. Słusznie bowiem tarnowianie szczycą się wielkimi inwestycjami początku XX wieku: linią tramwajową, siecią wodociągową i elektrownią, ale powinni też pamiętać, że Tarnów w tym czasie był miastem rozbrzmiewającym muzyką na bardzo wysokim poziomie, w którym każdego roku kilkakrotnie gościły gwiazdy światowych scen, orkiestra pułkowa osiągała poziom godny filharmonii, a amatorski zespół wystawiał z powodzeniem opery Moniuszki. Był też miastem, w którym działała wielka liczba stowarzyszeń, jak powiedzielibyśmy dzisiaj – organizacji pozarządowych.

W dziejach Tarnowa nie wszystko jest do końca wyjaśnione, ale wciąż trzeba przypominać podstawowe fakty, jak np. te związane z powstaniem miasta. W ostatnich latach bowiem z powodu jednego, niebrzydkiego nawet pomnika, w świadomości tarnowian miało miejsce, jeśli nie zafałszowanie wiedzy o osobie założyciela miasta, to przynajmniej zamieszanie w tej sprawie. Zdziwiliby się bardzo ksiądz Balicki, Jan Leniek, Franciszek Herzig oraz inni historycy z minionych wieków, gdyby dowiedzieli się, że w XXI stuleciu wbrew faktom i dokumentom, zasługę lokacji, czyli założenia Tarnowa, przypisuje się niekiedy Władysławowi Łokietkowi. A przecież król ten jedynie wydał w Krakowie Spycimirowi Leliwicie przywilej (zgodę) na tę *stricte* prywatną inwestycję. Tarnów był przecież przez pierwsze ponad 450 lat swojej historii miastem nie królewskim (założonym i posiadanym przez monarchę), jak sąsiednie Wojnicz i Pilzno, nie należącym do Kościoła (stanowiącym własność biskupa lub klasztoru), jak Radłów i Tuchów, ale miastem założonym przez świeckiego możnowładcę na jego ziemi i pozostającym w rękach jego spadkobierców. Właśnie w tym tkwi historyczny fenomen Tarnowa, że powstał jako miasto możnowładcze już w pierwszej połowie XIV stulecia na obszarze jeszcze wtedy dość odległym od głównych szlaków komunikacyjnych i mimo to dobrze rozwinął się jako ośrodek handlowy oraz rzemieślniczy z najsilniejszym cechem sukienniczym. Mniej razi popularny zwrot, że to król Władysław Łokietek w 1330 roku nadał prawa miejskie Tarnowowi, ale trzeba pamiętać, że miasto to należało najpierw fizycznie zbudować, inwestorem zaś był nie król, a Spycimir Leliwita.

W 1330 roku założenie miasta na prawie niemieckim było w tej części Europy aktem bardzo nowatorskim. Świadczy o tym fakt, że na obszarze wschodniej części przedrozbiorowej Polski wyznaczonej umownie biegiem Dunajca i Wisły aż do dawnej granicy Państwa Zakonu Krzyżackiego mamy tylko siedem miejscowości mogących się pochwalić nadaniem prawa miejskiego (średzkiego lub magdeburskiego) przed Tarnowem. Są to: Biecz,

Stary Sącz, Nowy Sącz, Lublin, Ciechanów, Płock i Dobrzyń nad Wisłą. Kiedy na terenie Tarnowa wyznaczano działki osadnicze do wschodniej granicy królestwa było niespełna 70 km. Między nią a Tarnowem aż po Lublin, nie było jeszcze żadnych miast tylko osady wiejskie rozdzielone olbrzymimi kompleksami Puszczy Sandomierskiej.

Na szybki rozwój Tarnowa wpłynęło przyłączenie Rusi Halicko-Włodzimierskiej z Lwowem do Polski, które dokonało się nie bez istotnego udziału Spycimira Leliwity. Tarnów do czasu powstania Zamościa był prawdopodobnie największym miastem w Królestwie Polskim należącym do rodziny możnowładczej. Najlepszym dowodem dobrej ekonomicznie sytuacji średniowiecznego Tarnowa jest fakt, że stosunkowo niedługo po lokacji mógł sobie pozwolić na pełny murowany obwód obronny z basztami, nie sztukowany jak w wielu miastach drewnianym parkanem lub wałem ziemnym. Na taką inwestycję mogły się zdobyć tylko bogate i ludne miasta. W pobliżu Tarnowa były to królewskie grody Biecz, Krosno i Nowy Sącz. W skromniejszym wymiarze (bez baszt) umocnienia murowane lub częściowo murowane miały należące do monarchy miasta Bochnia (notabene wschodnia brama w tym mieście nazywała się Tarnowską), Czchów, Jasło i Lipnica Murowana. Z miast stanowiących własność możnowładczą w Małopolsce murowanym obwodem obronnym od XV stulecia mogły pochwalić się tylko Nowy Żmigród Bogoriów i Kraśnik Tęczyńskich. Mury miały dawać nie tylko bezpieczeństwo mieszkańcom miasta, ale też podnosić walory obronne państwa. Bez przesady można zatem powiedzieć, że założenie Tarnowa, miasta i zamku, było największą osadniczą możnowładczą inicjatywą średniowiecznej Polski. Tym bardziej niezwykłą, że w tym czasie polscy możnowładcy raczej otrzymywali miasta od królów, niż sami je zakładali. Nie dziwi więc, że na najstarszej pieczęci Tarnowa widnieje postać Spycimira Leliwity, a w otoku napis: „Tarnów – miasto Spycimira". Bezprecedensowy rozmach inwestycyjny kasztelana krakowskiego nie skończył się na Tarnowie, bo niedługo potem zbudował on zamek Melsztyn, lokował miasta: Brzesko i prawdopodobnie Żabno. A przecież lokacja Tarnowa mogła się nie udać. Kto pamięta dzisiaj, że w XIV wieku rozwijającym się miastem była także pobliska Uszew?

Potomkowie kasztelana krakowskiego Spycimira – Tarnowscy, a wśród nich najsławniejszy hetman wielki koronny Jan Amor Tarnowski, dbali o miasto, którego rozwój ekonomiczny był jedną z podstaw ich znaczenia w Królestwie Polskim. Po nich miasto przejęli Ostrogscy. Najstarsze i najcenniejsze zabytki miasta na czele ze słynnymi już w XVII wieku pomnikami nagrobnymi zawdzięczamy jego szczególnym związkom z Tarnowskimi i Ostrogskimi, w swoim czasie najpotężniejszymi rodami I Rzeczpospolitej.

Stan własnościowy nie zawsze wpływał pozytywnie na sytuację miasta. W 1603 roku książę Konstanty Ostrogski podzielił swoich synów Janusza i Aleksandra po równo dobrami tarnowskimi. Podział Tarnowa na dwie części, a jeszcze bardziej późniejsze oddawanie tych części w dzierżawę lub w zastaw odbił się na nim negatywnie. Na szczęście znaleźli się właściciele miasta, którzy postanowili ten stan uporządkować. Pierwsza dzieło własnościowego zjednoczenia Tarnowa podjęła księżna Teofila Ludwika Lubomirska. Dokończył je książę Paweł Karol Sanguszko, podnosząc z upadku miasto wyludnione i zniszczone na początku XVIII wieku przez epidemie, pożary i pobyty obcych wojsk.

Tarnów nie był nigdy siedzibą kasztelana. W latach 1386-1465 razem z sąsiednim Pilznem pełnił rolę stolicy powiatu sądowego w województwie sandomierskim. Oznacza to, że w Pilźnie i Tarnowie odbywały się na zmianę posiedzenia sądu ziemskiego. Od roku 1465 aż do czasów austriackich funkcję tę przejęło całkowicie królewskie Pilzno. Jedynie na początku XVI wieku Tarnów był stolicą efemerycznego powiatu skarbowego. Brak znaczenia Tarnowa w strukturze administracyjnej Królestwa Polskiego częściowo rekom-

pensowała wyższa ranga w strukturze Kościoła, najpierw jako siedziby dekanatu w ramach diecezji krakowskiej, potem także prepozytury. Fakt ten wpływał pozytywnie na poziom szkolnictwa w mieście. Przypomnijmy w tym miejscu choćby postacie księdza prepozyta Marcina Łyczki, fundatora budynku szkoły, i księdza Wojciecha Kaszewicza, założyciela tarnowskiej akademioli. Także z Kościołem rzymskokatolickim, ale już w czasach austriackich i na poziomie diecezji, wiążą się początki pierwszej tarnowskiej szkoły wyższej, czyli Instytutu Teologicznego, przeniesionego tutaj z Bochni przez biskupa Grzegorza Zieglera pod koniec lat 20 XIX w. Z utworzeniem diecezji tarnowskiej wiąże się też powstanie pierwszej stałej drukarni w Tarnowie.

Istotny element dawnego Tarnowa, o którym często zapomina się choćby w graficznych i plastycznych próbach rekonstrukcji tego miasta to klasztor Bernardynów z kościołem pw. Matki Bożej Śnieżnej odgrywający wielką rolę nie tylko w religijnym życiu miasta i jego przedmieść. Kompleks późnośredniowiecznych budowli bernardyńskich na Przedmieściu Małym, powstały z inicjatywy Jana Amora z Tarnowa (zm. 1500), otoczony osobnym murem obronnym i rozbudowywany do 1 połowy XVIII wieku, zajmował powierzchnię porównywalną z jedną czwartą powierzchni lokacyjnego Tarnowa, a licząc z ogrodami, sadem i cmentarzem, jeszcze większą. W kryptach kościoła Matki Bożej Śnieżnej−przebudowanego przez władze austriackie do celów świeckich spoczywają do dzisiaj szczątki wielu zakonników i dobroczyńców klasztoru. Wspomnijmy też, że właśnie za czasów Jana Amora z Tarnowa, ojca słynnego hetmana, rozpoczął się najbardziej intensywny rozwój Tarnowa w okresie staropolskim, a miasto, podnoszące się ze zgliszcz po całej serii wielkich pożarów, z drewnianego stawało się powoli murowanym.

Przez kilkaset lat rzeczywistość miasta współtworzyła społeczność żydowska, liczniejsza raczej od XVII wieku, a w kolejnym stuleciu przez pewien czas nawet przeważająca pod względem liczebności i aktywności ekonomicznej wśród mieszkańców miasta między murami. Notabene głównym powodem osadnictwa Żydów w Tarnowie był fakt, że było to miasto należące do świeckiego możnowładcy. Miasta królewskie od końca XVI do XVIII wieku mogły bowiem korzystać z przywileju *de non tolerandis Judaeis* i Żydom trudniej było się legalnie w nich osiedlić, gorzej też było ze swobodą gospodarczą.

Trwałych śladów obecności (nie licząc wpisów do ksiąg miejskich i sądowych) nie pozostawili w Tarnowie Szkoci, którzy w XVII wieku stanowili najbardziej aktywną ekonomicznie część jego obywateli. Właśnie wtedy za czasów Ostrogskich Tarnów najbardziej charakteryzował się wielokulturowością, odróżniając się pod tym względem od Pilzna i Wojnicza, sąsiednich miast królewskich i Tuchowa, miasta opactwa tynieckiego. W Ostrogu na Wołyniu, rodzinnym gnieździe Ostrogskich, były świątynie chyba wszystkich wyznań w I Rzeczypospolitej.

W okres II Rzeczypospolitej Tarnów wszedł pod względem etnicznym i religijnym jako miasto polsko-żydowskie z liczącą około 200 osób społecznością ukraińską, która właśnie wtedy zagościła w nim za sprawą wielkiej polityki. Mimo istniejących szans społeczność żydowska w Tarnowie nie zdołała się trwale odrodzić po tragicznej dla niej w skutkach okupacji niemieckiej. Zapewne niedługo po 1956 roku (kiedy zabrakło „minian", czyli przynajmniej 10 dorosłych Żydów do odprawienia modłów) Tarnów stał się miastem praktycznie jednorodnym pod względem etnicznym i kulturowym. Chociaż może to sąd nie do końca słuszny, ponieważ socjolodzy uważają, że miasta z reguły są w większym lub mniejszym stopniu wielokulturowe. Poza tym w latach 60. XX w. w związku zakazem prowadzenia koczowniczego trybu życia w Tarnowie osiedliła się grupa Romów, nieco urozmaicając tę kulturową homogeniczność.

Tarnów blisko 150 lat znajdował się pod władzą austriacką, która narzuciła części historycznej Małopolski nazwę Królestwa Galicji i Lodomerii (używając terminów „Galicja", „galicyjski" w odniesieniu m.in. do Tarnowa możemy wprowadzać w błąd, ponieważ ktoś nieobeznany z zawiłościami historycznymi, szczególnie cudzoziemiec, może sądzić, że chodzi nam o dawną część Ukrainy). Dzięki ulokowaniu w nim siedzib biskupstwa, starostwa, sądu, gimnazjum i garnizonu wojskowego rozwinął się w ośrodek o dużym znaczeniu ponadlokalnym i takim pozostaje do dnia dzisiejszego. Pomimo początkowo silnego nacisku germanizacyjnego ze strony aparatu urzędniczego, najczęściej obcego pochodzenia Tarnów nie przestał być miastem polskim, a w XIX stuleciu urzędnicy oraz ludność napływowa pochodzenia austriackiego, czeskiego i węgierskiego w niemałej części uległa polonizacji. Jeśli starsi tarnowianie w 1772 roku bez głośnych sprzeciwów pogodzili się z nowym panowaniem, to najbardziej niepokorni z tarnowskich gimnazjalistów i czeladników już w 1805 roku zaczęli przekradać się do szeregów operującej na Morawach armii napoleońskiej. Ćwierć wieku później tarnowianie, a wśród nich Józef Bem brali udział w powstaniu listopadowym. Po jego upadku wielu byłych powstańców zamieszkało w Tarnowie, korzystnie wpływając na jego rozwój gospodarczy i nie przestając działać na rzecz sprawy narodowej (m.in. Franciszek Eliasiewicz). W historii Polski Tarnów wymieniany jest jako główna scena tzw. rzezi galicyjskiej w lutym 1846 roku, która jako inspirowana z zewnątrz rewolucja ludowa zdusiła w zarodku, można tak chyba napisać, „powstaniowy falstart" w zachodniej Galicji. Dwa lata później podczas Wiosny Ludów powróciła nadzieja przynajmniej na autonomię Galicji w ramach cesarstwa, ale także ona mimo korzystniejszej sytuacji politycznej znowu okazała się przedwczesna. Za to podczas kampanii siedmiogrodzkiej 1848/49 zabłysła najmocniej gwiazda generała Józefa Bema.

Powstanie styczniowe, które toczyło się za granicą zaboru, to właściwie osobny rozdział w dziejach Tarnowa. Nie chodzi tylko o bezpośredni udział tarnowian w walkach, ale też o zaangażowanie w pomoc powstaniu władz miasta i jego najbardziej szanowanych obywateli. Władze miasta, na czele z burmistrzem Józefem Pędrackim, zajmowały się jednocześnie zadaniem wybrukowania tarnowskich ulic i konspiracyjnym organizowaniem transportów broni oraz szpitali dla powstańców. Witold Rogoyski, rekordzista pod względem długości czasu sprawowania urzędu burmistrza Tarnowa (23 lata), wziął udział w wielu bitwach powstania i otrzymał stopień majora. Nawet podział polityczny na „białych" i „czerwonych" przeniósł się na tarnowską Radę Miejską i toczące się w niej spory. To właśnie za tego pokolenia w nowych warunkach autonomii galicyjskiej rozpoczął się w Tarnowie największy od trzech wieków ruch budowlany. I wreszcie październik 1918 roku i przejęcie władzy w mieście przy współpracy polskich spiskowców z armii austro-węgierskiej i tarnowian, na czele z burmistrzem Tadeuszem Tertilem. Dzięki temu Tarnów chlubi się mianem pierwszego wolnego od zaborcy miasta w niepodległej Polsce.

Powodem do dumy są też Zakłady Azotowe, wcześniej Państwowa Fabryka Związków Azotowych wraz z miastem-ogrodem w Mościcach, z eleganckimi modernistycznymi budynkami, wpisujące się obok portu w Gdyni i Centralnego Okręgu Przemysłowego w wielkie projekty i inwestycje odradzającego się po rozbiorach państwa polskiego.

Najmroczniejszy okres we współczesnych dziejach Tarnowa to czas okupacji niemieckiej w latach 1939-1945. Nasi zachodni sąsiedzi w poczuciu „dziejowej misji" przystąpili do zdobywania przestrzeni życiowej dla Wielkich Niemiec metodą wojny totalnej. Od 1942 roku z pruską gruntownością i pasją doprowadzania zaczętej rzeczy do końca rozpoczęli także „dzieło porządkowania" ludzkości według kryteriów rasowych. Polakom przyznali status podludzi. Pierwsze dwa lata okupacji wypełniła bezwzględna walka z krzepnącym polskim ruchem oporu polegająca na planowej eliminacji działaczy konspiracyjnych, osób

podejrzanych o taką działalność, inteligencji oraz pacyfikacji młodzieży. Kulminacja represji nastąpiła wiosną 1940 roku, w związku z akcją AB. Z tym okresem wiąże się pierwszy masowy transport więźniów do KL Auschwitz. Pozostała ludność, pozbawiona liderów, sterroryzowana i odcięta od możliwości zdobycia wykształcenia wyższego niż zawodowe miała być z czasem sprowadzona do roli niewolniczej siły roboczej. Obywatele polscy pochodzenia żydowskiego w Tarnowie podlegali od początku okupacji dodatkowym represjom. W czerwcu 1942 roku zaczęto ich planową eksterminację, którą zakończono we wrześniu następnego roku. Chociaż w bardziej zamierzchłych dziejach Tarnowa bywały lata, kiedy z powodu epidemii tracił on więcej niż połowę mieszkańców, to wtedy w ciągu kilkunastu miesięcy zniknęła nie tylko połowa jego mieszkańców, ale zarazem cała osobna, tryskająca energią i zróżnicowana społeczność od kilkuset lat współtworząca miasto.

Na pełniejszy obraz zasługuje okres instalowania się reżimu komunistycznego, rozpoczęty w styczniu 1945 roku. Jak poetycko określił to trzy dni przed swoją śmiercią Józef Szczepański, powstaniec warszawski, od „czarnej śmierci" wybawiła wtedy Polaków „czerwona zaraza". Natychmiast po przejściu frontu tarnowianie spontanicznie zaczęli odbudowywać przedwojenne instytucje, pragnąc powrotu do normalności, ale nie dla wszystkich i nie pod każdym względem było to możliwe. Wciąż trwała wojna z totalitaryzmem wprawdzie mniej teraz krwiożerczym, ale bardziej perfidnym i skutecznie wielu zwodzącym. Wymuszony w 1947 roku koniec prezydentury Eugeniusza Sita pozbawił tarnowian złudzeń o powrocie do normalnego funkcjonowania samorządu miejskiego przy obowiązywaniu stalinowskiej zasady jednolitej władzy państwowej. Od tego czasu aż do pamiętnego października 1956 roku na stanowiskach prezydenta miasta, a potem przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej, pojawiali się przywiezieni „w partyjnych teczkach towarzysze", którzy często znali Tarnów tylko z krótkiego pobytu w hotelu.

W 1955 roku, czyli 10 lat po zakończeniu wojny, ilość mieszkańców miasta wróciła do stanu z 1939 roku, przekraczając 58 tys. W ciągu następnych 5 lat wzrosła o 12 tys. W 1976 roku w Tarnowie, już jako mieście wojewódzkim, urodził się stutysięczny jego mieszkaniec. Poza czynnikiem wyższego przyrostu naturalnego ten szybki wzrost populacji dokonał się dzięki napływowi ludności i powiększeniu granic miasta. W 1979 roku przewidywano nawet, że pod koniec XX wieku liczba mieszkańców Tarnowa sięgnie 220 tys. Tarnowianie z okresu PRL w większości znaleźli zatrudnienie w przemyśle, który w tym czasie bardzo szybko się rozwijał, w przeciwieństwie do handlu i rzemiosła. Wokół granic przedwojennego miasta wyrosły liczne, podobne do siebie osiedla bloków wielorodzinnych, w których do dzisiaj mieszka większość tarnowian.

O historii Tarnowa napisano i pisze się sporo, ale wciąż brakuje monografii miasta ujmującej w sposób rzetelny i zgodnie z aktualnym stanem wiedzy dzieje miasta łącznie z okresami: międzywojennym, okupacji niemieckiej, PRL i pierwszego dwudziestolecia III RP (łącznie to prawie 100 lat!). Zadanie to będzie szczególnie trudne, choćby z powodu często skrajnie rozbieżnych ocen tych dwóch ostatnich okresów uwarunkowanych współczesnymi podziałami politycznymi. Byłbym usatysfakcjonowany, gdyby *Kronika Tarnowa* stała się inspiracją dla takiej w pełni naukowej pracy.

Na koniec chciałbym podziękować wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania tej książki. Dziękuję bardzo Marii Sąsiadowicz i Kazimierzowi Bańburskiemu z Muzeum Okręgowego w Tarnowie za lekturę tekstu przed publikacją i cenne uwagi. Ilustratorce *Kroniki* Ewie Szczepańskiej dziękuję za ukazanie Tarnowa w zupełnie nowy sposób.

Dziękuję też mgr. Monice Łabędź-Łakoma za korektę polonistyczną oraz wszystkim osobom, które wspierały na różny sposób wydanie tej książki na czele z dyrektor MBP w Tarnowie Ewą Stańczyk.

Zapraszając do lektury *Kroniki Tarnowa*, powtórzę dedykację, którą ponad 180 lat temu zapisał ks. Wincenty Balicki w książce *Miasto Tarnów.* „Wam poświęcam to dzieło, mieszkańce Tarnowa, wam Spicimira wnuki, Tarnowskich synowie, czytajcie, co w przeszłości, o przodkach czas chowa, ich świetność, sławę, Klio niechaj Wam opowie".

8300-4500 lat p.n.e.

Kilka stanowisk archeologicznych z okresu mezolitu (środkowej epoki kamienia) w obrębie granic administracyjnych miasta świadczy o tym, że wraz z końcem okresu zlodowacenia pojawili się tutaj pierwsi ludzie. Byli to prawdopodobnie łowcy podążający za stadami reniferów, zakładający obozowiska i z czasem przechodzący z gospodarki łowiecko-zbierackiej do gospodarki wytwarzającej.

4500-3400 lat p.n.e.

Ślady osadnictwa z epoki neolitu (młodszej epoki kamienia) odnaleziono w różnych miejscach miasta. Liczne wyroby krzemienne z epoki neolitu odnalezione w rejonie pl. A. Morawskiego świadczą o istnieniu tam ośrodka produkcji. Cmentarzysko z okresu neolitu odkryto na terenie dziedzińca przed nowym kościołem Bernardynów.

2300-2100 lat p.n.e.

Na północnym zboczu rozległego cypla, nad doliną Białej (na południe od ul. Na Młyny w Tarnowcu) istnieją osiedla lub obozowiska ludności kultury mierzanowickiej (epoka brązu), zajmującej się pasterstwem. Relikty szałasu tej kultury znaleziono na stanowisku 1 w Tarnowcu, tuż przy granicy miasta, a pojedyncze ślady po drugiej stronie rzeki Białej, na stanowisku 5 w Koszycach Wielkich.

700-400 lat p.n.e.

We wczesnej epoce żelaza na Górze św. Marcina funkcjonuje osada obronna zbudowana przez ludność kultury łużyckiej. Nikłe jej pozostałości w postaci podstawy nasypu wału z gliny z kamieniami, jamami po słupach podtrzymujących konstrukcję wału i ślady domostw odnaleziono w zachodniej części wczesnośredniowiecznego grodziska w Zawadzie. W osadzie przed najazdami Scytów chronili się także mieszkańcy osad położonych w pobliżu Białej i Wątoku. Prochy spopielonych zmarłych ówcześni mieszkańcy tej ziemi umieszczali w charakterystycznych naczyniach zwanych popielnicami i chowali w jamach cmentarnych. Pozostałości takiego cmentarza odkryto na wzgórzu staromiejskim na zapleczu kamienicy Rynek 5.

I-V wiek n.e.

W okresie wpływów rzymskich na całym obszarze Małopolski dominuje kultura przeworska. W 1932 r. na terenie wyrobiska cegielni „Rudy" przy ul. Gliniańskiej pozostałości osady z okresu wpływów rzymskich odkrył pionier archeologii w Tarnowie, nauczyciel Bolesław Czapkiewicz. Stanowisko odkryte i zbadane przez niego w ewidencji archeologicznej na terenie miasta ma numer 1. Osady kultury przeworskiej okresu wpływów rzymskich znajdowały się głównie na terenach dzisiejszego miasta położonych nad rzeką Biała, m.in. na terenie Osiedla Koszyckiego (st. 3 i 6), w okolicach ulic Grunwaldzkiej i Rudy Młyny (st. 88). Gęsto zasiedlona była też krawędź Pogórza Karpackiego (np. st. 89

przy ulicy Leliwitów). O wpływach rzymskich i relacjach handlowych z imperium mieszkańców tych osad świadczą znaleziska monet z czasów cesarzy Tyberiusza, Wespezjana, Treboniana Galla i Teodozjusza II, panujących od I do V wieku n.e.

VIII wiek

Na Górze św. Marcina powstaje osada wczesnosłowiańska. Pozostałości jej odkryto pod wałem grodziska za domami nr 5a, 6, 7a, 8a w Zawadzie.

Plemiona zamieszkujące we wczesnym średniowieczu dorzecze górnej Wisły, w tym i okolice Tarnowa zalicza się do południowej „prowincji" kulturowej Słowian zachodnich. Obejmowała ona oprócz Małopolski także Słowację, Morawy, Kotlinę Czeską i część Śląska. Od połowy VIII w. „południowców" łączył wspólny typ obrządku pogrzebowego: ciałopalny, kurhanowy, na części wymienionego terytorium nakurhanowy. Na północy występowały głównie płaskie groby ciałopalne. W budownictwie części południowej Słowiańszczyzny zachodniej dominowały czworokątne chaty zagłębione w ziemię (ziemianki i półziemianki), natomiast w części północnej przeważały chaty naziemne (plecionkowe, a od pewnego momentu także domostwa zrębowe). Charakterystyczne dla południowej Słowiańszczyzny było też występowanie i użytkowanie żelaznych płacideł, np. grzywien siekieropodobnych. Największa różnica między dwiema częściami Słowiańszczyzny zachodniej dotyczy grodów budowanych na jej obszarze przed połową X w. W części południowej dominowały grody o powierzchni kilku, kilkunastu, a nawet powyżej dwudziestu hektarów, o wałach budowanych w różnorodnej technice. W północnej części Słowiańszczyzny budowano w tym okresie grody o powierzchni rzadko przekraczającej 2-3 ha, za to gęściej rozlokowane. Na terenach małopolskich grodów plemiennych nie znaleziono reliktów pogańskich świątyń ani jakichkolwiek śladów pochówku.

IX wiek

Na Górze św. Marcina zbudowano wieloczłonowy gród o powierzchni ponad 20 ha hektarów (jeden z największych na ziemiach polskich) i drewniano-ziemnych umocnieniach z podstawą w formie potężnego szańca ziemnego. Stanowi on centrum osadnicze w ramach terytorialnej organizacji plemiennej. Wielkość umocnień, oprócz bezpieczeństwa, podnosiła także prestiż osady. Badania archeologiczne wykazały występowanie na terenie grodu i podgrodzi odmiennych form budynków (łącznie odkryto 78 obiektów wczesnośredniowiecznych). W sąsiedztwie czworokątnych półziemianek wyposażonych w paleniska lub piece stały budynki naziemne o ścianach zbudowanych z plecionki. Odmienny typ reprezentował budynek o konstrukcji zrębowej (5,4 x 3,2 m) w południowo-zachodniej części grodu, w którego wypełnisku wśród licznych zabytków odnaleziono żelazną zapinkę podkowiastą. W wypełnisku innego budynku znaleziono ostrogę w typie świadczącym o istnieniu kontaktów mieszkańców grodu z Wielkimi Morawami. Przy budynkach znajdowały się jamy zasobowe. Gród zamieszkiwać mogło nawet kilkaset osób. Zajmowały się one m.in. konserwacją umocnień. Na wschód od grodu w Zawadzie, na wododziale Białej i Wisłoki zaczynało się pogranicze z Lędzianami, innym plemieniem zachodniosłowiańskim, które od 981 roku podporządkowane zostało Rusi Kijowskiej. W promieniu kilkunastu kilometrów istnieją osady otwarte, których ludność angażowana do budowy fortyfikacji w razie zagrożenia mogła chronić się w grodzie z dobytkiem. W granicach dzisiejszego miasta pozostałości takich osad składających się z kilku lub kilkunastu

domów znaleziono m.in. w okolicach ulic: Czystej (między Rowem Chyszowskim a Potokiem Klikowskim – stanowisko 55), Lwowskiej (w okolicy szpitala św. Łukasza - st. 63), Komunalnej (w pobliżu północno-wschodniego krańca miasta – st. 83), między Kalinową a Wiśniową (w Krzyżu – st. 102). Pozostałości domu z IX w. odkryto też w centrum miasta na placu A. Morawskiego.

Druga połowa X wieku

Ziemie późniejszej Małopolski przyłączono do państwa czeskiego.

989

Tereny przyszłej Małopolski zostają włączone do państwa księcia Mieszka I. Rozpoczyna się ich trwała chrystianizacja. Na początku następnego wieku gród na Górze św. Marcina upada w nieznanych okolicznościach. Osadnictwo na terenie przyszłego miasta trwa dalej w mniejszych osadach. Ślady ich odnaleziono m.in. na stanowiskach archeologicznych: nr 52 (wieki XI-XIII, okolice ulicy Cytrynowej na południe od strugi Żabnica), nr 81 (w. X-XIII, na południe od ulicy Błonie, nad Małochlebówką), nr 67, 68, 69 (w. XI-XIII w pobliżu ulicy Środkowej nad Małochlebówką).

Koniec XI wieku

Królowa Judyta, żona Władysława Hermana, nadaje klasztorowi benedyktynów w Tyńcu liczne osady nad Białą, Dunajcem i Wisłoką, w tym dawną osadę przygrodową nad Białą, na zachód od opustoszałego grodu na Górze św. Marcina. W jej miejscu benedyktyni zakładają wieś. Przypuszczalnie w następnym stuleciu powstaje w niej kościół parafialny lub może protoparafialny. Protoparafia to parafia ze względu na bardzo rozległy teren oddziaływania nie posiadająca wyznaczonych granic.

1124

Dokładnie między 6 kwietnia 1123 a 7 marca 1125 roku, w dokumencie potwierdzającym posiadłości benedyktynów tynieckich, wystawionym przez legata papieskiego kardynała Idziego z Tusculum z okazji poświęcenia kościoła klasztornego w Tyńcu, wymieniono po raz pierwszy wieś *Tarnov*. Treść dokumentu znana jest z XIII-wiecznego falsyfikatu z nieprawdziwą datą roczną 1105. Wymieniony w nim *Tarnov* identyfikowany jest najczęściej z Tarnowcem, zwanym też Tarnowem Małym. Prawdopodobnie ślady tej właśnie wsi odkryto podczas badań archeologicznych przy ul. Na Młyny w Tarnowcu. Liczyła ona 10 zagród zamieszkiwanych przez kilkudziesięciu mieszkańców. Istniała w tym miejscu w XII i pierwszej połowie XIII wieku w granicach kasztelanii wojnickiej.

Druga połowa XIII wieku

Powstaje wieś Tarnów, stanowiąca własność rycerską. Ukształtowała się ona jako dwuczłonowa osada z dwoma centrami osadniczymi – wschodnim na południe od wzgórza staromiejskiego i zachodnim w rejonie późniejszej Strusiny. Osadnictwo istnieje także na późniejszym wzgórzu zamkowym w Tarnowcu.

13 grudnia 1275

Książę Bolesław Wstydliwy wraz z księżną Kingą zatwierdzają w Korczynie, na prośbę opata Kosmy, posiadłości i przywileje klasztoru tynieckiego, transumując również dokument legata Idziego, który został przedstawiony kancelarii książęcej nie w oryginale, ale w falsyfikacie nań opartym.

1279-88

Podczas panowania księcia Leszka Czarnego benedyktyni tracą wieś Tarnów, która powraca do własności książęcej. Jan Długosz wymienia *Tharnowo* jako jedną z wsi utraconych przez klasztor w Tyńcu. Możliwe też, że utracili ją dopiero w 1311 r.

1309

W opisach cudów u grobu św. Kingi umieszczono najstarszą pisemną wzmiankę o Tarnowie, identyfikowanym z wsią rycerską, na terenie której później powstało miasto. Tarnów był wtedy wsią komesa Rafała, zapewne z rodu Rawitów (od herbu Rawa, czyli Panna na niedźwiedziu). W tym właśnie roku *pewna kobieta o imieniu Marta z Tarnowa, wsi komesa Rafała, przywiedziona do grobu błogosławionej Pani [w Starym Sączu – KM], chroma na prawą nogę i ślepa na lewe oko, gdy się tam wyspowiadała i uzyskała protekcję od świętej Pani, natychmiast sprawność nogi i oka odzyskała* (tłum. K. Bańburski).

17 kwietnia 1312

Na scenę historii wkracza przyszły założyciel Tarnowa Spytko z Dębna (dokładnie Dębian w powiecie wiślickim, które były jego wsią dziedziczną) herbu Leliwa. W tym samym roku, wkrótce po uśmierzeniu buntu mieszczan krakowskich, otrzymuje godność łowczego krakowskiego. Spytko, czyli Spycimir często przebywa przy księciu Władysławie Łokietku i reprezentuje władcę na krakowskich rokach gajonych (wiecach sądowych).

20 stycznia 1320

Koronacja Władysława Łokietka na króla Polski. Przed 1 czerwca tego roku kasztelan wiślicki Spycimir Leliwita zostaje mianowany wojewodą krakowskim.

1326

W spisie świętopietrza za rok 1325 pojawia się pierwsza informacja źródłowa o istnieniu parafii i dekanatu tarnowskiego, obejmującego obszar kasztelanii wojnickiej. Nie wiadomo, gdzie stał pierwszy tarnowski kościół. Być może na wzgórzu zamkowym, gdzie odkryto w latach 60. XX w. kilkanaście grobów szkieletowych. Plebanem kościoła tarnowskiego był Mirosław.

21 maja 1327

W Krakowie król Władysław Łokietek potwierdza Spycimirowi herbu Leliwa, wojewodzie krakowskiemu, zamianę połowy jego dziedzicznej wsi Dębiany („Dambani") razem z jej częścią będącą w posiadaniu Nankera i Piotra, synów Stegny na połowę wsi Tarnów (*Tharnowo*), której dokonał z Leonardem, synem Dzierżysława herbu Rawa, dopłacając mu 40 grzywien groszy. Od tego momentu Spycimir jest już właścicielem całego Tarnowa. Według niezachowanych dokumentów, znanych tarnowskim bernardynom w XVII wieku, miał on zacząć budowę zamku w miejscu, gdzie w XV wieku stanął ich klasztor. Budowa miała zostać jednak przerwana i po pewnym czasie przeniesiona do Tarnowa Małego, czyli Tarnowca.

1 października 1327

Pismem danym w Krakowie biskup Jan Grotowic herbu Rawa, na prośbę Spycimira, wojewody krakowskiego uwalnia przyszłych mieszkańców wsi, które ten zamierza założyć w lasach i pustkowiach położonych koło Tarnowa, na lat 20 od opłaty dziesięcin, a także postanawia, że po upływie tego czasu winni będą oni płacić z tego tytułu, co roku na św. Michała, od każdego posiadanego łanu po wiardunku srebra lub w obiegowej monecie, nowo zakładane wsie zaś mają posiadać najwyżej 400 łanów. Przywilej ten miał stanowić dużą zachętę dla osadników.

24 kwietnia 1328

Na zjeździe w Wiślicy Władysław Łokietek w nagrodę za zasługi nadaje Spycimirowi, wojewodzie krakowskiemu, królewską wieś Tarnów Mały (*Parvum Tharnowecz* albo *Parvum Tharnow*) w powiecie wojnickim, leżącą na skłonie Góry św. Marcina obok wsi Tarnów Wielki (*Magnum Tharnow*) należącej już do Spycimira. Jednocześnie król przenosi Wielki i Mały Tarnów (*Magnum et Parvum Tharnow*) na prawo niemieckie, nazywane średzkim. Z czasem nazwę Tarnów Mały zastępuje Tarnowiec. Sytuacja, w której starsza osada zmieniała nazwę w związku z powstaniem przy niej ośrodka miejskiego, zachodziła w średniowieczu dość często. Na przykład wieś Częstochowa Stara (później Częstochówka) i miasto Częstochowa oraz Koziegłowy Stare (później Koziegłówki) i miasto Koziegłowy.

Od tego momentu Spycimir może rozpocząć budowę zamku na terenie Tarnowa Małego (Tarnowca), który stanie się rezydencją rodową i ośrodkiem zarządzania dobrami tarnowskimi. Będzie to jeden z pierwszych murowanych zamków możnowładczych w Polsce. Zamek usytuowany w miejscu, w którym mógł także kontrolować ważną przeprawę przez wyspę na Białej, zapożyczył prawdopodobnie częściowo model układu przestrzennego od warowni wznoszonych na przełomie XIII i XIV stulecia w Małopolsce, jako militarna osłona komór celnych (m.in. Biecz, Czchów, Czorsztyn, Dobczyce, Rytro). Od tych zamków odróżniała go m.in. rozległa odrębna część administracyjno-gospodarcza, czyli przygródek. Na wschód od Tarnowca i zamku Spycimir lokuje wieś Podgrodzie (obecnie północno-zachodnia część Zawady), zamieszkiwaną w części przez osoby pełniące posługi na zamku.

1329

Na ten rok powstanie Tarnowa (miasta i zamku) datują kronikarze bernardyńscy w XVII i XVIII w. oraz tarnowski astronom i lekarz Adam Tuszyński (zm. 1546) na marginesie swojego dzieła *Liber ad erectiones figuram spectans*.

7 marca 1330

W kancelarii królewskiej w Krakowie Spycimir wojewoda krakowski, ze względu na zasługi wobec króla Władysława Łokietka otrzymuje pełną zgodę na lokację, czyli założenie miasta na prawie niemieckim, na wzór miasta Krakowa, z władzą sądową wójtowsko-ławniczą.

W dokumencie przekazanym Spycimirowi w imieniu króla przez Zbigniewa, kanclerza i prepozyta krakowskiego, czytamy:

Dziedzictwo jego Tarnowem pospolicie zwane, z tegoż przyległościami, czyli przysiółkami i wsiami, w jego obwodzie, czyli okręgu znajdującymi się, z prawa polskiego na prawo teutońskie miasta naszego Krakowa przenosimy, dając mu zupełną i wolną moc miasto tamże założyć (ibidem locandi) z władzą sądową w takim dniu, jaki sobie w tygodniu na sądy wybierze.

W zbliżonym czasie (1329?) zawarty zostaje kontrakt wójtowski między Spycimirem Leliwitą, jako inwestorem a zasadźcą, czyli właściwym organizatorem budowy miasta i kierownikiem akcji osadniczej, której koszty w dużej części ponosił. Zasadźca po wykonaniu zadania otrzymywał dziedziczny urząd wójta i jako taki sprawował władzę nad miastem w imieniu jego właściciela. Był odpowiedzialny za bezpieczeństwo obywateli i system obronny miasta. W przypadku wojny był zobowiązany do konnej służby wojskowej u boku właściciela miasta. Wójtostwo wiązało się jednak z licznymi intratnymi przywilejami, jak na przykład zatrzymywania dla siebie części opłat sądowych i podatków, budowy własnego młyna, jatek, założenia stawu rybnego i innych urządzeń miejskich. Wkrótce po zasiedleniu Tarnowa liczba jego mieszkańców wynosi od trzystu kilkudziesięciu do pięciuset osób. Bycie mieszczaninem w mieście lokowanym na prawie niemieckim oprócz prawnej ochrony i bezpieczeństwa za murami dawało również duże korzyści ekonomiczne. Tylko bowiem w przestrzeni wyznaczonej murami miasta mieszkańcom okolicznych wiosek wolno było dokonywać wymiany płodów rolnych. Tylko w mieście można było prowadzić legalną działalność rzemieślniczą. Jedynie mieszczanom wolno było prowadzić dalekosiężną działalność handlową i tylko w mieście kupcom z innych miast wolno było prowadzić wymianę handlową. Wśród pierwszych mieszkańców miasta Tarnowa oprócz ludności polskiej znaleźli się osadnicy pochodzenia niemieckiego (około 20 proc.) z Nowego Sącza i Krakowa. W pierwszych latach istnienia miasta odgrywają oni ważną rolę w formowaniu prawno-politycznego organizmu miasta.

Hipotetycznie według rekonstrukcji dokonanej przez Marcina Sepiała można przyjąć, że w centrum Tarnowa wytyczono prostokątny plac rynkowy o wymiarach 350 (pierzeje południowa i północna) 275 stóp (pierzeje wschodnia i zachodnia) przy stopie równej 29,3

cm. W jego północnej i południowej części rozmierzono po dwanaście działek osadniczych i po dwie boczne ulice każda o szerokości 25 stóp. Były to dzisiejsze ulice Piekarska, Wielkie Schody, prowadząca wzdłuż wschodniej części placu Katedralnego i ulica rozpoczynająca się w południowo-wschodnim narożniku Rynku równoległa do Wielkich Schodów. W pierzejach zachodniej i wschodniej wyznaczono po osiem działek osadniczych oraz ulice: dwie szersze o szerokości 50 stóp (dzisiejsze Katedralna i Wekslarska) i dwie węższe o szerokości 25 stóp (dzisiejsze Krótka i Żydowska). Wyznaczone działki osadnicze były parcelami o szerokości około 25 stóp, czyli 732 cm. Po 12 lub 11 parcel znalazło się także po północnej stronie ulicy Żydowskiej i po południowej Wekslarskiej. Na zapleczu wschodniego bloku zabudowy przyrynkowej wytyczono tylną ulicę (dzisiaj ulica Stara) o szerokości 25 stóp. Za nią pomiędzy dzisiejszymi ulicami Żydowską a Wekslarską wytyczono po dwa bloki, każdy obejmujący po sześć parcel, na których postawiono domy zwrócone ścianami szczytowymi do ulic. Na rozplanowanie części zachodniej miasta wpłynęło ukształtowanie terenu opadającego stromą skarpą od zachodu i południa. W tym miejscu zabudowa musiała być dopasowana do przebiegu stojących na jej skraju umocnień. Blok w północno-zachodniej części miasta w najwyższym punkcie wzniesienia przeznaczono pod kościół parafialny i cmentarz, przy czym działki osadnicze wytyczono także przy południowej pierzei placu dzisiaj niezabudowanej. Od kościoła w kierunku wschodnim wytyczono ulicę prowadzącą wzdłuż tyłów północnego bloku zabudowy przyrynkowej (dzisiaj ulica Kapitulna).

Prawdopodobnie już przy lokacji miasta z części dawnej wsi Tarnów Wielki utworzono jego przedmieścia. Przedmieście Górne za Bramą Krakowską (od XVI w. zwane Wielkim) powstało z zachodniego członu wsi Tarnów Wielki, a Przedmieście Dolne za Bramą Pilzneńską (od XVI w. zwane Małym) zajęło wschodni człon dawnej wsi. Przedmieścia stanowić będą ekonomiczne przedłużenie miasta, a jego mieszkańcy grupę przejściową między pospólstwem miejskim a chłopstwem. Przedmieszczanie mieszkający na terenach bezpośrednio sąsiadujących z fortyfikacjami miejskimi będą podlegać jurysdykcji miejskiej, a zajmujący dalej położone działki – jurysdykcji zamkowej. Jedni i drudzy zostali zobowiązani do posług budowlanych na rzecz miasta, ale nie odrabiali pańszczyzny, płacąc tylko czynsz za użytkowanie ziemi.

Możliwe, że jeszcze za Spycimira powstały bramy Krakowska i Pilzneńska wraz z przyległymi do nich odcinkami murów. Obwód murów umocnień poprowadzono na skraju stromo opadającej skarpy.

13 maja 1331

Biskup krakowski Jan Grotowic konsekruje na zamku tarnowskim kaplicę pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny. Miał przy niej na stałe rezydować kapłan i zarządzać nią jak kościołem parafialnym dla mieszkańców zamku. Kaplica zamkowa na ziemiach polskich była do tego czasu atrybutem spotykanym tylko w zamkach monarszych i biskupich. W tym czasie Spycimir pełni już urząd kasztelana krakowskiego, czyli pierwszego wśród świeckich członków Rady Królewskiej (późniejszego Senatu). Była ta najwyższa świecka godność w Królestwie Polskim.

17 lipca 1331

Spycimir z Tarnowa zamienia z Leonardem Dzierżykrajowicem wieś Sukmanie koło Wojnicza na Skrzyszów koło Tarnowa.

27 września 1331

Spycimir Leliwita, kasztelan krakowski, bierze udział w bitwie pod Płowcami przeciwko Krzyżakom. W 1334 roku otrzymał on od króla Kazimierza Wielkiego rezydencję w Krakowie przy ul. Franciszkańskiej (dzisiaj Brackiej nr 3 i 5) jako nagrodę i wyrównanie za straty poniesione podczas tej kampanii.

Lato 1332

Spycimir z Tarnowa uczestniczy w wyprawie przeciwko książętom śląskim, którzy po złożeniu hołdu królowi Janowi Luksemburskiemu niepokoili Wielkopolskę, zagarniając tamtejsze grody. Leliwita wraz ze swoimi oddziałami towarzyszy królewiczowi Kazimierzowi w oblężeniu Kościana i w walkach toczonych na Śląsku.

4 maja 1333

W Krakowie Spycimir Leliwita nadaje Konradowi, wójtowi lipnickiemu, las w Skrzyszowie koło Tarnowa, nad rzeką „Trossina" (Wątok), na lokację wsi na prawie niemieckim.

Sierpień 1335

Kasztelan krakowski stoi na czele poselstwa polskiego podczas rozmów w Trenczynie z delegacją czeską prowadzonych przy pośrednictwie króla Karola Roberta. Zgadza się na wystawienie dokumentu zawierającego zobowiązanie króla Kazimierza do zrzeczenia się pretensji do zwierzchności nad śląskimi księstwami, w zamian za ustąpienie króla czeskiego i jego syna Karola z roszczeń do polskiej korony. Król polski jednak odrzuca to zobowiązanie.

1337

Wzmiankowany zostaje sołtys Tarnowa Mikołaj.

Listopad 1335

Spycimir z Tarnowa na zjeździe monarchów w Wyszehradzie czynnie popiera projekt następstwa Andegawenów na tronie polskim oraz współtworzy politykę króla Kazimierza Wielkiego wobec Rusi, zwieńczoną przyłączeniem do Królestwa Polskiego Księstwa Halicko-Włodzimierskiego. Do tego czasu Tarnów dzieliło tylko 60 km od granicy wschodniej królestwa.

24 marca 1342

W zamku tarnowskim w Niedzielę Palmową Spycimir Leliwita nadaje Mikołajowi jako zasadźcy las Keyzerswald w celu założenia tam wsi na prawie magdeburskim. W ten sposób powstaje dzisiejsza Klikowa. Kontrakt ten to najstarszy znany dokument podpisany w zamku tarnowskim. Wydano go w obecności Henryka, podkomorzego sandomierskiego, Bernarda herbu Janina i jego syna Paszka, właścicieli Góry (dzisiaj Zbylitowskiej Góry), a także obywateli Tarnowa: wójta Hanka, jego brata Werka, Janusza zwanego Skoczkiem oraz pozostałych. Notariuszem na dworze kasztelana krakowskiego Spycimira był wtedy Mikołaj.

12 maja 1344

Kazimierz Wielki potwierdza przedstawione mu przez komesa Spycimira, kasztelana krakowskiego, dokumenty Bolesława Wstydliwego i Leszka Czarnego, książąt krakowskich i sandomierskich, oraz Władysława Łokietka, króla polskiego, i dotyczące dziedzictw tegoż a mianowicie, Tarnowa i przyległych do niego wsi: Skrzyszów, Łękawica, Szynwałd, Podgrodzie i Keyzerswald, których wieczyste posiadanie potwierdził temuż król Władysław [Łokietek], przenosząc je zarazem na prawo niemieckie. W dyplomie podkreślono, że wsie te były zawsze od powstania własnością rycerską. Wśród wsi wymieniono także Żabno i Tarnowiec (*Tharnowecz Parva*), nadanych temuż przez króla Władysława. Pozostałe wsie Spycimira król przenosi zarazem z prawa polskiego na niemieckie.

12 stycznia 1346

Pierwsza wzmianka o istnieniu parafii w Nowym Mieście Tarnowie (*In Tharnow Nova Civitate*) i jego proboszczu ks. Mikołaju, byłym zakonniku z klasztoru Bożogrobców w Miechowie oraz zarządcy kaplicy zamku tarnowskiego. Kościół otrzymał wezwanie Narodzenia Najświętszej Maryi Panny.

1346

W dokumencie wydanym w tym roku Spycimir podpisuje się jako Spitco Tarnoviensis, czyli Spytko Tarnowski.

1347

Kasztelan krakowski Spycimir kupuje Charzewice, gdzie w późniejszym czasie zbuduje kolejny zamek będący centrum klucza dóbr.

11 sierpnia 1350

We Lwowie Kazimierz Wielki w nagrodę za zasługi dla Królestwa Polskiego, położone przez kasztelana krakowskiego Spycimira szczególnie w sprawie poszukiwań wszelkiego rodzaju metali, pozwala jemu i jego potomkom na dobywanie kruszców: złota, srebra, miedzi i ołowiu w jego dobrach zgodnie z obowiązującym prawem górniczym. Jest to prawdopodobnie pierwszy prywatny przywilej górniczy w Polsce.

1350

W rachunkach dziesięciny papieskiej i świętopietrza po raz pierwszy pojawia się parafia Tharnov civitas (Tarnów miasto) obok parafii Tharnov identyfikowanej z Tarnowcem.

27 marca 1352

Umiera Spycimir Leliwita, założyciel Tarnowa i Brzeska, rycerz, polityk, dyplomata i przedsiębiorca, fundator m.in. zamku melsztyńskiego i kilku kościołów, zasłużony współpracownik króla Władysława Łokietka w dziele zjednoczenia i obrony królestwa, doradca jego syna Kazimierza Wielkiego, protoplasta Leliwitów Tarnowskich, Melsztyńskich i Jarosławskich. Można przypuszczać, że został pochowany w tarnowskim kościele parafialnym, ponieważ był jego kolatorem i w nim chowano jego potomków. Z podziału dóbr ojcowskich miasto Tarnów z zamkiem otrzymał Rafał.

2 połowa XIV wieku

W tym czasie prawdopodobnie powstają szkoła parafialna (pierwsza wzmianka z roku 1413) i cechy rzemieślnicze. Przedstawiciel cechu muratorów, Mikołaj pracujący przy przebudowie zamku nowokorczyńskiego, wspomniany jest po raz pierwszy w 1403 roku, cechy sukienników i płócienników w 1444 roku, tkaczy w 1452 roku i szewców w 1457 roku. Przed 1463 rokiem działają już także cechy: kuśnierzy, piekarzy, rzeźników i kowali. Tarnowscy rzemieślnicy specjalizują się przede wszystkim w wyrobach sukienniczych i płócienniczych. Kupcy na większą skalę prowadzą handel wołami sprowadzanymi z Rusi i Mołdawii. W tym też prawdopodobnie czasie wał otaczający miasto zostaje zastąpiony obwodem murów (pierwsza wzmianka 1448) zapewne z użyciem cegły z miejscowej cegielni (pierwsza wzmianka 1378). Murowany obwód obronny w stosunkowo niedawno powstałym mieście prywatnym jest ewenementem w skali polskiej. Przypuszczalnie wkrótce po wzniesieniu obwodu obronnego powstaje bractwo strzeleckie (pierwsza wzmianka z roku 1555), którego członkowie zobowiązani byli do ćwiczeń strzeleckich i obrony umocnień miejskich.

Między 1358 a 1362

Sąd w Krakowie przyznaje podkomorzemu sandomierskiemu Rafałowi z Tarnowa brzeg rzeki Białej, groblę i wyspę na jeziorze między Koszycami a Tarnowcem, do których pretensje zgłaszał Wincenty z Koszyc. Prowadziła tamtędy droga łącząca Tarnów z Krakowem i Nowym Sączem. W 1650 r. została przekazana miastu przez ówczesnych jego właścicieli.

2 grudnia 1359

Rafał z Tarnowa uzyskuje od papieża Innocentego VI pozwolenie na budowę franciszkańskiego konwentu pw. Trójcy Przenajświętszej. Z nieznanych powodów nie zostało ono zrealizowane.

1361

W źródłach pisanych po raz pierwszy pojawia się wzmianka o późniejszej wsi Dąbrówka Infułacka. Chodzi o osobę Świętosława zwanego Góra „de Dambrowa".

27 lutego 1362

Wyrokiem sądu wójtowsko-ławniczego oraz rady miasta Tarnowa Rafałowi z Tarnowa przyznano trzecią część młyna pod Tarnowem, należącą kiedyś do młynarza Sebastiana, a później wyrokiem sądu niemieckiego krakowskiego oddaną wdowie po nim, ponieważ brat tegoż Janusz, po przegranym procesie z bratową skazany przez tenże sąd na zapłacenie kosztów, mimo napomnień ich nie uiścił, a po śmierci bratowej zaniechał dochodzenia swych praw. Wymienieni nakazują, by Janusz i jego siostry w razie zdobycia jakiegoś potwierdzenia swoich praw, w ciągu roku i jednego dnia donieśli o tym do ich wiadomości.

Sentencja wyroku sądu zawiera pierwszą wzmiankę o podmiejskim młynie. Młyn ten zwany później Dolnym, napędzany nurtem Młynówki, stał nieco na południe od dzisiejszej ulicy Bema w rejonie między ulicami Bandrowskiego a Urszulańską. Wymienia też pierwszy pełny skład władz Tarnowa. Sąd wójtowsko-ławniczy tworzyli wtedy wójt Jakub, Jan landwójt (*oficialis*) i ławnicy Peszko Bogacz, Zyndram, Mateusz Gilniczer, Młody Heyno, Jakub Polak, Peszko Gleczer oraz Peszko zwany Wołem (Woul). Sąd ten orzekał w sprawach gardłowych i kryminalnych. Podlegali mu wszyscy mieszczanie. Radę miasta tworzyli burmistrz Mikołaj Scheffler i rajcy Kunel Glyck, Ilsung, Hensel Eysolder, Andrzej rzeźnik.

13 czerwca 1362

Biskup krakowski Bodzęta na prośbę Rafała z Tarnowa konsekruje i uposaża ołtarz pod wezwaniem Świętego Krzyża w kaplicy Najświętszej Maryi Panny na zamku tarnowskim dziesięcinami przysługującymi biskupom krakowskim z dóbr Wincentego z Koszyc, tj. ze wsi Wola Koszycka (obecnie Koszyce Małe) i połowy wsi Łękawica (obecnie część Koszyc Wielkich) oraz określa obowiązki tamtejszego altarzysty. W tym samym dniu żona Rafała Dzierżka przegrała z biskupem w sądzie ziemskim spór o klucz uszewski koło Brzeska. Można się domyślać, że biskup, chcąc udobruchać zawiedzionego możnowładcę i podtrzymać dobre relacje między swoim rodem Poraitów a Leliwitami wyświadczył im tę życzliwość.

22 czerwca 1362

Przebywając w Tarnowie król Kazimierz Wielki potwierdza Rafałowi z Tarnowa kupno wsi Zalasowa od Michała z Kielanowic herbu Pobóg za 300 grzywien i pół łana ziemi w Rzędzinie. Zalasowa określona jest jako położona w ziemi sandomierskiej, co oznacza przesunięcie granicy pomiędzy ziemiami krakowską i sandomierską. Tarnów znalazł się w granicach tej drugiej.

25 stycznia 1363

Król Kazimierz Wielki zwalnia mieszczan z Uścia Solnego od opłat w komorze celnej w Tarnowie. Była to pierwsza wzmianka o komorze celnej w Tarnowie. Istnienie jej świadczy o rosnącym znaczeniu szlaków handlowych i położonego przy nich samego miasta. Z Tarnowa do Krakowa wychodziły dwie drogi o dużym znaczeniu dla handlu. Pierwsza kierowała się na południowy zachód dzisiejszą ulicą Panny Maryi, prowadząc dalej przez Koszyce, Zgłobice, Wojnicz i Brzesko. Druga, zwana „Szucicą", prowadziła na zachód przez Bogumiłowice, Łętowice, Biadoliny, Szczepanów i Bochnię. Szlak na Ruś w kierunku wschodnim wiódł przez Rzędzin, Szynwałd, Łęki Górne i Pilzno. Rangę głównego traktu ruskiego droga ta uzyskała dopiero w XVI wieku. W średniowieczu pierwszorzędne połączenie Krakowa z Kijowem prowadziło bowiem przez Wiślicę i Sandomierz. Do Tuchowa i dalej do Ciężkowic oraz Grybowa prowadziła stara droga doliną Białej oraz krótsza, ale bardziej górzysta przez Górę św. Marcina i Łękawkę. Z kolei przez ważną drogą prowadzącą przez Klikową, Żabno i Opatowiec można było dotrzeć do Nowego Miasta Korczyna, Sandomierza, Warszawy a skręcając na zachód do Wrocławia.

11 września 1363

W Krakowie król Kazimierz Wielki pozwala podkomorzemu sandomierskiemu Rafałowi, dziedzicowi Tarnowa i posesorowi tamtejszego wójtostwa, by będąc pozwanym przed sąd królewski przez krakowskiego bankiera Żyda Lewka o 500 grzywien groszy pożyczonych dawnemu wójtowi tarnowskiemu Jakubowi, synowi nieboszczyka Stepka (Szczepana), i przymuszony do zapłacenia mu 230 grzywien groszy praskich, wykonał postawiony przy tym warunek, że ściągnie tę sumę z opornego dłużnika w drodze czasowego zajęcia jego dziedzictw lub ruchomości. 12 grudnia tego samego roku monarcha pokwitował Rafałowi z Tarnowa wypłacenie sumy pieniędzy, o które był on pozwany. Wójt Jakub był krakowskim mieszczaninem. Zajmował się lokowaniem osad na prawie niemieckim. Był m.in. zasadźcą Brzostka (lokacja w 1367 r.) i jego dziedzicznym wójtem. Zmarł po 1395 roku.

25 września 1363

Na prośbę króla Kazimierza Wielkiego papież Urban V udziela wybranym kościołom i kaplicom w Królestwie Polskim odpustów w wyznaczonych terminach. Na liście tej znalazł się też tarnowski kościół parafialny.

25 czerwca 1364

W Tarnowie przebywa Kazimierz Wielki. Król potwierdza zrzeczenie się praw do urzędu wójta dziedzicznego przez Jakuba, na rzecz Rafała z Tarnowa, który spłacił jego długi u różnych wierzycieli. Urząd wójtowski z wszystkimi przysługującymi mu uprawnieniami i dochodami przechodzi w ręce panów na Tarnowie, zaś urzędnik zwany w Tarnowie wójtem był już jedynie wójtem sądowym przewodniczącym ławnikom.

1372 albo 1373

Umiera kasztelan wiślicki Rafał z Tarnowa. Tarnów, miasto i zamek, oraz podległe mu wsie dziedziczą jego synowie Spytko, podkomorzy krakowski (zm. 1396?), i Jan, czyli Jaśko (zm. 1409), starosta generalny ruski i kasztelan krakowski. Drugi z braci był jedną z najważniejszych postaci Polski na przełomie XIV i XV wieku. Ich matka Dzierżka opuściła Tarnów i wróciła do rodzinnej Wielowsi (dzisiaj część Tarnobrzega).

Listopad 1376

Jak pisze w swojej kronice Janko z Czarnkowa: „książęta Kiejstut z Trok z bratem swoim Lubartem łuckim i bratankiem Jerzym bełzkim, tajemnie rzekę San poza Zawichostem, w dniu... miesiąca listopada, przeszli i spustoszyli niespodzianie wiele wsi nad Wisłą aż do miasta Tarnowa, nie oszczędzając ani wieku ani płci, lecz mordując tych, których nie mogli zabrać do niewoli".

Najazd litewski posuwający się wzdłuż prawego brzegu Wisły zaskakuje Dzierżkę, która właśnie ze swoim dworem wybierała się z Wielowsi do Krakowa na powitanie królowej Elżbiety. Jak pisze kronikarz: „słudzy jej dowiedzieli się o napadzie Litwinów, zaledwie z panią i bardzo małym pocztem, porzuciwszy wozy i konie, dopadli promu na Wiśle i tym sposobem rąk litewskich uszli".

24 grudnia 1378

Pismem danym w Tarnowie kasztelan sandomierski Jan z Tarnowa sprzedaje młynarzowi Frankowi swe prawo do trzeciej miarki w młynie za murami Tarnowa i zezwala mu na budowę drugiego młyna. Obok młyna wzmiankowana jest cegielnia.

7 marca 1385

Na prośbę Jana z Tarnowa kardynał Dymitr, legat papieski na Polskę i Węgry, wystawia w Posegovar (Požega w Chorwacji) dokument odpustowy dla kaplicy zamku tarnowskiego. Poza tym dokumentem znanych jest tylko osiem odpustów nadanych kaplicom zamkowym na terenie Polski.

1385-1387

W tych latach bracia stryjeczni Spytek z Melsztyna i Jan z Tarnowa przyczyniają się w znacznym stopniu do zawarcia unii polsko-litewskiej, koronacji Władysława Jagiełły na króla polskiego oraz przywrócenia Rusi Królestwu Polskiemu.

6 lipca 1386

W Tarnowie po raz pierwszy zasiada sąd ziemski sandomierski. Posiedzenia tego sądu odbywają się do 1465 roku na zmianę w Tarnowie i Pilźnie, a podległy mu okręg określa się jako powiat (*district*) tarnowski i pilzneński. Od 1465 roku sąd zasiadał tylko w Pilźnie.

1386-1400

W tym czasie we wsi Podgrodzie (dzisiaj Zawada) powstaje obecny kościół parafii św. Marcina, określany przez Jana Długosza jako znajdujący się „pod zamkiem tarnowskim" (*sub castro tarnoviensi*). Najstarsze monety znalezione na jego terenie podczas badań archeologicznych w 1968 roku pochodzą z czasów panowania Władysława Jagiełły. Wyniki badań nie potwierdziły hipotezy o istnieniu w tym miejscu pogańskiej gontyny ani starszej chrześcijańskiej świątyni. W 1400 roku kościół ten stracił prawa parafialne na rzecz kolegiaty tarnowskiej, które odzyskał w 1980 roku. W zapisie wizytacji biskupiej z 1604 roku zapisano, że kościół był „zbudowany w niepamiętnych czasach z drzewa modrzewiowego […] i poświęcony, jak głosi tradycja, przez św. Stanisława, biskupa krakowskiego".

4/5 maja 1390

W Tarnowie wraz z dworem przebywa królowa Jadwiga.

30 kwietnia 1392

W Tarnowie gości król Władysław Jagiełło.

28 października 1392

Biskup przemyski Maciej Janina konsekruje w tarnowskim kościele parafialnym franciszkanina Jakuba Strepę, późniejszego błogosławionego, na pierwszego biskupa halickiego. Przy tej okazji odbywa się prawdopodobnie wielki zjazd panów duchownych i świeckich.

1393

Przez Tarnów przejeżdża prawdopodobnie król Władysław Jagiełło wracając z Rusi przez Biecz i Żabno do Nowego Miasta Korczyna. Drogą tą podróżował także w latach 1394 i 1399.

1396

Z fundacji podkomorzego krakowskiego Spytka z Tarnowa, zmarłego przed 14 września 1396 r., przy tarnowskim kościele parafialnym powstaje kaplica kaplicą Bożego Ciała. Otrzymała ona siedmiopolowe sklepienie przeskokowe. Kaplicą tą opiekowało się bractwo Bożego Ciała, najstarsze przy tym kościele.

7 marca 1399

Pismem danym w zamku tarnowskim Jan z Tarnowa potwierdza ufundowanie altarii św. Bartłomieja w parafialnym kościele tarnowskim, której dokonał mieszczanin tarnowski Kuncza Memeler (niem. Konrad z Memla, obecnie Kłajpeda). Otrzymała ona uposażenie

w wysokości 12 grzywien rocznie z jatek (ławek) szewskich, piekarskich i solnych w Tarnowie. Jan z Tarnowa zastrzegł przy tym, że po śmierci fundatora sam przejmie prawo patronatu. Przy ołtarzu św. Bartłomieja modlił się w późniejszych wiekach cech bednarzy. Jest to pierwsza znana mieszczańska fundacja sakralna w tarnowskim kościele.

12 sierpnia 1399

W bitwie nad Worsklą (okolice Połtawy na Ukrainie) walcząc przy boku stryja Spytka z Melsztyna, wojewody krakowskiego do niewoli tatarskiej dostaje się Rafał, syn Jana z Tarnowa. Prawdopodobnie nie powrócił z niej. Spytek poległ.

17 kwietnia 1400

Na prośbę Jana z Tarnowa biskup krakowski Piotr Wysz odbiera prawa parafialne kaplicy zamkowej, kościołowi św. Marcina „pod zamkiem" i tarnowskiemu kościołowi Narodzenia NMP, podnosząc ten ostatni do godności kolegiaty (obecna katedra). Powołana zostaje Kapituła Kolegiacka z prepozytem na czele. Uzyskuje on szerokie uprawnienia jurysdykcyjne kosztem archidiakona krakowskiego. W następnych latach za kolegiatą przy murze miejskim wznoszone będą domy kanoników. Otrzymują oni także uposażenie w dobra ziemskie w pobliżu Tarnowa. Pamiątką tego jest m.in. funkcjonująca do dnia dzisiejszego nazwa „Kantoria". W związku z podniesieniem rangi kościół został zapewne rozbudowany o prezbiterium, zakrystię kanonicką i prawdopodobnie wieżę przybudowaną do zachodniej fasady, o dolnych kondygnacjach murowanych i górnych drewnianych.

1400

Listę studentów odnowionej Akademii Krakowskiej otwiera Maciej Jan z Tarnowa, wpisany jako pierwszy student w ogóle. Ogółem w XV wieku studiowało w niej 60 tarnowian.

1403

Wzmiankowany jest murator Mikołaj z Tarrnowa, czynny przy rozbudowie zamku w Nowym Mieście Korczynie.

1405/1406

Po śmierci Jana Tęczyńskiego Jan z Tarnowa obejmuje kasztelanię krakowską, stając się jednocześnie nieformalnym przywódcą panów krakowskich. Wiosną 1406 r. po ustąpieniu Klemensa z Moskorzewa zostaje także starostą krakowskim. Starosta reprezentował bezpośrednio króla w powiecie, odpowiadał za stan bezpieczeństwa na jego terenie oraz administrację grodzką. Leliwita w przeciwieństwie do poprzedników rzadko angażuje się w sądownictwo grodzkie, powierzając tę część swojej działalności sędziemu grodzkiemu.

1407

Pierwsza wzmianka o wsi Chyszów. Wieś lokowana została w XIV w. i była własnością różnych rodzin rycerskich. Przed 1580 r. stała się częścią Hrabstwa Tarnowskiego.

18 stycznia 1408

W Tarnowie Mikołaj zwany Górką, właściciel Łękawki, sprzedaje proboszczowi tarnowskiemu księdzu Marcinowi pół wsi Dąbrowa (dzisiaj Dąbrówka Infułacka). Wśród świadków aktu sprzedaży zostaje po praz pierwszy wymieniony z imienia burgrabia zamku tarnowskiego. Był nim Marcisz z Rożków (Roszków? Rożkowa?) (*Marcissio de Roszkow*). Burgrabia odbierał od władz miejskich podatki o wyznaczonej prawem porze roku, egzekwował przestrzeganie przez mieszczan przyznanych im praw i obowiązków, takich jak np. dbanie o stan umocnień miejskich. Nie miał jednak z samej natury prawa magdeburskiego formalnej możliwości ingerencji w sprawy wewnętrzne miasta. Jeszcze w tym stuleciu właściciele miasta przekazali obowiązki burgrabiego wobec miasta staroście (pierwsza wzmianka w 1494 r.), urzędnikowi dbającemu o prawidłowe funkcjonowanie całych dóbr tarnowskich. Obowiązki burgrabiego ograniczono prawdopodobnie do spraw bezpieczeństwa zamku.

Między 25 kwietnia a 12 maja 1409

Umiera Jan z Tarnowa, kasztelan krakowski i starosta krakowski. Pochowano go w tarnowskiej kolegiacie. Dobra tarnowskie obejmują wspólnie jego synowie Jan i Spytek.

15 lipca 1410

Bracia Jan i Spytek z Tarnowa biorą udział w bitwie pod Grunwaldem, każdy na czele wystawionej przez siebie chorągwi. Jan z Tarnowa, wojewoda krakowski, jest ponadto członkiem rady wojennej przy królu. Po bitwie Władysław Jagiełło nadaje mu Elbląg.

1411

Pierwsza wzmianka o wsi Krzyż. Mogła być ona lokowana w XIV w. przez benedyktynów tynieckich, o czym świadczy płacona później ich klasztorowi dziesięcina pieniężna.

2 kwietnia 1415

Aktem podpisanym w zamku tarnowskim wojewoda krakowski Jan z Tarnowa i jego brat Spytek, fundują w kolegiacie „przy grobie ojca kaplicę z ołtarzem pod wezwaniem Rozesłania Apostołów dla zbawienia jego duszy, a także przodków: pradziada Spycimira, dziada Rafała, stryjów Spytka z Melsztyna i Spycimira podkomorzego krakowskiego, brata Rafała, oraz babki Dzierżki i Katarzyny matki". Kanonik zobowiązany do opieki nad kaplicą uposażony zostaje wsią Łukowa (z zastrzeżeniem pewnych danin i powinności dla fundatora kaplicy). Otrzymuje też plac pod budowę domu blisko cmentarza, tuż obok domu prepozyta. Wezwanie kaplicy Rozesłania Apostołów odnosi się do święta, które obchodzone jest w liturgii Kościoła rzymskokatolickiego 15 lipca, a ponieważ tego właśnie

dnia w 1410 roku stoczono bitwę pod Grunwaldem, w której obaj Leliwici wzięli udział, można interpretować tę fundację także jako wotum za zwycięstwo w tej bitwie. Rocznica tej bitwy z inicjatywy Jagiełły stała się oficjalnie narodowym świętem polskim.

1415

Prawdopodobnie w zbliżonym czasie jak kaplica Rozesłania Apostołów powstaje kaplica św. Anny. Świadczy o tym m.in. identyczne sklepienie.

Domniemywać można, że w tym czasie przy kolegiacie tarnowskiej powstaje Bractwo Literackie Najświętszej Maryi Panny. Należeli do niego najznakomitsi obywatele miasta, posiadający nie tylko umiejętność pisania i czytania, ale znający także łacinę. Warunkiem przynależności do bractwa była bowiem umiejętność modlenia się z modlitewników. Niewykluczone, że dysponowało ono także własnym księgozbiorem. Bractwo Literackie zaprowadził prawdopodobnie ksiądz Mikołaj de Lubsycz, który w tym właśnie roku objął godność prepozyta. Bractwo Literackie NMP w źródłach pisanych zostaje wymienione bezpośrednio dopiero w XVI wieku.

Pojawia się pierwsza wzmianka o Świerczkowie w związku z osobą Mikołaja *de Swirczcow*.

9 maja 1416

Pismem z Krakowa Wojciech Jastrzębiec biskup krakowski, kanclerz koronny, na prośbę Jana z Tarnowa, wojewody krakowskiego, jako patrona kościoła [kolegiackiego] w Tarnowie przekazuje prepozytowi tarnowskiemu jurysdykcję nad jego duchowieństwem, zastrzegając sobie tylko orzekanie w sprawach ważniejszych, a także poddaje jego zwierzchnictwu kościoły i duchowieństwo we wsiach Skrzyszów, Szynwałd, Zalasowa, Poręba Radlna, Lisia Góra i Łękawica.

12 września 1419

Na prośbę Jana z Tarnowa, wojewody krakowskiego, król Władysław Jagiełło przywilejem wydanym w Wiślicy wyznacza kupcom tarnowskim trasę do Wrocławia prowadzącą przez Opatowiec, Działoszyce, Lelów i Krzepice oraz zwalnia ich od opłacania obowiązujących na niej ceł zarówno duchownych, jak i świeckich. Trasa ta umożliwiała kupcom ominięcie Krakowa, w którym ze względu na prawo składu musieliby się zatrzymać z towarami. Droga ta zwana gościńcem śląskim wychodziła z Tarnowa Bramą Krakowską i prowadziła dzisiejszymi ulicami F. Chopina i Klikowską.

31 maja 1421

Bullą *Hiis, quae salutem* papież Marcin V potwierdza fundację i erekcję kolegiaty Narodzenia NMP w Tarnowie. Była to pierwsza kolegiata na prawym brzegu Wisły w diecezji krakowskiej i pierwsza fundacji możnowładczej w tej diecezji.

8 listopada 1424

Król Władysław Jagiełło, wracając z objazdu Rusi, odwiedza Tarnów.

4 marca 1426

Podkomorzy sandomierski Andrzej z Żelechowa potwierdza na miejscu rozgraniczenie między Chyszowem a przedmieściem tarnowskim. W dokumencie tym zostaje pierwszy raz wymienione przedmieście Tarnowa, a dokładnie Przedmieście Wielkie, późniejsza Strusina.

1 września 1430

Król Władysław Jagiełło wydaje rzeźnikom krakowskim przywilej, mocą którego zezwala im, by woły z Rusi przeznaczone na rzeź, z pominięciem Sandomierza na Rzeszów, Ropczyce (a więc i przez Tarnów) i Krosno pędzili. Dokument świadczy o wzrastaniu znaczenia handlowego traktu na Ruś prowadzącego przez Tarnów.

1432

Wojewoda krakowski Jan z Tarnowa, wielki miłośnik historii i kultury antycznej zatrudnia do nauczania i wychowania swoich synów Grzegorza z Sanoka, pierwszego przedstawiciela humanizmu w Polsce. Jak pisze Filip Kallimach: „wezwany przez kasztelana Tarnowskiego, zaniechał rozpoczętej pracy i po bezskutecznych usiłowaniach wymówienia się od takiego ciężaru podjął się uczenia jego synów". Po kilku miesiącach nauki w zamku tarnowskim ksiądz Grzegorz za zgodą wojewody przeniósł się ze swoimi uczniami do Krakowa, gdzie kontynuowali naukę wspólnie ze starszym synem Jagiełły Władysławem.

Między 29 grudnia 1432 a 12 stycznia 1433

Umiera kasztelan krakowski Jan z Tarnowa. Ponieważ pięcioro jego synów (Jan Amor Starszy, Jan Gratus, Jan Rafał, Jan Feliks i Jan Amor Młodszy) nie osiągnęło jeszcze 15. roku życia, wyznaczającego wiek pełnoletni, ster spraw rodzinnych i majątkowych obejmuje wdowa Elżbieta, pochodząca z możnowładczej rodziny ze Šternberku na Morawach, pieczętującej się herbem z ośmioramienną gwiazdą.

1434

Pierwsza wzmianka o prowadzeniu przez tarnowianina interesów z Bardiowem w Górnych Węgrzech (dzisiaj Słowacja). Dokładnie chodziło o zatrzymanie przez Mikołaja z Tarnowa pięciu koni dwom bardiowianom z powodu nie wypłacenia mu należności. W Polsce interesy handlowe kierowały tarnowian głównie do Krakowa, Bochni, Biecza, Krosna, Nowego Sącza, Opatowca, Przemyśla i Sandomierza. W Królestwie Węgier bliskie i dobrosąsiedzkie kontakty Tarnów utrzymywał przede wszystkim z Bardiowem, ale także z Kieżmarkiem. Znaczną ilość towarów, a przede wszystkim sukna i płótna kierowano z Tarnowa w XV i w następnym wieku właśnie na Węgry. Stamtąd tarnowianie sprowadzali głównie miedź, wino i konie. Tarnów leżał na skrzyżowaniu dwóch głównych szlaków win

prowadzących do Polski. Pierwszym ze składów lwowskich przywożono głównie małmazję i wina krymskie, drugim przez Przełęcz Dukielską i Biecz, gdzie znajdowała się główna stacja przeładunkowa, sprowadzano do Polski węgrzyny. Konsumentami win węgierskich byli też sami Leliwici Tarnowscy, którzy często zamawiali je z Bardiowa.

1 grudnia 1435

W Ropczycach król Władysław III Jagiellończyk potwierdza na prośbę Elżbiety z Tarnowa przywilej lokacyjny dla Tarnowa.

21 kwietnia 1440

Jan Amor Starszy i Jan Gratus wyruszają w orszaku króla polskiego Władysława III Jagiellończyka na Węgry, gdzie został on wezwany przez parlament do przyjęcia korony św. Stefana. Na Węgrzech wybucha z tego powodu wojna domowa między Jagiellończykiem, a Elżbietą, matką ukoronowanego niemowlęcia, Władysława Pogrobowca, syna Albrechta II Habsburga.

1440

Domniemana data konsekracji kościoła Matki Bożej (dzisiaj Matki Bożej Szkaplerznej), zbudowanego przed 1458 rokiem przez sześciu rolników z Przedmieścia Wielkiego, dokonana przez kardynała Izydora, metropolitę kijowskiego i całej Rusi, podczas jego podróży po Królestwie Polskim. Niezachowany element wystroju kościoła podawał datę konsekracji na rok 1462, ale pobyt kardynała Izydora w tym roku w Polsce jest mało prawdopodobny. Według tego samego źródła współkonsekratorem kościoła był kardynał Mikołaj. Ks. Michał Król, którego staraniem uratowano tę świątynię, pisze, że w 1854 roku podczas przesuwania drewnianej budowli kościoła *znaleźliśmy dużo kamieni, które w wielu miejscach ze sobą połączone, jawnie okazywały, że służyły daleko obszerniejszemu kościołowi za fundament; w wielu miejscach tak rozrzucone, jak się to dzieje, gdy lud dobry kamień zobaczywszy, chce przy swoich budowlach z niego korzystać*.

26 września 1441

Bracia Tarnowscy obejmują dominium tarnowskie w bezpośrednie władanie. Matce Elżbiecie wyznaczono w dożywocie miasto Rzochów, wsie Krzyż, Pawęzów, Szynwałd, Trzemesną, Łękawicę, Białków i Tuszynę.

Brak wzmianki o napadzie węgierskim w 1441 roku na Tarnów nie jest tutaj przeoczeniem. Po raz pierwszy podał ją Jan Leniek w *Dziejach miasta Tarnowa*, Tarnów 1911, s. 51, powołując się na *Philippi Callimachi experientis historia rerum gestarum in Hungaria et contra Turcos per Vladislaum Polonie et Hungariae regem*, p. 83 i 84 oraz Jana Długosza *Historiae Polonicae*…, t. 4, księga 12, s. 669. W rzeczywistości wzmianka ta dotyczy miasta Trnava koło Bratysławy (dawniej Preszburga) na Słowacji, którego nazwę Kallimach zapisuje w łacinie jako Tarnovia, a Jan Długosz jako Tharnava. Jan Leniek błędnie odniósł ją do Tarnowa.

Październik 1443

Bracia Tarnowscy uczestniczą w kampanii króla Węgier Władysława Jagiellona przeciw Turkom. Jan Amor Starszy wsławia się przy zdobyciu miasta Szumen w dzisiejszej Bułgarii. Dwukrotnie raniony, wyłamuje wierzeje szturmowanej bramy umożliwiając zdobycie miasta.

13 stycznia 1444

Rajcy miasta Tarnowa zatwierdzają prawa i przywileje członków cechu sukienniczego, dotąd nie spisane, a obowiązujące zwyczajowo. Dokument ten jest najstarszym znanym przywilejem dla sukienników w Małopolsce i jednym z najwcześniejszych w Polsce. Wzmiankowany jest w nim folusz.

10 listopada 1444

W bitwie pod Warną wraz z królem Władysławem III Jagiellończykiem giną bracia Jan Amor Starszy i Jan Gratus z Tarnowa. W całej kampanii wielokrotnie dali dowody męstwa. W dowód uznania zasług Leliwitów w wojnie z Turkami król węgierski Jan Hunyady nakazał, aby herb panów z Tarnowa został wymalowany w budzińskiej katedrze Najświętszej Marii Panny pośród dwudziestu trzech innych herbów rycerstwa polskiego i węgierskiego.

4 marca 1445

Legat papieski Albert, kardynał tytułu św. Eustachiusza, nadaje kolegiacie tarnowskiej przywilej odpustowy (100 dni odpustu dla wiernych, którzy nawiedzą świątynię w wyszczególnione święta). 13 dni później nadaje ołtarzowi NMP należącemu do cechu krawców w tym kościele dalszy odpust wynoszący także 100 dni.

17 grudnia 1445

W lwowskich aktach sądowych pojawia się pierwsza źródłowa wzmianka mogąca świadczyć o obecności Żydów w Tarnowie. Wymieniono w nim bowiem Kalefa z Tarnowa (*Judeus Kaleph de Tharnow*). Według Ignacego Schippera Kalef pochodził z Kaffy, kolonii genueńskiej na Krymie i był kupcem handlującym na dużą skalę. W 1442 r. na stałe osiadł we Lwowie i nawiązał stosunki handlowe z Krakowem, a około 1445 r. z Tarnowem, gdzie woził koftyr, czyli kosztowny materiał turecki z jedwabiu. Ostatnia wzmianka o jego pobycie w Polsce pochodzi z 1447 r.

28 stycznia 1446

W spisanym w tym dniu dokumencie wymieniono z imienia burgrabiego prawdopodobnie zamku tarnowskiego. Był nim Jakub ze Starzechowic.

8 kwietnia 1446

Rajcy miejscy dzierżawią Janowi Popchin (Pophiri, Pophirio?) blech miejski na Zabłociu (między ogrodem Piotra Szewca a browarem Piotra Zachary) za wieczysty czynsz w wysokości 20 grzywien rocznie i z zachowaniem prawa pierwokupu blechu przez miasto. Pofiri otrzymuje też prawo do budowy folusza płócienniczego (warsztatu, gdzie będzie spilśniane płótno) w stojącym przy blechu nad Trosiną młynie wodnym, zwanym Górnym. Każdy mieszkaniec Tarnowa, trudniący się wyrobem płótna nie na własną potrzebę, był obowiązany bielić płótno w blechu miejskim.

Dokument dzierżawy zawiera pierwsze wzmianki o istnieniu młyna Górnego, blechu oraz Zabłocia. Zachowała się przy nim najstarsza pieczęć Tarnowa z postacią Spycimira, założyciela Tarnowa, trzymającego miecz i tarczę z herbem Leliwy oraz napisem na otoku *Sigillum Tarnovie civium Spicimiri* – „Pieczęć Tarnowa, miasta Spycimira". Wiarygodność dokumentu podważa fakt, że jest on fałszerstwem z połowy XVII wieku. Pieczęć została oderwana z innego starszego dokumentu i przytwierdzona do sfałszowanego.

3 lipca 1447

W Krakowie arcybiskup gnieźnieński Wincenty Kot wydaje wyrok w sprawie sporu o dziesięciny z dóbr tarnowskich pomiędzy Zbigniewem Oleśnickim, biskupem krakowskim, a Janem Feliksem i Janem Amorem z Tarnowa. Spór dotyczył sposobu płacenia dziesięciny. Oleśnicki, na podstawie przywileju króla Kazimierza Wielkiego dla biskupa Bodzęty, domagał się wypłaty w groszach praskich. Tarnowscy zaś uważali, że na podstawie przywileju biskupa Jana Grota, mogą to robić w drobniejszej, podlejszej monecie. Wyrok wydany przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Wincentego Kota był korzystny dla Oleśnickiego, ale bracia Jan Feliks i Jan Amor nie poddali się i wciąż wstrzymywali wypłatę zaległych dziesięcin. Trzy lata później doszli do porozumienia z biskupem krakowskim, że zaległości spłacą drobną monetą, a od 1450 r. będą płacić w groszach. W sentencji wyroku arcybiskupa wymienione zostały po raz pierwszy Gumniska i Grabówka. Ta ostatnia jako „Przedmieście Mniejsze tarnowskie albo Grabarka". Grabówka była sąsiadującą z przedmieściem, ale oddzielną miejscowością.

1 lutego 1448

Po śmierci matki bracia Jan Rafał, Jan Feliks i Jan Amor Młodszy z Tarnowa dokonują podziału dóbr. Pierwszy z nich, najstarszy, otrzymał w ziemi sandomierskiej wsie Krzyż, Pawęzów, Śmigno, Żukowice Stare i Nowe, Luszowice, Czarnocin oraz części w Mękarzowicach i Kobierzynie oraz trzy wsie i części dwóch w województwie krakowskim. Z odziedziczonych przez kanonika Jana Rafała dóbr w pobliżu Tarnowa powstał krzyski klucz dóbr. W późniejszym czasie zrzekł się on swojego działu na rzecz braci.

Janowi Feliksowi przypadło w województwie sandomierskim Rzochów z dworem i kilkanaście innych wsi w tym Wielowieś, a także dom w Sandomierzu, dom zwany Gródkiem w Krakowie, trzy wsie w ziemi siewierskiej oraz cztery wsie w Księstwie Siewierskim i Śląsku Opolskim.

Najmłodszemu Janowi Amorowi, zgodnie ze zwyczajem, przypadł zamek i miasto Tarnów oraz wsie Gumniska, Rzędzin, Skrzyszów, Szynwałd, Zalasowa, Lubcza, Trzemesna, Łękawica Wielka i Mała (Łękawka), Poręba (Radlna), Nowy Dwór (Nowodworze), Podgrodzie, Tarnowiec i Klikowa. Wszystkie położone w pobliżu Tarnowa w ziemi sandomierskiej.

Jan Amor dał początek linii młodszej Tarnowskich, zakończonej na Janie Krzysztofie Tarnowskim, zaś Jan Feliks linii starszej żyjącej do dzisiaj.

27 lutego 1448

Rajcy miejscy z burmistrzem Janem Czapnikiem na czele, przy zgodzie byłych rajców i pospólstwa Tarnowa, fundują kaplicę pw. Ducha Świętego przy zakładzie za murami zwanym szpitalem, w którym mieszkali ubodzy z powodu wieku lub kalectwa niezdolni do pracy. Wyznaczają też kapelanowi zapłatę w wysokości 8 grzywien, która każdego roku ma być wypłacana na ratuszu miasta Tarnowa oraz zapisują mu domek z ogrodem. 8 maja w Radłowie na ich prośbę biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki zatwierdza tę fundację ustanawia przy kaplicy probostwo i nadaje je wraz z prebendą zaprezentowanemu przez Radę Miejską Grzegorzowi z Kraszburga, diakonowi diecezji wrocławskiej. W dokumencie fundacyjnym zawarte są pierwsze wzmianki o istnieniu murów miejskich i ratusza.

10 lipca 1448

Przez Tarnów przejeżdża król Kazimierz Jagiellończyk w drodze z Krakowa na Ruś.

1452

Rajcy miejscy zatwierdzają przywilej czeladzi tkackiej. Świadczy on o istnieniu w Tarnowie dużego skupiska warsztatów tkackich.

Pierwsze prawa otrzymuje cech wielki obejmujący kołodziejów, powroźników, kuśnierzy, kapeluszników i innych rzemieślników niezrzeszonych w innych cechach.

1453

Mieszczanie krakowscy uzyskali zgodę, aby podróżować na Ruś z pominięciem Sandomierza, a więc przez Tarnów z zastrzeżeniem, że będą to kupcy jadącymi wozami lżejszymi, ewentualnie kupcy podróżujący konno, albo rzeźnicy krakowscy pędzący woły do własnych jatek. Rzeźnicy mieli już na to zgodę od 1430 r.

1454

W Krakowie Jan Amor z Tarnowa spotyka się z goszczącym tam włoskim franciszkaninem obserwantem Janem Kapistranem, słynnym kaznodzieją, aby prosić go o wysłanie współbraci do pracy duszpasterskiej w Tarnowie. Kaznodzieja wyraża zgodę pod warunkiem, że wcześniej wybudowane zostaną kaplica i klasztor.

Mieszczanie pilzneńscy otrzymują królewską zgodę na wolny przejazd prostą drogą (*via rectiori*) z Pilzna do Wrocławia, a więc przez Tarnów, Żabno i Opatowiec z pominięciem Krakowa.

11 sierpnia 1456

Na zamku tarnowskim Jan Amor z Tarnowa nadaje tarnowskim sukiennikom i płóciennikom przywilej zapewniający im wyłączne wytwarzanie sukien i płócien, bielenie ich i folowanie, a także regulujący sprzedaż wyrobów tkackich przez rzemieślników przyjezdnych.

3 czerwca 1457

Rajcy miasta Tarnowa zatwierdzają statut cechu szewskiego.

1457

Przed sądem królewskim w Nowym Mieście Korczynie Mikołaj Nos, wojski lwowski kupuje od Jana Amora z Tarnowa za sumę 200 grzywien roczny dochód wynoszący 13 grzywien z jatek rzeźniczych w Tarnowie. Rok później aktem darowizny zapisuje on prawo do własności sumy powyższej i pobierania od niej rocznego stałego dochodu na ufundowanie kolegium wieczystych siedmiu wikariuszy kolegiaty tarnowskiej i dla kapelana kościoła szpitala Św. Ducha za murami.

Czerwiec 1458

Altarysta Jakub Thycz za zgodą Jana Amora z Tarnowa zgadza się na wcielenie po swoim ustąpieniu uposażenia altarii św. Jana Chrzciciela do dochodów kolegium wieczystych wikariuszy tarnowskich. Należały do niego 4 grzywny z dochodów łaźni miejskiej w Tarnowie oraz z dochody z folwarku na przedmieściu, położonego pomiędzy dzisiejszymi ulicami M. Kopernika, J. Piłsudskiego oraz Nowy Świat. Przy tej okazji Jan Amor z Tarnowa zastrzega sobie prawo patronatu i prezenty trzech wikarych: kustosza, kanonika św. Bartłomieja i wikarego kaznodziei dla Niemców mieszkających w Tarnowie. Fundację tę potwierdził rok później biskup krakowski Tomasz Strzępiński.

Dokument ten zawiera pierwszą wzmiankę o istnieniu łaźni miejskiej. Prawdopodobnie stała ona przy północnym odcinku muru miejskiego w miejscu dzisiejszej ulicy Basztowej. Średniowieczne łaźnie oferowały kąpiel parową i wodną w oddzielnych salach, w dużych, drewnianych baliach, które mogły pomieścić do sześciu osób. Korzystano w niej także z usług balwierza, czyli osoby zajmującej się strzyżeniem, goleniem i zabiegami felczerskimi. Z łaźnią związana była zawsze miejska służba medyczna. Łaźnie znajdowały się także na przedmieściu (pierwsza wzmianka z 1581 roku) i na zamku.

Wrzesień 1459

Jan Amor z Tarnowa bierze udział w sejmie walnym piotrkowskim, na którym wraz z Janem Rytwiańskim starostą sandomierskim i Janem z Melsztyna występują przeciw królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi dążącemu do centralizacji i umocnienia władzy.

1459

Zgodnie z umową zawartą pięć lat wcześniej ze św. Janem Kapistranem Jan Amor z Tarnowa wraz z bratem Janem Rafałem, kanonikiem krakowskim, budują na terenie należącego do nich ogrodu po południowo-wschodniej stronie murów miasta drewniany klasztor z kościołem pw. Matki Bożej Śnieżnej i sprowadzają do Tarnowa braci mniejszych św. Bernardyna (bernardynów) uważających za swoje powołanie m.in. duszpasterstwo mieszkańców przedmieść. Pierwszym gwardianem w Tarnowie zostaje ojciec Filip.

4 lutego 1460

W Krakowie na prośbę Jana Amora z Tarnowa król Kazimierz Jagiellończyk zatwierdza przywileje poprzednich królów zwalniające mieszczan tarnowskich od opłat celnych w Krakowie. Od tego momentu Jan Amor z Tarnowa zmienia stosunek do króla, a nawet wchodzi do grona jego dworzan, ponadto w sporze o obsadę biskupstwa królewskiego popiera kandydata królewskiego i pożycza królowi pieniądze na zaciąg wojsk oblegających Malbork.

20 czerwca 1461

W pobliżu murów miejskich Tarnowa Hieronim biskup Kaffy, na prośbę gwardiana o. Filipa, wydaje przywilej odpustowy (40 dni) dla budowy nowego bernardyńskiego kościoła Matki Bożej Śnieżnej.

1461/1462

Podczas procesu odbywającego się w Nowym Mieście Korczynie Jan Amor z Tarnowa, od wiosny 1461 roku kasztelan sądecki, jest świadkiem oskarżenia przeciw mieszczanom krakowskim oskarżonym o zabójstwo Andrzeja Tęczyńskiego. Wydano wyrok, zgodnie z którym stracono „dla większego dobra" burmistrza, trzech rajców i dwóch przedstawicieli ludu.

1 czerwca 1463

Rajcy miasta Tarnowa wydają przywilej dla niemieckich majstrów i kupców określający warunki stałego lub czasowego pobytu w Tarnowie ludności niemieckiej, uprawiania przez nią rzemiosła i handlu. W zbliżonym czasie ustalono także, że w sprawach podatków, porządku i higieny w mieście opinie mają wydawać przedstawiciele siedmiu cechów: sukienników, płócienników, kuśnierzy, piekarzy, rzeźników, kowali i szewców.

30 sierpnia 1463

W ratuszu tarnowskim (druga wzmianka o tej budowli w języku łacińskim nazywanej *praetorium*) rajcy miejscy ręczą za sumę pożyczoną przez wikariuszy tarnowskich pożyczoną kasztelanowi sandomierskiemu Janowi Amorowi z Tarnowa i obowiązują się wypłacać od niej czynsz wyderkaufowy.

1465

Według jednego ze źródeł bernardyńskich w kapitule prowincjalnej Bernardynów miał uczestniczyć św. Szymon z Lipnicy jako gwardian tarnowski. Kronikarze klasztoru tarnowskiego milczą jednak o tym wydarzeniu.

Zniesiono posiedzenia sądowe dla powiatu w Tarnowie, które odbywały się na przemian z posiedzeniami w Pilźnie. Od tego czasu miały odbywać się tylko w Pilźnie.

1467

Michał, kanalista i murator z Tarnowa, poleca swoje usługi, jako specjalista od wodociągów i kanałów rajcom miasta Bardiowa, ponieważ dowiedział się o śmierci kanalisty i muratora bardiowskiego. List ten zawiera pierwszą wzmiankę o wodociągu doprowadzającym wodę do Tarnowa z ujęcia w Krzyżu. Wodociągi były w tym czasie jeszcze rzadkie i bardzo kosztowne. Tarnowski wodociąg przynosił dochód miastu. Płacono z niego podatek królowi zwany „rurne". Najwięcej korzystali z niego łaziebnicy i piwowarzy. Część wody była odprowadzana do „skrzyni miejskiej" na wypadek posuchy lub pożaru. W czasie zimy „skrzynię miejską" obkładano jedenastoma furami nawozu, aby woda nie zamarzła. Zaopatrzenie miasta w wodę do czasu powstania tego wodociągu jest wciąż nie w pełni wyjaśnione, ponieważ obecnie pod wzgórzem staromiejskim nie występują warstwy wodonośne. W obrębie murów miejskich odnaleziono łącznie cztery obiekty, które można interpretować jako studnie łącznie ze studnią z kamienną cembrowiną pod murem ratusza. W dokumencie z 1670 r. wspomina się o starszym (ex antiquo) „cugu" z „rzędzińskiego kanału", który miał zostać na powrót wywiedzony, aby znów doprowadzać wodę do studni miejskiej.

1468

Z fundacji Jana Amora z Tarnowa w miejsce drewnianych budynków klasztoru i kościoła pw. Matki Bożej Śnieżnej tarnowskich bernardynów rozpoczęto budowę murowanych. Według kroniki klasztoru w Kazimierzu Biskupim inwestycją kierował gwardian „budowniczy" o. Stanisław Slapy. W tym samym roku w klasztorze z powodu zarazy umiera w opinii świętości krewny Jana Amora brat Jan Wiktoryn Melsztyński.

Około 1470

W *Księdze uposażeń diecezji krakowskiej* Jan Długosz pisze m.in. o założeniu Tarnowa przez Spycimira Leliwitę, o pochodzeniu jego nazwy od gęsto porastającej jego okolice tarniny, o rezydencjach prepozyta (najlepszy dom w mieście), kanoników prebendy łukowskiej, prebendy św. Bartłomieja i prebendy Najświętszej Maryi Panny na zamku, o

klasztorze Bernardynów, słynnego już z powodu zmarłego w nim w opinii świętości brata Jana Wiktoryna Melsztyńskiego, oraz o istniejącej przy nim winnicy. Długosz wspomina też zamek tarnowski i folwark w Gumniskach.

Według Długosza uposażenie prepozyta, którym był wtedy Mikołaj z Radłowa, stanowi Dąbrówka (dzisiaj Dąbrówka Infułacka) w parafii Zbylitowska Góra z ośmioma łanami kmiecymi, młynem na Dunajcu i karczmą z rolami. Ponadto folwark na przedmieściu tarnowskim o powierzchni 1,5 łana frankońskiego, położony *a vallo seu fossato civitas Tarnow versus villam Krzysz*, czyli pomiędzy wałem albo fosą miasta Tarnowa a wsią Krzyż. Od folwarku za wałem wzięły się nazwy Podwale lub Zawale. Wśród osad, z których daniny należały do prepozyta Długosz w swoim dziele wymienia także przedmieścia Dolne i Górne oraz podmiejską wieś „Grabarka" obok przedmieścia Dolnego. Należała ona z Rzędzinem do Jana Feliksa z Tarnowa. Własnością Jana Amora były Gumniska z folwarkiem i Klikowa. Wieś Krzyż należała do obu braci. Długosz wymienia też łąkę, która kiedyś była własnością panów na Tarnowie, ale teraz została podzielona między mieszczanami. Kustodia posiadała uposażenie kaplicy Bożego Ciała, czyli św. Krzyża, nadane przez Spytka z Tarnowa, podkomorzego krakowskiego. Kantoria miała uposażenie kościoła św. Marcina położonego pod zamkiem tarnowskim, czyli powinności zagrodników z folwarku zamkowego w Tarnowcu i tamtejszej karczmy posiadającej role. Miała też *dom blisko miasta Tarnowa*.

13-14 lipca 1470

W Tarnowie nocuje król Kazimierz Jagiellończyk w drodze z Nowego Miasta Korczyna do Pilzna.

Styczeń 1474

Podczas krótkiej wojny polsko-węgierskiej spalone zostaje sąsiednie Pilzno, stolica powiatu, ale jako miasto jeszcze pozbawione umocnień. Część ludności najeźdźcy wymordowali.

23 maja 1480

Jan Amor z Tarnowa zatwierdza statut cechu krawców.

1480

Pierwsza wzmianka o istnieniu przystani w Sierakowicach na Dunajcu, gdzie spławiano m.in. produkty z dóbr tarnowskich. W 1967 r. znaleziono tam żelazną kotwicę.

1482

W Tarnowie od 25 lipca do 3 stycznia następnego roku panuje epidemia dżumy.

9 maja 1483

Po raz pierwszy pożar niszczy całe miasto.

29 czerwca 1484

Jan Amor z Tarnowa zapisuje synom z pierwszego małżeństwa Janowi i Janowi Aleksandrowi 12 tysięcy grzywien na dobrach tarnowskich (z prawem patronatu kolegiaty w Tarnowie), klejnotach i nieruchomościach z posagu ich matki oraz wwiązanie do tej części majątku jako jedynych jego spadkobierców. Akt ten wiąże się z z planowanym zawarciem związku małżeńskiego przez owdowiałego Jana Amora z Tarnowa Barbarą z Rożnowa, wdową po Stanisławie z Tęczyna, wnuczką Zawiszy Czarnego i ma na celu uniknięcia sporów w rodzinie. W zamian synowie ustanawiają dożywocie na rzecz ojca na zapisanych dobrach. Układ potwierdzają córki Elżbieta i Katarzyna, spłacone wcześniej z dóbr tarnowskich.

1484

Pierwsza i jedyna wzmianka o Woli Klikowskiej.

28 marca 1487

W Bieczu 11 cechów sukienniczych z miast podgórskich (Krosno, Jasło, Biecz, Strzyżów, Wielopole, Ropczyce, Pilzno, Ciężkowice, Czchów i Nowy Sącz), z tarnowskim włącznie, zawiera porozumienie regulujące sprawę zakupu wełny i wymagań w zakresie nauki rzemiosła.

1488

W zamku tarnowskim przychodzi na świat Jan Amor Tarnowski, syn Jana Amora z Tarnowa, zwanego Młodszym i Barbary z Rożnowa, późniejszy hetman wielki koronny i kasztelan krakowski.

22 lutego 1489

Pismem z Wiewiórki Jan Amor z Tarnowa interweniuje w sprawie uwięzienia w Bardiowie swoich mieszczan tarnowskich z powodu nieuregulowania w terminie płatności. Nie wiemy, czy interwencja przyniosła pozytywny skutek.

Koniec 1490

Jan Amor z Tarnowa otrzymuje najwyższą świecką godność w królestwie, czyli kasztelanię krakowską, co prawdopodobnie było oznaką ostatecznego pojednania z królem. W tym samym roku dostarcza do mennicy królewskiej 770 grzywien srebra potrzebnych do bicia monety.

Kwiecień 1492

Jan Amor z Tarnowa gości na zamku Filipa Kallimacha, włoskiego humanistę, poetę i prozaika.

9 sierpnia 1492

Jan Amor z Tarnowa sprzedaje Stanisławowi Zalasowskiemu 4 jatki (ławy) rzeźnicze z obowiązkiem płacenia z nich czynszu w wysokości 90 grzywien. Zalasowski był w tym czasie najbogatszym kupcem tarnowskim. Prowadził handel z miastami polskimi i zagranicznymi, a także operacje kredytowe jako bankier Tarnowskich. Zapewne też z ich poparciem Zalasowski został nobilitowany przez króla.

1493

Jan Amor z Tarnowa nadaje statut cechowi szewców tarnowskich.

22 stycznia 1494

Aktem danym w Krakowie Jan Amora z Tarnowa przyłącza kościół parafialny pod wezwaniem św. Wojciecha w Wierzchosławicach do ołtarza św. Barbary w kolegiacie i tworzy w ten sposób nową kanonię prebendarską tytułu św. Barbary. Uposażeniem kanonii miały być 4 grzywny z łaźni miejskiej tarnowskiej i 4 grzywny z kramów sukienniczych w Tarnowie. Akt ten nie uzyskał wtedy zatwierdzenia przez kardynała arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa krakowskiego Fryderyka Jagiellończyka. Do sprawy tej powróci za cztery lata.

Styczeń 1494

W oktawę świętej Agnieszki (21-28 stycznia) pożar niszczy większą część miasta.

29 czerwca 1494

Aktem wystawionym w Krakowie król Jan Olbracht uwalnia spalone ogniem miasto Tarnów z połowy cła sandomierskiego na lat 20. Tego samego dnia w nocy spłonęło także osiem ulic w Krakowie i prawie w tym samym czasie Tuchów.

17 lipca 1494

Aktem ogłoszonym w zamku tarnowskim Jan Amor z Tarnowa zwalnia od wszelkich czynszów i opłat na lat 10 tych mieszczan, których majętność uległa całkowitemu zniszczeniu, zaś tych, których majętność uległa częściowemu zniszczeniu, uwalnia na 3 lata od szragowego (podatku płaconego od straganu), za wyjątkiem zobowiązań rzeźników, którzy prawdopodobnie mniej ucierpieli podczas pożaru. W dokumencie tym stwierdzono, że „miasto jest wyludnione, dochody z handlu nie istnieją, domy mieszkalne, posiadłości

zniszczone są, opuszczone i porzucone". Świadkami wydania dokumentu byli m.in. kanonik tarnowski ks. Paweł Łukowski, prebendarz zamku tarnowskiego ks. Jan, scholastyk wojnicki ks. Maciej i Jan Baliński, starosta zamku tarnowskiego. Zdaniem historyka Kazimierza Bańburskiego spora odległość czasowa (około pół roku) wydania tego dokumentu od pożaru w styczniu tego roku każe postawić pytanie, czy w tym samym roku nie było drugiego pożaru Tarnowa, około 29 czerwca.

W następnych latach w ramach odbudowy miasta przeprowadzono korektę planu lokacyjnego i zezwolono na przesunięcie granicy zabudowy w głąb Rynku, co umożliwiło budowę kamienic z wysuniętym podcieniem. Pierwszą, która uzyskała podcień, jeszcze ostrołukowy, była prawdopodobnie kamienica Rynek 5. Przebudowana została także kolegiata, która otrzymała wysoką wieżę, sklepienie i krótkie prezbiterium z późnogotyckimi stallami. Dobudowano do niej także od południa kaplicę Matki Bożej Szkaplerznej. W centrum Rynku powstaje murowany ratusz o obrysie nieznacznie różniącym się od obecnego. Był on piętrowy, z wieżą przy elewacji północnej i z ryzalitem w elewacji południowej. Przypuszczalnie posiadał wysoki dach kalenicowy o stromych połaciach krytych dachówką ceramiczną.

7 lipca 1495

Na zamku tarnowskim Jan Amor z Tarnowa, kasztelan krakowski ze względu na zniszczenie dokumentów miejskich przez pożar zatwierdza i określa na nowo prawa cechu rzeźników.

9 marca 1497

W Sandomierzu król Jan Olbracht zezwala Janowi Amorowi z Tarnowa na zapisanie 10 grzywien rocznego dochodu z jatek solnych należących do prasołów („na prassolyech") na ufundowanie ołtarza w kolegiacie tarnowskiej, którego altarzysta będzie odprawiał msze św. za zbawienie Jana Amora, a także jego przodków i następców. Była to późniejsza altaria Bożego Ciała. Z czasem powstało przy niej bractwo.

Październik 1497

Podczas zakończonej klęską wojsk króla Jana Olbrachta wyprawy do Mołdawii w lasach Bukowiny Jan Aleksander z Tarnowa, syn Jana Amora, kasztelana krakowskiego, dostaje się do niewoli i zostaje ścięty.

1497

Jan Amor z Tarnowa, kasztelan krakowski, funduje w kolegiacie nową altarię pw. Bożego Ciała, przy której powołano bractwo.

Jan Amor z Tarnowa nadaje statut cechowi sukienników.

28 kwietnia 1498

Jan Amor z Tarnowa nadaje kolegiacie tarnowskiej nowy przywilej fundacyjny kanonii św. Barbary, do której przyłącza kościół parafialny w Wierzchosławicach z jego dochodami. Uposażenie tej kanonii stanowiły m.in. *cztery grzywny z łaźni tarnowskiej [...] i cztery grzywny z jatek, czyli kramów sukiennych, albo inaczej z krajkowego od wszystkich sukienników i kupców, tak katolików, jak i niekatolików, także Żydów*. Wzmianka o kramach żydowskich świadczy, że u schyłku XV w. Żydzi w Tarnowie zamieszkiwali już na stałe, skoro mieli tutaj swoje kramy i opłacali z nich czynsz właścicielom miasta.

Maj 1498

Najazd tatarsko-wołoski po ominięciu Lwowa plądruje i pali miejscowości aż do Pilzna.

29 września 1499

W Radłowie kardynał Fryderyk Jagiellończyk na prośbę ks. doktora Pawła z Zalesia, prepozyta tarnowskiego, nadaje członkom i dobroczyńcom tarnowskiego cechu szewskiego 100 dni odpustu, jeśli wezmą udział w nabożeństwach odprawianych za zmarłych członków bractwa.

4 października 1499

Król Jan Olbracht w Krakowie zezwala Janowi Amorowi z Tarnowa, kasztelanowi krakowskiemu na sprzedaż rocznego dochodu wysokości 10 grzywien z jatek rzeźniczych i solnych ks. doktorowi Pawłowi z Zalesia za 220 grzywien monety polskiej. Aktu sprzedaży dokonano 16 października w Tarnowie.

23 listopada 1499

Jan Amor kasztelan krakowski wraz ze swoim bratem Janem Rafałem, kanonikiem krakowskim, wydaje na zamku tarnowskim dokument zatwierdzający uposażenie dla tarnowskich bernardynów, w którym postanawia *na wieczne czasy dać, ufundować i włączyć w całkowite posiadanie nasz ogród leżący poza murami naszego miasta, jak i miejsca leżące wzdłuż i wszerz całego obwodu klasztoru Braci Mniejszych św. Bernardyna*. Klasztor Bernardynów otoczony został murem obronnym (murator brat Antoni z Jarocina). Jak zapisali kronikarze bernardyńscy dla bezpieczeństwa klasztoru Jan Amor z Tarnowa nakazuje także wybudowanie w sadzie klasztornym murowanej „podziemnej groty" (*subterraneus specus*), możliwe, że bastei z kazamatą przystosowanej „do użycia różnego rodzaju dział wojennych i miotania pocisków na wrogów".

1500

Dwaj bernardyni, ojciec Sylwester Piasecki wraz z bratem, Masseo toną w stawie w pobliżu klasztoru, łowiąc ryby. Staw znajdował się na terenie obecnego pl. Sprawiedliwości.

Między 5 czerwca a 5 listopada 1500

Z powodu zaawansowanej podagry umiera kasztelan krakowski Jan Amor z Tarnowa. Władał Tarnowem przez 52 lata, najdłużej ze wszystkich jego właścicieli. W tym czasie miasto wzbogaciło się o kolejny element dobrze rozwiniętego średniowiecznego miasta: obronny klasztor. Po wielkich pożarach zaczęły upowszechniać się w mieście murowane domy, przy Rynku rozbudowywane o podcienia.

Jana Amora pochowano w kolegiacie tarnowskiej w nowej krypcie pod prezbiterium. Pozostawił po sobie największy w Królestwie Polskim majątek ziemski, na który składały się cztery miasta, trzy zamki i 93 wsie. Dobra tarnowskie z miastem i zamkiem odziedziczył jego syn, Jan Tarnowski urodzony przed 1460 rokiem. Procesował się on o spadek po ojcu ze swoją macochą Barbarę z Rożnowa. Dwa lata później za pośrednictwem komisji rozjemczej złożonej z czterech szanowanych osób doszło do ugody i wzajemnego skwitowania z pretensji.

28 listopada 1500

W Krakowie domownicy i wierzyciele Jana Amora z Tarnowa wystawiają pokwitowanie dla wdowy Barbary z Rożnowa z sum im wypłaconych. Podpisali się na nim: Stanisław Śreniawa, Serafin Zawisza, Mikołaj Skrzyszowski, Albert Sławacki, Mikołaj Piasecki, Barbara Niklowa z Tarnowa, Piotr Witkowski, Mikołaj Roski, Jan Mleczny, Stanisław Rząpski, zakonnica Regina (córka Jana Amora), Jan Sworski, Paweł Pakosz, Kunat z Radłowa, Piotr Unieński, czyli Hynek, Jan Dąbrowski, Jan Rokosz, Jan Czech i Stanisław Białas.

1501

Umiera król Jan Olbracht, który przed śmiercią mianował Jana z Tarnowa wojewodą ruskim. W tym samym roku na następcę wybrany kolejny z synów Kazimierza Jagiellończyka wielki książę litewski Aleksander, ale pod warunkiem podpisania przywileju zmieniającego ustrój państwa na oligarchiczno-arystokratyczną republikę z odwoływalnym królem stojącym na czele senatu i wykonującym wolę senatu. Przywilej mielnicki podpisany został przez Aleksandra Jagiellończyka 25 października 1501 r. w Mielniku. W skład senatu, czyli dawnej rady królewskiej, wchodził też Jan z Tarnowa jako wojewoda ruski. Zaraz po koronacji Aleksander Jagiellończyk musiał wrócić do Wielkiego Księstwa Litewskiego. Do jego powrotu w 1503 r. królestwem zarządza senat z kardynałem Fryderykiem Jagiellończykiem na czele. Dwa lata później przyjęcie konstytucji sejmowej „Nihil Novi" unieważniło przywilej mielnicki i zapoczątkowało budowę w Polsce demokracji szlacheckiej.

1502

Chyszów jest własnością Mikołaja z Rozembarku, bachmistrza bocheńskiego.

Koniec września 1502

Kolejny najazd tatarsko-mołdawski sięga w okolice Tarnowa. Najeźdźcy niszczą Dębicę i Mielec. Pacanów zostaje obroniony.

15 lutego 1504

Król Aleksander Jagiellończyk na prośbę Jana Tarnowskiego, wojewody ruskiego, nakazuje naprawę mostów na Białej, Trosinie (Wątoku) i Polnej (Potoku Rzędzińskim) i pozwala miastu Tarnów pobierać przy nich pół grosza od każdego wozu z towarami. Punkty poboru cła przy tych mostach kontrolowały ruch handlowy na szlaku krakowskim, węgierskim i ruskim. W tym czasie równoleżnikowa droga z zachodu na wschód, biegnąca przez Tarnów nabrała już znaczenia głównego traktu handlowego do ruskich prowincji Królestwa Polskiego.

1504

Według bernardyńskiego kronikarza mieszczanie tarnowscy fundują gotyckie stalle o 34 siedzeniach do chóru braci w bernardyńskim kościele pw. Matki Bożej Śnieżnej. Częściowo zachowane znajdują się obecnie w muzeum bernardyńskim w Leżajsku. Tarnowskie stalle bernardyńskie skalą i dekoracyjnością ustępują w całej Polsce jedynie stallom pelplińskim, świadcząc o wysokim poziomie mieszczańskiego mecenatu artystycznego. W zbliżonym czasie powstają bogato rzeźbione stalle dla kolegiaty tarnowskiej.

W dokumentach obok Świerczkowa pojawia się po raz pierwszy Wola Świerczkowska (*Swyrczkow et Wolya*). Prawdopodobnie tożsama z Kępą Bogumiłowicką.

1504-10

Spisy podatkowe z tych lat wykazują istnienie efemerycznego tarnowskiego powiatu skarbowego.

1506

Przemawiając na sejmie elekcyjnym króla Zygmunta I wojewoda ruski Jan z Tarnowa zarzuca zmarłemu królowi Aleksandrowi, że ulegając podszeptom kilku faworytów łamał prawa, obalając to, co sam wspólnie z radą królewską uprzednio postanowił. Chodziło o przywilej mielnicki sprzed pięciu lat ograniczający władzę królewską i znaczenie szlachty na rzecz możnowładztwa. Mówiąc o faworytach Leliwita miał na myśli przede wszystkim kanclerza koronnego Jana Łaskiego, przywódcę szlacheckiego ruchu reformatorskiego.

Sławetna pani Dorota Szczepanikowa przekazuje bernardynom swój ogród na Przedmieściu Małym, przylegający do murów klasztoru. W następnych latach uczynili to także inni obywatele Tarnowa w celu powiększenia sadu klasztornego.

Kwiecień 1507

W Tarnowie ma miejsce ślub Zofii, córki zmarłego kasztelana krakowskiego Jana Amora Młodszego z Feliksem Ligęzą herbu Półkozic, burgrabią zamku krakowskiego.

7-9 sierpnia 1509

Król Zygmunt I w drodze do Lwowa gości w zamku tarnowskim u wojewody sandomierskiego Jana z Tarnowa w zamku tarnowskim.

Przed 6 maja 1511

Ślub Jana Amora Tarnowskiego (późniejszego hetmana wielkiego koronnego) z Barbarą Tęczyńską herbu Topór, córką poległego w czasie mołdawskiej wyprawy Jana Olbrachta wojewody ruskiego Mikołaja Tęczyńskiego. Nowożeńcy zamieszkali w Dynowie, gdzie przyszedł na świat ich pierworodny syn Jan Aleksander.

Po 1511

Dobiega końca rozbudowa kolegiaty, z którą można wiązać także powstanie portalu południowego, najbogatszego pod względem rzeźbiarskim i symbolicznym w tej świątyni. Na portalu umieszczono herby Leliwa i Szternberk, które wskazują na osobę Jana Amora Młodszego (zm. 1500) jako fundatora (jego matką była Eliżka ze Szternberku). Układ pól portalu wzorowany na drzeworycie Albrechta Dürera *Zaślubiny Maryi* z lat 1504-05, wydanego w zbiorze *Żywot Marii* (1510-11), wskazuje jednak, że powstał on już po śmierci Jana Amora. Nie można więc wykluczyć, że fundację ojca zrealizował dopiero jego syn. Tarnowski portal jest wyjątkowym przykładem zapożyczenia grafiki do celów architektonicznych. Z początku XVI wieku pochodzi też polichromia w kaplicy Matki Bożej Szkaplerznej. Na północnej ścianie przy dawnym wejściu do kaplicy znajdują się zachowane z dużymi ubytkami sceny pasyjne, na ścianie zachodniej – sceny z życia Maryi.

1512

Mieszczanie tarnowscy Mazaniec i Stanisław Gołda fundują i sprowadzają do Tarnowa wykonany we Wrocławiu ołtarz główny do bernardyńskiego kościoła Matki Bożej Śnieżnej. W tym czasie powstaje także otoczony kultem obraz Pana Jezusa Cierpiącego i Matki Bożej Bolesnej, który – jak odnotowano – w 1702 roku znajdował się w bernardyńskiej kaplicy Więzienia Chrystusa, a obecnie w kaplicy Miłosierdzia Bożego przy kościele.

Ugoda Channi, Żydówki z Tarnowa, zawarta z jej synami Mordachem, Zachariaszem i Baruchem z braćmi Samuelem i Ślomą ze Lwowa w związku ze sporem o klejnoty zawarta za pośrednictwem Żydów kazimierskich świadczy o powiązaniu tarnowskich Żydów z wielkimi skupiskami ich współwyznawców we Lwowie i prawdopodobnie Kazimierzu.

1513

Na polecenie Jana z Tarnowa, wojewody sandomierskiego rozpoczęto intensywne prace przy wypalaniu cegły oraz wapna. Fundamenty przedmurza (*antemurale*) zakłada murator Hanusz Alemanus z pomocnikami.

1 czerwca 1514

Biskup krakowski Jan Konarski nakazuje wprowadzić księdza Mikołaja w posiadanie altarii św. Anny w kolegiacie tarnowskiej. Altarzystę i zarazem kapelana bractwa św. Anny prezentował Jan Zalasowski, patrycjusz tarnowski.

1514

Obaj synowie zmarłego w 1500 roku Jana Amora z Tarnowa, kasztelana krakowskiego, o takich samych imionach, jak ich ojciec, biorą udział w wojnie litewsko-moskiewskiej, której najważniejszym epizodem była bitwa pod Orszą 8 września tego roku. Prawdopodobnie krótko po niej umiera bezżennie starszy z nich, właściciel Tarnowa. Młodszy, dwudziestoześcioletni, późniejszy wielki hetman koronny, natychmiast wraca do Polski, aby na czele zbrojnego pocztu zająć wszystkie dobra po przyrodnim starszym bracie.

1514

W księgach miejskich odnotowano prace cieśli. Stawiają rusztowania przy basztach, pracują przy murze i przygotowują drzewo do wykonania mostu między murem a przedmurzem.

Listopad 1514

Wyrokiem królewskim Jan Amor Tarnowski ma oddać przyrodnim siostrom klucz szczebrzeszyński, otrzymując w zamian ojcowiznę, którą stanowił Tarnów z przyległościami.

1515

Umiera kilkuletni Jan Aleksander, syn Jana Amora Tarnowskiego i Barbary z Tęczyńskich.

Murator Hanusz prowadzi dalej prace przy przedmurzu. Rajcowie podpisują umowę z nowym muratorem Marcinem na prace wewnątrz przedmurza.

1516

Zaraza w Tarnowie. Ogólna liczba zmarłych nie jest znana. W klasztorze bernardyńskim umiera 14 zakonników. Przerwane zostają prace przy murach miejskich.

Barbara Zalasowska, żona rajcy Jakuba, kupuje Chyszów od synów Mikołaja Rozembarskiego.

28 czerwca 1517

Legat papieski kardynał Tomasz nadaje 100 dni odpustu wiernym odwiedzającym tarnowską kolegiatę w święta Bożego Ciała, Wniebowzięcia NMP, Zwiastowania NMP, Narodzenia NMP oraz rocznicę poświęcenia świątyni.

1518

Murator Marcin z Biecza przystępuje do rozbiórki baszty na przedmurzu. W jej miejscu powstaje nowa baszta połączona murem z drugą basztą, także wznoszoną przez muratora Marcina z pomocnikami.

1518-20

Jan Amor Tarnowski wyrusza w dwuletnią podróż po Bliskim Wschodzie i Europie Zachodniej. Dociera do Ziemi Świętej. W Jerozolimie otrzymuje z rąk gwardiana kustosza bazyliki Grobu Świętego tytuł rycerza Grobu Pańskiego. W drodze powrotnej Tarnowski odwiedza Egipt. Z Bliskiego Wschodu udaje się do Portugalii, gdzie bierze udział w wyprawach przeciwko marokańskim koczownikom w służbie króla Manuela I Szczęśliwego. Z jego rąk w 1518 roku przyjął pas rycerski w kościele św. Jana w Lizbonie. Tarnowski gości także w Anglii, Francji, Niderlandach, Niemczech i Czechach. W Brukseli przyjmuje go cesarz Karol V. Na przełomie 1519 i 1520 roku Tarnowski wraca do Polski. Podczas ponad dwuletniej nieobecności Leliwity pieczę nad „państwem tarnowskim" sprawuje jego szwagier (mąż Elżbiety z Tęczyńskich, siostry Barbary) i przyjaciel Stanisław Mielecki, kasztelan zawichojski.

1519

Murator Marcin buduje *hostigium* w Bramie Pilzneńskiej między murami oraz rynsztok wewnątrz bramy, rozpoczyna też mur przedmurza w nowym miejscu. *Hostigium* to tajne przejście umożliwiające dokonywanie zbrojnych wypadów tzw. wycieczek (*exucurcionis causae*), przeciw oblegającym. Kamień kupowany jest od chłopów i Piotra, strycharza zamkowego, co może świadczyć o pracach budowlanych prowadzonych na zamku tarnowskim. Wapno rajcy miejscy dodatkowo nabywają „u mnichów", czyli bernardynów, co wskazuje, że prawdopodobnie także oni prowadzili w tym czasie roboty budowlane. W tym czasie rozbudowano także fortyfikacje klasztoru Bernardynów, które swoim obwodem przylegały do murów miejskich od południowego wschodu. W zbliżonym czasie zbudowano też murowany most do Bramy Pilzneńskiej.

1520

W podziale na kategorie miast sporządzonym na potrzeby poboru głównego Tarnów został zaliczony do miast „secundi ordinis" (drugiego porządku). Do wyższej kategorii weszły tylko Kraków, Poznań oraz Lwów.

Około 1520-1524

W kolegiacie powstaje pomnik nagrobny Barbary z Rożnowa, wnuczki Zawiszy Czarnego i matki Jana Amora Tarnowskiego.

Lata 20-30 XVI w.

Jan Amor Tarnowski przebudowuje średniowieczny zamek tarnowski, wprowadzając elementy renesansowe i otacza go nowoczesnymi fortyfikacjami bastejowymi. W zamku mieści się m.in. biblioteka, skarbiec i zbiór pamiątek rodzinnych. W tych i w następnych latach na dworze Leliwity przebywa wielu młodzieńców ze szlachetnych rodów, dla których jest on szkołą ogłady, politycznego, patriotycznego i humanistycznego wychowania. Wielu z nich gości tam później jako wybitni twórcy i myśliciele epoki Odrodzenia, niejeden z nich cieszy się mecenatem Tarnowskiego. Na dworze hetmańskim bywali m.in: Jan Kochanowski, Jan Herburt, Klemens Janicki, Marcin Kromer, Marcin Bielski, Jakub Przyłuski, Andrzej Petrycy Nidecki, Piotr Roizjusz, Krzysztof Kobylański, Stanisław Orzechowski i Andrzej Frycz Modrzewski. Zachował się spis tego dworu. Dla mieszkańców Tarnowa zamek na co dzień to przede wszystkim siedziba starosty i miejsce, gdzie sprawuje on swoją władzę.

9 i 10 sierpnia 1521

Na zamku tarnowskim Jan Amor Tarnowski daje Janowi Zalasowskiemu, jako zapłatę za zasługi, sadzawkę na przedmieściu Tarnowa przy młynie Adamowo oraz zwalnia go od należnych powinności z ogrodu pod miastem przy wale, czyli fosie miejskiej. Drugim aktem właściciel Tarnowa nadaje Barbarze z Zalasowskich i jej mężowi Jakubowi – dziedzicom Chyszowa i połowy Białej – zwolnienie ich podanych od robót na rzecz zamku tarnowskiego, prawo wolnego wyrębu drzewa w jego lasach na własne potrzeby oraz ogród przy Bramie Krakowskiej.

1521

Murator Marcin otrzymuje wynagrodzenie za wykonane już prace, w tym *hostigium* przy Bramie Krakowskiej i zawiera umowę na budowę części przedmurza z basztą „już drugą w tej części". Powstaje m.in. półbaszta zachowana do dnia dzisiejszego przy ul. Basztowej.

1523-31

Po odejściu Mikołaja Roskiego burgrabią zamku tarnowskiego jest Wojciech Trzebski (z Trzebcza Szlacheckiego koło Chełmna). W całej Polsce cieszy się on sławą świetnego i uczciwego administratora. W okresie, w którym zarządzał on zamkiem i miastem gościł w nich król Węgier Jan Zapolya.

15 czerwca 1524

Na zamku w Tarnowie kasztelan wojnicki Jan Amor Tarnowski zatwierdza statut cechu kuśnierzy.

1524

Na zamówienie Jana i Barbary Mikołajowskich herbu Gryf ukończona zostaje przebudowa murowanego domu w pobliżu kolegiaty zwanego przedtem „Koruszowskim", a od tego

czasu „Mikołajowskim". Dom ten w stanie prawie niezmienionym zachował się do naszych czasów. Mikołajowscy byli szlachtą, właścicielami wsi Mikołajowice nad Dunajcem.

17 lutego 1525

W Piotrkowie na prośbę Jana Amora Tarnowskiego, kasztelana wojnickiego, król Zygmunt I, chcąc zabezpieczyć budowę i utrzymanie mostu na rzece Białej w Koszycach Małych, zezwala miastu Tarnów na pobieranie cła mostowego ustanowionego przez króla Aleksandra na rzekach Białej, Trosinie i Polnej, w zamian za co zobowiązane jest ono utrzymywać mosty na tych rzekach.

1525

Wzmiankowane przedmieścia od strony Klikowej i od strony zamku *versus Zabloczye.* Drugie to być może zalążek późniejszej Terlikówki ciągnącej się wzdłuż dzisiejszej ulicy Zamkowej.

1525-1536

W pracowni Bartłomieja Berecciego powstają na zamówienie Jana Amora Tarnowskiego nagrobne pomniki jego pierwszej żony, Barbary z Tęczyńskich, syna Jana Aleksandra, ojca Jana Amora i przyrodniego brata Jana. Pierwotnie zostały umieszczone w prezbiterium kolegiaty.

Sierpień 1526

Murator Bartłomiej zawiera umowę z rajcami miejskimi na budowę przedmurza według wskazówek rajców począwszy od Bramy Krakowskiej aż do miejsca, które jest naprzeciwko wychodka szkoły (dokładnie *secreto scole*, można lokalizować gdzieś na tyłach dzisiejszych domów Wałowa 9 i 11) i zbudować na tym przedmurzu wieżę, inaczej basztę (*bastha*) oraz naprawić stary mur począwszy od Bramy Krakowskiej do wychodka szkoły. Rajcy zobowiązują się dostarczyć potrzebnych materiałów budowlanych. Pod umową spisaną w oktawę święta Wniebowzięcia NMP podpisali się rajcy: Jan Kur, Jakub Czemerman, Stanisław Gołda, Kasper, Urban Golanka, Maciej Molenda (Młynarz).

29 sierpnia 1526

W bitwie pod Mohaczem ginie król Węgier Ludwik II Jagiellończyk i wielu polskich rycerzy. Wojska potężnego imperium osmańskiego zajmują większą część terytorium Królestwa Węgier, południowego sąsiada Polski i zbliżają się do jej granic. Data „1526", zapisana nieznaną ręką, widnieje do dzisiaj na ścianie dawnej kaplicy Matki Bożej Szkaplerznej (naprzeciw ołtarza Piety) w obecnej katedrze tarnowskiej.

1526

W rachunkach miejskich za ten rok wymieniono prace przy ratuszu, mianowicie założenie starych drzwi do wieży zegarowej i przebudowie ratuszowej izby przez murarzy.

2 kwietnia 1527

Na sejmie krakowskim Jan Amor Tarnowski otrzymuje urząd wojewody ruskiego i buławę hetmana koronnego. Staje się na długo pierwszoplanową postacią życia politycznego w Królestwie Polskim.

1527

Z fundacji mieszczanina Adama Eberharda powstaje drewniany nieorientowany kościół św. Anny, jako wotum za uratowanie życia (w 1654 roku przebudowany na murowany). Kościołem zarządzali wikariusze tarnowscy.

Jan i Barbara Mikołajowscy herbu Gryf z Mikołajowic darowują wikariuszom tarnowskim – za zezwoleniem Jana Amora Tarnowskiego – dom swój zwany Mikołajowskim, a przedtem Koruszowskim, stojący przy szkole i cmentarzu kolegiackim. W tym samym roku wikariusze dokonują wymiany z kanonikiem kantorem Marcinem Bladym. W zamian za „kamienicę Mikołajowską" i drewniany dom stojący między domem kantora a domem Stanisława rzeźnika otrzymują od niego nowo zbudowaną „kamienicę Zamek" zwaną też „Jurków", stojącą pomiędzy domami prepozyta i kanonika św. Bartłomieja.

Umiera Jan z Tarnowa, zwany Ciężkim, kasztelan biecki. Jego dobra w tym krzyskie, dziedziczy jego córka Dorota, żona Jana Tarły. W rezultacie część dóbr krzyskich przechodzi w ręce Tarłów.

4 kwietnia – 2 października 1528

Zamek tarnowski i dochody z miasta hetman koronny Jan Amor Tarnowski oddaje do dyspozycji królowi węgierskiemu Janowi Zapolyi, który stąd podejmuje starania o odzyskanie władzy nad swoim królestwem. Kontakty z Węgrami utrzymuje m.in. przez swojego doradcę paulina Jerzego Utješenoviča (późniejszego kardynała Martinuzziego).

8 kwietnia 1528

W Tarnowie odbywa się zjazd dotyczący spraw węgierskich. Oprócz króla Jana Zapolyi, hetmana Jana Amora Tarnowskiego i pomniejszej szlachty nie stawia się nikt z zaproszonych gości. Jedynym efektem zjazdu jest zawiązanie przez braci Hieronima i Stanisława Bobolów herbu Leliwa „Bractwa rycerskiego dla obrony króla Jana". Zanika ono prawdopodobnie niedługo po wyjeździe króla z Tarnowa.

12 sierpnia 1528

W zamku tarnowskim król węgierski Jan Zapolya nagradza zasługi Krzysztofa Szydłowieckiego, kasztelana i starosty krakowskiego oraz kanclerza wielkiego koronnego, nadając mu zamek Sárospatak w komitacie zemplińskim.

29 września 1528

Przed opuszczeniem Tarnowa król Jan Zapolya w dowód wdzięczności za gościnę nadaje na potrzeby miasta pięćset złotych węgierskich dochodu rocznego z ceł handlowych, płaconych dotychczas przez mieszczan tarnowskich w Koszycach i innych węgierskich komorach celnych. Zapolya funduje także ołtarz w kolegiacie, a właściciela Tarnowa obdarowuje złotą tarczą i buławą wielkiej wartości.

30 września 1528

W zamku tarnowskim król Jan Zapolya nadaje Hieronimowi Łaskiemu godność żupana komitatu spiskiego oraz spiskie miasta Kieżmark, Rychnów, Gielnicę, a także zamek Dunajec koło Niedzicy. Nadanie było nagrodą za poselstwo dyplomatyczne, dzięki któremu Łaski zapewnił królowi pomoc turecką w odzyskaniu tronu.

7 listopada 1529

Ks. Mikołaj Zamoyski, prepozyt tarnowski, za zgodą właściciela miasta zobowiązuje się odbudować basztę miejską w zamian za włączenie jej do budynku domu prepozytury tarnowskiej (obecnie „pałacyk kanonicki" lub inaczej „sufragania" przy ul. Kapitulnej) i zbudowanie furty w murze miejskim do obejścia tejże prepozytury. Baszta widoczna jest dzisiaj z podwórza kamienicy przy Wałowej 19.

8 maja 1530

W katedrze wawelskiej, w obecności pary monarszej, odbywa się ślub Jana Amora Tarnowskiego i Zofii, córki kanclerza oraz starosty krakowskiego Krzysztofa Szydłowieckiego herbu Odrowąż. Związek pobłogosławił biskup krakowski Piotr Tomicki.

22 sierpnia 1531

Sławne zwycięstwo wojsk koronnych dowodzonych przez hetmana Jana Amora Tarnowskiego odniesione pod Obertynem nad wojskami mołdawskimi**.**

7 listopada 1531

Hetman Jan Amor Tarnowski przybywa ze swoimi żołnierzami do Krakowa. Niesiono przed nim nieprzyjacielskie chorągwie, prowadzono około tysiąca jeńców i toczono 50 zdobycznych armat. Stanisław Orzechowski wspominał:

Gdy od Mogiły ku Krakowu się przybliżał, rada koronna i duchowieństwo i wszystek Kraków jezdno i pieszo przeciwko niemu wyszedł witając. Toczono naprzód odbite działa, sztuk kilkadziesiąt, na których były herby polskie, przez Olbrychta króla w Wołoszech na Bukowinie stracone. Więźnie też zacne, wołoską radę przed nim wiedziono. Lud pospolity krakowski palcem sobie na działa i więźnie pokazywał mówiąc: ten jest Logofet, kanclerz ziemi mołdawskiej, ten hetman mołdawski, dwornik Burkulap; to wszystko był król Olbrycht na wojnie potracił, co teraz nam pan Bóg do naszego Krakowa wraca; bądźże tobie Boże chwała! a ty bądź zdrów Tarnowski, bądź nam szczęśliwym hetmanem! – i tak tryiumfując na zamek wjechał.

Na Wawelu zwycięzcę wita sam król Zygmunt I:

Gdy na pałac wchodził, tę cześć Zygmunt król temu hetmanowi wyrządził, której był za wieku królowania swego żadnemu hetmanowi nie wyrządził. Albowiem on wielkiej powagi król z miejsca swego królewskiego powstał i przeciwko niemu aż na ganek wyszedł.

Triumfalny wjazd do Krakowa zostanie uwieczniony w centralnym miejscu pomnika hetmana w tarnowskiej katedrze.

1533

Urząd burmistrza pełni Jakub, aptekarz (pierwsza wzmianka świadcząca o istnieniu apteki w Tarnowie), zielarz i winiarz (produkował m.in. wino złote, zwane portugalskim). W 1548 r. poślubił on Katarzynę, córkę Franciszka de Radicibus z Novary w Piemoncie twórcę i właściciela Apteki Królewskiej. Jeden z synów Franciszka Marcin de Radicibus alias Rzodkowski także został aptekarzem w Tarnowie. W ówczesnych aptekach można było kupić m.in. pieprz węgierski „od głowy bolenia, od pępka strzykania", sadła z różnych zwierząt, driakwie z węży, pierniki, wódki i nalewki. W leczeniu ceniono kopyto łosia; „pierścień wyrobiony z jego rogu miał chronić od padaczki i bólu głowy". Ogólnie mniemano, że kopyto łosia miało lecznicze własności. Wreszcie skóra tura i żubra była używaną przez ciężarne kobiety przeciw grożącemu nieszczęściu.

Jan Amor Tarnowski po raz pierwszy rezygnuje z buławy hetmańskiej. W przyszłości będzie to czynił jeszcze czterokrotnie. Ostatni raz w 1555 roku.

1534

Dwóch chłopów ze Skrzyszowa kopie fosę przy umocnieniach miejskich, przez którą ma płynąć woda.

1535

Rajcy miejscy podpisują umowę z muratorem Jakubem Zydkiem z Biecza na budowę nowego muru względnie wzmocnienie starego ze ścisłym określeniem warunków i dyscypliny pracy oraz wyznaczeniem dopuszczalnej ilości świąt w tygodniu i przerw z powodu deszczów, burz.

W tarnowskim klasztorze Bernardynów odbywa się siódma kapituła prowincjalna, czyli zgromadzenie przełożonych klasztorów prowincji polskiej Braci Mniejszych Obserwantów. Na prowincjała wybrano o. Innocentego z Kościana.

16 lipca 1535

Po dwudniowym oblężeniu wojskom polskim, dowodzonym przez hetmana Jana Amora, Tarnowskiego i litewskim dowodzonym przez hetmana Jerzego Radziwiłła poddaje się twierdza w Homlu zajęta przez wojska Wielkiego Księstwa Moskiewskiego.

29 sierpnia 1535

Po miesiącu oblegania Staroduba zdetonowano główną minę pod umocnieniami twierdzy. W wyniku potężnego wybuchu zniszczony zostaje odcinek umocnień z czterema basztami. Twierdzę zdobyto szturmem jeszcze tego samego dnia. Wziętych do niewoli 1400 moskiewskich jeńców hetman Jan Amor Tarnowski kazał ściąć.

Marzec 1536

Po śmierci Andrzeja Tęczyńskiego Jan Amor Tarnowski otrzymuje po nim kasztelanię krakowską, czyli pierwszą świecką godność w państwie. Kasztelan krakowski był pierwszym senatorem, czyli członkiem Rady Królewskiej i wraz z sześcioma wojewodami sprawował pieczę nad skarbcem koronnym na Wawelu**.**

1536

Według spisu podatkowego miasto Tarnów liczy 200 opodatkowanych domów (w tym domostwa ludności zamieszkałej bezpośrednio pod miastem, na terenie objętym jurysdykcją miejską), 83 kmieci na przedmieściach posiada 48 łanów ziemi. Po dodaniu do tego nieznanej bliżej liczby osób z administracji i służby zamkowej oraz rodzin zagrodników i komorników żyjących poza prawem miejskim można przyjąć, że liczba mieszkańców Tarnowa z przedmieściami wynosi w tym czasie 1500-2000 osób. Rejestr poborowy wylicza także następujące folwarki tarnowskie: Rzędzin (20 kmieci na 7 łanach), Klikowa (30 kmieci na 15 łanach). Ponadto wymieniono 3 młyny zbożowe, młyn słodowy i folusz.

25 lat później Stanisław Orzechowski tak opisywał Tarnów i całe państwo tarnowskie:

Jeźliże kto Jana Tarnowskiego nie znał, niechaj taki wejrzy na dzierżawy jego, wnet pozna: czem a jakim panem Jan Tarnowski był poddanym swym? Patrz na Tarnów, na gniazdo Tarnowskiego, jakie bogactwo u mieszczan, jako oprawne jest miasto wałmi, mury, strzelbą ku obronie? Idźcie z Tarnowa gościńcem do Rusi, oglądaj przytem Przeworsko, Jarosław, Tarnopol: tedy rzeczesz, iż ten pan nie swego własnego, ale ludu swego pożytku strzegł. Pódźmyż zasię do kmieci jego, rzeczesz, że [u nich] nie kmiece chałupy, ale ziemiańskie dwory. Pełne u kmieci jego są gumna, pełne obory, komory; nie zdarto winami, nie znędzniono robotami. Spytaj Jana Szczuckiego, włodarza jego pierwszego, wieleby on win panu swemu na liczbie pokładał, albo roboty, jakie nowo za rozkazaniem pańskiem na kmieci wymyślał? Najdziesz i tego się dowiesz, że u Jana Tarnowskiego wszystko po staremu. Miał i inno po

swej włodarze dobre, a cnotliwe ludzie, jako są: Marcin, Rafał, Mikołaj i Piotr Łyczkowie, którzy tak panu swemu na Tarnowie, na Przeworsku służyli, że i pana bogacili, i pany u pańskich poddanych z błogosławieństwem Bożym zostali.

A chocia ten pan miał dobre włodarze, przecie jednak ekonomią, to jest gospodarstwo napisane włodarzom swym rozdawał ucząc ich rządu. A to pierwsze przykazanie jego było, aby włodarz poddanym folgował: nie dziw tedy, iż teraz wsi, zamki kwitną dobrocią pana tego, które świadczą i wiecznie wysławiać będą rząd, sprawiedliwość i dobroć Jana Tarnowskiego.

10 lipca 1537

W zamku tarnowskim Jan Amor Tarnowski, kasztelan krakowski i hetman koronny, gości parę królewską Zygmunta I i Bonę, zmierzającą na niedoszłą do skutku wyprawę przeciw hospodarowi mołdawskiemu Piotrowi Rareszowi.

Styczeń 1537

Rodzi się Jan Krzysztof, syn hetmana Jana Amora Tarnowskiego i Zofii z Szydłowieckich.

1537

Umiera Jan Amor Tarnowski, proboszcz kolegiaty tarnowskiej i sekretarz królewski, syn hetmana Jana Amora Tarnowskiego i Barbary z Tęczyńskich.

17 sierpnia 1538

Początek oblężenia Chocimia. Podczas wojny polsko-mołdawskiej blisko dwudziestotysięczna zaciężna armia polska dowodzona przez hetmana Jana Tarnowskiego przekracza Dniestr i oblega mołdawski zamek Chocim. Hetman, dysponując nieliczną artylerią, nie może dokonać wyłomu w murach zamku. Dlatego już od pierwszych dni oblężenia Polacy przystępują do prac minerskich. 28 sierpnia, kiedy zaplanowano podłożenie pierwszych min pod zamek, przybył sam hospodar Piotr IV Raresz prosząc o pokój. Pod Chocimiem podpisano zatem akt pokoju, w którym hospodar zrzekł się swych pretensji do Pokucia.

1538

Pismem danym w Krakowie król Zygmunt August poleca poborcom ceł, aby nie ważyli się go pobierać od mieszczan tarnowskich.

Murator Jakub Zebondowski z Biecza z pomocnikami prowadzi w dalszym ciągu budowę nowego muru i łaźni.

19 kwietnia 1539

Na krakowskim Małym Rynku płonie na stosie 80-letnia Katarzyna Weiglowa, pochodząca z tarnowskiego patrycjuszowskiego rodu Zalasowskich (córka Stanisława). Będąc

już wdową, być może jako zwolenniczka ruchu anabaptystów (nowochrzczeńców), przeszła na judaizm lub na judaizujący antytrynitaryzm i została skazana na śmierć z powodu odmowy wyrzeczenia się „żydowskiej wiary".

26 lipca 1539

Hetman i kasztelan krakowski gości w zamku tarnowskim Hieronima Łaskiego, który był kiedyś dyplomatą w służbie króla Jana Zapolyi a teraz pełnił misje zlecone przez króla Ferdynanda Habsburga.

1539

Tarnowianin Adam Tuszyński, zwany też Tuszkiem i Tussinusem, zostaje dziekanem Wydziału Filozoficznego Akademii Krakowskiej. Tuszyński był absolwentem Akademii Krakowskiej (1526), jej wykładowcą (1527-33), doktorem medycyny (tytuł zdobył we Włoszech 1533/34) i od 1541 roku altarzystą kolegiaty w Tarnowie. Zmarł 1 lutego 1546 roku.

1540

W tarnowskim klasztorze Bernardynów umiera o. Rafał Melsztyński, ostatni przedstawiciel tej zasłużonej rodziny, tak samo jak Tarnowscy wywodzącej się od Spycimira Leliwity, kasztelana krakowskiego, założyciela Tarnowa.

1541

Przy klasztorze Bernardynów powstaje Trzeci Zakon św. Franciszka, do którego wstępują ludzie świeccy i duchowni pragnący żyć duchowością franciszkańską.

12 maja 1542

Arcybiskup gnieźnieński i biskup krakowski Piotr Gamrat wciela uposażenie parafii w Skrzyszowie do kolegium wikariuszy kolegiaty tarnowskiej. W kościele w Skrzyszowie wybudowanym w 1517 roku utworzona zostaje „wikaria wieczysta".

1542

W Tarnowie działa osiem cechów. W stosunku do dokumentu z 1463 roku przybył cech piwowarów.

Kwiecień 1544

Jana Amor Tarnowski przebywa w Tarnowie. Stąd koresponduje z księciem Albrechtem Hohenzolernem.

Wrzesień 1544

Umowa rajców z muratorem Tomaszem na budowę muru mniejszego za szkołą.

24 grudnia 1547

Jan Amor Tarnowski otrzymuje od cesarza Karola V dziedziczny tytuł hrabiowski z pensją. Od tego czasu dobra tarnowskie, zwane „państwem tarnowskim" określane są także jako „hrabstwo tarnowskie".

Początek lipca 1548

Podczas uroczystości pogrzebowych króla Zygmunta I Starego zgodnie z ceremoniałem złamano i rzucono na posadzkę katedry wawelskiej proporzec władcy. Wtedy następca tronu Zygmunt August podniósł go i uniósł wysoko na znak, że królestwo ma nadal swego obrońcę, a potem wręczył stojącemu w kręgu najważniejszych uczestników uroczystości hetmanowi wielkiemu Janowi Amorowi Tarnowskiemu, zastępcy króla jako wodza całego wojska.

3 lutego 1549

W Piotrkowie król Zygmunt II August pisemnie poleca poborcom przestrzegać przywilejów królewskich, zwalniających mieszczan tarnowskich od ceł za przewożone towary w całym Królestwie z wyjątkiem ceł od wołów oraz opłat na nowych cłach. To nadzwyczajne zwolnienie staje się później powodem zatargów pomiędzy tarnowianami a celnikami królewskimi.

1550

W pobliżu murów cmentarza bernardyńskiego powstaje klasztor czy raczej dom tercjarek franciszkańskich zwanych „koletkami" od św. Kolety. W domu zamieszkało 24 sióstr. Nie były to jeszcze zakonnice bernardynki, żyjące w klauzurze i składające ślub ubóstwa, ale panny i wdowy podzielające religijny zapał bernardynów, które przyjmowały trzecią regułę św. Franciszka z Asyżu. Siostra przyrodnia Tarnowskiego – Zofia – pod imieniem zakonnym Regina była przełożoną krakowskiego domu tej reguły na Stradomiu, chociaż w tym czasie już prawdopodobnie nie żyła. Przypuszczalnie to Jan Amor Tarnowski był fundatorem tego klasztoru. W 1560 r. papież Pius V wydał bullę reformującą żeńskie wspólnoty nie klauzurowe, w której nakazano im złożenie uroczystych ślubów i życie za klauzurą. Tam, gdzie brakowało kościoła lub kaplicy nie było możliwe wprowadzenie klauzury. Prawdopodobnie w jakiś czas potem tarnowskie koletki opuściły dom w Tarnowie.

Mikołaj z Świerczkowa przekazuje wieś Świerczków Mikołajowi Rejowi z Nagłowic, znanemu polskiemu poecie.

1551

We Florencji ukazuje się dzieło Paula Giovio (Jowiusa) *Elogia virorum bellica virtutum illustrium...* Wśród biogramów najwybitniejszych postaci XVI wieku znalazły się dwa polskie: króla Zygmunta Starego i hetmana Jana Amora Tarnowskiego.

Starosta Jan Szczucki zakazuje piwowarom w Tarnowie zaopatrywania się w słody poza młynami należącymi do zamku tarnowskiego.

Luty 1553

Na zamku tarnowskim odbywa się wesele Zofii, córki Jana Amora Tarnowskiego, z Konstantym Wasylem Ostrogskim. Był on ruskim kniaziem, synem hetmana wielkiego litewskiego Konstantego Iwanowicza Ostrogskiego, najbogatszym magnatem w Wielkim Księstwie Litewskim i opiekunem prawosławia w całej Rzeczypospolitej. Mimo zaproszenia na ślub i wesele nie przybył król Zygmunt August. Rok później urodził się syn Konstantego i Zofii – Janusz.

1553

Ksiądz Marcin z Urzędowa, lekarz nadworny kasztelana krakowskiego i hetmana Jana Amora Tarnowskiego kończy tworzony od 10 lat *Herbarz Polski to jest o przyrodzeniu ziół i drzew rozmaitych i inszych rzeczy do lekarstw należących księgi dwoje*, który wydany został po jego śmierci w 1595 roku.

28 stycznia 1554

Kantor Marcin Blady sprzedaje za 140 złotych polskich Dom Mikołajowski Mikołajowi Łowczowskiemu z Pleśnej do dożywotniego użytku. W 1578 r. dom powróci do kapituły tarnowskiej.

31 marca 1554

Hetman Jan Amor Tarnowski jako właściciel Tarnowa i znawca prawa magdeburskiego nakazuje pisarzowi miejskiemu Pawłowi Łąckiemu wpisać do ksiąg miejskich (*Acta obligationum*) były przepisy dla rzeźników tarnowskich. W tym roku doszło do ugody między rajcami i pospólstwem a cechem rzeźniczym, na podstawie której wprowadzono wzorem innych miast targ zwany wolnicą, który odbywać miał się co sobotę. W zamian tarnowscy rzeźnicy mieli otrzymywać 17 grzywien rocznie odszkodowania. Wolnica umożliwiała dowóz i sprzedaż mięsa mieszczanom przez mieszkańców okolicznych wsi. W pozostałe dni tygodnia mogli nim handlować tylko tarnowscy rzeźnicy.

W tym samym roku wpisane zostają dekrety dla cieśli i kamieniarzy tarnowskich wzorowane na przepisach krakowskich z 1536 roku. Właściciel Tarnowa zastrzega w nich dla siebie, swoich następców i pełnomocników zatwierdzanie projektów budynków stawianych przy ulicach w obrębie murów miejskich, wylicza cechy, którymi powinny się charakteryzować i zakazuje budowania ich z drewna. Określone zostają także warunki pracy murarza. Murarz ma się „opowiadać" na ratuszu, bez względu na to, czy prowadzi budowę miejską czy dla kogoś innego.

21 sierpnia 1554

W księdze miejskiej zapisano, że na polecenie Jego Wielmożności (Jana Amora Tarnowskiego) bernardyni mają dostarczyć 10 skrzyń wapna oraz 2 tysiące sztuk cegły na budowę ratuszowych osłon dachu. Zapotrzebowanie na całą inwestycję obejmowało 120 skrzyń wapna i 33 tys. sztuk cegły. Przebudowa ratusza musiała być już wtedy zaawansowana, ponieważ przebudowy dachu i attyki nie można było zrealizować przed przebudową ścian nośnych.

1554

Zapiska w tarnowskiej księdze ławniczej informuje o osobie zamieszkałego w Tarnowie Bernarda Włocha. Pochodził on z Mediolanu. Po przybyciu do Polski osiedlił się w Tarnowie i ożenił tarnowianką Urszulą, która wniosła mu w posagu kamienicę w Rynku, nieco gotówki, a także dom drewniany naprzeciw Wału Krakowskiego.

19 kwietnia 1555

Z polecenia Jana Amora Tarnowskiego, w obecności Piotra Łyczki, starosty zamku tarnowskiego, rajcy miejscy uchwalili „po wieczne czasy" wypłacać każdego roku 4 grzywny dla bakałarza tarnowskiego. W tym czasie był nim Paweł Łącki („Lansky"). Następnego dnia, także w obecności starosty, zamianowali bakałarza Łąckiego notariuszem miejskim, uchwalając dla niego wynagrodzenie i zwalniając go od podatków. Mając zapewnione utrzymanie Paweł Łącki, za zezwoleniem hetmana kupił dom w Tarnowie po zmarłym bezpotomnie Stanisławie Bałachowskim, położony pomiędzy domem Walentego Kuśnierza a ulicą publiczną naprzeciw muru miejskiego stojący.

Około 9 listopada 1555

W Gorliczynie i w Tarnowie odbywają się uroczystości ślubne i weselne jedynego syna hetmana, Jana Krzysztofa z Zofią Odrowążówną ze Sprowy, córką wojewody ruskiego Stanisława i księżnej mazowieckiej Anny z Piastów.

1555

Spisano inwentarz skarbca tarnowskiego i pozostałych rzeczy. Znalazły się tam złoty pierścień z rzeźbioną pieczęcią, srebrna pieczęć mniejsza, inna pieczęć większa, formy do dachówek 2. Z broni: działo wielkie 1, hakownic wielkich 12, drugich 4, mniejszych 19 „z nich u Jaśnie Wielmożnego, te które są z datą 1553", kul spiżowych 8, żelaznych 4, śrutu do hakownic kop 12, kul do hakownic kop 27, from do kul żelaznych 15, flaszek 17, prochu kamieni 20, „pięć kamieni wydano na potrzebę Jego Miłości". W skarbcu znajdowało się także „kurek", czyli godło strzeleckie, co stanowi pierwsze świadectwo o istnieniu w Tarnowie bractwa strzeleckiego.

Wiosna 1556

Wójt tarnowski Marcin Molenda oraz rajcowie Stanisław Piątek, Benedykt Bognarowicz i Jan Łękawski wystawiają staroście tarnowskiemu Piotrowi Łyczce przez pokwitowanie

na 100 florenów (złotych monet) otrzymanych od Jana Amora z Tarnowa na budowę murów miejskich. Pokwitowanie odnosi się do wcześniejszych robót i pozwala przypuszczać, że większa część robót, o ile nie całość, była finansowana przez Tarnowskiego.

30 sierpnia 1556

Pismem z Wiewiórki hetman Jan Amor Tarnowski zapisuje księdzu Marcinowi Łyczce, prepozytowi tarnowskiemu i jego bratu Pawłowi, staroście zamku tarnowskiego, za sumę 400 grzywien dożywotnie prawo do poboru miarek z młyna, zwanego wielkim, za klasztorem Braci Mniejszych (bernardynów) i opłat z folusza w Tarnowie.

26 listopada 1557

Burmistrz i rajcy Tarnowa wyłączają z cechu kowali rzemieślników wyrobów drewnianych (bednarzy, stelmachów, kołodziejów, stolarzy) i nadają im statut cechu bednarzy.

9 marca 1558

Wezwany z Krakowa Łazarz Andrysowic drukuje dzieło hetmana Jana Amora Tarnowskiego *Consilium rationis bellicae* (*Rada sprawy wojennej*). Stanowi ono pierwsze, w pełni oryginalne i jednocześnie najwybitniejsze dzieło staropolskiego piśmiennictwa wojskowego w XVI wieku. Tarnowski zebrał w swojej pracy wskazówki dotyczące prowadzenia działań wojennych oraz postulaty reform wojskowych. *Consilium rationis bellicae* traktowana była w epoce staropolskiej jako podręcznik sztuki wojennej.

1558

W księgach miejskich (*Acta obligationum*) Jan Amor Tarnowski nakazuje wpisanie *Nauki a porządku około gaszenia ognia*. Nakazywał m.in., aby cały czas straże obserwowały miasto z wieży ratuszowej i w razie zauważenia ognia wszczynały alarm. Po jego usłyszeniu każdy mieszkaniec pod karą śmierci miał porzucić swoje zajęcie i ruszyć do gaszenia pożaru. Tarnowski wprowadził w tych przepisach podział miasta na kwartały (wiertele). Na czele każdego z nich miał stać wybrany przez mieszczan wiertelnik, a przypisanych do nich mieszkańców zobowiązał do gaszenia pożaru. Nakazał także wyznaczenie mieszczan odpowiedzialnych za zapobieganie kradzieżom w trakcie pożarów. Pierwsze wybory wiertelników i strażników odbyły się już w 1557 roku. Odnotowano je w księgach miejskich, wymieniając przy tej okazji po raz pierwszy nazwy czterech ulic: Szewskiej (nieznana z innych źródeł), Pilzneńskiej, czyli Bednarskiej, Krakowskiej i Sukienniczej (prawdopodobnie obecna Ducha Świętego). We wpisie tym wymieniono też bramy miejskie: Krakowska, Pilzneńska i Mniejsza (*Porta Minor*). Tę ostatnią można identyfikować z furtą przy Wielkich Schodach. W instrukcjach Tarnowskiego wpisanych do ksiąg miejskich wyliczonych zostało w Tarnowie 96 gospodarzy (bez komorników), na przedmieściach 76 domów oraz łącznie 153 gospodarstw należących do przedmieszczan mieszkających na polach (83 *in agris residentes*), w Klikowej (39), w Rzędzinie z karczmą i młynem (28).

14 marca 1559

Starosta Piotr Łyczko wspólnie z radnymi miejskimi ustala dla organisty kolegiackiego „dotację", później jeszcze powiększaną. Ponadto organista miał dla siebie „izbę oszkloną" i dom zwany „Skałką" (nazywany później organistówką, stał prawdopodobnie w miejscu kamienicy przy ul. Kapitulnej 8), który mógł wynająć. Prawo mianowania organisty przysługiwało radnym w porozumieniu z prepozytem.

Kwiecień 1559 – czerwiec 1560

Ostatni, trwający ponad rok pobyt kasztelana krakowskiego Jana Amora Tarnowskiego w Tarnowie.

10 kwietnia 1559

Pismem wydanym na zamku tarnowskim Jan Amor Tarnowski pozwala ks. Janowi, kustoszowi kolegiaty tarnowskiej i proboszczowi w Szczepanowie, zbudować dom murowany między domem kantora („Mikołajowskim") a budynkiem szkoły i nadaje temu domowi wolność kościelną pod warunkiem, iż gdyby kiedy zaszła potrzeba obrony miasta przed nieprzyjacielem, wolno będzie sile zbrojnej przez ten dom przechodzić i ponadto, że po śmierci tegoż kustosza dom ten ma przejść na własność wikariuszy tarnowskich jako infirmeria dla podeszłego w latach i zasłużonego dla kolegiaty tarnowskiej wikarego tarnowskiego, po którego śmierci inny podobny ten dom miał zamieszkiwać. Po utworzeniu Gimnazjum przez władze zaborcze budynek ten został połączony z budynkiem szkoły. Obecnie znajduje się w nim sala ekspozycyjna (druga od wejścia) Muzeum Diecezjalnego.

18 czerwca 1559

Na zamku w Tarnowie hetman Jan Amor Tarnowski wydaje ordynację dla szkoły kolegiackiej, w której m.in. dziesięciny ze wsi Wiewiórka, Borowiec i Nagoszyn przyznał rektorowi szkoły miejskiej, zobowiązując go do pełnienia, obok zwykłych obowiązków funkcji pisarza miejskiego oraz do utrzymania kantora. Była to pierwsza znana w Polsce inicjatywa magnacka dotycząca kształcenia młodzieży mieszczańskiej. W tym czasie z fundacji prepozyta ks. Marcina Łyczki powstaje murowany budynek szkoły. Dzisiaj jego dawna sala lekcyjna służy jako sala ekspozycyjna (pierwsza od wejścia) Muzeum Diecezjalnego. Według akt wizytacji z 1597 roku budynek szkoły „był murowany, posiadał 3 izby, jedną – wielką dla nauczania młodzieży, drugą mniejszą, z komorą na mieszkanie kierownika, trzecią również z komorą, dla kantora; nadto komory dla chłopców".

4 października 1559

Według inwentarza kolegiaty spisanego w tym dniu na zlecenie Rady Miejskiej ma ona 13 ołtarzy, z których większością opiekują się bractwa cechowe. W tym roku hetman Jan Amor Tarnowski podarował kolegiacie srebrną sukienkę na obraz Matki Bożej w ołtarzu kolegiaty.

1559

W napomnieniu wpisanym do ksiąg miejskich (*Acta obligationum*) hetman Jan Amor Tarnowski krytykuje tarnowskich rajców za brak porządku w mieście i żąda karania tych z nich, którzy zaniedbują swoje obowiązki. Wpisuje także ustawy dotyczące handlu mięsem. Ustalony zostaje m.in. funt mięsny, według którego ma być ważone sprzedawane mięso.

3 marca 1560

Listem pisanym w zamku tarnowskim hetman Jan Amor Tarnowski kończy trwającą ponad 4 lata korespondencję z genewskim reformatorem Janem Kalwinem, z którym zgadzał się odnośnie do potrzeby reform w Kościele, ale nie za cenę zaburzenia porządku w Rzeczypospolitej.

1560

Jan Amor Tarnowski nakazuje wpisać do ksiąg miejskich *Naukę Jego Mości koło obrony miasta Tarnowa* dotyczącą organizacji obrony miasta i zamku przez mieszkańców Tarnowa, Klikowej oraz Rzędzina. Gdyby doszło do nieprzyjacielskiego najazdu mieszkańcy mieli podzielić się na trzy grupy: obrońców zamku, obrońców miasta i niezdolnych do walki. Ostatnia grupa miała wraz z dobytkiem ukryć się w lasach. Dwa razy w roku miał odbywać się popis, czyli przegląd wojska tarnowskiego. Mieszczanie mieli się stawiać na nim uzbrojeni w arkebuzy, rusznice, drzewce jesionowe lub jodłowe. Na sztandarze miejskim koloru czerwonego miała znajdować się Leliwa i napis *Si Deus nobiscum, qui contra nos* („Jeśli Bóg z nami, któż przeciwko nam", cytat z Listu do Rzymian 8, 31b-39). Rejestr obciążonych obowiązkiem obrony miasta z tego roku wymienia 96 gospodarzy (oprócz komorników) obok 162 przedmieszczan, z których 86 uprawiało role, zaś 76 żyło z rzemiosła i handlu. Na pomoc zagrożonemu miastu miało też przyjść 39 gospodarzy ze wsi Klikowa oraz 28 z Rzędzina. Łącznie przepisy te dotyczą 325 wszystkich gospodarstw.

16 maja 1561

W dworze w Wiewiórce umiera kasztelan krakowski i hetman wielki koronny Jan Amor Tarnowski.

Maj 1561

Właścicielem Tarnowa i Hrabstwa Tarnowskiego staje się jedyny syn hetmana – Jan Krzysztof Tarnowski, kasztelan wojnicki. Po złożeniu w zamku tarnowskim tradycyjnego homagium nowemu właścicielowi Tarnowa mieszczanie proszą go o teren na ogrody dla siebie. Hrabia na Tarnowie przychyla się ich prośbie i poleca staroście Adamowi Trzemeskiemu podzielić w tym celu pola leżące wzdłuż drogi z miasta na zamek. W 1562 roku parcele sprzedano mieszczanom po 10 grzywien. Pozostałe działki przeznaczono dla sług zamkowych i starosty, a jedną z nich pod kościół pod wezwaniem Świętej Trójcy, który powstał 33 lata później.

18 sierpnia 1561

Z kaplicy św. Katarzyny w Wiewiórce wyrusza do Tarnowa kondukt z ciałem Jana Amora Tarnowskiego. Po dotarciu na miejsce odprawiono egzekwie w kaplicy zamkowej. Następnego dnia ciało zmarłego przewieziono do kolegiaty, gdzie odbyły się uroczystości pogrzebowe z ceremonią wzorowaną na królewskiej, łącznie ze spektakularnym upadkiem rycerza w zbroi. Wielkie rzesze poddanych zebrane przy drodze z zamku do miasta uczestniczyły w ostatniej drodze hetmana Tarnowskiego. Było to zapewne największe zgromadzenie w staropolskim okresie dziejów Tarnowa. Przebieg uroczystości opisał korzystający z opieki zmarłego Stanisław Orzechowski w dziele *Żywot i śmierć Jana Tarnowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego.*

W poniedziałek nad południem z zamku tarnowskiego do kościoła ciało prowadzono. Tłuszcze były wielkie ludu; pola między zamkiem a miastem ludem smutnym, czarnym były przykryte. W procesyi ubogich w kapach z świecami huf wielki był, za któremi szli kapłani, między któremi ci byli pierwsi: Jakób Uchański, biskup kujawski; Walenty Herburt, biskup przemyślski; Stanisław Słumowski, szufragan krakowski; Andrzej Przesławski, scholastyk i wikary; Wojciech Starzyski, archidyakon krakowski; Jan Łowczowski, opat tyniecki, i drugi też był Pokrzywnicki; Jan Zaborowski, proboszcz sendomirski, Marcin Łyczko, proboszcz tarnowski. Za księżą tudzież kilkadziesiąt koni wiedziono, jedwabnemi dekami przykrytych. Za końmi szły mary pod złotogłowy, srebrnogłowy, aksamity, których było kilkadziesiąt. Za niemi jechał Stanisław Kozicki, młodzieniec, z proporcem czarnym ku górze podniesionym, na którym złotem był wybity obraz krzyża świętego, a około te były litery: in hoc signo vinces. A na drugiej stronie tegoż proporca złotem pismem ta krótka historya dziejów jego była wyrażona […]. Za tym proporcem jechało drogie pacholę Bobola z drzewem; za nim kiryśnik Brzostowski: za kiryśnikiem jechał Nikodem Radoszowniecki, podkomorzy, w czarnej atłasowej długiej szubie sobolami podszytej, w kuczmie sobolowej reprezentując pana swego umarłego. Za tą jazdą po tym ciało wieziono. Po marach i po koniach herby jego cztery: Leliwa, Sulima, Gwiazda, Koń Stary. Za ciałem przy panu wojnickim panów, paniąt i ludu pospolitego tłum wielki. Przy pani wojnickiej takoż pań i panien mnóstwo wielkie.

Gdy ciało już w kościół tarnowski nad wieczorem wprowadzone było, Łukasz, dominikan Lwowczyk osobliwe kazanie na onym pogrzebie uczynił. […] Przypomniał też o żywocie pana tego, tyle ile czas mógł znosić. Po kazaniu tegoż dnia był kondukt, po kondukcie ciało do grobu nowego schowano na prawej ręce ołtarza wielkiego. Proporzec czerwony nad grobem z tym napisem zawieszono […].

Nazajutrz processye po kościołach były, za któremi panowie i panie nabożnie chodzili. W kościele u bernardynów ksiądz biskup przemyślski żałobną mszę śpiewał; na ofiarę i panie chodziły. U fary także ksiądz biskup kujawski żałobną mszę śpiewał, po ewangielii kazał. Pełen kościół ludzi był. Kazał około bojaźni, żywot też umarłego pana przypomniał; słuchali tego kazania pan wojnicki; pan Spytek Jordan, wojewoda krakowski; pan Marcin Zborowski, wojewoda poznański; pan Stanisław Tarnowski, wojewoda sendomirski; Stanisław Herburt, lwowski; Walenty Dębicki, sądecki; Zbigniew Sieniawski, sanocki; Jan Herburt, lubaczowski – kasztelani. Byli też posłowie na pogrzeb posłani, jako pan Jan Ocieski, kanclerz koronny, poseł króla jmci; tak też poseł Niemiec był książęcia pruskiego; poseł książęcia ostrogskiego; i poseł wojewody wileńskiego.

Po kazaniu u ołtarza podawano znaki, tak rycerskie, jako i chrześciańskie tego pana umarłego. Pan wojnicki, syn jego, niósł szczyt świecami oblepiony. Pan wojewoda sendomirski, synowiec, niósł kapalin świecami oblepiony, pan Jan Rzewuski niósł miecz świecami oblepiony. Pan Jan Sieniawski, wojewodzie ruski, herbownych panów z Tarnowa niósł i łamał

drzewo. Potem Brzostowski kiryśnik z konia spadł z srogim i ogromnym trzaskiem. Nie jeden tam wtenczas zapłakał patrząc na onę śmiertelności odmianę a jako ludzka cześć i chwała w niwecz się rychło odmienia a prawie w proch się obraca. Ale jednak ono wyświadczają, iż Jan Tarnowski prawdziwym chrześcianinem i rycerzem był. Oddawał nam żywym na swym pogrzebie zapaloną świecę na znak tego, iż on świecy, którą był na chrzcie z rąk kapłańskich raz wziął, nie zgasił niewiarą, ani kacerstwem żadnem, jakoś to z żywota jego jaśnie poznał. Oddawał nam też zbroję całą na znak tego, że on w rycerskim stanie był dobrym a cnotliwym rycerzem. A iż on dla Reczypospolitej drzewa, zbroje, szczytu, konia swego przeciwko nieprzyjacielowi polskiemu wiernie a mężnie żywał – z tego wszystkiego niech będzie dana od nas samemu Bogu cześć i chwała! Po tych i innych wszystkich ceremoniach był objad na probostwie wielki i długi, nie byłem na tym obiedzie, bom się był zabawił około tego pisania, dla tego też o nim nie piszę – to tylko wiem, że był dostatni jako u pana wielkiego.

Prace nad budową pomnika hetmana w kolegiacie powierzono Janowi Marii Padovano. Nadzór nad nimi miał sprawować starosta Adam Trzemeski. Padovano przekomponował przy tej okazji także pomniki Barbary z Tęczyńskich, Jana Aleksandra, Jana Amora i Jana Tarnowskich, które zostały przeniesione do bocznych kaplic, aby zrobić miejsce dla pomnika hetmana inspirowanego wielkimi pomnikami dożów weneckich z 2 połowy XV stulecia.

1 sierpnia 1562

Hrabia Jan Krzysztof Tarnowski na zamku tarnowskim podpisuje dokument, w którym wydzierżawia sukiennikom tarnowskim ogród w Gumniskach za rocznym czynszem 15 groszy polskich.

1562

Urząd Miejski w Tarnowie obdarza szpital św. Ducha gruntem zwanym „Sadzawka".

1564

Lustracja dróg przeprowadzona w tym roku świadczy o utracie znaczenia traktu „ruskiego" wiodącego przez Sandomierz na rzecz prowadzącego przez Tarnów. Uprawnieni do pobierania cła w Sandomierzu mieli je pobierać w Ropczycach.

1 kwietnia 1567

W wieku 30 lat umiera bezpotomnie Jan Krzysztof Tarnowski, kasztelan wojnicki. Właścicielką Tarnowa staje się jego siostra Zofia, małżonka księcia Konstantego Wasyla Ostrogskiego, wojewody kijowskiego. Wkrótce po śmierci szwagra do Tarnowa przybywa Ostrogski w asyście licznych i dobrze uzbrojonych oddziałów swoich prywatnych wojsk, składających się przeważnie z Kozaków i Tatarów. Nie ufając miejscowym, jeszcze tego samego dnia zastępuje załogę zamku swoimi ludźmi. Znacząca część szlachty województwa sandomierskiego jest niezadowolona z przejęcia największego kompleksu prywatnych dóbr ziemskich w królestwie przez człowieka im obcego.

27 kwietnia 1567

Konstanty i Zofia Ostrogscy przyjmują propozycję rajców, aby wspólnym nakładem „dla pożytku miejskiego, także dla bezpiecznego przejazdu kupców i furmanów" wybrukować groblę prowadzącą z miasta do zamku. Zadanie to ma być wykonane w ramach pańszczyzny przez przedmieszczan w ciągu trzech lat. Od czasu ukończenia droga ta nazywana była po łacinie *via strata*, a w języku polskim burkową lub po prostu burkiem. Właściciele Tarnowa przekazują miastu także na okres trzech lat przysługujący im dochód z pędzenia gorzałki i prowadzenia łaźni.

Czerwiec 1567

Uroczystości pogrzebowe Jana Krzysztofa Tarnowskiego w kolegiacie tarnowskiej. Kazanie podczas Mszy św. pogrzebowej wygłasza ks. Piotr Skarga, jego kapelan nadworny.

1567

Pretensje do Hrabstwa Tarnowskiego wysuwa przedstawiciel starszej linii Tarnowskich z Wielowsi, Stanisław Spytek Tarnowski, wojewoda sandomierski, który proponuje Konstantemu Ostrogskiemu wykup dóbr tarnowskich. Propozycja nie zostaje przyjęta.

Na zlecenie Ostrogskiego Jan Maria Padovano rozpoczyna prace nad przekomponowaniem pomnika hetmana na piętrowy, aby umieścić w nim także postać Jana Krzysztofa Tarnowskiego. W ten sposób powstaje najwyższy w Polsce pomnik renesansowy, przedłużony jeszcze o część poświęconą Zofii Ostrogskiej, po jej śmierci w 1570 roku.

10 lipca 1568

Pismem podpisanym na zamku tarnowskiego Konstanty i Zofia Ostrogscy zezwalają miastu na wykupienie od spadkobierców ks. Marcina Łyczki po jego śmierci trzeciej miarki z młyna poklasztornego na pomnożenie dochodów miejskich.

1568

Ukończono manierystyczną przebudowę ratusza, w którego attyce wzorowanej na attyce krakowskich sukiennic znalazły się portrety 28 „panów na Tarnowie" z podpisami. Byli tam Spycimir, „założyciel miasta i zamku tarnowskiego oraz melsztyńskiego" oraz jego potomkowie piszący się z Tarnowa, Melsztyńscy, Tarnowscy z linii starszej i Jarosławscy. Ostatnim sportretowanym był zmarły w 1568 roku Stanisław Spytek Tarnowski. W zwieńczeniu attyki znalazły się maszkarony w liczbie 14 odpowiadającej liczbie członków władz Tarnowa. W wejściu do budynku umieszczono dekoracyjny zewnętrzny portal z kamienia pińczowskiego z trójkątnym przyczółkiem, w którym umieszczono herb Leliwa. Na tarczy herbowej umieszczono litery TCVC – *Tarnoviae civitatis vera clenodium* („Tarnowskiego miasta prawdziwy klejnot"). Napis nad wejściem zawiera życzenie *Dominus custodiat introitum et exitum tuum* („Pan niech strzeże wejścia i wyjścia twego" Ps 121,8).

W tym czasie w Tarnowie przyjmuje się model mieszczańskiej kamienicy renesansowej, widoczny dzisiaj najlepiej w mniej zmienionych od tego czasu domach Rynek 19, 20 i 21.

Wikariusz kolegiaty tarnowskiej ks. Jan Cieski formułuje protest przeciwko dalszemu osiedlaniu się Żydów w mieście, skierowany do właścicieli Tarnowa i władz miasta. Protest nie odniósł skutku.

18 kwietnia 1570

Wojna o Tarnów. Kasztelan czechowski Stanisław Tarnowski z pomocą Olbrachta Łaskiego i Andrzeja Zborowskiego, mających prywatny zatarg z księciem Konstantym Wasylem Ostrogskim, sprowadza ponadtysięczne siły zbrojne, które zdobywają zamek tarnowski. 4 maja ogłoszono rozejm. Tarnów w imieniu księżnej Zofii zajmuje kasztelan zawichoski Mikołaj Ligęza. Mieszczanie pozostają lojalni wobec niej i jej męża, którego wojska rozpoczynają blokadę zamku. Przebywa w nim ze swoimi ludźmi Stanisław Tarnowski.

22 maja 1570

W sądzie grodzkim w Nowym Mieście Korczynie Zofia Ostrogska zapisuje w testamencie swojemu mężowi Konstantemu Ostrogskiemu zamek i miasto Tarnów z przedmieściami, Tarnowiec, Zawadę, Podgrodzie, Nowodworze, Gumniska, Rzędzin, Skrzyszów, Szynwałd, Wolę Podgórską, Ździary, Zalasową, Trzemeśnię, Wolę Tarnowisko, Wierzchosławice, Gosławice, Mikołajowice, Sierakowice, Komorów, Ostrów, część Zgłobic oraz połowę klucza krzyskiego (Krzyż, Pawęzów, Lisią Górę, Śmigno, Żukowice i Luszowice). Zapis ten powtórzyła 21 czerwca w grodzie pilzneńskim.

1 lipca 1570

W dworze w Wiewiórce po urodzeniu syna Aleksandra umiera Zofia z Tarnowskich Ostrogska, córka hetmana, żona księcia Konstantego Wasyla Ostrogskiego. Pochowana zostaje w kolegiacie tarnowskiej.

Lipiec 1570

Załoga Stanisława Tarnowskiego opuszcza zamek tarnowski. Komisja powołana na wniosek księcia Konstantego Wasyla Ostrogskiego szacuje straty powstałe w wyniku zajęcia zamku na 200 000 zł.

30 kwietnia 1571

Konstanty Ostrogski otrzymuje od króla Zygmunta Augusta potwierdzenie dziedzicznego władania Hrabstwem Tarnowskim, a Stanisław Tarnowski nakaz wiecznego milczenia o sprawie. Ponadto zgodnie z zawartą ugodą ma wypłacić Ostrogskiemu kolosalne odszkodowanie w wysokości 600 tysięcy grzywien, co zmusza go do sprzedaży części majątku.

20 kwietnia 1572

Król Zygmunt August w Warszawie potwierdza przywilej króla Władysława Jagiełły uwalniający tarnowian od opłaty ceł i zakazuje ich poborcom naruszanie tego przywileju pod karą 1000 czerwonych złotych węgierskich.

1572

Zaraza w Tarnowie. Wśród nieznanej liczby ofiar jest ośmiu bernardynów.

24 lipca 1573

Podczas pobytu w Tarnowie książę Konstanty Ostrogski nakazuje staroście i arendarzowi Eliaszowi Czernieckiemu, aby szynkarzom tarnowskim dawał dobre słody i pszenicę dobrze wyczyszczoną po cenach targowych, aby na zamku nie warzono piwa na wyszynk po karczmach tylko na własne potrzeby, aby starosta raz na kwartał zjeżdżał do ratusza dla załatwienia spraw z szynkarzami i nie mieszał się do jurysdykcji miejskiej oprócz wypadku apelacji.

1573

W klasztorze Bernardynów odbywa się kapituła prowincji polskiej Braci Mniejszych Obserwantów. Na prowincjała wybrano o. Franciszka z Sędziszowa.

16 maja 1574

Pismem z Pogórskiej Woli książę Konstanty Ostrogski ponownie przekazuje miastu na trzy lata dochód z gorzałki i łaźni z obowiązkiem złożenia rachunku.

4 marca 1575

Pismem z Dubna Konstanty Ostrogski unieważnia wyrok sądu miejskiego skazujący Matysza Knomę, byłego sługę Jana Krzysztofa Tarnowskiego na wydalenie z miasta za obmowę i rzucanie oskarżeń na władze miasta.

15 kwietnia 1576

Król-elekt Stefan Batory gości w Tarnowie śpiesząc do Krakowa po koronę polską. Stację królewską w Tarnowie (prawdopodobnie na zamku) przygotowuje i finansuje książę Konstanty Ostrogski. W jego imieniu króla witają ks. prepozyt Marcin Łyczko oraz Jakub Moszyński, sekretarz i zarazem podskarbi wojewody kijowskiego.

21 marca 1577

Pismem z Dubna Konstanty Ostrogski pozwala tarnowianom w sądownictwie używać wilkierza (statutu) krakowskiego z 1530 roku.

1577

W klasztorze Bernardynów odbywa się kapituła prowincji polskiej Braci Mniejszych Obserwantów. Na prowincjała wybrano o. Mikołaja z Buska.

Jako nowo lokowane występują po raz pierwszy Wola Rzędzińska i Wola Lisiogórska. Ta druga to prawdopodobnie dzisiejsze Zaczarnie.

8 maja 1578

W wieku 70 lat umiera ks. Marcin Łyczko, prepozyt kolegiaty tarnowskiej od 26 lat, który zapisem testamentowym z 8 maja tego roku ustanowił fundację stypendialną na utrzymanie studentów tarnowskich w Akademii Krakowskiej, aby po otrzymaniu stopnia bakałarza nauczali w miejscowej szkole. Jednym ze stypendystów był tarnowianin Kacper Cichocki (zm. 1616), kapłan, teolog, pisarz, współtwórca kolegium jezuickiego w Sandomierzu. Według Franciszka Herziga z zapisem łączy się budowa nowego, murowanego, piętrowego budynku szkolnego. Pomnik nagrobny ks. prepozyta Marcina Łyczki umieszczono w kaplicy św. Krzyża (obecnie nawa południowa) kolegiaty. Autorstwo pomnika przypisywane jest Wojciechowi Kuszczycowi.

30 maja 1578

Książę Konstanty Ostrogski pismem z Dubna nakazuje zarządowi dóbr tarnowskich oddanie trzeciej miarki w młynie podklasztornym, wykupioną od spadkobierców ks. Marcina Łyczki.

7-8 października 1578

W Tarnowie przebywa król Stefan Batory. Podczas swojego pobytu rozstrzyga m.in. spór pomiędzy starostą pilzneńskim a miastem Pilznem.

1578-1585

W tych latach na prośbę księcia Konstantego Ostrogskiego król Stefan Batory wydaje pięć przywilejów dla Tarnowa: 1) nakazuje kupcom z ziemi krakowskiej, udającym się na Ruś, tam i z powrotem jechać przez Tarnów pod groźbą utraty towarów; 2) potwierdza przywilej Władysława Jagiełły w sprawie ceł; 3) orzeka, że mieszczanie tarnowscy zaskarżeni przez Konstantego Korniakta, poborcę ceł w ziemi ruskiej, o zapłatę 2000 grzywien są wolni od zapłaty tej sumy, jak i od płacenia wszystkich innych ceł; 4) zatwierdza trzy jarmarki i dodaje czwarty jarmark na święto Oczyszczenia NMP (trwający od 26 stycznia do 8 lutego); 5) nakazuje kupcom i innym osobom do Węgier jadącym, aby udawały się tam i z powrotem tylko przez Tarnów.

Lato 1579

Po rozpoczęciu wojny z Moskwą na polecenie króla Stefana Batorego Konstanty i Janusz Ostrogscy uderzają swoimi prywatnymi siłami wojskowymi na Siewierszczyznę i palą Czernichów.

1579

Zgodnie z zezwoleniem właściciela miasta Piotr Łyczko, brat zmarłego ks. Marcina odstępuje miastu młyn podklasztorny za 400 grzywien i dożywotnio płacone 260 zł polskich.

23 marca 1580

Pismem z Dubna książę Konstanty Ostrogski zakazuje Andrzejowi Chojeckiemu, staroście swojemu w Tarnowie, mieszać się do jurysdykcji miejskiej, wybierać „pomocne", czyli 5 groszy od każdej sprawy od mieszczan tarnowskich i nakazuje bronić przed krzywdami od postronnych.

15 sierpnia 1580

Pismem z Ostroga książę Konstanty Ostrogski poleca staroście swojemu w Wiewiórce, aby nakazał poddanym z dóbr wiewióreckich jeździć z żywnością na targi do Tarnowa i aby przejeżdżających puszczał do Tarnowa wielkim gościńcem (przez Pilzno), a nie gościńcem przez Jaźwiny (obecnie w Gminie Czarna, pow. Dębicki) a dalej zapewne przez Wolę Rzędzińską i Rzędzin.

4 maja 1581

Książę Konstanty Ostrogski wydaje w Ostrogu pierwszy przywilej dla Żydów tarnowskich, w którym wyjmuje Żydów spod prawa miejskiego oraz gwarantuje nietykalność bożnicy i kirchołu (cmentarza) na Pogwizdowie. Ponieważ w Tarnowie w dokumencie wymieniono synagogę i cmentarz, oznacza to, że w obrębie murów miejskich mieszkało już co najmniej kilka rodzin żydowskich. Treść tego przywileju znamy z odpisów w dokumentach z XVII w. Dokument zawiera pierwszą wzmiankę o Pogwizdowie. Wieś ta została nadana „na posługę miastu" przez jego właściciela, a jej mieszkańcy zobowiązani do prac przy wodociągu miejskim i w znajdującej się na jej terenie cegielni.

14 sierpnia 1581

Prepozyt tarnowski ks. Erazm Marcinowski przekazuje w testamencie własną bibliotekę szkole kolegiackiej i klasztorowi Bernardynów.

1581

Według księgi poboru pogłównego w Tarnowie było 86 różnych rzemieślników, aptekarz, łaziebnik, 2 nierządnice, 21 zagrodników, 5 komorników, 6 straganiarek, złotnik, 7 piekarzy, 5 kramarek, 10 piwowarów, 6 rzeźników, 4 kupców, 9 gorzelników, balwierz i cyrulik.

1582

Książę Janusz Ostrogski żeni się z Zuzanną Seredy (zm. 1596), przedstawicielką jednego z najbardziej znaczących węgierskich rodów magnackich. Wniosła mu ona w posagu dobra makowickie (zamek Zborov), leżące wówczas w cesarskiej części Węgier (dzisiaj na

Słowacji koło Bardiowa). Jednak cesarz Rudolf II zwlekał długo z wydaniem zgody na intromisję do tego majątku. Obietnicę intromisji złożył księciu Januszowi dopiero w czasie bezkrólewia 1586-87 roku i jej dotrzymał. Mógł być to jeden z powodów prohabsburskiej postawy Janusza Ostrogskiego, którą prezentował przez większość dorosłego życia.

23 kwietnia 1583

Pismem z Suraża książę Konstanty Ostrogski poleca burmistrzowi i rajcom tarnowskim, aby rzeźnikom tarnowskim stosownie do umowy zawartej z nimi w 1554 roku wypłacili umówioną kwotę za dozwoloną mieszczanom wolnicę rzeźniczą (targ mięsny).

1584

Jan z Tarnowa odlewa dla kościoła św. Idziego w Bardiowie 4-tonowy dzwon Urban. Konwisarstwo uprawiano tylko w większych i zamożniejszych miastach. Jana konwisarza wymienia inwentarz miasta z 1618 roku wśród właścicieli domów przy Rynku.

30 kwietnia 1587

Pismem z Berezdowa książę Konstanty Ostrogski nakazuje staroście tarnowskiemu Marcinowi Hrabkowiczowi, aby balwierza z łaźni miejskiej nie zabierał, ważnicy i sklepów w ratuszu rzeczami z zamku „mało potrzebnymi" nie zajmował, pozwalał mieszczanom palić gorzałkę, ułatwiał im pobór słodów, zachowywał tarnowian w ich prawach i wolnościach oraz pomagał im przy naprawie brzegów Białej robotnikami ze wsi.

Niedługo potem książę Konstanty Ostrogski uposaża swojego najstarszego 32-letniego syna Janusza i poleca mu zawiadywanie Tarnowem oraz dobrami Ostrogskich w województwach sandomierskim i krakowskim.

1587

Po raz pierwszy wzmiankowano wagę miejską. W dostawionym do południowej ściany parterowym budynku znajdowała się oficjalna waga miejska, z której korzystali kupcy, oraz przyrządy związane z pomiarami handlowymi, w tym wzorce wag i odważniki.

1588

„Pani doktorowa" za zgodą księcia Janusza Ostrogskiego oddaje wielką łąkę we wsi Rzędzin tarnowskim bernardynom.

1 lutego 1593

Prywatne wojska Ostrogskich z księciem Januszem na czele wraz z siłami zbrojnymi starostów pogranicznych pokonują w bitwie pod Piątkiem koło Cudnowa kozaków należących do rebelii Krzysztofa Kosińskiego. Jeszcze w tym roku król Zygmunt III Waza wynosi

księcia Janusza Ostrogskiego, jako pierwszego z tej rodziny na najwyższy świecki urząd w Rzeczpospolitej, czyli kasztelanię krakowską, a jego bratu Aleksandrowi powierza zwolniony przez Janusza urząd wojewody wołyńskiego. W tym samym roku umiera małżonka księcia Janusza – Zuzanna i zostaje pochowana w kolegiacie tarnowskiej.

20 lipca 1593

Książę Janusz Ostrogski, kasztelan krakowski pismem wydanym w zamku tarnowskim na prośbę wikariuszy tarnowskich za wstawiennictwem prepozyta tarnowskiego Krzysztofa Kazimirskiego ustępuje wikariuszom prawo kolatorstwa i patronatu w kościele parafialnym pw. Św. Jana Ewnagelisty w Zalasowej.

1593

Miasto Tarnów kupuje od Stanisława Mądrego, zwanego Cieśliczem, rolę „Mądzińska", we wsi Grabówka.

19 marca 1595

Pismem z Krakowa kardynał Jerzy Radziwiłł, biskup krakowski, uwalnia mieszczan tarnowskich na czas swojego życia od opłacania ceł pobieranych w województwie sandomierskim na rzecz stołu biskupiego.

1595

Położono kamień węgielny pod kościół św. Trójcy powstający na Przedmieściu Zamkowym z fundacji ks. Łukasza Godzinki, seniora wikariuszy kolegiaty tarnowskiej.

2 września 1596

W Krakowie Henryk kardynał Caetani, legat papieski, na prośbę Eleonory i Eufrozyny, córek księcia Janusza, kasztelana krakowskiego, wydaje indult na odprawianie Mszy św. w kaplicy (*oratorium*) zamku tarnowskiego pod warunkiem, że to czcigodne pomieszczenie nie będzie używane do żadnych innych czynności. Ostatni raz przed wydaniem indultu kaplica zamku tarnowskiego wymieniona została w dokumencie z 1577. Wizytacje z lat 1597-1725 kaplicy nie wymieniają, ale pojawia się ona w inwentarzu zamku w 1603 roku.

5-23 listopada 1597

Kanoniczną wizytację w Tarnowie przeprowadza biskup krakowski Jerzy kardynał Radziwiłł. Podczas niej konsekruje kościół Świętej Trójcy, jeden z dwóch drewnianych kościołów zachowanych do dzisiaj w Tarnowie. W tym samym roku powstają obrazy znajdujące się do dzisiaj w jego ołtarzach.

W wizytacji opisany został kościół kolegiacki. Cmentarz przy nim otoczony jest murem z dwiema bramami (przy jednej z nich znajdowało się mieszkanie dzwonnika) oraz domami kanoników i mieszczan, znajduje się na nim murowana kostnica. W skład duchowieństwa kolegiackiego wchodzi trzech prałatów (prepozyt, kustosz i kantor), czterech kanoników, siedmiu wikarych, altarysta.

Uposażenie prepozyta obejmuje m.in. 1) rolę na przedmieściu, zaczynającą się od wału miejskiego i ciągnącą się do wsi Krzyż, położoną pomiędzy ogrodami przedmieścia Pogwizdów a rolą szlachetnego Alberta Gadomskiego (Gadowskiego, później rolę tę nazywano folwarkiem Gadomskie), 2) wieś Dąbrówkę między Dunajcem a Białą z sześcioma kmieciami, karczmą, czterema zagrodnikami, folwarkiem ofiarowanym przez prepozyta Marcina Łyczkę, 3) dziesięciny z folwarków w Gumniskach i Klikowej, 4) meszne z Przedmieścia Wielkiego, Grabówki, Zabłocia, Gumnisk, Rzędzina, Klikowej i Krzyża. Do prepozyta należy też dom przy cmentarzu kolegiaty.

Uposażenie kustosza utworzono z uposażenia kaplicy Bożego Ciała i św. Krzyża. Obejmuje ono wieś Białą oraz dziesięciny m.in. z wsi Małej i Wielkiej Białej. Kustosz posiada dom między domem kanonii „fundi Lukowa" a domem miejskim.

Uposażenie trzeciej prałatury, czyli kantorii utworzone było z dawnego uposażenia kościoła św. Marcina „pod zamkiem". Obejmuje ono: 1) rolę ciągnącą się od fosy i wału po granicę Krzyża (od niej wzięła się nazwa Kantoria), położoną między rolą wikarych i Józefa Lorka, 2) dom, 3) dziesięciny, m.in. z folwarku zamkowego w Tarnowcu, z roli Rudy i Koszyce.

Kanonia pierwsza pw. Matki Bożej, zwana zamkową, obejmuje dawne uposażenie kaplicy Najświętszej Maryi Panny zamku tarnowskiego, jej dom został przekazany wikarym.

Kanonia druga św. Bartłomieja ma uposażenie „ex cameris pistor (z piekarni)" i „…sutorum" (szewca), dom przy cmentarzu kolegiackim między domami prepozyta i kapituły.

Trzecia kanonia (Rozesłania Apostołów) ma w uposażeniu wieś Łukową.

Czwarta kanonia (św. Barbary) ma uposażenie ołtarza św. Barbary, erygowane przez kardynała Fryderyka Jagiellończyk i Jana Amora Tarnowskiego.

Kanonicy mają też dom murowany, piętrowy, położony przy cmentarzu, zbudowany staraniem Jana Mikołajowskiego.

Wikarzy uposażeni są od 1458 r. „in macella laniorum" (na kramach rzeźników); mają też dochody z łaźni, posiadają rolę między wałem niejskim a Krzyżem, pomiędzy rolą kantora a Bętkowską.

Niedaleko kolegiaty znajduje się dom rektora szkoły, murowany, zawierający trzy pomieszczenia.

Na przedmieściu tarnowskim znajduje się kaplica św. Ducha o murowanym prezbiterium i drewnianym korpusie; wewnątrz ma trzy ołtarze. Obok znajduje się szpital i dom kapelana, zwanego też prepozytem szpitalnym. W uposażeniu szpitala znajduje się m.in. rola w Klikowej, ogrody „in suburbio castrensi ad stratam lapidens" (na przedmieściu zamkowym przy drodze brukowanej) oraz „osada na przedmieściu zwana Zabłociem".

Kaplica św. Anny poza murami ma dwa ołtarze, nie posiada uposażenia.

Trzecia kaplica poza murami ma wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, wewnątrz są cztery ołtarze.

Czwarta kaplica poza murami pw. Św. Trójcy zbudowana została w miejsce starszej przez kard. Radziwiłła, ma trzy ołtarze. Nie wiadomo dokładnie o jaką „starszą" kaplicę chodzi wizytatorowi. Franciszek Herzig podaje w monografii katedry tarnowskiej rok 1589 i osobę fundatora Łukasza Godzinkę, seniora tarnowskich wikariuszy. Z kolei w monografii *Dzieje miasta Tarnowa* Jan Leniek podaje rok 1562, a Franciszek Leśniak 1563 i tę samą osobę fundatora. Obecny kościół Św. Trójcy rozpoczęto budować w 1595 r., o czym przesądza napis wykuty na kamieniu węgielnym. Piąta kaplica to drewniany kościół św. Marcina pod zamkiem.

W sprawozdaniu z wizytacji biskupiej parafii w Zbylitowskiej Górze pojawia się po raz pierwszy nazwa Plewęcin a także Kępa, dzisiaj zwana Bogumiłowicką, prawdopodobnie tożsamą z Wolą Świerczkowską odnotowaną w 1504 r.

1597

Książę Janusz Ostrogski zawiera związek małżeński z Katarzyną, córką Sebastiana Lubomirskiego. Ślub odbył się w klasztorze Klarysek w Starym Sączu. Małżeństwo okazało się bezdzietne.

Poeta Andrzej Zbylitowski odzyskuje zastawioną przez ojca wieś Górę koło Tarnowa (dzisiaj Zbylitowska Góra). Uroki wiejskiego życia w tej miejscowości opisuje w wierszu *Żywot szlachcica we wsi*. W 1599 roku umiera jego żona Anna z Trzcieńskich. W następnym roku Zbylitowski zaczyna starać się o rękę Amarylis, panny przy dworze lub nawet ubogiej krewnej księcia Janusza Ostrogskiego. Dedykuje mu swój nowy utwór *Wieśniak*, w którym zaprasza „słowiańską nimfę Amarylis" pod swój dach. Poeta osiągnął swój cel.

1598

Za zgodą kardynała Jerzego Radziwiłła przy klasztornym kościele Matki Bożej Śnieżnej powstają bractwa św. Anny i św. Franciszka.

1599

Godność prepozyta Kapituły Kolegiackiej otrzymuje 24-letni Kasper Branicki, kanonik krakowski. Nie zdążył dokonać niczego w Tarnowie, co zachowałoby się w pamięci

potomnych, bo już 30 marca 1602 roku umiera z powodu epidemii, prawdopodobnie w Krakowie. Dwaj jego bracia ufundowali mu pomnik w tarnowskiej kolegiacie, wykonany prawdopodobnie przez uczniów Santi Gucciego. Obecnie w nawie północnej katedry.

Pod koniec XVI wieku

Ostrogscy ściągają do Tarnowa Szkotów zarówno wydania katolickiego, jak i protestanckiego. Ze wzmianki z 1603 roku wynika, że Andrzej Ross i Jerzy Eues zamieszkiwali Tarnów co najmniej od 1599 roku. Pod koniec XVI w. osiadł na stałe w Tarnowie Jerzy Eneasz (lub Ennis) Schot, urodzony w Edynburgu kupiec. W XVII wieku Szkoci stanowią już najliczniejszą niepolską grupę narodowościową wśród mieszczan tarnowskich. Opłaty od Szkotów za nadanie im prawa miejskiego stanowią w pierwszej połowie XVII wieku największe źródło dochodów miasta. Ostatnim, który przyjął obywatelstwo Tarnowa (1703 r.) był Tomasz Paip z Aberdeen. Byli jeszcze dwaj kupcy pochodzenia szkockiego, którzy przenieśli się do Tarnowa z innych miast polskich: Andrzej Wilkinson z Sandomierza (1723 r.) i Jan Turner z Przemyśla (1726 r.). Większość z nich było drobnymi kramarzami, ale nierzadko zdarzali się kupcy prowadzący interesy na dużą skalę. Przybysze ze Szkocji byli wyznania protestanckiego. Dzieci ich kształciły się w szkole przy zborze kalwińskim w pobliskich Szczepanowicach-Jodłówce należących do Chrząstowskich. Zmarłych Szkoci chowali na cmentarzu w ogrodzie Nikelsonów (w pobliżu ul. S. Staszica) zlikwidowanym w 1737 roku.

6 czerwca 1602

Biskup kijowski Krzysztof Kazimirski (przedtem prepozyt tarnowski) konsekruje nowe ołtarze w odnowionym wcześniej kościele Wniebowzięcia NMP na Burku.

1603

Bracia Janusz i Aleksander Ostrogscy przy pośrednictwie ojca Konstantego dokonują podziału Hrabstwa Tarnowskiego potwierdzonego w Trybunale Lubelskim. Tarnów zostaje we wspólnym władaniu, zamek częściowo we wspólnym, częściowo podzielony. W spisanym przy tej okazji dokumencie pojawiają się po raz pierwszy nazwy tarnowskich ulic. W zachodniej części miasta mamy ulice: Krakowską na lewo od bramy (w pewnym przybliżeniu obecna Katedralna), Krakowską na prawo od bramy, czyli południową pierzeję obecnego placu Kazimierza Wielkiego i ulicę Krótką. We wschodniej części miasta są ulice Pilzneńska na lewo od bramy, czyli obecna Wekslarska i Pilzneńska na prawo od bramy, czyli dzisiejsza Żydowska. W północnej części miasta mamy ulicę Tylnią inaczej zwaną Ku Łaźni. To obecna Kapitulna. W południowej zaś ulicę ku Furtce, czyli współczesne Wielkie Schody.

Według analizy dokonanej przez Marcina Sepiała w części pierwszej miasta, należącej do księcia Janusza, nazywanej dalej działem pierwszym, znalazły się Rynek od „bronki kościelnej" oraz wszystkie domy w jego pierzei północnej położonej tyłem do probostwa i łaźni (czyli do obecnej ulicy Kapitulnej), pierzeja zachodnia bez ostatniego domu i dom narożny przy ul. Pilzneńskiej na prawo od bramy – łącznie piętnaście domów. Dział pierwszy obejmował też ul. Krakowską na lewo od bramy – domów czternaście – oraz ul. Pilzneńską na prawo od bramy, a następnie ulicę Tylnią do probostwa – razem domów

siedemnaście. W części miasta przyznanej księciu Aleksandrowi, nazywanej działem drugim, zostały wymienione: południowa i wschodnia pierzeja rynkowa z domem południowym pierzei zachodniej – łącznie piętnaście domów, ul. Krakowska na lewo od bramy z ulicą Ku Furtce – razem czternaście domów oraz ul. Pilzneńska na lewo od bramy, po obu stronach ulicy – razem szesnaście domów. Jako własność wspólną określono Ratusz i położony przy ul. Pilzneńskiej na lewo od bramy „dom żydowski". Z aktu działu wynika, że na początku XVII stulecia w Tarnowie były 92 domy (po 46 w obu działach) i 4 pustki.

Ponieważ Aleksander umiera jeszcze w tym samym roku (12 grudnia) majątek trzeba było znowu podzielić pomiędzy Janusza a dzieci Aleksandra. Od tej pory część Tarnowa należącą do Janusza i jego spadkobierców nazywano „książęcą", zaś część stanowiącą własność spadkobierców Aleksandra po 1627 r. zaczęto określać jako „zamoyską".

Z dokumentu podziału spisanego przez ks. J. Balickiego wiemy, że książę Janusz Ostrogski otrzymał 16 zagród w Klikowej i Chyszowie, zagrody i place na Morozowskiej Woli, Terlikówkę wschodnią idąc od miasta do zamku, Tarnowiec, Gumniska, Podgórską Wolę (Pogórską Wolę), Trzemeśnię (Trzemesną), Łękawicę, Zawadę, Lisią Górę, Żukowice, Śmigno, Rzędzin, Wolę Rzędzińską, Wierzchosławice, Komorów i Ostrów oraz pięć stawów (moszczeński i stamowiecki), staw w Gumniskach, staw w Rzędzinie i staw w Podgórskiej Woli. A także zalesione tereny przy Białej i przewóz na Białej.

Znany jest też dział zamku tarnowskiego dokonany przy podziale Hrabstwa Tarnowskiego w 1603 r. Brama, wejście do zamku i zegar na wieży były wspólne. Jednej stronie działu przyznano izbę nad bramą z komnatą. Drugiej stronie „izdebkę na dole podle bramy i komory dwie…".

Na „przygródku" wspólne miały pozostawać: piekarnia, kuchnia, studnia i kuchenka. Jednej stronie przyznano „sklepy podle siebie zaraz z końca dwa". Drugiej „sklepy podle siebie od tamtego działu dwa". Jednej stronie przypisano „stajnię po tej stronie, gdzie sklepy". Drugiej stronie przyznano „stajnię pod murem od miasta". Na „przygródku" jednej stronie przypisano jeszcze „izbę z komnatą" a drugiej „Izbę Grodzką z komnatą" oraz „izbą z komnatą" nad nimi. Dom starosty z łaźnią w przyziemiu miał pozostać wspólną własnością.

W „zamku wysokim" wspólna była brama. Przy niej jednej stronie przyznano „sklepy dwa, co w bramie są i piwnicę pod nimi". Wśród pomieszczeń położonych na wyższych piętrach zamku jednej stronie przyznano „Izbę Fladrową z sklepem i z sienią, i z sklepikiem nad wschody", salę z kaplicą, „Izbę Stołową nowo naprawną" ze „starym gmachem", czyli pomieszczeniem oraz z kuchenką naprzeciwko. Drugiej stronie działu z kolei przypisano następujące pomieszczenia: „Izba Złocista z komnatami dwiema", „szaffa przednią, w której kownatka z obrazami kamiennymi", „Izba Stołowa dolna z komnatą i małą kownatką, i z sienią izb dwie, gdzie białegłowy mieszkiwały, i z komnatką". „Sklepy dwa, które są pod schodem murowanym w bok i piwnica przy nich".

W przyziemiu „zamku wysokiego" jednej stronie przyznano „Izbę wielką drabancką i sklep podle niej. Sklep na górze podle gmaszków nowo zbudowanych, gdzie armata

bywała", zaś drugiej: „na dole sklep, gdzie credencerze chowali. Gmaszki dwa drzewiane w murze, izdebka i dwie komnacie".

Ponadto wspólne mają być sklepy w „baszcie we zwierzyńcu" a także sam zwierzyniec oraz winnice nowa i stara, chmielnik, browar, piec wapienny, cegielnia, słodownia na terenie miasta i lodownia (Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn. 637.3038, s. 31–37).

1604

Łazarz, jeden ze znaczniejszych tarnowskich Żydów, kupuje dom od Marcina Klasły przy ulicy Pilzneńskiej na lewo od bramy, późniejszej Żydowskiej. Możliwe, że stał on tam, gdzie dzisiejszy dom przy ulicy Żydowskiej 16. To historyczny początek osadnictwa żydowskiego przy tej ulicy.

1 lipca 1607

W zamku jarosławskim księżna Anna Ostrogska, wdowa po Aleksandrze, odmawia tarnowskim wikarym obciążenia dziesięcinami nowo założonych osad rolnych w Łęgu Klikowskim, ale nadaje im dziesięcinę snopkową z pól folwarcznych tej wsi.

22/23 lutego 1608

W Ostrogu umiera książę Konstanty Wasyl Ostrogski. Od 4 lat był częściowo sparaliżowany.

1608

Kapituła prowincjalna bernardynów postanawia, że w tarnowskim klasztorze będą prowadzone studia „humaniora" (filozofia, historia, literatura, sztuka, język łaciński itp.) dla kandydatów do kapłaństwa.

20 lutego 1609

Książę Janusz Ostrogski, kasztelan krakowski, funduje przy kolegiacie tarnowskiej kolegium księży mansjonarzy. Zamieszkali oni w dawnym domu prebendy św. Bartłomieja, usytuowanym w północno-zachodnim narożniku pl. Katedralnego.

3 października – 7 listopada 1611

Król Zygmunt III Waza na prośbę księcia Janusza Ostrogskiego w trzech kolejnych przywilejach potwierdza dotychczasowe przywileje królewskie dotyczące poboru opłat mostowych w Tarnowie, o przymusie kupców przejazdu przez Tarnów w podróżach na Ruś i Węgry oraz o uwolnieniu mieszczan tarnowskich od ceł. Stało się pewnego rodzaju zasadą, że właściciel miasta z jednej strony sam zatwierdzał przywileje dane przez jego poprzedników, a z drugiej starał się o potwierdzenie królewskich przywilejów u kolejnych monarchów.

7 grudnia 1611

Burmistrz i rajcy miasta Tarnowa nadają statut dla cechu tkaczy.

1611

Umiera druga żona księcia Janusza Ostrogskiego, Katarzyna z Lubomirskich, właścicielka Prokocimia.

Mieszczanin tarnowski Wojciech Królik, który zranił śmiertelnie w bójce syna Jerzego Szota (Szkota), skazany zostaje przez sąd na 200 złp grzywny.

6 lipca 1612

Książę Janusz Ostrogski potwierdza bernardynom tarnowskim nadanie swojego ojca Konstantego „stawiska pustego", przy klasztorze i blechu do swobodnego użytkowania. Bernardyni postawili tam spichlerz, stajnię i warsztaty. Od tego nadania północna granica terenów (głównie sad i ogród) należących do bernardynów wokół klasztoru biegła wzdłuż południowej strony obecnej ul. Lwowskiej, od Bramy Pilzneńskiej do wysokości ul. J. Goslara. Po wschodniej stronie sięgała do ul. S. Westwalewicza, po zachodniej do ulic Franciszkańskiej i Cichej, a na południu w pobliże Wątoku, obejmując dzisiejszy pl. Sprawiedliwości.

16 kwietnia 1613

Wojciech Kański w rozporządzeniu ostatniej woli zapisuje wikariuszom tarnowskim grunt zwany „Matulińskim" położony na Przedmieściu Wielkim z obowiązkiem odprawienia za duszę fundatora mszy św. w każdy piątek w kolegiacie tarnowskiej przy ołtarzu Trzech Króli. Wikariusze łączą ten grunt z gruntem Opaleniec, który został im dany w zamian za odprawienie w każdy piątek mszy św. za duszę fundatora w kościele św. Trójcy.

1612-1620

Powstaje monumentalny pomnik księcia Janusza Ostrogskiego i jego żony Zuzanny z Seredych wykonany w stylu manieryzmu gdańskiego. Pomnik jest niejednolity stylistycznie i prawdopodobnie nie jest dziełem jednego autora. Znamy tylko jednego z nich, który podpisał się na pomniku jako autor rzeźb. Był to Jan Pfister z Wrocławia. Pomnik stanął w prezbiterium kolegiaty naprzeciwko pomnika hetmana Jana Tarnowskiego i jego syna. W zbliżonym czasie powstaje też Pieta czczona do dnia dzisiejszego w katedrze tarnowskiej.

1614

Pismem z Wiewiórki książę Janusz Ostrogski ustanawia wzorem innych miast 7 stycznia na termin corocznych wyborów rajców miejskich i członków Sądu Wójtowsko-Ławniczego. Po złożeniu przysięgi nowi rajcy mieli odbierać od poprzedników wykaz dochodów i wydatków miejskich z poprzedniego roku. Ostrogski zakazuje też staroście zamkowemu mieszania się do spraw miejskich, a szczególnie do wyborów.

Pożar klasztoru i kościoła Bernardynów spowodowany przez o. Gabriela z Klecka, kaznodzieję, który czytając do późnej nocy, zasnął przy zapalonej świecy. Przypisywano mu dar przepowiadania przyszłości. Ogień strawił kościół i cały klasztor pokryty dachem z dachówek. Sam bernardyn zginął, lecz według świadków jego głowa nie została naruszona przez ogień. Po pożarze gwardianem przez okres 6 lat był o. Michał Haller, którego staraniem odbudowano kościół i klasztor.

22 marca 1616

Pismem z Jarosławia księżna Anna Ostrogska ze Szternbergu, wdowa po Aleksandrze, poleca urzędowi miejskiemu karać swawolników zakłócających spokój w mieście i uwalnia mieszczan z części do jej synów należącej od opłaty myta w Jarosławiu, Przeworsku i Kańczudze.

15 kwietnia 1617

Pierwszy od ponad 120 lat wielki pożar niszczy Tarnów w obrębie murów włącznie z prezbiterium kościoła kolegiackiego. Na wiadomość o tym tragicznym wydarzeniu książę Janusz Ostrogski pismem wydanym w 26 kwietnia w Lutowiskach uwalnia mieszczan w swojej części Tarnowa od wszelkich podatków, powinności zamkowych i miejskich na tak długo, jak długo podobne zwolnienie przyznają pogorzelcom właściciele drugiej części miasta. Pozwala także pogorzelcom brać drzewo z jego lasów na budowę domów.

20 marca 1618

Na polecenie księcia Janusza Ostrogskiego G. Czakowski spisuje inwentarz jego posiadłości w Małopolsce, w tym Tarnowa wraz z zamkiem i przedmieściami, a także nazwiska i powinności ich mieszkańców. Wymienione zostają ulice Krakowska (zachodnia część miasta), Pilzneńska (wschodnia część miasta) oraz Ku Łaźni (obecnie Kapitulna). Łącznie między murami w części należącej do księcia Janusza było 46 domów, nie licząc pustych placów (zapewne pozostałych po ostatnim pożarze). Tarnowscy Żydzi wynajmowali mieszkania w „domu pańskim", oprócz Mojżesza i Łazarza, którzy posiadali własne domy. Lustrator Czakowski zapisał, że byli oni niezależni od sądów miejskich i znajdowali się pod ochroną starosty zamkowego.

Dokument ten zawiera też najdokładniejszy opis zamku tarnowskiego. Składał się on z przygródka i zamku wysokiego. Do przygródka prowadził most zwodzony, na nim: brama z mieszkaniem burgrabiego nad przejazdem i wieżą zegarową, „dom dla starosty" z łaźnią w przyziemiu, wieża z „izbą grodzką", kuchnią i lochem, stajnie, piekarnia, spiżarnia, studnia, „zaikhaus" (zbrojownia) i most do zamku wysokiego, w którym m.in: brama, piwnice dla piwa i wina; w przyziemiu m.in. „izba drabancka" (przeznaczona dla 15 hajduków zwanych też drabantami), „sklep wielki", schody okrągłe, „izba stołowa dolna"; na I piętrze: sień, „izba fladrowa", „komnata sklepista", „gmach stary", „gmaszki nowo zbudowane", „izba stołowa nowo naprawna", „izby białogłów"; na II piętrze: „komnata z kamiennymi obrazami", „izba złocista", „sala na wierzchu" i kaplica; do założenia należały także położone na południe od zamku: zwierzyniec, winnice, browar, cegielnia, lodownia i „baszta we zwierzyńcu". Łącznie zamek liczy w tym czasie około 100 pomieszczeń, w tym

35 ogrzewanych. Inwentarz przechowywany jest w Archiwum Narodowym w Krakowie, Oddział I na Wawelu, Archiwum Sanguszkowskie Hrabstwa Tarnowskiego, ASangHrTarn, rkps 157, s. 147-191.

1619

Trwa odbudowa kolegiaty po pożarze. Pokryto gontem prezbiterium, które prawdopodobnie przedłużono. Dobudowano też skarbiec. W tym samym roku wikarzy tarnowscy kupują od Zofii Aniołowej dom z ogrodem naprzeciwko Bramy Krakowskiej i rolę Bętkowską, łącząc tę rolę z folwarkiem odstąpionym im w 1458 roku przez księdza Jana Thycza.

Lata 20 XVII wieku

Okres intensywnych kontaktów handlowych kupców tarnowskich z kupcami gdańskimi. Kupcy tarnowscy, jako jedni z nielicznych obok krakowskich, spławiają Wisłą aż do Gdańska wino, zboże, sól, owoce, przede wszystkim suszone śliwki, rudę metali i wiele innych drobnych towarów. Pod względem przedsiębiorczości wraz z jarosławskimi należeli do czołowych wśród średnich miast Małopolski. Do najbardziej aktywnych należą Mikołaj Bożydarowicz, Wilhelm Dalfeln i Wojciech Dąbrowski. Zyski kupców zwiększała umiejętność omijania komór celnych… Prawdziwym potentatem jest Jerzy Petrey, pośredniczący między innymi w handlu wołami. O rozmachu działalności Petreya świadczy to, że równocześnie wysyłał swoich pełnomocników do Opola, Lublina, Torunia, Przemyśla i Ryglic. W 1622 roku Petrey z Wilhelmem Kiethem założyli spółkę o kapitale zakładowym 20 000 talarów. Kieth okazał się jednak nieuczciwym wspólnikiem. Poważnymi kupcami-hurtownikami byli też Jakub Forbes, Jakub Reiff i Jan Galbraicht. W tym czasie większość tarnowskich Żydów zajmowała się zakazanymi dla katolików lichwą i wekslarstwem. Niektórzy też handlem tranzytowym, ponieważ detaliczny był zmonopolizowany przez lokalnych kupców chrześcijańskich. Usługi bankowe od dłuższego czasu oferowała Synagoga tarnowska. Z jej usług korzystali m.in. członkowie Kapituły Kolegiackiej i klasztor Bernardynów.

12 września 1620

Umiera książę Janusz Ostrogski, ostatni z właścicieli miasta urodzonych na zamku tarnowskim. Współczesny temu wydarzeniu rękopis opublikowany przez Stanisława Kardaszewicza w książce *Dawne dzieje miasta Ostroga* podaje jako datę śmierci kasztelana krakowskiego 12 października tego roku. Miejscem zgonu księcia według Kardaszewicza były Wołowicze, czyli dzisiejsze Wałowice koło Opola Lubelskiego. Według profesora Zbigniewa Anusika Janusz Ostrogski zmarł w nocy z 12 na 13 września 1620 r. w Grocholicach w powiecie sandomierskim. Spocząć miał w kolegiacie tarnowskiej, gdzie stał już przygotowany wielki pomnik. Według rękopisu *ciało prowadzono na pogrzeb, przy którym nie jechał nikt, prócz pani Krakowskiej [Teofili Ostrogskiej – KM], a pana Wojewody Bracławskiego [Aleksandra Zasławskiego – KM]. Był też Jego Mść X. Biskup krakowski [Marcin Szyszkowski – KM], który, po wszystkiem przyjechawszy, żałował, że tak wielkiego Pana wielkie i nigdy w Polsce niesłychane zbiory ladajako rozszarpane były. Przyjechali do Tarnowa w wilią Wszystkich Świętych, pogrzeb odprawiono trzeciego dnia, to jest nazajutrz po*

dniu Zadusznym. Na pogrzebie, prócz pana Wojewody Bełzkiego [Rafała Leszczyńskiego – KM], pana kasztelana Sanockiego [Marcina Stadnickiego – KM], pana Wojewody Bracławskiego, gości więcej nie było. Pogrzeb nie pański miał, albowiem woźnice ciało wioząc, ledwie co z ulic miejskich ku cmentarzowi wywiodszy, konie poobcinawszy, pouciekali, tak iż hajducy grzbietami swemi ciało do drzwi kościelnych musieli przypchnąć, rzuciwszy się za tem na aksamit czarny, którym było ciało pokryte, który rozerwali i rozszarpali na sztuki, tak iż gołą trumnę samą do kościoła przynieść musieli; rzucili się potem byli i na co droższego, ale słudzy i opiekunowie tumult uhamowali. Był tumult niemały, gdy się katafalk z ciałem obalić chciał, któryby był szkodę wielką w ludziach ogniami swemi poczynił. Hajducy go sami do grobu włożyli. Obiad wszystek pogrzebowy ledwie godzinę trwał, na którym się tumultów jakich obawiano.

Część „książęcą" dóbr tarnowskich dziedziczy po księciu Januszu, kasztelanie krakowskim, wnuk Władysław Dominik, książę Zasławsko-Ostrogski, syn Aleksandra Zasławskiego, wojewody bracławskiego (zm. 1629). Formalnie połowa Tarnowa i jego przedmieść staje się własnością Zasławskich, ale do czasu uzyskania pełnoletniości przez Władysława Dominika zarząd nad częścią „książęcą" miasta sprawuje wdowa po Januszu, księżna Teofila z Tarłów Ostrogska, jego babka macierzysta. Właścicielką drugiej części Tarnowa była w latach 1627-42 Katarzyna z Ostrogskich Zamoyska.

1620

Do Tarnowa przybywa z Węgier oddział lisowczyków wraz z dowódcą pułkownikiem Walentym Rogawskim. Wkrótce po nich przyjeżdżają możnowładcy węgierscy z rodem Perényi na czele, domagający się na podstawie listu cesarskiego zwrotu zrabowanych im przez lisowczyków rzeczy i grożąc w razie odmowy atakiem na miasto. Węgrzy w końcu odzyskują swoją własność, pozostawiają tylko dwie armaty w klasztorze Bernardynów.

Na kapitule prowincjalnej w Warszawie wybrano gwardiana tarnowskiego o. Michała Hallera na prowincjała nowo powstałej prowincji małopolskiej. Urząd ten sprawował z klasztoru tarnowskiego.

20 marca 1621

Kanonię pw. Wniebowzięcia NMP „in via strata alias na Burku" fundują Prokop Rokosz, właściciel wsi Buchcice, Anna Kołaczkowska z Kołaczkowic i Paweł Czombor, rajca tarnowski. Od tej pory kapłan opiekujący się tą świątynią na Przedmieściu Wielkim otrzymywał godność kanonika. Prawdopodobnie w tym czasie kościół otrzymał też nową polichromię z herbami papieża Grzegorza XV, biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego i współwłaścicieli Tarnowa.

Biskup krakowski Marcin Szyszkowski eryguje w Tarnowie kolegium psałterzystów uposażone przez księżną Teofilę z Tarłów Ostrogską, wdowę po Januszu. Współwłaścicielka Tarnowa funduje dla pięciu jego członków dom (niezachowany) w południowej części obecnego pl. Katedralnego. Psałterzyści byli obowiązani dzień i noc, zmieniając się co

dwóch, kolejno i przeplatając godziny kanoniczne z wikariuszami oraz godzinki z mansjonarzami odśpiewywać psałterz Dawidowy przed ołtarzem Bożego Ciała. Każdy zaś psalm mieli kończyć słowami: „Wieczne odpoczywanie racz im dać, Panie".

Październik 1621

Przez Tarnów przejeżdża królewicz Władysław, wracając ze zwycięskiej dla Polaków bitwy pod Chocimiem.

8/9 grudnia 1621

Pożar, jaki wybucha w nocy w stajni winiarza Jana Vlaxa, niszczy kilka domów w Tarnowie. Decyzją księżnej Teofili Ostrogskiej Szkot zostaje uwolniony od winy i konieczności wypłaty odszkodowania.

1621

W tym roku cyrulik tarnowski Janusz Paszkowski nabywa rolę Danowską, a bogaty mieszczanin Marcin Rhode wymieniony zostaje jako właściciel folwarku znajdującego się tuż za Bramą Krakowską.

8 marca 1622

Po śmierci notariusza publicznego Stanisława Zięby w tarnowskiej kolegiacie umieszczono nagrobek upamiętniający zmarłego razem z żoną Katarzyną z Passerów. Postacie zmarłych ukazane są na tle najstarszej panoramy Tarnowa.

1622

Księżna Teofila Ostrogska wprowadza urząd lonarów. Należał do nich dozór praw i przywilejów, szafunek dochodów miejskich, nadzór budowli, dróg i mostów, murów miejskich, studzien i wodociągów, porządku wewnętrznego i czystości w mieście, przestrzegania przepisów przeciwpożarowych, porządku na Rynku i wokół murów miejskich. Wybierani byli corocznie z grona rajców. Byli oni urzędnikami płatnymi. Pierwszymi lonarami miasta Tarnowa byli Albert Wencel i Stanisław Gałczyc.

W tym samym roku z rekomendacji księżnej na urząd wójta powołany zostaje Tomasz Passer i pełni go do 1631 roku.

Staraniem o. Michała Hallera ukończona zostaje odbudowa uszkodzonego przez pożar bernardyńskiego kościoła Matki Bożej Śnieżnej. Dekorację w postaci portretów świętych otrzymały stalle, które możemy dzisiaj oglądać w Muzeum Bernardyńskim w Leżajsku.

1622/1623

Zaraza w mieście i na przedmieściach zabiera około 300 ofiar. Podczas epidemii chora Halszka Klasłówna zapisała ks. Samuelowi Szostowskiemu, mansjonarzowi, „murowany domek" przy murze miejskim. W rękach mansjonarzy pozostał on do 1785 roku. Zwany był „dworkiem klasłowskim" lub „kamienicą na zatyłkach" (obecnie ul. Kapitulna 6, w głębi podwórza).

1623

Fundacja przy kolegiacie kanonii kaznodziejskiej tytułu św. Mikołaja.

1624

Rajcy miejscy wydają uchwałę (plebiscyt), w której podjęto decyzję w sprawie utrzymania straży nocnej i trębacza, trzymania straży dziennej, trzymania straży dziennej przy bramach i opłat za wodę. Postanowiono też, aby „rząpie" czyli cysterny były naprawiane przez gospodarzy własnym kosztem a nie miejskim.

Z powodu zarazy umiera Sebastian Drzewicki, prowadzący od 1603 roku w kamienicy przy Rynku aptekę, a w „kramnicy" aromatarię, gdzie sprzedawano przyprawy i artykuły stosowane w produkcji cukierniczej. Drzewicki był przez wiele lat ławnikiem w sądzie wójtowskim, a potem rajcą miejskim. Kilkakrotnie pełnił funkcję burmistrza. Był prowizorem szpitala św. Ducha. 9 listopada tego roku po jego śmierci Anna Drzewicka przekazuje rajcom miejskim legat wieczysty 200 złotych polskich zapisany przez jej zmarłego męża tarnowskiej szkole, z którego czynsz roczny w wysokości 12 zł przeznaczony był dla kantora szkoły.

2 czerwca 1625

Kapituła tarnowska kupuje od Wojciecha Gadowskiego (Gadomskiego) rolę zwaną „Gadowską" położoną na przedmieściu obok folwarku prepozyta i oddaje go w dożywotnią dzierżawę prepozytowi Andrzejowi Tarle za roczny czynsz 100 złotych polskich.

1625

Tomasz i Małgorzata Schabowie z Przedmieścia Wielkiego zapisują rolę zwaną Wąchalińską, liczące 4 pręty kościołowi pw. Wniebowzięcia NMP jako uposażenie dla kanonika.

20 listopada 1627

Na prośbę współwłaściciela miasta wojewody kijowskiego Tomasza Zamoyskiego król Zygmunt III Waza wydaje przywilej, w którym zatwierdza wszystkie cechy rzemieślnicze

z Tarnowa (krawców, metalowców, czapników, smolarzy, jedwabników, stolarzy, stelmachów, garncarzy, sukienników, trzewikarzy, piekarzy, kapeluszników, tkaczy) i zrównuje je z cechami krakowskimi.

22 października 1628

W Przecławiu umiera w opinii świętości o. Antoni Ricinus, kwestarz tarnowskiego klasztoru Bernardynów. W swoich kwestarskich wędrówkach docierał do Węgier, gdzie także cieszył się wielką czcią. Pochowano go w krypcie Braci tarnowskiego kościoła Matki Bożej Śnieżnej. W pogrzebie uczestniczyły setki osób łącznie z księżną Teofilą Ostrogską.

6 listopada 1628

Burmistrz i rajcy miasta Tarnowa wydają nowy statut dla cechu sukienniczego.

1628

Wikarzy sprzedają browar na Pogwizdowie zapisany im jakiś czas temu przez Macieja Żabę.

1629

Po raz pierwszy występują w źródłach pisanych w parafii Zbylitowska Góra Plewęcin (dzisiaj część Mościc) oraz Kępa (obecnie Kępa Bogumiłowicka, prawdopodobnie identyczna z Wolą Świerczkowską, poświadczoną w 1504 r.).

Ksiądz Andrzej Tarło, prepozyt tarnowski i kanonik krakowski, funduje stypendia dla sześciu studentów z Tarnowa.

Prowincjał małopolski o. Michał Haller udaje się z Tarnowa na kapitułę generalną w Rzymie w towarzystwie Pawła Czombora, syndyka klasztoru i burmistrza tarnowskiego.

2 czerwca 1630

Księżna Teofila Ostrogska, hrabina na Tarnowie, pismem z Dębna poleca swojemu słudze w Tarnowie Benedyktowi Kowaczowskiemu, aby łąkę „Rudy", daną miastu Tarnów przez Jana Amora z Tarnowa temu miastu oddał i w spokojnym posiadaniu takowej zachował. Miejsce powstania pisma świadczy o tym, że prawdopodobnie niedługo przedtem księżna Teofila Ostrogska kupiła od Jana Fraksztyna zamek w Dębnie koło Wojnicza i przeniosła się tam z zamku tarnowskiego.

12 czerwca 1630

Tarnów odwiedza hrabia Paweł Wilkoszewski, pełnomocnik współwłaściciela miasta Tomasza Zamoyskiego. W jego imieniu pozwala wozami poddanych wozić drzewo z lasów

skarbowych na budowę mostu na Białej, poleca tymże poddanym wozić kamienie na naprawę muru i bruków miejskich, pozwala także używać sklepów w ratuszu i przy furcie na potrzeby miejskie, poleca zachować miasto w spokojnym posiadaniu łąki nad Białą, zezwala na wyrąb drzewa w lasach pańskich na potrzeby miejskie, utrzymuje w mocy jurysdykcję miejską nad zagrodami miejskimi, zakazuje cechom wyłamywać się spod władzy miejskiej pod zamkową, normuje sprawy związane z wolnicą rzeźniczą.

11 lipca 1630

Prowincjał Michał Haller przy wsparciu księżnej Teofili Ostrogskiej sprowadza do klasztoru trzy bernardynki z Lublina. Uroczystości przewodniczy biskup krakowski Piotr Gembicki. Klasztor zbudowano w miejscu, gdzie stał klasztor Koletek wybudowany w 1550 roku. Przy nowym klasztorze wzniesiono do 1647 roku drewniany kościół pw. św. Michała Archanioła. W ten sposób w Tarnowie znalazł swoje miejsce pierwszy żeński zakon klauzurowy. Na wypadek ewentualnej likwidacji klasztoru zakonnice zapisały budynek i sad bernardynom.

16 maja 1631

Rajcy miejscy, z burmistrzem Baltazarem Bujakowiczem na czele, i sąd wójtowsko-ławniczy pod przewodnictwem Tomasza Passera podpisują w ratuszu tarnowskim porozumienie z Zachariaszem Lazarowicem i jego szwagrem Salomonem, przedstawicielami Żydów tarnowskich w sprawie opłat za cmentarz żydowski na Pogwizdowie oraz przylegającą do niego zagrody. Dokument ten stanowi pierwszą bezpośrednią wzmiankę o istnieniu tego jednego z najstarszych cmentarzy żydowskich na ziemiach polskich.

7 lipca 1631

Tarnowianin Paweł Biel[ski] wykonuje dzwony do zegara tarnowskiego ratusza.

1632-33

W okolicach kościoła NMP na Burku umocniono brzegi Trosiny (Wątoku) i wybudowano na nim murowany most na drodze „burkowej". Ze względu na zwiększenie ruchu handlowego drogi dojazdowe do Tarnowa wyłożono faszyną i częściowo brukiem. W rachunkach miejskich odnotowano w 1632 roku także wydatki na kanalizację, a dokładnie „ciągnięcie" rynsztoku i osadzenie „trąbki" wyprowadzającej ścieki poza Bramę Pilzneńską i znaczne wydatki na wyrób cegły, przypuszczalnie na naprawę fortyfikacji.

2 stycznia 1633

Pismem z Bogusławic Władysław Dominik, książę na Ostrogu i Zasławiu, poleca na urzędy miejskie wybierać ludzi godnych, uczonych i rozsądnych. Po wkroczeniu w wiek pełnoletni (15. rok życia) Władysław Dominik objął zatem „książęcą" część Tarnowa. W marcu tego roku oficjalnie skwitował swoją babkę Teofilę z opieki i administracji swoich majętności.

8 stycznia 1633

Zachowana księga zestawiająca dochody i wydatki miasta od początku marca 1632 roku do 8 stycznia 1633 roku podaje, że suma dochodów miasta za ten rok wyniosła 732 złp i 21 gr (najwyższe pozycje: datki od Szkotów Jakuba Herny i Gwilhelma Kirchwoda za nadanie prawa miejskiego – 220 złp; czynsz roczny od młynarza z młyna – 160 złp; mostowe – 61 złp 3 gr). Wydatki miasta osiągnęły 915 zł i 17 gr (najwyższe pozycje: wyrób cegły – 207 złp i 21 gr; płace i ubrania sług miejskich – 107 złp i 6 gr; przyjęcia i poczęstunki – 104 złp i 29 gr; drogi i mosty – 84 zł i 11 gr).

22 lutego 1633

Pismem z Krakowa książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski zatwierdza prawa sukiennikom tarnowskim i pozostawia w ich dzierżawie zagrody i ogrody przy foluszu z obowiązkiem oddawania powinności kościelnych i zamkowych. Osobnym pismem książę nakazuje młynarzowi w Gumniskach, aby nie bronił sukiennikom dostępu do wody, gdyż inaczej młyn będzie mu odebrany.

1 marca 1633

Pismem z Krakowa Tomasz Zamoyski podkanclerzy koronny i starosta krakowski zaleca urzędowi miejskiemu w Tarnowie ponowne ocenienie majątku Aleksandra Schade i rozłożenie na raty długu wobec Kobierskiego, starosty zamku tarnowskiego. Piernikarz Schade był wytwórcą i eksporterem wyrobów cukierniczych na szeroką skalę.

5 marca 1633

Na prośbę podkanclerzego Tomasza Zamoyskiego i Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego król Władysław IV w Krakowie potwierdza tarnowianom wszystkie przywileje swoich poprzedników z lat: 1460, 1549, 1572, 1578, 1582, 1611, 1629.

7 marca 1633

Książę Władysław Dominik na prośbę Rady Miejskiej Tarnowa potwierdza w Krakowie przywileje dla miasta wydane przez księcia Konstantego Ostrogskiego w sprawie słodów dla szynkarzy, przywilej księcia Janusza Ostrogskiego w sprawie wyboru władz miejskich i w sprawie propinacji, przeznaczenia opłat z jatek rzeźniczych na poprawę fortyfikacji, dodatkowej furtki w murze miejskim, używania łąki podmiejskiej i w sprawie Żydów w mieście (zakazuje przyjmowania następnych Żydów do miasta, zamieszkałym zabrania trudnić się handlem, szynkarstwem i arendami, a także oddaje ich pod jurysdykcję miejską).

W tym czasie niepodlegający do tej pory władzy miejskiej Żydzi tarnowscy zaczęli stawać się coraz większą i nie zawsze uczciwą konkurencją najpierw dla chrześcijańskich kupców i szynkarzy, a później też dla rzemieślników. Z tego powodu mieszczanie tarnowscy zwracali się wielokrotnie do właścicieli miasta o wydawanie przepisów dla ochrony ich źródeł dochodów. Wielokrotność tych wystąpień świadczy o niewielkiej ich skuteczności.

17 marca 1633

Pismem z Krakowa książę Władysław Zasławski-Ostrogski poleca starostom swym w Tarnowie, aby kupców krakowskich z towarami jadących przez Tarnów zatrzymali i domagali się zadośćuczynienia za krzywdy tarnowianom przez nich wyrządzane. Krzywdy te to pobieranie „wielkiego i niesłusznego myta" wbrew przywilejom nadanym tarnowianom przez królów polskich.

13 lipca 1633

W Tarnowie Mikołaj Mirosz sędzia nadworny księcia na Zasławiu i Ostrogu wydaje wyrok w sprawie sukienników tarnowskich przeciw młynarzowi w Gumniskach. Zgodnie z nim młyn zostaje przekazany sukiennikom. 18 września tego samego roku w Opatowie książę Władysław Dominik potwierdził ten wyrok.

12 lutego 1634

W Zamościu Tomasz Zamoyski, podkanclerzy koronny i Katarzyna Zamoyska z Ostroga na prośbę Rady Miejskiej potwierdzają wszystkie prawa i przywileje udzielone przez ich przodków miastu Tarnowowi.

19 czerwca 1634

Pismem z Zamościa Tomasz Zamoyski poleca tarnowianom naprawę młyna przy mieście Tarnowie stojącego. Zamoyski zarzuca, że przez ich niedbalstwo i brak dozoru młyn pustoszeje, na czym traci miasto oraz on jako współwłaściciel. W drugim piśmie zakazuje Mikołajowi Łętowskiemu, burgrabiemu tarnowskiemu i arendarzowi pobierać łopatki cielęce od kijaków, przynoszących do Tarnowa mięso na wolnicę oraz poleca dostarczyć drewna na naprawę młyna.

1634

Podczas leczenia w Krakowie umiera o. Michał Haller, który w 1630 roku powrócił na urząd gwardiana tarnowskiego klasztoru. Rozpoczął wtedy budowę wielkich organów w kościele pw. Matki Bożej Śnieżnej i kupił do niego dwa srebrne kandelabry.

1634-37

W klasztorze Bernardynów działa studium filozoficzne.

17 maja 1635

Kanclerz wielki koronny Tomasz Zamoyski podczas pobytu w Tarnowie zwalnia wikarych od danin i powinności zamkowych. W zamian za to wikarzy mieli raz w miesiącu odprawiać jedną mszę świętą za zdrowie i powodzenie jego i żony, a po ich śmierci za zbawienie ich dusz.

28 listopada 1635

W Dębnie umiera księżna Teofila z Tarłów Ostrogska sprawująca w latach 1620-32 roku zastępczą władzę nad „książęcą" częścią Tarnowa w imieniu księcia Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego jako jego babka macierzysta. Pochowana zostaje w kolegiacie tarnowskiej.

1635

Umiera pochodzący z Tarnowa o. Wawrzyniec Bartilius, jezuita, prowincjał litewski, filozof i teolog; autor dzieł ascetycznych, mistrz i spowiednik św. Andrzeja Boboli w nowicjacie. Pieszo odbył pielgrzymkę z Wilna do Rzymu i Loreto śpiewając pieśni własnego autorstwa.

1 września 1636

Pismem z Dubna książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski oddaje miastu Tarnów w posiadanie opustoszały budynek łaźni i poleca go naprawić. Nakazuje także zlikwidować kanały, którymi Żydzi nielegalnie podbierają wodę płynącą do skrzyni (cysterny) miejskiej. W drugim piśmie poleca staroście zachowywać tarnowian w ich prawach, Żydom zakazuje trudnić się handlem i szynkarstwem pod karą 500 grzywien i poleca, aby szynkarze po wsiach piwo na wyszynk brali tylko od mieszczan tarnowskich.

7 marca 1637

W Warszawie król Władysław IV po rozpatrzeniu raportu specjalnej komisji podwyższa opłaty mostowe na naprawę mostów i dróg pobierane przez mieszczan tarnowskich i poleca kupcom jechać tylko przez Tarnów.

14 czerwca 1637

Dokumentem podpisanym w zamku tarnowskim książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski potwierdza wyrok wydany w sprawie sukienników tarnowskich.

3 lipca 1637

Książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski wydaje przywilej dotyczący Żydów tarnowskich, w którym uniezależnia ich od władz miasta i poddaje jedynie władzy starosty zamkowego, zezwala im na sprzedawanie wszelkich towarów w domach, na rynku i w kramach, pędzenie gorzałki i prowadzenie wyszynku, ponadto nakazuje zachowanie w spokoju zarówno bóżnicy, jak i cmentarza, za co odpowiedzialnymi czyni władze miasta.

1637

Umiera gwardian o. Cyprian Chrząstowski, za którego urzędowania przy tarnowskim klasztorze zbudowano wieżę zegarową (*turris cum horologie constructa est*).

6 grudnia 1638

W Tarnowie Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski poleca swoim sługom Stefanowi Szczepanowskiemu, Adamowi Ślepowrońskiemu, staroście tarnowskiemu, i Baltazarowi Malinowskiemu zbadać prawa mieszczan Tarnowa i o wyniku badania zdać sobie sprawę.

4 stycznia 1639

Pismem z Rzeszowa książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski poleca Urzędowi Miejskiemu w Tarnowie wspierać Krzysztofa aptekarza przy otworzeniu apteki w Tarnowie.

1639

Na zamówienie burmistrza Baltazara Bujakowicza w pracowni konwisarskiej mistrza Assmusa Viriana w Gdańsku powstają ozdobne cynowe dzbany dla rajców tarnowskich. Posiadanie przez rajców własnych dzbanów o znaczeniu głównie symbolicznym świadczyło o zamożności miasta i podnosiło jego prestiż. Do dzisiaj zachowały się cztery z nich przechowywane w tarnowskim Muzeum Okręgowym.

Ks. Szymon Starowolski, słynny historyk i pisarz przyjmuje święcenia kapłańskie i godność kantora tarnowskiej Kapituły Kolegiackiej. Pełni ją przez 10 lat. Podczas pobytów w Tarnowie rezyduje prawdopodobnie w dawnym domu Mikołajowskim (lub jak chce tradycja w domu Prepozyta). W tym czasie tworzy *Dwór cesarza tureckiego…* Opracowuje także napisy w kościele kolegiackim, które ogłosił później w dziele *Monumenta sarmatorum*. Starowolski prawdopodobnie bywał już wcześniej w Tarnowie, o czym świadczy jego opis miasta w łacińskim dziele *Polska albo opisanie Królestwa Polskiego* z 1632 roku:

Tarnów, miasto wpadające w oczy kościołem kolegiackim (marmurami ozdobionym) z prepozyturą infułacką, dalej murami na wyniosłym wzgórzu, zamkiem bardzo znacznym, do którego przylega nader obszerny zwierzyniec. Jest tu na przedmieściu kościół niebrzydki braci mniejszych obserwantów, a w kościele kanoników nagrobek Jana ostatniego księcia Ostrogskiego, różnobarwnymi marmurami ozdobiony i cały zaiste Fidiasza kunsztem wyrzeźbiony.

Szlachcic Gadomski z żoną Agnieszką z Błońskich zapisują bractwu św. Anny i św. Franciszka przy tarnowskim klasztorze Bernardynów folwark na Grabówce.

1640

Ta właśnie data wycięta na metalowej chorągiewce (niezachowana) miała znajdować się na sygnaturce umieszczonej na dachu kościoła Wniebowzięcia Matki Bożej na Burku. Świadczyła ona o ukończeniu odnowy świątyni w tym roku, dokonanej staraniem ks. prepozyta Andrzeja Tarły.

2 czerwca 1642

Pismem z Dubna książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski rozkazuje urzędowi miejskiemu w Tarnowie, aby Żydom nie wolno było sprzedawać towarów korzennych i aptekarskich pod karą 300 grzywien albo utraty towaru.

27 czerwca 1642

Pismem z Zamościa Katarzyna z Ostrogskich Zamoyska stwierdza nieporządek w Tarnowie w zakresie przyjmowania do prawa miejskiego i zastrzega sobie potwierdzenie przyjęcia przez urząd miejski nowych mieszczan do Tarnowa.

Katarzyna Zamoyska umiera jesienią tego samego roku. Po jej śmierci połowę Tarnowa i zamku obejmuje jej 15-letni syn Jan „Sobiepan" Zamoyski. Przywraca m.in. jurysdykcję miejską na Żydami w mieście.

17 sierpnia 1642

Umiera prepozyt tarnowski ks. Andrzej Tarło, odnowiciel m.in. kolegiaty tarnowskiej, kościołów na Burku i w Zawadzie. Przed śmiercią ustanowił fundację wieczystą w postaci sześciu stypendiów dla studentów. Zmarł jako biskup nominat przemyski. Pochowano go w krypcie kolegiaty.

4 września 1643

W Tarnowie Jan Zamoyski potwierdza przywilej dany tarnowianom przez jego matkę, mocą którego zakazano Żydom trudnienia się handlem kramarskim i wyszynkiem.

12 września 1643

Pismem z Wiśnicza Jan Zamoyski zakazuje przyjmowania Żydów do miasta, wyłamywania się ich spod władzy sądowniczej miejskiej i przyjmowania na służbę czeladzi chrześcijańskiej. Pozwala także tarnowianom na wolny wyrąb w jego lasach.

23 grudnia 1643

Pismem z Rzeszowa Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski przychyla się do prośby mieszczan tarnowskich i przywraca jurysdykcję miejską nad Żydami tarnowskimi, zakazuje przyjmowania kolejnych Żydów do miasta i znosi wszystkie ich przywileje przeciwne prawom miejskim. Ponadto z powodu częstych wyjazdów rajców Zasławski-Ostrogski wprowadza urząd ich zastępców, także wybieranych według woli dzierżawców i pospólstwa. Pozwala też w tym dokumencie na wolny wyrąb w swoich lasach na opał i naprawę domów. Poleca także zatrudnić dwóch gonciarzy do pokrycia baszt, bramy i muru.

14 maja 1644

Rodzi się Kazimierz Karol Aleksander Amor Tarnowski, prawnuk Stanisława Tarnowskiego, który nie mogąc zdobyć Tarnowa w 1570 roku, założył w 1593 roku Nowy Tarnów, czyli dzisiejszy Tarnobrzeg. Z okazji narodzin Kazimierza Karola zamówione zostaje graficzne przedstawienie drzewa genealogicznego. Układa je genealog Wojciech K. Jastrzębski przy pomocy sztycharza Augusta Thillego, który opracował je graficznie. Na rycinie uwiecznione zostają oprócz postaci przodków także stylizowane widoki Tarnowa i zamku tarnowskiego.

20 listopada 1644

W wieku 80 lat w tarnowskim klasztorze Bernardynów umiera o. Bernardyn z Warszawy, wykładowca filozofii, słynący z surowej ascezy i umiłowania ubóstwa. Ubogi plebs miejski Tarnowa leczył ponoć skutecznie olejem z lampy. Przed śmiercią na prośbę rajców miejskich udzielił błogosławieństwa całemu miastu. Pochowano go w krypcie pod chórem braci po lewej stronie.

1644

Bractwa św. Anny i św. Franciszka związane z tarnowskim klasztorem bernardyńskim odbywają pielgrzymkę do Kalwarii Zebrzydowskiej. Na miejscu przy kapliczkach rozpętuje się wielka burza. Piorun zabija dwie osoby.

1645

Właściciele miasta zwalniają kupców przyjeżdżających do Tarnowa na jarmarki z opłat mostowego na okres trzech lat.

Wikariusze zabezpieczają sumę ze sprzedaży browaru na Pogwizdowie na „kamienicy" Zasowskich przy Rynku.

1645-47

Kronikarz bernardyński wspomina, że kiedy funkcję gwardiana pełnił o. Bernardyn Przypkowski przy murze klasztornym wymurowano tajny przechód (*secretum transitorium*).

30 czerwca 1646

Burmistrz i rajcy Tarnowa nadają statut cechowi stelmachów i kołodziejów wzorowany na krakowskim oraz dołączają do niego stolarzy. Statut ten zatwierdza książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski 23 lipca tego roku podczas swojego pobytu w Tarnowie.

3 października 1646

Pismem z Cerekwi Jan Zamoyski pozwala miastu Tarnów wziąć w posiadanie łaźnię pod warunkiem naprawy budynku i płacenia daniny księżom wikarym. Zakazuje także Żydom trudnienia się handlem kramarskim i wyszynkiem.

17 października 1646

Pismem z Dubna Władysław Dominik książę na Ostrogu i Zasławiu zawiadamia mieszczan tarnowskich, że załatwi ich sprawę z Żydami po porozumieniu się z Janem Zamoyskim. Pisze w nim: *A co strony Żydów, tych jakoście sami dobrowolnie do praw swoich przypuścili, tak do czasu cierpieć musicie, póki się o tym z Jego Mością Starostą Kałuskim nie zniesiemy, albo raczej do bytności mojej to zachowuję*.

1646

Kronikarz bernardyński zapisał w tym roku, że ojciec Erazm Cirski tak znienawidził ojca gwardiana Bernardyna Przypkowskiego, że wziął muszkiet i wystrzelił, ciężko raniąc go w nogę.

11 marca 1647

Biskup krakowski Piotr Gembicki eryguje przy kolegiacie prałaturę scholasterię, której od 1663 roku podporządkowane były sprawy szkolne. Prałaturę ufundowało małżeństwo Baltazar i Barbara Bujakowiczowie, a przeznaczono na nią sumę 3000 zł, zabezpieczoną na dochodach z blechu, który przeszedł na własność tego małżeństwa w niejasnych okolicznościach z pominięciem prawa pierwokupu przysługującego miastu. Zadaniem scholastyka miało być przywrócenie świetności szkole kolegiackiej, troska o jej stan materialny i wyegzekwowanie zapisów uczynionych w przeszłości na jej działalność.

22 lipca 1647

Pismem z Dubna Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski poleca utworzyć nową drogę przez teren należący do sióstr bernardynek z powodu zniszczenia przez powódź drogi prowadzącej przez Burek. Wyjaśnia w nim, że miasta nie stać na naprawę zniszczeń, a droga przez teren sióstr zakonnych istniała już dawniej. Nakazuje też budowę wału granicznego przy odtworzonej drodze, aby bernardynki nie poniosły szkody.

3 października 1648

Na wieść o porażce wojsk polskich pod Piławcami (23-25 września) w mieście pojawia się strach. Do Krakowa wywieziono wszystkie cenniejsze rzeczy z kościoła Bernardynów. Książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski (jako główny regimentarz odpowiedzialny za tę klęskę) pismem z Wiewiórki zakazuje opuszczać miasto z trwogi przed nieprzyjacielem pod karą konfiskaty mienia.

5 października 1648

Pismem z Wiewiórki Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski poleca starostom i dzierżawcom swoim, aby poddani ze wszystkich wsi jego szli do Tarnowa na obronę i do sypania wałów. Pozwala też urzędowi miasta, aby co sobotę z każdego domu tak w mieście, jak i na przedmieściach w czasie wojny po trzy, a w czasie pokoju po jednym groszu płacono na naprawę murów i inne potrzeby miejskie stosownie do uchwały urzędu miejskiego i pospólstwa miasta Tarnowa.

1648

Spółkę kupiecką zawierają dwaj tarnowscy Szkoci Aleksander Dixon i Jakub Fayz (Feyz). Innymi poważnymi kupcami szkockimi byli w tym czasie w Tarnowie także Jerzy Kilo (Kilorn), Jerzy Inez i Aleksander Ryd (Reyd), zajmujący się handlem skórami.

1649

Kronikarz bernardyński odnotowuje grad wielkości gęsich jaj, który w okolicy Tarnowa zabija ludzi i zwierzęta. Wiadomość o tym wydarzeniu miała zostać zapisana na ścianie kościoła w Skrzyszowie.

21 lipca 1649

Adam Ślepowroński (zm. 25 marca 1652 r. w Tarnowie), starosta zamkowy i dzierżawca części dóbr tarnowskich należącej do księcia Zasławskiego-Ostrogskiego, oddaje miastu w posiadanie grunt nad Białą, zwany Kopanica, w Pasterniku należącym do Tarnowca, w celu zbudowania tam domu dla przewoźnika przy wielkim gościńcu. Zadaniem przewoźnika byłby transport osób podczas wylewu rzeki.

8 lutego 1650

Pismem z Wiewiórki książę Władysław Zasławski-Ostrogski potwierdza darowanie miastu Tarnów Kopanicy otoczonej jezierzyskiem wraz z ispem (wyspą) na Białej i uwalnia go wraz z terenem, gdzie ma powstać dom przewoźnika, od wszelkich powinności i ciężarów. Pozwala też miastu, aby zabrało grunt zwany Wolą Łątkowską.

1650

W klasztorze Bernardynów z powodu zarazy umiera pięciu zakonników. W tym samym roku przy klasztorze wybudowano łaźnię.

1 maja 1651

Na polecenie współwłaściciela Tarnowa Jana Zamoyskiego miasto i zamek wizytuje komisarz Jerzy Sornel (Szornel), podskarbi zamojski W relacji pisze, że w opustoszałym zamku mieszka tylko straż ze strony księcia Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego i stróż ze strony Zamoyskiego. Mosty są przegniłe, dachy częściowo zawalone, a cała budowla o potężnych murach potrzebuje szybkiej naprawy.

W mieście i na przedmieściach po stronie Jana Zamoyskiego odnotowano w Rynku 15 posesji w tym dwie kamienice Ćwikłowskiego i Wojnowską; przy ulicy Pilznieńskiej 18 posesji w tym jedna żydowska; przy ulicy Krakowskiej 16 posesji, w tym jedna „pod murem"; za Bramą Krakowską 15 posesji; „przedmieszczanie za Bramą Pilzneńską pod miejską jurysdykcją" 22 posesji w tym jedna „w tyle"; na przedmieściu kmieci – 24 w tym „na szpital pręt" i „wikarych farnych pręt"; na Grabówce kmieci – 16 w tym „proboszcza na Gadomskim pręt". Ponadto wymieniono „zagrodników po przedmieściu" – 13, „chałupników, co się niedawno pobudowali" – 7; zagrodnicy na Grabówce – 12; zagrodnicy na Terlikówce – 27; „chałupnicy, co się niedawno pobudowali" – 4; „na Rudach alias Wola" – 6. Wymieniono powinności rzemieślników: piekarzy, szewców, kowali, kuśnierzy, piwowarów, tkaczy i sukienników. Wymieniono ratusz oraz młyny „podklasztorny" i „zalasowski pod Przedmieściem". Wspomniano też, że „młyn na rzece Białej bywał". W Klikowej po stronie

Zamoyskiego był folwark z zabudowaniami i 15 „wolnych kmieci" w tym trzech należących do księdza Szymona Starowolskiego (zgodnie z nadaniem, które otrzymał od Katarzyny z Ostrogskich Zamoyskiej), 15 zagrodników w tym trzech należących do Starowolskiego, a także 8 chałupników i zagrodników. Poza tym dwie karczmy i trzy „obszary dworskie" W Krzyżu wymieniono folwark z dworem, zabudowaniami gospodarczymi i ogrodem oraz 26 kmieci i trzy „obszary dworskie".

1651

W tym roku. Jan Zamoyski odsprzedaje swoją część dóbr tarnowskich biskupowi krakowskiemu Piotrowi Gembickiemu. Część tę wyceniono na sumę 140 tysięcy florenów. Biskup nie wypłacił jednak Zamoyskiemu pełnej sumy i z tego powodu nie doszło do jego intromisji jako nowego współwłaściciela Tarnowa. Ostatecznie obie strony zgodziły się na rozwiązanie zwane „wyderkafem", czyli zawarcie umowy kupna renty z nieruchomości z zastrzeżonym prawem odkupu przez pierwotnego sprzedawcę. Było to stosowane od XIII wieku obejście zakazu lichwy. Zamoyski otrzymał zatem pewną sumę pieniędzy za swoją połowę Hrabstwa Tarnowskiego, ale za to był zobowiązany do wypłacania biskupowi Gembickiemu corocznie 7 procent z tej sumy. Z dokumentów wynika, że od tej pory posiadacze tego prawa do renty z Hrabstwa Tarnowskiego występowali w charakterze jego współwłaścicieli. W 1654 roku biskup przekazał to prawo swojemu bratu Krzysztofowi, kasztelanowi gnieźnieńskiemu. Po nim wyderkaf odziedziczył Andrzej Gembicki, starosta nowodworski.

26 maja 1651

Pismem z Łąki książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski nakazuje urzędowi miejskiemu w Tarnowie zarządzenie naprawy murów miejskich, aby mieszczanie zaopatrzyli się w żywność i broń, aby bramy miasta w odpowiednim czasie były zamykane i strzeżone. Poleca też, aby pospólstwo i Żydzi ćwiczyli się we władaniu bronią i nie przyjmowali u siebie obcych ludzi bez opowiedzenia się w urzędzie. Specjalne środki bezpieczeństwa podjęto ze względu na możliwość dywersji ze strony agentów Bohdana Chmielnickiego. O tym, że obawy te nie były bezpodstawne świadczy zajęcie zamku czorsztyńskiego przez oddział chłopski Aleksandra Kostki Napierskiego, które właśnie w tym czasie miało miejsce.

15 marca 1652

Wójt tarnowski Kilian Bałkowicz przed aktami grodzkimi Nowego Miasta Korczyna pożycza Barbarze Malickiej sumę 2000 złp, zapisując sumę tę na jej dobrach Chyszowie i Chyszówku na wieczysty roczny dochód w sumie 140 złp, który po jego śmierci miał być wypłacany kapelanowi bractwa św. Szkaplerza Najświętszej Panny Maryi w kolegiacie tarnowskiej w niedzielę „Laetare" każdego roku.

1652-53

Na terenach Rzeczypospolitej panuje pandemia dżumy, tyfusu plamistego i czarnej ospy. Rozpoczęła się ona na zniszczonych wojną domową południowo-wschodnich ziemiach Królestwa Polskiego i była najtragiczniejszą w skutkach w dziejach Tarnowa. Trwała tutaj

prawie rok z kulminacją w lecie 1653 roku. Według kronikarza bernardyńskiego w mieście zmarło 1500. Z kolei Francizek Herzig w monografii katedry podaje, że zaraza w Tarnowie trwała od czerwca do grudnia 1652 r. a ofiarą jej padło 2000 osób. Odnotowano śmierć kanoników: księży Kaspra Branwickiego (17 stycznia 1652 roku w testamencie ustanowił fundację posagową dla ubogich dziewcząt) i Andrzeja Makowicjusza (złożył legat na chleb dla ubogich w szpitalu tarnowskim). Zmarli też wikary Piotr Rażyński, dwaj księża mansjonarze, jeden psałterzysta, ośmiu bernardynów i trzy bernardynki.

W rozporządzeniu ostatniej woli ksiądz kanonik Kasper Branwicki zapisał m.in. 700 złp dla wikarych, aby w każdą niedzielę pół godziny przed nieszporami przez pół godziny nauczali lud w kolegiacie. Za sumę 600 złp z tego zapisu wikariusze zakupili rolę zwaną Dyksonówka, ciągnącą się wzdłuż należącej już wcześniej do nich roli Bętkowskiej.

30 października 1653

Pismem z Łąki Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski rozkazuje, aby rzemieślnicy zamieszkali we wsiach Hrabstwa Tarnowskiego, podlegli jurysdykcji zamkowej, na równi z rzemieślnikami tarnowskimi powinności tak cechowe, jak i kościelne wykonywali pod karą 100 czerwonych złotych. Nakaz ten wydano na prośbę rzemieślników tarnowskich, ponieważ rzemieślnicy z przedmieść i wsi hrabstwa sprzedawali swoje wyroby w mieście nie podlegając obciążeniom finansowym związanym z obowiązkami wobec swojego cechu i Kościoła.

1653

Ukończono trwającą od 1649 roku odnowę kościoła Matki Bożej Śnieżnej, połączoną z remontem organów. Środki na prace zebrał o. Stanisław z Tarnowa, kapłan i kaznodzieja (zm. 20 grudnia 1666 r. w Tarnowie), który w czasie posługi przy wojsku wyżebrał ołów, cynę, miedź, ogromną ilość zboża i sporo pieniędzy. Po zakończeniu prac pozostała jeszcze suma w wysokości 6000 florenów polskich.

25 stycznia 1654

Władysław Dominik, książę Zasławski-Ostrogski, zakazuje sprzedawania gruntów miejskich osobom stanu duchownego i szlacheckiego. Anuluje też przywileje dane Żydom i poleca ich surowo karać, jeśli będą czynić coś przeciwnego wierze chrześcijańskiej.

29 maja 1654

Biskup krakowski Piotr Gembicki zatwierdza fundację Kiliana Bałkowicza, wójta tarnowskiego, dokonaną w 1652 roku przeznaczoną na uposażenie kapelana Szkaplerza NMP w kolegiacie tarnowskiej i równocześnie eryguje tę kapelanię dla Bractwa Szkaplerza. Prawo prezenty miało należeć do fundatora, a po jego śmierci do burmistrza i miasta Tarnowa. W tym samym dniu biskup zatwierdza także fundację Agnieszki Passerowej, dokonaną w 1653 r., w której dla bractwa św. Anny ufundowała drugą kapelanię tzw. *Secundi ministerii* spowiednika. Na jej uposażenie przeznaczyła połowę swojej kamienicy w Tarnowie i cztery pręty roli.

29 sierpnia 1654

Z fundacji wójta tarnowskiego Kiliana Bałkowicza drewniany kościół św. Anny zastąpiony zostaje większym, murowanym (zachowany zarys fundamentów u zbiegu ul. św. Anny i św. Ducha).

1654

Staraniem gwardiana Antoniego Szumlańskiego w starej sklepionej piwnicy w wieży, która stoi poza murami konwentu naprzeciwko młyna (*ex interiori ac profunda turri qua est extra muros conventus versus molendinum*) i przylega do cmentarza, powstaje podziemna kaplica Więzienia Chrystusa. W środy i piątki odprawiano w niej nabożeństwa związane z kultem Męki Pańskiej. Wzdłuż muru cmentarza zbudowano też ambit (obejście) nakryty dachem wspierającym się na podporach.

Ponadto o. A. Szumlański uzyskał od księcia Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego pisemny zakaz wprowadzania zabudowy w pobliżu muru cmentarza bernardyńskiego i zezwolenie na wyburzenie istniejących zabudowań. W ich miejsce na nowo usypano wał obronny. W związku z tym powstał spór między miastem a klasztorem o nieruchomość należącą od wielu lat do kobiety trudniącej się nierządem. Zmarła ona podczas zarazy w 1653 roku. Domek kobiety zbudowany był w pobliżu Bramy Północnej (klasztoru?) Stojącej naprzeciw (*versus*) Bramy Pilzneńskiej miasta (zapewne stał w rejonie dzisiejszej ul. Szerokiej) i codziennie omijany był z obrzydzeniem przez zakonników. Po śmierci prostytutki miasto zajęło nieruchomość. Zdaniem zakonników uczyniło to bezprawnie, ponieważ zapis fundacyjny klasztoru nakazywał zostawienie przy wałach klasztoru wolnej przestrzeni ze względu na jego bezpieczeństwo. Gwardian Antoni Szumlański po otrzymaniu pisemnej zgody księcia Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego kazał, ku oburzeniu rajców, zburzyć domek, odsłaniając w tym miejscu wał przy murze. Spór na korzyść klasztoru rozstrzygnęła ostatecznie komisja na czele z biskupem krakowskim Piotrem Gembickim.

W bernardyńskim kościele Matki Bożej Śnieżnej pochowany zostaje 6-letni syn wojewody lubelskiego Jana Aleksandra Tarły, szczególnego dobrodzieja tarnowskiego klasztoru i tercjarza.

Około 28 września 1655

Do Tarnowa w obawie przed Szwedami przybywa szesnaście bernardynek z Warszawy razem ze spowiednikiem o. Felicjanem. Zamieszkały w domu wikariuszy koło kolegiaty. W tym czasie w tarnowskim klasztorze mieszkało ponad 50 zakonników z klasztorów Wielkiego Księstwa Litewskiego spalonych przez Moskali i Kozaków.

W tym okresie ze względu na zniszczenie krakowskiego klasztoru bernardynów do Tarnowa przeniesione zostaje Studium Teologiczne. Obowiązki profesorów pełni trzech ojców lektorów, studentów jest dziesięciu. Funkcjonuje ono w Tarnowie przez rok.

3-4 października 1655

Pod Wojniczem (3 października) trwa bitwa między wojskami polskimi a szwedzkimi. W tym czasie w refektarzu tarnowskiego klasztoru odbywa się narada szlachty z udziałem księcia Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego. Jak pisze kronikarz „Nie postanowili nic, co by zapewniało bezpieczeństwo narodowi". Po bitwie Szwedzi ścigają pokonane polskie oddziały aż do przedmieść Tarnowa. Nieprzyjacielscy żołnierze po raz pierwszy w historii przekraczają jego bramy. W zamian za rezygnację z rabunku przyjmują oferowane im przez władze miasta 5000 florenów (około 20 kg srebra) okupu. Gwardian o. Antoni Szumlański nakazuje zebranie i pochowanie zabitych na cmentarzu bernardyńskim. Dwóch żołnierzy szwedzkich pogrzebano w pobliżu baszty miejskiej. Dowiedziawszy się o zdeponowanym w klasztorze majątku szlachty, Szwedzi zmuszają zakonników do opuszczenia go pod pretekstem konieczności powitania króla szwedzkiego, rzekomo ciągnącego z armią od Wojnicza. Kiedy zakonnicy z Najświętszym Sakramentem stoją w ulewnym deszczu przy kościele św. Anny, żołnierze grabią zgromadzony w klasztorze i kościele dobytek, zdzierają nawet bogatsze ubrania z ukrytych tam ludzi. Generał szwedzki Robert Douglas, który przybył za nimi, nakazuje oddać kielichy skradzione z tabernakulum i własnoręcznie karze profanatora, ale jednocześnie nakazuje zakonnikom przeniesienie zabranych rzeczy na wozy. Szwedzi rabują też sąsiedni klasztor bernardynek, raniąc przy tym jednego z braci zakonnych, który stanął w ich obronie. Zabierają konie mieszczan i odchodzą. Przerażeni zakonnicy rozpierzchają się po okolicy, opuszczając klasztor na kilka dni. Najeźdźcy pozostawiają na miejscu dwie armaty, które w 1620 roku zostawili w klasztorze lisowczycy. Niedługo potem do tarnowskich bernardynów zgłasza się starosta nowokorczyński Jan Dembiński, który pożycza armaty i pozostałą broń do obrony Krakowa. Utracił jednak cały arsenał podczas próby przebicia się tereny opanowane przez Szwedów, którzy do dawnej stolicy Polski wkroczyli 17 października.

8 października 1655

Na przedmieściach Tarnowa pojawia się rabujący okolicę kilkutysięczny oddział wojsk polskich, stanowiący resztę armii hetmana Stanisława „Rewery" Potockiego, pobitej przez armię moskiewsko-kozacką pod Gródkiem Jagiellońskim (29 września). Mieszczanie i uchodźcy przebywający w Tarnowie skutecznie bronią na murach miasta przez zdemoralizowanymi żołnierzami.

Kronikarz bernardyński rysuje obraz upadku państwa: szlachty porzucającej swoje domy, przenoszącej się bezmyślnie z miejsca na miejsce lub chroniącej się w Tarnowie, torturującej poddanych, aby wymóc na nich zwrot rozkradzionych dóbr, i chłopów powstających przeciw swoim panom, a także próbujących bez powodzenia atakować szwedzkich żołnierzy. Wyraża też żal, że nie zrealizowano planu takiego rozlokowania wojsk polskich, aby uniemożliwić Szwedom, stacjonującym w Krakowie i Wiśniczu, rabowania okolicznych miejscowości.

Zima 1655/1656

Opór przeciwko Szwedom na Podgórzu organizuje pułkownik Gabriel Wojniłłowicz, który „naprzód opędziwszy koło Biecza, Tarnowa, Wojnicza i gdziekolwiek mógł zastać rabujących z Krakowa Szwedów, jednych zabijać kazał, a drugich żywcem do Przemyśla z sobą prowadzić".

23/24 marca 1656

Drugi napad Szwedów na Tarnów spowodowany opóźnieniem w wypłacie okupu dla szwedzkiej załogi Krakowa. Dowódca jej, nazywany przez bernardyńskiego kronikarza Ixhel (gubernatorem wojskowym Krakowa był generał Paul Würtz) obawiał się wyruszyć ze zbyt szczupłymi siłami (700 żołnierzy). Prosił o pomoc oficera o nazwisku Gross z jego 600 żołnierzami. Po przybyciu do Tarnowa Ixhel odbiera okup 6000 florenów, ale pozwala ludziom Grossa na nocny rabunek miasta z pominięciem klasztorów bernardyńskich. Szwedzi zabierają do niewoli pięciu szlachciców broniących swojego majątku.

5 kwietnia 1656

W Starym Siole w wieku 41 lat umiera książę Władysław Dominik Zasławski-Ostrogski. Ostatnią jego znaną decyzją w sprawie Tarnowa była zgoda udzielona Mariannie Ślepowrońskiej (zm. 1674), wdowie po dzierżawcy dóbr Adamie Ślepowrońskim, na zbudowanie domu pod murami miejskimi naprzeciw domu klasztornego Bernardynek.

Z powodu małoletniości Aleksandra Janusza, syna Władysława Dominika (w rzeczywistości był on synem Dymitra Wiśniowieckiego), zarząd nad „książęcą" częścią Tarnowa sprawuje odtąd jego matka Katarzyna z Sobieszyna (z Sobieskich), od 1658 roku małżonka księcia Michała Kazimierza Radziwiłła, podkanclerzego litewskiego. W zarządzaniu dobrami tarnowskimi księżna Katarzyna wspierana była przez prawnych opiekunów swojego syna, Stanisława Kazimierza Bieniewskiego kasztelana wołyńskiego, i swojego brata, Jana Sobieskiego, chorążego wielkiego koronnego.

2 czerwca 1656

Wszyscy tarnowianie z wyjątkiem sześciu zakonników opuścili na pewien czas miasto, obawiając się kolejnego napadu szwedzkiego. Nie doszedł on jednak do skutku.

1656

O. Daniel Zieliński, pisarz i teolog, w latach 1653-56 kaznodzieja w Tarnowie, kończy spisywanie *Archivium Conventus Tarnoviensis pp. Bernardinorum*, czyli tzw. kroniki bernardyńskiej (obecnie w: Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie, sygn. XIV-a-1).

29 stycznia 1657

Uroczystości pogrzebowe księcia Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego w asyście arcybiskupa lwowskiego Jana Tarnowskiego i złożenie jego ciała w krypcie kolegiaty w Tarnowie.

21 marca 1657

W drodze do Krakowa przez Tarnów przechodzą wojska siedmiogrodzkie księcia Jerzego II Rakoczego, który na podstawie traktatu rozbiorowego z Radnot miał otrzymać Ruś

Czerwoną i Małopolskę. Towarzyszą im posiłki kozackie pod dowództwem pułkownika Antona Żdanowycza. Był wśród nich też słynny pułkownik Iwan Bohun. Po krótkim wypoczynku wojska siedmiogrodzkie ruszają wzdłuż Dunajca w kierunku północno-zachodnim. Dnia 22 marca przednie straże kozackie rabują Żabno i palą tamtejszy kościół parafialny. To samo spotkało Pleśną i Wierzchosławice. Wojska Rakoczego zatrzymują się na dwa dni pod Otfinowem, a potem forsują Dunajec przez bród na wysokości Janikowic.

20 lipca 1657

Pismem z Dubna Katarzyna z Sobieszyna, księżna Ostrogsko-Zasławska, w imieniu swojego syna Aleksandra oddaje na własność swojemu słudze Maciejowi Dykaczewiczowi (Dykaczewskiemu) połowę placu przy murze obok domu piekarza, na którym stała łaźnia miejska. 4 maja 1659 roku otrzymał on drugą połowę placu od Jana Zamoyskiego.

4 września 1657

Król Jan Kazimierz uroczyście wjeżdża na Wawel po wyzwoleniu Krakowa spod dwuletniej okupacji szwedzkiej.

1659

W tarnowskiej kolegiacie umieszczono tablicę z łacińskim napisem brzmiącym w tłumaczeniu polskim następująco:

Matko, zobacz potomstwo! Pamięci synów i córki wielmożnego Wawrzyńca Spytka Skrzeszowskiego z wielmożną Wiktorią z Trzycierza zrodzonych. Jan i Aleksander Spytkowice Skrzeszowscy w młodości swojej na Węgrzech z wielmożnym Bornemiszą i Franciszkiem Forgaczem pod Eger i Budą z Turkami dzielnie walczyli. Potem Jan z jaśnie oświeconym wielmożnym [Mikołajem – uwaga KM] z Potoka kasztelanem krakowskim, generalnym wodzem wojsk pod znakiem służąc, a zaś później z synem jego wielmożnym Stefanem, kasztelanicem krakowskim pod Żółtymi Wodami pojmany i przez Tatarów sprzedany na galery, skąd żadnym sposobem wykupiony być nie mógł w Zmit w Grecji umarł, pogrzebany przez towarzyszy broni w kościele N.P.M. Aleksander ożeniony z wielmożną Katarzyną z rodu i domu Witowskich, jaśnie oświeconego i wielmożnego kasztelana sandomierskiego [Stanisława – KM] siostrzenicą. Potem na wyprawie z wielmożnym [Kazimierzem Melchiadesem – KM] Sapiehą, starostą krzepickim, z Tatarami i Kozakami pod miastem Beresteczkiem walcząc zginął w dzień świętych apostołów Piotra i Pawła. Córka Zofia, zaślubiona wielmożnemu Aleksandrowi Nowosieleckiemu, mieszkańcowi ziemi ruskiej, bezpotomnie zmarła. Pochowana została w grobach wielmożnych Fredrów w miasteczku Niżankowice powiatu przemyskiego. [tę tablicę] Ojciec zasmucony położył ku pamięci. Kto czyta, Majestat Boski niech błaga.

Nie wiadomo, gdzie pamiątkowa tablica została pierwotnie umieszczona. Podczas rozbiórki ołtarza św. Jana Nepomucena w 1888 roku odkryto ją w jego mensie, gdzie została użyta wtórnie. Obecnie znajduje się w przedsionku południowym katedry.

29 maja 1660

Pismem z Wiewiórki Stanisław Kazimierz Bieniewski zakazuje namiestnikom, zarządcom, starostom i dzierżawcom Hrabstwa Tarnowskiego mieszać się do sądownictwa miejskiego i egzekucji wyroków miejskich z wyjątkiem apelacji. W osobnym piśmie nakazuje też, aby Żydzi zajmujący się handlem płacili podatki Rzeczypospolitej wspólnie z mieszczanami.

19 września 1660

Ks. Jacek Śliwski, dziekan i proboszcz jasielski, funduje w tarnowskiej kolegiacie nową prałaturę – dziekanię oraz uposaża ją sumą 3000 zł polskich.

1661

W ratuszu zbiera się sąd komisarski właścicieli obu części Tarnowa i orzeka, że rzemieślnicy podmiejscy podlegli jurysdykcji zamkowej powinni płacić podatki cechowe dla Rzeczypospolitej wspólnie z rzemieślnikami miejskimi pod karą więzienia tak długo, jak długo nie spłacą powinności. Orzeczenia tego domagali się przede wszystkim cechmistrzowie tarnowscy.

Kapituła Kolegiacka wydaje pozwolenie na budowę murowanej synagogi. Podczas remontu pozostałości synagogi w 2006 roku w zaprawie znaleziono monetę – szeląga litewskiego, tzw. boratynkę, bitą w Kownie w latach 1662-76. Zapewne pochodzi ona z czasu budowy synagogi.

1662

Miasto Tarnów liczy 768 mieszkańców.

19 marca 1663

Kapituła kolegiaty, „bacząc na ważność usług oddawanych kolegiacie przez wikarych, postanowiła" obciążyć kanoników rocznymi opłatami na ich utrzymanie. Pomimo uposażenia i licznych fundacji mszalnych dochody wikarych były tak nieregularne, że często brakowało im na utrzymanie. Część kanoników oprotestowała jednak tę decyzję przed biskupem krakowskim. W późniejszym czasie tylko niektórzy kanonicy uiszczali datek dla wikarych.

1 czerwca 1663

Płonie całe miasto między murami, łącznie z kolegiatą i ratuszem. Po odbudowie ratusza w jego wieży zostaje zamontowany zegar funkcjonujący do dziś. Odbudowa kolegiaty rozpoczyna się dopiero w 1667 roku i trwa co najmniej 4 lata. Przed 1677 rokiem odbudowano też synagogę.

25 czerwca 1663

Na kanonię *fundi* Książnice tytułu św. Karola Boromeusza, ufundowaną przez kantora tarnowskiego ks. Piotra Oziembłowskiego, zostaje instytuowany ks. Paweł Konstanty Kuszewski. Ksiądz Oziembłowski przyznał prawo prezenty i patronatu rodzinie Tarnowskich z Podleszan w parafii Książnice. Jeszcze 17 września ks. Kuszewski kupił od wikarych dom murowany zwany infirmerią, stojący pomiędzy szkołą a domem kantora (Dom Mikołajowski). W 1682 roku infirmeria zostaje przekształcona w mieszkanie prałata kanclerza.

28 grudnia 1664

Pismem z Warszawy chorąży wielki koronny Jan Sobieski pozwala mieszczanom tarnowskim z powodu pożaru, jaki nawiedził ich miasto, brać drzewo na budulec z lasów księcia Aleksandra Janusza Zasławskiego-Ostrogskiego, uwalnia ich na cztery lata od płacenia czynszu zamkowego, płaconego od palenia gorzałki i produkcji słodu i od dawania łoju. Sobieski pozwala też urzędowi miejskiemu na odbudowę spalonego ratusza przy pobieraniu na ten cel pewnej opłaty od handlu i sprzedaży trunków. Przyrzeka też odnowienie przywilejów, które się spaliły.

1664

Drewnianą przyszpitalną kaplicę św. Ducha między rokiem 1597 a 1664 zastąpił murowany kościół. W 1664 roku w szpitalu tym mieszkało „19 debilów, ubogich kobiet, tylko 3 mężczyzn". Budynki kościoła i szpitala stały na dzisiejszym pl. Gen. J. Bema. W XVII w. otoczone zostały murem, w którym od północy znajdowała się dzwonnica, będąca jednocześnie bramą prowadzącą na teren kościoła i szpitala od strony miasta.

7 kwietnia 1665

W Zamościu umiera bezdzietnie Jan „Sobiepan" Zamoyski, wojewoda sandomierski. Rozpoczyna się walka o dziedzictwo po nim. Siostra zmarłego księżna Gryzelda Wiśniowiecka, wspierana przez spokrewnionych Koniecpolskich, odrzuca pretensje młodszej linii Zamoyskich i zajmuje siłą dobra ordynacji Zamoyskiej oraz dziedziczne. Użytkuje je do swojej śmierci w 1672 roku. Cztery lata później walkę o dziedzictwo Zamoyskich ostatecznie wygrywa przedstawiciel młodszej linii rodu, Marcin, średniozamożny szlachcic, żołnierz i współpracownik przyszłego króla Jana III Sobieskiego.

12 czerwca 1665

Z inicjatywy mieszczan tarnowskich z burmistrzem Janem Paczkowiczem na czele podpisano umowę z klasztorem Bernardynów na przeprowadzenie Młynówki przez sad klasztorny. Urząd miejski zobowiązał się do pokrycia ewentualnych szkód i przekopania wyżej koryta kanału jeśli nowy bieg będzie stwarzał zagrożenie. Zapewne właśnie wtedy przedłużono bieg Młynówki na wschód, przekopując nowy odcinek kanału, którego wylot z Wątoku usytuowany został na wschodnich krańcach Grabówki, w okolicy dzisiejszej ulicy Burtniczej. Prace sfinalizowano ostatecznie w 1668 roku, po otrzymaniu zgody klasztoru

na utrzymanie wykonanego już, nowego odcinka Młynówki przechodzącego przez sad i sadzawkę klasztorną. W zamian, obok innych ustępstw, klasztor uzyskał zgodę na przyłączenie do swojego ogrodu gruntu, przez który płynął stary odcinek Młynówki.

1665

Mieszczanka tarnowska Barbara Bujakowicz zapisuje w testamencie wikarym na kamienicy Królikowska w ulicy „ku furtce" 400 złp na stały roczny dochód.

1666

Prawo do wyderkafu, czyli renty wykupnej z „Zamoyskiej" części Tarnowa nabywa od Andrzeja Gembickiego, starosty nowodworskiego Jan Wielopolski kasztelan wojnicki. Po jego śmierci w 1668 roku przeszło ono w ręce jego syna o tym samym imieniu, stolnika wielkiego koronnego i starosty generalnego krakowskiego.

28 kwietnia 1666

W Warszawie król Jan Kazimierz potwierdza przywileje wydane przez swoich poprzedników z lat 1627, 1633 i 1637.

25 stycznia 1667

Tarnów odwiedza ks. Kazimierz Jan Woysznarowicz, komisarz małoletniego księcia Aleksandra Janusza Zasławskiego-Ostrogskiego (był też jego mentorem i preceptorem), który zakazuje leśniczemu przeszkadzania mieszczanom Tarnowa w wyrębie drzewa w lasach pańskich na budulec i opał.

31 sierpnia 1668

Magistrat miasta Tarnowa wnosi do akt konsystorza tarnowskiego protest przeciwko ks. Janowi Morawieckiemu, scholastykowi tarnowskiemu, ponieważ ten wbrew postanowieniom aktu fundacyjnego scholasterii, z krzywdą dla swoich następców i z zagrożeniem prawa patronatu przysługującego rajcom miejskim, część roli należącej do blechu miejskiego sprzedał Wawrzyńcowi Gorzewskiemu.

Zima 1669

Z „peregrynacji europejskiej" powraca pełnoletni już, 19-letni książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski, IV ordynat ostrogski i hrabia na Tarnowie, właściciel „książęcej" części miasta, syn Władysława Dominika Zasławskiego-Ostrogskiego i Katarzyny z Sobieskich, siostrzeniec przyszłego króla Jana III Sobieskiego.

17 sierpnia 1669

Kolegiatę tarnowską wizytuje biskup krakowski Andrzej Trzebicki.

16 września 1669

Miasto Tarnów wnosi do sądu biskupiego w Krakowie pozew przeciwko ks. Janowi Morawieckiemu, scholastykowi tarnowskiemu, o zajęcie blechu należącego do miasta.

22 listopada 1669

Burmistrz i rajcy tarnowscy zatwierdzają statut cechu tkaczy. Statut potwierdza książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski, wojewodzic krakowski, nowy współdziedzic Tarnowa.

12 stycznia 1670

W Warszawie król Michał Korybut Wiśniowiecki na prośbę księcia Aleksandra Janusza Zasławskiego-Ostrogskiego wydaje pozwolenie dla miasta Tarnowa na dwa nowe jarmarki obok czterech dawnych (na Wniebowstąpienie Pańskie, Boże Ciało, św. Gawła, Oczyszczenie Matki Bożej) mające się odbywać na niedzielę „Passionis" i na święto Podwyższenia Krzyża. Król potwierdza także inne przywileje miasta, w tym o poborze opłat mostowych. Uwalnia mieszczan od poboru połowy myta i cła należących do skarbu królewskiego.

18 maja 1670

Książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski wystawia generalny przywilej dla Żydów, w którym streszcza i potwierdza wszystkie przywileje nadane przez jego poprzedników. Ponieważ dokument wydano na zamku tarnowskim, od ponad 30 lat nie odwiedzanym przez hrabiów na Tarnowie i według sprawozdania spisanego 20 lat wcześniej znajdującego się w bardzo złym stanie, można przypuszczać, że przedtem dokonano na zamku niezbędnych prac remontowych.

Na polecenie księcia Aleksandra Janusza następnego dnia w ratuszu podpisana zostaje ugoda między miastem Tarnowem a Żydami. Zgodnie z jej zapisami: 1) Żydzi mają płacić 1/4 wszystkich podatków miejskich i m.in. podatek zwany „podymne" z 12 domów, w których mieszkają; 2) Nie mają przyjmować na mieszkanie obcych Żydów pod karą 14 grzywien na szpital miejski, a nowego rabina, kantora, szkolnika lub bakałarza przyjmować będą po zawiadomieniu wcześniej dzierżawców miasta i urzędu miejskiego; 3) Żydzi tak samo jak chrześcijańscy mieszczanie nie powinni kupować zboża, drzewa i żywności poza miastem, tylko na rynku w mieście i to na swoją potrzebę, a na handel tylko podczas targu lub jarmarku; 4) Żydzi mają pokryć 2/3 kosztów budowy drugiego rurociągu (cugu) wody z Rzędzina do studni miejskiej, „który przedtem *ex antique* bywał . W tym czasie Tarnów zamieszkiwało ponad 120 Żydów (10-12% liczby mieszkańców).

28 maja 1670

W ratuszu podpisano ugodę między cechami rzemieślniczymi a Żydami. Ustalono też, że z woli księcia Aleksandra Janusza Zasławskiego-Ostrogskiego Żydzi będą mogli nabyć w Tarnowie trzynasty dom, przy ulicy Żydowskiej, przylegający do muru miejskiego obok Bramy Pilzneńskiej (dzisiejszy Dom Florencki przy ul. Żydowskiej 20) po wpłacie do kasy miejskiej 1000 zł. Ponieważ dom położony był przy „wieży" (baszcie) Żydzi zobowiązani zostali do „zachowania wolnego przejścia na wieżę" .

30 maja 1670

Pismem z Wiewiórki książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski potwierdza prawa i przywileje nadane miastu Tarnów przez jego przodków o ile są zawarte w przywilejach jego ojca z 7 marca 1633 roku w Krakowie i 25 stycznia z 1654 roku a także w innych. Pozwala także na prośbę przedmieszczan tarnowskich prowadzić na Wielkim Przedmieściu księgi przedmiejskie do spisywania akt prawnych, które dotychczas zapisywano w księgach miasta Tarnowa.

24 lipca 1670

W ratuszu tarnowskim burmistrz i rajcy zatwierdzają statut cechu piekarskiego.

26 lutego 1671

Pismem z Wierzchosławic hrabia Jan Wielopolski, zastawny właściciel części Tarnowa, oddaje Urzędowi Miejskiemu puste place w Tarnowie do rozdzielenia między chcących je zabudować.

8 lipca 1671

W towarzystwie księdza Jana de Courthonne, francuskiego agenta organizującego opozycję przeciwko królowi Michałowi Korybutowi Wiśniowieckiemu, przez Tarnów przejeżdża Fryzyjczyk Ulryk Werdum. W pamiętniku opisuje Tarnów jako zgrabne, dobrze umocnione miasto (wały ziemne, sucha fosa, mur z gankiem i silne baszty) z murowanym kościołem i licznymi domami w stylu włoskim. W pobliżu niego Werdum wspomina zamek należący do księcia Aleksandra Janusza Zasławskiego-Ostrogskiego z komendantem pułkownikiem Kurowskim.

16 sierpnia 1671

W kościele Bernardynów pw. Matki Bożej Śnieżnej pochowany zostaje zabity w nieznanych okolicznościach 38-letni Wacław Krzesz z Męciny herbu Leliwa, chorąży sądecki, uczestnik wojen z Kozakami i Szwedami. Epitafium ufundowane przez jego żonę Magdalenę z Kotowskich znajduje się obecnie w przedsionku kościoła Bernardynów Świętego Krzyża.

1671-74

Za pierwszego gwardianatu Krzysztofa Zaszowskiego do kościoła bernardyńskiego „na koszt sławetnej i bardzo pobożnej pani Bosnarowiczowej wdowy, tercjarki, obywatelki tarnowskiej" dobudowana zostaje barokowa kaplica Niepokalanego Poczęcia NMP z obszerną kryptą na pochówki dobroczyńców. Nad dachem kościoła nadbudowano drewnianą wieżę z zegarem, a klasztor powiększono o skrzydło z celami dla pokutników, dobudowane do muru wschodniego. W tym czasie w klasztorze działa też studium filozoficzne.

3 lutego 1672

Pismem z Wiewiórki książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski poleca urzędowi miejskiemu, aby w młynie podklasztornym pobierał przepisane miarki za mlewo i aby tym, którzy gdzie indziej potajemnie dają mleć słody zabierali. Z czego dwie trzecie ma iść na skarb pański, a dwie trzecie na naprawę murów.

1672

Maciej Dykaczewicz (Dykaczewski), sekretarz księcia Zasławskiego-Ostrogskiego, sprzedaje plac łazienny miastu, a także przekazuje mu prawo odkupna stojącego obok dworku „Klasłowskiego" od tarnowskich mansjonarzy księży Gawła Kubaszowicza i Kazimierza Góreckiego.

31 maja 1673

W zamku tarnowskim umiera książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski. Wraz z jego śmiercią rozpoczyna się spór o pozostałe po nim dobra. Jego matka Katarzyna Radziwiłłowa nakazuje zajęcie zamku i opieczętowanie skarbca. Część bogatszych przedmiotów, wozów i okuć przekazano Dymitrowi Wiśniowieckiemu, zięciowi Katarzyny. Proces o zwrot tych nieruchomości trwał do 1681 r. Po jego zakończeniu ruchomości z zamku tarnowskiego zostały spisane przez Jana Kazimierza Snarskiego i odesłane do rezydencji Radziwiłłów w Warszawie. Podczas tych wydarzeń w klatce schodowej wielkiej bastei zamku, zwanej współcześnie „arsenałem" został ukryty skarb monet srebrnych i miedzianych w liczbie około tysiąca, odnaleziony w 1967 r. Uroczysty pogrzeb księcia Aleksandra Janusza Zasławskiego-Ostrogskiego w kolegiacie tarnowskiej odbył się dopiero w 1682 r.

1673

Pierwszym rabinem wybranym przez gminę żydowską w Tarnowie zostaje Szmuel Szmelke Horowitz (zm. w 1713 r., pochowany na miejscowym cmentarzu żydowskim). Istnienie urzędu rabina jest równoznaczne z istnieniem gminy.

Katarzyna Ćwikłowska, wdowa po Jakubie, sprzedaje miastu zrujnowaną kamienicę Rynek 5. Rok później odkupuje ją od miasta pisarz miejski Kazimierz Kurczkiewicz. W ramach przeprowadzonego przez niego remontu odbudowano piętro nad tylnym traktem jako murowane z reprezentacyjną salą ze stropem belkowym ozdobioną polichromią.

10 czerwca 1674

W Warszawie Katarzyna Radziwiłłowa podpisuje ze swoją córką Teofilą Ludwiką Wiśniowiecką umowę w wyniku, której pierwsza z nich została właścicielką Hrabstwa Tarnowskiego a druga dóbr Ordynacji Ostrogskiej, w tym Dubna, Ostrogu i Zasławia.

17 czerwca 1675

Burmistrz i rajcy miasta Tarnowa zatwierdzają statut cechu kowalskiego, ślusarskiego, szychterskiego (szychterzy = pozłotnicy), miecznicze go, garncarskiego, złotniczego, kotlarskiego, zegarmistrzowskiego, konwisarskiego, nożowniczego, płatnerskiego, iglarskiego i innych wywodzących się z kowalstwa.

20 września 1675

Adam Gliński stolnik województwa sandomierskiego i ks. Szymon Piotr Jabłoński, proboszcz krożski, jako komisarze współwłaścicieli Tarnowa regulują na miejscu sprawę poboru drzewa przez mieszczan tarnowskich z lasów pańskich na opał, budulec i cele publiczne. Pozwalają brać je w środy i piątki każdego tygodnia, lecz zakazują jego sprzedaży.

1675

W inwentarzu dóbr tarnowskich należących do Jana Wielopolskiego pojawia się informacja, że zamek tarnowski jest przez obecnych współwłaścicieli nakryty nowym dachem i odrestaurowany.

Luty 1676

W dwóch oddzielnych dokumentach współwłaściciele Tarnowa książę Michał Kazimierz Radziwiłł (mąż Katarzyny z Sobieskich) i Stanisław Koniecpolski (syn Joanny Barbary z Zamoyskich i Aleksandra Koniecpolskiego), powołując się na dawne przywileje, wyłączają Żydów spod jurysdykcji miejskiej i poddają ich sądowi zamkowemu, polecając zarazem, aby na równi z innymi mieszczanami korzystali z określonych uprawnień.

12 marca 1676

W Krakowie król Jan III Sobieski potwierdza przywileje króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego dotyczące opłat mostowych i jarmarków w Tarnowie.

20 maja 1676

Z tą datą (jak podaje Franciszek Herzig) powstaje dokument, w którym książę Aleksander Janusz Zasławski-Ostrogski na zamku tarnowskim uwalnia ks. Jana Morawieckiego, scholastyka tarnowskiego, od wszelkich powinności dworskich i gromadzkich z zagrody leżącej na Terlikówce nad Strusiną (Wątokiem) oraz z zagrody wcielonej do scholasterii i blechu. Ponieważ wiadomo, że Zasławski-Ostrogski nie żył już od trzech lat oznacza to, że albo dokument jest sfałszowany albo błędnie odczytano jego datę.

Luty 1676

Książę Michał Kazimierz Radziwiłł, mąż Katarzyny właścicielki części „książęcej" Hrabstwa Tarnowskiego razem z właścicielem części „zamoyskiej" Stanisławem Koniecpolskim wyłącza Żydów spod jurysdykcji miejskiej i poddaje ich sądowi zamkowemu, polecając zarazem, aby na równi z innymi mieszczanami korzystali z określonych praw.

1676

Kapituła tarnowska wciela folwark „Gadowskie" do uposażenia kanonii kaznodziejskiej tytułu św. Mikołaja.

17 sierpnia 1677

Pismem z Radłowa biskup krakowski Andrzej Trzebicki na prośbę mieszczan tarnowskich wzywa księdza kanonika Miziowicza, seniora wikariuszy tarnowskich, aby przed jego sądem w przeciągu dziewięciu dni zgłosił swoje pretensje do placu Łaziennego w Tarnowie, w przeciwnym bowiem razie wydana będzie zgoda na jego zabudowanie.

1677

Szlachetnie urodzony pan Kulwiński z Pawęzowa, tercjarz i dobroczyńca tarnowskich braci bernardynów deponuje 1000 florenów w tarnowskiej gminie żydowskiej. Zapisano to w księgach grodzkich w Nowym Mieście Korczynie, z zastrzeżeniem, aby corocznie powiększano wymienioną sumę o 70 florenów. Zgodnie z zobowiązaniem za uzyskaną kwotę należało w każdą sobotę odprawić mszę św. w intencji zbawienia Kulwińskiego w bernardyńskim kościele Matki Bożej Śnieżnej.

Staraniem gwardiana Krzysztofa Zaszowskiego wybudowano nowy browar przyklasztorny i odnowiono kaplicę Więzienia Chrystusa.

Lipiec 1680

Jak świadczy napis na głównej belce refektarza, ukończono murowany klasztor Bernardynek, dzisiaj Bernardynów. Nie znamy nazwiska fundatora. Przypuszczać można, że anonimową fundatorką klasztoru jest księżna Katarzyna Radziwiłłowa z Sobieskich, właścicielka „książęcej" części Tarnowa i z zasady unikającej rozgłosu przy fundacjach religijnych.

12 września 1680

Burmistrz i rajcy miasta Tarnowa zatwierdzają statut cechu garncarzy.

1 września 1681

Ksiądz Paweł Konstanty Kuszewski, kanonik tarnowski, wraz ze swoim bratem Piotrem fundują w kolegiacie tarnowskiej szóstą prałaturę kanclerską i przeznaczają na jej uposażenie 6000 zł polskich zabezpieczonych na wsi Łęki Średnie.

1682

Spis podatkowy rejestruje w Tarnowie i na przedmieściach 101 domów, z których około 1/3 stanowią domy murowane. Liczba ludności wynosi w przybliżeniu tysiąc osób.

W tarnowskiej kolegiacie pochowano Kazimierza Karola Aleksandra Amora Tarnowskiego, starostę krzepickiego (ur. 1644). Barokowe epitafium zmarłego znajduje się dzisiaj w południowej nawie katedry. Umieszczony w nim portret Leliwity skradziono w 1974 roku.

8 lutego 1684

Pismem z zamku krakowskiego Katarzyna z Sobieszyna, księżna Radziwiłłowa, potwierdza wszystkie prawa i przywileje miastu Tarnów przez przodków nadane i zakazuje zabierania mieszczanom drzewa z lasów pańskich wiezionego do miasta.

20 lutego 1685

W kolegiacie tarnowskiej ufundowano kanonię spowiednika tytułu św. Anny, uposażoną dochodami z altarii św. Anny ufundowanej przez mieszczankę tarnowską Agnieszkę Passerową i dochodami od kapitału 2000 złp, przeznaczonego na ten cel przez ks. Macieja Kmitę, wikariusza skrzyszowskiego i posiadacza tej altarii.

2 maja 1688

Marcin Zamoyski, podskarbi wielki koronny i posiadacz części Tarnowa, w dwóch pismach wydanych w Zamościu nakazuje poddanym ze wsi Hrabstwa Tarnowskiego, aby według dawnego zwyczaju dostarczali ostrwi, czyli sękatych żerdzi do wałów miasta Tarnowa, a mieszczanom, by naprawili wały i spalone nakrycia murów miejskich. Marcin Zamoyski zmarł w 1689 roku. Po jego śmierci „zamoyska" część Tarnowa przechodziła kolejno w ręce Koniecpolskich, Elżbiety Korycińskiej, stolnikowej koronnej i w końcu Zygmunta Walewskiego, starosty wareckiego.

7 listopada 1690

Papież Aleksander VIII nadaje prepozytom tarnowskim tytuł infułata z prawem używania pontyfikaliów, jak również infuły i pastorału. Z podziękowaniem do Rzymu wyrusza prepozyt tarnowski ks. Piotr Stanisław Orłowski. Przywozi ze sobą cenną relikwię w postaci całego ciała bł. Felicissimusa, męczennika z 258 roku.

1690-93

Na stanowisko gwardiana konwentu tarnowskiego po raz trzeci wybrany zostaje o. Krzysztof Zaszowski. Według kronikarza bernardyńskiego przebudował w kościele *konstrukcję dachową z wystającą wieżą i nadał* [jej] *ładniejszy wygląd. Wybudował od nowa portyki zwane pospolicie gankami do wychodków* [loca secreta]. *Powiększył w kuchni liczbę*

naczyń cynowych i garnków miedzianych. Wzbogacił bibliotekę i wiele innych rzeczy naprawił podczas sprawowania swojego urzędu.

1693

Magistrat miasta Tarnowa wspólnie z ks. Jakubem Duninem Spothem, prepozytem tarnowskim, doktorem filozofii i artium, przepisują ordynację odnośnie do wykonywania zaopatrzenia trzech studentów z dochodów zapisanych przez ks. Marcina Łyczkę.

W kolegiacie skradziono srebrną sukienkę z obrazu Matki Bożej podarowaną w 1559 roku przez hetmana Jana Tarnowskiego. Dochodzenie przeprowadzone przez Kapitułę wykazało, że obraz sprzedano i przetopiono w Krakowie. Ponieważ stwierdzono związek Żydów krakowskich z tą kradzieżą, Synagoga krakowska musiała zapłacić kapitule tarnowskiej wysokie odszkodowanie. Według innej wersji także podanej przez Franciszka Herziga, miała miejsce tylko próba kradzieży. Połamaną srebrną sukienkę udało się naprawić i przetrwała aż do konfiskaty skarbca przez Austriaków.

9 września 1694

Ks. Grzegorz Nadkański, kanonik tarnowski, funduje w kolegiacie ostatnią siódmą prałaturę – archidiakonię, przeznaczając na jej uposażenie kapitał w wysokości 8000 złp.

29 września 1694

Umiera współwłaścicielka Tarnowa Katarzyna z Sobieskich, wdowa po księciu Michale Kazimierzu Radziwille, podkanclerzym litewskim, siostra króla Jana III Sobieskiego. Dobra tarnowskie przechodzą w ręce jego siostry Teofili Ludwiki secundo voto (od stycznia 1683 roku) Lubomirskiej, marszałkowej wielkiej koronnej.

12 grudnia 1694

Pismem z Baranowa Sandomierskiego Józef Karol Lubomirski, hrabia na Wiśniczu, Jarosławie i Tarnowie w imieniu swojej żony Teofili Ludwiki potwierdza wszystkie wolności, prawa i przywileje przez przodków swoich miastu Tarnów nadane. Zwalnia także od opłat na 5 lat wszystkich mieszczan, którzy zabudują „pustki" w mieście.

1695

W klasztorze Bernardynów odbywa się kapituła prowincji małopolskiej Braci Mniejszych Obserwantów. Na prowincjała wybrano o. Antoniego Bykowskiego.

1696

Po śmierci króla Jana III Sobieskiego (17 czerwca) Kapituła Kolegiacka, obawiając się zamętu w Rzeczypospolitej podczas bezkrólewia, zamierza przewieźć srebra i inne ruchome

dobra kościelne na przechowanie do Krakowa. Zamiar udaremniają rajcy miejscy zamykając bramy miasta. Na skargę Kapituły 11 września 1697 roku biskup krakowski Jan Małachowski karze grzywną rajców miasta Tarnowa, nakazuje im przeprosić Kapitułę i zakazuje pod groźbą klątwy mieszania się w sprawy zarządu jej majątkiem.

Staraniem gwardiana Antoniego Sulnickiego zbudowano mur z jednej strony sadu bernardyńskiego naprzeciw ulicy Pilzneńskiej (w tym przypadku może chodzić o obecną ul. Lwowską).

17 września 1696

Do kanonii w kolegiacie tarnowskiej ks. Kazimierz Górecki dodaje jeszcze jedną swojego imienia i przeznacza na jej uposażenie kapitał w sumie 7000 złp.

28 stycznia 1697

Rada miejska Tarnowa w domu burmistrzowskim podpisuje umowę z Synagogą w sprawie wspólnego płacenia kontrybucji zarówno wojskom nieprzyjacielskim, jak i konfederacjom żołnierskim.

1697

Teofila Ludwika z Zasławskich Lubomirska (była już w tym czasie w separacji ze swoim mężem Józefem Karolem Lubomirskim) właścicielka „książęcej" części Tarnowa wykupuje od Zygmunta Walewskiego część zwaną „zamojską" za 90 tys. zł. Walewski już po otrzymaniu zaliczki zorientował się, że Anna Franciszka z Gnińskich Zamoyska, wdowa po podskarbim Marcinie Zamoyskim, posesorze sum zastawnych ciążących od dawna na części „zamojskiej", gotowa jest zapłacić mu więcej, więc nie oglądając się na podpisany kontrakt z Lubomirską sprzedał Zamoyskiej owe dobra za sumę 110 tys. zł. Lubomirska z tego powodu pozwała Walewskiego i Zamoyską przed sąd, który unieważnił drugi kontrakt i skazał pazernego możnowładcę na sześć tygodni wieży, czyli aresztu. Teofila Ludwika Lubomirska stała się więc formalnie posiadaczką obu części Tarnowa, ale ściągnęła na siebie zarazem długotrwałe procesy z dziećmi Zygmunta Walewskiego i Zamoyskimi. Do spłacenia pozostały też sumy zastawne zapisane na rzecz Radziwiłłów i Zamoyskich.

1700

Do kolegiaty uroczyście wprowadzono ciało bł. Felicissimusa, dar papieża Aleksandra VIII dla kolegiaty tarnowskiej. Na oprawę relikwii zużyto złom srebrny ze skarbca kościelnego i wota z ołtarzy.

Po raz pierwszy zabrzmiała kapela kolegiacka. Pierwszym jej kapelmistrzem zostaje szlachcic Jacek Rogoziński. Wprawdzie pierwsza wzmianka o mszy św. z towarzyszeniem muzyków w Tarnowie pochodzi z 1664 roku, ale starania o założenie profesjonalnej ka-

peli kolegiackiej rozpoczęto dopiero w 1689 roku. Dzięki legatom tarnowskich kanoników i prałatów w 1697 roku udało się zebrać na ten cel aż 18 000 złp. Zakupiono instrumenty muzyczne, a w 1695 roku od Jana Szynklera dom „Gałbrychtowski", murowany „przy Bramie Krakowskiej, po lewej stronie, idąc z miasta położony".

Ks. Paweł Zontakiewicz, kustosz tarnowski, funduje w kolegiacie kanonię NPM z góry Karmel i uposaża ją sumą 5000 złp.

1702

Pożar niszczy dużą część miasta.

20 listopada 1704

Król August II Mocny w Krakowie potwierdza przywilej króla Jana III Sobieskiego o opłatach mostowych i jarmarkach w Tarnowie.

17 marca 1705

W związku z toczącą się na ziemiach Rzeczypospolitej wielką wojną północną do Tarnowa wielokrotnie wkraczają wojska walczących stron. Tego dnia Szeffer, adiutant generała lejtnanta Platzena, dowódcy wojsk saskich, potwierdza, że miasto Tarnów zapłaciło nałożoną na nie kontrybucję za miesiące grudzień i listopad 1704 roku oraz styczeń i luty 1705 roku.

1705

Według kronikarza bernardyńskiego z powodu zarazy w Tarnowie umiera ponad 1000 osób. Spośród duchowieństwa tarnowskiego zabiera ona Jakuba Szerzyckiego i Wojciecha Jeziorskiego, wikarych, Jana Cetnarskiego, pisarza kolegiackiego, Piotra Korzeniowskiego i Sebastiana Osodarskiego, psałterzystów, Mateusza Jurkowskiego i Józefa Cemerowskiego, mansjonarzy. W klasztorze umiera 15 braci.

19 grudnia 1706

Oficer wojsk saskich potwierdza, że w dniach od 6 do 19 grudnia miasto Tarnów dostarczyło prowiant dla 23 ludzi i 52 koni z zakwaterowanego w nim sztabu regimentu kirasjerów.

27 grudnia 1706

Miasto płaci okup wojskom rosyjskim w wysokości 300 tynfów.

7 lipca 1707

Podpułkownik Jafim Fedorowicz Icymplitz, dowódca rosyjskiego Pułku Astrachańskiego, potwierdza, że miasto przez siedem miesięcy dostarczało prowiant temu pułkowi stacjonującemu w Tarnowie.

10 stycznia 1708

Umiera ks. Piotr Stanisław Orłowski, pierwszy prepozyt infułat tarnowski. W testamencie zapisuje 2000 zł na uczniów szkoły kolegiackiej.

1708

Pożar niszczy całą ulicę Stalmarską na przedmieściu (prawdopodobnie dzisiejszą ul. Lwowską).

17 lutego 1709

W bernardyńskim kościele Matki Bożej Śnieżnej na ręce gwardiana o. Franciszka Dębickiego wiary luterańskiej wypiera się Prusak Krystian Bones z Kwidzyna, muzyk nadworny hetmana wielkiego koronnego Adama Mikołaja Sieniawskiego. Kronikarz bernardyński zanotował do 1803 roku co najmniej kilkanaście podobnych aktów wstąpienia do Kościoła rzymskokatolickiego, dokonywanych przeważnie przez protestanckich Prusaków, Sasów i Szwedów.

26 maja 1709

K. Scheven, generalny kwatermistrz wojsk szwedzkich, potwierdza, że miasto Tarnów wypłaciło kontrybucję w wysokości 2500 talarów nałożoną przez generała majora Krashavena.

15 listopada 1709

Umiera Teofila Ludwika Lubomirska właścicielka Tarnowa. Miasto i Hrabstwo Tarnowskie obejmuje jej 16-letni syn książę Aleksander Dominik Lubomirski.

29 marca 1710

Miasto Tarnów otrzymuje potwierdzenie dostawy prowiantu dla wojska rosyjskiego na pięć miesięcy.

Rosyjscy żołdacy podczas pobytu w Tarnowie dopuszczają się aktów przemocy i burzą pięć domów na przedmieściu.

7 maja 1710

Pismem z Baranowa Sandomierskiego książę Aleksander Dominik Lubomirski potwierdza prawa, przywileje i wolności dane tarnowianom przez swoich przodków. Mieszczanie skarżyli się właścicielowi, że „przez powietrze długo trwające, przez zgorzenie domów, tudzież i przez różne wojska wiele spustoszało i ludzi wymarło […], teraz ledwie domów 80 zachować się może".

23/24 września 1711

W nocy pożar niszczy 9 „kamienic" przy Rynku, 7 przy ulicy „Poprzecznej", 14 przy ulicy Pilzneńskiej i wszystkie 23 domy przy ulicy Żydowskiej. Podskarbi koronny uwalnia na 4 lata tarnowskich Żydów od płacenia pogłównego.

8 września 1712

Do nowej kaplicy wybudowanej nad skarbcem kolegiaty uroczyście wprowadzono relikwie przywiezione z Rzymu przez ks. Piotra Stanisława Orłowskiego, których obecności tarnowianie przypisywali szybkie zakończenie zarazy w 1705 roku.

17 listopada 1712

Rajcy wydzierżawiają witnicę miejską w ratuszu Krzysztofowi i Zofii Sienieńskim na jeden rok za czynsz w wysokości 80 złp.

5 października 1713

Miasto Tarnów pożycza od Stanisława Banka 500 zł i daje mu w zastaw grunt miejski przy rzece Biała.

8 października 1713

Jak podaje autor hasła „Tarnów" w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych ziem słowiańskich*, pułkownik Mier w służbie króla Augusta II na czele trzech regimentów saskich odnosi pod Tarnowem zwycięstwo nad szlachtą, która obciążana ciągle kontrybucjami chwyciła za broń.. Także w 1715 roku wojska saskie walczyły w okolicy Tarnowa ze szlachtą z konfederacji tarnogrodzkiej. Podczas walk częściowo spłonął Skrzyszów.

1713

Staraniem gwardiana bernardynów o. Mikołaja Dosta, kierującego tarnowskim konwentem od 8 lat dokończono budowę „pretorium", czyli nadziemnej części kaplicy Więzienia Chrystusa przy cmentarzu, zapoczątkowaną przez gwardiana Michała Pociszowskiego. Zbudowano nowy główny ołtarz z obrazem przedstawiającym Chrystusa Pana i Matkę Bolesną ubraną w jedwabną suknię w girlandach srebrnych kwiatów, „otaczały ją księżyc

i promieniste gwiazdy, z krzyża zwisał bicz i gałązka winorośli ze srebra". Ołtarz oddzielony był od wnętrza kratami. Ustawiono też dwa ołtarze boczne św.św. Sebastiana i Bonawentury. Kaplicę ozdobiono polichromią i zawieszono w niej obraz Chrystusa przesłuchiwanego w pretorium przez Piłata (prawdopodobnie tożsamy z zachowanym do dzisiaj obrazem w kaplicy Miłosierdzia Bożego przy kościele bernardyńskim). Według kronikarza bernardyńskiego wśród dobroczyńców wspierających budowę byli także Szwedzi.

Po śmierci Szmuela Szmelke Horowitza rabinem tarnowskim zostaje jego zięć Eliezer Margulies, autor rabinicznej książki *Praca aptekarza*, komentarzy do *Pięcioksięgu* i *Miszny.* W ostatnich latach życia pełnił funkcję rabina gminy aszkenazyjskiej w Amsterdamie.

1714

Miasto uzyskuje zwolnienie od podatku podymnego na 8 lat, począwszy od zaległości sięgających 1705 roku.

23 czerwca 1717

Opustoszały i zniszczony w dużym stopniu Tarnów liczy 322 mieszkańców, a z przedmieściami 575. Do tego czasu prawdopodobnie opuszczony zostaje także ostatecznie zamek tarnowski. Tego dnia Synagoga tarnowska ze względu na trudną sytuację miasta dobrowolnie deklaruje się dopłacać 120 zł do każdej raty podatku.

1718

Do kościoła Bernardynów przenosi się z kolegiaty Bractwo Niepokalanego Poczęcia. Franciszek Stępkowski uposaża je zapisem na dobrach Koszyce Wielkie, przeniesionym w 1729 r. na dobra Świebodzin.

1719

Obniżenie liczebności Rady Miejskiej do 4 osób (dotąd 6). Stan taki utrzymał się do 1786 r.

1720

W wieku 27 lat bezdzietnie umiera książę Aleksander Dominik Lubomirski. Tarnów dziedziczy jego siostra Marianna, od 1710 roku żona księcia Pawła Karola Sanguszki.

Dzięki przyjętym środkom ostrożności udało się nie dopuścić do miasta epidemii rozszerzającej się od strony Pilzna.

30 października 1723

Chcąc zapobiec dalszemu upadkowi miasta, książę Paweł Karol Sanguszko (formalnie właścicielem Tarnowa był wtedy jego syn Janusz Aleksander) pismem z Częstocic nakazuje

właścicielom pustych placów w mieście, aby w przeciągu roku i sześciu tygodni je zabudowali albo sprzedali chcącym zabudować. Ponadto zwalnia budujących z podatków na pięć lat i zakazuje też osobom duchownym i szlachcie posiadającej działki w Tarnowie sprzedawania ich i obciążania sumami bez swojego uprzedniego pozwolenia. W drugim piśmie Paweł Karol Sanguszko potwierdza prawa, przywileje i wolności dane tarnowianom przez przodków.

27 czerwca 1725

Wizytację kolegiaty tarnowskiej przeprowadza biskup krakowski Konstanty Szaniawski. Zastaje w niej czterech wikarych, trzech mansjonarzy i dwóch psałterzystów, nieobecni w ogóle byli prałaci i kanonicy, a nabożeństwa były zaniedbywane. W dekrecie reformacyjnym biskup ustanawia m.in. nowy porządek codziennego nabożeństwa i sankcje finansowe za jego naruszanie. Scholastykowi nakazuje, by z pomocą mieszczan i Kapituły Kolegiackiej w ciągu roku odnowił mocno zdewastowaną szkołę. Wzywa właścicieli Tarnowa do podniesienia miasta z upadku, usunięcia kalwina ze stanowiska wójta, zakazania urządzania jarmarków w dni świąteczne, a także do usunięcia w ciągu roku Żydów mieszkających przy Rynku, bo w przeciwnym razie nie będzie się mogła tam odbywać procesja Bożego Ciała.

21 stycznia 1726

W Tarnowie podczas podróży umiera Kacper Barzanka (Bażanka) jeden z najwybitniejszych polskich architektów okresu baroku.

1726

Sąd zamkowy urzęduje już w Gumniskach a nie jak dawniej w zamku tarnowskim.

1727

Prawdopodobnie w tym roku malarz Gabriel Malinowski z inspiracji wójta Walentego Gienkiewicza tworzy polichromię w ratuszowej Sali Pospólstwa. Wzorem dla niej były miedzioryty z książki franciszkańskiego lekarza Francesca Pony *Emblematy święte przemiany serca albo z serca wybrane*, wydanej w Weronie w 1645 roku.

1728

Żyd Jeskiel, skarżący się przed sądem o pobicie przez mieszczanina tarnowskiego, sam zostaje przez sąd finansowo ukarany „za gwałtu narobienie" wobec braku świadków zajścia. Bójki między ludnością katolicką i żydowską Tarnowa były częstym zjawiskiem w dawnym Tarnowie, przy czym inicjatorami ich byli zarówno jedni, jak i drudzy. Sądy z reguły łaskawiej traktowały katolików. Na ataki Żydów najbardziej narażeni byli konwertyci z judaizmu.

1729

Umiera księżna Marianna Sanguszkowa. W testamencie pozostawia synowi księciu Januszowi Aleksandrowi Sanguszce, ordynatowi ostrogskiemu, Hrabstwo Tarnowskie obciążone zapisem dożywotniego prawa użytkowania na rzecz Pawła Karola Sanguszki.

28 listopada 1730

Reprezentanci Przedmieścia Wielkiego, części Marcina Mikołaja Radziwiłła, a także Zofia Wojcikowicz zrzekają się wszelkich pretensji do placu Łaziennego na tymże przedmieściu położonego na rzecz miasta Tarnowa.

1731

Kapituła prowincji małopolskiej Braci Mniejszych Obserwantów w tarnowskim klasztorze Bernardynów. Na prowincjała wybrano o. Andrzeja Kwiecińskiego.

1731-34

Staraniem gwardiana Pawła Stanowicza odnowiono wieżę z trzema dzwonami, a wieżę i dach kaplicy Niepokalanego Poczęcia NMP przykryto miedzią.

24 stycznia 1732

Pożar niszczy połowę ulicy Żydowskiej. Dochodzenie przeprowadzone w następnym roku przez sąd zwierzchności zamkowej wykazało nieumyślną winę Józefa Lewkowicza. Winowajca ukarany został karą 100 grzywien na reparację murów miejskich i wieży przy furtce. Do tego czasu miał pozostawać w więzieniu, chyba że Synagoga poręczy za niego. Większość Żydów, stanowiących zarazem większość ludności Tarnowa, stłoczona, zajmuje dzisiejszą ulicę Żydowską, co stwarza duże zagrożenie sanitarne i pożarowe.

1732

Według lustracji sporządzonej przez rajców miejskich części drewniane i żelazne bram Pilzneńskiej oraz Krakowskiej były w złym stanie z powodu zaniechanej od dłuższego czasu ich konserwacji. Przy Pilzneńskiej odnotowano trzy wrota: pierwsze przy „kamienicy Faskiewicza", drugie „średnie" i „trzecie […] od zwodu", tj. od strony mostu zwodzonego. Z boku „idąc ku szlakowi jest na boku mała furtka po prawej stronie". W Bramie Krakowskiej także troje wrót: pierwsze „od Augustyna", drugie „średnie" i trzecie „od zwodu". Wspomniana jest także furtka, która „zwodu nie ma" oraz „w szlaku wrota".

27 kwietnia 1733

Sąd zwierzchności zamkowej w Gumniskach skazuje dwóch Żydów tarnowskich na karę finansową za sprzedawanie wina wbrew prawom krajowym i zwyczajowi w mieście Tarnowie przestrzeganym. Zakazuje ponadto Żydom pod karą konfiskaty trudnić się sprowadzaniem i sprzedażą wina z wyjątkiem koszernego na ich własne potrzeby.

15 października 1733

M. Krokowski w Tarnowie potwierdza odbiór pogłównego na regiment konny buławy polnej koronnej.

1733

W kaplicy Relikwii przy kolegiacie konsekrowano nowy ołtarz wykonany przez Huttera za sumę 1500 zł.

Czapnicy tarnowscy skarżą się Radzie Miejskiej, że całkiem zubożeli, ponieważ Żydzi nie przestrzegają posiadanego przez nich przywileju, który tylko im pozwala handlować wyrabianym przez nich towarem. W odpowiedzi władze miasta pozwoliły handlować Żydom czapkami, ale ze specjalną opłatą do cechu czapniczego.

1 listopada 1734

O. Ludwik Dydyński, główny kaznodzieja Prowincji Ruskiej Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów św. Franciszka, i komisarz Ziemi Świętej konsekrują na cmentarzu bernardyńskim 14 murowanych kaplic ze stacjami drogi krzyżowej, zbudowanymi na wzór jerozolimskich staraniem gwardiana o. Norberta Jugiewicza.

17 kwietnia 1735

W kościele franciszkańskim w Warszawie odbywa się ślub księcia Pawła Karola Sanguszki z Barbarą z Duninów.

4 grudnia 1735

Pożar niszczy całe miasto w obrębie murów oraz przedmieścia.

1735-1736

Na ziemiach polskich trwa wojna sukcesyjna. W tych latach tarnowianie zmuszeni są do płacenia dla wojsk stojących pod Przecławiem po 8 tynfów od osoby, a dla oddziałów stacjonujących pod Dębicą po 2 tynfy od osoby.

5 marca 1736

W Kolbuszowej książę Paweł Karol Sanguszko pozwala Józefowi Zelmanowiczowi, Żydowi tarnowskiemu, kupić dom drewniany od Wojciecha i Jadwigi Niedźwiedzkich obok Bramy Pilzneńskiej w Tarnowie z obowiązkiem podlegania jurysdykcji miejskiej i dopełnienia warunków ubezpieczenia. W tym samym roku właściciel Tarnowa pozwala Żydom „rozszerzać się i zabudowywać, ale tylko koło ulicy Żydowskiej". Zezwala także na osiedlanie się w mieście obcych Żydów i otacza ich swoją protekcją. Przeciwko osiedlaniu się

nowych Żydów tarnowska Synagoga protestowała przed zwierzchnością zamkową, nie chcąc brać odpowiedzialności za nieznanych jej przybyszów, osiadłych bez jej woli i wiedzy, którzy też najprawdopodobniej wzbraniali się opłacać prawo „chazaki", czyli obywatelstwa w gminie żydowskiej.

1736-40

Odbudowa uszkodzonej przez pożar kolegiaty i wymiana gontowego pokrycia dachu na ceramiczne. W tym celu Kapituła Kolegiacka wydzierżawiła od Magistratu cegielnię miejską. Pracami kieruje ks. Wojciech Kaszewicz, scholastyk tarnowski. Koszty pokryte zostają ze sprzedaży kosztowności ze skarbca kolegiackiego i z daru prepozyta Stanisława Dębińskiego.

28 maja 1737

Umiera Benjamin Wolf Landau, senior gminy żydowskiej w Tarnowie, uczestnik Zjazdu Czterech Ziem w 1724 roku. Następcą jego w gminie tarnowskiej zostaje syn Jecheskiel (zm. 6 stycznia 1773 r.). Obaj pochowani zostali na cmentarzu żydowskim w Tarnowie.

16 lipca 1737

Według skarg mieszczan zrujnowane miasto zamieszkuje tylko kilku gospodarzy katolików, nie ma ani jednego kupca chrześcijańskiego, „handle i szynki między Żydami w ulicy ich". Tego dnia pismem z Lubartowa książę Paweł Karol Sanguszko zarządza, aż do zbadania sprawy przez komisję, aby Synagoga tarnowska płaciła połowę podatków na Tarnów przypadających i niezależnie od tego, by tak Żydzi, jak i chrześcijanie będący właścicielami nieruchomości w Tarnowie wspólnie płacili drugą połowę. Właściciel miasta poleca także, aby kupców chrześcijańskich cudzoziemców, a także rzemieślników chcących się osiedlić w Tarnowie otaczać wszelką opieką. Zarządzenia dotyczącego Żydów nie pozwalają wykonać komisarze dóbr Hrabstwa Tarnowskiego do czasu podpisania go przez zastawnych posiadaczy części Tarnowa: Marcina Mikołaja Radziwiłła i Jerzego Potockiego, starostę grabowieckiego.

1737

Z nakazu sądu konsystorialnego zlikwidowany i zniszczony zostaje cmentarz protestancki istniejący od około 100 lat (obecnie teren przy ul. S. Staszica 8).

Uchwałą ludową rajcy miejscy, sprawujący do tego czasu swój urząd bezpłatnie, zostają pozbawieni tradycyjnego zwolnienia od podatków.

15 stycznia 1738

Inwentarz spisany na zlecenie „zwierzchności zamkowej" przez Radę Miasta z burmistrzem Janem Lechowskim wykazuje, że po pożarze w 1735 roku większość zabudowy

mieszkalnej Tarnowa pozostaje albo spalona, albo zrujnowana, wiele działek pozostaje też niezabudowanych. Poza zabudową przy poszczególnych „podcieniach" Rynku w lustracji wymienione zostają ulica Pilzneńska, „ulica od furtki poczynająca się aż do Bramy Krakowskiej", „zatyłek od kościoła północny". Na przedmieściach odnotowano domy i posesje: „za furtką miejską", „Zamieście za Bramą Pilzneńską", „ex opposito kościoła św. Ducha na górce".

24 marca 1738

Synagoga tarnowska zawiera umowę z Magistratem, w której ze względu na trudną sytuację miasta dobrowolnie deklaruje się dopłacać 120 zł do każdej raty podatku pogłównego oprócz 120 zł przyrzeczonych 23 czerwca 1717 roku za zastrzeżeniem, że jeśli miasto się podniesie, a Żydzi podupadną, dopłata ma ustać.

14 maja 1738

Samuel Harysz, sługa księcia Marcina Mikołaja Radziwiłła, zastawnego posiadacza części Tarnowa, pismem z Gumnisk bezpodstawnie domaga się od tarnowian wpłacenia w ciągu 4 godzin 80 czerwonych zł pod groźbą wymuszenia tej sumy siłą.

1738

Zwierzchnictwo tarnowskiej Synagogi usiłuje zakazać Żydom kupowania domów od chrześcijan lub budowania ich na pustych placach poza częścią miasta zamieszkałą tradycyjnie przez Żydów. Dochodzi do pobić, prób uwięzienia nieposłusznych w kunie koło synagogi i rzucania na nich klątw w synagodze przy paleniu czarnych świec i dźwiękach trąby. Wypadki takie wystąpiły też kilkakrotnie w latach 1742-43.

1739

Umiera prepozyt Stefan Dębiński, który zapisał dochód dla wikarych tarnowskich, zabezpieczony na realności Pawła Luszkowskiego przy ulicy Pilzneńskiej, po stronie południowej.

1740

Powstaje żydowski cech krawiecki, który ma obowiązek stałego opłacania się chrześcijańskiemu odpowiednikowi w zamian za prawo korzystania z przywilejów cechowych. Mimo tych restrykcji i prób bojkotu rzemieślników żydowskich cechy chrześcijańskie nie wytrzymują konkurencji i około połowy XVIII wieku już jedynie wegetują. Przestaje funkcjonować blech sukienników tarnowskich w Gumniskach. Ludność przedmiejska, wśród której dominowali do niedawna rzemieślnicy, zajmuje się już w większości gospodarzeniem na roli.

1741

Za zgodą i wsparciem księcia Pawła Karola Sanguszki miasto wykupuje srebrną pieczęć radziecką od 30 lat zastawioną u Jana Duna, radnego i wójta tarnowskiego za sumę 270 złp i 60 groszy.

1742

Po trwających od 1739 roku negocjacjach Paweł Karol Sanguszko spłaca Marcinowi Mikołajowi Radziwiłłowi i Jerzemu Potockiemu zastawne sumy ciążące na Tarnowie stając się jego pierwszym od prawie 140 lat wyłącznym właścicielem. Wjeżdżającego do miasta księcia Pawła Karola Sanguszkę przed Bramą Pilzneńską wita przemową burmistrz. Władze Tarnowa sprzedają Sanguszce młyn miejski, tzw. podklasztorny (zachowując sobie prawo poboru trzeciej miarki) i wykupują zastawioną od 30 lat srebrną pieczęć radziecką.

13 sierpnia 1742

Podczas nocnych modlitw w bernardyńskim kościele Matki Bożej Śnieżnej uderzenie pioruna uszkadza wieżę zegarową i zrywa dzwon z drugiej wieży. Oprócz tego wielki piorun kulisty wpada do wnętrza kościoła. Skończyło się tylko na strachu zakonników, nie licząc strat materialnych w kościele.

2 września 1742

Pismem z Kolbuszowej książę Paweł Karol Sanguszko nakazuje mieszczanom tarnowskim warzyć lepsze piwo i po groźbą surowych kar postarać się o zdolnych słodowników i browarników.

16 sierpnia 1743

Pożar, który wybucha w samo południe w domu Enocha niszczy całą ulicę Żydowskiej, Zatyłki (Kapitulna) i część domów przy Rynku. Nie dociera do kolegiaty. Z 28 budynków przy Rynku tylko kilka uniknęło zniszczenia.

W lustracji przeprowadzonej po pożarze w północnej pierzei Rynku (zapewne wraz z zapleczami) wymieniono 5 „kamienic", 6 „domów" i 1 „plac pusty" z zabudową w większości „zgorzałą". „Na wschodnim podcieniu" – 4 „kamienice" i „dom" w podobnym stanie. „Na południowym podcieniu" – 5 „kamienic", 2 „domy" i 2 „place puste" – z zabudową spaloną częściowo jeszcze w 1738 r. „Na zachodnim podcieniu" – 5 „kamienic" w złym stanie i 1 „plac pusty". Przy ulicy „od Bramy Pilzneńskiej" zabudowa zniszczona przez pożar w 1738 r.: „kamienica Fastkiewicza przy samej bramie", 5 „domów" i aż 9 „placów". Przy ulicy „od furtki poczynającej się aż ku Bramie Krakowskiej", która kończy się ku farze" wymieniono 25 posesji w tym głównie „place puste", w obrębie których m.in. „Moskale budynki rozebrali", a także 3 „domy" i 2 „kamienice" (częściowo zrujnowane). „Zatyłek od kościoła ciągnie się ku ulicy Żydowskiej" obejmuje 18 posesji; w większości są tu „domy zgorzałe" i „place puste" po pożarach. Przy ulicy Żydowskiej zniszczonych 25 posesji, w tym 10 „kamienic" oraz „bóżnica wszystka wierzchem zgorzała, przy niej budynki dla białych głów i łaźnie zgorzały". Na terenie przedmieścia „od Bramy Pilzneńskiej", to jest ulica z dawna Stalmarska zwana" wymieniono 16 „domów" i „chałup" oraz 18 „pustych placów", które „przez […] ogień podczas Moskwy powstały, po tym się nikt nie budował". Podobny stan notowany jest przy „ulicy Burek". „Ex opposito kościoła św. Ducha" stoi 6 „domów" i „domków".

22 listopada 1744

Na prośbę księcia Pawła Karola Sanguszki i jego syna Janusza Aleksandra król August III w Grodnie nadaje Tarnowowi prawo organizowania 10 jarmarków w roku (do tego czasu były 4): 1) dwutygodniowy na święto Matki Bożej Gromnicznej, 2) w niedzielę Białą; 3) w święto Wniebowstąpienia Pańskiego; 4) w święto św. Antoniego z Padwy; 5) w święto NMP Szkaplerznej; 6) w święto NMP Anielskiej; 7) dwutygodniowy na święto Narodzenia NMP; 8) w święto św. Franciszka z Asyżu; 9) w święto św. Marcina; 10) w święto św. Tomasza. Król potwierdza także prawo składu różnych towarów.

8 lutego 1745

Pismem z Kolbuszowej książę Paweł Karol Sanguszko zawiadamia tarnowian o nowym królewskim przywileju i wzywa kupców, aby przybywali na 10 jarmarków do Tarnowa, uwalniając ich przy tym na 3 lata od opłat myta, mostowego i targowego.

W drugim piśmie książę deleguje stolnika trembowelskiego Andrzeja Wiesiołowskiego, generalnego komisarza swoich dóbr z poleceniem zbadania spraw spornych między mieszczanami tarnowskimi a Synagogą i przedstawienia wniosków odnośnie do ich załatwienia.

11 lutego 1745

Pismem z Kolbuszowej książę Paweł Karol Sanguszko zakazuje mieszczanom tarnowskim sprowadzać wódkę i mąkę od kogo innego, jak tylko od arendarzy skarbowych. Do tego czasu mieszczanie tarnowscy posiadali „wolność robienia piwa, kurzenia gorzałek i szynkowania". Mieszczanom pozostał monopol winny i piwny.

28 czerwca 1747

Helena Nikelson, tarnowska mieszczanka pochodzenia szkockiego, wstępując do zakonu bernardynek, zapisuje księciu Pawłowi Karolowi Sanguszce zrujnowaną kamienicę „w podcieniu zachodnim" odziedziczoną po swojej rodzinie (obecnie Rynek 4) za obietnicę wybudowania przez niego kościoła.

20 sierpnia 1747

Pismem z Dubna książę Janusz Aleksander Sanguszko za zgodą swojego ojca Pawła Karola zezwala tarnowskim bernardynkom na zabieranie materiału budowlanego ze zrujnowanego i opustoszałego zamku tarnowskiego na budowę ich kościoła, a nawet na zwalenie murów stojących.

5 października 1747

Magistrat tarnowski wydzierżawia grunt nad Białą małżeństwu Janowi i Annie Wołdkowskim na jeden rok z czynszem 55 złp.

1748-1751

Za gwardianatu o. Andrzeja Wilczyńskiego w klasztorze Bernardynów wznawia działalność studium filozoficzne.

Wrzesień 1749

Wizytację kolegiaty tarnowskiej przeprowadza biskup krakowski Andrzej Stanisław Kostka Junosza Załuski.

14 kwietnia 1750

W Zahajcach na Wołyniu umiera książę Paweł Karol Sanguszko, marszałek wielki litewski i hrabia na Tarnowie. Przed śmiercią wszystkie swoje dobra zapisuje żonie Barbarze. Księżna powołuje komisję mającą na celu zbadanie wszystkich znajdujących się w ratuszu praw i przywilejów miejskich i cechowych.

1751-57

Staraniem gwardiana o. Cherubina Kardela w bernardyńskim kościele Matki Bożej Śnieżnej ustawiono trzy nowe ołtarze (św. Franciszka, św. Antoniego i św. Jana Kapistrana), przeniesiono pod ścianę i nakryto baldachimem wielki ołtarz oraz otynkowano ściany klasztoru. Piąty nowy ołtarz postawiono w Kaplicy Więzienia Chrystusa Pana.

7 lutego 1752

Rada miejska zatwierdza statut cechu kotlarskiego. Obejmuje on rzemiosła złotnicze, kotlarskie, kowalskie, zegarmistrzowskie, ślusarskie, nożownicze, szlifierskie, konwisarskie, blacharskie, ludwisarskie, mosiężne, iglarskie, puszkarskie, garncarskie i inne posługujące się ogniem i młotem.

1752

Księżna Barbara Sanguszkowa odmawia władzom miasta rozciągnięcia ich jurysdykcji nad przedmieszczanami podlegającymi jurysdykcji zamkowej. W tej sprawie zbiera się komisja, która potwierdza wyłączenie Żydów i przedmieszczan zamkowych spod jurysdykcji miejskiej.

Dotrzymując obietnicy zmarłego męża, księżna Barbara Sanguszkowa rozpoczyna budowę barokowego kościoła Bernardynek (dzisiaj Bernardynów) pw. św. Barbary, ukończoną w 1776 roku.

9 marca 1753

W Krakowie umiera ksiądz Wojciech Kaszewicz, scholastyk tarnowski. W swoim testamencie ufundował nową kanonię rektorską i ołtarz bł. Jana Kantego, a także przeznaczył

środki finansowe na przekształcenie szkoły tarnowskiej na kolonię akademicką podlegającą władzy Akademii Krakowskiej. Rektorem jej miał być każdorazowy kanonik prebendarz tytułu bł. Jana Kantego. Zgodnie z literą aktu erekcyjnego kolonii rektor Akademii Krakowskiej miał obsadzać stanowiska dyrektorów i profesorów tarnowskiej szkoły zdolniejszymi magistrami krakowskiej uczelni. Ponadto pozostawił rektorowi sumę 4 tysięcy złotych, która winna mu była tarnowska Synagoga, aby odsetki z niej szły na utrzymanie dwóch ubogich studentów. Ponieważ te odsetki w wysokości 200 zł rocznie nie wystarczyłyby na wyżywienie i ubranie dwóch studentów zapisał na ten cel jeszcze mały folwark zwany później łąką bł. Jana Kantego, tak, „aby ks. kanonik rektor legumin i jarzyn dla siebie i dla tych dwóch studentów nie kupował". Położony był on nad „Wontokiem" (po raz pierwszy wzmiankowana nazwa potoku Wątok choć w innej formie) w okolicy dzisiejszych ulic Wodnej i J. Studniarskiego. Ksiądz Kaszewicz zabezpieczył także sumę tysiąca złp na pewnych dobrach, aby odsetki z tej sumy przekazywane były na ubrania dla studentów.

W swoim testamencie ksiądz kanonik Wojciech Kaszewicz zapisał też sumę (zapewne ogromną) na pokrycie dachów wieży i nawy głównej kolegiaty blachą miedzianą, a także na remont budynków szkolnych. Poprosił też kapitułę kolegiacką, aby przekazała Dom Mikołajowski, zajmowany do tej pory przez kanoników, na mieszkanie dla rektora kolonii akademickiej. Sprawa jej fundacji ze względu na brak jej należytego przygotowania przez fundatora i rozporządzanie majątkiem kapituły tarnowskiej bez porozumienia z nią stała się powodem długoletnich sporów.

12 listopada 1753

Wykonawcy testamentu księdza Wojciecha Kaszewicza zabezpieczają sumę 20 tysięcy złotych polskich przeznaczoną na kolonię akademicką w Tarnowie na dobrach Stanisława Łętowskiego w Koszycach, Koszyczkach i Woli Ostrębowskiej. Dwie ostatnie miejscowości to dzisiejsze Koszyce Małe.

19 listopada 1753

W Gumniskach komisarz dóbr Hrabstwa Tarnowskiego Andrzej Wiesiołowski zatwierdza przywileje sukienników tarnowskich odnośnie do zagrody i ogrodu w Gumniskach. W tym samym roku spisuje też szczegółowy inwentarz hrabstwa, w którym w części „Osiadłość miasta Tarnowa" opisane zostaje miasto z przedmieściami[1]. Autor rozpoczyna spis od ulicy Krakowskiej. Zaliczone są do niej wszystkie budynki („od Bramy Krakowskiej do furtki pod basztą") stojące przy dzisiejszych: ulicy Katedralnej, pl. Katedralnym, łącznie z budynkami za katedrą, przy pl. Kazimierza Wielkiego, ul. Krótkiej i Wielkie Schody aż do „furtki pod basztą". Przy kościele kolegiackim wymienione są osobno kamienica infułata, czyli probostwo, dworek kanonika *fundi* Łukowa i dworek kustosza. Następnie spisani zostali właściciele kamienic i placów przy północnej pierzei Rynku oraz w tyłach Rynku części północnej, czyli dzisiejszej ul. Kapitulnej. Z kolei lustrator przeszedł ulicą Żydowską aż do Bramy Pilzneńskiej. Domy przy ulicy Żydowskiej, poza dwoma, należały już do Żydów. Szósty dom po lewej stronie ulicy licząc od strony Rynku był własnością Izaaka, rabina

[1] Archiwum Narodowe w Krakowie, oddział na Wawelu, ASangHrTarn rkps 141, s. 9-15.

tarnowskiego. Po opisaniu wschodniej pierzei Rynku lustrator spisał właścicieli przy ulicy „Pilźnińskiej" (oryginalna pisownia), czyli dzisiejszej Wekslarskiej, następnie południowej i zachodniej pierzei Rynku. W dalszym rzędzie spisane zostały posesje na przedmieściach. Inwentarz zawiera też opisy kamienic skarbowych, browaru, młynów i folwarków. Wymieniono w nim także powinności mieszczan i przedmieszczan oraz zasady elekcji Rady Miejskiej, która raz w roku w terminie po Trzech Królach ma być przeprowadzona w obecności namiestnika zamkowego.

17 grudnia 1754

Król August III na prośbę Barbary Sanguszkowej zatwierdza prawa i przywileje miasta Tarnowa nadane przez królów polskich, transumując dokumenty z lat 1330, 1633, 1704 i 1744.

1754

W klasztorze Bernardynów odbywa się kapituła prowincji małopolskiej Braci Mniejszych Obserwantów. Na prowincjała wybrano o. Hieronima Lisowskiego.

Sebastian Chwistecki podaje do wpisu w akta grodzkie lubelskie przywilej króla Władysława Łokietka dany Spycimirowi na założenie miasta w Tarnowie.

Lustracja umocnień miejskich wykazuje ich bardzo zły stan.

Fiedko, parobek ze wsi Lisia Góra, za zabójstwo dziewczyny skazany zostaje na ucięcie prawej ręki, na schodach ratusza i ścięcie głowy. W tym samym roku Wojciech Siedlik, parobek z Poręby za dwukrotnie popełniony grzech bydlęcy skazany zostaje na spalenie na stosie z krową, z którą ten grzech popełnił.

1755

Pożar niszczy część zabudowy Tarnowa między murami.

3 września 1756

Rozpoczyna działalność kolonia akademicka Akademii Krakowskiej utworzona na bazie szkoły kolegiackiej w Tarnowie dzięki fundacji ks. Wojciecha Kaszewicza.

28 listopada 1757

Pismem z Zasławia księżna Barbara Sanguszkowa zakazuje mieszczanom tarnowskim pod karą 300 zł sprzedaży domów, placów i gruntów duchowieństwu i szlachcie.

1757

Kosztem ponad 13 tys. zł pokryto blachą dach prezbiterium kolegiaty.

17 marca 1760

Biskup krakowski Ignacy Kajetan Sołtyk zatwierdza istnienie w Tarnowie kolonii akademickiej i tworzy kanonię bł. Jana Kantego dla jej rektora. Patronat kanonii posiada rektorat Akademii Krakowskiej. W 1766 roku kolonia akademicka liczy już 212 uczniów, a w chwili likwidacji w 1784 roku – 59 uczniów.

Około 1760-1810

Największe od końca XVI wieku ożywienie budowlane w Tarnowie. W tym okresie trwa odbudowa kamienic przy Rynku, z których część traci trakt podcieniowy zastąpiony wysokim parterem. W drugiej połowie XVIII wieku w Tarnowie pojawia się nowy typ kamienicy w stylu barokowym, zwieńczonej wysokim dachem, często łamanym, o ścianie frontowej pozbawionej dekoracji, z portalem złożonym z dwóch kamiennych filarów i profilowanego łuku arkady. Kamienice takie istniały przy Rynku pod nr 2, 3, 8 i 24. Ta ostatnia zbudowana całkowicie od nowa około 1760 roku przez wójta i radcę tarnowskiego Andrzeja Rubinkiewicza otrzymała już klasycystyczny element w postaci trójkątnego szczytu na fasadzie. Do dnia dzisiejszego typ prostej kamienicy barokowej zachowała jedynie kamienica przy ul. Wekslarskiej 7. Na przedmieściach powstały przynajmniej dwa dwory o wydłużonej formie i cechach barokowych. Zachował się jeden z nich wraz z lamusem przy ul. Krakowskiej 10 (pierwotnie mógł pełnić funkcję zajazdu, dzisiaj siedziba Muzeum Etnograficznego). Drugi, znany tylko z fotografii, stał przy ul. Klasztornej.

1761

Staraniem władz miasta i wielu dobroczyńców od fundamentów odbudowany zostaje szpital św. Ducha z 12 celkami dla ubogich. Wejście do szpitala prowadzi od „gościeńca". Z drugiej strony przez cmentarz wychodzi się do „rzeki". Do szpitala należy ogród położony pomiędzy dzisiejszymi ulicami Najświętszej Marii Panny, Bema i Narutowicza oraz „rola Dankowska" na Strusinie.

1762

Jakub Wrona, parobek z Komorowa, za zabójstwo Żyda Haryny skazany zostaje na karę śmierci przez ścięcie. Właścicielka miasta Barbara Sanguszkowa proponowała karę kilkakrotnego sieczenia rózgami, gdyby Wrona w chwili popełniania czynu był nietrzeźwy, ale sąd tarnowski pozostał przy swojej decyzji.

15 maja 1763

W ratuszu w obecności „Sławetnego Magistratu Tarnowskiego" składają przysięgę wybrany pierwszy wójt gromady pogwizdowskiej Walenty Krupka oraz przysiężnicy Stanisław Bernacki, Jan Domin, Kasper Sidawa i Marcin Golonka. Zostały też spisane powinności zagrodników pogwizdowskich (pogłówne, czynsz i dni robocze).

26 listopada 1764

W krypcie pod kaplicą Niepokalanego Poczęcia NMP przy kościele Matki Bożej Śnieżnej uroczyście pochowano szczątki zakonników i dobrodziejów zebrane ze zbutwiałych trumien w krypcie grobu Braci. Ceremonie odprawia ks. Stanisław Świeykowski, prepozyt Kapituły Kolegiackiej w Tarnowie, Działo się to za gwardianatu o. Bonawentury Rychtera.

1764

Na zlecenie Kapituły Kolegiackiej Jan Paneczek odnawia pomnik hetmana Jana Tarnowskiego i jego syna w kolegiacie. Odrestaurowany zostaje także dom prepozyta.

Styczeń 1765

Na polecenie księżnej Barbary Sanguszkowej spośród rajców „jurysdykcja zamkowa" wybiera na cały rok prokonsula, czyli burmistrza. Za jakiś czas powrócono jednak do starego zwyczaju „alternacji", czyli sprawowania urzędu prokonsula kolejno przez jeden miesiąc przez każdego z czterech rajców (konsulów). Do 1718 roku urzędowało sześciu rajców.

14 marca 1765

W klasztorze ss. Bernardynek umiera Elżbieta Drużbacka (ur. 1698 r. w Wielkopolsce), wybitna poetka późnego baroku, zwana przez współczesnych „Safoną słowiańską" i „Muzą sarmacką". U tarnowskich bernardynek przebywała od 10 lat na tzw. dewocji. Nieznane jest miejsce jej pochówku.

24 kwietnia 1765

W Warszawie król Stanisław August na prośbę księżnej Barbary Sanguszkowej i Rady Miejskiej Tarnowa transumuje i zatwierdza dokument Augusta III z 17 grudnia 1754 roku.

1765

Według taryfy spisu pogłównego całą parafię tarnowską zamieszkuje 2 325 Żydów. W całym województwie sandomierskim więcej było ich tylko w Pińczowie.

Wincenty Czarnecki porządkuje w Gumniskach archiwum Hrabstwa Tarnowskiego, które dzieli na ponad 200 fascykułów. Zawierają one dokumenty dotyczące całości dobru, genealogie, działy, nadania, zapisy i przywileje.

Jadwiga Pytlówna z Żukowic, oskarżona o zabicie nieślubnego dziecka, skazana zostaje przez sąd ławniczy tarnowski na targanie piersi rozpalonymi szczypcami i ścięcie. Wojciech Łakomka, ojciec dziecka, który nie wiedział o porodzie ma odebrać pod pręgierzem 200 razów i w swoim kościele parafialnym ma stać przez trzy sumy świąt wielkanocnych z krzyżem w ręku.

4 kwietnia 1767

Tarnowska kolonia akademicka otrzymuje od Barbary Sanguszkowej zrujnowaną kamienicę zwaną „Szynklerowską" przy Bramie Krakowskiej (dzisiaj ul. Katedralna) przeznaczoną na konwikt dla 212 uczniów tej szkoły. Nie udaje się jednak zebrać środków finansowych na remont i przebudowę. Kamienicę ostatecznie zburzono.

Koniec lipca 1767

Przy okazji przekazania w trzyletnią arendę dóbr Hrabstwa Tarnowskiego Franciszkowi Czackiemu, strażnikowi wielkiemu koronnemu sporządzono ponownie ich dokładny inwentarz[2] w dużej części pokrywający się z inwentarzem z 1753 roku. Opisano w nim: a) trzy kamienice skarbowe w pierzei zachodniej Rynku oraz browarek skarbowy na ich tyłach. Po scaleniu działek dwóch z nich powstała na tym miejscu tarnowska rezydencja Sanguszków (Rynek 4); b) naczynia propinacji skarbowej; c) austerię skarbową za Bramą Pilzneńską; d) austerię Jana Rhody na Przedmieściu Krakowskim przejętą przez skarb Hrabstwa Tarnowskiego z powodu długu; e) dom Michniewicza za Bramą Pilzneńską przejęty także za długi; f) trzy młyny na przedmieściach (podklasztorni, tzw. zalasowski, należący do ss. Bernardynek; g) budynki folwarku przedmiejskiego na Przedmieściu Wielkim; h) karczmę na przedmieściu; i) budynki w Tarnowie i na jego przedmieściach wraz z nazwiskami ich właścicieli; j) powinności mieszczan i przedmieszczan. W tym ostatnim dziale zawarto m.in. przepisy dotyczące elekcji Magistratu (z nakazem, aby „jurysdykcja zamkowa" wybierała spośród rajców jednego na urząd prezydenta, czyli burmistrza, na okres roku). Nałożono także na mieszczan obowiązek obrony i naprawy bram i murów miejskich. Przeznaczona miała być na to opłata targowa należąca do dochodów zamkowych. Inwentarz opisuje także dwór i folwark w Gumniskach. Drewniany dwór przeznaczony do krótkich pobytów składał się z czterech pokoi i pomieszczenia kapliczki. W pobliżu stała większa „officyna *alias* rezydencja ekonomiczna" (mieszkanie zarządcy). Posiadała ona cztery izby, cztery alkierze, spiżarnię, piwnicę i piwniczkę.

1767

Powstaje stacja poczty królewskiej. Pocztmagistrem zostaje Mateusz Morozowicz, kilkakrotny wójt i radca prezydent (między 1773-78). Stacja poczty mieści się w jednej z należących do niego kamienic – Rynek 14 lub Rynek 21. Fakt ten upamiętniono pamiątkową tablicą umieszczoną na pierwszej z tych kamienic 23 października 2002 roku.

22 lipca 1768

Przez Tarnów przechodzą wojska rosyjskie, które dokonują gwałtów i rabunków. Żołdacy kradną m.in. tekę dokumentów i wykupioną w 1741 roku z zastawu srebrną pieczęć miejską oraz dwie pieczęcie żelazne.

[2] Całość przygotowaną do druku przez Marka Popiela i opracowaną przez Stanisława Potępę opublikowano w książce *Hrabstwo Tarnowskie Sanguszków: studia i materiały źródłowe*, cz. 1, red. i oprac. graficzne Stanisław Potępa, Marek Popiel, Tarnów 2001 oraz w 17 tomie *Wielkiego przewodnika po Tarnowie*. *Gumniska*, red. S. Potępa, Tarnów 2008, s. 81-121.

1769

Do miasta przybywa oddział konfederatów barskich, który pobiera kontrybucję dla dowództwa zakwaterowanego w Lubczy.

Lata 70. XVIII wieku

Powstaje barokowo-klasycystyczna „kamienica murowana frontem na Rynek z herbem Jaśnie Oświeconego Pana…" (dzisiaj kamienica Rynek 4), pierwsza tarnowska rezydencja Sanguszków.

1770

Definitor prowincji i były gwardian tarnowski o. Jan Kapistran Szydłowski spisuje nowe *Archivium conventus tarnoviensis Observantium Regulae*, zwane popularnie „kroniką bernardyńską" (obecnie w: Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie, sygn. XIV-a-2).

19 stycznia 1771

Ponieważ wskutek ciągłych przemarszów wojsk i kontrybucji nikt w Tarnowie nie chciał wziąć na siebie obowiązków burmistrza major wojsk polskich i komisarz dóbr książęcych Józef Gawlikowski zwołuje do ratusza wszystkich obywateli miasta i zarządza, że każdy kto posiada posesje między murami będzie kolejno przez 12 dni prezydował radzie miejskiej. Kto zaś będzie chciał się uchylić od tego i wyjechać ukarany zostanie konfiskatą mienia na rzecz Magistratu i siedzieć będzie w więzieniu tak długo, jak długo miał prezydować.

28 marca 1772

W klasztorze Bernardynów umiera Franciszek Masson, Francuz. Według kronikarza bernardyńskiego tajemniczy przybysz „obdarzony naturalnym wdziękiem" na polskich najprzedniejszych dworach magnackich sprawował urząd ochmistrza, zajmował się też bezpieczeństwem polskich możnowładców odwiedzających kraje europejskie. Po swoim powrocie do Polski, utrudzony stylem życia i wiekiem, „opanowany melancholią", w tarnowskim konwencie leżał przez kilka miesięcy bardzo cierpiąc. Pochowano go w krypcie pod kaplicą Najświętszej Panny Maryi Niepokalanie Poczętej.

31 lipca 1772

Do Tarnowa wkraczają wojska austriackie pod dowództwem generała Richarda d'Altona. Jeszcze przedtem generał nakazywał tarnowianom dostawy koni, zaprzęgów, żywności i furażu dla swoich wojsk do Tuchowa. Generał ustanawia w Tarnowie swoją główną kwaterę. Wojska austriackie szybkim marszem docierają do Wisły i Wisłoki, zajmując cały obszar późniejszego obwodu tarnowskiego. Tarnów zostaje odcięty granicą od Królestwa Polskiego, któremu pozostało jeszcze 23 lata istnienia.

4 sierpnia 1772

Generał Richard Dalton wydaje w Tarnowie uniwersał nakazujący konfederatom opuszczenie oddziałów i powrót do „normalnych zajęć" w swoich dobrach. Jednocześnie anulował w nim wszystkie dotychczasowe mianowania w zajętym przez wojska austriackie terenie na „komisarzy powiatowych" i wezwał powiaty do przedstawienie mu wniosków na „komisarza generalnego". Z pięciu kandydatów wybrał pisarza ziemskiego krakowskiego Michał Łętowskiego. Do obowiązków jego realizowanych przy pomocy delegatów i subdelegatów należało zabezpieczenie zaopatrzenia i furażu dla wojska, dbanie o porządek na drogach i mostach, organizacja przepraw promowych i miejscowej policji. Na główne magazyny wojskowe wyznaczono Tarnów i Tyniec.

9 sierpnia 1772

Komisarz generalny Michał Łętowski zwołuje pierwszą naradę delegatów w Tarnowie, podczas której przekazał im zarządzenie, aby w ciągu czterech dni wypełnili kwestionariusz zawierający 54 pytania co do stanu zaludnienia, wyznania, obyczajów, zamożności i zajęć gospodarczych mieszkańców, ilości duchowieństwa i jego dochodów, warunków naturalnych kraju, rozwoju handlu i innych zawodów.

11września 1772

Ogłoszony zostaje uniwersał rozbiorowy cesarzowej Marii Teresy. Mieszkańców Tarnowa zawiadomiono, że stali się poddanymi monarchii habsburskiej. Tarnów znalazł się na terenie Królestwa Galicji i Lodomerii, którym nawiązując do tytułu *Rex Galiciae et Lodomeriae*, dyplomacja austriacka starała się uzasadnić prawo monarchów austriackich – jako spadkobierców korony węgierskiej – do zajętych ziem. W wyniku tego zabiegu propagandowego znaczenie nazwy „Galicja" rozszerzyło się na ziemie nigdy nie wchodzące w skład Księstwa Halickiego i Włodzimierskiego.

10 listopada 1773

Gubernator Galicji i Lodomerii Johann Baptist Anton von Pergen poleca święcić niedziele i 16 świąt uroczystych dla Austrii ustanowionych i zakazuje odbywania w te dni jarmarków i targów. Pozostałe święta zostają zniesione. Od tego czasu w Tarnowie przestano odbywać targi w niedziele. Począwszy od 25 stycznia 1774 roku miały one miejsce we wtorki i piątki. Władze austriackie wprowadziły też, nieznany w Rzeczypospolitej, przymusowy pobór do wojska, co spowodowało falę masowych ucieczek młodzieży męskiej za Wisłę pod polską władzę.

29 grudnia 1773

W ratuszu Magistrat, z radcą prezydentem Mateuszem Morozowiczem na czele, „całe pospólstwo", pełnomocnicy Kapituły Kolegiackiej i przedstawiciel Hrabstwa Tarnowskiego składają przysięgę na wierność monarchii habsburskiej. Miasto liczy wtedy około 1500 mieszkańców w obrębie murów miejskich, z których większość stanowią Żydzi. W pierwszym podziale administracyjnym Galicji Tarnów znalazł się w dystrykcie dąbrowskim

cyrkułu pilzneńskiego. Pierwszym starostą (Kreishauptmann) pilzneńskim zostaje Joseph Baum, zagorzały germanizator. Z nową władzą napływają urzędnicy, nauczyciele, inżynierowie i duchowni pochodzenia austriackiego, czeskiego i niemieckiego.

1773

W tarnowskiej kolegiacie ufundowano nową i ostatnią kanonię kaznodziejską tytułu Przemienienia Pańskiego.

24 stycznia 1774

Cesarzowa Maria Teresa zwraca się do Stolicy Apostolskiej w sprawie „dostosowania granic kościelnych do dzisiejszych granic państwowych" rozpoczynając starania o założenie diecezji tarnowskiej.

4 lipca 1774

Księżna Barbara Sanguszkowa zrzeka się swoich dożywotnich praw do Tarnowa i Hrabstwa Tarnowskiego na rzecz synów: Józefa, Hieronima i Janusza. W związku z tym tego dnia w Lubartowie dokonują oni podziału dóbr po ojcu. Hrabstwo Tarnowskie przypada księciu Hieronimowi Sanguszce. Dobra te obejmowały miasto Tarnów z czterema przedmieściami (Wielkim, Małym, Strusiną i Grabówką) oraz 37 wsi: Biała, Chyszów, Gosławice, Gumniska, Jodłówka, Klikowa, Komorów, Krzyż, Laski, Lisia Góra z Leśnictwem, Łękawica z wójtostwem, Łękawka, Mikołajowice, Nowe Żukowice, Nowodworze, Ostrówek, Pogorza, Pogórska Wola, Poręba, Rzędzin, Sierakowice, Skrzyszów z wójtostwem, Szynwałd, Śmigno, Tarnowiec, Terlikówka, Trzemesna, Wałki, Wierzchosławice,, Wola Rzędzińska, Wólka Tarnowiecka, Zabłocie, Zalasowa, Zalasowa, Zawada, część Zgłobic, Żdżary i Żukowice. Wśród wymienionych wsi pojawiły się nowe, do tej pory nie wzmiankowane osady jak: Jodłówka, Laski, Nowe Żukowice i Wałki. Wsie te powstały prawdopodobnie na przełomie XVII i XVIII w.

24 grudnia 1775

Radni miasta Tarnowa przyjmują sprawozdanie o zapłaceniu kontrybucji na rok 1776 w sumie 1020 złp, przypadającej na chrześcijańskich obywateli i mieszkańców miasta.

31 stycznia 1775

W klasztorze Bernardynów umiera Jan Utrata, chłop pańszczyźniany żyjący bezżennie i posługujący przy klasztorze. Z powodu wielkiego mrozu i skucia ziemi lodem pochowano go nie na cmentarzu, ale w krypcie pod kaplicą Niepokalanego Poczęcia NMP, wśród szlachty.

1775

W nowym podziale administracyjnym Galicji Tarnów staje się siedzibą władz dystryktu w cyrkule pilzneńskim.

22 stycznia 1776

Sąd apelacyjny lwowski zakazuje miejskiemu sądowi tarnowskiemu bić bez swego zezwolenia przesłuchiwanych i poleca zaprzestać ich torturowania. Do tej pory tradycyjnie przy przesłuchaniach stosowano rozciąganie i przypiekanie.

5 lipca 1776

Biskup krakowski Ignacy Kajetan Sołtyk wciela uposażenie parafii w Porębie Radlnej do prebendy kaznodziejskiej przy kolegiacie tarnowskiej.

14 września 1776

Dekretem władz austriackich w Tarnowie ustanowiono urząd fizyka miejskiego, do którego obowiązków należy zwalczanie epidemii, kontrola przestrzegania przepisów sanitarnych, nadzór nad pracującymi w okręgu lekarzami i chirurgami oraz zwalczanie znachorów. Pierwszym fizykiem miejskim zostaje Eustachy Hieronim Khittel, lekarz książęcej rodziny Sanguszków. Oprócz niego w tym roku w Tarnowie z lekarzy odnotowany jest Franz Söhner, chirurg w pułku Lövenstein.

1776

Konsekrowano kościół Bernardynek pw. św. Barbary (dzisiaj pw. Podwyższenia Krzyża św. i należący do bernardynów).

Instygator miejski oskarża radcę Jana Krzeczkowskiego i kotlarkę Katarzynę Piotrowską o nieprzestrzeganie cesarskiego zakazu wynajmowania Żydom domów i mieszkań należących do chrześcijan. Po zbadaniu sprawy okazało się, że oboje oskarżeni byli zadłużeni u swoich najemców. Szmul Herskowicz wynajmujący u Krzeczkowskiego plac z budynkiem na zatyłku kamienicy przy Rynku okazał sądowi nie potwierdzony akt zakupu tego placu za 150 zł oraz skrypt dłużny na 2000 zł. Sąd nakazał Krzeczkowskiemu oddać wszystkie długi, także zapłatę za plac. Nie wiadomo jak skończyła się ta historia, ale ilustruje ona, w jaki sposób Żydzi, wykorzystując zadłużenie mieszczan polskich, wchodzili w posiadanie kamienic i osiedlali się poza granicami ulicy Żydowskiej (najbardziej broniono przed Żydami kamienic przy Rynku). Poza gromadzeniem majątku Żydzi nie mieli innej drogi awansu społecznego.

1777

W tym roku wiele domów przy ul. Pilzneńskiej (dzisiaj Wekslarskiej) przechodzi w ręce żydowskie. Od tego czasu staje się ona drugą ulicą w Tarnowie zamieszkaną głównie przez Żydów.

Zegarmistrz Wojciech Szczupak z Gorlic na zlecenie władz miasta naprawia od dawna zepsuty zegar ratuszowy.

13 stycznia 1778

„Mały zamach stanu" w radzie miejskiej. W corocznych wyborach, przeprowadzonych w obecności Wojciecha Grotkowskiego, sędziego Hrabstwa Tarnowskiego, zwycięża grupa najbardziej wpływowych polityków tarnowskich: Mateusz Morozowicz, Andrzej Rubinkiewicz, Dominik Bocheński i Michał Traciewicz. Wójtem zostaje Andrzej Ciepiszowski, a syndykiem Józef Janicki. Morozowicz wpisany w pierwszej kolejności (mimo najmniejszej liczby uzyskanych głosów) do księgi jako rajca uznał, że został wyznaczony do „prezydentowania" Magistratowi i natychmiast zaczął rządy. Odmówił przy tym wydania pieczęci, kluczy do ratusza i kasy miejskiej, z której kiedyś wziął sobie 1000 zł nieoprocentowanej pożyczki na kilkanaście lat. Następnego dnia syndyk Józef Janicki złożył oficjalny protest przed sądem zwierzchności zamkowej przeciwko postępowaniu Morozowicza. Zażądano też od Morozowicza zwrotu długu lub aby w ciągu 24 godzin spłacili go jego zwolennicy. W końcu manifest przeciwko postępowaniu Morozowicza podpisali A. Rubinkiewicz, D. Bocheński, Stanisław Mayr, Michał Traciewicz i Józef Janicki. 15 stycznia Morozowicz oddał pieczęć i klucze. W tym samym dniu przeprowadzono nowe wybory, w wyniku których miejsce Morozowicza zajął w Magistracie Stanisław Mayr, szwagier Dominika Bocheńskiego, a radcą prezydentem na jeden rok został Andrzej Rubinkiewicz. Po wyborach w następnym roku do Magistratu wrócił też Morozowicz, ale zwrot 1000 zł długu z kasy wyegzekwowano od niego dopiero po 10 latach.

1778

Powoli odbudowuje się rzemiosło w Tarnowie. W tym roku odnotowano w mieście istnienie 10 cechów. Byli to szynkarze, kowale i mosiężnicy, krawcy, szewcy, sukiennicy, piekarze, tkacze, kuśnierze i kołodzieje.

10 września 1779

Umową spisaną w Gumniskach książę Hieronim Sanguszko wykupuje należące się miastu prawo poboru miarek w młynie podklasztornym oraz poleca zwierzchności Hrabstwa Tarnowskiego, aby młyn utrzymywała w dobrym stanie i wypłacała corocznie miastu 120 złp czynszu.

1779

Miasto Tarnów buduje jatki w tym miejscu, gdzie dawniej była łaźnia (przy obecnej ulicy Basztowej).

29 listopada 1780

Umiera cesarzowa Maria Teresa. Wyłącznym władcą krajów habsburskich zostaje jej syn Józef II, cesarz rzymsko-niemiecki. Rozpoczyna on ambitny program reform dążący do budowy zwartej monarchii z jednolitym językiem, administracją, systemem podatkowym i Kościołem państwowym, który miał podlegać drobiazgowej, odgórnej rządowej regulacji.

27 czerwca 1781

Tarnowscy bernardyni, po wydaniu przez władze austriackie zakazu kontaktu zakonników z przełożonymi w Rzymie i klasztorami w Polsce zostają poddani władzy biskupów ordynariuszy, którzy spośród zakonników powołują komisarzy. W Tarnowie komisarzem biskupim i zarazem wieloletnim gwardianem klasztoru bernardyńskiego zostaje o. Fidelis Michalski.

1782

Tarnów staje się stolicą cyrkułu (powiatu). Pierwszym starostą (Kreishauptmann) tarnowskim zostaje Johann Maria von Philippitsch, dotychczasowy dyrektor dystryktu tarnowskiego. Do cyrkułu należał m.in. dozór nad duchowieństwem i sprawami religijnymi, dozór nad ludnością żydowską (kahały traktowane były przez urzędników cyrkularnych jako *de facto* organy podwładne, podobnie zresztą jak dominia pańskie i magistraty, kierowamie przemarszami wojsk i jego zaopatrzeniem, sprawy dozoru nad wychowaniem domowym dzieci, zwłaszcza ludności wiejskiej, oczywiście szkolnictwo, policja, widowiska, żebractwo, kontrola nad szynkami i cenzura książek.

W ramach budowy „traktu cesarskiego" wzniesiono kryty dachem, drewniany most na Białej, o charakterystycznej sylwetce, wybitne dzieło ówczesnej techniki.

5 marca 1782

Kancelaria cesarska w Wiedniu, dążąc do odcięcia zawiślańskiej (galicyjskiej) części diecezji krakowskiej z Tarnowem od biskupa polskiego, przekazuje jurysdykcję nad nią biskupowi przemyskiemu Tadeuszowi Kierskiemu. Ten 13 kwietnia tego samego roku deleguje ją ks. Janowi Duwallowi, prepozytowi wojnickiemu, jako swojemu wikariuszowi generalnemu, który za swoją siedzibę w Tarnowie wybiera klasztor Bernardynów. Nominacja ta zostaje w sposób poufny zatwierdzona przez biskupa krakowskiego Michała Jerzego Poniatowskiego.

25 kwietnia 1782

Sędzia Wojciech Grotkowski, stojący na czele „jurysdykcji zamkowej", pismem z Gumnisk zawiadamia Magistrat Tarnowa, że szubienica z miejsca obok ratusza przeniesiona będzie na górę, koło kościoła św. Marcina, a „oprawisko miejskie" (miejsce grzebania psów) do dołów, gdzie był jaz skarbowy na Grabówce.

5 sierpnia 1782

Wikariusz generalny Jan Duwall ogłasza na terenie zawiślańskiej części diecezji krakowskiej dekret cesarski o zniesieniu klasztorów kontemplacyjnych, w tym klasztoru zakonnic św. Klary, zakonu sióstr pokutujących Trzeciej Reguły św. Franciszka (bernardynek) w Tarnowie. Dekretem cesarza Józefa II zlikwidowane zostają także wszystkie bractwa kościelne.

1 października 1782

W krypcie pod kaplicą Niepokalanego Poczęcia NMP kościoła Bernardynów pochowany zostaje ks. Ludwik Roch Sariusz Gomoliński herbu Jelita. Przez 20 lat służył on w armii francuskiej. Po zakończeniu kariery wojskowej w randze pułkownika wrócił do Polski. Nie przyjął jednak urzędów i zaszczytów ofiarowanych mu przez króla polskiego, ale w 1777 roku poświęcił się kapłaństwu. Do Tarnowa przyjechał w 1782 roku na leczenie.

1782-1784

Krakowski drukarz i księgarz Ignacy Grebel zakłada w Tarnowie filię swojej księgarni.

25 lipca 1783

Tarnowskie bernardynki opuszczają na zawsze swój klasztor, który próbowały ocalić proponując władzom prowadzenie w jego murach szpitala. Po kasacji klasztoru dwie zakonnice przenoszą się do klarysek w Starym Sączu, gdzie urządzono punkt zbiorczy dla zakonnic z likwidowanych klasztorów, jedna przeniosła się do szarytek we Lwowie, dwie zamieszkały w pobliżu tarnowskiego klasztoru, pozostałych 16 wróciło do swoich rodzin.

20 września 1783

Cesarz Józef II, stosując politykę faktów dokonanych, tworzy diecezję tarnowską obejmującą całą zawiślańską część diecezji krakowskiej. Do godności biskupa tarnowskiego nominuje ks. Jana Duwalla.

9 listopada 1784

Cesarz Józef II zakazuje pochówków na cmentarzach przykościelnych oraz nakazuje ich likwidację. Tarnowianie tymczasowo chowani są na cmentarzu przy bernardyńskiej kaplicy Więzienia Chrystusa, a najgodniejsi na placu przed drzwiami bernardyńskiego kościoła Matki Bożej Śnieżnej.

3 listopada 1784

Władze austriackie w miejsce kolonii akademickiej powołują do życia 5-klasowe gimnazjum i szkołę normalną dla chłopców. W pierwszych trzech klasach językiem wykładowym w gimnazjum miał być niemiecki, a w czwartej i piątej – łacina. Dyrektorami gimnazjum byli kolejni starostowie tarnowscy. Pierwszym kierownikiem pedagogicznym został ks. Izydor Chrościński, pijar (zm. 1810), autor cennej *Kroniki gimnazjum* i gorliwy germanizator (konsekwentnie realizował zakaz czytania polskich książek wprowadzony, „aby nie zaniedbywać obcych języków"). Szkoły mieściły się w budynkach przy katedrze.

21 kwietnia 1785

Dekretem kancelarii nadwornej w Wiedniu postanowiono, że duchowny nie może posiadać więcej niż jedno beneficjum. W tym czasie w kapitule tarnowskiej było siedmiu

prałatów i dwunastu kanoników, którzy w Tarnowie przebywali tylko od czasu do czasu właśnie z powodu m.in. kumulowania godności kościelnych. Nowe rozporządzenie doprowadziło do likwidacji Kapituły w dotychczasowym kształcie. Uposażenie tarnowskich prałatów i kanoników rząd austriacki włączył do Funduszu Religijnego, z którego członkowie nowo utworzonej Kapituły Katedralnej mieli otrzymywać od tego czasu stałe płace. Skonfiskowano także budynki należące do Kapituły Kolegiackiej. W domu prepozyta po rozbudowie umieszczono starostwo, inne przeznaczono na szkoły. Kapituła Katedralna miała otrzymać nowe budynki, które planowano wybudować przy ul. Katedralnej.

1 maja 1785

Oficjalnie otwarto „gościniec cesarski", zwany też „traktem środkowo-galicyjskim" lub „wiedeńskim". Nowoczesna droga, budowana od 1772 roku pod kierunkiem inżyniera Johanna Grossa rękami w większości chłopów pańszczyźnianych, prowadzi od miejscowości Biała przy granicy Śląska Cieszyńskiego przez Kraków do Lwowa, łącząc anektowane ziemie polskie z siecią drogową cesarstwa. Tarnowski odcinek budowano w latach 1784-85. Trakt dochodzi do miasta dwoma prostymi odcinkami przecinającymi poprzecznie układ pól i przedmiejskiej sieci drożnej. Od strony zachodniej jest to ulica Śląska (obecnie Krakowska). Od strony wschodniej ulica Lwowska. Zrealizowano też obejścia wzgórza miejskiego, łączące oba odcinki: od północy „nową szosę przyległą do miasta", czyli późniejszą ul. Wałową, od południa ciąg ulic Targowa-Bernardyńska-Szeroka. Budowa nowego układu komunikacyjnego Tarnowa wiązała się z początkiem likwidacji fortyfikacji miejskich. Przede wszystkim bram stanowiących główną przeszkodę w powiązaniu nowego traktu z siecią ulic miasta lokacyjnego. Ulice Bernardyńska i Szeroka przepruły mur otaczający pierwszy klasztor bernardyński. Prace przy zasypywaniu fos i wyrównywaniu terenu ciągnęły się co najmniej do roku 1814. Działki powstałe po likwidacji fortyfikacji sprzedawano pod budowę domów.

6 czerwca 1785

W klasztorze bernardyńskim umiera na febrę komisarz biskupi Manswet Haysler. „Pochowano go w kościele pod dzwonnicą", czyli w krypcie pod kościołem Matki Bożej Śnieżnej, do której wejście umieszczone było w przyziemiu dzwonnicy. To ostatni odnotowany pochówek w tym miejscu.

1 lipca 1785

Rząd austriacki konfiskuje prawie cały skarbiec kolegiacki (m.in. relikwiarze, kielichy, szaty srebrne z ołtarzy, wota).

13 grudnia 1785

W klasztorze Bernardynów umiera na raka biskup Jan Duwall (przez cesarza 10 listopada 1784 roku ustanowiony biskupem nominatem dla diecezji tarnowskiej). Pochowany zostaje przed drzwiami kościoła Matki Bożej Śnieżnej. Metropolita lwowski Ferdynand Kicki mianuje administratorem generalnym diecezji księdza Pawła Rola Lubienieckiego, dotychczasowego prepozyta Kapituły Kolegiackiej w Tarnowie.

1785

Według spisu ks. prepozyta Wojciecha Chochorowskiego Tarnów liczy 2 715 mieszkańców. Między murami mieszkało 1631 osób (395 chrześcijan, 1236 żydów), na przedmieściu 1084 mieszkańców (957 chrześcijan, 127 żydów).

Miasto zawiera kontrakt z księciem Hieronimem Sanguszką, na podstawie którego otrzymuje on prawo sprzedaży mieszczanom swojego piwa oraz szynkowania go w trzech należących do niego austeriach. Dwie z nich znajdowały się za Bramą Krakowską (austeria przebudowana później na zajazd zwany Krakowskim i austeria, w miejscu której powstał niebawem pałac Sanguszków), trzecia murowana za Bramą Pilzneńską, gdzie później wzniesiono Hotel Lwowski.

Maciej Szyffer, pocztmagister cesarski, kupuje plac za Bramą Krakowską i stojącą naprzeciw niej austerią Sanguszków. Niedługo potem buduje tam gmach poczty (dzisiaj pl. Sobieskiego 2). W zbliżonym czasie przy Małym Rynku, na skarpie w miejscu rozebranych murów miejskich powstaje klasycystyczna budowla pałacowa, nazywana później „kamienicą Kamienobrodzkich" (pl. Kazimierza Wielkiego 5). Mieściła się w niej sala, w której odbywały się widowiska sceniczne, a w okresie karnawału popularne biletowane bale, nazywane „redutami", podczas których mieszczanie, obowiązkowo w karnawałowych maskach, mogli bawić się razem ze szlachtą.

13 marca 1786

Papież Pius VI bullą *In suprema beati Petri cathedra* eryguje kanonicznie diecezję tarnowską, włączając ją do metropolii lwowskiej, a dotychczasowej kolegiacie nadaje godność katedry biskupiej.

24 września 1786

Uroczysty ingres biskupa Floriana Amanda Janowskiego, pierwszego ordynariusza tarnowskiego z udziałem gubernatora Galicji hr. Józefa Brygido i tysięcy wiernych. W latach 1762-88 Janowski był także opatem tynieckim. Z „kroniki bernardyńskiej" można wnioskować, że jako biskup rezydował w dawnym dworze opackim w Tuchowie.

1786

Około tego roku do Tarnowa przybywa Jerzy Matyaszowski, drukarz. Prawdopodobnie w 1789 roku założył on drukarnię, która służyła głównie potrzebom kurii biskupiej.

Tarnów odwiedza hrabia Ewaryst Andrzej Kuropatnicki, geograf, heraldyk i bibliofil. W książce *Geografia, albo dokładne opisanie królestw Galicyi i Lodomeryi* opisuje Tarnów jako miasto całe murowane, stolicę biskupa tarnowskiego, ale bez katedry, mieszkania dla biskupa i drukarni biskupiej; ze wspaniałą kolegiatą, ozdobioną mauzoleami i grobami sławnego domu hrabiów Tarnowskich; z pustoszejącym klasztorem Bernardynek i utrzymującym się klasztorem bernardynów; ze szkołami cyrkularnymi i normalnymi, wieloma urzędami i mieszkaniem generała brygady. Miasto, do którego trzy razy w roku tłumnie

zjeżdża szlachta z całego i sąsiednich cyrkułów, a nawet z zagranicy. Te trzy zjazdy miały miejsce przed adwentem i na zapusty, kiedy odbywały się reduty, czyli biletowane bale (i „zabawy sceniczne", jak wspomina J. Balicki) oraz w maju, gdy zjeżdżano na zakupy do bogatej w lekarstwa apteki wojskowej (późniejsza apteka cesarska w kamienicy Rynek 24).

3 grudnia 1786

Trzęsienie ziemi w Tarnowie. Zarysowały się ściany niektórych kamienic, uderzyły dzwony. Wstrząsy odczuwalne były od Wrocławia i Kalisza po Lwów. Epicentrum znajdowało się na Pogórzu Śląskim, gdzie magnituda wyniosła około 6 stopni.

1787

Rząd austriacki odbiera księciu Hieronimowi Sanguszce władzę sądową i administracyjną nad miastem. Tarnów przestaje być w ten sposób miastem prywatnym i przechodzi pod wyłączną opiekę rządu. Zarządzono wybory nowego Magistratu, któremu przekazano sądownictwo karne w całym obwodzie tarnowskim. Wybory mają się odbywać co 4 lata, a nie jak dotychczas każdego roku. Na czele Magistratu stać miał prezydent pełniący równocześnie funkcję sędziego miejskiego. Współdziałać mają z nim syndyk i 8 radnych. Pierwszym sędzią prezydentem zostaje Stanisław Mayr, dotychczasowy radca prezydent. Można uważać go zatem za pierwszego nowożytnego prezydenta Tarnowa. Działalność rozpoczyna Departament Policji w składzie rewizor policyjny, 7 strażaków policyjnych, zarządca więzienia i 4 dozorców więziennych.

Tarnów na rzecz Sanguszków traci dawne Przedmieście Wielkie zwane Krakowskim (przekształcone wkrótce w wieś o nazwie Strusina) oraz wieś Grabówkę za Przedmieściem Małym.

1 listopada 1787

W Tarnowie rozpoczyna działalność Sąd Szlachecki (*Forum Nobilium*) prowadzący sprawy duchowieństwa i szlachty dla siedmiu cyrkułów: myślenickiego, sądeckiego, bocheńskiego, tarnowskiego, rzeszowskiego, sanockiego i dukielskiego z siedzibą w kamienicy Rynek 4, pełniącej przedtem funkcję rezydencji Sanguszków. Dzięki temu Tarnów staje się miastem częściej odwiedzanym przez galicyjską szlachtę i duchowieństwo, co korzystnie wpływa na jego rozwój. Pierwszym prezesem Sądu Szlacheckiego w Tarnowie zostaje hrabia Piotr Krukowski.

11 kwietnia 1787

W drodze na spotkanie z carycą Katarzyną II w Chersoniu Tarnów odwiedza cesarz rzymsko-niemiecki Józef II Habsburg. Przy okazji odwiedza kościół katedralny.

1 stycznia 1788

Władze austriackie nakazują Żydom przybranie nazwisk. Nazwiska nadawali austriaccy urzędnicy, więc posiadały one niemieckie brzmienie.

23 września 1788

W tarnowskim klasztorze bernardyńskim umiera o. Manswet Hartik i jako pierwszy zostaje pochowany na cmentarzu komunalnym na Burku, zwanym dzisiaj Starym.

1788

Powstaje nowoczesna szkoła niemiecko-żydowska, działająca według programu opracowanego przez Naftalego Herza Homberga, kuratora wszystkich tego typu szkół w Galicji. Szkoła w Tarnowie istniała do 1806 roku.

5 sierpnia 1789

O. Fidelis Michalski, gwardian i komisarz prowincji bernardyńskiej na diecezję tarnowską z nakazu i upoważnienia władz cesarskich przenosi tarnowskich bernardynów z pierwotnego ich klasztoru do klasztoru, z którego usunięto siostry zakonne. Mimo to los zakonników pozostaje wciąż niepewny. W opuszczonych budynkach klasztoru męskiego planowano urządzić seminarium duchowne dla nowo powstałej diecezji, a w byłym klasztorze żeńskim – karcer dla księży. Projekt adaptacji budynków przedstawił inżynier Franciszek von Grottger, ale w 1794 roku władze austriackie zrezygnowały z jego realizacji. Na terenie dawnych ogrodów bernardyńskich rozpoczęto budowę nowego założenia urbanistycznego, w którego centrum miał się znaleźć plac zwany później Pobernardyńskim i Siennym (od 1848 roku pl. Drzewny). Na terenie tym dochodzącym prawie do Wątoku wytyczono też ulice św. Marcina (dzisiaj J. Dąbrowskiego), Klasztorną i Olejarską.

1789

Pierwszą szkołę dla dziewcząt w Tarnowie otwiera Józef Lignau, dyrektor szkoły głównej normalnej. W tej prywatnej szkole uczono czytania, pisania, rachunków, rysunków i robót kobiecych.

Oficjał generalny kupuje dawny dom Bocheńskich przy Rynku 6 na stałą siedzibę biskupa.

Cesarz Józef II w swojej ordynacji zezwala Żydom na swobodny dostęp do cechów i uprawianie rzemiosła na równi z chrześcijanami.

Około 1790

Na Przedmieściu Wielkim książę Hieronim Sanguszko buduje barokowy dwuskrzydłowy pałac (późniejsze Starostwo, pl. Sobieskiego 6). W inwentarzu Hrabstwa Tarnowskiego z 1796 roku określony zostaje jako „kamienica nowa na Przedmieściu Krakowskim zmurowana… z facjatą takąż i cyfrą Jaśnie Oświeconego Pana…", a na planie miasta z tego samego roku jako „Fürst Haus" (Dom Książęcy).

Wiosna 1790

Licząc się z możliwością wybuchu wojny prusko-austriackiej, Polska sprzymierzona z Prusami wystawiła 40-tysięczny korpus wojsk, który stanął przy granicy z Galicją. Częściowo tajny traktat polsko-pruski przewidywał m.in. pomoc pruską w odzyskaniu Galicji dla Królestwa Polskiego w zamian za odstąpienie Gdańska i Torunia Prusom. Nieoczekiwanie 27 lipca tego roku Austria i Prusy zawarły konwencję w Reichenbach, w której wyrzekły się działań wrogich wobec siebie. Tak przepadła pierwsza szansa powrotu Tarnowa w granice Polski.

1790

Ogłoszono dekret nadworny, w którym zarządzono, że obywatele miasta wybierają członków rady miejskiej na cztery lata, jeżeli jednak urzędnicy dobrze wypełniają swoje funkcje, można im przedłużyć kadencje bez wyborów (w 1794 roku przyjęto dożywotność urzędów burmistrza, syndyka i asesorów). Dzięki temu przepisowi Stanisław Mayr mógł pełnić funkcję sędziego prezydenta do śmierci w 1813 roku.

2 października 1791

W Warszawie umiera księżna Barbara z Duninów Sanguszkowa.

19 grudnia 1791

Zdecydowano o przeznaczeniu na cele świeckie budynku kościoła św. Ducha. Faktycznie od 3-4 lat użytkowany był już przez wojsko jako magazyn. Później służył jako sala teatralna.

1791

Na publicznej licytacji kamienicę nr 58 (dziś 16) po Jacentym Majewskim we wschodniej pierzei Rynku kupuje Aron Garfunkel. Była to pierwsza kamienica na Rynku stanowiąca oficjalnie własność żydowską. Nowy właściciel przebudował ją w stylu barokowo-klasycystycznym. Domy przy Rynku Żydzi kupowali także bez uzyskania oficjalnej zgody dopiero po latach intabulując tę własność w księgach. O zamieszkiwaniu Żydów przy Rynku świadczy wizytacja biskupia z 1725 roku.

14/15 września 1792

W nocy w żydowskiej części miasta wybucha pożar, który oprócz domów należących do Żydów niszczy pięć domów katolików i konstrukcję dachową ratusza. Udało się go ugasić dopiero po dwóch dniach. Książę Adam Czartoryski przejeżdżający cztery dni po pożarze przez Tarnów w drodze do Wiednia daje pogorzelcom 100 dukatów. Kilka wozów chleba i zapomogę finansową przywieźli współwyznawcom Żydzi z Brzeska i Dąbrowy.

18 października 1792

Około północy pożar niszczy cztery domy na Zabłociu i zagraża klasztorowi Bernardynów. Płonie nadziemna część (pretorium) kaplicy Więzienia Chrystusa na cmentarzu. Zakonnicy podejrzewają podpalenie.

14 marca 1794

Na Przedmieściu Krakowskim w rodzinie adwokata rodzi się Józef Zachariasz Bem, w przyszłości generał wojsk polskich w powstaniu listopadowym, naczelny wódz armii węgierskiej Wiosny Ludów, bohater narodowy Polski i Węgier, praktyk i teoretyk artylerii.

5/6 czerwca 1794

U tarnowskiego mieszczanina Bocheńskiego (Rynek 2 lub 6) nocował w drodze „do wód" biskup warmiński ks. Ignacy Krasicki, jeden z głównych przedstawicieli polskiego oświecenia, nazywany „księciem poetów polskich".

1794

Według komisarza cywilnego przy armii austriackiej, Tarnów obok Lwowa należał do silniejszych ośrodków propagandy na rzecz powstania kierowanego przez Tadeusza Kościuszkę. Po upadku insurekcji kościuszkowskiej w okolicach Tarnowa ukryło się kilkuset żołnierzy kościuszkowskich. W Tarnowie osiada generał lejtnant wojsk koronnych Stanisław Mokronowski, od 1793 roku mąż księżnej Marii, córki Hieronima Sanguszki, uczestnik wojny polsko-rosyjskiej w 1792 roku (po bitwie pod Zieleńcami jako jeden z pierwszych odznaczony został orderem Virtuti Militari) i komendant Warszawy podczas insurekcji kościuszkowskiej. W Tarnowie umiera kolejno trójka małych dzieci Stanisława i Marii. Epitafia ich znajdują się w kościele bernardyńskim.

10 stycznia 1795

Po kilkumiesięcznym pobycie w Tarnowie umiera miecznikowa Maria z Lubomirskich Radziwiłłowa, do 1760 r. małżonka księcia Karola Radziwiłła, ostatnia z głogowskiej linii Lubomirskich. Prawdopodobnie wcześniej była zaangażowana w zbieranie funduszy na powstanie narodowe. Niejasne są okoliczności jej pobytu w Tarnowie. Upamiętnia ją najstarszy datowany (z błędną datą roku 1792) pomnik na Cmentarzu Starym ufundowany przez jej wychowanka Jana Potockiego.

1796

Powstaje pierwszy znany plan Tarnowa i okolic wykonany przez geometrę i inżyniera obwodowego Franciszka von Grottgera, dziadka Artura Grottgera, wybitnego malarza, przedstawiciela romantyzmu. Plan ukazuje nowe regulacje układu komunikacyjnego miasta, a także podziały własnościowe.

Po przekazaniu władzom austriackim swojej rezydencji przy tarnowskim Rynku książę Hieronim Sanguszko wybudował dwuskrzydłowy pałac o trzech kondygnacjach. Stanął on w miejscu jednej z austerii przed dawną Bramą Krakowską. W inwentarzu Hrabstwa Tarnowskiego z 1796 r. określony on został jako „kamienica nowa na Przedmieściu Krakowskim zmurowana… z facjatą takąż i cyfrą Jaśnie Oświeconego Pana…", a na planie miasta z tego samego roku jako Dom Książęcy (niem. „Fürst Haus"). Dzisiaj dawny pałac Sanguszki stoi pod adresem pl. Sobieskiego 5.

Kamienicę Rynek 79 (dzisiaj nr 9) nabywa Gaspar Czyżewicz, kupiec. Niedługo potem zostaje ona przebudowana w stylu barokowo-klasycystycznym. Charakterystycznym jej elementem jest attyka z segmentowym przyczółkiem odtworzona w 1979 roku na podstawie akwareli Zygmunta Vogla z 1800 roku (*Rynek w Tarnowie*).

W spisie posesji tarnowskich powstałym w latach 1796-1798 czytamy:

- północna pierzeja ówczesnej ulicy Krakowskiej (dzisiaj ul. Katedralna) - 7 posesji, z których pierwsza pusta, ostatnie trzy „Funduszu Religijnego";
- przy cmentarzu katedralnym – 8 posesji (w większości Funduszu Religijnego);
- przy północnej pierzei rynku – 9 posesji (pierwsza apteka, przy niej pusty plac);
- „część północna w tyłach kościoła" (dzisiaj ul. Kapitulna) – 8 posesji;
- północna pierzeja ulicy Żydowskiej – 17 posesji;
- południowa pierzeja ulicy Żydowskiej – 13 posesji;
- wschodnia pierzeja Rynku – 6 posesji;
- północna pierzeja ówczesnej ulicy Pilzneńskiej (dzisiaj ul. Wekslarskiej) – 3 posesji;
- południowa pierzeja ówczesnej ulicy Pilzneńskiej (dzisiaj ul. Wekslarskiej) – 13 posesji;
- południowa pierzeja Rynku – 9 posesji (w tym dwie mające wspólnego właściciela; ponadto jedna „przy murze");
- „uliczka ku Burkowi od Rynku" (dzisiaj ul. Wielkie Schody) – 5 posesji;
- „uliczka z Rynku na zachód ku Bramie Krakowskiej" (dzisiaj ul. Krótka, część pl. Kazimierza Wielkiego) – posesji;
- zachodnia pierzeja Rynku – 5 posesji (jako druga „kamienica książęca");
- „tyły za ulicą Żydowską na północ" (okolice synagogi) – 10 posesji, których właścicielami są wyłącznie Żydzi. Szósta posesja z kolei to „szpital żydowski";
- „Zamieście to jest między murami zacząwszy od jatek rzeźniczych" (odcinek ul. Wałowej na wprost wylotu ul. Basztowej?) – 13 posesji należących wyłącznie do Żydów;
- „Podwale. Zaczynając od Bramy Krakowskiej w prawą rękę naokoło miasta ku Bramie Pilzneńskiej" (północna pierzeja ul. Wałowej) – 13 posesji (po piątej wymieniona „fosa", ostatnich 8 było własnością żydowską);
- „Nazad tą ulicą powracając od książęcej Pilzneńskiej Austeryi (dzisiaj Lwowska 2) w prawą rękę" (południowa pierzeja dzisiejszej ul. Wałowej) – 4 posesje, a oprócz nich „folwark infułacki", „austeria solna książęca";
- „ulica od klasztoru Bernardynów w prawą rękę koło murów" (północna pierzeja ul. Bernardyńskiej" – 19 posesji;
- „ulica Burkowska od mostu idąc prawą ręką aż koło klasztoru Bernardynek" (pierzeja wschodnia ul. Najświętszej Marii Panny, pierzeja południowa ul. Bernardyńskiej i ul. Franciszkańska) – 25 posesji (jako 20 wymieniony klasztor Bernardynów, jako ostatni „młyn książęcy";

- „Tąż ulicą Burkowską do miasta rozpoczynając od szlachtuza (rzeźni)" (pierzeja zachodnia ulicy Najświętszej Marii Panny i pierzeja południowo-zachodnia ulicy Targowej) – 24 posesji;
- „ulica św. Ducha zwana Sukiennicką" (ulice św. Ducha i część Targowej) – 28 posesji, na początku wymieniony kościół św. Ducha, w którym mieści się magazyn;
- „ulica ku Strusinie od Austerii Solnej w prawą i lewą ręką i w tyłach" (?) – 14 posesji;
- „ulica Pilzneńska od Austerii Książęcej (ul. Lwowska 2) w lewą ręką ku Grabówce (pierzeja północna ul. Lwowskiej) – 19 posesji;
- „ulica Pilzneńska na powrót ku bramie od Grabówki (pierzeja południowa ul. Lwowskiej)" – 8 posesji;
- „ulica Pilzneńska od Grabówki ku cmentarzowi" (?) – 4 posesje (jako druga posesja wymieniony „Dom Książęcy";
- „od cmentarza ex-bernardyńskiego lewą ręką ku bramie (rejon ulic Przesmyk, Cichej i Franciszkańskiej) – 8 posesji, jako przedostatnia dawny klasztor Bernardynów;
- „plac z ogrodu ex-bernardyńskiego" (pl. Drzewny) – 10 posesji.

Kwiecień 1797

Do Tarnowa przybywa podróżnik Karol Boromeusz Feyerabend. W jego opinii Tarnów okazuje się niezbyt wielkim, ale schludnym miastem z bardzo ożywionym ruchem budowlanym (wznoszono w tym czasie równocześnie około 60 budynków). Rzemieślnicy tarnowscy odznaczają się zamożnością podobnie jak nieliczni kupcy prowadzący handel tylko krajowy. Rynek zapowiadał się okazale po ukończeniu wszystkich robót podjętych dla jego upiększenia. Mieszkańców Tarnowa Feyerabend chwali z powodu ich gościnności i uczynności. Zaznacza też w Tarnowie wina austriackie i węgierskie wyparły z użycia piwo.

28 kwietnia 1798

Cesarz Franciszek II nadaje miastu Tarnów nowy przywilej, w którym m.in. określa ustrój władz miejskich, w skład których ma wchodzić „wydział miejski", tj. 24 obywateli wybieranych w wolnych wyborach oraz burmistrz i asesorowie wybrani przez tenże wydział, zatwierdza posiadłości mieszczan tarnowskich i stan posiadania miasta oraz jego herb. Nadaje miastu prawo propinacji oraz prawo organizowania czterech jarmarków rocznie. Magistrat zostaje zobowiązany do zapewnienia stacjonującym w Tarnowie oddziałom austriackim kwater i niezbędnych obiektów.

1798

Data ta umieszczona na cokole barokowej kapliczki św. Walentego przy ul. Tuchowskiej interpretowana jest jako czas jej powstania. Projekt kapliczki przypisuje się Franciszkowi von Grottgerowi.

W tym roku w trzy dni po sobie zmarła w Sławucie na ospę dwójka dzieci Hieronima i Anny Sanguszków Dorota (ur. 1781) i Józef (ur. 1787). Przeżyła Tekla (1786-1869).

1799

W Tarnowie wprowadzono numerację domów. Dotychczas domy nazywano od nazwiska właściciela.

Książę Hieronim Sanguszko buduje w Gumniskach murowany „pałac letni" (wschodnia część obecnego budynku) z „ogrodem ozdobnym w smaku holenderskim". Według wspomnień jego syna Eustachego Erazma wraz z małżonką przenosi się tam po śmierci dzieci. Według zachowanej korespondencji na początku XIX w. Sanguszko dążył do sprzedania dóbr tarnowskich lub zamiany ich na inne dobra ze względu na trudność gospodarowania nimi ze Sławuty. Tarnów i Gumniska upodobała sobie za to jego żona Anna z Pruszyńskich, która z powodu śmierci dzieci nie chciała mieszkać w Sławucie.

Książę Hieronim Sanguszko buduje okazały murowany zajazd naprzeciwko swojego pałacu. Stanął on tuż obok poczty i stacji dyliżansów. Był to późniejszy Hotel Krakowski (dzisiaj Wałowa 2, do dzisiaj budynek należy do Sanguszków). W ten sposób za dawną Bramą Krakowską uformował się nowy, reprezentacyjny plac miasta – Pocztowy (dzisiaj Sobieskiego) z pałacem Sanguszków (później Cyrkułem, czyli Starostwem), budynkiem poczty i Hotelem Krakowskim. Pełnił on także funkcję handlową. Ks. W. Balicki wspomina, że codziennie pod Cyrkułem zasiadali strusinianie sprzedając pieczony przez siebie najlepszy w okolicy chleb.

1800

Wybitny akwarelista rysownik Zygmunt Vogel na zlecenie księcia Hieronima Sanguszki odwiedza Tarnów, który uwiecznia na dwóch akwarelach i dwóch rysunkach. Należą one do najstarszych widoków miasta. Na jednym z nich (widok Rynku) uwiecznia samego zleceniodawcę.

Na przełomie XVIII i XIX wieku w mieście i na przedmieściach powstają klasycystyczne dwory z portykiem kolumnowym. Do dnia dzisiejszego zachowały się dwa z nich, jeden przy ul. S. Konarskiego 15, a drugi przy ul. Batorego 19. Przed 1939 rokiem istniał jeszcze trzeci – przy rogu ulicy Batorego i Nowy Świat. Obok nich powstają prymitywniejsze dworki podmiejskie z klasycyzującymi elementami (tzw. lumpenklasycyzym).

4 stycznia 1801

W rezydencji przy Rynku 6 umiera biskup Florian Amand Janowski, pierwszy tarnowski ordynariusz. Mimo obowiązującego zakazu stawiania pomników nagrobnych biskupa upamiętniono największą grupą rzeźbiarską na zabłockim cmentarzu komunalnym. Przedstawia ona Józefa z Arymatei i Nikodema z martwym ciałem Chrystusa i powstała w 1797 roku.

20 lipca 1803

Umiera Anna z Hadików Lubomirska, córka hrabiego Andreasa Hadika von Futak, gubernatora Galicji i Lodomerii od stycznia do czerwca 1774 roku i przewodniczącego Nadwornej

Rady Wojennej do swojej śmierci w 1790 roku. Pomnik na tarnowskim cmentarzu komunalnym wystawiła jej córka Łucja Tyszkiewicz.

Jesień 1805

Po porażkach armii austriackiej z francuską Wielką Armią w bitwach pod Ulm i Austerlitz – jak wspomina Kazimierz Brodziński – wśród tarnowskiej młodzieży gimnazjalnej nasilają się nastroje patriotyczne. Niektórzy uczniowie usiłują się dostać w szeregi wojsk cesarza Napoleona, operujących na Morawach.

1805

Ze względu na zbliżającą się likwidację diecezji tarnowskiej komisja sprzedaży dóbr duchownych sprzedaje gminie miasta Tarnowa folwark prepozyta „Infułacki Plebański", folwarki wikariuszów „Podwale" i „Dyksonówkę" i folwark kanonika kaznodziei „Primi Ministerii" (z wyłączeniem późniejszego terenu piekarni wojskowej). Miasto w części przeznacza je pod zabudowę wojskową. Niedługo potem pomiędzy dzisiejszymi ulicami E. Goldhammera i Matki Bożej Fatimskiej powstaje pierwszy budynek koszarowy z placem ćwiczeń. Przy obecnej ul. J. Piłsudskiego wzniesiono istniejący do dzisiaj pierwszy szpital wojskowy o klasycystycznej fasadzie i sześciokolumnowej galerii od strony nieistniejących już ogrodów.

W Tarnowie rodzi się Adam Gorczyński (ps. Jadam z Zatora), absolwent miejscowego gimnazjum, później literat i malarz, członek Towarzystwa Leśnego w Galicji (w 1855-56 wiceprezes), jeden z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie (zm. 24 maja 1876 r.). W jednym ze swoich opowiadań pt. *Chrzestnica X. Sanguszki* wydanej w 1833 r. opisał m.in. życie na gumniskim dworze Sanguszków w 1770 roku.

W tym roku katedrę chemii i botaniki Uniwersytetu Krakowskiego obejmuje Joseph August Schultes. Podczas trwającej trzy lata pracy w Krakowie podejmuje liczne wycieczki krajoznawcze, w tym do Tarnowa. Znany z kąśliwego języka Schultes pisze: „Piękne okolice Tarnowa wynagradzają po troszę monotonię, nużącą podróżnego podczas poprzedniej drogi [z Brzeska]. Istnieje tam wspaniały zajazd, opatrzony dorycką kolumnadą. Brak w tym budynku tylko drzwi i okien, tudzież kominków i dachu, chroniącego mieszkańców […]. Wjeżdżając do Tarnowa od strony Krakowa, odnosimy wrażenie, jak gdybyśmy się znajdowali w niemieckim mieście. Wszystko w koło przedstawia się porządnie, domy są piękne i czyste. Wszędzie panują dobry gust i porządek, lecz jakież przeciwieństwo przedstawia widok śródmieścia. A jednak Tarnów jest stolicą obwodu!"

1805-09

W tarnowskim gimnazjum uczy się Kazimierz Brodziński (ur. 8 marca 1791 r. w Królówce koło Bochni), poeta, tłumacz, historyk, uczestnik powstania listopadowego (zm. 10 października 1835 r. w Dreźnie). Mieszka na stancji przy w domu na Podwalu (ul. Wałowej 20). Na utrzymanie zarabia ucząc języka polskiego dzieci pewnego tarnowskiego Żyda. Często odwiedza ruiny zamku tarnowskiego, ogród księcia Sanguszki, spaceruje nad Wątokiem i Białą. W 1809 roku opuszcza Tarnów i jak wielu jego kolegów wstępuje do wojska Księstwa Warszawskiego.

1806

Tarnów dotyka epidemia żółtej febry. Jak pisze ksiądz Wincenty Balicki „Tarnów w tenczas wiele ucierpiał; lecz rząd dobroczynny ile mógł zaradzał temu nieszczęściu, a syłał lekarzy umyślnie za to płatnych, ubogim darmo rozdawano lekarstwa, aż przecież to złe ustało".

11 grudnia 1807

Biskup nominat kielecki Wojciech Górski ogłasza w Tarnowie decyzję papieża Piusa VII o zniesieniu diecezji tarnowskiej i przeniesieniu stolicy biskupiej do Kielc. 1 stycznia 1808 roku diecezja tarnowska faktycznie przestaje istnieć. Tarnowska katedra staje się świątynią parafialną w diecezji przemyskiej, podlegającą bezpośrednio oficjałatowi w Pilźnie. Granice parafii tarnowskiej obejmują oprócz miasta Strusinę, Pogwizdów, Zabłocie, Zawale, Grabówkę, Terlikówkę jako przedmieścia oraz wsie Rzędzin, Gumniska, Zawada, Tarnowiec, Chyszów i Krzyż.

Zima 1809

Rząd austriacki, poszukujący intensywnie środków na prowadzenie wojny z Cesarstwem Francuskim, wymusza na Tarnowie „pożyczki na koszta wojenne". Usiłowano przy tym skonfiskować srebrnego kura Bractwa Kurkowego razem z innymi srebrami, aby przetopić je w mennicy na austriackie talary. Nie dopuścili do tego obywatele Tarnowa, którzy w następnym roku złożyli jego równowartość w wysokości 25 florenów w kasie rządowej. Na pamiątkę tego wydarzenia do wnętrza kura włożono kartkę z nazwiskami tych, którzy przyczynili się do jego uratowania. Kur zaginął podczas II wojny światowej.

Lato i jesień 1809

Korpus rosyjski, który na początku czerwca 1809 r. przekroczył granicę austriacką, opanował w części lub w całości osiem galicyjskich cyrkułów w tym tarnowski. Cyrkuły te były zmuszone do utrzymywania tych wojsk. Wartość dostaw z cyrkułu tarnowskiego oblicza się na 344 499 florenów. Kronikarz bernardyński zanotował, że balon wypuszczony przez stacjonujących w mieście żołnierzy rosyjskich zapalił się po zaczepieniu o dach kościoła Bernardynów służący teraz jako prochownia i skład amunicji. W pobliżu znajdował się też magazyn spirytusu księcia Sanguszki. Do wybuchu, który mógł zniszczyć miasto nie doszło dzięki mocnemu sklepieniu budynku, tak że spłonął jedynie dach.

1809

Józef Maksymilian Ossoliński pisze statut pt. *Oryginalna pierwiastkowa ustanowa biblioteki Ossolińskich w obwodowem mieście Tarnowie założyć się mającej*. Z nieznanych przyczyn Ossoliński odchodzi od tego zamiaru i swoją bibliotekę pod nazwą Zakład im. Ossolińskich zakłada w 1817 roku we Lwowie.

1810

Gimnazjum tarnowskie zreorganizowano z 5-klasowego na 6-klasowe.

Około tego roku rozebrany zostaje budynek dawnego szpitala św. Ducha. Szpital zostaje przeniesiony do budynku obok rozebranej Bramy Pilzneńskiej. Utrzymywany był z dobrowolnych składek mieszczan.

1810-16

W kościele parafialnym (dzisiaj katedralnym) rozebrano grożącą zawaleniem wieżę do wysokości pierwszego gzymsu. Przyczyną uszkodzenia budowli miało być uderzenie pioruna. Według Walerego Eljasza rzeczywistym powodem obniżenia wieży była plotka o skarbie ukrytym w jej murach. Przebito też ściany między kaplicami a kruchtą po południowej stronie, tworząc jedno wnętrze kaplicy św. Walentego. Na Przedmieściu Krakowskim rozebrano kościół św. Anny. Przed rokiem 1812 ukończona zostaje barokowo-klasycystyczna kaplica pw. św. Józefa, pierwsza na cmentarzu komunalnym na Zabłociu, ufundowana przez Ignacego Radzikowskiego, zarządcę dóbr Sanguszków za czasów księcia Hieronima i jego syna Eustachego, jako kaplica rodzinna. Wewnątrz kaplicy znajduje się obelisk upamiętniający żonę Ignacego Józefę, zmarłą w 1805 roku. Przed zbudowaniem kaplicy stał na wolnym powietrzu.

4 września 1812

Według napisu nagrobnego, ufundowanego przez córkę Mariannę w Sławucie w wieku 69 lat umiera książę Hieronim Sanguszko. Pochowany został w Białogródce w podziemiach ufundowanego przez siebie kościoła Przemienienia Pańskiego. W Gumniskach zamieszkała wdowa Anna Sanguszkowa, która otrzymała dobra tarnowskie w dożywocie

Koniec sierpnia 1813

Powódź pustoszy okolice Tarnowa. Wzburzonej wodzie opiera się nowy most na Białej.

1813

Po śmierci Stanisława Mayra sędzią prezydentem Tarnowa zostaje Jan Mikocki. Pełni on tę funkcję tylko przez rok. Nie wiadomo kto pełnił tę funkcję w latach 1815-16.

Wybudowano wygodną drogę przez Zabłocie do pałacu w Gumniskach.

19(?) czerwca 1814

Około godziny 9.00 w okolicy ul. Żydowskiej wybucha pożar trwający 5 godzin, który niszczy drewniane i murowane domy oraz synagogę. Płoną także oba klasztory bernardyńskie z kościołami oraz wiele domów na Zabłociu. Był to ostatni wielki pożar całego Tarnowa. W jego wyniku ukształtował się plac Chlebowy, zwany od 1877 roku do dnia dzisiejszego Rybnym (przedtem placem Rybnym nazywano niewielki plac przy ul. Starej). Nowy (po bernardynkach) klasztor Bernardynów odbudowano staraniem Ignacego Radzikowskiego, zarządcy dóbr Sanguszków. Plan miasta sporządzony po pożarze ukazuje m.in. nowe ulice na północny wschód od ul. Wałowej, utworzone w miejscu dwóch dawnych folwarków należących do kanoników kolegiaty tarnowskiej.

Z początkiem XIX wieku ul. Folwarczna (obecnie Kupiecka i częściowo L. Waryńskiego), wraz z ulicami Nową, Bóżnic oraz pl. Pod Dębem (obecnie pl. Bohaterów Getta) staje się osią nowego układu urbanistycznego na Zawalu. Na pl. Pod Dębem wyznaczono w dni targowe miejsce postoju dla przybywających do Tarnowa chłopów. W pozostałe dni był tam postój fiakrów. Z czasem wokół niego powstały tanie hotele. Po roku 1814 na placu za zlikwidowaną Bramą Pilzneńską wzniesiono okazałą klasycystyczną kamienicę o trzech kondygnacjach zwaną później „domem kupieckim" (ul. Brama Pilzneńska 4), a przy pl. Drzewnym klasycystyczny pałacyk z kolumnowym portykiem (obecnie ul. H. Kołłątaja 1).

1814-17

Inżynier Bonawentura Losi von Losenau wykonuje plany budynków pokolegiackich i szkoły, które zostają wyremontowane i przystosowane do funkcji siedziby Gimnazjum.

4 października 1815

W domu numer 64 przy Burku rodzi się Józef Władysław Krogulski, pianista, kompozytor, dyrygent i nauczyciel śpiewu, związany później z Warszawą (zm. w Warszawie 9 stycznia 1842 r., pochowany na Cmentarzu Powązkowskim).

Czerwiec/lipiec 1817

Podczas objazdu Galicji i Siedmiogrodu Tarnów odwiedza cesarz Franciszek II z małżonką Karoliną Augustą. Podczas pobytu oglądają m.in. pomniki w kościele parafialnym i całe miasto z Góry św. Marcina. W miejscu, gdzie stali zasadzono na pamiątkę kilka drzew.

Prezydentem Tarnowa mianowany zostaje Andreas Szikszay. Pełni tę funkcję tylko przez rok. W roku następnym był wakat na tym stanowisku.

Zbudowano drogę z Tarnowa na Węgry przez Górę św. Marcina. Początkowy odcinek to dzisiejsza ul. J. Dąbrowskiego, dawna ulica św. Marcina.

Umiera Marcin Potaczewski, sekretarz cyrkułu. Upamiętniony zostaje pięknym nagrobkiem klasycystycznym na cmentarzu komunalnym na Zabłociu.

25 lipca 1818

Tarnów awansowany zostaje z trzeciej klasy miast galicyjskich, czyli municypalnych, do klasy drugiej, to jest do rzędu miast cesarskich.

17 sierpnia 1818

Otwarto publiczną szkołę żeńską o klasie robót kobiecych z 82 uczennicami i nauczycielką Franciszką Mink (Munk).

25/26 grudnia 1818

W Tarnowie gości przejazdem car Aleksander I Romanow. Nocuje w domu Jakuba Kamienobrodzkiego (pl. Kazimierza Wielkiego 4/ul. Katedralna 5).

1819

Burmistrzem (Bürgermeister) Tarnowa mianowany zostaje Franz Baldini, który sprawuje ten urząd przez 19 lat.

Fryderyk Sattelberger otwiera księgarnię. Po śmierci właściciela w 1824 roku objął ją Jan Milikowski, właściciel księgarni także we Lwowie i Stanisławowie. Tarnowska księgarnia funkcjonowała potem jako filia księgarni lwowskiej. Mieściła się ona w pobliżu katedry.

1820

Miasto Tarnów liczy 2 136 mieszkańców, jego przedmieścia – 2274, wsie podmiejskie: Zabłocie – 536, Pogwizdów – 438, Strusina – 1325, Grabówka – 796, Terlikówka – 135.

1821

Wieża kościoła parafialnego (dzisiaj katedra) zostaje podniesiona i nakryta kopulastym hełmem.

1822

Tarnów zostaje włączony do nowo utworzonej diecezji tynieckiej, którą kieruje były benedyktyn biskup Grzegorz Tomasz Ziegler, z pochodzenia Niemiec, profesor dogmatyki i kaznodzieja kościoła katedralnego w Wiedniu.

22 września 1823

W drodze z Wiednia do Czerniowiec Tarnów po raz drugi odwiedza cesarz Franciszek II. Przy okazji wizytuje instytucje publiczne.

1823

Działalność rozpoczyna drukarnia Józefa Karnstädta.

1823-25

Dawny konwent Bernardynów zostaje gruntownie przebudowany. W budynku kościoła, z którego zachowane zostały mury zewnętrzne, umieszczono siedzibę Sądu Szlacheckiego, a w jedynym zachowanym skrzydle południowym klasztoru – więzienie. Błędny jest pogląd, że zachodnia, klasycystyczna część budynku została dobudowana wtedy do

późnogotyckiego kościoła. Cały budynek to dawny kościół, który składał się z chóru większego – część zachodnia i chóru mniejszego (inaczej chóru braci) – część wschodnia. Przy okazji zasypano podziemia klasztoru (m.in. podziemny korytarz prowadzący od wieży dzwonnicy położonej na południe od kościoła do krypty pod chórem braci), które – jak uważał ks. Wincenty Balicki w 1829 roku – „miały związek z zamkiem tarnowskim". Z kolei w 1834 roku tarnowianin Adam Gorczyński w „Rozmaitościach" (dodatek do „Gazety Lwowskiej") pisał w tej sprawie: „Pomnę lat temu dziesiątek pokazywano nam studentom w środku ruderów klasztoru oo. Bernardynów w mieście Tarnowie otwór w ziemię spuszczającego się kanału i mniemanie było u ludu powszechne, iż kanał ten ciągnął się pod ziemią na ćwierć mili i dochodził do zamku, którego szczątki sterczą jeszcze na tak zwanej górze Marcina. Dziś ani śladu dojrzeć kanału i powieść o nim zamilkła". Powtarzane wciąż pytanie o podziemne połączenie klasztoru z zamkiem świadczy o tym, że „powieść" wśród tarnowian jednak przetrwała.

2 czerwca 1824

Na jarmarku w Dąbrowie nagrody pieniężne Skarbu Rządowego za przychów najpiękniejszych źrebców w stadach skarbowych otrzymali m.in.: Julianna Schifferowa, poczmajstrowa w Tarnowie i Jan Cieśla, poddany z Chyszowa.

29 grudnia 1825

Cesarz Franciszek II nadaje Wincentemu Urcie, mieszczaninowi i piwowarowi w Tarnowie 5-letni przywilej na odkrycie metody: *1) robienia w oznaczonym czasie spirytusu, piwa i octu zbożnego za pomocą aparatu parowego bez użycia umyślnego paliwa; 2) bez większego wydatku materiału opałowego, i bez dłuższego czasu, zyskania trzy razy większej ilości słodu; 3) wodę do destylowania jak i dla opatrywania nią ludzi na mil kilka, prostym i łatwym sposobem sprowadzać, i pomocą małego urządzenia, takowe do gaszenia pożaru korzystnie używać*.

1826

Kończy się trwająca od 1813 roku budowa nowego „Browaru Książęcego" na Strusinie, wzniesionego z inicjatywy księcia Erazma Eustachego Sanguszki. Jest to pierwsza nowoczesna fabryka Tarnowie.

25 października 1826

Do prowincji galicyjskiej przyjęto formalnie tarnowski klasztor bernardyński, co zakończyło okres niepewności co do jego dalszych losów.

16 listopada 1826

Biskup tyniecki Grzegorz Tomasz Ziegler powiadamia duchowieństwo diecezjalne o swoim przeniesieniu się do Tarnowa i zmianie nazwy diecezji na tarnowską. Siedzibą biskupa i konsystorza staje się pałacowa kamienica Rynek 4 kupiona przez Gubernium

galicyjskie od księcia Eustachego Sanguszki. Seminarium duchowne (początkowo IV rok studiów) przeniesiono z Bochni i umieszczono w tarnowskim klasztorze Bernardynów (dawniej Bernardynek). Pierwszym jego rektorem był od 1822 roku ks. Andrzej Rainer (zm. 1862). Biskup Ziegler rozpoczyna we lwowskim Gubernium starania o budowę odpowiedniego gmachu dla tej instytucji, pierwszej tarnowskiej szkoły wyższej. Zamierza także utworzyć „dom poprawy" dla księży uzależnionych od alkoholu, ale urzędnicy Cyrkułu wymawiają się brakiem pieniędzy na ten cel.

28 kwietnia 1827

Biskup Grzegorz Tomasz Ziegler wmurowuje kamień węgielny pod przebudowę katedry. W tym samym roku konsekruje także odnowiony kościół Bernardynów, który otrzymuje wezwanie Podwyższenia Krzyża Świętego.

8 lipca 1827

Uroczysty ingres biskupa Grzegorza Tomasza Zieglera do katedry tarnowskiej. „Gazeta Lwowska" opublikowała relację z przebiegu uroczystości:

W niedzielę, dnia 8 t.m. wystrzały z moździerzy zwiastowały mieszkańcom Tarnowa i całej okolicy mającą nastąpić uroczystość. O trzech kwadransach na 10 wszystka Najprzewielebniejsza Kapituła Tarnowska, pod przewodnictwem J.X. Kanonika Fukiera i Proboszcza katedralnego, przy licznym orszaku Duchowieństwa, udała się w pochodzie uroczystym z kościoła katedralnego do pałacu biskupiego, zkąd przy odgłosie dzwonów i pieśniach nabożnych, Prałaci wprowadzeni zostali do katedry. Kościół nasz, lubo pieczołowitością, naszego Pasterza zupełnie odnowiony, wszelako jego troskliwością jeszcze na prędce do tego obrzędu stosownie ubrany został. Po prawej ręce pod pysznym baldachimem zajął miejsce JW.JX. Prymas, Arcybiskup [Andrzej Alojzy Ankwicz]; na przeciw niego JW.JX. Biskup, otoczony całą Kapitułą; w ozdobnym krześle usiadł JO. Xiążę [August Longin] Lobkowicz, Gubernator Królestw Galicyi i Lodomeryi; po obu stronach ołtarza w stalach Xiążęta Henryk Lubomirski i Eustachy Sanguszko, dziedzic Hrabstwa Tarnowskiego, tudzież Członkowie Stanów Galicyjskich: Starosta Dąmbski z Wojnicza, Stojowski z Dąmbrowy, Hrabia Ankwicz z Machowy, Hrabia Stadnicki z Wielkiejwsi i wielu innych obywateli, jakoteż wszyscy Urzędnicy i Jenerałowie Trappe i Schlottheim z całym głównym Sztabem; w środku kościoła stało wojsko [...]. Prymas w dobitnej i treściwej mowie przypominającej złote wieki naszej literatury, wystawił cel i zamiar tego świętego obrzędu, wspomniał o zasługach i zaszczytach czcigodnych założycieli miasta i kościoła Tarnowskiego, Hr. Tarnowskich i Xiążąt Ostrogskich, jakoteż teraźniejszego dziedzica, Xięcia Eustachego Sanguszki [...]. Walenty Kostkowicz, kanonik honorowy i Kanclerz Konsysytorza Tarnowskiego, odczytał z ambony w językach łacińskim i polskim bulle Ojców świętych ś.p. Piusa VII i Leona XII, dotyczące się erekcyi naprzód Biskupstwa Tynieckiego, a potem na Tarnowskie zamienionego, oraz i potwierdzenie Najjaśniejszego Pana. Poczem JW.JX. Prymas, na mocy powyższych wyroków, jako Legat od Stolicy św. przeznaczony, uroczyście wprowadził JW.JX. Biskupa Naszego, i Najprzewielebniejszą Kapitułę Tarnowską inaugurował [...]. Tegoż samego dnia JW.JX. Biskup dał wielki objad, podejmując hojnie najdostojniejszych swych gości, a dnia drugiego przeszło na sto osób, Xiążę Sanguszko [...]. Xiążę Gubernator zwiedził wszystkie subselija [tzn. urzędy – KM] i znajdujące się tutaj szkoły gymnazyjalne, normalne i panieńskie, gdzie wszędzie wysokie swe zadowolnienie z dobrego porządku i postępu uczniów, naczelnikom tychże szkół jak najłaskawiej okazać raczył.

Uroczystość ta była właściwie pożegnaniem biskupa Zieglera z Tarnowem, ponieważ w tym czasie był już na własną prośbę zamianowany biskupem Linzu i w dniu 6 sierpnia 1827 roku opuścił Tarnów na zawsze. Główną przyczyną jego odejścia z Tarnowa był brak znajomości języka polskiego. Mimo krótkiego pontyfikatu biskupa Zieglera to właśnie dzięki jego staraniom stolica biskupia na stałe wróciła do Tarnowa i utworzone zostały w nim instytucje kurialne. Biskup Ziegler zmarł 15 kwietnia 1852 roku w Linzu.

Lipiec – wrzesień 1827

W Tarnowie przebywa i wielokrotnie występuje Teatr Lwowski.

1827-32

Po odejściu biskupa Zieglera do Linzu diecezją zarządza wikariusz generalny ks. Jan Chrzciciel Fukier (zm. 16 sierpnia 1849 r. w Tarnowie). Dwukrotnie odmówił przyjęcia godności biskupa ordynariusza. Ks. Jan Chrzciciel Fukier razem z proboszczem ks. Stanisławem Kostką Zabierzewskim kontynuował rozbudowę katedry. W jej ramach przedłużono i przykryto nowym sklepieniem prezbiterium, wstawiono nowy główny ołtarz, odbudowano chór muzyczny, kaplice i zakrystię po północnej stronie nawy głównej połączono w jedno wnętrze (kaplica św. Anny). Całość elewacji otynkowano. W ten sposób katedra otrzymała układ bazylikowy, zatracając jednocześnie gotyckie cechy stylowe. Podczas prac uszkodzono pomniki w prezbiterium. Katedra wzbogaciła się o antepedium wykonane ze srebrnej blachy w latach 1753-55 we Wrocławiu i Augsburgu przez złotników Tobiasza Plackwitza, Beniamina Hentschela i Gotfrieda Bartermanna, ufundowane pierwotnie dla klasztoru tynieckiego przez opata Stanisława Benedykta Bartoszewskiego herbu Bończa. Prawdopodobnie również wtedy umieszczono w katedrze wielki krucyfiks przy wyjściu południowym.

Maj 1828

Jak wspomina Ksawery Prek w kościele katedralnym tarnowskim odkryto grób książąt Ostrogskich: „powiadano mi, że ciała ich są dobrze zachowane i znaleziono je przystrojone w łańcuchy i pierścienie. Złożono je do skarbca. Księżna miała na sobie różaniec, z którego jeden paciorek posłałem księżnej generałowej Czartoryskiej".

15 października 1828

Umiera Norbert Mecenzefii, od 1780 roku dyrektor szkół normalnych w Tarnowie. Twórca m.in. pierwszych szkół żeńskich w mieście.

1829

Miasto Tarnów z przedmieściami liczy około 3 500 mieszkańców, z których 1/3 to Żydzi. Parafia Tarnów (miasto i jego przedmieścia: Strusina, Pogwizdów, Burek, Zabłocie, Grabówka oraz wsie podmiejskie: Rzędzin, Gumniska, Zawada, Tarnowiec, Terlikówka, Klikowa, Chyszów i Krzyż) liczy 13 201 mieszkańców. W tym 9 530 katolików, 36 protestantów, 3 635 żydów.

Przy tarnowskim Seminarium Duchownym utworzono dwuletni fakultet filozoficzny jako stopień przejściowy ze szkolnictwa średniego do wyższego.

Pierwsza wzmianka o kapliczce św. Jana Nepomucena na Zabłociu. Posąg świętego wykonano w tradycji barokowej, a sama kapliczka jest neogotycka. Ks. Wincenty Balicki wspomina o niej, że dawnymi czasy każdego 16 maja, dniu poświęconym Nepomucenowi, młodzież po przystrojeniu posągu świętego kwiatami i oświetleniu go śpiewała przy nim pieśni pobożne. Później zakazano tego obyczaju ze względu na różne nadużycia.

Grudzień 1830

Do Tarnowa dociera wiadomość o wybuchu powstania w Królestwie Kongresowym. Jednym z tarnowian, który przyłączył się do niego jest student Akademii Lwowskiej Jan Józef Tyssowski (ur. 8 marca 1811 r. w Tarnowie). Pod pretekstem wycieczki imieninowej wraz z grupą kolegów 18 lutego 1831 roku udał się on do Zamościa, gdzie zaciągnął się do artylerii fortecznej. Do powstania przystępuje też grupa gimnazjalistów, m.in. 17-letni Adolf Kamienobrodzki, późniejszy urzędnik Magistratu i uczestnik ruchów spiskowych w 1846 i 1848 oraz powstaniec w 1863 roku. Wielu tarnowian wspomaga materialnie walkę o niepodległość toczoną za granicą zaboru. Istotną rolę w działaniach zbrojnych odgrywa urodzony w Tarnowie generał Józef Bem. W powstaniu uczestniczy także książę Władysław Sanguszko, który w randze podporucznika służy jako adiutant dwóch naczelnych wodzów powstania. Po jego upadku osiadł na stałe w Gumniskach. Jego starszy brat Roman Stanisław Sanguszko za udział w powstaniu pieszo i w kajdanach poprowadzony został na Sybir, gdzie spędził 14 lat.

26 maja 1831

Podczas bitwy pod Ostrołęką generał Józef Bem, dowodzący baterią artylerii lekkokonnej śmiałym atakiem umożliwia odwrót armii polskiej.

1831

Wydano pierwszą pracę monograficzną o Tarnowie pt. *Miasto Tarnów pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym i naukowym* autorstwa ks. Wincentego Balickiego (zm. po 1855). Praca powstała w 1829 roku. Po uzyskaniu 100 przedpłat ksiądz Balicki własnym kosztem zlecił wydrukowanie jej w tarnowskiej drukarni Józefa Karnstädta.

Nowym biskupem ordynariuszem tarnowskim mianowany zostaje Ferdynand Maria hrabia Chotek z Wognin. Zanim jednak dotarł do Tarnowa, w październiku tego roku wybrano go na arcybiskupa ołomunieckiego.

W Tarnowie panuje epidemia cholery. Prowizoryczny szpital dla chorych urządzono na Migdałówce, posiadłości na południe od dzisiejszej ulicy Lotniczej między obecnymi ulicami Esperantystów i Zamenhofa. Kierował nim niejaki Orzechowski, który zajmował się głównie przewożeniem zmarłych na cmentarz urządzony w Klikowej.

10 kwietnia 1832

Tarnów zwiedza Seweryn Goszczyński, działacz społeczny, publicysta i poeta polskiego romantyzmu. W *Dzienniku podróży do Tatrów* tak pisał:

Tarnów był stolicą hrabstwa i główną włością sławnej kiedyś rodziny Tarnowskich; hrabstwo Tarnowskie przeszło różnemi kolejami do rodziny Sanguszków, w których ręku zostaje obecnie. Tarnów należy do liczby porządniejszych miast w Galicyi. Celuje między miastami obwodowemi nawet w zachodniej Galicyi. Leży ono w położeniu korzystnem. Bo na najgłówniejszym Galicyjskim gościńcu. Przepływa pod niem Biała, która też wkrótce do Dunajcu wpada. Położony na lekkiej wyniosłości Tarnów ma pozór dosyć wesoły. Oprócz urzędów i władz przywiązanych do każdego miasta obwodowego, jest tu jeszcze Biskup łaciński. Z resztą niema nic coby zasługiwało na szczególniejszą wzmiankę, oprócz Kościoła Katedralnego, gdzie jest kilka grobów mających wartość historyczną. Pod tym względem najlepszy opis Tarnowa wyszedł pracą Księdza Balickiego, proboszcza z Lisiej góry. Tarnów od góry Ś. Marcina ozdobiony jest pałacem Książąt Sanguszków, i dosyć obszernym ogrodem. Całe to miejsce zowie się Gumniska. O mało nie ubliżyłem Tarnowu ważnem przepomnieniem. Tarnów jest ojczyzną i mieszkaniem głośnego tu wyrabiacza fajek drewnianych, Kopla. Jego fajki, zwane Koplówki, zasługują w istocie na głośność, jaką mają w sferze okolicznych fajczarzy. Zalecają się i materyałem wybornym, i robotą gustowną: w trwałości nie wyrówna im żadna inna fajka. […] O Szlachcie tutejszej mniej jeszcze mam do powiedzenia jak o chłopach. I tu także zostało niewiele śladów dawnego dobrego, a nowonabyte niewiedzieć do czego podobne. […] Zdarzyło mi się kilka razy spotkać niektórych w oberży w Tarnowie. Miny wprawdzie zawiesiste, hałasu wiele, ale we mnie, patrząc na to wszystko, obudzał sie tylko żal wewnętrzny, myślałem sobie: mój Boże! niedość nam widać przysłowia: mądry po szkodzie, zarabiamy sobie na nowe: waleczny po bitwie. Nadto, Tarnów zrobił sobie smutną głośność z szulerki. Prawda, że niedawno nazbierali tyle laurów że mają na co grać i co przegrywać, ale i w tem powinna być pewna miara.

11 czerwca 1832

Po ingresie do katedry tarnowskiej czwartym biskupem ordynariuszem tarnowskim zostaje Franciszek de Paula Pischtek, biskup pomocniczy w Pradze. Dzięki jego staraniom na gruntach podarowanych przez miasto podjęto budowę Seminarium Duchownego. Wydawał drukiem pierwszy numer „Notificationes" (1833), czasopisma stanowiącego urzędowy organ konsystorza i ordynariusza diecezji, które od 1850 roku jako „Currenda" ukazuje się do chwili obecnej.

1832

Po upadku powstania listopadowego do Tarnowa docierają liczni uciekinierzy oraz polscy emisariusze z Francji. Wielu byłych powstańców kryje się w okolicznych dworach. W Tarnowie powstaje komórka tajnego Związku Bezimiennego, założonego przez Wincentego Tyszkiewicza, którego celem jest pozyskiwanie młodzieży do nowej akcji powstańczej, przygotowywanej przez emigracyjną organizację węglarską (karbonarską) – Związek Zemsty Ludu. Zakończył on działalność po nieudanej zbrojnej wyprawie pod dowództwem pułkownika Józefa Zaliwskiego do Królestwa Polskiego (1833).

1833

Epidemia tyfusu przywleczona prawdopodobnie przez oddział węgierskich huzarów.

Miasto Tarnów odsprzedaje skarbowi wojskowemu plac z folwarku Podwale pod budowę parterowego gmachu szpitala wojskowego (obecnie siedziba Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej). Z kolei budynek dawnego kościoła św. Ducha służący za skład zboża zostaje sprzedany gminie Tarnów „na rozszerzenie" placu i rozebrany. Na placu zwanym popularnie Burek, który otrzymał po stojącym tam kościele oficjalną nazwę św. Ducha (dzisiaj pl. Gen. J. Bema) wykopano studnię. W niedługim czasie zaczęto wznosić wokół niego piętrowe kamienice. Na placu co pewien czas odbywał się handel z wozów i wiece.

1834

Książę Władysław Sanguszko przebudowuje pałac w Gumniskach na stałą siedzibę rodową. Przebudowę upamiętnia tabliczka umieszczona na części zachodniej pałacu. Władysław i Izabella Sanguszkowie gościli w nim m.in. Aleksandra Fredrę, Zygmunta Krasińskiego, Napoleona Ordę, Wincentego Pola i wiele innych znanych postaci życia kulturalnego Polski pod zaborami. Pol w 1862 roku opublikował poemat *Pacholę hetmańskie*, którego akcja toczy się m.in. na zamku tarnowskim.

16 czerwca 1835

W Tarnowie rodzi się Józef Szujski; uczeń tarnowskiego gimnazjum (1846-1852), historyk, pisarz, publicysta, polityk, profesor. Zmarł 7 lutego 1883 roku w Krakowie.

1835

Biskup Franciszek Pischtek kupuje dom i ogród na przedmieściu Pogwizdów i przeznacza go na szpital – „dom ochrony ubogich i chorych". Zatrudniono też w nim stałego lekarza ordynariusza Wilhelma Kocha. Były to początki działalności szpitala miejskiego w Tarnowie. Pierwotny budynek szpitala istniał do 1888 r., kiedy go zburzono. Obejmował on na dolnej kondygnacji salę, pralnię, mieszkanie dla ubogich (2 pokoje dla mężczyzn i 2 dla kobiet. Na górnej kondygnacji 7 pokoi i dwie spiżarnie.

Starostą tarnowskim i dyrektorem Gimnazjum zostaje Józef Breinl von Wallerstern, urodzony około 1800 roku w Pradze.

Po nominacji na metropolitę lwowskiego biskup Franciszek Pischtek opuszcza Tarnów. Niedługo przedtem ufundował krzyż, odlany z żelaza uzyskanego z tatrzańskich rud, który stanął nad brzegiem Czarnego Stawu pod Rysami (był to wtedy teren diecezji tarnowskiej). Jak podaje kronika parafii w Poroninie, krzyż miał stanowić pamiątkę pobytu biskupa 25 sierpnia 1835 roku w Tatrach. Drewniany, nie zachowany do dnia dzisiejszego krzyż kazał postawić w 1823 roku nad Morskim Okiem biskup Grzegorz Tomasz Ziegler, jeszcze jako ordynariusz tyniecki.

W Tarnowie zaczyna działalność ekspozytura Stowarzyszenia Ludu Polskiego kierowana przez Leona Zaleskiego, emisariusza Młodej Polski ze Szwajcarii, uzależniająca powodzenie przyszłego powstania od uświadomienia narodowego chłopów.

12 maja 1836

W tarnowskiej katedrze ma miejsce instalacja biskupa Franciszka Ksawerego Abgaro Zachariasiewicza, urodzonego w Stanisławowie w rodzinie ormiańskiej, wikariusza generalnego archidiecezji lwowskiej. Nowy ordynariusz tarnowski kieruje do wiernych list pasterski w języku polskim, w którym m.in. powołuje się na „dziedzictwo ojców naszych" i przypomina dziejową rolę św. Wojciecha i św. Stanisława. Głównym zadaniem stojącym przed nim było dokończenie budowy seminarium duchownego.

1836

Magistrat z burmistrzem Franzem Baldinim na czele na bardzo niekorzystnych dla miasta warunkach sprzedaje księciu Władysławowi Sanguszce dawny folwark szpitala św. Ducha na Zabłociu.

Rozszerzono cmentarz na Zabłociu, m.in. o część przeznaczoną dla protestantów.

Luty 1837

Fizykiem cyrkułowym w Tarnowie zostaje lekarz szpitala lwowskiego Edward Kellermann. Pracował w Tarnowie do 1851 roku. Przed opuszczeniem miasta otrzymał tytuł jego honorowego obywatela.

1837

W Tarnowie i okolicy działalność zaczyna usunięty z władz zboru Stowarzyszenia Ludu Polskiego Stanisław Malinowski. Przebywa głównie w majątku Chrząstowskich w Szczepanowicach i prowadzi agitację we wsiach. Około 10 czerwca 1837 r. w Pawlikowicach koło Wieliczki w wyniku secesji ze Stowarzyszenia Ludu Polskiego działaczy krakowskiego Zboru Głównego zawiązuje się radykalna Konfederacja Powszechna Narodu Polskiego zmierzająca do przewrotu rewolucyjnego i parcelacji gruntów kościelnych oraz dworskich. Autorem programu jest Stanisław Malinowski.

Według autora hasła „Tarnów" w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* dobudowano wieżę przy kościele Trójcy Przenajświętszej na Terlikówce.

Biskup Franciszek Zachariasiewicz zaprowadza w diecezji tarnowskiej nabożeństwo gorzkich żali, a w następnym roku w kościołach zwyczaj odprawiania stacji drogi krzyżowej.

2 września 1838

Biskup Franciszek Zachariasiewicz konsekruje kaplicę seminaryjną i wprowadza 107 alumnów do wzniesionego w latach 1835-1838 budynku Seminarium Duchownego przy ulicy, która niedługo później otrzyma miano Seminaryjskiej (obecnie ul. J. Piłsudskiego). Budynek powstał na placu ćwiczebnym dla kawalerii. Na czele mieszczącego się w nim Instytutu Teologicznego stał rektor ks. Michał Król.

1838

Na Zawalu władze austriackie dokonują ostatniej znanej próby regularnego ukształtowania nowej dzielnicy miasta poprzez podzielenie go szachownicową siatką szerokich ulic. Zawale tworzą wtedy dwie wielkie połacie terenu byłych folwarków kościelnych zakupionych w 1805 roku przez miasto. Pierwszą połać między ul. Nowy Świat i Seminaryjską (obecnie ul. J. Piłsudskiego) określano jako „Podwale Dyksonówka", drugą, między polną drogą (późniejszą ul. Ustronną, obecnie K. Brodzińskiego) i Nowodąbrowską (dzisiaj Matki Bożej Fatimskiej), nazywano „Infułackie". Obie połacie terenu ciągnące się aż do wsi Krzyż rozdzielał pas prywatnego gruntu Sanguszków od dzisiejszej ul. A. Mickiewicza na północ. Ostatecznie plan został zrealizowany tylko w małej części i szansa na rozwój miasta w tym kierunku pozostała niewykorzystana prawie do końca XIX wieku.

1839

Z tarnowskiego Gimnazjum relegowany zostaje Julian Goslar, głoszący radykalne idee społeczne w prowadzonym przez siebie kilkuosobowym „kółku filozoficznym". Członkiem jego był m.in. Zygmunt Kaczkowski, powieściopisarz i poeta, działacz narodowowyzwoleńczy, a potem także szpieg austriacki (zm. 7 września 1896 r. w Paryżu).

Tymczasowym naczelnikiem miasta mianowany zostaje Franciszek Wotawa. Niewykluczone, że nominacja ta miała związek ze skandaliczną sprzedażą folwarku szpitala św. Ducha przez burmistrza Franza Baldiniego.

13 lipca 1840

Papież Grzegorz XVI mianuje biskupa tarnowskiego Franciszka Zachariasiewicza ordynariuszem przemyskim.

30 lipca 1840

Tarnów zwiedza krajoznawca i etnograf Żegota Pauli (to drugi jego pobyt w tym mieście od 1831 roku). Nocuje w Hotelu Rosyjskim (nieistniejącym) przy rogu ul. Lwowskiej i Szpitalnej. Tak pisał w swoich wspomnieniach:

Miasto Tarnów należy do rzędu porządniejszych miast. Rynek dosyć wielki, w środku ratusz starożytny, dwie apteki, duży nowo wybudowany szpital wojskowy oraz seminarium za miastem gmach znakomity. Jest tu klasztor bernardynów oraz wspaniały kościół katedralny […]. Wieczorem zwiedziłem leżące rozwaliny zamku Tarnowskich, w którym parę piwnic dziś tylko na prochownię użyto, gruzy leżą na dosyć stromym wzgórzu ku południowi. Nieco wyżej leży starożytny kościółek ś. Marcina z modrzewia dotąd zdrowego, w nim są stare dzwony i obrazy, jeden mianowicie z podpisem duńskim, łańcuch z kłódką z jednego kawałka drzewa cisowego wyrobiony, klucza do owej kłódki nie masz. Samo panujące nad całą okolicą położenie dowodzi, że miejsce to święte wzniesione na miejscu dawnej pogańskiej bożnicy […]. Życie w Tarnowie jest bardzo tanie, mianowicie w traktierni na Pogwizdowie, gdzie się mezzo noblessa [średnia szlachta – uwaga KM] zgromadza.

29 listopada 1840

Ingres do katedry tarnowskiej ks. Józefa Grzegorza Wojtarowicza, dotychczasowego administratora diecezji przemyskiej. Nowy biskup tarnowski urodził się w Szynwałdzie i był absolwentem tarnowskiego gimnazjum. Wojtarowicz to pierwszy biskup ordynariusz tarnowski pochodzący z terenu tej diecezji i pierwszy stanu chłopskiego.

15 lipca 1841

Koncertuje Miska Hauser, urodzony w Preszburgu (Bratysławie) 19-letni wirtuoz skrzypiec cieszący się już światową sławą. Na wiolonczeli towarzyszy mu Nowaczek. Mimo że wiadomość o koncercie podano dopiero dzień wcześniej sala była przepełniona.

1841

Burmistrzem Tarnowa mianowany zostaje Ignacy Hingler.

26 stycznia 1842

Z inicjatywy dobroczynnych towarzystw żydowskich, a przede wszystkim z fundacji tarnowskiej filantropki Debory Menkes-Wekslerowej, otwarto szpital żydowski na Pogwizdowie (dzisiaj jeden z budynków Specjalistycznego Szpitala im. E. Szczeklika stojący przy al. Matki Bożej Fatimskiej). Pierwszym dyrektorem zostaje Ignacy Kreutzer. Funkcję tę pełnił przez 36 lat. Od 1870 roku był także ordynatorem szpitala miejskiego. W 1872 roku doktor Kreutzer otrzymał tytuł honorowego obywatela miasta Tarnowa. Zmarł 17 marca 1889 roku w Tarnowie.

2 lutego 1842

Rozdzielono urzędy fizyka (lekarza) obwodowego i fizyka (lekarza) miejskiego. Fizyk miejski odpowiedzialny był za nadzór epidemiologiczny, higienę komunalną, ochronę przed epidemiami i walkę z nimi, kontrolę służby zdrowia (szpitale, przytułki, apteki). Urząd fizyka miejskiego w Tarnowie obejmuje Józef Starkel.

1 października 1843

Z inicjatywy księżnej Izabeli Sanguszkowej i dam z Towarzystwa Dobroczynności powstaje zakład dla sierot płci żeńskiej, który umieszczono w wynajętym domu Popławskiego koło kościoła Matki Bożej na Burku. Środki finansowe na ten cel pochodziły z funduszów własnych księżnej i dam oraz z datków zbieranych podczas balów i koncertów. W 1894 roku ochronkę przeniesiono do kamienicy przy ul. Ogrodowej (dzisiaj ul. J. Bema).

10 marca 1844

W Tarnowie rodzi się Alfred Kamienobrodzki, budowniczy, architekt, wybitny akwarelista, syn Adolfa. Razem z ojcem wziął udział w powstaniu styczniowym, podczas którego został ciężko ranny (zm. 25 listopada 1922 r. we Lwowie).

1844

Działalność rozpoczyna tarnowski komitet rewolucyjny, w skład którego wchodzą Franciszek Eliasiewicz, Franciszek Wolański i prawdopodobnie Julian Goslar. Agentem Towarzystwa Demokratycznego Polskiego na Tarnów zostaje Jan Józef Tyssowski, były sekretarz księcia Władysława Sanguszki.

Napad pachołków książęcych na transport alkoholu do miasta wywołuje poważne rozruchy. Transport zapewne przejeżdżał przez należące do Sanguszków Zabłocie lub Strusinę. Przyczyną tego typu incydentów było to, że Tarnów posiadał jedynie monopol winny i piwny. Prawo pędzenia gorzałki zastrzegli sobie w 1745 roku Sanguszkowie. W 1843 roku burmistrz Ignacy Hingler rozpoczął rokowania z Władysławem Sanguszką w sprawie wykupu monopolu wódczanego na terenie Tarnowa.

Biskup Józef Grzegorz Wojtarowicz zakłada w diecezji Towarzystwo Wstrzemięźliwości. Po akcji rekolekcyjnej około 42 procent diecezjan ślubowało całkowitą abstynencję, a blisko 29 procent abstynencję mierną, wstępując tym samym do Towarzystwa Wstrzemięźliwości. Masowość tej akcji wzbudziła zaniepokojenie rządu austriackiego, obawiającego się, że niektórzy księża pod pozorem walki z alkoholizmem buntują wieś przeciw cesarzowi.

2 marca 1845

Powstaje Towarzystwo Strzeleckie jako spadkobierca tradycji dawnego Bractwa Kurkowego. Oficjalnym celem Towarzystwa miała być rozrywka w formie strzelania do tarczy, nieoficjalnym –przygotowanie do walki o niepodległość. Pierwszym królem kurkowym odnowionego Towarzystwa Strzeleckiego został Stanisław Waguza, tarnowski adwokat.

10 kwietnia 1845

Do Tarnowa dotarł duży transport jęczmienia ze Śląska, który rząd z powodu panującego głodu zakupił na zapomogę dla poddanych.

20 kwietnia 1845

W Tarnowie rodzi się Emil Władysław Śmietański, pianista i kompozytor, profesor klas fortepianu w w Wiedniu, znakomity wykonawca dzieł Bacha, Mozarta, Beethovena i Chopina. Jego kompozycje obejmują różne gatunki muzyki fortepianowej, zostały one jednak zapomniane. W 1883 r. z dużym powodzeniem występował w Anglii i Belgii. Po raz ostatni koncertował w Krakowie i w Wiedniu w kwietniu 1884 r., potem choroba wyłączyła go z czynnego życia muzycznego. Ginie w katastrofie kolejowej pod Wiedniem w 1886 r. Pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Wiosna 1845

W Tarnowie odbywa się narada spiskowców, podczas której powierzono Edwardowi Dembowskiemu i Franciszkowi Wiesiołowskiemu przygotowanie 6 obwodów w zachodniej Galicji do wybuchu powstania. W tym czasie starosta (Kreishauptman) tarnowski Breinl wysyła do wsi cyrkułu komisarzy, którzy pod rozmaitymi pozorami spotykają się z chłopami i rozpuszczają pogłoski, że panowie gotują „rzeź poddanych".

29 lipca 1845

Towarzystwo Dobroczynności, z damą wydziałową Joanną (?) Morbitzer na czele, organizuje w budynku ujeżdżalni koncert, z którego dochód przeznaczono na pomoc powodzianom. Występowały amatorki i amatorzy. Szczególny aplauz wzbudziła uwertura z opery Rossiniego *Semiramis* rozpisana na 8 fortepianów i wykonana przez 16 osób.

Listopad 1845

W gumniskim pałacu księcia Władysława Sanguszki odbywa się konferencja galicyjskich ziemian w sprawie kwestii chłopskiej. Relacje między dworami a gromadami były coraz bardziej zaognione i odczuwano wiszący w powietrzu wybuch. Podczas konferencji uczestnicy przedstawiali swoje projekty ich ułożenia. Wprawdzie od trzech lat w Sejmie Stanowym zbierającym się we Lwowie powstawały rozwiązania tej kwestii, ale rząd austriacki celowo opóźniał ich przyjęcie, aby reforma przyjęta była przez chłopów jako zrealizowana z inicjatywy rządu, a nie polskich panów.

1845

Według rodzinnych przekazów Błaszkiewiczów w tym właśnie roku rolnik ze Strusiny Jan Błaszkiewicz zaczął wypiekać chleb na sprzedaż, dając początek tradycji piekarni Strusianka, prowadzonej wciąż przez Błaszkiewiczów, najstarszą obecnie rodzinę tarnowską, związaną z Tarnowem od 1 połowy XVI wieku.

24 stycznia 1846

Ukonstytuowany w Krakowie Rząd Narodowy, w skład którego wszedł Jan Józef Tyssowski jako przedstawiciel zaboru austriackiego, wyznacza wybuch powstania na noc 21/22 lutego. Liczono na rozluźnienie w tym czasie dyscypliny oficerskiej w związku z końcem karnawału i balem gubernatorskim we Lwowie. Wielkorządcą Galicji mianowany zostaje Franciszek Wiesiołowski, dziedzic Wojsławia. Atakiem na koszary w Tarnowie ma dowodzić major Leon Czechowski, oficer Wojska Polskiego w powstaniu listopadowym, dzierżawca Zalasowej i folwarku funduszu szpitalnego w Tarnowie. Do oddziałów powstańczych mieli dołączyć wtajemniczeni uczniowie Gimnazjum i alumni Seminarium Duchownego. W akcję spiskową włączona została część profesorów Seminarium Duchownego, z prefektem ks. Janem Chełmeckim na czele.

3 lutego 1846

Starosta (kreishauptmann) tarnowski Józef Breinl von Wallerstern otrzymuje donos od trzech Żydów z Ryglic, że z nakazu mandatariusza Karola Semetkowskiego gromadzona jest broń dla powstańców. Tydzień później Semetkowski zostaje aresztowany wraz z trzema rygliczaninami. Wachmistrz Anton Kopecký melduje swojemu dowódcy w Ryglicach, że został przekupiony przez Semetkowskiego i wciągnięty do akcji spiskowej. Przekazuje też wszelkie znane mu informacje, łącznie z tą, że głową spisku w Tarnowie jest Wiesiołowski.

11-15 lutego 1846

Pomimo rozkazu starosta Breinl odwleka aresztowanie Franciszka Wiesiołowskiego i jego brata, a otrzymawszy od gubernatora Galicji arcyksięcia Ferdynanda d'Este bezwarunkowy rozkaz aresztowania wysyła do Wojsławia dwóch sprzyjających Polakom urzędników, którzy nie zastają ich w dworze.

17-18 lutego 1846

Z powodu wielu aresztowań wśród spiskowców, głównie w Wielkopolsce i we Lwowie rozpoczęcie powstania w trzech rozbiorach zostaje odwołane. Decyzji tej sprzeciwia się m.in. Jan Józef Tyssowski. 17 lutego wiadomość o odwołaniu dociera do przebywającego w Tarnowie Wiesiołowskiego. Major Leon Czechowski samowolnie przyspiesza termin ataku na Tarnów na noc 18/19 lutego i rozsyła instrukcje do głównych punktów zbornych. Powstańcy z północnej części cyrkułu tarnowskiego pod dowództwem Czechowskiego mają zebrać się przy cmentarzu cholerycznym w pobliżu lasku klikowskiego, oczekując na sygnał do uderzenia na Tarnów. Ma nim być pożar karczmy na Górze św. Marcina, gdzie dotrzeć mieli powstańcy z południowej części cyrkułu, dowodzeni przez Józefa Eisenbacha, dziedzica Pleśnej. W tym czasie uprzedzony o wybuchu powstania starosta tarnowski Józef Breinl von Wallerstern na tajnym spotkaniu wzywa wójtów do stawienia oporu szlachcie oraz wszystkim wrogom cesarza. Izaak Luxenberg, dzierżawca propinacji alkoholowej w Tarnowie, na polecenie starosty werbuje okolicznych szynkarzy, którzy szerzą wśród chłopów pogłoski, że cesarz zniósł już pańszczyznę, a tylko szlachta nie pozwala im tego ogłosić i że „Polacy", czyli szlachta zamierzają ich wymordować.

18/19 lutego 1846

W śnieżnej zadymce uderzenia chłopskich band pod Odporyszowem, Łukową i Lisią Górą uniemożliwiają powstańcom natarcie na Tarnów od północy. Zmasakrowani lub pojmani zostali też członkowie oddziału powstańczego mającego atakować od południa. Eisenbach z synem zostają zabici. Czechowski znika nad ranem i w chłopskim przebraniu bez powodzenia próbuje uciec na Węgry. Rozpoczynają się krwawe napady na dwory. W całym cyrkule tarnowskim napadnięto ponad 130 dworów.

19-22 lutego 1846

Na plac przed Starostwem (dzisiaj pl. Sobieskiego) chłopi zwożą trupy około 150 ofiar rzezi nazwanej „rabacją galicyjską". Przyprowadzają także licznych pojmanych, często

ciężko rannych, aby oddać ich w ręce władz. Ranni, w większości śmiertelnie, wydostani z rąk chłopskich składani są w prowizorycznych lazaretach urządzonych przez Kamienobrodzkich w ich kamienicy (ul. Katedralna 5) i w pałacu Władysława Sanguszki w Gumniskach. W późniejszych latach krążyła pogłoska, że na podwórzu Hotelu. Krakowskiego znajduje się zasypana studnia, do której sztab powstańczy wrzucił cenne dla dzisiejszych historyków akta dotyczące organizacji powstania na terenie Tarnowa i okolicy oraz sporą ilość broni.

W dniach rzezi ks. Walerian Serwatowski, profesor seminarium duchownego i radny miejski spowiadał w lazarecie rannych. W skardze do cesarza na swoje aresztowanie napisał potem:

Ale to, co na ulicy ujrzałem okropnie mię na nowo wzruszyło. Spostrzegłem pijanego chłopa, który wynoszonego na płachcie z sali szpitalnej trupa przebijał żelaznemi widłami. Dwóch rzemieślników pochwyciło chłopa, chcąc go zaprowadzić na policyę, ale przechodzący właśnie oficer z pułku Haynau kazał uwolnić pojmanego. Szedłem dalej i ujrzałem kupę chłopów, uzbrojoną w cepy i w widły, zbliżającą się ku mnie. Chłop jeden na pańskim jechał koniu i wołał do tej gromady: Naszych panów jużeśmy pozabijali!... To wszystko zniewoliło mię do przemówienia kilku słów do ludu, a to tej treści: Bóg jest mścicielem krwi przelanej, ponieważ on dał piąte przykazanie „Nie zabijaj" a siódme „Nie kradnij". Rabusie i zbójcy odpowiedzą za to przed tronem Boga Najsprawiedliwszego! Pokornie wysłuchali ci chłopi słowa Bożego, zdjąwszy czapki z głowy. Poszedłem spokojnie do domu, i ani mi przez myśl nie przeszło, iżbym się przez to stać miał winnym zbrodni[3].

20 lutego 1846

Biskup Józef Wojtarowicz kieruje list do wiernych, wzywając do zaprzestania mordów.

3 marca 1846

Ostatecznie upada powstanie krakowskie, którego dyktatorem był Jan Józef Tyssowski (zm. 5 kwietnia 1857 r. w Waszyngtonie).

14 marca 1846

Biskup Józef Wojtarowicz ogłasza brewe papieża Grzegorza XVI *Inter gravissimas*, w którym papież potępił wszystkich spiskujących przeciw cesarzowi. W komentarzu biskup wyraża zadowolenie z powodu stłumienia rebelii i wzywa do uległości rządowi. Mimo to biskup ordynariusz „samowolnie" usuwa z kierowania Seminarium Duchownym mianowanego przez cesarza i ultralojalnego wobec władz ks. Antoniego Heera. W ramach represji rządowych ks. Walerian Serwatowski zostaje karnie przesiedlony z diecezji tarnowskiej do Linzu w charakterze wikarego za podburzanie ludu i publiczne potępienie działań rządu. W tarnowskim klasztorze Bernardynów przetrzymywani są księża Jan Chełmecki i Jan Kitrys, proboszcz z Dąbrowy oskarżeni o popieranie powstania. Potem wysłano ich do zakładu poprawczego dla księży w Przeworsku. Do Rzeszowa musiał przenieść się doktor Józef Starkel, który publicznie zarzucił staroście tarnowskiemu inspirowanie rzezi (powrócił do Tarnowa w 1855 roku).

[3] S. Schnür Pepłowski, *Krwawa karta: opowieść z przeszłości Galicyi*, Lwów 1896, s. 79.

7 kwietnia 1846

Cesarz Ferdynand I zatwierdza kontrakt między Magistratem a księciem Władysławem Sanguszką, zawarty 8 stycznia 1845 roku. Zgodnie z nim miasto wykupiło od niego i przyszłych spadkobierców monopol propinacyjny na terenach podmiejskich Strusiny, Grabówki, Zabłocia, Terlikówki i Kantorii. Ponieważ gmina miasta Tarnów nie była w stanie zapłacić księciu ustalonej sumy 60 000 zł reńskich, dlatego wypłaciła połowę i zobowiązała się na „wieczne czasy" corocznie wypłacać Sanguszkom połowę dochodu z propinacji. Książę zatrzymał w mieście gorzelnię, fabrykę likierów i browar jako własność prywatną. Zgodnie z umową pod jurysdykcję miejską powróciły wyżej wymienione wsie podmiejskie. Powiększone miasto liczy 8 459 mieszkańców. W kontrakcie książę zastrzega sobie, że wieżę ratusza będzie zawsze wieńczyć znak Pogoni „na znak jego dziedzictwa i na pamiątkę doznanej łaski". Wprawdzie jeszcze w drugiej połowie XVIII wieku zastąpił on Leliwę (z Pogonią na wieży malował ratusz jeszcze Zygmunt Vogel), ale później władze miasta wróciły do starego symbolu, o co Władysław Sanguszko wytoczył im proces. Książę domagał się także prawa ekskluzji (odrzucenia) przy wyborach burmistrza w Tarnowie, ale cesarska kancelaria nadworna odrzuciła to żądanie.

19 kwietnia 1846

Jakub Szela, jeden z przywódców wystąpień chłopskich przeciw szlachcie, oddaje się pod opiekę starosty tarnowskiego. W Tarnowie do 6 lutego 1848 roku mieszka z żoną w koszarach policyjnych. Często przechadza się po ulicach miasta z dyskretną asystą policyjną.

Sierpień 1846

Miejscowy rabin rzuca klątwę na Żydów kupujących od chłopów za bezcen dobra ze zrabowanych dworów. Została ona jednak zniesiona przez rząd, a rabinowi zagrożono karą.

1846

Pochodzący z Żabna 21-letni Henryk Szancer (zm. 5 września 1855 r.) stawia nad Wątokiem nowoczesny młyn parowy, który staje się największym zakładem przemysłowym we wschodniej części miasta.

Luty 1847

Zakład dla Ubogich w Tarnowie informuje w „Gazecie Lwowskiej", że z datków mieszkańców Tarnowa udało się zebrać środki na wyżywienie 200 miejscowych ubogich przez trzy kolejne miesiące.

Wiosna 1847

Rozpoczęto budowę drogi z Tarnowa przez Dąbrowę i Szczucin do spławnej Wisły. Po oddaniu odcinka do Lisiej Góry w 1848 r. przerwano budowę ze względu na trudną sytuację polityczną.

Kwiecień – grudzień 1847

Wikarym w katedrze jest ks. Józef Stolarczyk, późniejszy legendarny pierwszy proboszcz Zakopanego i jeden z najwybitniejszych taterników swojej epoki. Zmarł 6 lipca 1893 roku w Zakopanem.

12 czerwca 1847

Biskup Józef Wojtarowicz przedstawia w liście do władz austriackich sprawę budowy drugiego kościoła parafialnego w Tarnowie, ponieważ wierni już nie mieszczą się w katedrze. Zabiega, aby koszta budowy podjął Fundusz Religijny, który „zabrał budynki i kościoły Świętego Ducha i klasztor franciszkanów [czyli bernardynów]". Władze odmówiły budowy nowego kościoła, proponując rozbudowę kościoła bernardyńskiego.

1847

Ordynator tarnowskiego szpitala Wilhelm Koch otrzymuje tytuł honorowego obywatela Tarnowa. Jest pierwszą znaną osobą, którą wyróżniono tym tytułem.

1848

Burmistrzem Tarnowa mianowany zostaje Adolf Koschina.

17 marca 1848

Wiadomość o dymisji kanclerza Metternicha i wybuchu powstania węgierskiego (Wiosna Ludów) wywołuje wybuch entuzjazmu wśród części patriotycznie nastawionych tarnowian.

19 marca 1848

W Hotelu Krakowskim odbywa się narada przedstawicieli miasta, wsi i uczącej się młodzieży. Powołano do życia Komitet Narodowy pełniący funkcję Rady Obwodowej, którego organem ma stać się gazeta „Zgoda". Głównymi organizatorami tych działań są w Tarnowie: Stanisław Waguza, Leon Dzwonkowski, Karol Rogawski, Klemens Rutowski, Maksymilian Machalski, ks. Michał Król, Kajetan Miodowicz, Franciszek Stummer i Karol Wilczyński. W mieście panuje spokój, nie licząc wybicia szyb w mieszkaniach znienawidzonych z powodu mordów z 1846 roku Izaaka Luxenberga i kancelistów cyrkularnych.

1 kwietnia 1848

Po zniesieniu cenzury ukazuje się pierwsze tarnowskie czasopismo świeckie pod tytułem „Zgoda" (od 4 listopada „Gazeta Tarnowska Godło: Zgoda"), będące nieoficjalnym organem Rady Narodowej. Wydawcą i redaktorem jest Karol Wilczyński. W linii redakcyjnej czasopisma mieści się postulat odzyskania niepodległości Polski w granicach przedrozbiorowych i uwłaszczenie chłopów. „Gazeta Tarnowska" drukowana jest przy Bernardyńskiej 7 w dawnej drukarni J. Karnstädta (potem Minka i Schmidthausena).

6 kwietnia 1848

Deputacje lwowska, krakowska i tarnowska, ta ostatnia z księciem Władysławem Sanguszką na czele, przekazują cesarzowi petycję, w której zawarto m.in. utworzenie polskiego samorządu w Galicji lub nadanie tej prowincji autonomii. Ostatecznie deputatom nie udało się uzyskać żadnych koncesji na rzecz Galicji. Jedynym konkretem była zgoda ministra spraw wewnętrznych na utworzenie w Gwardii Narodowej w celu zachowania ładu i porządku, a także jako ochrony dworów w razie odnowienia się ruchów chłopskich.

25 kwietnia 1848

Biskup Józef Wojtarowicz z ks. Michałem Królem wchodzą w skład lwowskiej Rady Narodowej, która ma koordynować działalność rad obwodowych, w tym tarnowskiej. 1 maja wraz z grupą galicyjskich duchownych podpisują odezwę do cesarza, w której wyrażają łączność z dążeniami do wskrzeszenia Polski w związku z monarchią austriacką i zasadami religii katolickiej.

Wiosną tego roku książę Władysław Sanguszko likwiduje pańszczyznę w swoich dobrach. W Gimnazjum wprowadzono naukę języka polskiego, a na ruinach zamku tarnowskiego polscy i żydowscy mieszkańcy miasta z pomocą kilkuset żołnierzy austriackich z Pułku „Hoch – und Deutschmeister" rozpoczynają sypanie kopca ku czci ofiar rabacji w 1846 roku. Kopiec miał być zwieńczony kaplicą. Początkowy zapał później jednak osłabł.

Czerwiec 1848

Bezpośrednie wybory do Sejmu Ustawodawczego. Były to pierwsze w pierwsze wybory w historii Cesarstwa Austriackiego. Z Tarnowa wybrano Józefa Wagnera, ale wybór został unieważniony i w jego miejsce wybrano Tomasza Bogusia, chłopa. 19 grudnia tego samego roku wybrano jeszcze Stanisława Waguzę, ale wybór unieważniono. 7 marca 1849 r. parlament zostanie rozwiązany, a parlamentarzyści utracą uprawnienia.

26 października 1848 – 23 sierpnia 1849

W okresie tym generał Józef Bem dowodzi obroną rewolucyjnego Wiednia, a następnie jest wodzem naczelnym armii węgierskiej podczas kampanii siedmiogrodzkiej. Po klęsce powstania węgierskiego Bem udaje się do Turcji licząc na możliwość kontynuowania wojny z Rosją. W Tarnowie w tym okresie kwaterują wojska rosyjskie pomagające Austriakom tłumić powstanie węgierskie zgodnie z ustaleniami Świętego Przymierza z 1815 r.

Listopad 1848

Pomimo protestów biskupa i rektora wojsko austriackie zajmuje część gmachu Seminarium Duchownego i przebywa tam przez okres około jednego roku. Władze nakazują rozpuścić dwa pierwsze roczniki alumnów. Seminarium grozi zamknięcie.

W tarnowskim Gimnazjum pracę nauczyciela jako suplent rozpoczyna Mikołaj Zyblikiewicz, absolwent Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego. Po 10 miesiącach zostaje zwolniony z pracy i wyjeżdża do Krakowa, gdzie rozpoczyna studia prawnicze. W przyszłości Zyblikiewicz stanie się jednym z najwybitniejszych prezydentów Krakowa i marszałkiem Sejmu Krajowego. Razem z Zyblikiewiczem w tym okresie w tarnowskim gimnazjum pracowali Ludwik Klemensiewicz, Andrzej Oskard, Zygmunt Sawczyński, Bronisław Trzaskowski i inne postacie, które z czasem wybiły się na terenie Galicji.

22 grudnia 1848

Jak doniosła „Gazety Tarnowska. Godło Zgoda" żołnierze pułku Bianchi przechodzący przez Tarnów napastowali przechodniów zrzucając im czapki, bijąc kolbami i goniąc z bronią w ręku, wszystko bez reakcji dowódcy.

1848

Epidemia cholery ponownie dociera do Tarnowa, szerząc się szczególnie na Grabówce i Zabłociu. Do 18 grudnia zachorowało 592 osoby, z których zmarło 148. Jako „prezerwatywę" na cholerę apteka Michała Hawła w Tarnowie proponuje galwaniczno-elektryczne łańcuszki Goldbergera.

10 stycznia 1849

Wprowadzenie stanu wojennego na terenie całej Galicji i Bukowiny przynosi kres nadziejom związanym z Wiosną Ludów w Tarnowie. Władze nakazują m.in. rozwiązanie formacji paramilitarnych i przerwanie sypanie kopca na ruinach zamku. 11 stycznia ukazuje się ostatni numer „Gazety Tarnowskiej. Godło Zgoda".

Sierpień 1849

Gimnazjum tarnowskie połączono z dwuletnim fakultetem filozoficznym i przekształcono w 8-klasowe gimnazjum wyższe. Nasilono przy tym nacisk germanizacyjny, a naukę języka polskiego ograniczono do dwóch godzin w tygodniu. Zajęcia przeniesiono z budynków dawnej Kolonii Akademickiej koło katedry do gmachu Seminarium Duchownego. Powstają pierwsze szkoły zawodowe w Tarnowie.

1849

Hipolit Stupnicki w swojej pracy *Galicya pod względem topograficzno-historycznym* tak opisał Tarnów:

Tarnów. Miasto obwodowe nad Białą, 18 stacyj pocztowych od Lwowa (podług Długosza, od licznej tarniny w okolicy rosnącej, tak nazwane), liczy 480 domów i 12,000 mieszkańców (z których trzecia część Żydów). Tam jest urząd cyrkularny, sąd szlachecki, magistrat, administracya dochodów skarbowych, katedra biskupa obrządku łacińskiego (r. 1783 erygowana), z wydziałem teologii, filozofii, gymnazyum, szkoła normalna i szkoła dla płci żeńskiej, drukarnia i klasztor XX. Bernardynow (r. 1459 fundowany) Tarnów 1330 r. od Spicimira,

kasztelana krakowskiego, na mocy zezwolenia króla Władysława Łokietka do godności miasta wyniesiony, zostawał aż do r. 1570 w posiadaniu domu Tarnowskich; poczem przeszedł w ręce ks. Ostrogskich, później Lubomirskich, a na ostatek Sanguszków; prowadzi teraz znakomity handel i zajmuje z rozległymi przedmieściami niemałą przestrzeń, na której wiele pięknych kamienic i dworków się znajduje. Do widzenia godnych rzeczy należą: nagrobki w kościele katedralnym hetmana Jana Tarnowskiego, jego syna i ks. Ostrogskich, z różnobarwnego marmuru (do 70 stóp wysokości) misternie wykute, jako też ratusz miejski i kościółek z modrzewia ś. Marcina na bliskiej górze tegoż nazwiska, który ostatni pierwszych czasów chrześciaństwa sięga. Na tej górze są także ruiny jakiegoś starożytnego zamczyska. Tarnów podzielał niejedno nieszczęście kraju; albowiem od nieprzyjaciela tędy przeciągającego zawsze zajmowany, musiał się też zawsze wielkimi datkami okupywać. Największą szkodę poniósł 1655 r. przez Szwedów, którzy miasto złupiwszy, potem na pastwę płomieni oddali. Pamiętne jest na ostatek urodzeniem Jana Tarnowskiego, męża wysokich nauk i zwycięzcy Tatarów pod Obertynem i w wielu innych bitwach.

15 lipca 1850

Papież Pius IX przyjmuje wymuszoną przez rząd austriacki rezygnację biskupa Józefa Wojtarowicza z kierowania diecezją tarnowską. Biskup przenosi się do Krakowa, gdzie umiera w 1875 roku. Mianowany na jego stanowisko ks. Józef Hoppe z Przemyśla „ze względów zdrowotnych" nominacji nie przyjmuje. W końcu roku akademickiego 1849/50 z funkcji rektora Seminarium Duchownego rezygnuje ks. Michał Król.

20 marca 1850

Profesorowie tarnowskiego Gimnazjum Zygmunt Sawczyński, Ludwik Klemensiewicz, Jędrzej Oskard, Franciszek La Croix, Stanisław Sobieski, Aleksander Koźmiński, Bronisław Trzaskowski wydają odezwę do obywateli Tarnowa o wsparcie ich zamiaru „założenia w Tarnowie biblioteki dla użytku młodzieży" w formie przekazania książek lub darów pieniężnych. Odezwa została opublikowana w krakowskim dzienniku „Czas". W zbliżonym czasie w Tarnowie zaczyna działać „bióro wywiadowcze" (sic!) tej gazety w Tarnowie.

1-7 października 1850

W tarnowskim Gimnazjum odbywa się po raz pierwszy egzamin dojrzałości, który zastąpił dotychczasowe egzaminy semestralne. Do matury przystępuje 26 uczniów, egzamin zdaje 18.

10 grudnia 1850

W syryjskim Aleppo umiera generał Józef Bem.

12 listopada 1851

„Gazeta Lwowska" donosi, że Tarnów jest centralnym punktem handlu wełną dla Galicji Zachodniej.

1851

Burmistrzem Tarnowa mianowany zostaje Antoni Seeman.

Wzdłuż „cesarskiego gościńca" od Krakowa do Lwowa przez Tarnów ustawiono drewniane słupy, na których zawieszono druty komunikacji telegraficznej. Niektórzy nieświadomi byli przekonani, że miały mieć one związek z iluminacją na przyjazd cesarza.

5 lutego 1852

W jednym z fortów Wiednia „za zbrodnię zdrady głównej" stracono Juliana Goslara.

1852

Franciszek Eliasiewicz, powstaniec z 1830 i 1846 roku, zakłada na Zabłociu pierwszą w Tarnowie fabrykę maszyn rolniczych, która z czasem rozrasta się do jednej z największych w ówczesnej Galicji. Eliasiewicz zatrudnia ponad pięćdziesięciu pracowników. W 1853 roku Eliasiewicz otrzymuje nagrodę na krakowskich targach przemysłowych za zaprojektowaną przez niego i produkowaną młockarnię. Fabryka znajduje się przy ul. św. Marcina 4 (dzisiaj w tym miejscu stoi supermarket „Alma" przy ul. J. Dąbrowskiego).

23 maja 1852

Ingres biskupa Józefa Alojzego Pukalskiego do katedry w Tarnowie. Nowy ordynariusz tarnowski był od blisko roku kanonikiem tarnowskiej Kapituły Katedralnej, wcześniej był proboszczem w Żywcu, który w tym czasie leżał na terenie diecezji tarnowskiej. Urodzonemu w Cieszynie biskupowi (jego ojciec pochodził ze Szczepanowa) jego krajan gratulował w liście: „czerwoni demagodzy z gniewem i niechęcią muszą przyjąć, że czarno-żółty Szwab jako biskup został ich przełożonym".

1853

Na Strusinie założono pierwszą szkołę. Od 1862 roku posiada już własny budynek, zbudowany na gruncie przekazanym szkole przez księcia Władysława Sanguszkę.

1853-55

Staraniem ks. Michała Króla (od 1850 proboszcza katedry) przeprowadzono w katedrze prace remontowe, m.in. ułożono posadzkę z płyt pochodzących ze spalonego pałacu Stojowskich w Dąbrowie Tarnowskiej, dobudowano nową zakrystię (tzw. kanonicką), wstawiono nowe ołtarze boczne i odnowiono potłuczone pomniki. Zamontowano też nowe organy. Nową polichromię wykonał tarnowski artysta Zygmunt Grüner, a wszelkie prace rzeźbiarskie i murarskie – Szczepanik. Podczas remontu ks. Król musiał zmagać się z oskarżeniami natury politycznej, wywołanymi donosem skierowanym do cesarza na ks. Walentego Kostkowicza, kanclerza kurii biskupiej, fundatora ołtarza św. Kazimierza, ze względu na umieszczenie herbu Polski w obrazie tego Świętego.

1854

Z inicjatywy ks. Michała Króla przesunięto o blisko 6 metrów w kierunku wschodnim drewniany kościółek Najświętszej Panny Maryi na Burku, któremu groziło runięcie do Wątoku. W tym roku ksiądz Król publikuje też jego monografię pt. *Kościółek Najświętszej Maryi Panny na Burku w Tarnowie.*

Ruiny zamku i kościół na Górze św. Marcina zwiedza Józef Łepkowski, późniejszy pierwszy polski profesor archeologii. Notatki z wizyty publikuje w „Dodatku Tygodniowym przy Gazecie Lwowskiej". Łepkowski napisał także niepublikowaną monografię Tarnowa i zamku tarnowskiego, której drobny fragment ukazał się w „Tygodniku Ilustrowanym" w 1860 roku, t. II, s. 575 (pomnik Ostrogskich).

Styczeń 1855

Pomimo mrozu i śniegu około pięciuset robotników i kilkadziesiąt fur konnych pracuje przy budowie tarnowskiego odcinka kolei żelaznej. W tym roku miano także rozpocząć budowę koszar dla tysiąca żołnierzy piechoty i trzystu konnicy. W wyniku przeprowadzonej w tym czasie rewizji domów w północno-wschodniej części miasta, zamieszkałej przez Żydów, okazało się, że co najmniej jedna dwunasta nie posiada kanalizacji ani toalety a żaden dom nie posiada paki lub składu na śmiecie.

Maj 1855

W ciągu poprzednich niecałych trzech lat w cyrkule tarnowskim powstało 51 szkółek trywialnych. Przyczynił się do tego głównie c.k. komisarz Andrzej Macher, który teraz opuszcza Tarnów mianowany na posadę radcy szkolnego w Krakowie. Macherowi przyznano tytuł honorowego obywatela Tarnowa.

16-17 czerwca 1855

Tarnów odwiedza cesarz Franciszek Józef. Panujący od 1848 roku dwudziestopięcioletni monarcha po powitaniu przed południem udał się za miasto na plac ćwiczeń, gdzie obserwował manewry wojskowe i przyjął defiladę. Następnie zwiedził nowy szpital wojskowy (obecnie siedziba Akademii Tarnowskiej) i nowo budujący się (w stylu arkadowym, zwanym też okrągłołukowym) zakład wychowania wojskowego (szkoła kadetów), gdzie synowie oficerów mogli zdobyć wykształcenie wojskowe (dzisiaj Pałac Młodzieży przy ul. J. Piłsudskiego 24). Zaprojektował go Feliks Księżarski. Potem w pałacu biskupim przy Rynku 4, który stał się jego rezydencją na czas pobytu w Tarnowie cesarz przyjął wyższe duchowieństwo, szlachtę, władze kraju i miasta. Po południu Franciszek Józef przebywał w urzędzie obwodowym (starostwie), gdzie zapoznawał się z działalnością poszczególnych wydziałów. O godzinie 17:00 cesarz zjadł obiad w pałacu biskupim. Podczas obiadu spożywanego w towarzystwie dostojników kościelnych i państwowych kapele wojskowe wykonywały melodie z ulubionych oper Franciszka Józefa. Dzień zakończył wielki capstrzyk.

15 października 1855

Przez Tarnów przejeżdża pierwszy pociąg. Jest to próbny przejazd techniczny. Ukończony zostaje już dworzec kolejowy.

Jesień 1855

W wyniku reformy administracyjnej w dotychczasowym cyrkule tarnowskim wyodrębniono dziesięć urzędów powiatowo-sądowych z siedzibami w Dąbrowie, Dębicy, Kolbuszowej, Mielcu, Pilźnie, Ropczycach, Tarnowie, Zassowie i Żabnie. Ponadto Sądy Szlacheckie zostają zastąpione Sądami Obwodowymi. Tarnowskiemu Sądowi Obwodowemu (pierwszy prezes Ferdynand Adamek) poza wymienionymi dziesięcioma powiatami podlegają także sądy w powiatach w Brzostku, Dembowcu, Frysztaku, Jaśle i Kołaczycach cyrkułu jasielskiego. Sąd Obwodowy w Tarnowie podlega Wyższemu Sądowi Krajowemu w Krakowie.

1855

Żydzi uzyskują pełnię praw obywatelskich w monarchii austriackiej.

Konkordat zawarty między cesarstwem austriackim a Stolicą Apostolską zagwarantował biskupom pełną wolność w zarządzie i posłudze pasterskiej w diecezji.

1856

Burmistrzem Tarnowa zostaje mianowany prawnik Adam Morawski.

20 lutego 1856

Oficjalnie otwarto ruch na linii kolejowej im. Karola Ludwika łączącej Kraków, Bochnię, Tarnów i Dębicę. W „Czasie Krakowskim" pisano:

Pod Tarnowem, tuż obok stacji przekroczywszy szosę, ponad którą prowadzi wiadukt, przesuwa się kolej obok miasta przez rzeczkę Wątok, którą dwa razy przebywa po pięknych mostach (...). Tu najpiękniejszy z całego obrazu przebytej okolicy przedstawia się widok; po lewej amfiteatralnie w całej długości z tej strony wspaniały Tarnów, którego domy stąd by nieledwie policzyć można, po prawej widać Gumniska z pałacem i pięknym ogrodem.

Do 1861 roku linię przedłużono do Lwowa. Zaprojektował ją Polak Henryk Teisseyre. Po południowej stronie torów zaczęło powstawać osiedle pracowników kolei, zwane „Zamościem". W pobliżu dworca kolejowego książę Władysław Sanguszko na prośbę Magistratu zakłada własnym kosztem park. W tym roku ukończono także nowe gościńce do Ciężkowic, Dąbrowy i Żabna, które umożliwiają dojazd z tych miejscowości do dworca kolejowego w Tarnowie. Do tego czasu po deszczach drogi te były nie do przebycia. W zbliżonym czasie Władysław Sanguszko zakłada na gruntach dawnej wsi Rudy w pobliżu linii kolejowej pierwszą w Tarnowie parową cegielnię i tartak o nazwie „Rudy".

5 marca 1856

W Tarnowie rodzi się Julian Albinowski, doktor prawa, generał-major audytor armii Austro-Węgier i generał dywizji Wojska Polskiego (zm. 2 listopada 1929 r. we Lwowie).

1856

Po przywróceniu w 1855 roku w konkordacie jurysdykcji kościelnej nad sprawami małżeńskimi biskup Józef Pukalski organizuje sąd kościelny (biskupi, diecezjalny) w tych sprawach. Przez długi czas siedziba sądu mieściła się w kamienicy pl. Katedralny 4, obecnie znajduje się przy ul. Legionów 30.

19 listopada 1856

Jak informuje krakowski „Czas", w katedrze tarnowskiej 40 sierot zanosiło modły za cesarzową Elżbietę (zwaną Sissi) w dzień jej imienin jako matkę wszystkich sierot monarchii austriackiej. Wieczorem odbył się bal dla uczczenia cesarzowej, z którego datki przeznaczono dla tarnowskich sierot.

1857

Tarnów liczy 8 459 mieszkańców.

Grupa tarnowskich Żydów składa na ręce burmistrza Adama Morawskiego deklarację woli założenia nowoczesnej szkoły dla dzieci żydowskich i wzięcie na siebie jej utrzymania. W 1860 roku w kronice krakowskiego dziennika „Czas" tak skomentowano przyczyny tej inicjatywy:

Nie ma cywilizowanego kraju w Europie, gdzieby dzieci Izraela w gorszym były zaniedbaniu jak w Tarnowie, gdzie przeszło 2000 dzieci żydowskich w trzydziestu pokątnych szkołach belferskich „chajder" zwanych, w ciasnych, śmierdzących niskich izdebkach, nie czerpie bynajmniej oświaty, bogobojności i wykształcenia, ale traci zdrowie i napawane bywa przez brudnych, brodatych, plugawych, niedomytych, nieuczesanych belferów, nienawiścią do „gojów", czyli chrześcijan.

1858

Józef Kalasanty Pędracki, były żołnierz Gwardii Narodowej, mianowany zostaje przez władze austriackie burmistrzem miasta Tarnowa.

Szymon Reiter otwiera fabrykę zapałek.

Feliks Księżarski opracowuje projekt neogotyckiej kaplicy przy pałacu w Gumniskach.

Staraniem ks. Michała Króla uratowano przed rozbiórką kościół św. Trójcy na Terlikówce i odnowiono go.

17 kwietnia 1859

W rodzinie żydowskich sklepikarzy rodzi się Leon Kellner, syjonista i anglista, profesor w szkołach realnych w Wiedniu i Opawie oraz na Uniwersytecie w Czerniowcach, autor popularnego podręcznika do języka angielskiego i słownika szekspirowskiego. Kellner był współorganizatorem pierwszego kongresu syjonistycznego i bliskim współpracownikiem Teodora Herzla. Zmarł 4 grudnia 1928 roku w Wiedniu, gdzie nazwano jego imieniem ulicę, przy której mieszkał.

24 listopada 1859

Firma Henryka Szancera i Wilhelma Freunda uruchamia pierwszy w Galicji parowy młyn grysikowy.

1859

Johann Breitseer (ur. 1835 r. w Wiedniu) zakłada kawiarnię w Tarnowie (późniejsza Tatrzańska). Breitseer zmarł 18 maja 1895 roku.

W Tarnowie rodzi się Józef Engel, wybitny znawca Pisma, Talmudu i pism kabalistycznych. Pozostało po nim 90 tomów dzieł, z których tylko część opublikowano (zm. 2 października 1920 r. w Wiedniu).

Przegrana w 1859 r. wojna z Francją doprowadziła w Cesarstwie Austrii do upadku neoabsolutyzmu stworzonego przez ministra spraw wewnętrznych Aleksandra von Bacha. Rozpoczyna się ośmioletni okres przemian, który doprowadzi do ważnych przemian w państwie.

22 kwietnia 1860

W Tarnowie rodzi się Aureli Serda-Teodorski, pułkownik kawalerii armii austro-węgierskiej oraz generał dywizji Wojska Polskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Odznaczony krzyżem srebrnym Orderu Virtuti Militari (zm. w 1942 r. w Jugosławii).

1 listopada 1860

Zamontowane zostaje naftowe oświetlenie uliczne, zastępując dotychczasowe lampy na olej rzepakowy.

1860

Rajzla Rubin, organizując produkcję i hurtową sprzedaż gotowych ubrań, daje początek przemysłowi konfekcyjnemu w Tarnowie.

21 stycznia 1861

Biorąc pod uwagę, że w liczącym blisko 20 tysięcy mieszkańców w Tarnowie istnieje tylko jedna księgarnia Magistrat wydaje oświadczenie, że z przyjemnością powitałby drugą księgarnię i wsparł współzawodnictwo.

19 lutego 1861

W kościele Bernardynów w 15. rocznicę powstania 1846 roku odprawiono nabożeństwo żałobne za pomordowanych. Po nabożeństwie uroczysty pochód udaje się na cmentarz śpiewając pieśni patriotyczne.

Do Tarnowa dochodzą wiadomości o śmiertelnych ofiarach podczas demonstracji patriotycznej 27 lutego w Warszawie. W ciągu następnych miesięcy tego roku w katedrze i w kościele bernardyńskim odprawiono wiele nabożeństw związanych z rocznicami narodowymi. Tłumy ściągały zwłaszcza kazania bernardyna o. Bernarda Bulsiewicza. Najpóźniej latem tego roku rozpoczynają się częste zgromadzenia przy kapliczce św. Walentego (dokładnie z drugiej jej strony, gdzie we wnęce umieszczono ikonę Matki Bożej Częstochowskiej) za cmentarzem, podczas których śpiewa się zakazane pieśni patriotyczne oraz religijne. Przeważnie uczestniczy w nich młodzież gimnazjalna i rzemieślnicza oraz panny i damy. Wielką popularnością cieszy się hymn *Boże coś Polskę.* Wśród młodzieży tarnowskiej powstaje konspiracyjna organizacja niepodległościowa.

26 lutego 1861

Cesarz Franciszek Józef wydaje patent ze Statutem Krajowym dla Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim określający zasady funkcjonowania i kompetencje najwyższych władz autonomicznych (krajowych): Sejmu Krajowego i Wydziału Krajowego, w ramach monarchii austro-węgierskiej.

28 marca 1861

Pierwsze wybory do Sejmu Krajowego we Lwowie. W tarnowskim okręgu wyborczym z wielkiej własności gruntowej (I kuria) wybrani zostają: Józef Piasecki (właściciel dóbr Trzęsówka w powiecie Leżajsk), Wincenty Rogaliński (dzierżawca dóbr z Sędziszowa) i książę Władysław Sanguszko. Z miasta (III kuria) wybrano Klemensa Rutowskiego. Z mniejszych miast i gmin wiejskich (IV kuria) wybrano Michała Witalisa z Bistuszowej. Z urzędu posłem zostaje biskup ordynariusz tarnowski.

15 czerwca 1861

Położono kamień węgielny pod budowę nowego budynku szpitala miejskiego.

13 lipca 1861

W Tarnowie rodzi się Czesław Szymiczek, pułkownik armii austro-węgierskiej, generał brygady Wojska Polskiego, działacz społeczny (opiekował się biblioteką i kinem

Towarzystwa Szkoły Ludowej, zabiegał o utworzenie i utrzymanie Szkoły Mechanicznej w Tarnowie). Umiera 1 stycznia 1942 roku w Tarnowie.

15 sierpnia 1861

Z inicjatywy prawnika Oswalda Artwińskiego zorganizowano iluminację miasta ku czci Matki Bożej jako zjednoczycielki Polski z Litwą (w związku z przypadającą 12 sierpnia rocznicą Unii Lubelskiej). Wieczorem doszło do demonstracji przy ulicy Bernardyńskiej pod domem adiunkta Sądu Obwodowego Józefa Tomickiego, który nie przyłączył się do iluminacji. Do jej rozpędzenia użyto wojska i strażników sądowych. Trzy osoby zostają ranne, wiele zostało aresztowanych.

4 października 1861

W czasie oficjalnego nabożeństwa w katedrze w dniu imienin cesarza Franciszka Józefa gimnazjaliści nie podejmują zaintonowanego hymnu „Boże zachowaj cesarza" i wychodzą z kościoła. W konsekwencji dyrekcja zamyka najbardziej winną VIII (najstarszą klasę. Magistrat oraz opinia publiczna stanęły w obronie młodzieży. Ostatecznie wyższe władze szkolne w Wiedniu nie zatwierdziły decyzji o rozwiązaniu klasy.

6 października 1861

W tę niedzielę odbywają się procesje patriotyczno-religijne z Tarnowa, Dąbrowy Tarnowskiej, Odporyszowa i Żabna, które po połączeniu w Lisiej Górze biorą udział w poświęceniu pomnika ustawionego koło tamtejszego kościoła z napisem „Za braci niewinnie pomordowanych w Warszawie i Wilnie w r. 1861". Procesja z Tarnowa niosła żelazny krzyż z koroną cierniową, który stał się częścią pomnika. Krzyż w pierwszej kolejności nieśli zegarmistrz Szczęsny Boczkowski, mistrz rękawiczny Antoni Borzęcki, kupiec Kazimierz Jakubowski oraz czwarta nieznana osoba. W kilkutysięcznej procesji z Tarnowa oprócz mieszczan, wzięła udział okoliczna szlachta, a także książę Władysław Sanguszko z synem Eustachym. W drodze powrotnej procesja z Tarnowa spotkała się w Krzyżu z kolejną procesją, która wyszła z kościoła Bernardynów. Procesje te odbywały się bez księży.

2 listopada 1861

Po nabożeństwie w katedrze w dzień zaduszny z katedry wychodzi bez księży licząca około dwóch tysięcy osób procesja patriotyczna z chorągwiami cechowymi. Uczestnicy ze śpiewem udali się na cmentarz na Zabłociu, gdzie ustawili drewnianym krzyż, na którym znajdowała się cierniowa korona. W czasie procesji zamknięta była większość sklepów w mieście.

4 listopada 1861

Z inicjatywy grupy obywateli Tarnowa, z Adamem Morawskim na czele, rozpoczyna działalność Kasa Oszczędności miasta Tarnowa. Powstała w Galicji jako druga, po lwowskiej. Instytucja ta miała zapewnić ciągłość finansowania inwestycji miejskich, oferować mieszkańcom miasta tani kredyt zamiast dotychczasowych lichwiarskich pożyczek i umożliwiać

lokowanie oszczędności. Pierwszą inwestycją finansowaną przez Kasę Oszczędności była budowa szpitala. Siedziba Kasy mieści się na początku w jednej z kamienic przy Burku.

Połowa grudnia 1861

Ze stanowiska naczelnika powiatu odwołany zostaje Adam Brzeziński, cieszący się dobrą opinią wśród mieszkańców Tarnowa. W jego miejsce mianowano Austriaka Ludwika J. Klunkera. Ten zapowiada, że nie dopuści do dalszych manifestacji i zastosuje wobec ich uczestników represje.

30 grudnia 1861

Rozpoczyna działalność specjalna komisja śledcza Sądu Karnego Krajowego w Krakowie, dążąca do wykrycia członków rzekomo działającego w Tarnowie sprzysiężenia oraz ukarania inicjatorów demonstracji patriotycznych.

1861

Z urzędu burmistrza zostaje zwolniony Józef Pędracki, a mianowany Franciszek Lorber (zm. 6 lutego 1886 r. w Tarnowie). W przyszłym roku Pędracki wróci na stanowisko burmistrza.

W tarnowskim Gimnazjum egzamin dojrzałości zdaje Franciszek Ksawery Piekosiński (urodzony we wsi Wiercany koło Ropczyc). Późniejszy historyk, heraldyk i prawnik, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego (zm. 1906).

Listopad 1862

W Tarnowie powstaje Ława Obwodowa podlegająca krakowskiej Ławie Głównej. Należała do stronnictwa „czerwonych". Ława prowadzi działalność propagandową i koordynuje przygotowania do akcji niesienia pomocy zbliżającemu się powstaniu. Kierują nią Józef Dąbrowski i Antoni Uhma. W skład Ławy wchodzą też Franciszek Eliasiewicz, Ludwik Majewski oraz Wacław Anczyc. Ściśle współpracują z nią adwokaci: Klemens Rutowski, Feliks Jarocki, Stanisław Stojałowski i burmistrz Józef Pędracki. Co najmniej od połowy 1862 r. w tarnowskim gimnazjum działa już prężna organizacja konspiracyjna, do której należy większość uczniów starszych klas polskiego pochodzenia. Prowadzi ona zajęcia paramilitarne, propagandę patriotyczną wśród młodzieży rzemieślniczej i robotników oraz utrzymuje kontakty z podobnymi organizacjami w Krakowie, Nowym Sączu i Rzeszowie.

1862

Staraniem miasta odnowiono budynek ratusza. Podczas prac odnaleziono zamurowane wejście do piwnicy, w której znaleziono miecze, naczynia i śmigownice żelazne.

3 lutego 1863

Po wybuchu powstania styczniowego na terenie fabryki Eliasiewicza zaczęto w konspiracji formować oddział, który wymaszerował do obozu pułkownika Apolinarego Kurowskiego pod Ojcowem. Tam utworzona zostaje „kompania strzelców tarnowskich" (67 ochotników z Tarnowa) pod dowództwem kapitana Antoniego Uhmy, uzbrojona przeważnie w kosy.

17 lutego 1863

W przegranej przez powstańców bitwie o Miechów „kompania strzelców tarnowskich" odgrywa chlubną rolę. Straty jej wynoszą 6 zabitych i 7 rannych.

Marzec 1863

Dyrekcja tarnowskiego Gimnazjum zamyka klasę VI, której wszyscy uczniowie udali się do powstańczych oddziałów generała Mariana Langiewicza. Tarnowianie walczą w bitwach pod Chrobrzem i Grochowiskami (17-18 marca). Do Tarnowa dociera kolumna internowanych powstańców. Ranni leczeni są m.in. w tarnowskim szpitalu miejskim, szpitalu żydowskim, lazarecie zorganizowanym w gumniskim pałacu Sanguszków i ambulansie u Franciszka Eliasiewicza. Lekarze pracują bezpłatnie, administracją, wyżywieniem i pielęgnowaniem rannych zajmują się ochotniczo żony i córki oficjalistów dóbr tarnowskich. Zmarłych chowano na cmentarzu zabłockim. Komitet Niewiast Polskich w Tarnowie kierowany przez żonę adwokata Klemensa Rutowskiego organizuje zaopatrzenie w żywność, leki i środki opatrunkowe dla powstańców.

20 marca 1863

Do Tarnowa dociera aresztowany dyktator powstania generał Marian Langiewicz, witany entuzjastycznie przez tarnowian. Razem z nim przybywają powstańcy, wielu z nich rannych i wyczerpanych. Czterdziestu siedmiu z nich Rząd Narodowy zakwaterował w Seminarium Duchownym, gdzie alumni odstąpili im swoje łóżka i dzielili się z nimi posiłkami. Langiewicz przetrzymywany był przez dwa dni w Hotelu Krakowskim ze swoją adiutantką Anną Pustowójtówną. Tutaj też złożył swoją dyktaturę na ręce przedstawicieli Rządu Narodowego. Rozwiązana została też Ława Obwodowa. Władza powstańcza dostaje się w ręce Komitetu Zachodniej Galicji (stronnictwo „białych"), którego głównym przedstawicielem w Tarnowie jest adwokat Karol Kaczkowski. Tarnów odgrywa w tym czasie rolę jednego z ośrodków gromadzenia i transportu broni z Galicji do Królestwa Polskiego.

22 marca 1863

Pod naciskiem władz biskup Józef Pukalski zakazuje śpiewania pieśni religijnych *Boże coś Polskę*, *Święty wielki* i patriotycznej *Z dymem pożarów*, ale przyzwala na nabożeństwa żałobne za tych, „którzy teraz zginęli w Polsce w czasie walki".

9 kwietnia 1863

W „galicyjskim batalionie" majora Andrzeja Łopackiego szlak bojowy rozpoczynają kolejni ochotnicy z Tarnowa. Wśród nich przyszły burmistrz major Jan Witold Rogoyski, który później przejął dowództwo batalionu. Oddział ten walczył do 11 czerwca w składzie sił pułkownika Dionizego Czachowskiego.

3 czerwca 1863

Komisja śledcza z pomocą wojska dokonuje rewizji w domach tarnowskich adwokatów Rutowskiego, Jarockiego, Stojałowskiego, lekarza miejskiego Józefa Starkla, burmistrza Józefa Pędrackiego oraz piekarza Walentego Stepkiewicza, w którego domu na Zabłociu znajdowało się tajne biuro werbunkowe. Zrewidowano także biura Magistratu. Nie znaleziono jednak żadnych dowodów na działalność konspiracyjną.

20 czerwca 1863

W składzie korpusu generała Zygmunta Jordana do boju wyrusza „batalion tarnowski" pod dowództwem majora Edwarda Dunajewskiego. Korpus rozbity został tego samego dnia w bitwie pod Gacami i Komorowem. W tarnowskiej ujeżdżalni Austriacy internują około 250 powstańców z tego korpusu.

Wrzesień – październik 1863

W okolicach Tarnowa nowe oddziały organizują pułkownik Dionizy Czachowski, major Mieczysław Szameit oraz major Aleksander Morbitzer ps. Kosa. Weszły one w skład korpusu dowodzonego przez generała Józefa Hauke-Bosaka.

7 października 1863

Oddano do użytku żelazny most kolejowy na Dunajcu. Opiera się on na jedenastu filarach środkowych i dwóch skrajnych. W następnych latach jest on najczęściej podmywaną budowlą kolejową na trasie Kraków – Lwów.

21 października 1863

W bitwie pod Jurkowicami ginie kapitan August Rosner, syn ordynatora tarnowskiego szpitala żydowskiego Dawida Rosnera, oddanego mimo narodowości żydowskiej sprawie polskiej (kierował szpitalem powstańczym w Gumniskach i był jednym z poborców podatku narodowego). Dawid Rosner otrzymał później tytuł honorowego obywatela Tarnowa.

Listopad 1863

Rozpoczęto budowę Synagogi Nowej. Po dwóch latach budowa jednak stanęła i ruszyła na nowo w 1899 roku według innego już projektu.

1863/1864

Od końca roku 1863 do lutego 1864 organizatorem tarnowskiego obwodu wojskowego jest radykalny i energiczny kapitan Antoni Uhma. Nie cofa się on przed nękaniem przedstawicieli szlachty, którzy nie chcą udzielać pomocy powstaniu. Kapitan Uhma opracowuje projekt powołania powszechnego wojska narodowego. Kadrę oficerską miałaby dostarczyć młodzież inteligencka i mieszczańska Tarnowa, gdzie miałaby powstać szkoła wojskowa.

1 stycznia 1864

Działalność rozpoczyna Zakład Zastawniczy Funduszu Podupadłych Mieszczan w Tarnowie. Pierwszym dyrektorem zostaje Józef Gniewuszewski. Zakład podlega Komisji Instytutu Ubogich i Chorych. Pierwszy jego statut opracował w 1852 roku Adam Morawski, ale nie został on zaakceptowany przez rząd.

28 lutego 1864

Wprowadzenie stanu oblężenia w Galicji powstrzymuje inicjatywy mające na celu pomoc powstaniu. Z tego powodu nie wyruszył przygotowywany do boju oddział tarnowskich kosynierów. Zlikwidowano też fabrykę amunicji w budynkach gospodarczych przy pałacu w Gumniskach. Ocenia się, że w walkach powstańczych łącznie wzięło udział około 250 tarnowian, głównie z młodzieży gimnazjalnej i rzemieślniczej. W powstaniu wzięło udział około 250 mieszkańców Tarnowa.

Marzec 1864

W Tarnowie zaczyna działalność sąd wojenny. Do połowy 1865 roku staje przed nim blisko tysiąc osób, które uczestniczyły w powstaniu lub wspomagały je. W tarnowskim więzieniu skazany za udział w powstaniu karę odbywa o. Bernard Bulsiewicz. Po wyjściu na wolność musiał odbyć jeszcze kilkumiesięczną pokutę z powodu czynnego udziału w walkach zanim został dopuszczony do ołtarza.

9 kwietnia 1864

Pomimo braku dowodów na uczestnictwo w działalności konspiracyjnej burmistrz Józef Pędracki zostaje po raz drugi zwolniony ze stanowiska. Na jego miejsce mianowany zostaje Edward Ganszer.

17 lipca 1864

W Tarnowie rodzi się Franciszek Ksawery Latinik, pułkownik piechoty Cesarskiej i Królewskiej Armii, generał dywizji Wojska Polskiego II RP. W styczniu 1919 roku dowodził obroną Śląska Cieszyńskiego przed wojskami czeskimi. W czasie wojny polsko-bolszewickiej był gubernatorem wojennym Warszawy (sierpień-październik 1920) i dowodził 1. Armią Frontu Północnego. Odznaczony krzyżem srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Zmarł 29 sierpnia 1949 roku w Krakowie.

28-29 października 1864

W nocy w Gumniskach płoną wypełnione zbożem gumna księcia Władysława Sanguszki, a także wiele innych sprzętów i narzędzi rolniczych. Szkody wyceniono wstępnie na 40 tysięcy złotych reńskich.

5 stycznia 1865

Powstaje Stowarzyszenie Ochotniczej Straży Pożarnej, na czele którego staje Karol Polityński st. Pierwszym naczelnikiem strażaków zostaje Antoni Uhma. Gawiedź tarnowska nazywała strażaków „pajacami" z powodu umundurowania, co zniechęcało do wstępowania w ich szeregi. Po wyjeździe Uhmy z Tarnowa w roku 1869 straż na nowo zorganizował Franciszek Łazarski.

1865

Trwają prace nad uporządkowaniem miasta, ułożono chodniki przy ulicy i placu Katedralnym, przy Lwowskiej i Krakowskiej. Powieszono tabliczki z nazwami ulic. Charakteru miejskiej promenady nabrał odcinek ul. Seminaryjskiej (dzisiaj J. Piłsudskiego), przy którym nasadzono kasztanowce i ustawiono ławki.

Pałac książąt Sanguszków zostaje częściowo przebudowany, możliwe że według projektu Feliksa Księżarskiego.

16 lutego 1866

Reaktywowano Towarzystwo Strzeleckie w Tarnowie. Na gruntach przekazanych przez miasto najprawdopodobniej jeszcze w tym roku zbudowano siedzibę Strzelnicy Towarzystwa Strzeleckiego. Przy niej na terenie u zbiegu ulic Seminaryjskiej (dzisiaj J. Piłsudskiego) i Kurkowej (dzisiaj J. Słowackiego) powstaje ogród miejski, którego założenie powierzono ogrodnikowi Antoniemu Schmidtowi. Najbardziej zasłużoną osobą dla powstania Ogrodu Strzeleckiego i Strzelnicy jest Józef Kalasanty Pędracki, wiceprezes Towarzystwa Strzeleckiego i były burmistrz. Nazwisko autora projektu neogotyckiej Strzelnicy w Tarnowie pozostaje nieznane. Możliwe, że był nim Feliks Księżarski lub Filip Pokutyński. Nie znamy też nazwiska autora projektu neogotyckiego pałacyku przy ul. Gumniskiej 30, zbudowanego prawdopodobnie dla rotmistrza Tomasza Nalepy (zm. 1876) i zwanego Nalepówką.

3 lipca 1866

Wojska austriackie ponoszą klęskę w bitwie pod Sadową z wojskami pruskimi. W bitwie bierze udział austriacki pułk wielkiego księcia Meklemburg-Schwerin (Friedrich Franz Großherzog von Mecklenburg-Schwerin), który swoje centrum rekrutacyjne miał w Tarnowie. Był to późniejszy 57. Pułk Piechoty Austro-Węgier. Składał się on w zdecydowanej większości z Polaków. Pod Sadową stracił on 1081 ludzi, w tym 430 zabitych. Klęska pod Sadową przyspieszyła reformy ustrojowe w cesarstwie austriackim. W następnym roku przekształciło się ono w państwo dualistyczne Austro-Węgry, a Galicja otrzymała szeroką autonomię.

Sierpień – październik 1866

Epidemia cholery powoduje śmierć około 1700 osób.

12 listopada 1866

Józef Kalasanty Pędracki zostaje po raz trzeci mianowany burmistrzem Tarnowa. Była to ostatnia nominacja na burmistrza z nadania rządu w Wiedniu.

1866

Honorowym obywatelem Tarnowa zostaje Józef Starkel, w latach 1842-1847 i 1855-1875 lekarz miejski w Tarnowie, epidemiolog, organizator i działacz społeczny (zm. 15 września 1875 r.). Synem jego jest Juliusz, pisarz, publicysta i działacz społeczny, który uczył się w tarnowskim Gimnazjum (zm. 13 lipca 1918 r. we Lwowie).

Tarnowskie gimnazjum kończy Karol Olszewski (ur. 29 stycznia 1846 r. w Broniszowie koło Ropczyc), fizyk i chemik, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, który razem z Zygmuntem Wróblewskim dokonał pierwszego w świecie skroplenia tlenu i azotu.

Miasto przejmuje i remontuje szalet miejski na pl. Piekarskim (dzisiaj Rybnym) zwany „barkoleum", z którego korzystali także mieszkańcy z kilkunastu okolicznych kamienic.

23 stycznia 1867

W rezultacie reformy administracyjnej zostaje zlikwidowany obwód (cyrkuł) tarnowski obejmujący 13 powiatów (becyrków). W jego miejsce powstaje powiat tarnowski obejmujący dawne powiaty tarnowski, tuchowski i częściowo żabnieński. Tarnów stał się także stolicą powiatu skarbowego, jednego z 12 utworzonych w Galicji, oraz siedzibą takich instytucji, jak Dyrekcja Skarbu, Rada Szkolna Okręgowa i Izba Notarialna.

9 marca 1867

Tytuł honorowego obywatela miasta Tarnowa otrzymuje książę Władysław Sanguszko.

18, 26 i 28 marca 1867

Odbywają się pierwsze wybory do Rady Miejskiej według nowej ustawy nadającej gminom autonomię. Wyłoniły one 36 radnych i 18 zastępców.

9 maja 1867

Nowa autonomiczna Rada Miejska wybiera ze swojego grona Zwierzchność Gminną – organ wykonawczy i zarządzający – składający się z burmistrza Wojciecha Bandrowskiego i zastępcy Klemensa Rutowskiego oraz asesorów: Feliksa Jarockiego, Hermana Rosenberga, Franciszka Lorbera, Karola Polityńskiego st. i Karola Kaczkowskiego. Po raz pierwszy radnymi zostają też Żydzi.

Przy Magistracie utworzono urząd budowniczego miejskiego, do którego kompetencji należało projektowanie i realizowanie inwestycji miejskich oraz zatwierdzanie inwestycji prywatnych. Pierwszym budowniczym miejskim zostaje Karol Polityński mł. (zm. 1887). W tym samym roku zlecono mu nadbudowę o piętro budynku propinacji (ul. Krakowska 5).

22 czerwca 1867

W całej Galicji w szkołach średnich wprowadzono język polski jako wykładowy.

Lipiec 1867

Wielkie wylewy Białej i Dunajca. Z powodu zerwania mostu na Wisłoce przestaje kursować pociąg z Tarnowa w kierunku wschodnim.

1867

W goszczącym w Tarnowie zespole Miłosza Sztengla (Towarzystwo Autorów Dramatycznych) Helena Modrzejewska występuje w roli *Marii Stuart*.

24 stycznia 1868

Do Tarnowa na zaproszenie władz miasta przybywają siostry ze Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (służebniczki starowiejskie), aby prowadzić w Ratuszu kuchnię dla ubogich. Pracowały tam do maja 1868 roku. Rok później władze Tarnowa poprosiły siostry pielęgniarki o pełnienie posługi w szpitalu. Pracę podjęło 6 sióstr i trwała ona do listopada 1881 roku.

20 czerwca 1868

Pogrzeb 26-letniej księżnej Marii z Borchów, żony Pawła Sanguszki. W pogrzebie biorą udział tysiące mieszkańców Tarnowa i wsi Hrabstwa Tarnowskiego. Mszę św. odprawia biskup Józef Alojzy Pukalski.

1868

Do Wiednia udaje się deputacja Rady Miejskiej z powodu anulowania projektu połączenia w Tarnowie kolei Karola Ludwika (Kraków – Lwów) z planowaną linią kolejową na Węgry. Audiencja u cesarza i rozmowy w ministerstwie nie przynoszą skutku. Mimo to dzięki staraniom i prywatnym środkom finansowym burmistrza Wojciecha Bandrowskiego udaje się nakłonić towarzystwo budowy kolei węgiersko-galicyjskiej, z baronem Poutonem na czele, do powrotu do pierwotnego projektu.

Przy Wyższym Seminarium Duchownych powstaje pierwsza stacja metereologiczna w Tarnowie.

22 stycznia 1869

Szpital tarnowski przechodzi na własność gminy miasta Tarnowa przestając być własnością Komisji Instytutu Ubogich i Chorych, na czele której stał każdorazowo biskup tarnowski

Luty 1869

Dzięki dziewięcioletnim staraniom Józefa Starkla otwarto w Tarnowie Czytelnię dla Rzemieślników.

8 lipca 1869

Biskup Józef Pukalski jako jedyny z biskupów polskich bierze udział w pogrzebie odnalezionych szczątków króla Kazimierza Wielkiego na Wawelu. W związku z tą uroczystością tarnowskiemu Małemu Rynkowi (przedtem placowi Krupniczemu) nadano nazwę Kazimierza Wielkiego. Nie doszło jednak do zamierzonego wzniesienia pomnika królowi.

21 sierpnia 1869

Tarnów staje się jedną z aren głośnego sporu między cadykami z Sadogóry i Nowego Sącza, którzy nawzajem rzucili na siebie klątwy. Mowę do swoich zwolenników wśród tarnowskich chasydów wygłosił cadyk Chaim z Nowego Sącza. O swoje bezpieczeństwo obawiała się będąca w mniejszości wspólnota chasydów sadogórskich. Synagoga zwolenników cadyków sądeckich znana jako „Klaus" (Klojz) Dom Nauki i Modlitwy znajdowała się przy ul. Nowej (nie zachowana).

5 września 1869

Zawiązano Stowarzyszenie Rzemieślników „Gwiazdka Tarnowska" z Adolfem Otfinowskim jako przewodniczącym. Zrzeszyła się w nim czeladź rzemieślnicza. Wśród członków znajdowało się wielu byłych powstańców.

29 września 1869

Dokonano groźnej próby podpalenia poddasza prezbiterium katedry. Pożar został ugaszony przez straż pożarną z pomocą licznych Żydów, którzy dostarczali im wodę za pomocą wiader.

8 grudnia 1869 – 13 lipca 1870

Biskup Józef Pukalski bierze udział w Soborze Watykańskim I. Razem z biskupami z krajów monarchii habsburskiej głosuje przeciwko ogłoszeniu dogmatu o nieomylności papieża, ale po przyjęciu podpisuje go *iuxta modum* (przy zastrzeżeniach).

1869

Tarnów liczy 21 779 mieszkańców i jest pod tym względem trzecim miastem w Galicji po Lwowie (87 159) i Krakowie (49 835). W ciągu 12 lat (od 1857) liczba mieszkańców Tarnowa wzrosła o ponad 13 tys. mieszkańców.

Księżna Izabela Sanguszkowa sprowadza do Tarnowa siostry felicjanki (Zgromadzenie Sióstr św. Feliksa z Kantalicjo Trzeciego Zakonu Regularnego Świętego Franciszka Serafickiego), którym powierza prowadzenie ochronki przy ul. Chyszowskiej.

Ukończono tworzenie ogrodu miejskiego, nazwanego przez tarnowian Ogrodem Strzeleckim. Do jego powstania przyczynił się głównie Józef Pędracki, wiceprezes Towarzystwa Strzeleckiego. Po otwarciu Ogrodu Strzeleckiego zarząd dóbr Hrabstwa Tarnowskiego zamknął dla publiczności park w Gumniskach do tej pory udostępniany w czwartki i w niedziele.

Prezesem gminy żydowskiej wybrany zostaje Herman Merz. Wokół osoby Merza (od 1870 roku członka Rady Miejskiej) skupiła się większa grupa zamożnych Żydów tarnowskich.

Utworzono Kółko Przyjaciół Muzyki. Propagowało ono muzykę świecką, urządzało koncerty, wieczornice z okazji świąt narodowych, a także bezpłatne kursy śpiewu. Członkowie Kółka zbierali się w sali teatralnej w przy ul. Krakowskiej, w miejscu, gdzie dzisiaj stoi hotel Bristol.

1 lutego 1870

Józef Starkel zakłada Kółko Lekarskie – pierwsze naukowe stowarzyszenie lekarzy w Tarnowie, później oddział Polskiego Towarzystwa Lekarskiego.

15 kwietnia 1870

W Cannes umiera książę Władysław Sanguszko. Pochowany zostaje na cmentarzu na Zabłociu w nowo wybudowanej neoromańskiej kaplicy projektu Michała Zajączkowskiego. Niedługo przed śmiercią książę Władysław Sanguszko założył tarnowską Konferencję św. Wincentego à Paulo (stowarzyszenie kościelne, mające na celu niesienie pomocy materialnej i duchowej ludziom ubogim, cierpiącym bez względu na ich pochodzenie, środowisko, przekonania i religię). Klucz tarnowski i funkcję prezesa Konferencji św. Wincentego obejmuje jego syn Eustachy Stanisław.

1 maja 1870

Powstaje Stowarzyszenie Niewiast Chrześcijańskiej Dobroczynności pw. św. Elżbiety w Tarnowie.

30 czerwca 1870

Staraniem bernardyna o. Kazimierza Mikulskiego powstaje na Pogwizdowie bursa św. Kazimierza. Przeniesiona w 1878 roku do nowego budynku przy ul. Lipowej (dzisiaj al. Solidarności). Budynek wyburzono pod koniec XX wieku.

15 sierpnia 1870

Z powodu sprzeczki między katolikiem a Żydem (święta stanowiły momenty zapalne w relacjach między tymi wyznaniami) dochodzi do zamieszek. Grupa złożona w większości z chłopów z okolicznych wsi atakuje Żydów, rabuje sklepy i mieszkania żydowskie. Poturbowano i ograbiono straganiarzy. Następnego dnia udało się zaprowadzić porządek.

12 września 1870

Po śmierci Wojciecha Bandrowskiego, burmistrzem zostaje wybrany Feliks Jarocki, a wiceburmistrzem Karol Polityński st.

1870

W Tarnowie zamieszkał Rufin Piotrowski (ur. 28 stycznia 1806 r. w Malinie na dzisiejszej Ukrainie), działacz patriotyczny, zesłaniec, pedagog. Dokonał słynnej ucieczki z zesłania na Sybirze, którą opisał w *Pamiętnikach z pobytu na Syberii* (zm. 20 lipca 1872 r. w Tarnowie).

Otwarto atelier fotograficzne Lecha Majewskiego przy ul. Chyszowskiej 1/3 (dzisiaj ul. I. Mościckiego).

15 maja 1871

Utworzono w Tarnowie Radę Szkolną Okręgową sprawującą nadzór nad szkołami powiatów: tarnowskiego, pilzneńskiego, mieleckiego i dąbrowskiego.

1871

Z powodu deficytu budżetu miasta wprowadzono w Tarnowie „kopytkowe", czyli opłatę za przejazd lub przepędzenie bydła przez rogatki miejskie.

Z inicjatywy Karola Kaczkowskiego powstaje Towarzystwo Zaliczkowe.

Naukę w tarnowskim Gimnazjum kończy Jan Sygański (ur. 18 czerwca 1853 r. w Żukowicach), późniejszy jezuita i wybitny historyk Nowego Sącza oraz ziemi sądeckiej.

1 lutego 1872

Rada Miejska postanawia wziąć pod własny zarząd propinację miejską, czyli monopol alkoholowy (dotychczas był on oddawany w dzierżawę). Stanowił on główne źródło dochodów miasta. Zarząd powierzono byłemu burmistrzowi Józefowi Pędrackiemu. Spowodowało to trwający 10 lat ostry konflikt w Radzie Miejskiej między zwolennikami i przeciwnikami własnego zarządu propinacją. Stronnictwo Józefa Pędrackiego (tzw. magistratualne) uważało, że miasto powinno sprawować zarząd na propinacją bezpośrednio, stronnictwo, na czele którego stał Karol Kaczkowski gromadziło zwolenników dalszego dzierżawienia propinacji.

17 kwietnia 1872

W Tarnowie rodzi się Mark M. Dintenfass 23 listopada, późniejszy amerykański producent filmowy, założyciel studia filmowego Champion Films, które w 1912 r. wraz z trzema innymi studiami przekształciło się w słynne w historii Hollywood Universal Motion Picture Manufacturing Company. W 1917 r. razem z Louisem Bursteinem, utworzył Vim Comedy Film Company. Zmarł w 1933 w Cliffside Park w stanie New Jersey w Stanach Zjednoczonych.

27 lipca – 3 sierpnia 1872

Towarzystwo Rolnicze urządza na plantach kolejowych okręgową wystawę rolniczo-przemysłową, czyli przegląd osiągnięć rolnictwa, hodowli i przemysłu maszyn rolniczych.

1872

Powstaje fabryka cykorii Mayerhofa i Wittmayera oraz krochmalnia założona przez Holendra W. A. Scholtena.

Otwarto ulicę M. Kopernika i rozpoczęto przy niej budowę Szkoły Wydziałowej Męskiej.

Styczeń 1873

Powstaje „Filia tarnowska galicyjskiego Zakładu kredytowego ziemskiego". Dyrektorem zostaje Karol Kaczkowski.

28 grudnia 1873

Burmistrzem zostaje wybrany Klemens Rutowski, a wiceburmistrzem Karol Polityński st. (zm. 1876).

1873

Powstaje Towarzystwo Miłośników Sceny. Pod jego patronatem rozpoczął działalność amatorski zespół teatralny.

Do miasta dociera epidemia cholery. Udaje się ją opanować dzięki wiedzy i umiejętnościom fizyka obwodowego Józefa Demetrykiewicza. Popularne staje się powiedzenie, „że w Tarnowie nawet cholera się nie udała".

20 września 1874

Poświęcono i oddano do użytku budynek Szkoły Wydziałowej Męskiej, zbudowanej przy ul. M. Kopernika według projektu Karola Polityńskiego mł. Odbywały się w nim także zajęcia czteroletniego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego, przeniesionego w tym samym roku z Nowego Sącza do Tarnowa. Dyrektorem seminarium został Ferdynand Tabeau.

1874

W budynku dworu przy ul. Krakowskiej 10, zwanym od nazwiska właścicieli Onitschówką, Zofia Słowikówna zakłada pierwsze w Tarnowie przedszkole prowadzone według metody freblowskiej, którego podstawowym założeniem jest dbałość o wszechstronny i harmonijny rozwój fizyczny, umysłowy i moralny dziecka.

W Tarnowie powstaje Delegatura Zarządu Towarzystwa Tatrzańskiego.

Styczeń 1875

O. Bernard Bulsiewicz wznawia w Tarnowie pierwsze pismo wydawane dla ludu w Galicji, ukazujące się w latach 1859-74 we Lwowie. „Dzwonek" wychodzi jako dwutygodnik na przemian z dwutygodnikiem „Zgoda". Czasopisma wydawane przez o. Bulsiewicza propagują ideały chrześcijańskie i demokratyczne. Przestają się ukazywać na początku 1876 roku.

31 maja 1875

W Krakowie umiera biskup Józef Grzegorz Wojtarowicz. Pochowano go na cmentarzu Rakowickim (w 1975 roku przeniesiono do katedry tarnowskiej).

29 grudnia 1875

Rada Miejska zawiera umowę z Józefem Wrzoskiem i Romualdem Banaszkiewiczem, którzy otrzymują koncesję na budowę gazowni i instalację oświetlenia gazowego w mieście.

1875

Rzemieślnicy żydowskiego pochodzenia zakładają Stowarzyszenie Rękodzielników Żydowskich „Jad Charuzim" (Ręka twórcza). Udzielała ona bezprocentowych pożyczek oraz pomocy w razie choroby i śmierci. Pierwszym prezesem zostaje Jakub Feitel.

15 lipca 1876

W Nicei umiera książę Paweł Roman Sanguszko. Jego ciało przewieziono do Tarnowa i pochowano w kaplicy Sanguszków na Cmentarzu Starym.

18 sierpnia 1876

Do użytku oddano linię kolejową Tarnów – Nowy Sącz – Leluchów. W ten sposób Tarnów uzyskuje także połączenie kolejowe z Węgrami. Rok wcześniej ulicy prowadzącej do magazynów tej kolei nadano imię Wojciecha Bandrowskiego, zmarłego w 1870 roku, pierwszego autonomicznego burmistrza Tarnowa, dzięki którego osobistym zabiegom dwie linie kolejowe połączyły się w Tarnowie.

1 listopada 1876

Na cmentarzu komunalnym na Zabłociu dokonano uroczystego odsłonięcia pomnika Rufina Piotrowskiego (zm. 20 lipca 1872 r.) projektu Antoniego Kurzawy, wyrzeźbionego w piaskowcu przez Władysława Eljasza.

1876

Rada Miejska kupuje od Gostkowskiego realność przy ul. Krótkiej na koszary policji i straży pożarnej.

24 marca 1877

Z powodu zagrożenia gminy krachem finansowym i konfliktu między burmistrzem Rutowskim a starostą Mieczysławem Szczepańskim Namiestnictwo we Lwowie rozwiązuje Radę Miejską. 4 kwietnia tego roku wprowadza tymczasowy zarząd gminny, z komisarzem rządowym Władysławem Krzaczkowskim na czele. Funkcjonował on do 29 listopada 1877 roku.

8 lipca 1877

Z okazji jubileuszu 25-lecia kapłaństwa biskupa Józefa Alojzego Pukalskiego zarząd gminy żydowskiej z Hermanem Merzem na czele, przesyła do niego list gratulacyjny. Jubilat złożył publiczne podziękowania.

Lipiec 1877

Za zgodą Rady Miejskiej w Tarnowie osiedlają się wygnane z Gniezna ss. Urszulanki Unii Rzymskiej. We wrześniu tego samego roku przy ul. Ogrodowej (dzisiaj J. Bema) otwierają sześcioklasową szkołę wyższą żeńską z pensjonatem (istniała do 1907 roku). Przy klasztorze zbudowano neoromańską kaplicę według projektu Karola Polityńskiego mł. (niezachowana).

Wrzesień 1877

Gimnazjum rozpoczyna rok szkolny w nowo wzniesionym budynku przy ul. Seminaryjskiej (dzisiaj J. Piłsudskiego 4) według projektu Józefa Sarrego.

13 grudnia 1877

W drodze losowania burmistrzem zostaje wybrany Aleksander Wisłocki (konkurent Ludwik Pietrzycki miał tę samą liczbę głosów), a jego zastępcą Franciszek Lorber.

22 grudnia 1877

W Tarnowie rodzi się Ignacy Weinfeld, prawnik, profesor i urzędnik, kierownik resortu skarbu w listopadzie 1920, wicedyrektor GUS, adwokat, autor m.in. książek *Ludność miejska Galicyi i jej skład wyznaniowy* oraz *Skarbowość polska*. Zmarł 12 marca 1939 r. w Warszawie

1877

Staraniem dąbrowskiej i tarnowskiej Rad Powiatowych ukończono budowę liczącej 36,6 km szosy z Tarnowa przez Dąbrowę do Szczucina.

1 lutego 1878

Po raz pierwszy zapłonęły w mieście oświetleniowe lampy gazowe w liczbie 120.

25 stycznia 1878

We Lwowie zmarł Włodzimierz Górski, urodzony ok. 1824 w Tarnowie, dziennikarz, publicysta, tłumacz, autor jednego z pierwszych podręczników bibliotekarstwa, zarządca pałacu w warszawskich Łazienkach i redaktor naczelny tygodnika „Wędrowiec". Pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

4 października 1878

W Tarnowie osiedlają się księża filipini, wypędzeni z Świętej Góry koło Gostynia z powodu pruskiego Kulturkampfu. Przy ul. Seminaryjskiej (dzisiaj J. Piłsudskiego) filipini budują kościół pw. Podwyższenia św. Krzyża według projektu Karola Polityńskiego mł.

Marzec – kwiecień 1879

Pomiędzy rządem austriackim a Stolicą Apostolską toczą się rozmowy w sprawie projektu likwidacji diecezji tarnowskiej, zgłoszonego przez ministra wyznań Karla Stremayra. Po śmierci biskupa Józefa Pukalskiego miała ona zostać połączona z diecezją krakowską.

10 grudnia 1879

Umiera ks. Michał Król, proboszcz katedry, profesor nauk biblijnych, radny, działacz patriotyczny i społeczny, honorowy obywatel miasta Tarnowa, którego staraniem odnowiona została katedra i uratowane od zniszczenia drewniane kościoły Tarnowa. Poświęcone mu epitafium znajduje się w nawie północnej katedry.

1879

Pierwszą w Tarnowie hutę szkła zakłada Bernard Kropf. Powstała ona w pobliżu ul. Do Huty i zatrudniała około 300 pracowników. W 1911 roku produkcję przeniesiono do Szczakowej.

Józef Pisz kupuje od Włodzimierza Angelusa drukarnię przy ul. Katedralnej i modernizuje ją (jako pierwszy w Tarnowie wprowadza napęd elektryczny maszyn drukarskich).

Powstaje Tarnowski Wydział Krajowego Stowarzyszenia Dam Patriotycznej Pomocy Czerwonego Krzyża. Przewodniczącą zarządu jest księżna Izabela Sanguszkowa. Członkinie tego najliczniejszego wydziału w Galicji zajmują się gromadzeniem funduszów na cele humanitarne, roztaczają opiekę nad ubogimi, chorymi i rannymi obywatelami.

Otwarto Szkołę Ludową Pospolitą Żeńską im. S. Konarskiego. Mieści się w jednej z kamienic obok katedry.

Powstaje tarnowski oddział galicyjskiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt. Ze składek członków wypłaca się premie dla policjantów gorliwiej zwalczających dręczenie zwierząt. Niekiedy interwencje podejmują sami członkowie towarzystwa. Tarnowski TOZ zawiesił działalność w 1887 roku.

Książę Eustachy Sanguszko zakłada oddział Krajowego Towarzystwa Rybackiego w Tarnowie i zostaje jego pierwszym prezesem.

1880

Miasto Tarnów liczy 24 627 mieszkańców i 1150 osób załogi wojskowej. Wśród mieszkańców jest 12 181 mężczyzn i 12 446 kobiet. Według wyznania policzono 12 954 rzymskich katolików, 193 grekokatolików, 131 protestantów i 11 349 żydów. Pod względem narodowości i języka Tarnów zamieszkiwało 15 900 Polaków, 146 Rusinów (Ukraińców), 8056 Niemców i 65 osób innych narodowości. Spis mieszkańców do Niemców zaliczył większą część tarnowskich Żydów, którzy używali języka niemieckiego lub żargonu języka niemieckiego, za jaki uważano wtedy jidysz. Niemcy chrześcijanie to kilkanaście rodzin wojskowych i przemysłowców. Tarnów z przedmieściami liczy 1329 domów.

Osuszono bagna zwane Szkotnik na północnej Strusinie. Projekt melioracji opracował Karol Polityński mł.

Na dworcu kolejowym uroczyście witano podróżującego cesarza Franciszka Józefa.

Edward Porębowicz, późniejszy romanista, poeta, tłumacz, badacz literacki. Ukończył gimnazjum w Tarnowie.

1 maja 1881

Ukazuje się pierwszy numer pisma ekonomiczno-społecznego i politycznego „Pogoń". Najważniejszego pisma Tarnowa okresu autonomii galicyjskiej. Najdłużej (1888-1907) „Pogoń" redagował Józef Pisz.

8 maja 1881

Z powodu nieostrożności furmanów na podwórzu Hotelu Warszawskiego (obecnie kamienica Wałowa 34) eksploduje beczkowóz z naftą. Pożar zagrażający sąsiednim budynkom gasi kilkudziesięciu strażaków z pomocą wojska. Hotel spłonął doszczętnie. Strat w ludziach nie było.

26 maja 1881

Staraniem księcia Eustachego Sanguszki na Górze św. Marcina otwarto zaimprowizowany ogród wraz z restauracją. Uroczystość otwarcia zakończona pokazem sztucznych ogni ściągnęła tłumy tarnowian.

28 czerwca 1881

Otwarto Zakład Sadowniczo-Ogrodniczy, w którym mają kształcić się ogrodnicy. Nauka według statutu opracowanego przez Franciszka Haburę trwa cztery lata.

17 lipca 1881

Z inicjatywy ks. Adama Kopycińskiego Stowarzyszenie Rzemieślników „Gwiazdka Tarnowska" przekształcono w Stowarzyszenie Rękodzielników Chrześcijańskich „Gwiazda Tarnowska" o charakterze samopomocowym i samokształceniowym.

Lato 1881

Ukończono budowę neorenesansowych łazienek (Zakład Kąpielowy „Neptun") z domem mieszkalnym Wilhelma Müldnera przy ul. Bankowej (dzisiaj ul. K. Kaczkowskiego 4), zaprojektowanych przez Karola Polityńskiego mł. W tarnowskiej „Pogoni" skomentowano ten szczęśliwy fakt, że „tym sposobem odpadnie potrzeba jeżdżenia do Krakowa i zostawiania tamże brudu tarnowskiego, zwłaszcza że gród podwawelski ma swojego dosyć".

1881

Staraniem Towarzystwa Pedagogicznego powstaje Szkoła Przemysłowo-Handlowa, zwana następnie Szkołą Przemysłową Uzupełniającą. Mieści się ona w budynku Szkoły Wydziałowej Męskiej im. M. Kopernika. Pierwszym dyrektorem zostaje Roman Vimpeller. Tradycję tej szkoły podtrzymuje obecnie Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie.

Na zlecenie Rady Miejskiej przy ul. Wielkie Schody wybudowano nowe schody z kamienia bieśnickiego.

Powstaje społeczny komitet, który postawił sobie za cel przemianowanie placu zwanego Burkiem na plac Generała Józefa Bema i wzniesienie tam jego pomnika. Władze austriackie zabroniły jednak zbierania składek na ten cel.

8 i 9 stycznia 1882

Na zaproszenie Kółka Muzycznego występuje Helena Modrzejewska.

14 marca 1882

W Tarnowie rodzi się Zofia Teofila Matylda Pindelska, aktorka, dziennikarka, publicystka. Po przyjęciu pseudonimu Delska (od nazwiska Pindelska), którego używała na scenie do 1917 roku, związała się z krakowskim Teatrem Ludowym (1900-1904). W 1917 r. przyjęła nazwisko Ordyńska. Grała na scenach Krakowa, Lwowa i Warszawy. Była korespondentką lwowskiej „Gazety Wieczornej" a w latach 1928-1935 etatową dziennikarką krakowskiego „Ilustrowanego Kuriera Codziennego". W latach 1949-1971 była jako aktorka związana ze Szczecinem. Zmarła 8 listopada 1972 r. w Warszawie.

7 maja 1882

W oparciu o Stowarzyszenie Rękodzielników Chrześcijańskich „Gwiazda Tarnowska" jego prezes ks. Adam Kopyciński zakłada Tarnowskie Towarzystwo Oświaty Ludowej, która ma prowadzić akcję czytelniczą i odczytową w powiecie tarnowskim. Ożywioną dyskusję podczas zebrania założycielskiego wzbudza sprawa określenia TOL w statucie jako polskiego i katolickiego, co praktycznie wykluczało członkostwo w nim obywateli innych wyznań (na zebraniu był obecny tylko jeden Żyd). Ostatecznie przegłosowano określenie TOL jako katolickiego.

1 czerwca 1882

Ukazuje się pierwszy numer dwutygodnika ekonomiczno-społecznego „Orzeł". Zakłada je Jan Karol Włodarski, były redaktor naczelny „Pogoni", który oskarżył drukarza Józefa Pisza, o przywłaszczenie sobie tego czasopisma i samowolne przejęcie funkcji redaktora. „Orzeł" wydawany był przez dwa lata. Oba czasopisma różniły się pod względem orientacji politycznej i stosunku do Żydów. Konkurencję wygrała jednak zdecydowanie „Pogoń".

4 czerwca 1882

Ukazuje się pierwszy numer dwutygodnika „Unia", wydawanego przez Józefa Pisza i przygotowywanego przez zespół redakcyjny „Pogoni" („Unia" ukazywała się naprzemiennie z „Pogonią"). 30 czerwca 1888 roku redakcja ogłosiła koniec wydawania „Unii".

11 czerwca 1882

Redakcja „Pogoni" komentuje przebieg uroczystości Bożego Ciała w Tarnowie. Chwali staropolski zwyczaj podtrzymywania rąk biskupa w procesji przez ubranych w kontusze członków władz miasta, gani brak odpowiednich kantat i orkiestry wojskowej (orkiestra katedralna jest zbyt nieliczna i prezentuje niski poziom) oraz zupełny brak bruku po zachodniej stronie katedry, gdzie znajduje się główne wejście, wreszcie wskazuje na uwłaczającą procesji postawę gawiedzi żydowskiej powtarzającą się podczas wszystkich uroczystości katolickich (przeważnie chodziło o nieściąganie nakryć głowy, kiedy obok przechodziła procesja, co nakazywało prawo, i przedrzeźnianie śpiewów). Redakcja uskarża się też na „lazarony" tarnowskie, czyli „obdarte wisusy" okupujące trotuar strusiński (Krakowską) i ul. Seminaryjską, grające z wrzaskiem w pliszki i wymuszające natrętnymi prośbami datki od przechodniów.

25 czerwca 1882

W prasie pojawia się nieoficjalna informacja o podjęciu w kurii rzymskiej decyzji o połączeniu diecezji tarnowskiej z krakowską. Z uposażenia przysługującego diecezji tarnowskiej miała powstać diecezja grekokatolicka w Stanisławowie. Wkrótce zorganizowano komitet w celu zapobieżenia likwidacji diecezji tarnowskiej złożony z czołowych osobistości miasta.

11 lipca 1882

Z powodu bezprecedensowej rezygnacji na posiedzeniu 28 czerwca 14 radnych i 5 zastępców w Radzie Miejskiej dochodzi do wyborów uzupełniających. W ich rezultacie przewagę uzyskuje stronnictwo Karola Kaczkowskiego wspierane przez żydowską grupę Hermana Merza. Nowa Rada Miejska rezygnuje z prowadzenia własnego zarządu propinacji i wydzierżawia ją.

20 sierpnia 1882

Po ulewnym deszczu trwającym 3 godziny wzburzona Młynówka zalewa część Grabówki, Wątok zrywa mostek koło kościoła NMP na Burku, Strusinka podmywa odcinek torów kolei tarnowsko-leluchowskiej.

Sierpień 1882

„Pogoń" zaczyna publikować listę „germanizatorów w Tarnowie", czyli wykaz firm przeważnie żydowskich, których nazwy podawane są wyłącznie w języku niemieckim.

5 października 1882

Otwarto drugą w mieście 4-klasową szkołę żeńską. Mieści się w domu Metha przy ul. Lwowskiej.

1882

Do użytku oddano okazały budynek Kasy Oszczędności, zbudowany według projektu Karola Polityńskiego mł. przy ul. Wałowej 10. Parter zajmowała Kasa Oszczędności, a piętro z piękną salą wynajmowało Towarzystwo Kasynowe i Kółko Przyjaciół Muzyki.

W miejscu dawnych jatek przy ul. Kapitulnej zbudowano kamienicę z przejściem do ul. Basztowej.

8 stycznia 1883

W Tarnowie rodzi się Józef Ujejski, bratanek Kornela Ujejskiego, znanego poety. Józef Ujejski był historykiem literatury, badaczem romantyzmu, zwłaszcza prądów filozoficznych i umysłowych epoki ze szczególnym uwzględnieniem mesjanizmu. Będąc od 1919 r. profesorem Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1932-1933 pełnił funkcję jego rektora. Zmarł 8 lipca 1937 r.

11 kwietnia 1883

Umiera Józef Kalasanty Pędracki, trzykrotny burmistrz Tarnowa i honorowy obywatel miasta. Do jego śmierci przyczyniają się niepowodzenia w Radzie Miejskiej (klęska stronnictwa zwanego „partią Pędrackiego").

6 maja 1883

W związku z wyborami do Sejmu Krajowego Galicji w Tarnowie utworzony zostaje komitet przedwyborczy popierający kandydaturę Ryszarda Zawadzkiego, prezesa Sądu Obwodowego w Tarnowie. Po wyborach w składzie III kurii (większe miasta) Sejmu Krajowego Zawadzki reprezentował okręg Tarnów. Po jego śmierci (27 października 1887 roku) wybrano na jego miejsce Witolda Rogoyskiego. W IV kurii (gminy wiejskie) okręg Tarnów-Tuchów reprezentował ks. Adam Kopyciński. W I kurii (wielka własność ziemska) obwód tarnowski reprezentowali książę Eustachy Sanguszko, Tadeusz Lange i Władysław Koziebrodzki. Wirylistą, czyli osobą zasiadającą w Sejmie Krajowym, z racji pełnionej przez siebie funkcji był biskup Józef Pukalski.

Około 21 czerwca 1883

Ulewne deszcze powodują wylew na Wątoku, który podtapia niektóre domy na Zabłociu. Wzburzony nurt Białej zrywa grunt przy moście, powodując przerwanie komunikacji. Most udaje się ocalić.

9 lipca 1883

Przez Tarnów przejeżdża arcybiskup warszawski Zygmunt Szczęsny Feliński (kanonizowany w 2009 roku), który niedawno wrócił z 20-letniego zesłania w Jarosławiu nad Wołgą i zamieszkał na terenie Galicji. Arcybiskupa Felińskiego powitali na dworcu kolejowym ks. kanonik Walczyński i senior wikariuszy ks. Siemiński.

12 września 1883

W Tarnowie uroczyście świętowano 200. rocznicę odsieczy Wiednia. Na zachodniej ścianie ratusza wyświetlono dwa przeźrocza, jedno przedstawiało Sobieskiego na koniu z wyciągniętą szablą, a drugie białego orła. Nazwę pl. Pocztowego zmieniono na plac Jana III Sobieskiego.

26 września 1883

Spotkanie założycielskie Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, organizacji społeczno-wychowawczej, sportowej i paramilitarnej. Inicjatorem jego powstania w Tarnowie jest nauczyciel gimnazjalny Ignacy Przybyłkiewicz.

19 grudnia 1883

Umiera Józef Szebesta. Urodzony w 1820 roku w miejscowości Slané koło Pragi, zamieszkał po 1840 roku w Tarnowie, pełniąc funkcje budowniczego i radnego miejskiego. Szebesta to autor m.in. przebudowy kamienicy Kamienobrodzkich (pl. Kazimierza Wielkiego 5) i kilku innych kamienic. Własnym kosztem wybudował dla Tarnowa salę teatralną przy ul. Krakowskiej, zwaną popularnie „salą Szebesty". Podczas przebudowy kamienicy Kamienobrodzkich, prowadzonej przez nowego właściciela (zapewne po 1864 r., ponieważ w tym roku zmarł Adolf Kamienobrodzki), dobudował do niej od zachodu niższy budynek o ogromnych dwupoziomowych piwnicach. Od 1895 roku mieściła się w nim słynna drogeria Bracha.

1883

Zbudowano most na Wątoku (dzisiejsza ul. G. Narutowicza), który ułatwił komunikację między Małą Strusiną a Zabłociem.

Wybudowano prezbiterium w kościele księży Filipinów według projektu Karola Polityńskiego.

Pracę w tarnowskim Magistracie jako sekretarz rozpoczyna Franciszek Herzig. W ramach obowiązków uporządkował Archiwum Miejskie, które stało się najlepszą i najlepiej zorganizowaną tego typu placówką w Galicji, i opracował *Kodeks dyplomatyczny tarnowski*. Do dnia dzisiejszego nie opublikowany (zm. 11 grudnia 1921 r. w Tarnowie).

1883/1884

Odnowiono pałac biskupi przy Rynku 4, który otrzymał neobarokową elewację frontową.

16 stycznia 1884

Pierwsze przedstawienie teatralne Amatorskiego Towarzystwa Dramatycznego w Tarnowie, które powstało z inicjatywy Augusta Czyczajczuka.

5 lutego 1884

Rada Miejska wybiera na burmistrza Tarnowa Witolda Rogoyskiego, wiceburmistrzem zostaje Maksymilian Grabowski.

17 marca 1884

Karol Kaczkowski, znany adwokat i radny, honorowy obywatel Tarnowa, popełnia samobójstwo. Dla uczczenia pamięci zmarłego ufundowano stypendium jego imienia. Niedługo potem uchwałą Rady Miejskiej nazwę ul. Bankowej, przy której mieszkał, zmieniono na ul. K. Kaczkowskiego.

31 marca 1884

Po rezygnacji Karola Polityńskiego Rada Miejska w drodze konkursu powierza stanowisko budowniczego miejskiego Szczęsnemu Zarembie.

3 kwietnia 1884

Rada Miejska ustala nazwy ulic oraz zasady numerowania domów w Tarnowie. Według relacji „Pogoni" na Śródmieściu (tak określono obecne Stare Miasto) były to: *Rynek Główny, pl. Katedralny, pl. Kazimierza Wielkiego, ul. Krótka, ul. Schodowa Wielka (dawniej Schodowa), ul. Wekslarska (dawniej Mieniarska), ul. Zakątna, ul. Schodowa Mała (łącząca Zakątną z Bernardyńską), pl. Rybny (dawniej Piekarski lub Chlebowy), ul. Piekarska (dawniej Żydowska Wyższa), ul. Kapitulna, ul. Pochyła (łączy Kapitulną z Podwalem), ul. Łamana (prowadzi do starej synagogi), pl. Kącik (za synagogą), ul. Rybna (dawna Piekarska), ul. Wąska, ul. Żydowska Wyższa (dawna Niższa), ul. Żydowska Niższa (przedłużenie Żydowskiej Wyższej po załamaniu), ul. Kręta (dawniej pl. Rybny), ul. Pilźnieńska Brama.*

Na Zawalu: ul. Wałowa (poprzednio Podwale), ul. Szeroka, ul. Bernardyńska, pl. Bernardyński (obok sądu), ul. Targowa, pl. Sobieskiego (przed starą pocztą), ul. Kopernika, ul. Seminarska, ul. Lipowa (wiodąca do bursy), ul. Pocztowa, w dalszym ciągu ul. Kantorya, ul. Zdrojowa, targowica końska (nie otrzymała jeszcze nazwy), ulica prowadząca z Podwala obok realności Salomonów (nie otrzymała jeszcze nazwy, później Ustronna), ul. Koszarowa, ul. Polna (obok drewnianych koszar), ul. Dąbrowska Nowa, ul. Lwowska, ul. Olejarska (łączy Lwowską z pl. Drzewnym), ul. Węglarska, pl. Drzewny (dawniej Pobernardyński), pl. Morawskiego (na wschód od Sądu Obwodowego), ul. Więzienna (od bernardynów na południe), pl. św. Ducha, ul. Cmentarna (dawniej Rzeźnicka), ul. Łazienna, ul. Ogrodowa, ul. św. Anny, ul. św. Ducha, ul. Różana Górna (dawniej Różana), pl. pod Dębem, ul. Dębowa, ul. Folwarczna, ul. Nowa, ul. Bóżnic (za niedokończoną synagogą).

Na Strusinie: ul. Krakowska, ul. Przecznica Różana (łączy Krakowską z Różaną obok propinacji), ul. Nowy Świat, ul. Różana Dolna (od ul. Nowy Świat do ul. Klikowskiej), ul. Żabnieńska, ul. Klikowska (dalszy ciąg Żabnieńskiej), ul. Przecznica Chyszowska (łączy Krakowską, Chyszowską i Klikowską), ul. Przecznica Średnia łączy Krakowską z Chyszowską, ul. Przecznica Strusińska (łączy Krakowską z Chyszowską), ul. Strusińska Północna (prowadząca obok szkoły na Strusinie), ul. Strusińska Południowa (poza ochronką dla sierot, biegnie równolegle do poprzedniej), ul. Kolejowa (od ul. Krakowskiej do dworca Kolejowego), ul. Stajenna (obok stajen wojskowych prowadząca do koszar dragonów), ul. Bandrowskiego (od Krakowskiej do magazynów kolejowych), ul. Mała Strusina (od ujeżdżalni zimowej ku kościółkowi NPM), ul. Kaczkowskiego (łączy Krakowską z Ogrodową), ul. Urszulańska (łączy Krakowską z Ogrodową), ul. Sieroca (obok ochronki sierot) łączy Krakowską ze Strusińską Północną.

Na Zabłociu: ul. Kokosza (łączy Więzienną z dawną ul. Tuchowską, obecnie św. Marcina), ul. Cicha (na południe od pierwszej), ul. Przesmyk (łączy Więzienną z Zabłociem), ul. Nadbrzeżna Dolna (od mostu przy posesji Szeligiewicza do mostu przy fabryce Chylewskiego), ul. Nadbrzeżna Górna (od fabryki Chylewskiego na wschód), ul. Zabłocka (od cmentarza na wschód), ul. Szewska (łączy Nadbrzeżną Dolną z Zabłocką), ul. Przecznica Zabłocka (tak samo), ul. Tuchowska (od cmentarza do Tuchowa), ul. św. Marcina (od posesji Merza ku górze tej samej nazwy), ul. Młynarska (od ul. św. Marcina do młyna parowego), ul. Topolowa (za piekarnią wojskową, dawniej Magazyńska), ul. Gumnińska (od Zabłockiej na wschód ku Gumniskom), ul. Urwana (na wschód od ul. św. Marcina).

Grabówka: ul. Lwowska (ciąg dalszy), ul. Dąbrowska Stara, ul. Szpitalna.

Na Pogwizdowie: ul. Szpitalna (ciąg dalszy od ul. Lwowskiej do ul. Dąbrowskiej Nowej), ul. Powroźnicza (łączy ul. Dąbrowską Nową ze Szpitalną), Przecznica Szpitalna (tak samo), ul. Kominiarska (łączy Szpitalną z Dąbrowską Starą), targowica bydła.

Na Terlikówce (przedmieście za koleją żelazną oprócz jednej drogi nie ma ulicy).

Kwiecień 1884

Powstaje kamienica przy rogu ulic Podwale (Wałowej) i Zdrojowej (E. Goldhammera) należąca do H. Kohane.

14 maja 1884

Tarnów wizytuje marszałek krajowy Mikołaj Zyblikiewicz. W biurze Wydziały Rady Powiatu wita książę Eustachy Stanisław Sanguszko. Był drugim po Leonie Ludwiku Sapiesze (1861-1869) marszałkiem krajowym, którym był w Tarnowie.

Około 21 czerwca 1884

Ulewne deszcze powodują wylew na Wątoku, który podtapia niektóre domy na Zabłociu. Wzburzony nurt Białej zrywa grunt przy moście, powodując przerwanie komunikacji. Most udaje się ocalić. Poziom Dunajca w Zgłobicach sięga 345 cm. Pod przewodnictwem Eustachego Sanguszki zawiązuje się komitet ratunkowy, który przeprowadza akcje pomocy żywnościowej i finansowej dla dotkniętych klęską gmin.

17 lipca 1884

Przed budynkiem Gimnazjum odsłonięto pomnik Kazimierza Brodzińskiego, wykonany przez artystę rzeźbiarza Walerego Gadomskiego, profesora krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych. Inicjatorem wzniesienia popiersia jest dyrektor Gimnazjum Bronisław Trzaskowski.

Rozpoczyna się XVIII Walne zgromadzenie Towarzystwa Pedagogicznego. Do Tarnowa przyjechało ponad 400 delegatów. Trwa do 19 lipca.

2 sierpnia 1884

Na domu przy ul. Wałowej 20 została zamontowana pamiątkowa tablica ufundowana przez właściciela budynku Jana Breitseera z napisem: „Tu mieszkał Kazimierz Brodziński jako uczeń gimnazjum tarnowskiego w latach od 1805-1809 ". Chodzi oczywiście o dom drewniany, który stał w miejscu tej kamienicy zbudowanej w latach 70. XIX wieku.

Przy Szkole Wydziałowej Żeńskiej założono kurs robót kobiecych.

Wrzesień 1884

Poświęcono murowaną kaplicę we wsi Krzyż w parafii tarnowskiej zaprojektowaną bezpłatnie przez Józefa Szebestę. Kaplica wybudowana kosztem mieszkańców podtarnowskiej wsi była wypełnieniem ślubu złożonego przez nich ocalenie od epidemii cholery w 1873 roku.

5 listopada 1884

W 30. rocznicę ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu biskup tarnowski Józef Pukalski funduje figurę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, która stanęła na kolumnie na pl. Katedralnym. Autorem rzeźby jest Walery Gadomski.

9 listopada 1884

Rodzi się Ignacy (Icchak) Schipper, doktor praw, historyk, autor studium *Żydzi w Tarnowie do XVIII wieku* i fundamentalnej pracy *Dzieje handlu żydowskiego na ziemiach polskich* (1937), poseł na Sejm Ustawodawczy 1919-22 oraz I kadencji 1922-27. Zmarł w 1943 roku w KL Majdanek.

1884

Stacjonowanie w Tarnowie rozpoczynają pododdziały liniowe 2. Pułku Ułanów wraz ze sztabem. Z okazji świąt pułku ułani organizowali wyścigi konne na błoniach nad Białą.

1884/85

Spis domów miasta Tarnowa ukazuje, że część miasta między dzisiejszymi ulicami Wałową, E. Goldhammera, A. Mickiewicza, Matki Bożej Fatimskiej, Bóżnic i pl. Pod Dębem, przecięta ulicami Kupiecką, Nową i L. Waryńskiego tworzy faktycznie „nową dzielnicę żydowską" (nazwa nieoficjalna utworzona przez S. Potępę), gdzie koncentruje się życie żydowskiej części społeczności miasta Tarnowa. W budynku przy ul. Nowej 10 (w miejscu, gdzie stoi obecny budynek Urzędu Miasta) mieściła się siedziba zarządu tarnowskiej gminy żydowskiej. W dzielnicy tej znajdują się szkoły religijne i bóżnice, na czele z Domem Nauki i Modlitwy „Klaus" chasydów sądeckich (3 ćw. XIX wieku), Synagogą Wielką „Jubileuszową" (otwarta w 1908 roku) i synagogą filantropki Debory Wechslerowej w kamienicy przy rogu ulicy Folwarcznej (dzisiaj L. Waryńskiego) i Nowej.

6 stycznia 1885

Po 33 latach pontyfikatu umiera biskup Józef Alojzy Pukalski, komandor orderu Franciszka Józefa i honorowy obywatel Tarnowa. Pochowany zostaje w kaplicy św. Józefa na cmentarzu komunalnym na Zabłociu. Administratorem diecezji zostaje ks. Wawrzyniec Gwiazdoń, a po jego śmierci 23 listopada tego roku – ks. Stanisław Walczyński.

16 lutego 1885

Cesarz Franciszek Józef I udziela w Wiedniu audiencji deputacji z Tarnowa, w skład której wchodzą burmistrz Witold Rogoyski, kanclerz kurii diecezjalnej ks. Stanisław Walczyński i dyrektor Gimnazjum Bronisław Trzaskowski. Według redakcji „Pogoni" cesarz uspokajał tarnowian, że nie ma mowy o likwidacji diecezji tarnowskiej. Na pytanie monarchy, czy miasto się podnosi i w jakim kierunku, burmistrz Rogoyski odpowiedział, że niestety nie, a to z powodu przeniesienia zarządu kolei do Krakowa i budowy kolei transwersalnej w innej części kraju (linia Nowy Sącz – Jasło – Zagórz), co wpłynęło na wyniesienie się handlu z Tarnowa. Na tym zakończyła się audiencja, o której przebiegu tarnowska deputacja osobiście poinformowała nuncjusza apostolskiego Serafino Vanutellego. Do planowanej likwidacji diecezji ostatecznie nie doszło, ale jeszcze w tym roku utraciła ona znaczną część terytorium na rzecz diecezji krakowskiej.

8 czerwca 1885

Wybory do Rady Państwa, czyli parlamentu w Wiedniu. W Tarnowie na 1649 osób uprawnionych głos oddaje 1069. Głosowano na jednego z dwóch kandydatów do kurii miast w Izbie Poselskiej, który ma reprezentować okręg bocheńsko-tarnowski. Posłem został Ryszard Zawadzki – 1049 głosów w Tarnowie. Ks. Adam Kopyciński reprezentować ma gminy wiejskie, Edward Dzwonkowski – kurię własności większej, Arnold Rappaport wybrany z Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie – kupców i przemysłowców. W Izbie Panów, jako dziedziczny członek, zasiadł książę Eustachy Sanguszko.

12 czerwca 1885

W oficynie domu przy ul. Najświętszej Panny Maryi 7 wybucha pożar zagrażający kilku sąsiednim domom, których dachy już zajęły się ogniem. Ogień ugaszono z pomocą wojska.

Lipiec 1885

Henryk Spalke, starszy inżynier kolei Karola Ludwika, zakłada prywatne konsorcjum, którego celem jest budowa kolei wąskotorowej z Tarnowa do Jarosławia przez Mielec, Baranów Sandomierski, Nadbrzezie (obecnie prawobrzeżna część Sandomierza), Rozwadów i Leżajsk. Linia kolejowa z Tarnowa przez Dąbrowę Tarnowską do Sandomierza trasowana była już w 1871 roku. Ostatecznie linię kolejową w kierunku Sandomierza wybudowano z Dębicy.

Wrzesień 1885

Anastazja Morawska, wdowa po burmistrzu tarnowskim i adwokacie Adamie Morawskim, przekazuje miastu grunt, który pozwolił zbudować krótką drogę łączącą ulice Zdrojową i Folwarczną. Władze miasta planowały nazwać tę ulicę (obecnie odcinek ul. L. Waryńskiego między ul. E. Goldhammera i Kupiecką) imieniem Adama Morawskiego, ale na prośbę wdowy odstąpiły od tego pomysłu, ponieważ miał już on w Tarnowie plac swego imienia.

1885

Na placu kupionym przez miasto na Strusinie, na zachód od kościoła Trójcy Przenajświętszej, obok mostu kolei leluchowskiej nad Wątokiem, zbudowano rzeźnię miejską.

Przy ul. Krakowskiej 2 wzniesiono wielki dom Mojżesza Lipschütza według projektu Karola Polityńskiego mł.

10 marca 1886

Rodzi się w Tarnowie Edward Stamm, pedagog, filozof, logik, matematyk i jeden z nielicznych polskich historyków matematyki w okresie międzywojennym.

23 maja 1886

Ingres biskupa Ignacego Józefa Łobosa do katedry. Nowy ordynariusz tarnowski był dotąd biskupem pomocniczym w diecezji przemyskiej. Zaraz po objęciu diecezji rozpoczyna starania o zebranie środków na restaurację katedry. Zbiórkę pieniędzy zainicjował już nieco wcześniej ks. Stanisław Walczyński, kanonik katedralny.

1 czerwca 1886

Z inicjatywy Bronisława Trzaskowskiego, dyrektora tarnowskiego Gimnazjum, przed gmachem szkoły odsłonięto pomnik Józefa Szujskiego, będący dziełem krakowskiego artysty rzeźbiarza Piotra Kozakiewicza.

16-17 czerwca 1886

W Tarnowie występuje Teatr Lwowski.

Lipiec 1886

Założono Towarzystwo „Spółka Rolnicza" z siedzibą w Tarnowie.

15 września 1886

Wieczorem w Tarnowie zatrzymuje się pociąg z wracającym z manewrów armii we wschodniej Galicji cesarzem Franciszkiem Józefem I i arcyksiążętami Rudolfem i Albrechtem. Tłumy tarnowian zebrały się wzdłuż torów od Gumnisk do dworca, na którym oczekiwali na monarchę starosta tarnowski hrabia Ludwik Poniński, Rada Miejska z burmistrzem Witoldem Rogoyskim na czele, biskup Ignacy Łobos z Kapitułą i profesorami teologii oraz książę Eustachy Sanguszko. W rozmowie z burmistrzem cesarz pytał go o stosunki w mieście i wspominał o budowie koszar kawalerii.

21 września 1886

W Tarnowie gości arcyksiążę Karol Ludwik wracający pociągiem z manewrów wojskowych. W pałacu gumniskim spożywa śniadanie z rodziną książąt Sanguszków, na które podano rosół cesarski, pasztet z gęsiej wątróbki i bekasów, baraninę w sosie pomidorowym, kuropatwy świeże, kotlety à la Vileroi, zielony groszek po angielsku, puding à la Karol Ludwik, sery i owoce, wina czerwone Bourdeaux i białe węgierskie. Następnie arcyksiążę pojechał do Starostwa, gdzie przedstawiono mu wybitniejszych członków Towarzystwa Czerwonego Krzyża, odwiedził też klasztor ss. Urszulanek, bursę św. Kazimierza i hrabiostwo Kielmanegg'ów, gdzie ugoszczono go herbatą. Klasztor, bursę i dworzec arcyksiążę wizytował pod kątem przystosowania ich do funkcji szpitali na wypadek wojny.

23 marca 1887

Krótko po godzinie 11 wybucha pożar w kamienicy Mendla Maschlera (dawnej Czajkowskich) przy pl. św. Ducha 3 (dziś mieści się w niej Powiatowy Urząd Pracy). Pożar jednego z największych budynków miasta zagraża także zabudowie sąsiednich ulic. Akcję ratunkową prowadzi straż miejska i ochotnicza, wojsko, robotnicy z przedsiębiorstw Chylewskiego, Szancera i Kropfa z własnymi sikawkami oraz starsi uczniowie. Pożar ugaszono około godziny 19. Odbudową i modernizacją kamienicy kierował Leon Schwanenfeld.

1 lipca 1887

W drodze do rezydencji księcia Eustachego Sanguszki w Gumniskach z dworca kolejowego przez udekorowany Tarnów przejeżdża gorąco witany następca tronu arcyksiążę Rudolf. Był to jedyny syn Franciszka Józefa I, który 30 stycznia 1889 roku w Mayerling, popełni samobójstwo w towarzystwie swej kochanki Marii Vetsery.

11 lipca 1887

Otwarto ekspozyturę krakowskiej filii Banku Austro-Węgierskiego. Mieści się na pierwszym piętrze kamienicy Hausera przy ul. Krakowskiej 19, zbudowanej w 1885 roku według projektu Karola Polityńskiego mł.

8 października 1887

Grupa ponad stu Węgrów, z prezesem Izby Handlowej z Miskolca na czele, przejeżdżająca przez Tarnów w drodze na Krajową Wystawę Przemysłowo-Rolniczą w Krakowie, zostaje uroczyście przywitana na specjalnie udekorowanym dworcu przez burmistrza Witolda Rogoyskiego. Na wjazd pociągu orkiestra Auberów gra czardasza. Po przemowie burmistrza Węgrzy ugoszczeni zostają śniadaniem i kawą w sali dworcowej. Posiłkowi towarzyszy śpiew chóru tarnowskiego Kółka Muzycznego. Orkiestra węgierska odwzajemnia się odegraniem kilku utworów w tym *Jeszcze Polska nie zginęła.*

7 listopada 1887

Funkcję prefekta i wykładowcy w Seminarium Duchownym obejmuje ks. Walenty Gadowski, wybitny katecheta i pedagog. Od 1897 roku nauczyciel i wychowawca w Seminarium Nauczycielskim. Pierwszy prezes tarnowskiego oddziału Towarzystwa Tatrzańskiego, wybitny taternik i turysta. Od 1890 roku przez 40 lat urządzał liczne wycieczki i wspinaczki w Tatrach. W latach 1903-06 wytyczył on najtrudniejszy z tatrzańskich szlaków – Orlą Perć, a w 1926 roku tzw. Sokolą Perć ze Szczawnicy na Trzy Korony w Pieninach. Zmarł 14 maja 1956 roku w Bochni.

14 listopada 1887

Biskup Ignacy Łobos powołuje do życia Towarzystwo Muzyki Kościelnej w Diecezji Tarnowskiej pod wezwaniem św. Wojciecha. W następnym roku zrzeszało już ono 216 księży, 196 organistów i 10 innych osób świeckich.

20 listopada 1887

Do Tarnowa przyjeżdża Teatr Narodowy z Warszawy z czterema przedstawieniami.

18 grudnia 1887

W wielkiej sali ówczesnego Hotelu Lwowskiego (budynek przy rogu ul. Lwowskiej i Wałowej) urodzony w Tarnowie Abraham Salz, młody doktor prawa i działacz syjonistyczny (zm. 1941), organizuje „wieczorek makkabeuszowski" dla Stowarzyszenia Starozakonnej Młodzieży Handlowej. Spotkanie zagaja adwokat Ringelheim, który wezwał do solidaryzowania się z narodem polskim i oddanie się pracy cywilizacyjnej, co ma sprawić, że nieprzychylne prądy Żydom same znikną. Po przemówieniu Salza odbywa się koncert muzyki klasycznej w wykonaniu braci Auberów. Po nim rozpoczyna się trwająca do rana zabawa taneczna.

1887

W Tarnowie przebywa po raz pierwszy student Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie Stanisław Wyspiański, uczeń prof. Władysława Łuszczkiewicza, szkicując tarnowskie zabytki. Najwięcej szkiców tarnowskich zabytków stworzył młody artysta w sierpniu 1889 roku.

Przebudowano od podstaw zniszczony frontowy budynek szpitala miejskiego.

Do Tarnowa przenosi się z Krakowa Piotr Celestyn Kulka, najwybitniejszy z artystów kamieniarzy działających na cmentarzu miejskim na Zabłociu.

Zima 1887/1888

W związku z rosnącym napięciem w stosunkach między Austro-Węgrami a Rosją w Tarnowie rozpoczęto budowę prowizorycznych baraków dla konnicy i magazynów wojskowych. Zgodnie z ustawą kwaterunkową z 1879 roku obowiązek budowy koszar nie ciążył na państwie, ale na poszczególnych krajach koronnych. Sejm krajowy we Lwowie utworzył osobny fundusz pożyczkowy dla miast na inwestycje wojskowe. Władze Tarnowa uległy naciskowi władz i licząc przy tym na korzyści z powiększenia garnizonu zdecydowały się wziąć łatwo dostępny kredyt. Doprowadziło to do dużego długotrwałego zadłużenia miasta, które wzięło pożyczkę pod zastaw całego majątku i dochodów gminy, a następnie było zmuszone podwyższyć podatki.

Maj 1888

Z inicjatywy grupy obywateli przez cały miesiąc między 6. a 7. rano grano na trąbce hejnał z wieży ratuszowej.

Czerwiec 1888

Zbudowano piekarnię wojskową o czterech piecach za budynkiem wozowni przy ul. św. Marcina (dzisiaj ul. J. Dąbrowskiego 8). Dzisiaj w przebudowanym budynku mieści się sklep sieci Biedronka.

30 czerwca 1888

Według oficjalnych statystyk od 1880 roku do tego dnia z powiatu tarnowskiego wyemigrowało do Ameryki 1208 osób, najwięcej z Tarnowa.

1 września 1888

W okolicy ul. Brama Pilzneńska duża grupa fanatyków żydowskich zaatakowała Mariannę Markoszewską ze Skrzyszowa, córkę żydowskiego karczmarza z Grabówki, która zmieniła wyznanie, aby wyjść za katolika. Obrzucaną kamieniami kobietę wzięli w obronę chłopi wracający z targu. Doszło do bójki. Markoszewską czterech policjantów odprowadziło do granic miasta.

17 września 1888

Biskup Ignacy Łobos otwiera szkołę dla organistów powstałą staraniem Towarzystwa Muzyki Kościelnej św. Wojciecha. Pierwszym dyrektorem zostaje ks. Stanisław Walczyński.

25 października 1888

W Wyższym Seminarium Duchownym z okazji pięćdziesiątej rocznicy powstania tego budynku ks. Józef Bąba otwiera pierwsze na ziemiach polskich Muzeum Diecezjalne. Mieści się ono w największej sali seminarium. Początkiem kolekcji były nieużywane dzieła sztuki kościelnej, które na apel biskupa ordynariusza Ignacego Łobosia przysyłano z wielu parafii diecezji. Muzeum gromadzi zabytki sztuki kościelnej, głównie średniowiecznej, z terenu diecezji tarnowskiej: obrazy, rzeźby, tkaniny, meble, wyroby złotnicze, ceramikę, druki itp.

11 listopada 1888

Konstytuuje się Towarzystwo Eskontowe w Tarnowie, którego celem jest eskontowanie weksli, udzielanie pożyczek za rękojmią, prowadzenie rachunku bieżącego, przyjmowanie depozytów i wkładów na oprocentowanie.

22 grudnia 1888

Rodzi się Ferdynand Zarzycki, w latach 1913-14 nauczyciel w II Gimnazjum w Tarnowie, działacz skautowy i założyciel biblioteki skautowej w Tarnowie, dowódca 8. Pułku Piechoty Legionów Polskich, uczestnik wojen polsko-bolszewickiej i polsko-ukraińskiej, w II RP generał brygady i minister przemysłu i handlu. Zmarł 10 października 1958 roku w Chicago, USA.

1888

Tarnowski Zakład Sadowniczo-Ogrodniczy przekształcono w Krajową Szkołę Ogrodniczą.

Z inicjatywy Hermana Merza, prezesa gminy żydowskiej i radnego, powstaje żydowskie Towarzystwo Kredytowe dla Handlu i Przemysłu z siedzibą w kamienicy przy ul. Zdrojowej 5 (dzisiaj E. Goldhammera). W budynku tym wzniesionym w 1886 roku, funkcjonowała także Synagoga Nanety Merzowej.

Przebudowano kamienicę przy ul. Wałowej 22 na siedzibę policji i kasy miejskiej. Miasto zakupiło ją od Salomonów. Poprzednio, od 1886 roku biura policji znajdowały się przy pl. A. Morawskiego, a wcześniej przy ul. Krótkiej.

13 marca 1889

Zgodnie z nową ustawą dla 30 miast galicyjskich na nowo zorganizowano władze miejskie. Magistrat z burmistrzem mają odtąd tworzyć silną władzę wykonawczą, a Rada Miejska staje się ciałem uchwalającym i nadzorczym, wybieranym co 6 lat.

9 września 1889

Przez Tarnów przejeżdża pociąg dworski z cesarzem Franciszkiem Józefem. Pociąg zatrzymuje się na dworcu tarnowskim na pięć minut i krótko po 19.00 żegnany okrzykami mieszkańców odjeżdża na zachód. Nie było urzędowego pożegnania. Niedługo potem artysta malarz Gottlieb namalował obraz przedstawiający powitanie cesarza przez władze miasta na dworcu.

3 października 1889

Na zaproszenie Towarzystwa Muzycznego w sali Kasyna (Lustrzanej) koncertuje Ignacy Jan Paderewski.

1889

Powstaje Powiatowa Kasa Chorych w Tarnowie. Była to instytucja ubezpieczeniowo-finansowa, której celem było zapewnienie finansowania opieki zdrowotnej, jej członkom. Korzystać z niej mieli przede wszystkim gorzej sytuowani mieszkańcy Tarnowa. Pierwszym prezesem zostaje Ignacy Chylewski.

Powstaje klasztor ss. Urszulanek według projektu Antoniego Schimitzka.

1889-92

Przeprowadzono remont ratusza według projektu Szczęsnego Zaremby. W jego ramach wyburzono przybudówkę od południa i zniszczone sklepienia na parterze, poszerzono i ozdobiono neorenesansowymi stiukami Salę Rady, wnętrze klatki schodowej otrzymało rzeźbioną dekorację heraldyczną.

17, 18, 21 i 24 marca 1890

Przeprowadzono wybory nowej Rady Miejskiej w liczbie 36 radnych według ustawy z dnia 13 marca 1889 roku. 1 lipca nowa Rada wybrała na burmistrza Witolda Rogoyskiego, a na wiceburmistrza – Ludwika Pietrzyckiego.

18 marca 1890

Umiera księżna Izabela Sanguszkowa, filantropka i bibliofilka. W pogrzebie uczestniczą tysiące mieszkańców Tarnowa i okolic. Pochowana zostaje w kaplicy rodowej na Cmentarzu Starym.

14 kwietnia 1890

Biskup Ignacy Łobos święci kamień węgielny pod budowę nowego prezbiterium katedry (oddane do użytku 25 grudnia 1890 roku). Projekt przebudowy całej świątyni w duchu

neogotyku opracował Julian Zachariewicz. Organizacją prac zajęły się dwa komitety, parafialny i restauracyjny. Prace prowadzi przedsiębiorstwo budowlane Franciszka Hackbeila st.

21-22 października 1890

W oddanej w tym roku do użytku nowej siedzibie Stowarzyszenia Rękodzielników Chrześcijańskich „Gwiazda" (róg ulic M. Kopernika i Nowy Świat), którą projektował Leon Schwanenfeld odbywa się wiec rzemieślników z całej Galicji w sprawie zmiany ustawy przemysłowej.

31 grudnia 1890

Tarnów liczy 27 575 mieszkańców, z czego 1918 osób stanowi załoga wojskowa. Według wyznawanej religii wśród tarnowian jest 13 924 rzymskich katolików, 11 660 żydów, 48 grekokatolików, 8 luteran, 15 kalwinów i 1 ormianin. Umie czytać i pisać 6 258 mężczyzn i 5 978 kobiet, tylko czytać 310 mężczyzn i 824 kobiet. Nie umie ani czytać ani pisać 5 365 mężczyzn i 6 894 kobiet. W języku polskim mówi 25 032 tarnowian, niemieckim 301, czeskim 26, włoskim 1, ruskim (ukraińskim) 18, węgierskim 1. Domów łącznie z przedmieściami było 1327.

1890

Zakończono budowę koszar (tzw. Dolne Koszary) przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj I. Mościckiego) prowadzoną od czerwca 1888 roku według projektu budowniczego miejskiego Szczęsnego Zaremby. Do 1904 roku mieściła się w nim komenda 57. Pułku Piechoty. Później stacjonowały w nim oddziały 32. Pułku Piechoty k.k. Landwehry (obrony krajowej).

Zwolennicy judaizmu reformowanego i asymilacji zakładają Stowarzyszenie Templowe. „Tempel" (świątynia) znajdowała się przy ul. św. Anny 10. W odróżnieniu od synagog kazania w niej były wygłaszane w języku polskim, a śpiewowi chóru towarzyszyła muzyka organowa.

17 stycznia 1891

„Pogoń" informuje o powstaniu prywatnej szkoły „izraelicko-polskiej" utrzymywanej z funduszów Alliance Israelite Universelle (Powszechne Przymierze Izraelickie), zwanej też szkołą fundacji barona Maurycego Hirscha. Znajdowała się przy ul. Topolowej na terenie posiadłości Hermana Merza (dzisiaj ul. S. Westwalewicza).

9 marca 1891

W Tarnowie odbywa się Zjazd Kółek Rolniczych z całej Galicji.

23 kwietnia 1891

W Ogrodzie Strzeleckim zastrzelił się siedemnastoletni uczeń Gimnazjum Witold Idzikowski, który popadł w konflikt z profesorem języków klasycznych Franciszkiem Haburą, a ten chcąc upokorzyć ambitnego młodzieńca, nakazał mu przeprosić siebie przed całą klasą. Sprawa bardzo poruszyła opinię publiczną.

3 maja 1891

Uroczyste świętowanie 100. rocznicy Konstytucji Trzeciego Maja. W katedrze i w synagogach odbywają się nabożeństwa połączone z pochodami, w publicznych salach odczyty i koncerty, w Ogrodzie Strzeleckim koncertuje orkiestra Auberów. Domy przybrano girlandami, festonami i dywanami. Wieczorem we wszystkich oknach zapalają się światła. Elewacje Ratusza, Kasy Oszczędności, Hotelu Krakowskiego i szkół zostają ozdobione portretami wybitnych Polaków i symbolami narodowymi.

10 czerwca 1891

Na cmentarzu komunalnym nad grobem powstańców styczniowych odsłonięto odnowioną mogiłę z głazów. Powstała ona już w latach 70. XIX wieku, kiedy nad ziemnym grobem powstańca Walerego Dominika Dulęby z Tarnowa rodzina wzniosła kurhan z kamieni piaskowcowych. Z czasem umieszczono na nim nazwiska innych powstańców.

5 września 1891

Zakończono przebudowę wieży katedry. Umieszczono na niej duży dzwon „Ignacy Józef" z dwoma mniejszymi oraz zegar z czterema tarczami.

12 września 1891

W Tarnowie rodzi się Zenon Klemensiewicz, wybitny językoznawca, badacz stylu i dydaktyki, absolwent I Gimnazjum (zginął w katastrofie lotniczej 1 kwietnia 1969 roku w Zawoi-Podpolicach).

1891

Ukończono renowację pomników Tarnowskich i Ostrogskich w katedrze. Usunięto dorabiane części z gipsu i drzewa, zastępując je marmurem lub alabastrem. Przy usuwaniu farby pokostowej pokrywającej pomnik Ostrogskich zniknęła jednak znaczna część oryginalnej pozłoty, którą wiele części pomnika było oryginalnie pokrytych. Przeniesiono też pomnik Barbary z Rożnowa z nawy południowej do prezbiterium. Nad przebiegiem prac czuwał proboszcz katedry ks. Franciszek Leśniak.

Ignacy Przybyłkiewicz zakłada w Tarnowie korpus wakacyjny, którego zadaniem jest organizacja wypoczynku dla dzieci w czasie wakacji. Dla „korpuśników" prowadzone są gry,

zabawy, ćwiczenia gimnastyczne i nauka gry w tenisa oraz wycieczki w okolice Tarnowa (m.in. Piaskówka, Góra św. Marcina, Melsztyn i Tuchów), a nawet do Krakowa i Lwowa. Korpus wakacyjny powstał dzięki pomocy Rady Powiatowej, Magistratu, Kasy Oszczędności i grupy pasjonatów.

Hrabia Ignacy Potulicki funduje kamienny krzyż z napisem „Na chwałę Bogu" przy drodze w lesie na Górze św. Marcina. Krzyż jest wyrazem wdzięczności za wyratowanie go od śmierci, gdy wracając saniami wraz z innymi gośćmi księcia Sanguszki z polowania w Trzemesnej wpadł końmi w parów zasypany śniegiem. W 1897 roku krzyż został zniszczony przez wandala z Zawady, ale później odbudowany.

1 stycznia 1892

Na podstawie uchwały Rady Miejskiej w Tarnowie wprowadzono czas średnioeuropejski (niemiecki).

6 stycznia 1892

W święto Trzech Króli w katedrze podczas sumy zostaje wykonana msza pastoralna autorstwa Stefana Surzyńskiego, dyrygenta chóru katedralnego.

12/13 lutego 1892

Po północy nad Tarnowem rozpoczyna się burza z silnymi wyładowaniami atmosferycznymi. Po niej następują huraganowe uderzenia wiatru z falami zamieci śnieżnej trwające kilka godzin.

1 maja 1892

Z inicjatywy komórki legalnego socjalistycznego Stowarzyszenia Robotników „Siła" w Tarnowie po raz pierwszy odbywa się demonstracja pierwszomajowa. Pod koniec roku tarnowska komórka „Siły" zostaje rozwiązana.

20 października 1892

Na zebraniu w hotelu Pod Dębem powstaje tarnowska komórka Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska.

27 listopada 1892

Z inicjatywy pochodzącego z Wielkopolski ks. Jana Nepomucena Łukowskiego przy kościele księży Filipinów założono Stowarzyszenie Terminatorów. Należący do niego chłopcy uczący się rzemiosła każdej niedzieli zbierali się w oratorium przy kościele, gdzie słuchali wykładów, uczyli się praktycznych rzeczy (np. gospodarowania pieniędzmi), śpiewają i zajmowali się różnymi rozrywkami. Przy Stowarzyszeniu Terminatorów powstała Kasa drobnych oszczędności w Oratorium św. Filipa Neriusza.

1892

W wydanym w tym roku XII tomie *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych ziem słowiańskich* pojawia się hasło „Tarnów" autorstwa Maurycego Maciszewskiego. Określa on w nim Tarnów jako czwarte co do znaczenia miasto w Galicji.

Czytamy tam: *Śródmieście jest zabudowane kamienicami, w miarę oddalania się od środka kamienice ustępują miejsca domom parterowym, willom, dworkom, które na krańcach przechodzą w schludne chaty włościańskie. Ludność kupiecka i rękodzielnicza skupia się przeważnie w Rynku i ulicy Krakowskiej w śródmieściu, jednak i na przedmieściach są sklepy i warsztaty, a inteligencya chrześcijańska mieszka zdala od środka miasta. Najodleglejsze części przedmieść zajmuje ludność uboższa, rolnicza. […] Oprócz rękodzieł i warsztatów zaspokajających potrzeby mieszkańców i okolicy, powstał tu przemysł fabryczny. Prócz cegielni i browarów istnieją: młyny parowe, huta szklana wyrabiająca najlepsze szkło w Galicyi i garbarnia w Ładny. Dawniej była obszerna krochmalnia, obecnie zwinięta. Tarnów ma 4 apteki i wiele bogatych sklepów, nieustępujących krakowskim. Przemysł znajduje się przeważnie w rękach chrześciańskich, do czego przyczynia się znacznie stowarzyszenie Gwiazda, które zgromadziło rzemieślników chrześciańskich, a podnosząc ich inteligencye, podnosi i dobrobyt; natomiast handel jest prawie zupełnie w rękach żydów. […] Sprawami miasta zarządza magistrat składający z burmistrza, 11 urzędników, 6 delegowanych (landwójtów) na przedmieściach, lekarza i weterynarza. Miasto utrzymuje straż (43 osób), 6 woźnych i 10 strażników pożarowych. Wszystkie te instytucye rozbudziły żywo umysłowe życie mieszkańców, skutkiem tego Tarnów robi wrażenie wielkiego miasta. Magistrat subwencjonuje trupę artystyczną Lasockiej, która przez zimę wystawia doborowe komedye i dramaty.*

Wybudowano budynek Szkoły Wydziałowej Żeńskiej im. Franciszka Józefa I (dzisiaj budynek Poczty Polskiej) według projektu budowniczego miejskiego Szczęsnego Zaremby. Stanął on przy utworzonej w 1889 roku ul. A. Mickiewicza.

Podczas prac restauracyjnych w katedrze na ścianach prezbiterium umieszczono sześć figur wykonanych w pracowni krakowskiego rzeźbiarza Zygmunta Langmana. Przedstawiają one świętych, którzy w diecezji tarnowskiej żyli lub przebywali: Stanisława i Wojciecha, biskupów i męczenników, Kingę i Szymona z Lipnicy, Kazimierza Królewicza i Jana Kantego.

Na podstawie projektów opracowanych przez tarnowskich architektów powstają m.in. neobarokowy kompleks mieszkalno-handlowy Żelechowskiego przy ul. Targowej 12 (proj. Adolf Juliusz Stapf), Szkoły Wydziałowej Żeńskiej im. Franciszka Józefa I, Zakład Zastawniczy Podupadłych Mieszczan, czyli lombard miejski przy pl. Kazimierza Wielkiego 3 (Szczęsny Zaremba), Dom kapituły przy pl. Katedralnym 1 (Janusz Rypuszyński).

Prawdopodobnie w tym roku nadbudowano o jedną kondygnację dawny szpital wojskowy przy ul. Koszarowej (dzisiaj A. Mickiewicza), który ma teraz służyć do zakwaterowania dwóch kompanii 57. Pułku Piechoty. Od tego czasu określany jest on jako koszary wielkie lub górne.

Przypuszczalnie w tym czasie lub na początku XX wieku powstaje zespół dzieł obronnych mających osłaniać most kolejowy nad Białą. Do dnia dzisiejszego zachowała się z niego strażnica kolejowa „Wachhaus". Miała za zadanie osłaniać ogniem most kolejowy. W Galicji powstało ponad 20 podobnych do tego obiektów. Do dzisiaj zachowały się dwa: w Tarnowie i w Tryńczy. Tarnowską strażnicę przebudowano na budynek mieszkalny.

19 lutego 1893

W dniu jubileuszu biskupiego papieża Leona XIII oświetlono miasto, „urządzono serenadę" przed pałacem biskupim i nadano biskupowi Ignacemu Łobosowi obywatelstwo honorowe miasta Tarnowa.

1893

Według projektu budowniczego miejskiego Szczęsnego Zaremby wzniesiono budynek Szkoły Ekwitacyjnej 2. Pułku Ułanów przy ul. W. Bandrowskiego. W tym samym czasie według jego projektów powstają dwie monumentalne budowle w typie pałacowym, a mianowicie Hotel Krakowski przebudowany na zamówienie księcia Eustachego Sanguszki i dom wiceburmistrza Stanisława Stojałowskiego przy ul. Krakowskiej 6, a także znacznie mniejszy „Koci zamek" przy ul. Różanej (dzisiaj Stefana Batorego) 13, własność Karola Kotwicza Smolika, dyrektora Urzędu Stajenniczego, byłego powstańca styczniowego.

Przy ul. Wałowej 8 powstaje efektowny eklektyczny dom Walentyny Szantrochowej według projektu Janusza Rypuszyńskiego.

15 stycznia 1894

W Tarnowie umiera Michał Ostoja Starzewski, ostatni żyjący weteran powstania listopadowego (urodzony w 1800 r. w Sanockiem). Trumnę ze zwłokami niesie sześcioro wnuków. Muzyką i trzykrotną salwą z moździerza Starzewskiego żegna ochotnicza straż pożarna.

7 kwietnia 1894

Uroczyście obchodzono 100. rocznicę złożenia przysięgi przez Tadeusza Kościuszkę na Rynku krakowskim. Władze austriackie nie zgodziły się na wystawienie pomnika Kościuszki na placu jego imienia. Imieniem wielkiego Polaka nazwano plac i ulicę.

22 lipca 1894

Delegacja władz miasta na czele z burmistrzem Witoldem Rogoyskim wręcza w pałacu gumniskim księciu Eustachemu Stanisławowi Sanguszce dyplom honorowego obywatelstwa miasta.

8 września 1894

Odbywa się oficjalne przyjęcie pododdziałów i sztabu 57. Pułku Piechoty. Korpus oficerski w ramach podziękowań za gościnne przyjęcie urządza na własny koszt koncert orkiestry wojskowej w sali tarnowskiego kasyna. Od tego czasu orkiestra wojskowa często występuje podczas różnych uroczystości i innych okazji w Tarnowie.

14 października 1894

Walne zgromadzenie Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Rękodzielniczej i Przemysłowej „Ojczyzna" w kamienicy Schnitzla przy ul. Bernardyńskiej 7. Celem jego jest szerzenie oświaty, wzajemne wspieranie się moralne i materialne jego członków oraz godziwa rozrywka. Pierwszym prezesem zostaje założyciel, ks. Stanisław Dutkiewicz.

28 października 1894

Na cmentarzu parafialnym na Zabłociu ustawiono wielki krzyż dębowy z napisem „Za wiarę pomordowanym w Krożach na Żmudzi dnia 10 października 1893 roku".

Październik 1894

W sali teatralnej przy ul. Krakowskiej rozpoczyna działalność Teatr Polski pod dyrekcją Juliana Myszkowskiego. Oprawę muzyczną spektakli zapewniała orkiestra 57. Pułku Piechoty kierowana przez kapelmistrza Żyrownickiego.

28 listopada 1894

Na nadzwyczajnym posiedzeniu Towarzystwa Pań Miłosierdzia (przewodniczący ks. infułat Stanisław Walczyński) zapada decyzja, aby w Tarnowie założyć stowarzyszenie sług katolickich. Funkcję promotora dzieła powierzono ks. Janowi Nepomucenowi Łukowskiemu, który pracował już wśród sług. W ten sposób powstało Towarzystwo Sług Katolickich św. Zyty prowadzące m.in. pośrednictwo pracy i opiekę nad starszymi i chorymi służącymi. Pięć lat później ks. Łukowski zakupił dwa nieduże domy przy ul. Topolowej (obecnie ul. S. Westwalewicza), gdzie urządzono schronisko dla nich prowadzone przez siostry bezhabitowe ze Zgromadzenia Sług Jezusa.

1894

Oddano do użytku budynek Szkoły Męskiej pięcioklasowej im. T. Kościuszki na Strusinie (proj. budowniczy miejski Szczęsny Zaremba). Dzisiaj mieści się w nim Publiczne Przedszkole nr 17. W starym budynku szkoły na Strusinie powołano do życia dwuklasową Szkołę Żeńską im. Klementyny Hoffmanowej.

Zespół „koszar górnych" (dzisiaj PWSZ) powiększono o nowy budynek koszar dla ułanów i stajni. Na dziedzińcu powstaje kaplica prawdopodobnie według projektu Szczęsnego Zaremby. Po drugiej stronie ul. Księcia Józefa Poniatowskiego zbudowano koszary dla dwóch kompanii piechoty (obecnie Zespół Szkół Niepublicznych Stowarzyszenia „Siódemka").

Powstaje budynek Krajowej Szkoły Ogrodniczej zaprojektowany przez Adolfa Juliusza Stapfa. W 1903 roku nadbudowano go o jedno piętro.

Ignacy Przybyłkiewicz zakłada boisko sportowe przeznaczone dla młodzieży uczestniczącej w „korpusach wakacyjnych" prowadzonych przez TG Sokół. Obecnie obiekt należy do MKS Tarnovia.

Ze względu na planowaną budowę szkoły na Grabówce przeniesiono targowicę bydlęcą z rejonu zajmowanego częściowo przez dzisiejszą ul. J. Goslara na plac przy ul. Nowodąbrowskiej (dzisiaj al. Matki Bożej Fatimskiej). Pierwsze miejsce określano jako Starą Targowicę (później plac Wolności), drugie jako Nową Targowicę.

Książę Roman Damian Sanguszko przenosi Zakład Sierot im. Księżnej Izabelli Sanguszkowej do piętrowej kamienicy przy ul. Ogrodowej (dzisiaj siedziba Radia RDN przy ul. Gen. J. Bema 14). Zakład prowadzą siostry felicjanki.

Epidemia cholery w Tarnowie dzięki energicznej akcji zapobiegawczej zabiera tylko 40 ofiar.

25 marca 1895

Z inicjatywy ks. Michała Żygulińskiego w ramach Kongregacji św. Wincentego á Paulo powstaje Stowarzyszenie Katolickich Robotników „Praca". Największym osiągnięciem stowarzyszenia była budowa kolonii drewnianych domów jednorodzinnych przy ul. P. Skargi.

Marzec 1895

Władysław Brach kupuje „handel farb i materiałów A. Szafrańskiego" w kamienicy przy rogu ulic Katedralnej i Targowej i otwiera tam sklep z artykułami chemicznymi (drogeria).

26 maja 1895

W Tarnowie rodzi się Salo Wittmayer Baron (mieszkał w kamienicy przy rogu Rynku i ul. Żydowskiej), historyk, profesor m.in. Jewish Institute of Religion w Nowym Jorku oraz Uniwersytetu Columbia, autor m.in. *A Social and Religious History of the Jews.* Zmarł 26 listopada 1989 roku w Nowym Jorku.

29-31 maja 1895

W Tarnowie przebywa namiestnik Galicji hrabia Kazimierz Badeni. 30 maja podczas uroczystej sesji Rady Miejskiej nadano mu tytuł honorowego obywatela miasta.

9 czerwca 1895

Między 4 a 6 kilometrem traktu dąbrowskiego odbywają się zawody kolarskie z udziałem m.in. najlepszych krakowskich sportowców. W zbliżonym czasie powstaje Tarnowski

Klub Cyklistów, który w lipcu zorganizował wycieczkę rowerową z Nowego Sącza do Czerwonego Klasztoru. Grupa silniejszych cyklistów dotarła na miejsce z Chabówki, przez Nowy Targ, Zakopane i Czorsztyn.

23 czerwca 1895

Jubileuszowy (25 lat) koncert Kółka Przyjaciół Muzyki w Tarnowie (od 24 stycznia 1901 roku Tarnowskie Towarzystwo Muzyczne). Prezesem zostaje ks. Wawrzyniec Gwiazdoń, a dyrektorem artystycznym Stefan Surzyński. Towarzystwo organizuje koncerty w wykonaniu własnych członków lub zawodowych muzyków z innych ośrodków. Największym osiągnięciem Towarzystwa Muzycznego stało się wystawienie własnymi siłami oper Stanisława Moniuszki *Halka* i *Straszny dwór*.

Lipiec 1895

Ukończono trwające od kwietnia tego roku prace remontowe w kościele oo. Bernardynów, możliwe dzięki składkom zbieranym przez komitet założony w 1892 roku. Cały kościół ozdobiła nowa polichromia figuralno-ornamentalna autorstwa Antoniego Gucwy.

13 października 1895

W restauracji Lipinera Ignacy Daszyński przemawia do około 400 zgromadzonych osób na temat historii i programu ruchu socjalistycznego. W trakcie wystąpienia doszło do konfliktu z obecnymi na sali członkami Stowarzyszenia „Ojczyzna", co stało się powodem rozwiązania zgromadzenia przez policję.

26 października 1895

W sali audiencjonalnej Starostwa deputację z Tarnowa przyjmuje nowo mianowany namiestnik Galicji książę Eustachy Sanguszko.

Październik 1895

W Tarnowie przez kilka tygodni gości Teatr Polski im. Aleksandra Fredry ze Stanisławowa. Wystawiano m.in. komedie i operetki.

23 listopada 1895

W Tarnowie rodzi się Tadeusz Apolinary Klimecki, generał brygady Wojska Polskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej i wojny obronnej 1939, szef sztabu Naczelnego Wodza Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Odznaczony krzyżem srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Zginął 4 lipca 1943 roku w Gibraltarze razem z wodzem naczelnym Władysławem Sikorskim.

7 grudnia 1895

Poświęcenie gmachu Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" przy ul. A. Mickiewicza 4, pełnił on później funkcję teatru, sali balowej, koncertowej i gimnastycznej.

1895

Kawiarnię przy pl. Sobieskiego nabywa Jakub Delekta, wybitny cukiernik nagrodzony w 1902 roku za swoje wyroby złotym medalem w Paryżu.

1895-1903

W Gimnazjum w Tarnowie uczy się urodzony w Dąbrowie Tarnowskiej Marian Kukiel, późniejszy generał Wojska Polskiego, wybitny historyk i minister w gabinetach generała Władysława Sikorskiego, Stanisława Mikołajczyka, Tadeusza Arciszewskiego i generała Tadeusza Bora-Komorowskiego. Zmarł 15 sierpnia 1973 roku w Londynie.

Początek lutego 1896

Kancelarię adwokacką w kamienicy przy pl. św. Ducha 8 (Burek) otwiera dr Tadeusz Tertil, urodzony 7 września 1864 roku w Sanoku. Jeszcze w tym samym roku Tertil przeniósł kancelarię pod adres ul. Katedralna 3.

29 lutego 1896

Założone niedawno przez doktora praw Abrahama Salza tarnowskie koło Towarzystwa „Chowewej Sion" (Miłość Syjonu) urządza uroczysty wieczorek purimowy. Słowo wstępne wygłasza Pinkas Basler, środkową część programu wypełnia mowa Zygmunta Bromberga, muzyka Szenklów, śpiew chajderzystów, kończy zaś mowa założyciela. Towarzystwo miało na celu założenie nowego osiedla w Palestynie i skolonizowanie go w miarę możności Żydami pochodzącymi z Galicji. Wśród jego członków był także Teodor Herzl, twórca i główny ideolog syjonizmu. Na I Kongresie Syjonistycznym w Bazylei 29-31 sierpnia 1897 roku Tarnów reprezentowało trzech delegatów.

Luty 1896

Szkołę muzyczną (lekcje gry na fortepianie i skrzypcach) w kamienicy Serdów przy pl. Sobieskiego otwiera znany skrzypek Sallo Bau.

23 marca 1896

W sali Kasyna odbywa się koncert Włodzimierza Malawskiego, śpiewaka i kompozytora, z towarzyszeniem m.in. podwójnego kwartetu męskiego.

29 marca 1896

Kilkuset członków socjalistycznego Stowarzyszenia „Bratnia Pomoc" wracających z wycieczki na Górę św. Marcina przeszło kolumną przez miasto śpiewając m.in. pieśń *Czerwony sztandar.* Według redakcji „Pogoni" wydarzenie to miało wywołać niepokój wśród tarnowian.

Marzec/kwiecień 1896

W Tarnowie z szeregiem spektakli (pierwszym był *Król Lear*) występuje niemiecko-żydowski teatr Tannenzapfa.

10-15 kwietnia 1896

Strajk robotników budowlanych przeciwko nadużyciom pracodawców. Na żądanie robotników w negocjacjach pośredniczy starosta Stanisław Dunajewski. Dzięki strajkowi czas pracy murarzy skrócono o godzinę i od tego czasu zaczynał się o 6 rano.

29 kwietnia 1896

Dragoni i huzarzy na zakończenie kursu w tarnowskiej Szkole Ekwitacji (jazdy konnej) urządzają w Hotelu Krakowskim pożegnalną ucztę przy muzyce orkiestry Auberów. Wieczorem pod oknami gromadzą się tarnowianie, aby posłuchać muzyki. Podpici wojskowi zaczynają ciskać z okien w tłum ognie sztuczne, a po przybyciu straży pożarnej, lać wodę. Impreza kończy się koło północy, kiedy kawalerzyści wyrzucili z okien wszystkie przedmioty łącznie z meblami i lustrami, po czym udali się do koszar na Pogwizdowie. Interwencja kaprala policji nie odniosła skutku, ponieważ, jak później wytłumaczyło oficjalnie dowództwo, nie zwrócił się jak należy do najstarszego rangą między ucztującymi.

14 maja 1896

Nadzwyczajne zebranie rady wyznaniowej żydowskiej z udziałem komisarza rządowego barona Guidona Battaglii i starosty Stanisława Dunajewskiego. Dotyczy ono głównie zaostrzającego się konfliktu dzielącego społeczność żydowską Tarnowa, w którym po jednej stronie stoi stronnictwo Hermana Merza, rządzącego od 27 lat tarnowskim kahałem, a stronnictwem Eliasza Goldhammera, które podczas ostatnich wyborów do gminy wyznaniowej zdobyło większość głosów i postawiło wotum nieufności wobec Merza. Domagało się też interwencji ministerstwa wyznań i spraw wewnętrznych w celu odsunięcia Merza od wszelkiej władzy w kahale. Komisarz rządowy zalecił radzie wyznaniowej opracowanie nowego statutu albo ukonstytuowanie się. Kilka tygodni później po złożeniu donosu opieczętowano kancelarię gminy żydowskiej i księgi zabrano do sądu śledczego.

Maj 1896

Zamknięto zadłużoną „fabrykę maszyn i odlewarni" przy rogu ulic Nadbrzeżnej i św. Marcina (obecnie J. Dąbrowskiego) należącą przedtem do I. Chylewskiego, a w chwili upadłości

państwową. 15 kwietnia 1898 roku została ponownie uruchomiona pod nazwą „Bracia Bartik w Tarnowie". Produkowała m.in. maszyny rolnicze, walce drogowe, pompy i kotły parowe.

6 czerwca 1896

Procesja Bożego Ciała odbywa się w asyście batalionu 57. Pułku Piechoty oddającego salwę z karabinów przy każdym ołtarzu. Tradycyjnie podczas procesji Bożego Ciała strzelano też ze specjalnych moździerzy. Przez jakiś czas zwyczaj ten był zakazany. W 1898 roku wrócono do „strzelanego odpustu", jak nazywano Boże Ciało, który był wielką atrakcją w Tarnowie i ściągał na tę uroczystość także przyjezdnych.

13 sierpnia 1896

Na polecenie Starostwa Magistrat wydaje przepisy dotyczące pracy w niedziele. Praca w niedziele dozwolona zostaje piekarzom i cukiernikom do 10.00 i od 22.00; rzeźnikom i handlarzom dziczyzny do 10.00; masarzom i producentom kiełbasy przy wyrobie do 10.00 rano, a przy sprzedaży od 7.00 do 10.00 i od 15.00 do 18.00; sklepy mogą być otwarte od 7.00 do 10.00 i od 15.00 do 18.00. Przez cały dzień pracować w niedzielę mogą: fryzjerzy, golarze, perukarze, mleczarze i kwiaciarze. Przedsiębiorstwa zatrudniające tylko pracowników wyznania mojżeszowego po 24-lgodzinnym odpoczynku w sobotę mogą w niedziele prowadzić produkcję z wyłączeniem sprzedaży i pod warunkiem niewykonywania pracy publicznie.

14 sierpnia 1896

Zarządzeniem C.K. Starostwa reprezentacja żydowskiej gminy wyznaniowej zostaje rozwiązana, a tymczasowy zarząd powierzony komisarzowi rządowemu Battaglii, który kierownictwo kancelarii gminy zlecił Mordechajowi Dawidowi Brandstätterowi z zastępcą Mojżeszem Orange. Jeszcze w sierpniu Namiestnictwo we Lwowie mianowało Józefa Maschlera p.o. przewodniczącego zarządu gminy.

Wrzesień – październik 1896

Seria pożarów wywołuje psychozę strachu wśród mieszkańców Tarnowa. Pogłębiają ją krążące po mieście anonimowe kartki z groźbami. Płoną baraki, szopy, stajnie i domy. 7 października przy ul. Gumniskiej spłonęły 23 baraki wojskowe. Nie wiadomo czy przyczyną pożarów jest nieostrożność, czy podpalenia. Niektórzy łączą je z burzliwymi październikowymi wyborami do Rady Miejskiej. Burmistrzem zostaje ponownie Witold Rogoyski.

8 listopada 1896

Poświęcono dom Stowarzyszenia Robotników Katolickich „Praca" przy ul. Ustronnej (dzisiaj ul. K. Brodzińskiego). Przy tej okazji zawiązuje się Stowarzyszenie Opieki nad Uczniami Przemysłowymi w Tarnowie.

1896

Powstają budynki Szkoły Ludowej na Grabówce (od 1909 roku im. J. Słowackiego). Mieściły się w nim do 1908 roku 4-klasowe szkoły męska i żeńska (obecnie Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2) oraz Szkoły Ludowej Męskiej im. K. Brodzińskiego na Zawalu (obecnie III Liceum Ogólnokształcące). Oba budynki projektował budowniczy miejski Szczęsny Zaremba.

Książę Eustachy Sanguszko zakłada pierwsze szkółki drzew i krzewów ozdobnych.

5 stycznia 1897

Ks. Walenty Gadowski wydaje w Tarnowie pierwszy numer „Dwutygodnika Katechetycznego", pisma poświęconego sprawom wychowania i nauczania religijnego.

22 stycznia 1897

W sali teatralnej odbywa się wiec Stronnictwa Ludowego z udziałem około 200 delegatów.

Styczeń 1897

Rada Powiatowa rozpoczyna przygotowania do budowy drogi Gumniska – Skrzyszów – Szynwałd –Zalasowa. Pierwszy jej odcinek stanowi obecna ul. Braci Saków. W tym okresie zbudowano także drogi powiatowe: Tarnów-Gromnik, Tarnów-Żabno, Tarnów-Zakliczyn i Tarnów-Wałki.

1-22 marca 1897

Wybory do Rady Państwa w Wiedniu. W III kurii, gdzie zasiadali przedstawiciele miast Tarnów reprezentować ma krakowianin Tadeusz Rutowski, urodzony 2 grudnia 1852 roku w Tarnowie, syn burmistrza Tarnowa Klemensa Rutowskiego, późniejszy prezydent Lwowa. Do I kurii (wielka własność ziemska) z Tarnowa wybrany zostaje Władysław Struszkiewicz. Do IV kurii reprezentującej zamożniejszych mieszkańców miasteczek i wsi (okręg Tarnów-Pilzno-Dąbrowa) wybrano Jakuba Bojkę. Do nowo utworzonej V kurii powszechnej wszedł Franciszek Winkowski (okręg Tarnów-Pilzno-Bochnia-Brzesko-Dąbrowa-Mielec), kandydat Stronnictwa Ludowego.

Maj 1897

W Tarnowie z kilkoma przedstawieniami występuje wędrowny Teatr im. Stanisława Moniuszki pod dyrekcją Jana Reckiego.

„Pogoń" donosi, że jeden z inżynierów lwowskich rozpoczyna rozmowy z „firmą tutejszego zakładu gazowego o założenie w Tarnowie tramwaju elektrycznego, którego pierwszy tor ma połączyć dworzec kolei ze Śródmieściem i Pilźnieńską bramą".

12 czerwca 1897

Przy drodze na Górę św. Marcina dochodzi do bójki między służbą Sanguszków a grupą Żydów. Przyczyną starcia było złapanie przez polowego żydowskiej dziewczynki zbierającej bławatki na książęcym polu pszenicy. W walce używano broni białej i narzędzi ogrodniczych. Z powodu ran umiera Mojżesz Schwanenfeld, kilka innych osób zostaje rannych.

14 czerwca 1897

Tarnów odwiedza minister rolnictwa hrabia Ledebur Wilchen. Dokonuje wizytacji szkoły ogrodniczej i zwiedza katedrę. W pałacu w Gumniskach książę namiestnik Eustachy Sanguszko wydaje obiad na cześć gościa, w którym udział bierze także Julian Dunajewski, były minister finansów goszczący u syna (starosty) w Tarnowie.

26 czerwca 1897

W sali Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" pan Kwadratowski zaprezentował pierwszą w Tarnowie projekcję filmu z użyciem kinematografu braci Lumière.

2 lipca 1897

Podczas bójki w szynku na Grabówce synowie szynkarki Gitli Owide ranią żołnierza Antoniego Kołodzieja. Dwa dni później grupa żołnierzy 57. Pułku Piechoty przeszła ławą przez ul. Lwowską, potrącając nieustępujących im z drogi Żydów. Dołączyli do nich tarnowscy chuligani z kijami i kamieniami. Poturbowanych zostaje sześć osób. Policja aresztowała trzech żołnierzy stawiających opór i braci Owide. Żołnierze otrzymali zakaz pojawiania się na Burku, Rynku i Grabówce.

1 września 1897

Działalność rozpoczyna 7-klasowa Wyższa Szkoła Realna (męska). Zadaniem jej było kształcenie ogólne ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych. Początkowo mieści się w jednej z kamienic koło katedry, później we wzniesionym dla niej budynku przy ul. Nowy Świat 30. W roku szkolnym 1920/1921 przekształcona w 8-letnie gimnazjum o profilu matematyczno-przyrodniczym, a w 1925 roku w III Państwowe Gimnazjum im. Adama Mickiewicza (obecnie III Liceum Ogólnokształcące). W 1927 roku zmieniono profil szkoły na humanistyczny.

Otwarto szkołę dla dorosłych analfabetek.

7 października 1897

Na wniosek radnego Franciszka Habury jednej z ulic na Strusinie nadano imię Kornela Ujejskiego. Wiadomo, że ponownie tego samego patrona dla tej ulicy Rada Miejska zatwierdziła w 1906 roku. Możliwe więc, że za pierwszym razem władze austriackie zablokowały decyzję o nadaniu ulicy imienia autora zakazanej pieśni „Z dymem pożarów".

18 października 1897

O godzinie 22, przez 20 minut obserwowano na niebie długą świetlną smugę. Było to zjawisko tzw. światła zodiakalnego, czyli światła słonecznego odbitego od cząstek pyłu kosmicznego.

1897

Wybudowano w katedrze nowy chór muzyczny. Roboty kamieniarskie wykonał Piotr Kulka, a same figury Zygmunt Langman.

Rada Miejska przepisuje na własność Kościoła rzymskokatolickiego plac Katedralny, który następnie zostaje wybrukowany.

Seniorem gminy żydowskiej zostaje Józef Maschler. W tarnowskiej gminie żydowskiej bogaci Maschlerowie, razem z popularnym wśród tarnowian radnym i wiceburmistrzem Eliaszem Goldhammerem stali na czele grupy zwalczającej stronnictwo Hermana Merza. W czerwcu 1899 roku po dłuższej przerwie wybrano rabina tarnowskiego (prowizorycznego ze względu na brak prawidłowo funkcjonującej rady). Został nim Salomon Kurz.

8 stycznia 1898

W nocnym pożarze spłonęło jedno skrzydło budynku i magazyn fabryki cykorii Wittmayera i spółki.

9 stycznia 1898

Z inicjatywy Franciszka Habury (powtórnie, bo założone 29 maja 1892 roku nie podjęło żadnej działalności z powodu trudności stawianych przez namiestnictwo względem statutu) konstytuuje się tarnowski oddział Towarzystwa Szkoły Ludowej. Organizował on wypożyczalnie książek i odczyty.

7 kwietnia 1898

Umiera Ignacy Przybyłkiewicz (ur. 16 lipca 1846 r. we Lwowie). W 1873 roku rozpoczął pracę jako nauczyciel w Tarnowie. Prekursor rozwoju kultury fizycznej w Tarnowie, inicjator założenia Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" i organizator korpusów wakacyjnych młodzieży, adiunkt policji w tarnowskim Magistracie. Ignacego Przybyłkiewicza pochowano na Cmentarzu Starym w Tarnowie, a jego imieniem nazwano planty kolejowe, w pobliżu których założył pierwsze tarnowskie boisko sportowe. Myślano też o postawieniu mu pomnika.

12 kwietnia 1898

Na przedstawieniu Cyrku Międzynarodowego w namiocie na placu przy ul. Ogrodowej (Burek) sławny włoski atleta Oronti rzuca wyzwanie najsilniejszym tarnowianom. Miał

zapłacić 200 koron temu, który go pokona. Jako pierwszy zgłasza się murarz Władysław Kolarzyk. Przedstawienie wzbogaca występ męsko-damskiego zespołu śpiewaczego Jambo Jambo. Nie znamy wyniku walki. Na przedstawieniu 17 kwietnia wyzwanie podjęło już sześciu tarnowian.

Koniec kwietnia 1898

Zebranie socjalistów zwołane przez kamieniarza Biela w sali teatralnej zostaje opanowane przez członków (w tym byłych socjalistów) Stowarzyszenia Chrześcijańskiego „Praca", którzy wybierają nowe prezydium. Udzielono głosu ks. Michałowi Żygulińskiemu, który przez blisko godzinę przemawiał o korzyściach organizacji robotniczej opartej na zasadach katolickich.

15 maja 1898

W Tarnowie zaczął ukazywać się miesięcznik balneologiczno-literacki „Zdrojowiska", propagujący krajowe zakłady kąpielowe.

22 maja 1898

Uroczyste obchody 100-lecia urodzin Adama Mickiewicza w Tarnowie.

19 czerwca 1898

Grupa chuliganów, znajdująca się w tłumie powracających z dworca kolejowego, gdzie przy muzyce orkiestry witano prezesa straży pożarnej, zaczyna bez powodu wybijać okna w sklepach należących do Żydów. Zanim policja i żandarmeria wojskowa zdążyły zareagować, wandale przebiegli przez Krakowską, Burek i Bernardyńską, rzucając kamieniami. Aresztowano kilkunastu wyrostków. Rozruchy te były echem znacznie większych zamieszek antyżydowskich w niektórych galicyjskich miastach, gdzie kilkusetosobowe bandy chłopskie winiące Żydów za wyzysk i działające w swoim przekonaniu za zgodą cesarza rabowały należące do nich karczmy, sklepy i przedsiębiorstwa. W celu stłumienia rozruchów na Sądecczyźnie z Tarnowa wyruszyły oddziały kawalerii. W związku z zajściami 28 czerwca władze austriackie wprowadziły stan wyjątkowy i sądy doraźne w 33 powiatach środkowej i zachodniej Galicji, w tym w tarnowskim.

11 września 1898

Poświęcono kamień węgielny pod siedzibę Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Rękodzielniczej i Przemysłowej „Ojczyzna" przy ul. Panny Marii.

Wrzesień 1898

W kamienicy dr. Emila Psarskiego koło Starostwa (ul. Krakowska 2) otwarto filię Pierwszej Fabryki Wiedeńskiej Ubiorów Męskich i Dziecinnych Braci Iskovitsch.

Październik-listopad 1898

Z bogatym repertuarem przez kilka tygodni występuje Teatr Lubelski pod dyrekcją Ludwika Czystogórskiego.

6 listopada 1898

Do osiedla Machnajim w Palestynie wyjeżdża 11 żydowskich kolonistów z Tarnowa, a na początku następnego roku - dalszych pięciu. Po zagospodarowaniu mieli oni sprowadzić tam swoje rodziny. Na założenie osiedla Abraham Salz uzyskał w czasie kongresu syjonistów dotację w wysokości 120 tys. franków. Na czele kolonistów stał Zygmunt Bromberg. Utrzymanie kolonii kosztowało jednak zbyt wiele i w końcu 1902 roku osiedle w Machnajim, składające się z 16 domów z powrotem stało się własnością barona Edmunda Rotszylda.

13 listopada 1898

W Czarnej we mgle zderzają się dwa pociągi towarowe, jeden jadący w kierunku Tarnowa, drugi do Dębicy. Zginęło trzech pracowników kolei. Pociąg pośpieszny osobowy jadący za jednym z nich zostaje w ostatniej chwili zatrzymany.

17 listopada 1898

Pierwszą w Tarnowie próbę światła elektrycznego urządza Artur Szancer, właściciel młyna parowego (zm. 13 grudnia 1908 r.). Źródło światła umieszczono na maszcie na podwórzu piekarni wojskowej przy ul. św. Marcina (dzisiaj „Biedronka" przy ul. J. Dąbrowskiego).

1 grudnia 1898

Umiera Ulryk Spargnapani, właściciel kawiarni i cukierni przy ul. Katedralnej 5 (lokal dzisiejszej kwiaciarni). Spargnapani, Szwajcar ożeniony z Polką, przybył do Tarnowa około 1870 roku ze Lwowa, gdzie od 1835 roku prowadził kawiarnię. Kawiarnię „U. Spargnapani" przejął Józef Szczawiński, a po nim w 1911 roku Wanda Keyhowa. W latach 20 XX wieku mieściła się tam restauracja prowadzona przez Władysława Rzymka i jego żonę.

1898

Według projektów opracowanych w tym roku przez Izaaka Appermana (Oppermana), budowniczego z Wiednia, powstają: wielka kamienica Aberdamów przy ul. Wałowej 30, kamienica przy rogu ul. A. Mickiewicza 1 oraz wyjątkowy w Tarnowie wielki, czteroskrzydłowy dom czynszowy Jakóba Kranzlera przy ul. Lwowskiej 4 z dużym dziedzińcem.

16 stycznia 1899

Grupa wpływowych żydowskich obywateli Tarnowa z Józefem Maschlerem i Eliaszem Goldhammerem ogłasza odezwę, w której uznaje ukończenie synagogi przy ul. Nowej za

sprawę honoru Żydów tarnowskich (budowę rozpoczęto w 1863 roku), wyraża wdzięczność Radzie Miejskiej za dar 4000 zł reńskich przyznanych na ten cel i wzywa „reprezentację zboru żydowskiego" do wybrania komitetu budowy.

1 kwietnia 1899

Rozpoczęto rozbiórkę starej łaźni żydowskiej przy pl. Rybnym. Nielegalne pobieranie wody z wodociągu miejskiego od 1846 roku przez łaźnię było przedmiotem zatargów i procesów gminy żydowskiej z władzami miasta. W studniach na Rynku w przeddzień świąt żydowskich zazwyczaj brakowało wody. Pretensje wygaszono we wzajemnym porozumieniu z 31 marca 1899 roku.

Kwiecień 1899

W mieszkaniu profesora Szkoły Realnej Ludwika Młynka powstaje tarnowski oddział Towarzystwa Ludoznawczego (etnograficznego). Głównym jego celem jest utworzenie muzeum ludoznawczego w Tarnowie.

Wiosna 1899

Stowarzyszenie „Praca" w wyremontowanym budynku przy ul. Klikowskiej otwiera przytułek dla starców. Jesienią ukończono nowy dom na „tanie mieszkania dla robotników".

4 czerwca 1899

Umiera Herman Merz, długoletni prezes gminy żydowskiej. Urodzony w 1816 roku w Gorlicach, syn ubogich rodziców przyszedł pieszo do Tarnowa szukając zajęcia, potem handlowiec, przedsiębiorca, pierwszy zwrócił uwagę na wartość eksportu z Tarnowa i Galicji. Sam na wielką skalę eksportował zboże i drzewo do Prus i Niemiec. Merz doprowadził do odnowienia Starej Synagogi, szpitala i cmentarza żydowskiego. Wybudował Beth Hamidrash (dom nauki) przy pl. Rybnym, sprowadził do Tarnowa profesjonalnych nauczycieli żydowskich: Helenę Schützerową i E. Feitha. Dzięki funduszowi barona Hirscha założył Stowarzyszenie Kredytowe dla Żydów tarnowskich. W Radzie Miejskiej współpracował ze stronnictwem Karola Kaczkowskiego przeciw „partii" burmistrza Pędrackiego. W tarnowskiej gminie żydowskiej miał zarówno wiernych zwolenników, jak i zagorzałych przeciwników. W pogrzebie na cmentarzu żydowskim udział wzięło kilka tysięcy ludzi.

15 sierpnia 1899

Powstaje Stowarzyszenie Katolickich Rękodzielników i Przemysłowców „Zgoda".

1 września 1899

Otwarto prywatny Wyższy Kurs Naukowy Żeński Nauczycielski. Dał on początek prywatnym seminariom nauczycielskim żeńskim w Tarnowie.

Z funduszu baronówny Klary Hirsch utworzono Szkołę Pracy dla Dziewcząt Izraelickich (*Mädchenarbeitschule*).

8 października 1899

Z inicjatywy Wojciecha Maciaszka, dyrektora Krajowej Szkoły Ogrodniczej, powstaje Towarzystwo Ogrodnicze. Podczas walnego zebrania w ratuszu na prezesa wybrano Ludwika Kowalskiego. TO, działające pod opieką księżnej Konstancji Sanguszkowej, miało zajmować się propagowaniem wiedzy ogrodniczej, organizowaniem kursów i wystaw. Towarzystwo prowadziło własny kiosk przy pl. Sobieskiego, a w latach 1910-1914 wydawało miesięcznik „Poradnik Ogrodniczy".

Październik 1899

Z inicjatywy księżnej Konstancji Sanguszkowej powstaje „Arcybractwo nieustającej adoracji Najświętszego Sakramentu ku wspieraniu ubogich kościołów aparatami liturgicznymi". Protektorem bractwa zostaje biskup tarnowski, siedziba jego mieści się w Tarnowie. Członkowie bractwa organizowali m.in. wystawy paramentów liturgicznych w pałacu biskupim, które następnie otrzymywały uboższe kościoły diecezji tarnowskiej. Dochód z biletów przeznaczony był na fundusz bractwa. Pierwsza wystawa odbyła się w dniach 16-25 października.

1899

Staraniem komitetu restauracyjnego katedry na pamiątkę 50. rocznicy panowania cesarza Franciszka Józefa I przypadającej w poprzednim roku umieszczono na iglicy wieży katedralnej pozłacaną koronę ufundowaną przez duchowieństwo diecezji tarnowskiej. Przy tej okazji wymieniono pokrycie wieży.

Na zewnętrznej ścianie nawy południowej katedry umieszczono wizerunek Chrystusa ukrzyżowanego ufundowany przez Janusza Rypuszyńskiego, wykonany przypuszczalnie według projektu Antoniego Madeyskiego.

Epidemia duru brzusznego spowodowana złą jakością wody studziennej. Zachorowały 43 osoby, 17 zmarło.

11 lutego 1900

W sali „Gwiazdy" odbywa się zgromadzenie założycielskie Towarzystwa Katolicko-Narodowego. Wybrano tymczasowy zarząd. Ożywioną dyskusję budzi temat szkoły wyznaniowej.

Marzec 1900

W tarnowskim sądzie trwa proces „bandy Cyganów" dokonujących zuchwałych kradzieży, na jej czele stał Bartłomiej Bieloń zwany Dunajem.

15 kwietnia 1900

Umiera biskup Ignacy Łobos, odnowiciel katedry, honorowy obywatel Tarnowa. Pochowany zostaje na Cmentarzu Starym i upamiętniony w katedrze tablicą z medalionem autorstwa Antoniego Madeyskiego.

17 kwietnia 1900

Z okazji nadania tarnowskiemu kościołowi parafialnemu pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny tytułu kolegiaty odprawiono uroczyste nabożeństwo. Z tej samej okazji nakładem Rady Miejskiej w lipcu wydano monografię pt. *Katedra, niegdyś kollegiata w Tarnowie* autorstwa Franciszka Herziga.

Kwiecień 1900

Wybory do Rady Miejskiej w trzech kołach.

4 maja 1900

Przed schroniskiem sług katolickich przy ul. Topolowej (dzisiaj S. Westwalewicza) ks. Stanisław Walczyński święci nową figurę św. Floriana ufundowaną ze składek. Poprzednia figura zniszczona przez czas stała naprzeciw szkoły żydowskiej im. Barona M. Hirscha.

11 maja 1900

Pamiętni „zimni ogrodnicy". Po kilku dniach z temperaturą znacznie powyżej 20^0C w skali Celsjusza w nocy spada ona do plus 2 stopni i w dzień pada już gęsty śnieg. Zimno utrzymuje się przez kilka następnych dni.

16 maja 1900

Do Tarnowa przyjeżdża ze Lwowa trupa ukraińskiego teatru Ruska Besida pod dyrekcją T. Gębickiego. Zespół dał w Tarnowie 10 przedstawień.

19 maja 1900

W kościele bernardyńskim w Leżajsku odbywa się rzadka uroczystość chrztu całej kupieckiej rodziny Grünbergów z Tarnowa, łącznie czterech osób.

28 maja 1900

W pobliżu ul. Tuchowskiej uruchomiono parową fabrykę cegieł i dachówek „Konstancja", należącą do księcia Eustachego Sanguszki. Funkcjonowała do 1987 roku.

3-4 czerwca 1900

Obrady i Zlot delegatów sokolich towarzystw gimnastycznych okręgu tarnowskiego i sądeckiego. Pierwszego dnia odbywają się obrady delegatów i okolicznościowy festyn w Ogrodzie Miejskim. Zlot następnego dnia rozpoczyna się od pochodu druhów z boiska przy parku im. I. Przybyłkiewicza na mszę św. w kościele Księży Filipinów. Na czele maszeruje orkiestra straży pożarnej i pluton tarnowskiego gniazda Sokoła, z prezesem Tadeuszem Tertilem na czele. Po południu na boisku urządzono pokaz gimnastyczny 120 druhów i 24 kolarzy. Mimo temperatury sięgającej + 36 st. obejrzała go kilkutysięczna publiczność. Ostatnim punktem zlotu jest wieczornica w sali „Sokoła" przy muzyce orkiestry Auberów.

23-25 czerwca 1900

Wystawa ogrodnicza zorganizowana przez tarnowskie Towarzystwo Ogrodnicze w sali Strzelnicy Miejskiej. Przyznano 6 złotych medali, 9 srebrnych i 6 brązowych. Wystawy ogrodniczo-sadownicze stają się w Tarnowie imprezami cyklicznymi.

Wrzesień 1900

Przy ul. Topolowej (dzisiaj S. Westwalewicza) oddano do użytku budynek Szkoły Żydowskiej „Jawne" im. barona M. Hirscha. Obecnie mieści się w nim Zespół Szkół Plastycznych. Budynek według planów wiedeńskich zbudował L. Schwanenfeld.

Ukończono budynek internatu dla uczniów CK Seminarium Nauczycielskiego przy ul. Kantoria (dzisiaj ul. Legionów 15) według projektu Janusza Rypuszyńskiego. Później nazywany Internatem św. Józefa. Obecnie mieści się w nim Zespół Szkół Budowlanych.

3 listopada 1900

Grupa młodzieńców, tworzących od dwóch lat tajne stowarzyszenie, dokonuje napadu na barona Jana Albina Goetza, właściciela browaru w Okocimiu pod pretekstem odebrania od niego podatku nałożonego przez „rząd narodowy". Podczas szarpaniny Teofil Sikora, uczeń tarnowskiego Gimnazjum, rani wystrzałem z rewolweru inspektora browaru Tadeusza Narzymskiego. Napastników aresztowano następnego dnia.

11 listopada 1900

Rada Miejska postanawia utworzyć schronisko dla ubogich pod kierunkiem br. Alberta Chmielowskiego w dawnym baraku cholerycznym na Pogwizdowie. Albert Chmielowski po osobistej wizytacji miejsca stwierdza, że będzie mogło rozpocząć działalność 1 lipca następnego roku. Od 1921 roku albertynów w prowadzeniu Przytuliska dla bezdomnych mężczyzn i chłopców zastąpiły siostry albertynki. Obecnie znajduje się tam Dom Pomocy Społecznej (ul. Szpitalna 53).

26 listopada 1900

Na pl. Kazimierza Wielkiego odsłonięto pomnik Adama Mickiewicza dłuta Tadeusza Błotnickiego. Pomnik ufundowali mieszkańcy Tarnowa dla uczczenia 100 rocznicy urodzin i 45 śmierci wieszcza.

8 grudnia 1900

Otwarto Ochronkę im. św. Stanisława przy ul. Lwowskiej na Grabówce. Powstała z inicjatywy ks. Stanisława Walczyńskiego. Opiekę nad dziećmi podjęły ss. Felicjanki.

20 grudnia 1900

W wyborach do kurii miast w Radzie Państwa w Wiedniu w okręgu Tarnów-Bochnia mandat poselski otrzymuje Stanisław Stojałowski. W kurii gmin wiejskich z okręgu Tarnów-Dąbrowa-Pilzno zasiadać będzie Jakub Bojko. Kilka dni wcześniej w wyborach do V kurii powszechnej w okręgu Tarnów-Bochnia-Brzesko-Mielec-Dąbrowa-Pilzno mandat poselski otrzymał ks. Michał Żyguliński.

31 grudnia 1900

Według przeprowadzonego spisu ludności Tarnów zamieszkuje 31 691 osób w tym 16 312 mężczyzn i 15 379 kobiet. Dla porównania Kraków miał w tym czasie 80 tys. mieszkańców, Rzeszów – 23 tys., Nowy Sącz – 22 tys. Pod względem przynależności wyznaniowej w Tarnowie 18 960 osób było wyznania rzymskokatolickiego, 12 586 mojżeszowego, 110 osób wyznania grecko-katolickiego, 33 ewangelików, 2 osoby wyznające prawosławie. Pod względem podanej narodowości 30 517 tarnowian było Polakami, 518 Niemcami, 109 Czechami i Morawianami, 47 Rusinami. W ogólnej liczbie mieszkańców policzono też 2 426 stacjonujących w Tarnowie żołnierzy.

1900

Książę Eustachy Stanisław Sanguszko buduje w Klikowej na terenie folwarku źrebięciarnię dla 80 źrebiąt.

18 kwietnia 1901

W tarnowskiej rodzinie żydowskiej rodzi się Jakub Prawin, absolwent I Gimnazjum im. K. Brodzińskiego, doktor ekonomii Uniwersytetu Wiedeńskiego, od 1920 roku zaangażowany w ruch komunistyczny, więzień w Berezie Kartuskiej, oficer Armii Czerwonej (pod Stalingradem awansował do stopnia majora), oddelegowany do tworzącej się 1. Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki jako politruk, awansowany do stopnia generała brygady, organizator i dowódca Polskiej Misji Wojskowej przy Sojuszniczej Radzie Kontroli w Berlinie (do 1950 roku), gdzie zajmował się m.in. rewindykacją zrabowanych dzieł kultury i archiwów, pierwszy wojewoda olsztyński, wiceprezes NBP, wuj i wychowawca Daniela Passenta. Zmarł 7 listopada 1957 roku w Świdrach Wielkich.

20 kwietnia 1901

Tarnowskie Towarzystwo Ogrodnicze organizuje święto sadzenia drzew. Po mszy św. w kościółku na Terlikówce i poświęceniu sadzonek przez ks. infułata Stanisława Walczyńskiego wszyscy zgromadzeni udają się z orkiestrą na ul. Tuchowską. 200 sadzonek drzew owocowych z udziałem przedstawicieli Kościoła, Starostwa i Rady Miejskiej posadzono między 2 a 8 kilometrem drogi Tarnów–Tuchów. Święto sadzenia drzew obchodzono odtąd co roku w kwietniu. Uczestniczył w nich także Eustachy Sanguszko, pasjonat i promotor sadownictwa. W następnym roku drzewa posadzono przy drodze do Klikowej.

12 maja 1901

Ingres biskupa Leona Wałęgi do katedry tarnowskiej. Nowy ordynariusz tarnowski był wicerektorem Wyższego Seminarium Duchownego archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego i wykładowcą Uniwersytetu Lwowskiego.

29 czerwca 1901

W sali TG Sokół odbywa się kongres Stronnictwa Ludowego, w którym bierze udział około 400 delegatów.

1 lipca 1901

Gmina Miasta Tarnów udziela inżynierom Idzikowskiemu i Koterli prawa wybudowania w Tarnowie linii tramwaju z napędem konnym (ewentualnie mechanicznym) od dworca kolejowego, przez ulice Krakowską i Wałową po Szpitalną. Do realizacji „kolei konnej" w Tarnowie ostatecznie nie doszło. Podczas specjalnego posiedzenia Rady Miejskiej w tej sprawie referent sprawy Eliasz Goldhammer przypomniał, że pierwszym pomysłodawcą tramwaju w Tarnowie był radny Aron Safler.

6 lipca 1901

W Gumniskach rodzi się książę Roman Władysław Sanguszko, ostatni właściciel dóbr tarnowskich tej rodziny (zm. 26 listopada 1984 r. w São Paulo w Brazylii).

Sierpień 1901

Po ucieczce z aresztu w warszawskiej Cytadeli w Tarnowie przebywa Józef Piłsudski. Przybył tu z Krakowa za poradą lekarza, który stwierdził u zapracowanego działacza Polskiej Partii Socjalistycznej Piłsudskiego objawy wyczerpania i zalecił dłuższy odpoczynek. Piłsudski zamieszkał w domu Wrzosków przy dzisiejszej ul. Legionów 5. Z Tarnowa jeździł specjalnym „pociągiem kąpielowym" do Bogumiłowic (kursował codziennie w okresie letnim), aby wypoczywać nad Dunajcem ewentualnie fiakrem do Zgłobic pod Skałkę, gdzie tarnowianie korzystali z plaży.

1 września 1901

W trosce o wzrost powołań kapłańskich biskup Leon Wałęga zakłada tzw. małe seminarium przy własnej rezydencji w kamienicy Rynek 4. Ma ono charakter konwiktu, którego mieszkańcy pobierali naukę w I Gimnazjum. Na początku 1911 roku biskup Wałęga przeznaczył na ten cel zakupioną przez kurię kamienicę przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj ul. I. Mościckiego 9).

W przebudowanym domu dr. Pilzera przy ul. Seminarskiej (dzisiaj ul. J. Piłsudskiego, budynek rozebrano w 2000 roku) działalność rozpoczyna filia tarnowskiego C.K. Gimnazjum. Dyrektorem zostaje Jan Leniek.

11 września 1901

W wyborach do kurii miast w Sejmie Krajowym mandat poselski otrzymuje Adolf Vayhinger (335 głosów na 448 głosujących). Sensacją był wybór Jakuba Bojki we Lwowie, który wcześniej przegrał wybory do kurii wiejskiej w swoim okręgu Tarnów-Dąbrowa-Pilzno.

6 grudnia 1901

Działalność w Tarnowie rozpoczyna pierwsza filia lwowskiego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Inicjatorem i głównym jej organizatorem był Tadeusz Pini, od jesieni 1900 r. nauczyciel języka polskiego w Gimnazjum. Na czele zarządu stanął początkowo Karol Benoni, ale już w 1902 r. zastąpił go Roman Zawiliński, dyrektor Gimnazjum, założyciel, wydawca i redaktor „Poradnika Językowego". Podstawową formą pracy tarnowskiego oddziału było organizowanie odczytów literackich. Początki nie były łatwe. W liście Piniego do sekretarza TL Bronisława Gubrynowicza czytamy: „Panuje tu bowiem taka stoicka obojętność na wszelkie sprawy, nie pozostające w bezpośrednim związku z żołądkiem, jakiej zapewne nawet w Kulikowie się nie znajdzie. Za przykład może posłużyć odczyt, jaki miał tu niedawno Piekosiński odczyt historyczny o przeszłości Tarnowa - było na nim summa summarum sześciu, dosłownie: sześciu słuchaczy". Filia TL i,. A. Mickiewicza działała do 1905 roku. W 1980 roku reaktywowano oddział Towarzystwa w Tarnowie.

1901

Po zbudowaniu szkół żeńskiej im. Franciszka Józefa (1892) i męskiej im. Kazimierza Brodzińskiego (1896) z początkiem XX wieku zaczyna się ruch budowlany w tej części miasta (północne Zawale). Około 1907 roku ul. Ustronna (obecnie K. Brodzińskiego) na całej istniejącej dzisiaj długości zostaje włączona do sieci ulic miejskich. Do tego czasu powstało już przy niej kilkanaście kamienic i kilka domów jednorodzinnych. Na Strusinie, za Ogrodem Strzeleckim od ul. Nowy Świat w kierunku zachodnim, powoli kształtuje się zaciszna dzielnica willowa pozbawiona punktów handlowych. Pierwsze wille zaczynają się od ulic J. Matejki, T. Tertila (obecnie al. Solidarności) i Zielonej (obecnie Powstańców Warszawy). Najbardziej typowa zabudowa dla nowej dzielnicy znajduje się przy ulicach A. Grottgera, J. Wojtarowicza, T. Rejtana i M. Zyblikiewicza (obecnie ul. PCK).

12 stycznia 1902

Lucjan Rydel, poeta i dramatopisarz okresu Młodej Polski w sali TG Sokół odczytuje swoją sztukę pt. *Jeńcy*, której wystawienia na scenie krakowskiej zabroniła cenzura. Spotkanie z artystą zorganizowało Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza. Artysta odwiedzał jeszcze Tarnów w następnych latach.

31 stycznia 1902

Z Bukaresztu do Tarnowa przychodzi rumuński student medycyny Basilio de Georgescu wsławiony już przejściem pieszo w ciągu 50 dni z Bukaresztu do Paryża. Obecnie przyjął zakład, że obejdzie całą Europę, za co miał otrzymać 5 milionów franków. Rumun wędrował w stroju narodowym, bez pieniędzy. Wędrówkę miał zakończyć za dwa lata.

2 marca 1902

W sali Kasyna (Lustrzanej) odbywa się raut kończący trwającą od 10 dni wystawę obrazów, zorganizowany przez „komitet pań i panów". Głównym punktem rautu jest losowanie loterii dobroczynnej. Zebranym przygrywa orkiestra 57. Pułku Piechoty.

1 maja 1902

Uruchomiono kolejowe połączenie Krakowa z Pesztem przez Tarnów.

3 maja 1902

Z okazji 111. rocznicy Konstytucji 3 Maja w Tarnowie trwają liczne uroczystości organizowane głównie przez miejscowe stowarzyszenia. Wieczorem pochód młodzieży szkół tarnowskich wyruszył spod kapliczki św. Walentego z pochodniami i przy śpiewie pieśni patriotycznych ulicami Ogrodową (dzisiaj Gen. J. Bema) i Krakowską dotarł do stóp przystrojonego w zieleń i polskie symbole narodowe pomnika Adama Mickiewicza, dodatkowo oświetlonego ogniem bengalskim. W podobny sposób młodzież świętowała tę rocznicę w następnych latach.

1-2 lipca 1902

XX Krajowy Zjazd Towarzystwa Kółek Rolniczych połączony z wystawą narzędzi i maszyn rolniczych w Tarnowie.

20 lipca 1902

W obchodach rocznicy bitwy pod Grunwaldem, trwających od rana od wieczora, udział wzięły wszystkie stowarzyszenia miejscowe. Członkowie ich wyruszyli z gmachu TG Sokół i przeszli przez przystrojone ulice miasta do katedry. Odnotowano próbę zakłócenia uroczystości przez socjalistycznych radykałów, którzy m.in. urządzili kocią muzykę pod Synagogą Starą, gdzie rabin wyjaśniał znaczenie tej rocznicy.

24 września 1902

Z powodu groźby zawalenia budynku na czas nieokreślony zamknięta zostaje Szkoła Żeńska im. S. Konarskiego „pod katedrą". W tym czasie w budynku dawnej szkoły parafialnej przy katedrze wciąż tymczasowo uczyła się część klas Szkoły Realnej.

Wrzesień 1902

Staraniem działaczy filii Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza otwarto czytelnię czasopism i bibliotekę w wynajętym lokalu w budynku TG Sokół. Najwięcej, bo siedemset tomów na rzecz biblioteki przekazał jej prezes Roman Zawiliński. W lipcu 1904 r. czytelnię i bibliotekę musiano zamknąć z powodu zbyt wysokich kosztów jej utrzymania.

8 listopada 1902

W kościele Księży Filipinów odbywa się ślub Jana Szczepanika, nauczyciela i wynalazcy nazwanego wkrótce polskim Edisonem oraz Wandy, córki Zygmunta Dzikowskiego, lekarza powiatowego. W maju tego roku „Pogoń" informowała, że Szczepanik po powrocie z Petersburga przywiózł swojej narzeczonej od cara zegarek ze złotym łańcuszkiem i bogato zdobionej kopercie wysadzanej brylantami, a od następcy tronu rosyjskiego złotą broszę ozdobioną 4 brylantami i 2 szafirami. Podczas pobytów w Tarnowie Szczepanik pracował nad wynalazkami z dziedziny kolorowych fotografii i filmu.

Listopad 1902

Pociągi pośpieszne na trasie Kraków – Tarnów – Lwów rozpoczynają kursowanie z prędkością 90 km/h.

7 grudnia 1902

Stowarzyszenie Izraelickiej Młodzieży Handlowej organizuje wykład pt. *Światopogląd Nietzschego*.

1902

Przy pl. Dożywocie (dzisiaj pl. Więźniów KL Auschwitz) zbudowano łaźnię żydowską w stylu mauretańskim. Budowę realizowali Franciszek Hackbeil st. i Michał Mikoś. Na wystawie higieny w Paryżu, gdzie prezentowano m.in. najnowocześniejsze budowle tego typu w Galicji, Tarnów reprezentowały rysunki tej łaźni wykonane przez budowniczego miejskiego Szczęsnego Zarembę. Projektantem budowli był F. Hackbeil starszy albo ewentualnie Zaremba. W maju 1904 roku „Pogoń" alarmowała, że nowa ozdobna łaźnia żydowska jest w bardzo złym stanie i grozi zawaleniem z powodu wad konstrukcji i niedbałości zarządzającego budynkiem.

Bolesław Drobner, przeprowadzający w tarnowskim Gimnazjum lustrację kółka socjalistycznej organizacji młodzieży szkół średnich „Promień", stwierdza w raporcie, że do najaktywniejszych jego członków należeli wówczas Karol Sobelsohn, Marian Kukiel i

Stefan Jaracz. Pierwszy z nich, urodzony we Lwowie, miał się stać jednym z czołowych działaczy bolszewickich w Rosji, znanym jako Karol Radek (zm. 19 maja 1939 r. w Wierch nieuralsku w ZSRS). Drugi, urodzony w Dąbrowie Tarnowskiej, został generałem dywizji Wojska Polskiego i wybitnym historykiem (zm. 15 sierpnia 1973 r. w Molędą w Anglii). Trzeci z nich, urodzony w Żukowicach Starych, stał się jednym z najwybitniejszych polskich aktorów, współtwórcą nowoczesnej sztuki aktorskiej (zm. 11 sierpnia 1945 r. w Otwocku). Niedługo potem Stefana Jaracza wydalono z tarnowskiego Gimnazjum z powodu radykalnych wystąpień.

Styczeń 1903

Ignacy Jan Paderewski wraz z żoną Heleną załatwia w Tarnowie formalności związane ze sprzedażą m.in. Kąśnej Dolnej, której właścicielem był przez 6 lat. Majątek Paderewskiego składający się z Kąśnej Dolnej, Siekierczyny, Jamnem nabywa rotmistrz Włodzimierz Kodrąbski z 2. Pułku Ułanów.

3-10 luty 1903

Wybory do poszczególnych kół Rady Miejskiej. Pierwsze posiedzenie nowej Rady Miejskiej z burmistrzem Witoldem Rogowskim i wiceburmistrzem Stanisławem Stojałowskim odbyło się 26 maja. .

15 marca 1903

W tarnowskiej siedzibie Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego w kamienicy Rynek 15 Zygmunt Żuławski wygłasza odczyt pt. *O życiu i dziełach Karola Marksa*.

2 kwietnia 1903

W Gres w Tyrolu umiera książę Eustachy Stanisław Sanguszko, marszałek krajowy i namiestnik Galicji. Jako wieloletni marszałek Rady Powiatowej w Tarnowie doprowadził m.in. do regulacji rzek – Białej i Dunajca, zajmował się też działalnością filantropijną i pełnił szereg honorowych funkcji. W pogrzebie 25 kwietnia wzięli udział wysocy dostojnicy kościelni i państwowi oraz tysiące innych osób. Sanguszko pochowany został w kaplicy rodowej na Cmentarzu Starym, a w 1910 roku upamiętniony przez księżną wdowę Konstancję pomnikiem w katedrze tarnowskiej dłuta Antoniego Madejskiego.

26 maja 1903

W synagodze w Tarnowie odbywa się nabożeństwo za ofiary pogromu w Kiszyniowie w Imperium Rosyjskim.

Maj 1903

Przez 8 dni w Tarnowie występują artyści opery czeskiej z Brna.

Z inicjatywy Jana Leńka, prezesa komisji ogrodowej, poszczególnym alejkom i placom w Ogrodzie Miejskim, tzw. strzeleckim, nadano nazwy najwybitniejszych osób związanych z Tarnowem. Od tej pory miały one nosić następujące nazwy: 1) plac hetmana Jana Tarnowskiego; 2) aleja Spytka (założyciela miasta); 3) aleja książąt Ostrogskich; 4) aleja książąt Sanguszków; 5) aleja Józefa Pędrackiego (założyciela Ogrodu Miejskiego i Strzelnicy); 6) aleja Józefa Szujskiego (poety i historyka urodzonego w Tarnowie); 7) aleja Kazimierza Brodzińskiego; 8) aleja Józefa Bema; 9) aleja Rufina Piotrowskiego (autora słynnych Pamiętników, który ostatnie lata życia spędził w Tarnowie i tu został pochowany); 10) ks. Szymona Starowolskiego (kantora tarnowskiego i znanego pisarza w XVII w.); 11) Aleja biskupa Józefa Wojdanowicza; 12) aleja ks. Marcina Łyczki (prepozyta tarnowskiego w XVI w., Fundatora budynku szkoły parafialnej); 13) aleja Adama Tuszyńskiego (zwanego Toszkiem, tarnowianina, sławnego lekarza i profesora astronomii, matematyki i logiki w Akademii Krakowskiej w XVI w.); 14) Andrzeja Zbylitowskiego (poety, zm. ok. 1608 r. w Zbylitowskiej Górze); 15) aleja Elżbiety Drużbackiej (poetki z XVIII w., zm. w Tarnowie); 16) aleja Marcina z Urzędowa (lekarza nadwornego hetmana Jana Tarnowskiego i znakomitego botanika); 17) plac króla Jana Zapolyi.

21 czerwca 1903

W Stowarzyszeniu Izraelickiej Młodzieży Handlowej Karol Sobelsohn ps. Radek, absolwent tarnowskiego Gimnazjum i działacz Polskiej Partii Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska Cieszyńskiego wygłasza odczyt pt. *Historia i zasady socjalizmu*.

Lipiec 1903

Wielka powódź w Galicji powoduje straty ocenione na około 30 milionów ówczesnych koron. W wielu rejonach nie zbierano w ogóle zboża, które zgniło, ponieważ po powodzi trwały jeszcze wielodniowe opady deszczu. W wyniku wylewu Wątoku. Poszkodowanych zostaje 95 obywateli Tarnowa.

Teatr Poznański pod dyrekcją Feliksa Stradiota prezentuje w Tarnowie sztukę *Knajpa* Z. Parviego i *Na dnie* M. Gorkiego.

1 sierpnia 1903

Główny urząd pocztowy przeniesiono z ul. Zdrojowej (dzisiaj E. Goldhammera) na ul. Krakowską 2. Rozbudowano także urząd pocztowy nr 2 przy dworcu kolejowym. Popularnie nazywany „nową pocztą". Później nosiła ona imię swojego ówczesnego kierownika J. Płoszewskiego. Od 1903 roku na poczcie zaczęły obowiązywać uniformy.

5 sierpnia 1903

Do Tarnowa przybywa na inspekcję 57. Pułku Piechoty jego właściciel książę Philipp von Sachsen-Coburg und Gotha. Szpaler żołnierzy pułku ustawiono od dworca kolejowego do Hotelu Krakowskiego. Następnego dnia odbyły się ćwiczenia, defilada i uroczysty obiad w sali Kasyna.

Sierpień/wrzesień 1903

W Tarnowie po 5-letnich staraniach uruchomiono pierwsze połączenia telefoniczne. Abonentów było kilkudziesięciu.

2 września 1903

W obecności namiestnika hrabiego Andrzeja Potockiego z filii I Gimnazjum przy ul. Seminarskiej (dzisiaj ul. J. Piłsudskiego) otworzono Cesarsko-Królewskie Gimnazjum Męskie II o charakterze filologiczno-klasycznym. Pierwszym dyrektorem został historyk, pedagog i działacz społeczny Jan Leniek (zm. 19 lipca 1920 r. w Tarnowie). 11 grudnia tego roku poświęcono drugi budynek II Gimnazjum zbudowany przy ul. Kantoria (dzisiaj ul. Legionów 30) i połączony z pierwszym.

16 września 1903

Poseł Ignacy Daszyński w Hotelu Krakowskim wygłasza referat pt. *Wyodrębnienie Galicji a reforma prawa wyborczego do Sejmu i Rady Państwa*.

Wrzesień 1903

W Tarnowie przez kilka tygodni występuje Teatr Ludowy z Krakowa pod dyrekcją aktora i reżysera Stanisława Knake-Zawadzkiego. Wystawia m.in. *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego.

1903

Powstają gmachy: II Gimnazjum, Wyższej Szkoły Realnej przy ul. Nowy Świat (proj. Janusz Rypuszyński), a także budynek Krajowej Szkoły Ogrodniczej (proj. Adolf Juliusz Stapf) przy ul. Seminaryjskiej (obecnie ul. J. Piłsudskiego 31).

20 stycznia 1904

W sali Kasyna (Lustrzanej) koncertuje niemiecki skrzypek światowej sławy Willy Burmester. Występował w Tarnowie jeszcze kilkakrotnie (ostatni raz 10 grudnia 1913 roku).

Styczeń 1904

Kilkudniowy strajk czeladników piekarskich skończył się sukcesem strajkujących. Wprowadzono podwyżki, czas pracy ustalono na 12 godzin na dobę, odpoczynek niedzielny od godziny 10 do 22.

1 lutego 1904

Biskup Leon Wałęga powierza zadanie budowy drugiego kościoła parafialnego w Tarnowie księżom Kongregacji Misji św. Wincentego á Paulo, zwanym popularnie księżmi

misjonarzami. Przełożonym ich był ks. Stanisław Tyczkowski. Zamieszkali przy ul. Bernardyńskiej 14 i podjęli pracę przy kościółku NMP na Zabłociu. Księża misjonarze zbierali środki na budowę kościoła m.in. na Śląsku, w Wielkopolsce i Prusach. Wiosną następnego roku rozpoczęto budowę kościoła wraz z klasztorem, na gruncie ofiarowanym przez księżną Konstancję Sanguszkową na Strusinie. 10 września 1905 roku biskup Leon Wałęga poświęcił kamień węgielny.

2 i 5 marca 1904

W sali Towarzystwa Strzeleckiego w Ogrodzie Miejskim „Die Tarnower Handwerker Jugend" (Tarnowska Młodzież Rzemieślnicza) wystawia historyczną operę żydowską *Sulamith*.

20 marca 1904

W sali „Gwiazdy" wykład na temat *Liberum veto w Polsce* wygłasza prof. Stanisław Estreicher, wybitny historyk prawa i bibliograf.

25 marca 1904

W Tarnowie powstaje Stowarzyszenie „Pomoc Przemysłowa", którego głównym celem jest nieobliczone na zysk krzewienie pracy przemysłowej w kraju, popieranie produktów krajowych i otwieranie dla nich rynków zbytu.

17 kwietnia 1904

Wzmianka o istnieniu w Tarnowie syjonistycznego Stowarzyszenia Kobiet Żydowskich im. Miriam z siedzibą przy ul. Seminarskiej. W tym czasie działa też syjonistyczne stowarzyszenie Hatchijach posiadające swój lokal przy ul. Lwowskiej 1.

Kwiecień 1904

Kapituła Katedralna postanawia z funduszy zebranych na restaurację katedry położyć w kościele posadzkę betonową z zakładów księcia Jana Lichtensteina, wykończyć cokół wokół budowli i zainstalować główny portal od strony zachodniej według projektu Juliana Zachariewicza. Do prac przystąpiono jeszcze w tym roku.

1 września 1904

Otwarta 7 lat wcześniej Wyższa Szkoła Realna rozpoczyna naukę we własnym budynku przy ul. Nowy Świat 30. Budowę realizował Janusz Rypuszyński.

Wrzesień 1904

Oddano do użytku kamienicę czynszową Jana Zbiegniewicza przy pl. Sobieskiego 3, zbudowaną według projektu Adolfa Juliusza Stapfa. Na parterze otwarto kawiarnię Kircha.

Doktor Zbiegniewicz, znany społecznik, pełnił funkcję naczelnego lekarza Kasy Chorych, w 1912 roku wybrano go na stanowisko wiceburmistrza.

27 listopada 1904

Zebranie założycielskie Towarzystwa Opieki nad Młodzieżą Szkół Średnich w Tarnowie. Celem Towarzystwa jest opieka moralna i materialna nad młodzieżą męską szkół średnich i seminarium nauczycielskiego w Tarnowie. Działalność miała przede wszystkim dotyczyć nadzoru nad stancjami i prowadzenia ich ewidencji. Podczas walnego zebrania 12 lutego 1905 roku na przewodniczącego wybrano Stanisława Dunajewskiego. W Tarnowie działało także Stowarzyszenie ku Wspieraniu Izraelickiej Młodzieży Szkolnej.

1904

Zbudowano klasztor księży Filipinów według projektu Janusza Rypuszyńskiego.

Przy ul. Zdrojowej (dzisiaj ul. E. Goldhammera 3) wzniesiono hotel Soldinger z restauracją, według projektu Izaaka Appermana. Hotel oddano do użytku w lipcu następnego roku. Właściciel Herman Soldinger był dotychczas dzierżawcą Hotelu Lwowskiego.

Przy rogu ulic Krakowskiej i Nowy Świat, w miejscu budynku teatru, powstaje duży hotel Bristol z dekoracją secesyjną, projekt i własność Janusza Rypuszyńskiego.

Zbudowano Hotel Polski przy ul. Kolejowej (dzisiaj ul. Dworcowa), własność przedsiębiorcy budowlanego Michała Mikosia.

Leon Schwanenfeld kończy trwającą od 1896 roku budowę zespołu reprezentacyjnych kamienic przy ul. Zdrojowej (obecnie E. Goldhammera) 6 i 8 i ul. Ustronnej (obecnie K. Brodzińskiego) 5 i 7. Ostatni z nich zaprojektowany w stylu wiedeńskiej, geometrycznej secesji stanowi do dzisiaj jeden z bardziej monumentalnych budynków w Tarnowie.

Rada Miejska kupuje od Pawła Kapłona plac na Grabówce na stanowiska wozów targowych, popularnie nazywany Kapłonówką (dzisiaj teren między ulicami H. Kołłątaja, Mostową a Wątokiem. W miejscu tym często też ustawiały namioty trupy cyrkowe.

Henryk Heitzman, profesor II Gimnazjum zakłada trzy szkolne zespoły piłki nożnej złożone z uczniów I i II Gimnazjum oraz Szkoły Realnej. Były to pierwsze tarnowskie drużyny piłkarskie, a Heitzman był pierwszym trenerem piłkarskim w Tarnowie.

W sprawozdaniu za rok 1904 lekarz miejski Józef Walczyński proponuje utworzenie małego zalewu z kąpieliskiem na Wątoku w pobliżu Kapłonówki (część tego placu władze miasta planowały przeznaczyć pod park) oraz parku ludowego na części gruntu folwarku miejskiego „klikowskiego", czyli tzw. Górze Piaskowej. Z projektu budowy pływalni na Kapłonówce władze miasta zrezygnowały ostatecznie rok później. Projekt parku na Górze Piaskowej częściowo zrealizowano.

5 stycznia 1905

„Pogoń" anonsuje na ten dzień odczyt Juliusza von Payera, austriackiego oficera, kartografa, alpinisty i badacza polarnego (współodkrywca Ziemi Franciszka Józefa w 1873 roku).

7 lutego 1905

W Tarnowie występuje František Ondriček, nadworny c.k. skrzypek, uczeń Henryka Wieniawskiego.

Luty 1905

Na scenie tarnowskiego TG Sokół dwukrotnie, w sztukach *Nora* Ibsena i *Cień* Feldmana, występuje Wanda Siemaszkowa, wybitna aktorka teatralna, reżyser i pedagog. Dwa lata później tarnowianie znowu mogli podziwiać ją na scenie.

Marzec 1905

W Tarnowie koncertuje Pablo Sarasate, światowej sławy wirtuoz skrzypiec i kompozytor, z towarzyszeniem pianistki Berty Marx Goldsmith. Koncert zorganizowało biuro koncertowe Salo Baua.

28 marca 1905

W żydowskiej rodzinie adwokata Eliasza Simchego rodzi się Zdzisław, uczeń tarnowskiego I Gimnazjum, geograf, nauczyciel tarnowskich gimnazjów, autor m.in. wydanej w 1930 roku monografii *Tarnów i jego okolica* (zamordowany 29 listopada 1940 r. w KL Auschwitz).

1 maja 1905

Podczas demonstracji pierwszomajowej robotników dochodzi do starć z policją.

9 maja 1905

Groźny pożar niszczy część magazynów kolejowych. Obawiano się eksplozji magazynu z materiałami łatwopalnymi i wybuchowymi. W gaszeniu pożaru brały udział pogotowie kolejowe, obie straże i wojsko.

8 września 1905

Uruchomiono w Tarnowie rządową sieć telefoniczną. W 1914 roku w Tarnowie było 150 numerów telefonicznych.

28 września – 9 października 1905

Towarzystwo „Pomocy Przemysłowej" organizuje w pomieszczeniach TG Sokół wystawę przemysłowo-rolniczą pod patronatem księżnej Konstancji Sanguszkowej. W imprezie wzięło udział ponad stu wystawców z Galicji, a oprócz nich m.in. Fabryka Machin i Urządzeń Rolniczych H. Cegielski w Poznaniu.

6 października 1905

C.K. Namiestnictwo zatwierdza statut Stowarzyszenia pod wezwaniem św. Filomeny, którego jedynym celem miało być pielęgnowanie nieuleczalnie chorych. Miała temu służyć budowa domu dla nieuleczalnie chorych – hospicjum, na który od dłuższego czasu zbierano już składki. Przewodniczącym Stowarzyszenia zostaje ks. infułat Stanisław Walczyński.

10 października 1905

Recital Gemmy Bellincioni, włoskiej sopranistki, gwiazdy światowych scen operowych.

4-12 grudnia 1905

Wybory do Rady Miejskiej. Zwycięża lista „magistracka". „Pogoń" podaje statystykę Rady Miejskiej pod względem wykonywania zawodu przez radnych: 8 księży, 8 urzędników sądowych, 8 inżynierów budowniczych, 8 przemysłowców, 2 rolników, 2 kupców, 1 urzędnik zakładu finansowego, 1 lekarz, 1 rzemieślnik, 7 adwokatów i 7 kapitalistów.

1905

Przy ul. J. Słowackiego (obecnie ul. Nowy Świat 58a) zbudowano dom Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej (dębickich), w którym siostry prowadziły internat dla dziewcząt, ochronkę i sierociniec.

Tarnowianin Józef Jakubowski wydaje książkę, w której opisał swoją podróż na daleką północ *Do granic wiecznego lodu: kartki z podróży w lipcu 1904 roku z Kilonii brzegami Norwegii na Spitzbergen i do 80 34' północnej szerokości odbytej.*

3 stycznia 1906

W rodzinie żydowskiego kupca Eliesera Ludwika i Marii Brandstätterów w domu przy ul. K. Brodzińskiego rodzi się Roman Brandstaetter, uczeń tarnowskiego I Gimnazjum, katolicki pisarz, poeta, dramaturg, tłumacz. Zmarł 28 września 1987 roku w Poznaniu.

Styczeń 1906

W sali Kasyna odbywa się cykl biletowanych „Powszechnych wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego". Uczestnicy mogli posłuchać m.in. wykładów: *Prusy wobec powstania styczniowego* (dr Wacław Tokarz), *Rozwój języka polskiego* (prof. Jan Magiera), *O czarach*

w Polsce (dr Stanisław Kutrzeba). Cykle tych wykładów odbywały się jeszcze co najmniej kilkakrotnie.

22 lutego 1906

Po śmierci wiceburmistrza Stanisława Stojałowskiego (2 lutego) Rada Miejska wybiera na jego miejsce Eliasza Goldhammera, adwokata, działacza w różnych instytucjach finansowych i dobroczynnych. Goldhammer był jednym z nielicznych w Tarnowie zwolenników asymilacji Żydów do kultury polskiej. Od tego czasu aż do II wojny światowej wiceburmistrzem w Tarnowie pozostawała osoba pochodzenia żydowskiego.

7 marca 1906

Rada Miejska uchwala przyjęcie następujących nazw ulic w Tarnowie (za „Pogonią"):

Ulica Matejki (od ul. Nowy Świat do ul. Klikowskiej, obok szkoły realnej); ul. Zyblikiewicza (od ul. Nowy Świat do ul. Klikowskiej, równolegle do ul. Lipowej); ul. Słowackiego (od ul. Seminarskiej do ul. Klikowskiej, po południowej stronie ogrodu miejskiego); ul. Romanowicza (od ul. Seminarskiej do ul. Klikowskiej, po północnej stronie ogrodu miejskiego); ul. Na łąkach (od ul. Seminarskiej do ul. Dąbrowskiej, przy ogrodzie krajowej szkoły ogrodniczej); ul. Asnyka (od ul. Seminarskiej do ul. Bro-dzińskiego, obok II gimnazjum); ul. Moniuszki (od ul. Zdrojowej do ul. Brodzińskiego, obok bóżnicy Merza; ul. ks. Józefa (od ul. Zdrojowej do ul. Nowodąbrowskiej, obok koszar), ul. Grottgera (od ul. Klikowskiej do ul. Słowackiego); ul. Rejtana (od ul. Lipowej do ul. Słowackiego); ul. ks. Skargi (od ul. Słowackiego do domów Stowarzyszenia „Praca"); ul. Na stawkach (od ul. Nowodąbrowskiej do ul. Szpitalnej, od strony Targowicy); ul. Krasińskiego (od ul. Chyszowskiej do ul. Klikowskiej – przedłużenie ulicy Średniej); ul. Skotnik (od ul. Chyszowskiej do ul. Klikowskiej, ponad Skotnik); ul. ks. Starowolskiego (od ul. Chyszowskiej); do ul. Klikowskiej – obecne przedłużenie Przecznicy Chyszowskiej); ul. Szujskiego (od ul. Krasińskiego, do koszar nad Skotnikiem); ul. Bema (równoległa do ul. Strusina, od zakładu gazowego do Wątoku); ul. Drużbackiej (łącząca ul. Mała Strusina z ul. Bema, przez grunta Pisa); ul. Widok (od ul. Polnej do Krzyża, przez grunta Wiśniewskiej); ul. Ujejskiego (od Strusiny południowej obok nowego kościoła ku ul. Chyszowskiej); Plac Sienkiewicza (wcześniej Targowica końska); Plac Dożywcie (przed łaźnią żydowską); ul. Bartosza Głowackiego (wcześniej Strusina południowa); ul. Sandomierska (przedłużenie ul. Seminarskiej od ul. Romanowicza wzdłuż ogrodu szkolnego ku północy); ul. Zamkowa (od mostu kolejowego przy kościółku św. Trójcy do ruin zamkowych; ul. Wojtarowicza (od ul. Słowackiego, na północ, w przedłużeniu ul. Grottgera).

31 marca 1906

W wyborach uzupełniających do Rady Państwa w Wiedniu w okręgu Tarnów-Bochnia zwycięża baron Roger Battaglia. Na 1917 osób uprawnionych do głosowania w Tarnowie głos oddało 931.

Marzec 1906

W Tarnowie zawiązuje się Katolickie Stowarzyszenie Prac Kobiecych. Zajęło się ono prowadzeniem taniej kuchni, opieką nad szwaczkami i nauką guzikarstwa.

1 kwietnia 1906

Miejscowe koło Towarzystwa Eleuterya zrzeszającego abstynentów i szerzącego trzeźwość otwiera w Tarnowie bezalkoholową „Gospodę Eleuterya" z bufetem i bilardem. Siedziba Towarzystwa mieściła się przy ul. W. Bandrowskiego. Poza tym działalność liczącego w Tarnowie 181 członków (23 dożywotnich) koła Eleuteryi koncentrowała się na organizowaniu licznych odczytów.

1 maja 1906

Miejscowy oddział Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego organizuje przy ul. Zdrojowej zgromadzenie ludowe pod gołym niebem. Wygłoszono przemówienia na temat równego, bezpośredniego i powszechnego prawa wyborczego oraz ośmiogodzinnego dnia pracy. Następnie zebrani przeszli Wałową i Katedralną na Rynek przed lokal stowarzyszenia robotniczego, gdzie pochód się rozwiązał. Po południu urządzono zabawę w Ogrodzie Strzeleckim. Przez cały dzień panował w mieście spokój i porządek.

3 maja 1906

W rocznicę Konstytucji 3 Maja w katedrze odbywa się nabożeństwo dla młodzieży szkół tarnowskich, w którym biorą udział także cechy. Wieczorem spod kapliczki św. Walentego odbył się pochód młodzieży szkół średnich z muzyką przed pomnik Adama Mickiewicza, skąd po odśpiewaniu kilku pieśni udano się do TG Sokół na wieczorek muzyczno-literacki.

2-4 czerwca

W Tarnowie odbywa się III walny zjazd delegatów Towarzystwa Eleuterya. W jego ramach zorganizowano wystawę przeciwalkoholową oraz powszechny wiec w sali ratuszowej, podczas którego wygłoszono cztery referaty.

4 czerwca 1906

Bunt w tarnowskim więzieniu z powodu niepodania mięsa na obiad w dniu Zielonych Świąt. Więzienie przy ul. Bernardyńskiej otoczyły dwie kompanie wojska. Więźniowie uspokoili się po podaniu mięsa.

Czerwiec 1906

Z inicjatywy kuśnierza Buterfasa powstaje miejscowa organizacja Żydowskiej Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej „Poalej-Syjon". Na jej czele stają Ignacy Schipper, poseł, i Samuel Spann.

3 sierpnia 1906

Na błoniach nad Białą odbywa się słynne widowisko cyrkowe *Wild West Show* Buffalo Billa (pułkownik Wiliam F. Cody). W widowisku bierze udział około 300 osób i 500 koni. Dwa przedstawienia, mimo drogich biletów, ogląda łącznie 2-3 tysięcy ludzi.

24 września 1906

Wybory do Rady Izraelickiej Gminy Wyznaniowej. Wybrano 21 radnych i 10 zastępców. Z 438 uprawnionych głosowały 353 osoby. Po wyborach protest przeciwko nadużyciom wyborczym „kliki kahalnej" złożyła „partia postępowa".

15 października 1906

Otwarto linię kolejową Tarnów – Szczucin (49 km) ze stacjami w Żabnie, Dąbrowie, Oleśnie, Mędrzechowie i Szczucinie, przystankami osobowymi w Klikowej, Łukowej, Dąbrówkach Breńskich i Delastowicach. Podróż pociągiem osobowym trwać ma 2 godz. 10 min. Koncesjonariuszem kolei jest książę Andrzej Lubomirski.

19 października 1906

Umiera Bronisław Trzaskowski (ur. 21 września 1824 r. w Dobrkowie koło Pilzna), pedagog, językoznawca, badacz języka polskiego, honorowy obywatel Tarnowa. Po ukończeniu studiów filozoficznych we Lwowie w latach 1842-48 wstąpił do zakonu jezuitów i pracował jako nauczyciel w kolegium jezuickim w Tarnopolu. Po wystąpieniu z zakonu został nauczycielem. W lutym 1849 roku podjął pracę w Gimnazjum w Tarnowie. Pracował jako nauczyciel i pełnił funkcję dyrektora gimnazjów w Drohobyczu, Krakowie i Lwowie. W 1871 roku został dyrektorem Gimnazjum w Tarnowie. Na stanowisku tym pozostawał do 1891 roku, kiedy odszedł na emeryturę i przeniósł się do Krakowa. W Tarnowie zapisał się znakomicie jako wychowawca i działacz społeczny. Zapoczątkował tu rozpowszechnione potem w całej Galicji „wieczory Mickiewiczowskie", był zwolennikiem kształcenia kobiet, niedzielnych szkółek dla służących, rzemieślniczej młodzieży i więźniów. Pełnił funkcje prezesa Tarnowskiego Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, TG Sokół i Towarzystwa Ochrony Zwierząt. Pochowany został w Krakowie. Zaraz po pogrzebie zawiązał się komitet w celu upamiętnienia B. Trzaskowskiego marmurowym popiersiem w budynku I Gimnazjum oraz utworzenia stypendium jego imienia dla uczniów gimnazjów tarnowskich.

21 października 1906

W sali ratuszowej odbywa się pierwsze walne zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Demokratycznego w Tarnowie. PTD kierowało się ideologią lewego skrzydła demokratów galicyjskich i domagało się rozszerzenia swobód demokratycznych w Galicji. W sprawach dotyczących Tarnowa postawiło sobie za cel budowę wodociągu, kanalizacji, budynku teatru, łaźni i parku ludowego, hali targowej oraz doprowadzenie do powstania spółdzielni spożywców. Przewodniczącym zostaje Kasper Ciołkosz, nauczyciel w Wyższej Szkole Realnej. Z jego inicjatywy powstały też Towarzystwo Budowy Tanich Domów i Spółka Spożywcza Urzędniczo-Nauczycielska. Ciołkosz w latach 1908-1909 redagował także i wydawał „Gazetę Tarnowską". Zmarł 18 maja 1942 roku w KL Gross-Rosen.

30 października 1906

W baraku na Pogwizdowie odbywa się zgromadzenie ludowe dotyczące sytuacji politycznej w Austrii. Problematykę referował poseł Ignacy Daszyński. Wzięło w nim udział około dwa tysiące robotników, chłopów i inteligentów.

Październik 1906

W szkole im. T. Kościuszki otwarto bezpłatny niedzielny kurs pisania i czytania dla analfabetów.

1 listopada 1906

Tarnowianie otrzymują możliwość telefonicznego połączenia z Rzeszowem, Jarosławiem, Przeworskiem i Przemyślem oraz z niektórymi miastami Dolnej Austrii.

22 listopada 1906

Rada Miejska powierza nowo utworzone stanowisko hydrotechnika inżynierowi Maksymilianowi Matakiewiczowi. Miał on zaprojektować i zbudować wodociąg miejski. Powstała także komisja wodociągowa przy Radzie Miejskiej. Ograniczony dostęp do wody był od dawna jedną z największych bolączek miasta.

25 listopada 1906

Polskie Towarzystwo Demokratyczne zwołuje w sali ratuszowej zgromadzenie publiczne, na którym omawia się kwestię panującej drożyzny. Zaprotestowano przeciwko faworyzowaniu interesów rolnictwa ze szkodą dla ludności miejskiej. Wezwano też Radę Miejską do budowy tanich domów i utworzenia miejskiego składu węgla.

4 listopada 1906

W sali Kasyna (Lustrzanej) odbywa się koncert wybitnego pianisty Ignacego Friedmanna i Konrada Zawiłowskiego, śpiewaka Opery Wiedeńskiej.

Listopad 1906

W sali TG Sokół z przedstawieniami *A Pippa tańczy* i *Balladyna* występuje trupa Lwowskiego Teatru Ludowego pod dyrekcją Tadeusza Pilarskiego.

13 grudnia 1906

Z powodu złego stanu zdrowia rezygnację z urzędu ogłasza burmistrz Witold Rogoyski. Funkcję tę sprawował prawie 23 lata, najdłużej ze wszystkich tarnowskich burmistrzów. W tych latach Tarnów przeszedł ogromną przemianę cywilizacyjną.

1906

Powstaje tygodnik „Głos Tarnowski" wydawany przez Józefa Łabędzia. Faktycznie jednak tygodnikiem kieruje i pisze w nim z pasją większość artykułów Leon Schützer, dyrektor szpitala żydowskiego i radny miejski. „Głos Tarnowski" popiera ugrupowania polityczne

w Tarnowie domagające się zmian w porządku społecznym: postępowych demokratów (z Kasprem Ciołkoszem), socjalnych demokratów (ze Strzałkowskim) i syjonistów, toczy walkę przede wszystkim z kahałem włącznie z wiceburmistrzem Eliaszem Goldhammerem, ostro prawie przy każdej okazji atakuje burmistrza i posła Tadeusza Tertila.

Oddano do użytku nowe 26-głosowe organy w katedrze tarnowskiej wybudowane przez firmę Rieger z Jägerndorf (obecnie Krnov w Czechach).

W Tarnowie odradza się Organizacja Syjonistów-Ortodoksów „Mizrachi", partia polityczna religijnych syjonistów, której celem było zbudowanie państwa żydowskiego w Palestynie opartego na zasadach Tory.

8 stycznia 1907

W sali Kasyna (Lustrzanej) koncertuje Eugène Ysaÿe, światowej sławy belgijski skrzypek i kompozytor, uczeń m.in. Henryka Wieniawskiego. Koncert zorganizowała agencja Maksymiliana Türka.

14 stycznia 1907

Rada Miejska wybiera na burmistrza Tarnowa Tadeusza Tertila, 43-letniego adwokata, doktora prawa, prezesa tarnowskiego gniazda TG Sokół, członka Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego. Na pierwszym posiedzeniu Rady Miejskiej pod swoim przewodnictwem (24 stycznia) Tadeusz Tertil zaproponował nadanie ulicy Czarna Droga imienia Witolda Rogoyskiego, honorowego obywatela miasta i zawieszenie jego portretu w sali radnej, co następnie uchwalono. Stanowisko wiceburmistrza objął ponownie Eliasz Goldhammer.

16 lutego 1907

Staraniem Towarzystwa Muzycznego w Sali Kasynowej odbywa się koncert kompozytorski Zygmunta Noskowskiego z udziałem orkiestry 57. Pułku Piechoty.

17 marca 1907

Ósme przedstawienie opery *Halka* Stanisława Moniuszki przez Towarzystwo Muzyczne jest jednocześnie benefisem jego dyrektora Stefana Surzyńskiego. W roli tytułowej występuje primadonna tarnowskich scen – Helena Sipierzanka. Był to dla niej jeden z ostatnich występów, ponieważ zmarła 9 września tego roku w wieku 42 lat.

19 marca 1907

W sali TG Sokół z „sensacyjną tragifarsą kołtuńską" pt. *Moralność pani Dulskiej* występuje Teatr Gabrieli Zapolskiej. 11 listopada następnego roku teatr powrócił do Tarnowa ze sztuką *Skiz* w reżyserii autorki.

Koncert muzyki kameralnej w wykonaniu słynnego czeskiego kwartetu smyczkowego Otokara Ševčíka.

Marzec 1907

Powstaje Stowarzyszenie „Jutrznia" poświęcone opiece nad duchowym i fizycznym rozwojem dzieci. W skład komitetu założycielskiego wchodzą szanowani obywatele i obywatelki Tarnowa, w większości pochodzenia żydowskiego. Staraniem „Jutrzni" wybudowano ochronkę dla dzieci żydowskich na Grabówce.

Wiedeńskie czasopismo „Statistische Mitteilungen" podaje, że na 33 800 mieszkańców Tarnowa w miesiącu lutym tego roku zmarły 53 osoby, z tego 12 na gruźlicę, 2 na szkarlatynę, 9 na wadę serca. Urodziło się 87 dzieci.

24 maja 1907

Biskup Leon Wałęga dokonuje poświęcenia ochronki w Gumniskach, ufundowanej w budynku dawnej karczmy przez księżną Konstancję Sanguszkową a prowadzoną przez siostry służebniczki Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej.

31 maja 1907

W pierwszych powszechnych (bez podziału na kurie) wyborach do Rady Państwa w Tarnowie zwycięża Roger Battaglia ze Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego. Drugie miejsce zajmuje Józef Drobner z Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Z 5400 uprawnionych w okręgu do głosowania głos oddały 4459 osoby (2701 głosów na Battaglię i 1753 na Drobnera). Battaglię poparli Kasper Ciołkosz i Salomon Merz, którzy odpadli we wcześniejszej turze.

Maj 1907

Papież Pius X odznacza orderem „Pro Fide et Pontifice" Władysława Kruczkiewicza, radcę sądu krajowego w Tarnowie, za zasługi w rozwoju dobroczynnego Stowarzyszenia św. Wincentego à Paulo, którego jest prezesem.

9 czerwca 1907

Pierwsza wzmianka o meczu piłki nożnej w Tarnowie. Na ten dzień „Pogoń" zapowiada „match footbolowy" na błoniach nad Białą między tarnowską drużyną „biało-czerwonych" a krakowską „czerwonych". Zwycięża drużyna z Krakowa, ale tarnowianie dobrze się prezentują. Następny mecz mieli zagrać na wyjeździe z drużyną z Bochni. 13 października tego roku na błoniach tarnowscy „biało-czerwoni" zagrali z tą samą krakowską drużyną, ale określaną już w „Pogoni" jako „niebiesko-różowi". Była to drużyna piłkarska „Wisły" Kraków, która powstała z połączenia „czerwonych" i „niebieskich".

Czerwiec 1907

Przy ul. Krakowskiej 30 otwarto pracownię haftów artystycznych i szat liturgicznych.

Wzmianka o działalności Związku Akademickiego „Bar Kochba".

7 sierpnia 1907

„Komisja inicjatywy" pod przewodnictwem posła Rogera Battagli (w jej skład wchodzili burmistrz, wiceburmistrz, budowniczy miejski i nadradca ck sądu we Lwowie) decyduje o przeznaczeniu pod budowę nowej siedziby sądu parceli przy ul. Lwowskiej (ostatecznie powstała w innym miejscu). Według ustaleń komisji inwestycja ta ma być związana z powstaniem w Tarnowie elektrowni i linii tramwajowej biegnącej m.in. ulicą Lwowską. Referat tych spraw obejmuje wiceburmistrz Eliasz Goldhammer. W zbliżonym czasie Rada Miejska z burmistrzem Tadeuszem Tertilem na czele decyduje o podjęciu starań o budowę nowego dworca kolejowego w Tarnowie i budynku teatru. Roger Battaglia miał pilnować spraw nowych inwestycji w parlamencie w Wiedniu.

15 września 1907

Poświęcenia czterech dzwonów dla budowanego kościoła na Strusinie dokonuje biskup Leon Wałęga. Dzwony wykonała firma Karola Schwabego z Białej. Największy ufundowało miasto Tarnów, drugi księżna Konstancja Sanguszkowa, trzeci mieszkaniec Strusiny Andrzej Wrona, czwarty sami księża misjonarze.

Wrzesień 1907

Oddano do użytku budynek Szkoły Ludowej Żeńskiej im. S. Konarskiego na Zabłociu, zaprojektowany przez budowniczego miejskiego Szczęsnego Zarembę (dzisiaj Szkoła Podstawowa nr 2).

Tarnowianka Regina Korngoldówna otrzymuje na Uniwersytecie Jagiellońskim stopień doktora wszech nauk lekarskich. Była jedną z pierwszych jedenastu kobiet w Polsce, które w rok 1900, wpisały się do rejestru studentek Wydziału Lekarskiego UJ w Krakowie i z powodzeniem ukończyły studia. Prawdopodobnie też pierwszą kobietą lekarzem w Tarnowie.

Rozpoczynają się zajęcia w praktycznej wyższej szkole ogrodniczej żeńskiej w Gumniskach.

10 października 1907

Rada Miejska uchwala budowę teatru tarnowskiego, który ma stanąć na realności nabytej od pani Onitschowej (ul. Krakowska 10), z zastrzeżeniem przeznaczenia jej właśnie na ten cel. Projektantem budynku ma być Jan Zawieyski, autor m.in. projektu gmachu Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie.

1907

W Seminarium Nauczycielskim Męskim rozpoczyna pracę Karol Fryderyk Stohl, urodzony w 1867 roku w Wiedniu pianista, kompozytor i pedagog. Był organizatorem życia muzycznego w Tarnowie, prezesem Towarzystwa Muzycznego i kierownikiem chóru Echo. Zmarł w 1947 roku w Tarnowie.

Biskup Leon Wałęga wprowadza w diecezji tarnowskiej Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej. Zadaniem KSMM była odnowa narodu na zasadach katolickich. Siedziba mieściła się przy ul. Chyszowskiej 5 (dzisiaj I. Mościckiego).

Przy ul. T. Rejtana 10 otwarto budynek Zgromadzenia Sług Jezusa, do którego przeniesiono też schronisko Towarzystwa Sług Katolickich przy ul. Topolowej. Nosi ono od tego czasu nazwę Dom Opieki i Szkoła Praktyczna dla Sług.

Luty 1908

Wybory do Sejmu Krajowego. Posłami IX kadencji zostają Tadeusz Tertil (III kuria, okręg Tarnów) i Wincenty Witos (IV kuria, okręg Tarnów), działacz ruchu ludowego, trzykrotny premier II RP.

15 maja 1908

Zarząd tarnowskiego koła Towarzystwa Szkoły Ludowej z prezesem Hubertem Linde na czele podejmuje uchwałę o założeniu w Tarnowie biblioteki publicznej. Pierwszy w tej sprawie inicjatywę podjął Kasper Ciołkosz. Dążono do stworzenia dostępnej dla wszystkich, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, biblioteki literacko-naukowej, gromadzącej dzieła z różnych dziedzin wiedzy, głównie w języku polskim. Zarząd biblioteki zwrócił się do mieszkańców Tarnowa o dary w postaci książek, map i rycin.

18 sierpnia 1908

W dniu urodzin cesarza otwarto Synagogę im. Franciszka Józefa nazywaną też Nową lub Jubileuszową (60. rocznica rządów cesarza). Była to największa synagoga tarnowska. Miała się szczycić sławą najpiękniejszej w Austrii. Budowę rozpoczętą w 1863 roku i przerwaną niedługo potem wznowiono w 1904 roku według nowego projektu Władysława Ekielskiego. Uroczystości przewodniczył rabin Abraham Schnur, którego dziad położył kamień węgielny pod budowę synagogi. Niedługo potem władze gminy żydowskiej rozpoczęły starania o likwidację licznych w Tarnowie prywatnych domów modlitwy.

Sierpień 1908

Na placu należącym do Schwanenfelda przy ul. Seminarskiej (dzisiaj ul. J. Piłsudskiego) odbywają się pokazy Teatru Oesera („mówiące i śpiewające fotografie"), czyli arie z operetki Straussa *Czar walca* prezentowane przy pomocy kinematografu zsynchronizowanego z fonografem za pomocą silnika elektrycznego.

3 września 1908

Umieszczono zegar na wieży kościoła Księży Misjonarzy. Był to w tym czasie szósty duży zegar wybijający godziny w Tarnowie.

19 września 1908

W wyniku zderzenia pociągu relacji Tarnów – Szczucin z pociągiem towarowym kilkanaście osób zostaje rannych, w tym kilka ciężko, śmiertelnie zaś maszynista.

4 października 1908

Biskup Leon Wałęga konsekruje drugi tarnowski kościół parafialny, który zgodnie z życzeniem księżnej Konstancji Sanguszkowej otrzymuje wezwanie Świętej Rodziny. Po południu na placu przed kościołem formuje się procesja licząca około 25 tys. osób (m.in. członkowie wszystkich stowarzyszeń tarnowskich), która przechodzi udekorowanymi ulicami Tarnowa, aby wrócić do jasno oświetlonej świątyni. Kościół i dom zgromadzenia Księży Misjonarzy w stylu neogotyckim („gotyk nadwiślański") zaprojektował Jan Sas-Zubrzycki. Budowę prowadzoną przez przedsiębiorstwo Augustyna Tarkowskiego wspomagała Rada Miejska oraz polscy emigranci ze Stanów Zjednoczonych i z Prus. Do roku 1939 kościół ten pełnił także funkcję garnizonowego.

5-7 października 1908

Po zakończeniu trudnych negocjacji z księżną Konstancją Sanguszkową i wykupieniu od niej terenu w Świerczkowie Rada Miejska wystąpiła o zgodę na budowę wodociągu.

17-18 października 1908

W sali TG Sokół pieśni cygańskie w języku rosyjskim śpiewa chór taboru Cyganów bułgarskich i serbskich pod dyrekcją Gregorja Prokofjewicza Stepana.

19 października 1908

Nagły atak mrozu ze śnieżycą powoduje paraliż komunikacyjny i wymarznięcie ziemniaków stanowiących podstawę wyżywienia uboższych warstw ludności.

20 października 1908

Koncert 70-osobowej orkiestry Wiedeńskiego Towarzystwa Symfonicznego po dyrekcją Oskara Nedbala. Pierwszy duży koncert orkiestry symfonicznej w Tarnowie zorganizowało biuro koncertowe Maksymiliana Türka.

7 listopada 1908

W sali Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" uroczystym „Wieczorkiem ku czci Juliusza Słowackiego" otwarto Miejską Bibliotekę Literacko-Naukową im. Juliusza Słowackiego. Lokal biblioteki znajdował się wtedy w pomieszczeniach Hotelu Krakowskiego przy ul. Wałowej 2. Zaczątkiem księgozbioru stał się dar byłego prezesa tarnowskiej filii Towarzystwa Literackiego i. A. Mickiewicza, Romana Zawilińskiego, liczący kilkaset tomów. Również dzięki jego inicjatywie do zbiorów powstającej biblioteki włączono księgozbiór rozwiązanej filii Towarzystwa Mickiewiczowskiego, niektóre zaś rzadkie druki z tej kolekcji, np. roczniki czasopism z pierwszej połowy XIX wieku, przekazano Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. W chwili otwarcia biblioteka liczyła 2 700 tomów.

2 grudnia 1908

Tarnów udekorowany flagami i portretami cesarza świętuje 60. rocznicę panowania Franciszka Józefa. Na prośbę monarchy poddani masowo wysyłają do niego pocztówki z widokami swoich miejscowości.

5-6 grudnia 1908

W sali TG Sokół z operetkami *Czar walca* i *Mąż trzech żon* występuje zespół Teatru Lwowskiego.

1908

W połowie roku powstaje w Tarnowie Spółka Towarowo-Magazynowa, zwana też Magazynowo-Zbożową. Inicjatorami są: marszałek powiatowy Włodzimierz Wolf Krzeczunowicz, sekretarz Rady Powiatowej Władysław Przybyłkiewicz, ks. Aleksander Siemieński, proboszcz z Szynwałdu, ks. Michał Żyguliński, Zygmunt Kubelka, pełnomocnik dóbr Sanguszków, i grupa ludowców z Filipem Włodkiem i Wincentym Witosem na czele. Działalność spółki nabiera rozpędu, kiedy funkcję prezesa obejmuje Gabriel Dubiel. W 1913 roku zmienia nazwę na Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa „Plon".

Drukarnię przy ul. Katedralnej otwiera Zygmunt Jeleń.

Biskup Leon Wałęga ustanawia Komisję do Spraw Organistowskich. Ma ona przejąć część działalności Towarzystwa św. Wojciecha i szkoły organistowskiej, które przerwały działalność.

17 kwietnia 1909

Leon Schwanenfeld uzyskuje od tarnowskiego Magistratu pozwolenie na budowę Rafinerii Spirytusu i Fabryki Wódek przy ul. Monopolowej 2-4. Budowa trwa kilka lat. Fabryka działała dużo wcześniej w Koszycach Wielkich na zasadzie dzierżawy od Sanguszków budynków fabrycznych, a także karczmy zwanej „Czerwoną karczmą" (od niej wzięła się nazwa ul. Czerwonej) z prawem wyszynku.

1 czerwca 1909

Aptekę „Pod koroną papieską" przy ulicy Krakowskiej 15 zakłada Władysław Figler, magister farmacji i działacz społeczny. Apteka istnieje do dzisiaj pod nazwą „Pod Koroną".

Czerwiec 1909

Utworzona zostaje Izba Rękodzielnicza skupiająca 13 cechów rzemieślniczych z terenu powiatu tarnowskiego. Pierwszym jej prezesem zostaje Józef Kociołek. Izba Rękodzielnicza utworzyła Bank Rękodzielniczy oraz bursę dla terminatorów.

25 lipca 1909

Nagłe huraganowe uderzenie wiatru około godziny 11 rzuciło pracownika kolei Józefa Jaworskiego z jednego toru na drugi pod przejeżdżający akurat pociąg. Poszkodowany zmarł w drodze do szpitala.

Lipiec 1909

Występy słynnego francuskiego cyrku Angelo.

23-25 sierpnia 1909

Tarnów jest miejscem walnego zgromadzenia Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego i pokrewnych stowarzyszeń z całej Austrii.

20 września 1909

Naukę rozpoczyna prywatne Żeńskie Gimnazjum Realne pod kierownictwem Kazimierza Wojciechowskiego. Mieści się w budynku naprzeciwko siedziby Stowarzyszenia „Gwiazda" (nieistniejący).

Wrzesień 1909

Rozpoczyna się budowa elektrowni zaprojektowanej przez znanego elektrotechnika ze Lwowa inż. Adolfa W. Schleyena. Budynek, w którym się mieściła, znajduje się dzisiaj przy ul. J. Studniarskiego 2.

Nadbudowano drugie piętro w budynku II Gimnazjum przy ul. Kantoria (obecnie Legionów 30).

23-24 października 1909

Uroczyste obchody 100. rocznicy urodzin Juliusza Słowackiego, zainicjowane przez Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza we Lwowie.

24 października 1909

Koncert Jadwigi Francillo Kaufman, primadonny nadwornej opery w Wiedniu, zorganizowany przez biuro koncertowe Maksymiliana Türka.

Listopad 1909

W należącym do miasta budynku Onitschówki (ul. Krakowska 10) Janina Gryglaszewska zakłada „ogródek freblowski" dla dzieci przedszkolnych.

24 grudnia 1909

Miasto staje się właścicielem gazowni odkupionej za 600 tys. koron od Huberta Skrzypca, Dawida Zinsa i L. Glasera. Wkrótce rozpoczęto jej rozbudowę.

1909

Oddano do użytku budynek Banku Austro-Węgierskiego przy ul. A. Mickiewicza 2, zaprojektowany przez Teodora Hoffmana. Obecnie mieści się w nim Urząd Miasta.

Prawdopodobnie w tym właśnie roku powstaje klub sportowy Tarnovia (piłka nożna).

Około 11 kwietnia 1910

Rząd austro-węgierski kupuje od Sanguszków grunta przy ulicy św. Marcina zwane „na Morgach" pod budowę sądu z zastrzeżeniem, że bruki, chodniki i kanalizacja zbudowane będą staraniem miasta.

21 września 1910

Wybory do kahału. Z 16 tys. żydowskich mieszkańców Tarnowa do głosowania uprawnionych było 390 osób (w wyborach do rady gminnej głosować mogło 2 500 Żydów). Głosować mogli tylko ci, którym wyliczono podatek kahalny i którzy podatek ten zapłacili. Przed wyborami odebrano prawo wyborcze inteligencji przysługujące jej do tego czasu niezależnie od zapłaconego podatku. W wyborach do kahału wzięło udział 197 osób, przede wszystkim związanych w różny sposób z kahałem.

2 października 1910

Obchody 500-lecia bitwy pod Grunwaldem. Rano uczestnicy uroczystości (m.in. uczniowie każdej ze szkół i przedstawiciele wszystkich stowarzyszeń) z miasta i powiatu gromadzą się w Parku im. I. Przybyłkiewicza (w pobliżu dworca kolejowego) i na pobliskim boisku (dzisiaj Tarnovii), skąd pochodem udają się do katedry. Centralnym punktem rocznicy jest odsłonięcie pamiątkowej tablicy na ścianie katedry, a dokładnie dawnej kaplicy Rozesłania Apostołów ufundowanej przez uczestników bitwy pod Grunwaldem z rodu

Tarnowskich. Podczas uroczystości z balkonu Domu Kapituły przy pl. Katedralnym przemawia m.in. Wincenty Witos jako przedstawiciel koła włościańskiego w Radzie Powiatowej. Po odsłonięciu tablicy pochód kieruje się ulicami Katedralną i Wałową pod gmach TG Sokół, gdzie odbywa się uroczysty wieczorek, a w jego ramach wykład historyczny prof. Ludwika Skoczylasa i sztuka teatralna *Grunwald* autorstwa Sydona Friedberga, zaprezentowana przez członków teatralnego kółka amatorskiego „Sokoła". Wieczorem całe miasto zdobi iluminacja.

19 listopada 1910

Koncert Yvonne de Treville, primadonny oper paryskiej i brukselskiej, zorganizowany przez biuro koncertowe Maksymiliana Türka. W zbliżonym czasie koncertuje w Tarnowie Juan Manén, skrzypek i kompozytor z Barcelony.

24 listopada 1910

Uroczyste poświęcenie przez biskupa Leona Wałęgę trzech wielkich inwestycji miejskich, tzw. święto inwestycji. Doprowadzenie do końca ich realizacji powszechnie uważano za wielki sukces burmistrza Tadeusza Tertila. Inwestycje te zadecydowały o nowoczesnym obliczu miasta Tarnowa. Były to: budynek dużego secesyjnego dworca kolejowego projektowanego przez Edmunda Baudischa z tunelem łączącym perony (czwarty chronologicznie w Galicji); Elektrownia Miejska zaprojektowana przez Adolfa W. Schleyena (dzisiaj przy ul. Jana Studniarskiego, który był jej pierwszym dyrektorem) i Wodociągu Miejskiego zaprojektowanego przez Maksymiliana Matakiewicza (10 km długości). Budowę prowadził Zygmunt Ursini, pierwszy dyrektor Biura Wodociągowego. Ujęcie wody znajdowało się w Świerczkowie.

27 listopada 1910

Niedawno powstała Czytelnia Robotnicza Towarzystwa Szkoły Ludowej im. J. Kilińskiego, zwana czytelnią rzemieślniczą, organizuje uroczysty wieczór listopadowy ku czci powstania z 1830 roku. Mieściła się w budynku zakupionym przez TSL przy ul. Przecznica Różana (dzisiaj ul. S. Staszica 6).

Listopad 1910

Ochronka żydowska przestaje być sekcją Stowarzyszenia „Jutrznia" i staje się samoistnym stowarzyszeniem pod nazwą Towarzystwo Ochronki Żydowskiej. Prezesem zostaje Sabina Ringelheimowa.

1 grudnia 1910

Towarzystwo Muzyczne urządza okolicznościowy wieczór w 100. rocznicę urodzin Fryderyka Chopina. Oprócz miejscowych muzyków w wieczorze udział bierze Henryk Melcer-Szczawiński, kompozytor i pianista, były dyrektor artystyczny Filharmonii Warszawskiej.

15 grudnia 1910

W 60. rocznicę śmierci generała Józefa Bema, na wniosek burmistrza Tadeusza Tertila, Rada Miejska podejmuje uchwałę o wmurowaniu w ścianę „domu, w którym się Bem urodził", tablicy pamiątkowej. Tablicę zaprojektowaną przez emerytowanego majora ułanów Hipolita Korab Brzozowskiego umieszczono we frontowej ścianie domu „oznaczonego liczbą spisu 88 i liczbą porządkową pl. św. Ducha 2". Dom ten jako miejsce urodzin generała Józefa Bema wskazał Jan Leniek, ale nie wiadomo na jakiej podstawie.

31 grudnia 1910

Wygasa prawo propinacji dla wszystkich 37 miast w Austro-Węgrzech, w tym dla Tarnowa. Ponieważ dochód z propinacji był jedną z głównych pozycji w budżecie miasta, na wniosek wiceburmistrza E. Goldhammera Rada Miejska zdecydowała się wystąpić do Sejmu Krajowego o rekompensatę.

1910

Ukończono gruntowną modernizację „Browaru XX. Sanguszków", który od tego czasu warzy 70 tys. hektolitrów piwa rocznie. Modernizacja wiązała się z ostatecznym zniesieniem propinacji, do tej pory zmuszającej zakład do warzenia piwa tylko na rynek ściśle lokalny. Projekt nowego browaru parowego opracował w 1895 roku Franciszek Hackbeil st.

Działalność rozpoczyna Stowarzyszenie Hebrajskiej Szkoły „Safa Berura" (hebr. czysty język). Ma ono na celu krzewienie języka hebrajskiego. W 1923 roku przy ul. św. Anny otwarło ono szkołę z językiem hebrajskim. Z czasem powstała tam również biblioteka licząca 10 000 tomów.

Dobudowano wieżę do kościoła Matki Bożej Szkaplerznej na Burku.

Założono drugie „gniazdo" Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" Tarnów-Strusina. Sztandar poświęcono 3 czerwca 1912 roku.

Powstaje kościół przy klasztorze sióstr Najświętszego Serca Pana Jezusa w Zbylitowskiej Górze (projektował Janusz Rypuszyński). Obecnie kościół parafialny pw. św. Stanisława Kostki.

Przy ul. Wałowej 27 według projektu Maurycego Eichorna zbudowano kamienicę Izraela Majera Zinsa z symboliką lwów i koroną. Równolegle powstaje kamienica przy ul. Wałowa 39 należąca d M. Friesa (ukończona we wrześniu 1911 roku). Budynek ten zaprojektowany przez Stanisława Jarmakowskiego posiada symboliczny program ideowy (lwy, orły, liście dębu).

Wzniesiono wielki budynek przy ul. Krakowskiej 47 o secesyjnej dekoracji. Na jego narożniku widnieje rok powstania i inicjały SZ (Szczęsny Zaremba?). W następnym roku zaczęła w nim zajęcia Krajowa Szkoła Kupiecka.

7 stycznia 1911

W sali Kasyna odbywa się bal, podczas którego zbierano datki na założenie „Parku Jordana".

15 stycznia 1911

Oddano do eksploatacji tarnowski wodociąg.

9 kwietnia 1911

Umiera Kleofas Stanisz, podurzędnik pocztowy (listonosz), członek Towarzystwa Szkoły Ludowej, który swoje oszczędności w wysokości 118 097 koron przeznaczył na budowę domu TSL w Tarnowie.

23 kwietnia 1911

W rodzinie inżyniera Józefa i Reginy (z Szlapaków) Cyrankiewiczów rodzi się Józef, późniejszy działacz socjalistyczny i komunistyczny, uczestnik wojny obronnej 1939 r., oficer ZWZ, więzień KL Auschwitz, członek władz PPS i PPR, pięciokrotny premier RP i PRL (funkcję tę sprawował najdłużej w historii Polski), przewodniczący Rady Państwa. Pełniąc te funkcje przyczynił się do utrwalenia rządów komunistycznych w Polsce, w czerwcu 1956 roku nakazał brutalnie stłumić powstanie robotnicze w Poznaniu. Zmarł 20 stycznia 1989 roku w Warszawie.

30 kwietnia 1911

W katedrze poświęcono sztandar Stowarzyszenia Chrześcijańskich Piekarzy i Piernikarzy.

Kwiecień 1911

Uruchomiono uliczne oświetlenie elektryczne, systematycznie rozbudowywane w kolejnych dzielnicach miasta. W następnym roku w Tarnowie było już 396 lamp ulicznych, a w całym mieście 8213 lamp elektrycznych.

7 maja 1911

Cykl przedstawień kinowych przy akompaniamencie muzyki 10-osobowej orkiestry rozpoczyna przy ul. Seminaryjskiej (dzisiaj J. Piłsudskiego) objazdowy kinematograf „Royal Bio" Edwarda Preissa z Genewy. Dysponuje on ponad 50 tys. metrów taśmy filmowej „ze zdjęciami najnowszych i najaktualniejszych zdarzeń współczesnego świata, a także i z Tarnowa" – jak podawała „Pogoń".

11 maja 1911

Po kilku upalnych dniach nad Tarnowem przechodzi nawałnica z opadami gradu wielkości orzechów laskowych.

12 maja 1911

Zawiązuje się Towarzystwo Zabaw Ruchowych.

Wiosna 1911

Na Strusinie otwarto fabrykę Józefa Hudesa i Bernarda Barkelhammera produkującą kopyta szewskie i podeszwy do drewniaków, popularną Kopyciarnię.

Czerwiec 1911

Rozpoczyna działalność pierwsze stałe kino – Kinematograf „Edison", zbudowane na placu przy ulicach Lipowej i Seminaryjskiej, należące do Hermana Izraelowicza, tarnowskiego producenta cukierków. Halę kinową na 350 miejsc (prawdopodobnie wykorzystywaną przedtem przez kinematograf „Royal Bio") zbudowaną z pruskiego muru lub z drewna zaprojektował Ignacy Ostręga. W 1912 roku tarnowski kinematograf zmienił nazwę na „Helios".

1 lipca 1911

Biskup Leon Wałęga eryguje przy kościele Księży Misjonarzy drugą tarnowską parafię obejmującą zachodnią część Strusiny i gminę Chyszów. Linię graniczną z parafią katedralną tworzy droga klikowska (od przystanku kolejowego), ul. Z. Krasińskiego, ul. Średnia, ul. W. Bandrowskiego po wiadukt kolejowy, droga poza torem kolejowym aż do szklarni, od jej północno-zachodniego rogu dróżka aż do stacji kolejowej w Tarnowcu.

22-29 lipca 1911

Przez cały tydzień temperatura przekracza 31.0^{0}C dochodząc do 32.5 ^{0}C. W mieście poważnym problemem są chmury kurzu unoszące się nad pozbawionymi bruku ulicami z powodu zbyt rzadkiego skrapiania ich z beczkowozów.

18 sierpnia 1911

Tłumy tarnowian obserwują pierwszy próbny przejazd dwóch wozów tramwajowych.

19 sierpnia 1911

Rozpoczyna działalność kino (projektograf) „Apollo" w pawilonie dobudowanym do domu Wilhelma Marguliesa przy ul. Nowy Świat 2 (proj. Maurycy Eichorn), należało ono do Lichtblaua, właściciela fabryki mydła.

11-12 września 1911

W sali TG Sokół koncertuje Włościańska Orkiestra Symfoniczna z Zamościa w Królestwie Polskim pod dyrekcją Karola i Stanisława Namysłowskich.

25 września 1911

Uroczystość uruchomienia linii tramwaju elektrycznego o długości 2580 m. Prowadziła od ul. Spadzistej, Lwowską, Wałową, Krakowską do dworca kolejowego. Tramwaj zatrzymywał się na przystankach: Dworzec, Planty, Głowackiego, Plac Kościuszki, Urszulańska, Plac Sobieskiego, Seminarska, Basztowa, Plac pod Dębem, Przecznica Lwowska, Targowica, Warzywna, Grabówka.

4 listopada 1911

Z okazji 50. rocznicy powstania Miejskiej Kasy Oszczędności wydano *Dzieje miasta Tarnowa* autorstwa Jana Leńka, Franciszka Herziga i ks. Franciszka Leśniaka. Książkę wydrukowano w drukarni Zygmunta Jelenia.

5 listopada 1911

Do Tarnowa przybywa Andrzej Małkowski, założyciel harcerstwa w Polsce. W sali Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" wygłasza odczyt poświęcony skautingowi. Następnie przeprowadza ćwiczenia skautowe. Podczas wizytacji A. Małkowski powołuje formalnie do życia trzy tarnowskie drużyny skautowe, wśród nich 1. Tarnowską Drużynę Skautową im. Zawiszy Czarnego działającą do dnia dzisiejszego jako 1. Tarnowska Wędrownicza Drużyna Harcerska im. Zawiszy Czarnego. Prowadzeniem skautingu w Tarnowie zajął TG Sokół, od którego bezskutecznie starały się przejąć je władze wojskowe.

29 listopada 1911

Po rezygnacji Eliasza Goldhammera z powodów osobistych nowym wiceburmistrzem wybrany zostaje Juliusz Silbiger.

6 grudnia 1911

W kamienicy przy ul. Krakowskiej 47 otwarto 2-letnią Krajową Szkołę Kupiecką, tzw. Handlówkę. Od 1918 roku zajęcia odbywały się w budynku przy ul. J. Piłsudskiego 19.

17 grudnia 1911

Umiera Piotr Celestyn Kulka, mistrz kamieniarski, autor m.in. chóru i portalu zachodniego w katedrze oraz fontanny w Ogrodzie Miejskim, ukończonej w tym właśnie roku. Na postumencie w centrum wodotrysku siedzą cztery lwy, podtrzymujące na głowie duży talerz z rzeźbą greckiej bogini Hebe.

1911

Powstaje miejska Izba Obrachunkowa

Założono Towarzystwo Zabaw Ruchowych i Kółko Miłośników Slöjdu Drzewnego (szwedzka metoda pedagogiczna wykorzystująca prace ręczne w celu kształtowania dokładności i zręczności).

Siostry urszulanki otwierają prywatne Gimnazjum Realne, które w 1922 roku zostało przekształcone w Gimnazjum Humanistyczne, a następnie w 1933 roku w Gimnazjum Ogólnokształcące.

Władze kolejowe podarowały dla tarnowskiego dworca kolejowego 10 wielkich obrazów przedstawiających widoki Tatr i Pienin, wykonane przez Edmunda Cieczkiewicza, dyplomowanego artystę malarza i kolejowego urzędnika. Zaginęły one po 1955 roku i zostały odnalezione w 1977 roku. Odnowieniem ich zajął się Mieczysław Stec, który namalował też dwa brakujące pejzaże.

16 stycznia 1912

Z repertuarem Karłowicza występuje w Tarnowie słynny czeski skrzypek Jaroslav Kocian.

Styczeń 1912

Lwowski teatr „Nowości" z ulubieńcem tarnowskiej publiczności Karolem Adwentowiczem przedstawia sztukę Lwa Tołstoja *Żywy trup.*

11 lutego 1912

W sali Kasyna z odczytem na temat ruchu młodotureckiego i kobiet tureckich ilustrowanym „obrazami świetlnymi" występuje turecki literat Santo Samo Bej.

9 marca 1912

Występ światowej sławy artystów, pianisty Jerzego Lalewicza i skrzypka Wacława Kochańskiego, zorganizowany przez biuro koncertowe Maksymiliana Türka.

23 marca 1912

Koncert wybitnej pianistki Haliny Skwirczyńskiej.

29 kwietnia 1912

Na posiedzeniu Rady Miejskiej burmistrz Tadeusz Tertil informuje, że w ciągu dwóch, trzech lat w Tarnowie: a) powstaną warsztaty kolejowe; b) ukończony zostanie wstępny projekt budowy sądu i więzienia; c) wybudowany zostanie nowy gmach poczty przy rogu ulic Ogrodowej i Urszulańskiej (budowniczym miał być Karol Corazza, który realizował budowę dworca kolejowego); d) wybrukowany będzie gościniec rządowy wspólnym nakładem państwa i miasta (2/3 i 1/3 kosztów).

Kwiecień 1912

Architekt Adolf Juliusz Stapf rozpoczyna przebudowę kamienicy przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj I. Mościckiego 9) mającej stanowić nową siedzibę biskupa tarnowskiego i jego kurii. Wśród rozważanych budynków był także szpital wojskowy przy ul. Seminaryjskiej (dzisiaj ul. J. Piłsudskiego), ale władze wojskowe żądały za niego zbyt dużej sumy pieniędzy. W końcu realność z dużym ogrodem należącą do Silberpfennigów przy ul. Chyszowskiej zakupił burmistrz Tadeusz Tertil i zaoferował Funduszowi Religijnemu zamianę jej na kamienicę Rynek 4, gdzie mieściła się dotychczasowa siedziba kurii i biskupa. Przyjęcie propozycji było tylko formalnością i po przebudowie biskup Wałęga mógł pod koniec listopada przeprowadzić się do nowej siedziby, znajdującej się obok funkcjonującego w tym miejscu od ponad roku Małego Seminarium. W lipcu tego roku rozebrano tzw. mur biskupi i dom stróża od strony pl. Kazimierza Wielkiego i rozpoczęto w tym miejscu budowę nowej kamienicy Tadeusza Tertila, którą połączono pasażem z kamienicą Rynek 4.

Trwający 3 tygodnie strajk murarzy w Tarnowie. Domagali się oni skrócenia o godzinę dnia pracy i rozpoczynania jej o godzinie 7, a nie 6, jak do tej pory. Ostatecznie pracodawcy zgodzili się na 10-godzinny, trwający od godziny 7 dzień pracy, a murarze odstąpili od postulatów dotyczących pracy w miesiącach jesiennych i zimowych.

5 maja 1912

Z okazji obchodów Konstytucji 3 Maja TG Sokół przygotowało wieczór wokalno-muzyczny ze sztuką sceniczną autorstwa Józefa Rączkowskiego pt. *Wóz Drzymały.*

12 maja 1912

W sali Kasyna odczyt pt. *Niepodległość Polski* wygłasza nestor polskiego socjalizmu Bolesław Limanowski. Po odczycie zorganizowanym przez Lwowskie Towarzystwo Niesienia Pomocy Więźniom i Zesłańcom Politycznym Królestwa Polskiego (dochód przeznaczono na pomoc ich dzieciom) delegacja robotników wręczyła Limanowskiemu złote pióro.

19 maja 1912

Walne zgromadzenie przeżywającego poważny kryzys Towarzystwa Muzycznego w Tarnowie. W ostatnich latach powtarzanie ciągle tych samych przedstawień operowych i operetkowych zniechęciło jego członków do udziału w chórze, tak że od jubileuszu 25-lecia w 1895 roku z 80 śpiewaków została tylko garstka.

23 maja 1912

Doroczny koncert chóru męskiego Towarzystwa Śpiewackiego Żydowsko-Ludowego z udziałem orkiestry 57. Pułku Piechoty.

Wiosna 1912

Zaczęto tworzenie nowego parku miejskiego im. dr. Henryka Jordana (dzisiaj tereny zieleni przyzakładowej FSE Tamel). Prace ziemne pod nadzorem i przy pomocy profesorów

wykonuje młodzież szkolna. W 1927 roku planowano poszerzenie parku aż do nowego cmentarza przy ulicy Krzyskiej, projekt nie został jednak zrealizowany.

17-26 czerwca 1912

Wybory do Rady Miejskiej. Wyborców podzielono na trzy grupy, z których każda wyznaczona na dany dzień przychodziła oddać głos do ratusza. W pierwsze trzy dni głosowano na radnych do III koła, 24 czerwca do II koła i 26 czerwca do I koła. W każdym z kół wybierano 6 radnych i 3 zastępców. Do III koła wybrani zostali: Tadeusz Tertil, Władysław Brach, Franciszek Szatko, Józef Chciuk, Szaja Silberpfennig, Juliusz Silbiger. W II kole radnymi zostali: Artur Eibenschütz, Israel Wechsler, Mojżesz Kupferberg, Ignacy Maschler, Witold Mokrzycki, Baruch Jakubowicz. Do koła I weszli: Karol Trochanowski, ks. Franciszek Leśniak, Stanisław Wróblewski, Franciszek Gutowski, Wojciech Wiatr, Wincenty Paszcza. Z dotychczasowego składu Rady Miejskiej w kole III pozostali: ks. Stanisław Walczyński, Józef Schubert, Leon Schützer, Józef Kościółek, Eliasz Goldhammer, Juliusz Bornet; w kole II: Artur Margulies, Edward Rappaport, Eliasz Baron, Benzion Safier, Samuel Zins, Herman Mütz; w kole I: Józef Kusz, Jan Zbiegniewicz, Kazimierz Jana, Janusz Rypuszyński, Rudolf Szantroch, Kazimierz Wojciechowski. Ze względu na późniejsze wydarzenia wybrani radni będą pełmić swoje funkcje do roku 1929.

14 lipca 1912

Na łące za placem targowym pokazowe loty na aeroplanie Morane'a wykonuje hrabia Michał Scipio del Campo. Po raz pierwszy nad Tarnowem unosi się samolot.

9 września 1912

Około godziny 21.00 wóz tramwajowy potrąca kobietę, która w wyniku obrażeń zmarła. Był to jedyny odnotowany wypadek śmiertelny z udziałem tego środka lokomocji w Tarnowie. Wozy tramwajowe jeździły maksymalnie z prędkością 15 km/h.

16 września 1912

Przy Tarnowskim Towarzystwie Muzycznym otwarto szkołę muzyczną pod nazwą Instytut Muzyczny. Wśród wykładowców znaleźli się m.in.: muzykolog Józef W. Reiss z konserwatorium krakowskiego, Emil Szancer, były kapelmistrz oper w Lipsku, Moguncji i Bernie oraz byli śpiewacy nadworni Leon Slezak i Beger. W ramach Instytutu działał chór mieszany i orkiestra amatorska (od 1927 roku symfoniczna). W 1928 roku zorganizowano przy nim sekcję Stałego Teatru Amatorskiego.

29 września 1912

Oddano do użytku budynek Kasy Chorych przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj I. Mościckiego 14). Kamień węgielny wmurowano 12 listopada 1911 roku.

31 października 1912

Burmistrz Tadeusz Tertil, atakowany przez opozycję w Radzie Miejskiej głównie z powodu pogłębiającego się zadłużenia miasta, składa rezygnację razem z wiceburmistrzem Juliuszem Silbigerem. Rezygnacja nie została przyjęta. Kilka miesięcy wcześniej Tertil wystąpił ze Stronnictwa Narodowej Demokracji, podając jako główny motyw swojej decyzji złą taktykę Stronnictwa na forum Koła Polskiego w wiedeńskiej Radzie Państwa.

6 listopada 1912

Aktorzy lwowskiego Teatru Premier wystawiają w Tarnowie sztukę Gabrieli Zapolskiej *Nerwowa awantura* w reżyserii autorki.

9 listopada 1912

Koncert Janiny Korolewicz-Waydowej, gwiazdy najważniejszych światowych scen operowych. Występ w sali Kasyna organizuje biuro koncertowe Maksymiliana Türka. Mieściło się ono w księgarni przy ul. Wałowej 13 (jeszcze w tym roku właścicielem księgarni stał się Adolf Seiden).

Listopad 1912

Powstaje Związek Strzelecki (oficjalna nazwa brzmi Towarzystwo Sportowo-Gimnastyczne „Strzelec"). Z powodu toczącej się wojny bałkańskiej i wzrostu napięcia między mocarstwami coraz częściej mówi się o wojnie europejskiej, która może wybuchnąć już w następnym roku.

Po interwencji posła Tadeusza Tertila Ministerstwo Handlu poleciło Dyrekcji Dróg Wodnych w Krakowie opracować trasę kanału wewnątrzgalicyjskiego Wisła – Dniestr z uwzględnieniem interesów miast: Bochnia, Tarnów, Dębica, Rzeszów, Przeworsk. Liczący blisko 400 km kanał według tej wersji trasy miał prowadzić wzdłuż linii kolejowej Karola Ludwika. W listopadzie 1913 roku Ministerstwo Handlu wybrało jednak północny wariant kanału z ewentualnym zbliżeniem go do Bochni i Tarnowa. Ostatecznie budowę udaremniła wojna.

20 grudnia 1912

Pierwsze posiedzenie „komisji ratunkowej z powodu klęski bezrobocia" powołanej przez Radę Miasta. W Tarnowie bezrobotnych jest ponad tysiąc samych majstrów i czeladników krawieckich, setki robotników i drobnych przemysłowców. Komisja zbierała składki na pomoc dla nich.

24 grudnia 1912

Umiera długoletni wiceburmistrz Eliasz Goldhammer, przez ponad 30 lat radny miejski, jeden z najwybitniejszych adwokatów w Galicji. Zasłużony przy realizacji wielkich inwestycji miejskich. W pogrzebie na cmentarzu żydowskim w Tarnowie wzięło udział kilka tysięcy osób. Nowym wiceburmistrzem zostaje Herman Mütz. Niecały rok później (17 listopada) w uznaniu zasług E. Goldhammera Rada Miejska nadała jego imię ul. Zdrojowej.

1912

Architekt Franciszek Hackbeil mł. tworzy projekty dwóch najbardziej oryginalnych kamienic secesyjnych w Tarnowie. Są to kamienica czynszowa Goldmana przy ul. K. Brodzińskiego 21 i dom Zygmunta Dzikowskiego przy ul. F. Chopina 11. Do najlepszych realizacji w stylu secesji w Tarnowie należą też kamienice Krakowska 4, Legionów 31 i Brodzińskiego 16, których autorów nie znamy.

Powstaje Fabryka koronek Izaaka Kranzlera przy ul. Ochronek, według projektu Maurycego Eichorna. Była to jedna z większych fabryk w mieście. Po I wojnie światowej w budynkach tych funkcjonowała Fabryka kufrów i waliz firmy Krzak i Stiller, a od 2009 roku przedsiębiorstwo odzieżowe Bożeny i Zbigniewa Zarywskich.

Przy tarnowskim gnieździe TG Sokół utworzono stałą drużynę strzelecką z komendantem Karolem Kucharskim.

Z inicjatywy Henryka Fluhra i grupy osób powstaje klub sportowy o nazwie Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe „Samson Tarnów". W 1926 roku liczył on 400 członków. Klub prowadził działalność w licznych sekcjach, jednak największe sukcesy odnosili tenisiści stołowi (pięciokrotne mistrzostwo Polski 1934, 1936-1939). Boisko „Samsona" znajdowało się w miejscu dzisiejszych obiektów sportowych KS Błękitni Tarnów przy ul. J. Piłsudskiego.

Zbudowano kamienicę przy rogu ulic Nowodąbrowskiej i Koszarowej (dzisiaj MB Fatimskiej i A. Mickiewicza) należącą do Dawida i Beili Aussenbergów oraz kamienicę przy Wałowej 12, własność Rauchwerga.

6 stycznia 1913

Koncert słynnego smyczkowego Kwartetu Brukselskiego.

15 lutego 1913

W oparciu o młodzież szkolną biorącą udział w skautingu powstaje Polska Drużyna Strzelecka, oznaczona numerem XIV. Na wiosnę tego roku liczyła już 73 strzelców. Była to najliczniejsza organizacja paramilitarna w Tarnowie przed wybuchem I wojny światowej. Pierwszym prezesem zostaje Stanisław Machalski, nauczyciel akademicki.

2 marca 1913

Około godziny 22 z szynku Michała Sułka przy ul. Krakowskiej 5 wybiega kilku pijanych wachmistrzów 2. Pułku Ułanów płazując szablami przypadkowe osoby. Ułani ranili łącznie kilkanaście osób, w tym kilka ciężko. Miesiąc później czterech ułanów pokaleczyło szablami fryzjera Grünbauma.

Marzec 1913

W odpowiedzi na petycję gminy miasta Tarnów Wydział Krajowy zarządza opracowanie projektu regulacji Wątoku od mostu kolejowego Tarnów-Stróże do mostu kolei Karola Ludwika na Rzędzinie.

5 kwietnia 1913

Otwarto teatr świetlny (pokazy slajdów i wyświetlanie filmów) „Marzenie". Tymczasowo (do najbliższego lata) znalazł siedzibę w dużej sali Grand Hotelu (przy rogu ulic Wałowej i Brodzińskiego). Seansom towarzyszył akompaniament orkiestry 57. Pułku Piechoty. Dochód z teatru świetlnego przeznaczono na Towarzystwo Szkoły Ludowej.

Kwiecień 1913

Rząd zwraca się do władz miasta z propozycją wybrukowania ulicy Wałowej (posiadała status drogi krajowej) pod warunkiem, że miasto poniesie część kosztów pracy i zobowiąże się do konserwacji tej ulicy na własny koszt. Po wyrażeniu zgody przez Magistrat rząd rozszerzył ten warunek także na ul. Krakowską. Władze miasta zaakceptowały to pod własnym warunkiem, że wcześniej rząd uporządkuje również ulicę Krakowską. Prace przy ul. Krakowskiej rozpoczęto jesienią 1913 roku, a przy brukowaniu Wałowej pod koniec kwietnia 1914 roku. Skierowano do nich bezrobotnych.

Maj 1913

Tarnów odwiedza komendant Związku Strzeleckiego Józef Piłsudski w celu przeprowadzenia inspekcji miejscowego oddziału liczącego 120 strzelców. Następnie spotyka się z członkami zarządu ich siedzibie znajdującej się w mieszkaniu Malińskich przy ulicy św. Anny albo ul. Najświętszej Marii Panny. Kolację spożywają w restauracji Palucha przy Katedralnej 5.

5-8 czerwca 1913

Z operetkami *Ptasznik z Tyrolu*, *Cnotliwa Zuzanna*, *Miłość cygańska* i z operą *Traviata* występuje w Tarnowie zespół operowy z Poznania pod dyrekcją Andrzeja Lelewicza.

19-23 czerwca 1913

W ramach europejskiego tournée w Tarnowie występuje cyrk Kludskiego. Przyjechał dwoma pociągami składającymi się łącznie z 80 wagonów. Zwierzyniec obejmował m.in. 24 słonie i 120 koni. Pod namiotem cyrkowym były miejsca dla 10 tys. widzów.

30 czerwca 1913

Wybory do Sejmu Krajowego we Lwowie. Do kurii wiejskiej z okręgu Tarnów wchodzi Wincenty Witos, a do kurii miast Tadeusz Tertil, który nie miał kontrkandydata. Mimo gwałtownego ataku przypuszczonego przez radnego Leona Schützera Tertil otrzymuje w Tarnowie 1055 głosów, przeciw jego kandydaturze zagłosowało 5 osób.

Około 1 lipca 1913

Oddano do użytku kamienicę przy pl. Kazimierza Wielkiego 2 (proj. Franciszek Mączyński) połączoną pasażem handlowym (Pasaż Tertila) z kamienicą Rynek 4. Obie należały do burmistrza Tadeusza Tertila. Do budynku po północnej stronie pasażu przeniósł się niebawem teatr świetlny „Marzenie" i funkcjonował tam do 1924 roku.

Początek lipca 1913

Położono kamień węgielny pod nowy budynek szpitala żydowskiego przy ul. Szpitalnej, w którym znaleźć się miały oddziały chirurgiczny, ginekologiczno-położniczy i wewnętrzny. W starym budynku umieszczono dom starców. Nowy budynek powstał z inicjatywy Leona Schützera, dyrektora szpitala w latach 1893-1937.

31 lipca 1913

Poświęcono nowy budynek poczty głównej przy rogu ulic Ogrodowej (obecnie J. Bema) i Urszulańskiej wzniesionego w stylu modernistycznym, według projektu inż. Kowarzyka. Budowę realizował Karol Corazza.

15 sierpnia 1913

Z powodu długotrwałych opadów deszczu, katastrofalnych dla rolnictwa i sieci drożnej, biskup Leon Wałęga zezwala wiernym na prace polowe w niedziele w godzinach popołudniowych i zachęca proboszczów do odprawienia mszy św. w intencji poprawy pogody.

Sierpień 1913

Przedsiębiorstwo budowlane „H. Śliwiński i Uderski" rozpoczyna prace ziemne przy budowie sądu na tzw. Morgach przy ul. św. Marcina (dzisiaj J. Dąbrowskiego 27).

7 września 1913

Poświęcono budynek „sokolni" drugiego tarnowskiego gniazda TG Sokół Tarnów – Strusina.

Związek Strzelecki i XIV Polska Drużyna Strzelecka w Tarnowie organizują Dzień Kwiatka na rzecz polskiego skarbu wojskowego.

28 września 1913

Poświęcono budynek Szkoły Powszechnej dla młodzieży męskiej z dzielnicy Grabówka zaprojektowany przez Szczęsnego Zarembę. Później mieściła się w nim Szkoła Powszechna nr 2 im. T. Czackiego przy ul. Warzywnej 3, dzisiaj Zespół Szkół Katolickich.

28-29 września 1913

Walny zjazd Towarzystwa Szkoły Ludowej z całej Galicji. Bierze w nim udział 317 delegatów i 7 posłów z parlamentu.

Koniec września 1913

Na gruncie przekazanym przez Radę Miasta Towarzystwo Ochronki Żydowskiej rozpoczyna budowę ochronki, którą realizuje Adolf Siódmak według własnych planów.

11 listopada 1913

Na ciasnym zakręcie w pobliżu kościoła Trójcy Przenajświętszej w wypadku konnym ginie młody hrabia Stanisław Zamoyski, bratanek księżnej Konstancji Sanguszkowej.

12 listopada 1913

Urodzony w Tarnowie ks. Edward Kozłowski (ur. 21 listopada 1860 r., do USA wyjechał w 1885 r.) zostaje biskupem pomocniczym w archidiecezji Milwaukee w stanie Wisconsin w Stanach Zjednoczonych. Był drugim biskupem polskiego pochodzenia w historii amerykańskiego Kościoła rzymskokatolickiego. Zmarł 6 sierpnia 1915 roku w Milwaukee. W pogrzebie uczestniczyło około 30 tysięcy wiernych.

15 listopada 1913

Kolejny sezon Towarzystwa Muzycznego inauguruje koncert Tadeusza Szulca, skrzypka, koncertmistrza opery w Berlinie.

17 grudnia 1913

Inauguracyjny wykład tarnowskiego oddziału Towarzystwa Politechnicznego w sali Szkoły Ludowej im. K. Brodzińskiego prowadzi Szczęsny Zaremba. Temat wykładu brzmi „O miastach ogrodowych w odniesieniu do regulacji miasta Tarnowa".

Grudzień 1913

Z inspiracji biskupa Leona Wałęgi powstaje Stronnictwo Katolicko-Ludowe i czasopismo „Lud Katolicki" (istniało do 1933 roku), które miało przeciwstawić się wpływom partii ludowej Wincentego Witosa i Jakuba Bojki.

1913

Oddano do użytku hotel City przy ul. Wałowej 21, własność Mayera Weissa, projekt Maurycego Eichorna.

Stefan Kaczmarz zdaje egzamin maturalny. Należał do kręgu współpracowników Stefana Banacha i przedstawicieli lwowskiej szkoły matematycznej. Stworzył podstawy metody

Kaczmarza – metody rozwiązywania układów równań liniowych. Jest to algorytm iteracyjny, który znalazł szereg zastosowań, m.in. w tomografii komputerowej i cyfrowym przetwarzaniu sygnałów. Według relacji członka rodziny zginął we wrześniu 1939 r. koło Jarosławia w zbombardowanym pociągu.

1914

Kawiarnię po zmarłym Jakubie Delekcie przy pl. Jana Sobieskiego nabywa Mieczysław Skolimowski. Prowadzona przez niego kawiarnia „Pod Płachtą" szybko staje się jednym z najbardziej popularnych miejsc w Tarnowie.

7 stycznia 1914

Pierwsza zbiórka I Drużyny Skautek im. Emilii Plater założonej przez Franciszkę Czernecką przy Szkole Wydziałowej im. Franciszka Józefa w Tarnowie.

2 lutego 1914

Po rozłamie w ruchu ludowym Jakub Bojko i Wincenty Witos zwołują w Tarnowie kongres założycielski nowej partii – Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast". W sali TG Sokół zgromadziło się około 3 tys. uczestników.

14 lutego 1914

Koncert 27-letniego wirtuoza fortepianu Artura Rubinsteina.

15 lutego 1914

W sali Stowarzyszenia „Gwiazda" około trzystu obywateli Tarnowa zakłada Katolicko-Polski Związek Mieszczański. Nowa organizacja miała pracować nad moralnym i społecznym podniesieniem stanu mieszczańskiego. Zaproszono do niej wszystkie stany miasta. Prezesem zostaje Rajmund Kaempf, jubiler i kupiec. Na pierwsze comiesięczne zebranie 15 marca zaproszono burmistrza i posła Tadeusza Tertila z odczytem *Obecne bezrobocie w miastach i akcja zapomogowa*.

23 lutego 1914

Wybory uzupełniające do Rady Miejskiej.

30-31 marca 1914

W Szkole Ludowej im. K. Brodzińskiego obraduje Krajowa Konferencja Nauczycielska dla okręgów dąbrowskiego, gorlickiego, grybowskiego, jasielskiego, kolbuszowskiego, krośnieńskiego, mieleckiego, niskiego, pilzneńskiego, ropczyckiego, rzeszowskiego, strzyżowskiego, tarnobrzeskiego i tarnowskiego.

15 kwietnia 1914

Dzięki dotacji Wydziału Krajowego Magistrat rozpoczyna zatrudnianie bezrobotnych do robót ziemnych. Prace rozpoczęto przy ulicach: T. Kościuszki, J. Wojtarowicza, P. Skargi i na Kapłonówce. Planowano także zatrudnić ich przy zakładaniu nowego cmentarza miejskiego przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj I. Mościckiego) i brukowaniu ul. Wałowej.

Około 26 kwietnia 1914

Grupa młodzieży podczas spaceru na Piaskową Górę zostaje napadnięta przez pięciu bandytów z Klikowej. Trzy dziewczęta brutalnie zgwałcono, a chłopców ciężko pobito.

9 maja 1914

Występ Adama Didura, jednego z najznakomitszych basów przełomu XIX i XX wieków, solisty nowojorskiej Metropolitan Opera.

19-20 maja 1914

W Tarnowie występuje Teatr Polski z Poznania pod dyrekcją Dante Baranowskiego.

24 maja – 22 czerwca 1914

Pierwsza tarnowska wystawa plastyczna. Prezentowano na niej prace Władysława Biegi, profesora rysunków odręcznych Wyższej Szkoły Realnej.

28 maja 1914

W wyniku wyborów w Radzie Miejskiej na kolejne 6 lat swoje stanowiska zachowali burmistrz Tadeusz Tertil i wiceburmistrz Herman Mütz.

31 maja 1914

Dzień Polskich Drużyn Strzeleckich. Na ulicach i w lokalach publicznych Tarnowa kwestują członkowie XIV Polskiej Drużyny Strzeleckiej. Dochód przeznaczony jest na umundurowanie i wyekwipowanie jej członków. Od 15 maja siedzibą drużyny jest kamienica poszkolna (dom mansjonarzy) za katedrą.

W sali Strzeleckiej otwarto wystawę obrazów inspirowanych powieściami Henryka Sienkiewicza, autorstwa m.in. Juliusza Kossaka, Włodzimierza Tetmajera i Jana Ciąglińskiego.

Początek czerwca 1914

W budynku sądu powiatowego przy pl. Drzewnym 1 kancelarię adwokacką otwiera Julian Kryplewski, późniejszy prezydent Tarnowa.

11 czerwca 1914

Podczas procesji Bożego Ciała silny wiatr rzuca sztandary wiszące nad ołtarzem na pl. Kazimierza Wielkiego na przewody elektryczne. Spięcie wywołuje mocne rozbłyski iskier i pożar przewodów. Wybucha panika. Z krzykami „pali się", „strzelają", „kozacy idą" tłum rusza do ucieczki. Powstrzymuje go osobiście obecny na miejscu generał major Godwin Karl von Lilienhoff und Adelstein. Biskup Leon Wałęga doprowadza w spokoju procesję do końca. Podczas ucieczki grupa osób doznaje powierzchownych obrażeń. O 22.30 znowu prawie w tym samym miejscu, bo przy ul. Krótkiej, wybuch butli z gazem podczas produkcji wody sodowej śmiertelnie rani chłopca.

12 czerwca 1914

Biskup Leon Wałęga przyjmuje Jakuba Bojkę i Wincentego Witosa. Ordynariusz tarnowski wyraża wolę współdziałania z PSL „Piast", ale pod warunkiem uznania przedstawionej im deklaracji, dotyczącej głównie stosunku ludowców do władz kościelnych. Po konsultacjach ludowcy odmówili uznania deklaracji.

14 czerwca 1914

Na festynie organizowanym przez TG Sokół I w Tarnowie w konkursie piękności zwycięża Włastymiła (Vlastimila) Michalekówna, która otrzymała największą ilość głosów publiczności.

Czerwiec 1914

Po zebraniu 22 tys. koron komitet budowy kaplicy przy Szkole Wydziałowej Żeńskiej im. Franciszka Józefa podejmuje decyzję o rozpoczęciu w ciągu kilku miesięcy budowy kaplicy według projektu Augustyna Tarkowskiego. Myśl o powstaniu kaplicy usytuowanej między budynkiem szkoły a gmachem TG Sokół powstała w 1898 roku.

21 czerwca 1914

Uroczysty wieczorek z okazji 70. urodzin znanego tarnowskiego pisarza hebrajskiego Mordechaja Dawida Brandstättera.

29 czerwca 1914

Burmistrz Tadeusz Tertil wraz z wiceburmistrzem Hermanem Mützem składają w imieniu Magistratu kondolencje na ręce radcy dworu i starosty z powodu zamordowania w Sarajewie następcy tronu arcyksięcia Franciszka Ferdynanda i jego małżonki księżnej Zofii Hohenberg. Już w dzień zamachu 28 czerwca w Tarnowie wywieszono żałobne flagi, a 3 lipca ogłoszono dniem żałoby w całym mieście.

Na łamach „Pogoni" przypomniano, że arcyksiążę Franciszek Ferdynand jako przewodniczący Komisji dla Zachowania Zabytków Sztuki dwukrotnie przysyłał do Tarnowa urzędnika w sprawie budynków poszkolnych przy katedrze, kiedy rozważano ich wyburzenie

z powodu złego stanu. Ze względu jednak na „parę cennych szczegółów z przeszłości" decyzją komisji rozbiórkę powstrzymano, a burmistrz wystąpił do rządu o subwencję na ich restaurację.

6 lipca 1914

Dyskusję budżetową na sesji Rady Miejskiej zdominował wynik kontroli komisji lustracyjnej Wydziału Krajowego, w którym wykazano miastu brak równowagi budżetowej. Przyczynami jego są: nieregularność zamknięć rachunkowych, deficytowość niektórych przedsiębiorstw miejskich (największe straty przynosiły wodociągi i tramwaj) i zaległości w spłacaniu rat kredytu przez miasto. Burmistrz Tadeusz Tertil odpowiada na zarzuty i proponuje zaciągnięcie długoterminowej pożyczki w wysokości ponad miliona koron, a do czasu jej uzyskania oddanie w zastaw w Banku Austro-Węgierskim papierów wartościowych miasta na kwotę około 750 tys. koron. Dyskusja toczy się na następnych sesjach w lipcu.

10 lipca 1914

Silne wyładowania atmosferyczne powodują uszkodzenia w sieci oświetlenia elektrycznego miasta. Jedno z nich wyrywa prawie połowę tarczy zegarowej na wieży katedry od strony wschodniej.

26 lipca 1914

Ukazuje się ostatni numer Pisma Ekonomiczno-Społecznego „Pogoń".

28 lipca 1914

Austro-Węgry wypowiadają wojnę Serbii. Rozpoczyna się Wielka Wojna nazwana później I wojną światową. W Tarnowie wybuch wojny przyjęto dość spokojnie, ponieważ wierzono, że miasto położone między potężnymi twierdzami w Krakowie i Przemyślu jest bezpieczne.

4 sierpnia 1914

Z Tarnowa do punktu koncentracji w Krakowie wyrusza oddział 43 członków XIV Polskiej Drużyny Strzeleckiej pod dowództwem Władysława Langnera. Kolejne oddziały żegnane uroczyście przez tarnowian udają się koleją do Krakowa 8 i 14 sierpnia (łącznie około 140 drużyniaków).

7 sierpnia 1914

Pododdziały 57. Pułku Piechoty opuszczają koszary. 15 sierpnia przekraczają granicę Królestwa Polskiego, aby wziąć udział w walkach z armią rosyjską. Z tarnowskiego

Związku Strzeleckiego wyjeżdża do punktu koncentracyjnego w Krakowie 70 ochotników (47 z samego Tarnowa) pod dowództwem Romana Korzeniowskiego.

14 sierpnia 1914

38 ochotników z Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" udaje się do tworzonego we Lwowie Legionu Wschodniego. W następnych dniach wyrusza kolejnych 180 ochotników. Budynek TG „Sokół" zamieniony zostaje na koszary, szwalnię, pracownię szewską i kuchnię polową. Z tarnowskich organizacji Związku Strzeleckiego, Polskich Drużyn Strzeleckich i TG Sokół dołączyło do Legionów Polskich łącznie 687 ochotników.

17 sierpnia 1914

Na wiadomość o tworzeniu Legionów Polskich Rada Miejska przekazuje Naczelnemu Komitetowi Narodowemu sumę 100 000 koron zgromadzonych na budowę teatru. Zrezygnowano też z budowy kaplicy przy Szkole Wydziałowej Żeńskiej im. Franciszka Józefa (ul. A. Mickiewicza).

25 sierpnia 1914

Utworzono Naczelny Komitet Narodowy na powiat tarnowski z Władysławem Jaśkiewiczem na czele i Tadeuszem Tertilem, jego zastępcą. W założeniu NKN miał być najwyższą władzą wojskową, polityczną i skarbową dla Polaków zamieszkujących Galicję. Celem jego było utworzenie monarchii trialistycznej: Austro-Węgiersko-Polskiej. Decydującą rolę w tarnowskim NKN odgrywają konserwatyści, narodowi demokraci i ludowcy. NKN zajmował się organizowaniem pomocy materialnej dla Legionów Polskich. Do listopada zebrano na ten cel 40 000 koron. Poważne kwoty wpłacili biskup Leon Wałęga, niektórzy adwokaci, kupcy i ziemianie, między nimi Sanguszkowie. Najważniejszą rolę w NKN odgrywa Komisariat Wojskowy z Jerzym Bujalskim na czele. Prowadzi on werbunek i szkolenie ochotników, wysyła wyposażenie dla Legionów Polskich, organizuje pomoc dla rodzin legionistów, pomaga rannym i chorym żołnierzom.

9 października 1914

W Tarnowie z powodu ran odniesionych w boju pod Przemyślem umiera Mihaly Forgon, podporucznik rezerwy 10. Honorowego Pułku Piechoty w Miszkolcu, adwokat i historyk. Pochowany zostaje na cmentarzu wojennym nr 202, zniszczonym w latach 70. XX w. W 2006 roku został upamiętniony kopijnikiem na skwerze S. Petöfiego.

Początek listopada 1914

Do Tarnowa dociera fala uciekinierów przed zbliżającą się armią rosyjską. Z miasta wyjeżdżają niektórzy członkowie Powiatowego Komitetu Narodowego, Komisariatu Wojskowego, urzędnicy i część jego żydowskich mieszkańców. Zdarzają się rabunki sklepów i opuszczonych mieszkań. Podpalono magazyny kolejowe.

10 listopada 1914

O godzinie 17.00 do Tarnowa wkraczają oddziały Czerkiesów pod dowództwem atamana Karaułowa. Wycofujący się żołnierze austriaccy palą kryty drewniany most na Białej liczący 133 lata i niszczą zapasy żywności. Burmistrz Tadeusz Tertil nie skorzystał z możliwości opuszczenia miasta.

11 listopada 1914

O godzinie 10.00 przybywa dowódca 3. Kaukaskiej Dywizji Kozaków generał porucznik Paweł Chełmicki i przemawia do zgromadzonych na rynku tarnowian. Dowództwo rosyjskie wybrało na kwaterę pałac Sanguszków w Gumniskach. Siedzibę komendantury ulokowano w budynku Banku Austro-Węgierskiego przy ul. A. Mickiewicza. Za ich zgodą burmistrz Tadeusz Tertil zorganizował Straż Obywatelską pilnującą porządku w mieście. Czwartym z kolei komendantem był pułkownik Piotr Kozłow, Ukrainiec, wybitny geograf i podróżnik, znawca Mongolii i Tybetu. Mianowany też gubernatorem zachodniej Galicji. Kozłow nałożył na miasto obowiązek odbudowy mostu na Białej, utrzymywania szpitali, sprzątania koszar oraz bezpłatnego dostarczania wojsku wody, prądu elektrycznego i opału. Po interwencji burmistrza Tertila częściowo cofnął te zarządzenia. Największym obciążeniem dla mieszkańców miasta był wyznaczony odgórnie wysoki kurs rubla w stosunku do korony, co wywoływało zatargi z płacącymi rublami rosyjskimi żołnierzami. Budynki publiczne i szkoły zostały zamienione na koszary i magazyny. Sala „Sokoła" pełniła funkcję stajni, a następnie cerkwi. Kozłow stosował represje wobec żydowskich mieszkańców Tarnowa. Wobec uciążliwego braku żywności i artykułów przemysłowych kazał otworzyć sklepy należące do tych Żydów, którzy opuścili miasto, i wyprzedać znajdujące się tam towary. Uzyskane ze sprzedaży pieniądze zostały przekazane na potrzeby miasta. Stan aprowizacji miasta i sytuacja Żydów poprawiła się znacznie za komendantury pułkownika Markiewicza. Prowiant przywozili głównie kupcy rosyjscy z Lwowa i Kijowa.

18 listopada 1914

W koszarach obrony krajowej (ul. J. Poniatowskiego 5) instaluje się sztab Drużyny Czeskiej. W ramach rosyjskiej 3. Armii jednostki Drużyny Czeskiej pełniły działania wywiadowcze.

W pobliskiej Wał-Rudzie w obronie dziewictwa z ręki rosyjskiego żołnierza ginie 16-letnia Karolina Kózkówna, beatyfikowana w 1987 roku.

22-25 grudnia 1914

Pod Łowczówkiem w pobliżu Tarnowa walczy z Rosjanami I Brygada Legionów Polskich. Do Tarnowa sprowadzono grupę polskich jeńców, z których wielu udało się uciec dzięki pomocy tarnowian. Pozostałych niedługo uwolniono.

14 stycznia – 7 kwietnia i 1 – 4 maja 1915

Tarnów ostrzeliwany jest przez ciężką artylerię wojsk austro-węgierskich ze stanowisk w Biadolinach Radłowskich (moździerze o kalibrach 420 i 305 mm). Precyzyjnym ogniem

na obiekty ważne z wojskowego punktu widzenia kieruje krążący nad Tarnowem samolot, a także szpiedzy komunikujący się z wojskiem austriackim za pomocą ukrytego kabla telefonicznego. Rosjanie o szpiegostwo oskarżyli Żydów. 31 tarnowian pochodzenia żydowskiego wytypowanych przez Ochranę deportowano do Rosji. Łącznie na Tarnów spada 48 pocisków, pozbawiając życia 150 osób, głównie żołnierzy. Poważnie uszkodzonych zostaje kilka budynków, m.in. Wyższej Szkoły Realnej, Szkoły Ludowej na Grabówce i Zakładu Zastawniczego przy pl. Kazimierza Wielkiego. Zdewastowane zostały też budynki zajmowane przez żołnierzy rosyjskich.

20 marca 1915

Powstaje Książęco-Biskupi Komitet Ratunkowy pod przewodnictwem ks. Józefa Bąby. Z inicjatywy duchowieństwa organizowane są „tanie kuchnie", gdzie bezpłatnie lub za niską opłatą można było spożyć posiłek.

23 marca 1915

Rosjanie świętują na Rynku zdobycie twierdzy przemyskiej. Niespodziewanie na niebie pojawia się samolot austriacki. Wojskowi i obserwujący biernie uroczystość mieszkańcy Tarnowa rozbiegają się w obawie przed ostrzałem. Z samolotu posypały się jednak tylko ulotki z napisem „Pijcie piwo okocimskie".

6 maja 1915

Wojska rosyjskie wycofują się z Tarnowa z powodu potężnej ofensywy wojsk austriackich i pruskich (bitwa pod Gorlicami). Niemiecki korespondent wojenny pisał w „Kőlnische Zeitung":

Już 3 maja Rosjanie w mieście wykazywali oznaki zaniepokojenia. Zaczęli się powoli wycofywać bocznymi drogami. W środę 5 maja rozpoczęła się generalna ucieczka, która trwała do godz. 2 w nocy. Mieszkańcy pozostali w domach. Miasto było ciemne i całkowicie opustoszałe. Na ulicach leżał porzucony sprzęt wojenny, który uciekający żołnierze cara porzucili, aby szybciej się wycofać. Dopiero teraz pierwsi Żydzi wyszli na ulicę. Rzeczywiście o świcie pierwsze austro-węgierskie patrole weszły do miasta. Żydzi płakali, śpiewali i tańczyli. Strzelcy wezwali ich, aby możliwie szybko i w możliwie dużej liczbie pospieszyli do wysadzonych mostów na Białej, aby pomóc w ich odbudowie. Niesamowita kolumna mężczyzn w chałatach wyruszyła gęsiego w stronę mostów […]. Nagle wszędzie na ulicach pojawiły się krzesła i stoły. Wyłożono na nich wyborny biały chleb upieczony z rosyjskiej mąki […]. Strzelcy cesarscy jednak nie zatrzymali się w Tarnowie, gdyż zawzięcie ścigali nieprzyjaciela. Żydzi i Żydówki, którzy przy drogach wznieśli bufety szli wraz z niemieckimi i austro-węgierskimi żołnierzami, rozdając im chleb, papierosy, wodę i tysiące smakołyków. Ich radość i wdzięczność była nie do opisania (cyt. za *Bitwa pod Gorlicami*, dodatek do „Rzeczpospolitej" z 13 października 2007 r. z serii „Bitwy świata", nr 31, s. 13).

Nie wszyscy tarnowianie cieszą się jednak z powrotu starej władzy. Austriacy, traktujący właściwie Galicję jak podbity, a nie wyzwolony kraj, wkrótce oskarżają bezpodstawnie o

zdradę i szpiegostwo wiele osób w Tarnowie, m.in. profesora Bolesława Łazarskiego oraz artystę kamieniarza Pawła Musiała (autora licznych pomników nagrobnych i przydrożnych figur świętych), na których wykonano karę śmierci. Śledztwo prowadzono także przeciwko Tadeuszowi Tertilowi i Wincentemu Witosowi. Tarnowski burmistrz oskarżany był także przez kupców żydowskich i wiceburmistrza Hermana Mütza o przyczynienie się do strat, jakie ponieśli oni podczas przymusowej wyprzedaży towarów z ich sklepów. Z tego powodu do czasu wyjaśnienia sprawy Tertil zrezygnował z urzędu. Represje austriackie przyspieszają mentalne przechodzenie większości tarnowian od orientacji proaustriackiej do orientacji czysto niepodległościowej.

Do Tarnowa przybywa korespondent wojenny Ferenc Molnár, znany w Polsce jako autor książki *Chłopcy z placu Broni.* Wspomnienia z Tarnowa zawarł w książce *Galicja 1914-1915. Zapiski korespondenta wojennego* w tłumaczeniu Akosa Engelmayera. Jednym z austro-węgierskich żołnierzy przebywającym w tym czasie w Tarnowie jest późniejszy wybitny filozof Ludwig Wittgenstein. W tarnowskiej księgarni nabywa on książkę Lwa Tołstoja *Ewangelie w streszczeniu*, wydaną po niemiecku, która wywiera na nim wielkie wrażenie (za zwrócenie uwagi o pobycie L. Wittgensteina w Tarnowie dziękuję p. Andrzejowi Dobrowolskiemu).

18 lipca 1915

Z inicjatywy Józefa Andrzeja Zająca, komisarza wojskowego Naczelnego Komitetu Narodowego powstaje w Tarnowie Liga Kobiet, której członkinie zajmowały się m.in. opieką nad rannymi legionistami w szpitalach, organizowaniem pomocy materialnej dla rodzin, prowadzeniem schroniska dla sierot. Do 1916 roku Liga Kobiet w Tarnowie liczyła około 900 członkiń.

14 listopada 1915

Ze względu na brak żywności i drożyznę w Tarnowie wprowadzono system kartkowy.

1915

Na nabytych od Sanguszków gruntach w Chyszowie (ponad 7 ha) poświęcono nowy cmentarz miejski. Ze względu jednak na występowanie wód gruntowych już pół metra pod powierzchnią ziemi postanowiono użytkować ten cmentarz tylko jako miejsce pochówku żołnierzy (powstał tam cmentarz wojenny nr 200) i ludzi ubogich. Prace nad drenowaniem terenu przeprowadzono w okresie międzywojennym.

1915-1917

Oddział Grobów Wojennych Komendantury Wojskowej w Krakowie zakłada w obecnych granicach Tarnowa pięć cmentarzy wojennych: nr 199 przy ul. Krakowskiej, nr 200 przy ul. Chyszowskiej, nr 201 jako kwatera na cmentarzu żydowskim, nr 202 przy al. Matki Bożej Fatimskiej, nr 203 w Krzyżu. Kierownikiem artystycznym i głównym projektantem Okręgu VI „Tarnów" jest Heinrich Karl Scholz.

25 maja 1916

Uczniowie jednej z klas II Gimnazjum bezczeszczą portret cesarza i hymn państwowy, co kosztowało stanowisko dyrektora szkoły Jana Leńka. W tym roku szkolnym egzamin dojrzałości w II Gimnazjum zdaje Henryk Sucharski, późniejszy oficer Wojska Polskiego, dowódca obrony Westerplatte.

4 października 1916

Działalność rozpoczyna stały teatr kierowany przez Dante Baranowskiego. Przedstawienia odbywały się w odremontowanej sali TG Sokół trzy razy w tygodniu przy zawsze pełnej sali. Z powodu braku dofinansowania z kasy miasta teatr zakończył jednak działalność po pierwszym sezonie. Gmach TG Sokół zajmuje wojsko.

5 listopada 1916

W katedrze i w Synagodze Nowej odbywają się uroczystości z okazji ogłoszenia manifestu cesarza Niemiec Wilhelma II oraz cesarza Austrii i króla Węgier Franciszka Józefa I, w którym zagwarantowali oni utworzenie Królestwa Polskiego. Przez ulice miasta przechodzi wielka demonstracja poparcia dla manifestu.

9 listopada 1916

Rada Miejska zwołana przez burmistrza Tadeusza Tertila na uroczyste zebranie w ratuszu, z „udziałem przedstawicieli wszystkich władz duchownych, rządowych, autonomicznych oraz wojskowych", stowarzyszeń, korporacji i licznej publiczności, uchwala jednomyślnie, aby nazwać ulicę Krakowską, ulicą „Niepodległości". Po zakończeniu zebrania w kościele katedralnym nabożeństwo dziękczynne odprawia ks. infułat Józef Bąba. Wieczorem odbywa się uroczysty pochód mieszkańców Tarnowa ulicą Niepodległości.

24 listopada 1916

Po śmierci (21 listopada) cesarza Franciszka Józefa biskup Leon Wałęga nakazuje odprawienie we wszystkich kościołach diecezji tarnowskiej uroczystych nabożeństw żałobnych „jako wyraz wdzięczności za okazywaną naszemu narodowi łaskawą życzliwość". Następcą Franciszka Józefa zostaje Karol I Habsburg.

14 marca 1917

W wieku 77 lat umiera Józef Maschler, prezes rady gminy żydowskiej i właściciel młyna parowego. Podczas jego kadencji trwającej do 1913 roku powiększono cmentarz żydowski (1900), wybudowano łaźnię (1902), dokończono budowę Synagogi Nowej (1908) i otwarto dom starców (1912). W latach 1900-1906 J. Maschler był także członkiem Rady Miejskiej.

10 października 1917

Odsłonięcie pomnika CK 4 Armii przed Szkołą Wydziałową Żeńską im. Cesarza Franciszka Józefa wykonanego przez austriackiego rzeźbiarza Hansa Müllera (część architektoniczna autorstwa Władysława Derdackiego).

1917

Ukończono budowę hali wagonowej Warsztatów Kolejowych. Nowy zakład zatrudnia początkowo 50 robotników, którzy rozpoczynają naprawę wagonów kolejowych na czterech torach. Halę rozebrano w 2011 r.

17 stycznia 1918

Na wniosek Kazimierza Wojciechowskiego, radnego i nauczyciela II Gimnazjum, Rada Miejska uchwala rezolucję, w której opowiada się za złączeniem Galicji z Królestwem Polskim i Śląskiem Cieszyńskim. W tym i następnym dniu dochodzi do rozruchów głodowych z powodu zarządzenia władz austriackich o zmniejszeniu o połowę dziennej racji chleba.

14 lutego 1918

Nabożeństwo w kościele Księży Misjonarzy za spokój duszy zabitego podczas demonstracji we Lwowie gimnazjalisty Mariana Czerkasa. Młodzież ze szkół średnich Tarnowa w tym dniu ogłasza jednodniowy strajk szkolny i udaje się szeregami na nabożeństwo, gdzie odważne kazanie wygłasza ks. Józef Wątorek, katecheta szkolny. Poprzedniej i następnej nocy uczniowie ściągają z gmachów urzędów godła państwowe i wrzucają do Wątoku. W ciągu dnia część uczniów udaje się na dworzec kolejowy, gdzie rzekomo miał stać transport internowanych legionistów. Tam niszczą tablicę pamiątkową ku czci cesarza Franciszka Józefa i zostają rozpędzeni przez żołnierzy.

18 lutego 1918

Na wieść o podpisaniu Traktatu Brzeskiego oddającego ziemie bełzką i chełmską Ukraińskiej Republice Ludowej odbywa się manifestacja przeciwko tej decyzji. Po Mszy św. w kościele księży Misjonarzy liczący 25 tys. osób pochód przeszedł ul. Niepodległości (Krakowską) na Rynek. *Szła młodzież szkolna, szli robotnicy, kolejarze miejscowi Polacy, kolejarze Czesi, którzy posłyszawszy o odbywającej się demonstracji, wnet wstrzymali pociąg i przyłączyli się do pochodu, szli poważni wiekiem i stopniem służbowym c.k. urzędnicy, mieszczanie, przemysłowcy, kupcy, szły kobiety wszystkich warstw społecznych*. Mówcy przemawiali z balkonu dawnego pałacu biskupiego (Rynek 4). Pierwszy przemawiał Władysław Leopold Jaworski, poseł do Rady Państwa, następnie wiceburmistrz Herman Mütz, ks. Józef Lubelski, profesor tarnowskiego seminarium duchownego oraz nauczyciele gimnazjalni, wśród nich Kazimierz Wojciechowski, który też odczytał przysięgę, zobowiązującą do pomocy Ojczyźnie. Pod koniec przemawia anonimowy miejscowy Żyd, który swą mowę kończy okrzykiem: *I my Żydzi, jesteśmy gotowi przelać krew za polską Ojczyznę*. Mury miasta pokrywają antyaustriackie napisy.

Manifestacje i wiece przeciw Traktatowi Brzeskiemu były wyrazem radykalnej zmiany nastawienia społeczeństwa Tarnowa wobec Austro-Węgier. Postawę odbudowania Polski w ramach lub przy monarchii Habsburgów zastąpiła w tym czasie postawa odbudowania Polski na jej trupie.

Kwiecień 1918

Grupa oficerów polskich ze stacjonującego w Tarnowie batalionu zapasowego 20. Pułku Piechoty rozpoczyna konspirację niepodległościową w miejscowym garnizonie. Na ich czele stoi porucznik Leopold Gebel. Po spotkaniu w Krakowie z pułkownikiem Edwardem Śmigłym-Rydzem, dowodzącym Polską Organizacją Wojskową, tworzona przez nich organizacja w 20. pp przyjmuje nazwę „Wolność".

Lato 1918

W okolicach Tarnowa rozlokowano oddziały brygady obrony krajowej pod dowództwem generała Karla Schwandy. Prowadzi ona ćwiczenia w tłumieniu buntów i rozruchów. Dołącza do nich batalion szturmowy 4. Pułku Piechoty „Hoch- und Deutschmeister", składający się prawie wyłącznie z Niemców austriackich. Dwie jego kompanie stacjonujące w Tarnowie od czasu do czasu przemaszerowują przez ulice Tarnowa w rynsztunku bojowym. Od lipca trwa wywożenie do Austrii z tarnowskich magazynów drewna, zboża oraz innych towarów, kierowane przez komendanta garnizonu generała majora Roberta Pluharda.

Wrzesień 1918

Komendant dzielnicy (podokręgu) harcerstwa Adam Ciołkosz tworzy w mieście ze starszych harcerzy (m.in. bracia Kazimierz, Juliusz i Jerzy Braunowie) tajne zbrojne Pogotowie Narodowe, współdziałające z Polską Organizacją Wojskową i wspierane później finansowo przez Komitet Samoobrony.

Październik 1918

W mieszkaniu Szczęsnego Zaremby powołano Komitet Samoobrony, którego celami było przerwanie wywożenia artykułów żywnościowych z Tarnowa do Wiednia, opieka nad rannymi i internowanymi legionistami, a w końcu przejęcie władzy w mieście. W spotkaniu oprócz gospodarza biorą udział Stanisław Nożyński, zastępca zarządcy dóbr Sanguszków; ks. Józef Lubelski, katecheta, wykładowca WSD i redaktor „Ludu Katolickiego"; Jerzy Bujalski, dyrektor Szpitala Powszechnego; Hubert Linde, kierownik poczty i działacz Towarzystwa Szkoły Ludowej, Romuald Wowkonowicz, dyrektor gazowni miejskiej i także działacz TSL; Mieczysław Giżbert Studnicki, pracownik banku, działacz TG Sokół i komendant hufca harcerskiego, Tadeusz K. Lubieniecki, adwokat i społecznik.

W połowie października Komitet Samoobrony wysyła delegację do starostwa z żądaniem, by zakazać wywozu żywności z powiatu. Kierownik starostwa Muszyński wzbrania się przed wykonaniem tego żądania zasłaniając się przysięgą. W końcu po naradzie z urzęd-

nikami starostwa, uznano, że tam, gdzie w grę wchodzi kwestia polska, starostwo musi się jej podporządkować. Komitet otrzymał zapewnienie o doprowadzeniu do ograniczenia wywozu.

W tym miesiącu, na rozkaz pułkownika Bolesława Roji z Krakowa, podporucznik Władysław Dziadosz, jako komendant, organizuje tajną Polską Organizację Wojskową (złożoną z byłych legionistów, robotników i studentów) w obwodzie tarnowskim. Drugi oficer legionowy Jan Styliński zakłada komórkę POW w samym Tarnowie. Nawiązują oni kontakt z organizacją „Wolność", tworzoną w Tarnowie przez polskich oficerów z 20. Pułku Piechoty. Rozpoczyna się potajemne dostarczanie broni dla POW i harcerskiego Pogotowia Narodowego.

2 października 1918

W austriackiej Radzie Państwa posłowie Tadeusz Tertil, Ignacy Daszyński i Stanisław Głąbiński przedstawiają rezolucję, w której żądają przywrócenia niezawisłego państwa polskiego z dostępem do morza.

14 października 1918

Wielka manifestacja zakończona nieformalnym posiedzeniem Rady Miejskiej z udziałem przedstawicieli duchowieństwa i mieszkańców Tarnowa, w czasie którego burmistrz Tadeusz Tertil ogłasza, że manifest Rady Regencyjnej z 7 października 1918 roku oznacza faktyczne powstanie niepodległej Polski. Zgromadzeni proklamowali przyłączenie się do niepodległego państwa polskiego.

16 października 1918

Cesarz Karol I Habsburg wydaje manifest do narodów monarchii, zapowiadający przekształcenie jej w państwo związkowe złożone z autonomicznych „organizmów państwowych" poszczególnych narodowości. Manifest „nie przesądzał" zjednoczenia polskich obszarów Austro-Węgier z niepodległym polskim państwem.

27 października 1918

Komitet Samoobrony w Tarnowie występuje z apelem do posłów Rady Państwa o zerwanie wszelkich stosunków z „dotychczasowym reżimem".

27, 28 lub 29 października 1918

W mieszkaniu jednego z oficerów przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj I. Mościckiego) odbywa się spotkanie przedstawicieli Polskiej Organizacji Wojskowej podporucznika Władysława Dziadosza i Jana Stylińskiego z siedmioma oficerami z organizacji „Wolność" działającej w 20. Pułku Piechoty. Ręczą oni za żołnierzy polskich ze swojego pułku. Do zebranych dołącza inżynier Józef Pruchnik i Mieczysław Giżbert-Studnicki, aby uzgodnić sprawy związane z przejęciem władzy cywilnej w mieście. Na zebraniu zapada też decyzja o przeprowadzeniu przewrotu wojskowego w Tarnowie.

W ostatnich dniach października w budynku Towarzystwa Strzeleckiego w Ogrodzie Strzeleckim skoszarowano prawie dwustu młodych ludzi z połączonych sił miejscowej POW, harcerskiego Pogotowia Narodowego, Straży Studenckiej i młodzieży sokolej, która przy pomocy kompanii karabinów maszynowych z 20. Pułku Piechoty ma rozbroić austriackich żołnierzy tarnowskiego garnizonu. Przygotowania do przewrotu wojskowego zostają zakończone.

28 października 1918

W Krakowie powstaje Polska Komisja Likwidacyjna z Wincentym Witosem jako przewodniczącym i Tadeuszem Tertilem w składzie prezydium, jako faktyczny rząd polski na terenach zaboru austriackiego. Tertil jako ostatni prezes Koła Polskiego w austriackiej Radzie Państwa zakomunikował o jego rozwiązaniu. Komisja odmówiła podporządkowania się Witoldowi Czartoryskiemu, ustanowionemu przez Radę Regencyjną komisarzowi generalnemu dla Galicji. Tego dnia niepodległość proklamuje Czechosłowacja, następnego Państwo Słoweńców, Chorwatów i Serbów. Rozpad monarchii staje się faktem.

30 października 1918

O godzinie 18.00 Rada Miejska na wniosek burmistrza Tadeusza Tertila postanawia o podporządkowaniu się miasta rządowi, który miała utworzyć w Warszawie Rada Regencyjna. Późnym wieczorem w restauracji Leszczyńskiego przy ul. Katedralnej 5 spotykają się oficerowie organizacji „Wolność". Rozmowy kończą się nad ranem. Wkrótce rozpoczyna się akcja opanowania garnizonu w Tarnowie. Wtajemniczeni żołnierze zrywają symbole austriackie z mundurów i wychodzą na ulice z pieśnią *Jeszcze Polska nie zginęła.*

30/31 października 1918

Wieczorem 30 października Oddziału Lotny POW pod wodzą Mariana Stylińskiego atakiem na Komendę Okręgową, rozpoczyna akcję rozbrajania Austriaków w Tarnowie.

W nocy żołnierze 20. Pułku Piechoty (głównie górale z Podhala), peowiacy oraz harcerze z Pogotowia Narodowego rozbrajają żołnierzy austriackich, opanowują dworzec kolejowy, budynek Banku Austro-Węgierskiego, pocztę oraz urzędy: telegraficzny, żandarmerii i na końcu Starostwa. Nie dopuszczono do rabunków i samowolnego rozejścia się żołnierzy do domów. W magazynie broni dzięki zbrojmistrzowi Adolfowi Serbeńskiemu zabezpieczono 4 tys. karabinów, kilkaset pistoletów i dużą ilość amunicji. Dowódca garnizonu przekazuje władzę nad wojskiem pułkownikowi Kajetanowi Amirowiczowi. Oddziały generała Schwandy stacjonujące w pobliżu Tarnowa nie interweniują.

31 października 1918

Rano Tarnów jest już wolny od sił zbrojnych zaborcy. Jak wspominał współdowodzący przewrotem kapitan Wojciech Piasecki: *O godz. 7.30 wszystko było przeprowadzone, asystencja i żandarmeria bez strzału rozbrojone, żywioł żydowski patrolami trzymany w szachu, polskie dowództwa i władze cywilne ustanowione i zaraz sprawnie funkcjonujące, małe zaczątki pogromowo-rabunkowe jak najenergiczniej stłumione przez obsadę rynku i ulic karabinami maszynowymi*.

Pół godziny później delegacja cywilna zjawia się u starosty Reinera, gdzie prezes Komitetu Narodowego Stanisław Nożyński ogłasza publicznie przejęcie władzy przez państwo polskie. Starosta prosi o porozumienie się telefoniczne ze swoimi władzami w Krakowie. Gdy nie otrzymał przez dłuższy czas stamtąd odpowiedzi, złożył przysięgę na wierność państwu polskiemu. O godzinie 10.00 na wierność „rządowi polskiemu" zaprzysiężeni zostają żołnierze tarnowskiego garnizonu, pierwszego, który dokonał udanego przewrotu na terenie Małopolski. O godzinie 14 po odprawieniu z miasta oficerów obcej narodowości odbywa się pierwsza defilada polskiej załogi wojskowej w wolnym już mieście.

W Krakowie akcję przejęcia władzy nad wojskiem przez Polaków ukończono także 31 października, ale o godz. 14.00. Udział w niej wzięli żołnierze tarnowskiego 57. Pułku Piechoty. Władzę w Krakowie przejmuje Polska Komisja Likwidacyjna.

3 listopada 1918

Biskup Leon Wałęga celebruje w katedrze tarnowskiej uroczyste nabożeństwo w intencji zjednoczenia ziem polskich pod hasłem „Całość-Wolność-Niepodległość".

5 listopada 1918

Podczas walk we Lwowie ginie Andrzej Maria Hieronim Battaglia de Sopramonte e Ponte Alto ps. „Bitwa" (ur. 19 września 1895 r. w Tarnowie). Jest pierwszym Polakiem poległym w obronie Lwowa w 1918 r.

Początek listopada 1918

Po dokonaniu przewrotu rozszerzono Komitet Samoobrony o przedstawicieli wsi i tworząc z miejskiego komitet powiatowy. Działania jego koncentrowały się na zbieraniu datków na skarb narodowy i pomocy w przejęciu administracji przez Polski Komitet Likwidacyjny. Na wieść o walkach z Ukraińcami o Lwów zaczęto dyskutować o wsparciu rodaków. Członkowie Komitetu Samoobrony uchwalili jednak, że dostępnej siły wojskowej należy użyć przede wszystkim na obronę kraju przed anarchią. Za wysłaniem zbrojnego oddziału do Lwowa były Polska Organizacja Wojskowa i organizacje młodzieżowe.

Umundurowany i uzbrojony oddział Żydowskiej Służby Bezpieczeństwa z Tarnowa w liczbie 80 osób (głównie byłych żołnierzy) wezwany zostaje przez brzeskich Żydów do ochrony. Żydowska Służba Bezpieczeństwa zwana też Legią Żydowską powstała w okresie przejściowym między ustąpieniem władz austriackich a utrwaleniem się władzy polskiej. Miała ona strzec bezpieczeństwa i dobytku żydowskich mieszkańców Tarnowa. Legia Żydowska na zaproszenie mieszkańców Brzeska udała się do tego miasta w sile 80 ludzi, umundurowanych i dobrze uzbrojonych, dysponujących m.in. karabinem maszynowym. 12 listopada doszło do ataku uzbrojonych bojówkarzy tak zwanej Republiki Jadownickiej (w tym dezerterów z armii austriackiej) na posterunki ŻSB w Brzesku i wdarcia się do miasta. Efektem zamieszek była śmierć kilku osób, znaczna liczba rannych i poturbowanych oraz duże straty materialne, powstałe głównie podczas rabunków. Porządek został przywrócony w wyniku interwencji oddziałów wojskowych i żandarmerii.

W zbliżonym czasie grupa młodych żydowskich byłych żołnierzy i robotników (prawdopodobnie członków Żydowskiej Straży Bezpieczeństwa) uzbrojonych w białą broń, pod dowództwem Dawida Batysta, udaremnia próbę pogromu, którego miał dokonać w Tarnowie element wiejski i kryminalny. Rozbili wozy przygotowane do wywożenia dóbr żydowskich, a niedoszłych pogromców ciężko pobili, kiedy starali się uciec z miasta.

13 listopada 1918

Po dwóch tygodniach od przewrotu wojskowego odbywa się uroczyste pożegnanie 20. Pułku Piechoty odchodzącego do Nowego Sącza i powitanie 57. Pułku Piechoty, który po uzupełnieniu stanu jako 57. Pułk Ziemi Tarnowskiej został włączony do Wojska Polskiego. W styczniu 1919 roku przemianowano go na 13. Pułk Ziemi Tarnowskiej, ale już w lutym otrzymał ostateczną nazwę 16. Pułku Piechoty.

14 listopada 1918

Adam Ciołkosz z grupą 26 tarnowskich starszych harcerzy z Pogotowia Narodowego wyrusza pociągiem do Krakowa, gdzie jako pluton zostają wcieleni do 14 kompanii 4 pułku Legionów. Cztery dni później wyruszają do Lwowa wspomóc walczących rodaków.

W zbliżonym czasie Jerzy Braun, uczeń II Gimnazjum i drużynowy harcerski (później także filozof, pisarz i działacz polityczny) tworzy w Tarnowie popularną do dzisiaj pieśń *Płonie ognisko i szumią knieje*. W 1919 roku Braun założył w Tarnowie i redagował czasopismo „Czuwaj".

27 listopada 1918

W kamienicy Wałowa 12 rodzi się Roman Szancer (później Szydłowski), dziennikarz, tłumacz, krytyk teatralny. Przez wiele lat związany z „Trybuną Ludu" jako recenzent, twórca Klubu Krytyki Teatralnej i współtwórca Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Teatralnych, pomysłodawca nazwy „Wyścig Pokoju". Wspomnienia opublikował w książce *Wojna zaczęła się w Tarnowie*. Zmarł 24 września 1983 roku w Warszawie.

19 listopada 1918

Ze względu na brak ordynacji wyborczej dla odrodzonej Rzeczypospolitej nie mogły się odbyć nowe wybory samorządowe. Do Rady Miejskiej, wybranej w 1912 r., na wniosek burmistrza Tadeusza Tertila dokonano kooptacji nowych radnych nie miejsce tych, którzy przestali brać udział w jej pracach. Wśród nich pojawiła się też pierwsza kobieta w historii nie tylko tarnowskiego, ale także polskiego samorządu. Była to Maria Drozd, nauczycielka. Radną była jedynie pół roku w związku z przenosinami do Lwowa. Powołano także czwarte koło radnych składające się w większości z członków związków zawodowych i organizacji robotniczych (m.n. PPS). Na wniosek wiceburmistrza Hermana Mütza szkole wydziałowej żeńskiej (dotychczas im. cesarza Franciszka Józefa) nadano imię Marii Konopnickiej.

Listopad 1918

Pod naciskiem większości niższych warstw społecznych (tzw. ulicy żydowskiej) do zarządu gminy żydowskiej w Tarnowie po raz pierwszy wchodzą zwolennicy syjonizmu i socjalizmu.

Po pierwszej wojnie światowej w Tarnowie osiada reb Alter Horowitz (1879-1943), cadyk dzikowski. Kontynuował on tradycje swej linii ropczycko-dzikowskiej. Na jego dwór przybywały tysiące chasydów z Małopolski, Londynu i Antwerpii. Był jedną z najbardziej szanowanych i lubianych postaci w mieście.

15 grudnia 1918

Na front wojny polsko-ukraińskiej wyrusza III batalion 16. Pułku Piechoty. Walczył z oddziałami ukraińskimi w rejonie Tarnopola i Zbaraża i odznaczył się podczas zdobycia wsi Dawidów 22 maja 1919 roku.

1918

Z inicjatywy Romana Wierzbanowskiego, Hipolita Kowalskiego i Edmunda Klostermeyera rozpoczyna działalność Sokoli Klub Sportowy „Tarnovia", czyli sekcja piłkarska TG Sokół. Pierwszym powojennym prezesem klubu został Kazimierz Nowak, który pełnił tę funkcję w latach 1918-19. W następnym roku zastąpił go Tadeusz Lubieniecki (prezes do 1926 roku).

26 stycznia 1919

Wybory do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej. Z okręgu tarnowskiego wybrani zostają: Wincenty Witos, Adam Krężel, Jakub Bojko, Jan Bryl, Michał Rudnik i Władysław Kiernik z PSL Piast, ks. Józef Lubelski i Antoni Matakiewicz ze Stronnictwa Katolicko-Ludowego oraz Emil Bobrowski z PPS.

17 lutego 1919

Maturę w I Gimnazjum z wyróżnieniem zdaje Adam Ciołkosz, syn Kaspra, harcerz, żołnierz, pisarz przywódca PPS i poseł na Sejm RP. Zmarł 1 stycznia 1978 roku w Londynie.

12 kwietnia 1919

Prawa publicznej uczelni otrzymuje Prywatne Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. bł. Kingi. Szkoła mieściła się przy ulicy Lipowej (dzisiaj al. Solidarności 18). Obecnie w budynku tym mieści się XVI Liceum Ogólnokształcące im. Armii Krajowej. 30 listopada 1921 roku Wydział Towarzystwa I Seminarium mianował ks. Józefa Chrząszcza stałym dyrektorem placówki. W 1936 roku seminarium zostało zlikwidowane, a budynek jego przejęło gimnazjum i liceum ogólnokształcące.

Wiosna 1919

Na zaimprowizowanym boisku na terenie Ogrodu Strzeleckiego odbywa się mecz piłki nożnej Tarnovii z Cracovią, zakończony wynikiem 1 : 1.

18 czerwca 1919

Do Małopolski Wschodniej udaje się I batalion 16. Pułku Piechoty, który do sierpnia walczył z Ukraińcami. Pozostałe pododdziały pułku walczyły na froncie czeskim w rejonie Skoczowa, a następnie pełniły służbę na linii demarkacyjnej.

29 września 1919

Nadzwyczajne posiedzenie Rady Miejskiej zwołane przez burmistrza Tadusza Tertila ze względu na katastrofalny stan aprowzacji miasta. Zadeklarowano, że jeśli „rząd warszawski" nie zabezpieczy miastu żywności i opału zarząd miasta złoży swoje mandaty.

5 października 1919

Na front litewsko-białoruski wojny polsko-bolszewickiej wyrusza 16. Pułk Piechoty. Zimę spędził w Wilnie. Wiosną zajął pozycje nad Berezyną.

Ukazuje się pierwszy numer tygodnika „Lud Polski" związanego z PSL Piast.

10 listopada 1919

Działalność w Tarnowie rozpoczyna Polski Czerwony Krzyż. Organizacja niosła pomoc inwalidom wojennym, ubogiej ludności i bezrobotnym. Siedziba jej mieściła się w kamienicy przy ul. Katedralnej 8. Pierwszym prezesem lokalnych struktur zostaje starosta tarnowski Roman Zawistowski.

1919

Powstaje Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Tarnowie.

Podstawową szkołę realną kończy w Tarnowie Zbysław Ciołkosz (brat Adama), późniejszy konstruktor lub współkonstruktor wielu samolotów o różnym przeznaczeniu.

Połowa maja 1919

Na odświętnie przystrojonym dworcu kolejowym uroczyście powitano generała Józefa Hallera udającego się ze swoimi oddziałami na front wojny polsko-ukraińskiej. W imieniu garnizonu tarnowskiego dowódcę „Błękitnej Armii" powitał dowódca okręgu wojskowego „Tarnów" generał Józef Szamota, a w imieniu miasta burmistrz Tadeusz Tertil. Po

krótkim postoju pociąg ruszył w dalszą drogę żegnany hymnem narodowym i marsylianką. Warto wspomnieć, że na cmentarzu w Zbylitowskiej Górze pochowany jest kapitan Wiktoryn Treter, powstaniec listopadowy i dziadek generała Hallera.

8 maja 1920

Demonstracja przeciw głodowi w mieście inspirowana przez działaczy Narodowego Związku Robotniczego wtargnęła do biur Magistratu w ratuszu. Dzięki staraniom burmistrza Tadeusza Tertila i Kacpra Ciołkosza obyło się bez interwencji wojskowej i rabunku magazynów z mąką. W tym czasie pomimo trudności udaje się prowadzić prace nad odbudową i rozbudową infrastruktury miejskiej.

28 maja 1920

W trakcie walk nad Berezyną 16. Pułk Piechoty stacza zwycięską potyczkę z wojskami bolszewickimi pod Murową. Jest ona jedną z wielu, ale rocznicę właśnie tej obchodzono później jako święto pułku.

11 lipca 1920

W Tarnowie rozpoczyna działalność wybrany na publicznym wiecu Powiatowy Komitet Obrony Państwa. Główny wysiłek komitetu koncentrować się ma na werbowaniu ochotników, zbieraniu środków na ich wyekwipowanie oraz opiece nad rannymi. Prowadzono też propagandę patriotyczną. Przewodniczącym PKOP zostaje Lucjan Zawistowski. Powstała także sekcja kobieca PKOP, która dzieliła się na podsekcje herbaciarni na dworcu, opieki szpitalnej, szwalni i pożegnań. W Tarnowie zorganizowanych było pięć szpitali wojskowych, w których w latach 1918-1920 zmarło 209 żołnierzy.

Z inicjatywy Rady Miejskiej Spółka Mieszkaniowa dla Miasta rozpoczyna budowę trzech bloków mieszkalnych przy ul. Warzywnej.

Lipiec 1920

W Tarnowie zatrzymują się ewakuowane ze Stanisławowa władze Ukraińskiej Republiki Ludowej na czele z Symonem Petlurą, prezydentem i naczelnym dowódcą wojska. Petlura opuścił Tarnów po dwóch miesiącach, ale w Tarnowie pozostali urzędnicy, pracownicy administracji i uchodźcy. W latach 1921-23 działało prywatne gimnazjum ukraińskie przy ul. Ogrodowej 14 (dzisiaj Gen. J. Bema) oraz inne kulturalne i charytatywne instytucje ukraińskie, ukazywały się też czasopisma w języku ukraińskim.

13-25 sierpnia 1920

16. Pułk Piechoty przydzielony do grupy manewrowej nad Wieprzem, dowodzonej osobiście przez Józefa Piłsudskiego bierze udział w zwycięskim uderzeniu na skrzydło bolszewickiego Frontu Zachodniego jako odwód 4. Armii WP. Gubernatorem wojskowym

Warszawy i dowódcą 1. Armii Frontu Północnego, odpierającą bolszewickie uderzenie na miasto, jest tarnowianin generał podporucznik Franciszek Latinik.

22 sierpnia 1920

Premier Wincenty Witos przemawia z balkonu siedziby PSL Piast (pl. Gen. J. Bema 3) do 20 tys. chłopów z ośmiu powiatów zebranych na Burku. Przemówienie dotyczy zwycięstwa nad bolszewikami. Witos, który przyjął urząd premiera, miesiąc wcześniej powiedział m.in.

Myśmy teraz, w tych ostatnich tygodniach okupili wolność naszą. Krew, przelana w walkach z bolszewickim najazdem, cementuje trwałość i całość państwa. Przeżywamy chwile wielkie. Na czele rządu postawiono chłopa, przez co stwierdzono, że państwo się opiera na ludzie. Okres ten zapisze historia na jasnych kartach, jeżeli do końca wytrwamy, jeżeli do końca nie stracimy wiary w siebie, jeżeli dalej ochotnie składać będziemy ofiary, jakich Ojczyzna zażąda.

Zebrami na wiecu chłopi przyjęli deklarację, w której m.in.: „dając wyraz najwyższej radości z powodu powierzenia w chwili dla państwa najcięższej kierownictwa rządu trybunowi ludu polskiego, posłowi naszej ziemi, Wincentemu Witosowi, ślubują uroczyście, iż stać będą zawsze wiernie i karnie przy nim i jego rządzie, gotowi do złożenia wszelkich ofiar, jakich rząd zażąda, aby prezydentowi ministrów, który jest kością z naszych kości i krwią z naszej krwi, skupieniem wszystkich sił ułatwić wyprowadzenie Ojczyzny z odmętu burz do przystani pokoju i ugruntowanie mocnej i szczęśliwej Polski ludowej".

Wrzesień 1920

Przesunięty na południe w rejon Lwowa 16. Pułk Piechoty walczy w składzie 6. Dywizji Piechoty z 1. Armią Konną Siemiona Budionnego. Zdobywa węzeł kolejowy Krasne, miejscowości Rusiłów i Firlejówka oraz wzgórze Mogiła.

Działalność rozpoczyna Prywatne Seminarium Nauczycielskie Żeńskie im. św. Jadwigi. Założycielem szkoły jest Katolickie Stowarzyszenie Prac Kobiecych. Po 1927 roku seminarium otrzymało własny budynek przy ul. T. Rejtana (obecnie V Liceum Ogólnokształcące im. J. Korczaka) projektowany przez Edwarda Okonia. W 1932 roku seminarium ulega likwidacji i w jego miejsce powstaje Prywatne Gimnazjum i Liceum Żeńskie im. św. Jadwigi.

11 listopada 1920

Radzie Miejskiej odczytano pismo ministra spraw zagranicznych Ukraińskiej Republiki Ludowej z podziękowaniem za gościnność. Przesłaną przez niego kwotę 30 tysięcy marek polskich rozdzielono między ochronki.

17 grudnia 1920

Po zakończeniu działań wojennych 16. Pułk Piechoty wraca do Tarnowa witany przez władze i mieszkańców miasta.

1920

Sanguszkowie przenoszą tartak ze Żdżar do Tarnowa. Powstaje tartak „Rudy" (później Zakład Przemysłu Drzewnego).

Działalność w Tarnowie rozpoczyna Bund (słowo w jidysz oznaczające „związek"), czyli Powszechny Żydowski Związek Robotniczy na Litwie w Polsce i Rosji. Lewicowa partia zrzeszająca głównie straganiarzy i uboższych rzemieślników żydowskich. Zalegalizowana została w 1923 roku (przewodniczący Dawid Batyst). Pod wpływami Bundu znajdowało się około 25 proc. ludności żydowskiej Tarnowa. Bund posiadał własny dom robotniczy przy ul. Ochronek 22 oraz klub sportowy o nazwie Robotnicze Towarzystwo Sportowe „Jutrzenka" z kibicami budzącymi postrach nawet w wśród kibiców innych klubów żydowskich.

Zarząd tarnowskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" I ponownie wydzierżawia od księcia Romana Sanguszki teren byłego boiska koło dworca kolejowego. Z terenu boiska usunięto magazyny wojskowe, zbudowano małą trybunę, szatnie i magazyn. Obok zlokalizowano dwa korty tenisowe. Tak powstał stadion Tarnovii.

3 stycznia 1921

Rada Miejska postanawia zaciągnąć w Ministerstwie Robót Publicznych pożyczkę w wysokości 8 milionów marek na doprowadzenie dróg i chodników tarnowskich do stanu sprzed wojny.

Kwiecień 1921

Powstaje Ukraiński Komitet Centralny, organizacja o charakterze formalnie dobroczynnym, której działalność stanowiła kamuflaż dla działań Ukraińskiej Republiki Ludowej. Dysponuje własną biblioteką. UKC funkcjonował do 1939 roku (w 1938 roku liczył 17 członków).

16 maja 1921

Papież Benedykt XV mianuje ks. Edwarda Komara pierwszym biskupem pomocniczym w Tarnowie. Biskup Komar do 1936 roku pełni także funkcję rektora Wyższego Seminarium Duchownego. Na tym stanowisku przeprowadził reformę studiów i rozbudował gmach seminarium o środkowe skrzydło.

1 lipca 1921

W II Państwowym Gimnazjum im. Hetmana Jana Tarnowskiego pracę katechety rozpoczyna ks. Roman Sitko, od 3 listopada 1922 roku kanclerz kurii diecezjalnej, od 1936 roku rektor Wyższego Seminarium Duchownego, zmarł 12 października 1942 roku w KL Auschwitz, beatyfikowany przez Jana Pawła II 13 czerwca 1999 roku.

12 sierpnia 1921

Odnotowano temperaturę powietrza 38.2^{0}C, rekordową tej stacji meterologicznej w parku przy Pałacu Sanguszków w Gumniskach.

Sierpień 1921

Strajk pracowników kolei zakończony aresztowaniem 24 z nich i wyrzuceniem z pracy członków komitetu strajkowego.

15 grudnia 1921

Rada Miejska uchwala zaciągnięcie w Ministerstwie Robót Publicznych pożyczki w wysokości 4 milionów marek na budowę betoniarni.

1921-23

W I Gimnazjum uczy się Mieczysław Jastrun (Agatstein), poeta, eseista i tłumacz. Zmarł 22 lutego 1983 roku w Warszawie.

1921

Liczba ludności miasta wynosi 35 347 osób, w tym 15 608 osób wyznania mojżeszowego, z których 10 223 uważały się za Żydów także pod względem narodowości. 27 tarnowian przyznawało się do narodowości niemieckiej. Zarejestrowano też 440 Ukraińców. Na terenie Tarnowa przebywało 1 731 żołnierzy w stacjonującym tu 16. Pułku Piechoty i 5. Pułku Strzelców Konnych.

Działalność rozpoczyna Prywatne Seminarium Nauczycielskie im. św. Anieli prowadzone przez siostry urszulanki. Do 1929 roku funkcję dyrektora pełni w nim Maurycy Godowski.

Przy Tarnowskim Towarzystwie Muzycznym powstaje Stały Teatr Amatorski. Jeszcze w pierwszej połowie lat 20. teatr ten wystawił trzy operetki: *Baron Kimmel* Waltera Kollo, *Grigri* Paula Lincke oraz *Lalkę* Edmonda Audran'a, z którymi wyjeżdżał nawet na prowincję.

Dyrektorem Spółdzielni Rolniczo-Handlowej „Plon" w Tarnowie zostaje na życzenie Wincentego Witosa Jan Juszkiewicz, który zakupuje dla spółdzielni kamienicę przy pl. św. Ducha 3 (dzisiaj mieści się w niej Powiatowy Urząd Pracy). W okresie kierowania spółdzielnią przez Juszkiewicza stała się ona jedną z najlepszych w Polsce spółdzielni rolniczo-handlowych.

Przy rogu ulic Krakowskiej i Chyszowskiej (dzisiaj Mościckiego) wybudowano okazałą kamienicę należącą do Landnera, Wurzela i Daara (Krakowska 13/Mościckiego 4).

Styczeń 1922

Z inicjatywy tarnowskiego koła Związku Zawodowego Kolejarzy założono Kolejowy Klub Sportowy „Metal" z sekcją piłki nożnej i sekcją lekkoatletyczną. Był to pierwszy robotniczy klub sportowy w Tarnowie. Prezesem zostaje Józef Blica. Początkowo trenowano na zaimprowizowanym boisku nad Białą. Trzy lata później zbudowano stadion przy ul. Warsztatowej.

18 maja 1922

Poświęcono lecznicę dla dzieci, umieszczoną w jednym z dawnych baraków wojskowych przy ul. Nowodąbrowskiej (dzisiaj al. Matki Bożej Fatimskiej). Powstała ona z inicjatywy burmistrza Tadeusza Tertila. Wyposażenie szpitala dla 30 dzieci i dużą ilość lekarstw przekazał w darze Polsko-Amerykański Komitet Pomocy Dzieciom. Po otwarciu lecznica miała 2 sale chorych po 10 łóżek, kancelarię, kuchenkę, mieszkanie dla SS. Albertynek oraz jednego lekarza Stanisława Goździewskiego. W 1930 r. było już 60 łózek. W 1928 r. przy lecznicy powstał żłobek, w którym dzieciństwo spędzały głównie dzieci „podrzutki". W 1931 r. powstała kaplica, a w 1933 r. oddział zakaźny–20 łóżek.

28 października 1922

Uroczyste uruchomienie Warsztatów Naprawczych Taboru Kolejowego. W 1923 roku zatrudniały one ponad 1000 osób. W pobliżu zakładu ukształtowało się osiedle robotnicze z drewnianymi i murowanymi domami robotników. Powstało także boisko sportowe i dom spółdzielczy.

31 grudnia 1922

Ukazuje się pierwszy numer tygodnika „Nowiny Tarnowskie – Smok", wydawanego do 30 grudnia 1923 r. Redaktorem naczelnym jest Franciszek Uszko.

1922

Z połączenia bibliotek ugrupowań syjonistycznych powstaje Żydowska Biblioteka Ludowa. Księgozbiór jej liczy 20 000 tomów. W 1929 roku miała 1400 czytelników. Główny trzon stanowi biblioteka Stowarzyszenia „Safa Berura". W tym samym roku przy tym stowarzyszeniu założono Żydowskie Towarzystwo Dramatyczne „Muza", którego prezesem zostaje Adolf Seiden, księgarz i właściciel agencji koncertowej. Towarzystwo dysponowało stałą sceną w budynku „Safa Berura", utrzymywało własną orkiestrę i zespół teatralny. Żydowskie teatry amatorskie działały ponadto przy stowarzyszeniach „Menora", „Tarbut" i Stowarzyszeniu Miłośników Sztuki Żydowskiej im. J. L. Pereca.

W I Gimnazjum naukę rozpoczyna Jan Bielatowicz (ur. 16 listopada 1913 r. w Nisku), syn Mariana, lekarza miejskiego, prozaik, poeta, krytyk literacki, żołnierz. W 1931 roku został redaktorem pisma tarnowskiej młodzieży „Czyn", którego był współzałożycielem. Bielatowicz jest autorem wspomnień związanych z Tarnowem pt. *Książeczka.*

11 stycznia 1923

Rada Miejska przedstawiła władzom rządowym poważne trudności w związku z dostawą zakontraktowanego węgla z kopalni górnośląskich oraz jego szybko rosnącej z powodu hiperinflacji ceny. Powracają problemy z aprowizacją miasta. W Tarnowie od początku 1923 r. narastało napięcie, trwały demonstracje i strajki.

4 lutego 1923

Uczestnicy Zjazdu Legionistów Ziemi Tarnowskiej udzielili poparcia ekipie rządowej premiera Władysława Sikorskiego.

21 marca 1923

Wobec braku pieniędzy na pensje urzędników Rada Miejska upoważniła Magistrat do zaciągnięcia pożyczki na cele administracyjne w miejscowych bankach na sumę 25 milionów marek. Pogarsza się sytuacja polityczna i ekonomiczna w Tarnowie, przy społecznym oczekiwaniu na upadek powołanego w maju rządu premiera Wincentego Witosa i przejęcie władzy przez jakiegoś dyktatora lub partie socjalistyczne.

30 sierpnia 1923

Rada Miejska zaciąga w Zakładzie Kredytowym Miast Małopolskich pożyczkę w wysokości 200 zł polskich, czyli 8 milionów marek na regulację Wątoku, a także upoważnia Magistrat do rozpoczęcia rokowań w celu uzyskanie 10 miliardów marek w celu częściowego zrealizowania przedwojennego projektu kanalizacji miasta, a głównie wykonania kolektora.

9 września 1923

Przy ul. Nowodąbrowskiej (dzisiaj pl. 5. Pułku Strzelców Konnych) odsłonięto pomnik 5. Pułku Strzelców Konnych. Pomnik powstał z inicjatywy dowódcy pułkownika Aleksandra Ehrbara na terenie Koszar im. Jazdy Kłuszyńskiej w Tarnowie.

16 września 1923

Uroczystość poświęcenia sztandaru 5. Pułku Strzelców Konnych. Sztandar dowódcy wręczył generał broni Tadeusz Jordan Rozwadowski, Generalny Inspektor Jazdy.

11 października 1923

Rada Miejska zezwala aż do odwołania na jazdę samochodami ciężarowymi przez ulice Wałową i Krakowską pod warunkiem maksymalnej szybkości 6 km na godzinę oraz używania kół gumowych a nie żelaznych.

25 października 1923

Tadeusz Tertil składa rezygnację z urzędu burmistrza. Obowiązki włodarza miasta przejmuje wiceburmistrz Herman Mütz. Na tym samym posiedzeniu Rady Miejskiej podjęto decyzję o zaciągnięciu pożyczki w wysokości 2 miliardów marek na zakup węgla dla szkół podstawowych

5 listopada 1923

Rozpoczyna się ogłoszony przez PPS strajk generalny. Od Warsztatów Naprawczych Taboru Kolejowego ulicą Krakowską rusza pochód robotniczy. Przed Starostwem na jego drodze staje policja. Po przepuszczeniu kobiet i dzieci uderza na robotników. Po tych zajściach na Kapłonówce zbiera się wielotysięczny tłum, do którego przemawia m.in. Adam Ciołkosz wzywając do zachowania spokoju i wytrwania w strajku. Po wiecu tłum rusza ulicami Warzywną, Lwowską i Wałową pod Starostwo. Ponownie dochodzi do starć demonstrantów z policją i wojskiem. Oddziały miejscowego 16. Pułku Piechoty zostają tymczasowo wycofane z miasta.

6 listopada

Rano na Górze św. Marcina odbywa się wiec strajkujących bez interwencji policji. Do Tarnowa przybywa batalion 53. Pułku Piechoty Strzelców Kresowych ze Stryja. Ogłoszono zakaz zgromadzeń. Z Krakowa dochodzą wiadomości o starciach strajkujących z wojskiem, podczas których zginęło kilkunastu demonstrantów i kilkunastu żołnierzy.

8 listopada 1923

Komitet strajkowy wbrew zakazowi zgromadzeń zwołuje wiec na godzinę 16.00 w Domu Robotniczym. Ponieważ oczekiwana delegacja z Krakowa nie przybyła wiec rozwiązano. Robotnicy, którzy szli ulicą Goldhammera zostają zablokowani przez kordon wojska stojący na Wałowej. Ktoś rzuca z okna w tłum petardę. Powstaje panika, którą potęguje panująca już ciemność. Żołnierze oddają dwie salwy. Giną: Jan Bożek, Adam Kuzdrzał, Wojciech Majchrzyk, Władysław Mąsior, Józef Pawłowski, a od ran postrzałowych zmarli później: Wojciech Surdel i Jan Gałuszka. Ponad 30 innych uczestników demonstracji zostało rannych.

11 listopada 1923

Manifestacyjny pogrzeb robotników zastrzelonych przez siły porządkowe. W uroczystościach pogrzebowych, które odbyły się na koszt miasta, uczestniczą delegacje robotnicze z całej Polski. Na czas pogrzebu wojsko wycofano do koszar. Zakazano udziału w nim młodzieży.

3 grudnia 1923

Na burmistrza wybrano Janusza Rypuszyńskiego. Decyzją władz państwowych z 12 lutego 1924 roku nowo wybrana Rada Miejska nie została zatwierdzona. Obowiązki komisarza rządowego powierzono Januszowi Rypuszyńskiemu.. Zastępcą jego został Michał

Skowroński. W tymczasowym zarządzie miasta nie znalazł się żaden z socjalistów, ponieważ obwiniano ich o doprowadzenie do krwawych starć w mieście.

1923

Aresztowano sześciu robotników za działalność w nielegalnej organizacji komunistycznej. Komunistyczna Partia Polski pełniła rolę agentury Międzynarodówki Komunistycznej na terenie II Rzeczypospolitej. Celem strategicznym KPP była rewolucja socjalna, która wiązać się miała z likwidacją państwa polskiego i wcieleniem jego ziem do Związku Sowieckiego. W lutym 1924 roku KPP liczyła w Tarnowie 15 członków, głównie Żydów wierzących, że dzięki „Krajowi Rad" zrealizowany zostanie na świecie lewicowy ideał równości. Według anegdoty do komórki w Tarnowie raz na trzy, cztery miesiące przyjeżdżał delegat z Moskwy z instrukcjami, a każde prowadzone przez niego zebranie miało kończyć się pytaniem: „Towarzyszu, a co z tego będą miały biedne Żydy?". Rzadkim wyjątkiem był komunista należący do ścisłej elity społecznej Tarnowa, adwokat Emil Merz, od 1925 roku aktywny działacz Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom (miał biuro przy Bernardyńskiej 15). KPP w Tarnowie starała się zdobywać wpływy w środowiskach kolejarzy, krawców, kapeluszników, piekarzy i robotników budowlanych. W latach 1924-1927 policja w Tarnowie przeprowadziła łącznie dziewięć likwidacji organizacji komunistycznej, w wyniku których aresztowano i osadzono w więzieniu 29 osób.

W Tarnowie zawiązuje się komórka nielegalnego Związku Młodzieży Komunistycznej Polskiej podlegającego Komunistycznej Partii Robotniczej Polski. Młodzi sympatycy komunizmu zbierali się przy Stowarzyszeniu Młodzieży Żydowskiej „Jugend" przy ul. Targowej 10. Na czele organizacji stał na początku Aron Mojżesz Wassereich. W 1924 roku ZMKP liczyła w Tarnowie 15 członków, a dwa lata później „47 towarzyszy, w tym 2 Polaków". ZMKP zajmowała się głównie akcją propagandowo-werbunkową przez próby opanowywania stowarzyszeń i ugrupowań politycznych. Po aresztowaniach w 1935 roku pozostała tylko pięcioosobowa komórka. W 1938 roku decyzją prezydium Komitetu Wykonawczego Kominternu została rozwiązana razem z KPP.

Przy nacjonalistycznej organizacji Syjoniści Rewizjoniści powstaje klub Żydowska Młodzież Sportowa.

Luty 1924

Rozwiązana zostaje Rada Miejska. Funkcję komisarza rządowego pełni dotychczasowy burmistrz Janusz Rypuszyński.

15 marca 1924

Wydano pierwszy numer bezpartyjnego dwutygodnika informacyjnego „Praca". Właścicielem, wydawcą i redaktorem czasopisma był Franciszek Kantor. „Praca" ukazywała się do 1935 roku.

8 maja 1924

Ks. Walenty Gadowski zakłada w Tarnowie oddział Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i zostaje wybrany jego pierwszym prezesem. Pod koniec 1924 roku oddział liczył 58 członków, a w 1933 – 400 i posiadał koła terenowe w Bochni i Rzeszowie.

6 lipca 1924

Uroczyście poświęcono sztandar miejscowego ogniwa Stowarzyszenia Legionistów (później Związku Legionistów Polskich). Tarnowscy działacze PPS, dotychczasowi sojusznicy piłsudczyków, nie byli reprezentowani w komitecie organizacyjnym uroczystości.

13 września 1924

Działalność w Tarnowie rozpoczynają Chrześcijańskie Związki Zawodowe. Ich organem prasowym jest „Nasz Głos", wydawany i redagowany przez Józefa Porębę.

22-30 września 1924

Strajk wszystkich robotników cegielni. Udaje się im wywalczyć 15-procentową podwyżkę i podpisanie umowy zbiorowej.

5 października 1924

W nowym budynku kinoteatru Towarzystwa Szkoły Ludowej „Marzenie" (proj. Edward Okoń) przy ul. Przecznica Różana (dzisiaj ul. S. Staszica 4) odbywa się pierwsza oficjalna projekcja filmowa. Budynek wzniesiono z inicjatywy Maurycego Godowskiego, dzięki pomocy prezesa PKO w Tarnowie Huberta Lindego, byłego prezesa TSL.

1924

Z inicjatywy PPS powstaje Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego. W 1927 roku tarnowska Organizacja Młodzieży TUR liczy 125 członków; posiada chór, sekcję dramatyczną, muzyczną, koło samokształceniowe, sekcję kobiecą, kasę oszczędności i drużynę sportową.

29 marca 1925

Nieudana próba rabunku Kasy Oszczędności przy ul. Wałowej 10. Dwóch zdemaskowanych rabusiów zginęło wyskakując przez okno, trzeci został schwytany, a czwarty zbiegł.

31 marca 1925

Umiera były burmistrz Tadeusz Tertil. Pogrzeb odbył się na koszt miasta. Uchwałą Rady Miejskiej przemianowano ul. Lipową na ul. dr. T. Tertila (dzisiaj al. Solidarności).

20 czerwca 1925

W nocy anonimowy ofiarodawca kładzie u stóp pomnika A. Mickiewicza kamienną płytę z wizerunkiem orła w koronie i napisem: „Nieznanemu Żołnierzowi Polskiemu poległemu za Ojczyznę 1914-1920". Płyta została później osadzona w cokole Grobu Nieznanego Żołnierza.

15 listopada 1925

Rozpoczyna działalność prywatna Szkoła Zawodowa Żeńska, przygotowująca do wykonywania zawodu krawieckiego.

1925-33

W tych latach do I Gimnazjum w Tarnowie uczęszcza Tadeusz Kantor, reżyser, twórca happeningów, malarz, scenograf, pisarz, teoretyk sztuki, wykładowca krakowskiej ASP, założyciel teatru Cricot 2.

17 stycznia 1926

Biskup tarnowski Leon Wałęga, który jako pierwszy wysunął postulat utworzenia metropolii krakowskiej, przekazuje biskupowi Adamowi Sapiesze nadesłany z Rzymu paliusz, oznakę godności metropolitalnej. Diecezja tarnowska wchodzi w skład nowej metropolii.

10-11 lutego 1926

Artyści Opery Warszawskiej przedstawiają w Tarnowie opery *Halka* S. Moniuszki i *Faust* Ch. Gounoda.

18 kwietnia 1926

W Tarnowie w domu Dzikowskich przy ul. F. Chopina 11 umiera Jan Szczepanik, wybitny wynalazca. Pochowano go na Cmentarzu Starym.

13 czerwca 1926

W kinie Apollo odbywa się walne zebranie reaktywowanego Związku Strzeleckiego. Tzw. Strzelec zrzeszał pozaszkolną, przedpoborową młodzież, w Tarnowie głównie robotniczą i rzemieślniczą. Prowadził działalność w zakresie wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego. Podlegał Ministerstwu Spraw Wojskowych. Ideowo związany był z obozem piłsudczykowskim.

18 lipca 1926

W sali Towarzystwa Rękodzielników „Gwiazda" referat wygłasza prezes krakowskiego oddziału Związku Legionistów Polskich Leopold Tomaszkiewicz. W swoim wystąpieniu

uzasadnia on konieczność dokonania przez Piłsudskiego zamachu stanu. Tarnowscy członkowie ZLP przyjęli przewrót majowy jako akt kładący kres wszechwładzy partii i stronnictw oraz grabieży mienia publicznego.

Październik 1926

Zawiązuje się tarnowski oddział Polskiego Towarzystwa Opieki nad Grobami Bohaterów.

27 listopada 1926

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wymusza rezygnację komisarza Janusza Rypuszyńskiego i reaktywuje Radę Miejską w Tarnowie. Nowym burmistrzem wybrano Juliana Kryplewskiego. Na stanowisku wiceburmistrza pozostaje Herman Mütz.

31 listopada 1926

Oddano do użytku więzienie przy ul. S. Konarskiego 2, składające się z pięciu budynków i dwu skrzydeł. Należało ono do najnowocześniejszych w Polsce.

Listopad 1926

Pracownicy Warsztatów Kolejowych zakładają chór Harmonia. Dyrygentem zostaje Teodor Przystawski.

12 grudnia 1926

Tygodnik „Praca" ogłasza wyniki „Konkursu Piękności Tarnowian". Zwycięzcami zostają: Janina Kopffówna (córka właściciela apteki „Pod Srebrnym Orłem") i Józef Ziemian (piłkarz „Tarnovii").

Grudzień 1926

Porucznik Paweł Kuczera, kapelmistrz orkiestry wojskowej przy 16 Pułku Piechoty otrzymuje na konkursie „Tango" w Amsterdamie pierwszą nagrodę za tango pt. Sen.

1926

Odcinek Wątoku między ulicami Panny Maryi i G. Narutowicza ujęto w betonowe koryto. Przed cukiernią „Pod Płachtą" (obecnie „Tatrzańska") i dworcem pojawiły się pierwsze postoje dorożek automobilowych marki Citröen.

Po długim okresie zastoju ruch muzyczny w Tarnowie zaczyna się znowu bujnie rozwijać. Przy Stowarzyszeniu Chrześcijańskich Rękodzielników „Gwiazda" powstaje orkiestra,

która po dwóch latach działalności liczyła 58 członków. Na koncertach organizowanych przez Tarnowskie Towarzystwo Muzyczne i biuro koncertowe Adolfa Seidena występują w tym roku i w najbliższych latach: Ada Sari, Olga Olgina, Katarzyna Hoffmann, Lucyna Messal – ówczesna gwiazda operetki warszawskiej. Koncertowało wielu wybitnych skrzypków, takich jak Józef Cetner, zwany polskim Paganinim, Bronisław Gimpel, Tadeusz Gonet, Zlatko Balkovic. Czterokrotnie (1926, 1927, 1928 i 1930) występuje Kwartet Drezdeński – jeden z najlepszych kameralnych zespołów w Europie. Upodobania tarnowskich melomanów w porównaniu z okresem przed 1914 rokiem zmierzały w kierunku lżejszego repertuaru, głównie operetki i nie doszło już do wystawienia przez członków TTM oper.

1 stycznia 1927

Witold Giżbert-Studnicki obejmuje stanowisko dyrektora Budownictwa Miejskiego. Funkcję tę sprawuje do 1948 roku.

7 stycznia 1927

Asesor (zastępca burmistrza) Józef Jakubowski przedkłada Radzie Miejskiej propozycję propozycja powołania „Muzeum Miasta Tarnowa". Propozycja zostaje jednogłośnie przyjęta 13 stycznia tego roku. Pierwszą siedzibą Muzeum była kamienica przy ul. Krakowskiej 12, zaś pierwszymi muzealiami archiwum miejskie wraz z przejętymi depozytami cechów rzemieślniczych oraz nieliczne dary społeczeństwa. Dnia 4 czerwca 1927 roku uroczyście otwarto ekspozycję.

13 stycznia 1927

Rada Miejska wydaje koncesje na przewóz osób autobusami na trasach Tarnów–Mielec, Tarnów–Dębica, Tarnów–Jasło. Pod koniec tego roku w Tarnowie koncentrowało się już 13 linii autobusowych. Największym powodzeniem cieszyła się linia Tarnów – Dąbrowa – Szczucin. Pierwszy prowizoryczny dworzec autobusowy mieścił się na pl. Pod Dębem. W 1929 roku przeniesiony został na pl. H. Sienkiewicza.

27 lutego 1927

W Tarnowie zorganizowane zostaje koło miejscowe Związku Naprawy Rzeczpospolitej, sanacyjnej organizacji politycznej. Kołu przewodniczy Adolf Kargol, prezes oddziału Związku Strzeleckiego w Tarnowie i późniejszy (od 1929 r.) dyrektor I Gimnazjum. Organem prasowym Koła ma się stać „Słowo Tarnowskie".

Początek marca 1927

Oddano do użytku nowo zbudowany barak dla bezdomnych przy ulicy Droga do Huty. Barak liczy 32 izby pojedyncze i jedną wielką salę,

12 marca 1927

Z inicjatywy prezydenta Polski Ignacego Mościckiego Rząd II RP podejmuje decyzję o budowie Państwowej Fabryki Związków Azotowych na terenach Świerczkowa i Dąbrówki Infułackiej (670 ha), w odległości 3 km od Tarnowa. Inwestycję nazwano popularnie „Nowym Chorzowem". Na stanowisko naczelnego dyrektora Fabryki w budowie powołany zostaje Tadeusz Zwisłocki. Zmarł 15 lutego 1929 roku w Krakowie. W tym roku rozpoczęto budowę reprezentacyjnej neoklasycystyczno-modernistycznej willi dla dyrektora, tzw. Dyrektorówki (później Dom Chemika) według projektu warszawskiego architekta Konrada Kłosa, ukończoną w 1928 roku, oraz całego osiedla (naprzeciw Fabryki) przeznaczonego dla kadry inżynierskiej i robotników (osiedle północne).

Kwiecień 1927

Towarzystwo Muzyczne dzięki zaangażowaniu prezesa Adama Kopffa oraz gwiazdy tarnowskiej estrady – tenora Stanisława Siwika organizuje serię wieczorów muzycznych, na których występują wszyscy czołowi tarnowscy muzycy oraz zaproszeni goście, m.in.: Stefania Kopffowa (sopran), Stanisław Siwik (tenor), Konstanty Kniaginin (bas), Adam Mazanek (baryton Opery Katowickiej), Helena Silbigerowa (fortepian).

1 maja 1927

Około południa przez Tarnów przechodzi pochód robotników z orkiestrą kolejową zmierzający do Domu Robotniczego przy ul. E. Goldhammera, gdzie odbywa się zgromadzenie ludowe, na którym przemawia Emil Haecker (ur. 15 sierpnia 1875 r. w Tarnowie), redaktor naczelny krakowskiego pisma socjalistycznego „Naprzód". O 15.00 w Domu Kolejarza odbyła się akademia i koncert. Na ulicach zamieszkałych w większości przez Żydów dochodzi do starć pomiędzy członkami Bundu a komunistami.

Maj 1927

Rozpoczęto budowę fabryki związków azotowych w Świerczkowie. Prace znacznie przyśpieszyły po zbudowaniu w sierpniu bocznicy kolejowej.

26 maja 1927

Uchwałą Rady Miejskiej prezydent Ignacy Mościcki i marszałek Józef Piłsudski zostają honorowymi obywatelami Tarnowa. Imieniem prezydenta nazwano również ulicę Chyszowską, prowadzącą w kierunku nowej fabryki.

29 maja 1927

O godzinie 10.00 pośród tłumów stojących wzdłuż ulicy Krakowskiej przy biciu dzwonów i wyciu syren przejechały cztery samochody prezydenta Ignacego Mościckiego i jego świty. Towarzyszyła im na koniach banderia krakusów. Po powitaniu przy bramie triumfalnej przez władze miasta, powiatu, kościelne i wojskowe prezydent odjechał powozem

Sanguszki zaprzężonym w dwa siwe araby do Starostwa na śniadanie. Następnie w asyście szwadronu ułanów 5 PSK przyjechał na boisko „Sokoła", gdzie był oczekiwany przez oddziały 16 Pułku Piechoty, duchowieństwo, przedstawicieli i tłumy publiczności. Tam odbyła się msza polowa odprawiona przez księdza generała Piotra Niezgodę, dziekana generalnego Wojska Polskiego. Po jej zakończeniu biskup Leon Wałęga poświęcił sztandar 16 Pułku Piechoty, który prezydent Mościcki wręczył jego dowódcy pułkownikowi Władysławowi Dragatowi. W przeddzień uroczystości dzień 28 maja, czyli data bitwy pod Murową została ustanowiona dniem święta pułku. Po uroczystości odbyła się defilada. Następnie prezydent udał się do odnowionych na tę okazję i podwyższonych o jedną kondygnację „koszar górnych" 16 Pułku Piechoty, gdzie spotkał się z żołnierzami i potem na obiad, urządzony przez Komitet Obywatelski w sali Lustrzanej Kasy Oszczędności. Po obiedzie prezydent ze świtą i wojewodą krakowskim Ludwikiem Darowskim pojechał do Swierczkowa, by obejrzeć miejsce zakupione przez rząd pod fabrykę nawozów azotowych, gdzie trwały już pierwsze prace. Po powrocie, żegnany owacyjnie przez tarnowian, o 16.00 odjechał drogą na Dąbrowę do swojej rezydencji w Spale. Była to pierwsza wizyta prezydenta Rzeczypospolitej w Tarnowie.

3 czerwca 1927

Otwarto pierwszą stałą ekspozycję Muzeum Miasta Tarnowa. Na jego potrzeby przeznaczono dwa pokoje w kamienicy przy ul. Krakowskiej 12. Pierwszym dyrektorem zostaje pomysłodawca muzeum Józef Jakubowski.

9 czerwca 1927

W rocznicę dotarcia jednego z dywizonów 5 Pułku Strzelców Konnych do najdalej wysuniętego na wschód punktu podczas wojny z bolszewikami tarnowscy ułani mają swoje święto pułkowe. Tego dnia na placu sportowym pułku na Lipiu odbyła się msza połowa a następnie defilada pułku w galopie.

18 czerwca 1927

Rozpoczęto prace przy budowie osiedla przyfabrycznego na terenie Świerczkowa i Dąbrówki Infułackiej. W związku z tymi pracami w Magistracie zaczęto myśleć o rozbudowie sieci kolei elektrycznej na te tereny. Pierwsza z planowanych linii miała prowadzić ulicą Mościckiego przez Chyszów i mający powstać most na Białej do fabryki, zwanej jeszcze wtedy „nowym Chorzowem". Druga linia proponowana przez „sfery handlowo-przemysłowe" miała mieć charakter dwutorowej linii osobowo-towarowej. Początek jej miał być przy ulicy Bandrowskiego obok planowanych tam wielkich magazynów. Dalej biec miała na wschód ulicami Mała Strusina (Narutowicza), Konarskiego i Gumniską. Z tej ostatniej miałaby skręcić na północ w nieistniejącą jeszcze ulicę Mostową i przez planowany most na Wątok docierać na plac Kapłonówka w pobliże zajezdni tramwajowej.

26 czerwca 1927

Tarnów odwiedza minister reform rolnych Witold Staniewicz.

Czerwiec 1927

W sali Magistratu zawieszono portret burmistrza Tadeusza Tertila pędzla Kaspra Żelechowskiego.

2 lipca 1927

W sali TG Sokół występuje kabaret „Perskie oko" z Zulą Pogorzelską, Konradem Tomem, Eugeniuszem Bodo i Aliną Konopką.

6 sierpnia 1927

W 13 rocznicę wymarszu I Kompanii Kadrowej z krakowskich Oleandrów członkowie Związku Strzeleckiego w Tarnowie i Związku Legionistów zebrali się wieczorem przy kapliczce św. Walentego, a następnie w pochodzie przy muzyce orkiestry rękodzielniczej ulicami Małą Strusiną, Bandrowskiego i Krakowską przyszli do płyty Nieznanego Żołnierza złożonej na placu Kazimierza Wielkiego. Przy niej odczytano pierwszy rozkaz J. Piłsudskiego do legionistów. Na drugi dzień o godz. 9.00 odprawiono uroczyste nabożeństwo w kościele księży Misjonarzy. Następnie odbył się bieg sztafetowy z wieńcem ze świeżych kwiatów z cmentarza w Łowczówku, trwający około 1 godz. 15 minut. Wieniec złożono na płycie Nieznanego Żołnierza. O godz. 11.00 odbyła się uroczysta akademia.

4 września 1927

Uroczystość dziesięciolecia powstania Ochotniczej Kolejowej Straży Pożarnej w Tarnowie.

25 września 1927

W Tarnowie powstaje koło miejscowe Partii Pracy, drugiej politycznej organizacji sanacyjnej. Kołu przewodniczy Józef van Marcke.

Wrzesień 1927

Rozpoczęto prace przy budowie nowego cmentarza. Jak pisano w „Słowie Tarnowskim": „Stanie po lewej stronie drogi, prowadzącej do Krzyża, niedaleko od jej odgałęzienia się od drogi powiatowej, biegnącej do Dąbrowy (naprzeciw pagórka, na którym stoi krzyż). Grunta przyszłego cmentarza obejmują 7 i pół ha".

W ramach inspekcji województwa krakowskiego Tarnów odwiedza wojewoda Ludwik Darowski.

16 października 1927

Na torze wyścigowym księcia Sanguszki w Gumniskach odbywają się wyścigi konne 5 Pułku Strzelców Konnych. Konkurencje były następujące: bieg myśliwski dla podoficerów niezawodowych – dystans 6 km; bieg oficerski z przeszkodami; bieg myśliwski dla podoficerów zawodowych – dystans 6 km; bieg oficerski z przeszkodami – dystans 2400 m;

bieg oficerski z przeszkodami – dystans 3200 m z nagrodami ufundowanymi przez księcia Romana Sanguszkę.

18 października 1927

Do Tarnowa przybywają członkowie Związku Chórów Nauczycielskich z Bratysławy. Słowackich gości na dworcu witają władze miasta i powiatu z orkiestrą wojskową. Na ich cześć urządzono przyjęcie w Sali Lustrzanej. Koncert odbył się w sali kina Marzenie.

22 października 1927

Ze sztuką „Szczęście Frania" autorstwa Włodzimierza Perzyńskiego w sali TG Sokół występuje teatr Stefana Jaracza.

11 listopada 1927

Pierwsze obchody Święta Nepodległości. Po nabożeństwie w katedrze odbywa się defilada wojskowa pod Starostwem, a następnie akademia w sali kina Marzenie.

Listopad 1927

Na inauguracji kolejnego sezonu Tarnowskiego Towarzystwa Muzycznego występuje Egon Petri, niemiecki pianista i pedagog pochodzenia holenderskiego, wybitny interpretator dzieł J. S. Bacha i F. Liszta.

Dwa koncerty Chóru Cecyliańskiego z Krakowa pod dyrekcją założyciela o. Bernardino Rizziego.

Po śmierci Kasztanki marszałka Józefa Piłsudskiego, która przeziębiła się podczas Święta Niepodległości książę Roman Sanguszko ofiarował marszałkowi ogiera pełnej krwi ze swojej stadniny.

3 grudnia 1927

Przy skromnej widowni odbywa się koncert Karola Szymanowskiego z towarzyszeniem skrzypaczki Ireny Dubiskiej. Wpływ na to miały wysoka cena biletów z powodu 35-procentowego podatku widowiskowego pobieranego przez Magistrat oraz przedstawienie tarnowskiego Towarzystwa Muzycznego, odbywające się w tym samym czasie.

6 grudnia 1927

W Tarnowie odbywa się zjazd rabinów z Małopolski Zachodniej. Zdecydowano, że Żydzi ortodoksi podczas najbliższych wyborów parlamentarnych poprą listę rządową BBWR (Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem). Porozumienie obozu prorządowego i ortodoksyjnych ugrupowań żydowskich w Tarnowie przetrwa 20 lat.

11 grudnia 1927

Koncert z okazji 77. rocznicy śmierci generała Józefa Bema w wykonaniu orkiestry 16. Pułku Piechoty i chóru Towarzystwa Muzycznego (E. Tukacz – skrzypce, Helena Silbigerowa – fortepian).

1927

Działalność rozpoczyna Gimnazjum i Liceum Towarzystwa „Safa Berura" z hebrajskim językiem nauczania. W 1937 roku przenosi się ono z budynku Towarzystwa przy ul. św. Anny 10 do nabytego budynku szkolnego przy ul. Topolowej (dzisiaj ul. S. Westwalewicza).

1927-29

W tych latach w II Gimnazjum jako nauczyciel historii pracuje jego absolwent Władysław Czapliński. Urodzony 3 października 1905 roku w Tuchowie profesor Czapliński był jednym z najwybitniejszych znawców historii Polski i Danii w XVII wieku. Zmarł 17 sierpnia 1981 roku we Wrocławiu.

1 stycznia 1928

W Tarnowie ukonstytuowało się koło Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR). W jego skład weszły Związek Naprawy Rzeczpospolitej, Partia Pracy, Związek Legionistów Polskich i Związek Powstańców Śląskich. Przewodniczącym został Józef Berszakiewicz.

Luty 1928

W Tarnowie powstaje powiatowe koło Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, organizacji jednoczącej ugrupowania kombatanckie. W 1935 roku było już ich 11. Dzięki osobie Franciszka Kruszyny była to jedna z najaktywniejszych prorządowych organizacji w Tarnowie.

4 marca 1928

W okręgu tarnowskim do sejmu wybrani zostają: Wincenty Witos, Jan Brodacki i Henryk Krzciuk z PSL „Piast", Adam Ciołkosz z PPS, Władysław Byrka i Karol Jarosz z BBWR, ks. Jan Czuj ze Stronnictwa Katolicko-Ludowego.

18 marca 1928

Ze sztuką „Samson i Dalila" Svena Langego w sali TG Sokół występuje trupa teatralna Stefana Jaracza.

Marzec 1928

W ramach Towarzystwa Muzycznego powstaje orkiestra symfoniczna pod kierownictwem kapelmistrza orkiestry 16 pp. Porucznika Józefa Ciapskiego. Pierwszy występ orkiestry uświetnił uroczystości z okazji imienin marszałka J. Piłsudskiego. Debiut koncertowy orkiestry, z utworami m.in. W. A. Mozarta, F. Schuberta i S. Moniuszki, nastąpił 7 maja tego roku. Orkiestra Towarzystwa Muzycznego występowała przeważnie raz na miesiąc w sali kinoteatru „Marzenie", albo w sali Kasyna, najczęściej z udziałem miejscowej siły śpiewaczej.

4 kwietnia 1928

Ukazuje się pierwszy numer „Tygodnika Żydowskiego", poczytnego organu prasowego tarnowskich syjonistów. Ostatni numer wyszedł 25 sierpnia 1939 roku.

28 kwietnia 1928

Trzy samoloty z 2 pułku lotnictwa stacjonującego w Rakowicach pod Krakowem wykonały serię zdjęć lotniczych Tarnowa, które zostały wykorzystane później w monografii Tarnowa autorstwa Zdzisława Simche.

11-12 maja 1928

Komisja ministerialna objeżdża odcinki Wisły i Dunajca podlegające Zarządowi Dróg Wodnych w Tarnowie, m.in. w celu obejrzenia terenu u ujścia Białej do Dunajca , gdzie planowany był port rzeczny.

13 maja 1928

Wiceburmistrz Herman Mütz zwołuje do hotelu Soldingera zebranie założycielskie Żydowskiej Partii Ludowej, która ma zająć się ekonomicznymi, kulturalnymi i religijnymi sprawami Żydów, tworząc polityczne centrum pomiędzy syjonistami a ortodoksami. Nowa partia zorganizowana praktycznie tylko ze względu na zbliżające się wybory kahalne i samorządowe była gwałtownie zwalczana przez syjonistów, którzy m.in. w połowie października tego roku uzbrojeni w kije rozbili wiec ŻPL.

14 maja 1928

Umiera Mordechaj Dawid Brandstätter (ur. 14 lutego 1844 r. w Brzesku), znany prozaik hebrajski, tłumaczony na język jidysz, polski, niemiecki, rosyjski, angielski. Od 16 roku życia mieszkał i tworzył w Tarnowie. Pobożni tarnowscy Żydzi uważali go za heretyka, ale szanowali. Mordechaj Dawid był dziadkiem Romana Brandstaettera. Pochowano go na cmentarzu żydowskim.

Maj 1928

Nakładem miasta wydana zostaje praca monograficzna Zdzisława Simchego, *Tarnów i jego okolice.*

16 maja 1928

Rada Miejska w Tarnowie podejmuje uchwałę o przymusowym włączeniu do Tarnowa Chyszowa, Dąbrówki Infułackiej, Gumnisk, Klikowej, Rzędzina i Świerczkowa. Uchwała o „wielkim Tarnowie" nie została jednak zrealizowana.

12 lipca 1928

Tygodnik „Hasło" informuje że władze wojskowe podjęły decyzję o budowie w Klikowej lotniska z warsztatami i szkołą pilotów. Budowa lotniska ma się odbywać pod zarządem gminy Tarnów. Rząd wyasygnował 12 milionów złotych jako pożyczkę dla miasta na ten cel. Wojsko ma płacić miastu za dzierżawę w celu zamortyzowania pożyczonej sumy. Po 30 latach lotnisko miało przejść na własność państwa.

Lipiec 1928

W związku z zamierzoną budową linii kolejowej Kielce – Busko – Tarnów w Kielcach utworzono komitet organizacyjny budowy. Zamierzano także powołać Towarzystwo Akcyjne tej inwestycji. Most kolejowy przez Wisłę zbudowany miał być w Mędrzechowie. Inwestycję zamierzano ukończyć w ciągu trzech lat.

Zakończono gruntowną przebudowę wnętrz budynku Starostwa według projektu inż. Jana Müllera.

Ukończono budowę efektownego muru z reklamami świetlnymi przy Browarze Piwnym Romana Księcia Sanguszki od strony ulicy Krakowskiej.

28 września – 7 października 1928

Uroczyste obchody 10-lecia SKS Tarnovia. W jego ramach odbyły się m.in.: turniej piłkarski wszystkich zespołów miejscowych o puchar ufundowany przez jubilatkę, turniej tenisa ziemnego Tarnów – Kraków na kortach Żydowskiego Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego „Samson", zawody lekkoatletyczne kobiet z udziałem kilkunastu reprezentantek Polski, zawody koszykówki oraz mecz weteranów Tarnovii z weteranami Samsona.

30 września 1928

Wśród pracowników Państwowej Fabryki Związków Azotowych powstaje klub sportowy Tarno-Azot (od 1952 Zakładowy Klub Sportowy Unia Tarnów).

W wydawnictwie Zygmunta Jelenia ukazuje się „Przewodnik po Tarnowie" autorstwa Zygmunta Rapaporta.

4 października 1928

Przy ulicy Krzyskiej na Zawalu otwarto nowy cmentarz komunalny.

15 października 1928

Pomiędzy Rzędzinem, Tarnowem a Państwową Fabryką Związków Azotowych zaczęły kursować regularnie dwa autobusy marki Mercedes-Benz zakupione przez Magistrat. Z tej firmy miasto zakupiło też beczkowóz z pompą strażacką. Miesiąc później autobusy zostały oddane do producenta do naprawy ze względu na zbyt słabe podwozie.

20 października 1928

Budowę Państwowej Fabryki Związków Osobowych odwiedzają prezydent Ignacy Mościcki, minister przemysłu i handlu Eugeniusz Kwiatkowski oraz minister skarbu Czesław Klamer.

10-11 listopada 1928

W Tarnowie uroczyste obchody 10-lecia niepodległości Polski. Odbywają się akademie, capstrzyki, marsze, koncerty, rauty i zabawy taneczne. Ulice miasta są udekorowane.

29 listopada 1928

Otwarcie w Sali TG Sokół Wystawy Ruchomej Przemysłu Polskiego.

1928

W Parku Miejskim wzniesiono mauzoleum generała Józefa Bema, zaprojektowane przez Adolfa Szyszko-Bohusza. Ten początkowo chciał, aby stanęło ono na centralnym klombie, ale przekonany przez władze miasta, że to miejsce rozrywki tarnowian jest nieodpowiednie zgodził się na wysepkę na dawnym stawie. Projekt utrzymany był w charakterze rzymskiej architektury, zarówno dla nawiązania z tradycjami architektury rzymskiej w Syrii, jak również dla utrzymania się w klasycystycznym stylu budownictwa początku XIX wieku, czyli epoki, w której żył i działał Bem.

Rada Miejska nadaje bezimiennym ulicom Tarnowa nadaje nazwy: (na Strusinie) Kazimierza Pułaskiego, Aleksandra Fredry, Joachima Lelewela, Zygmunta Kraszewskiego, Grunwaldzka, Monopolowa, Fabryczna, Wodna, (na Grabówce). Spadzista, Krawiecka, Jasna, Do Prochowni, Długa, Graniczna i Ukośna, na Zawalu Berka Joselewicza. Postanowiono także ulicę Bema od Słowackiego nazwać Sandomierską, przemianować Małą Strusinę na ulicę Gabriela Narutowicza.

Tarnovia staje się samodzielnym klubem sportowym z sekcjami tenisa stołowego, tenisa ziemnego, koszykówki i bokserską. Grając w okresie międzywojennym w krakowskiej klasie „A" (nie istniała liga ogólnopolska), tylko raz w 1932 roku Tarnovia spadła do klasy „B" – na jeden sezon. Od 1936 roku po zmianie systemu rozgrywek w 1939 roku Tarnovia zajmowała 5 miejsce na 11 drużyn ligi okręgowej. Na boisku Tarnovii gościły drużyny z Węgier, Czech i Austrii.

Powstaje parafia Kościoła polskokatolickiego, nieuznawanego przez władze państwowe. Pierwszym proboszczem był ks. Adam Jurgielewicz, późniejszy biskup. Kościół parafialny zbudowano prawdopodobnie w latach 30. XX wieku na Grabówce, w miejscu dzisiejszego skrzyżowania ul. Jasnej ze Słoneczną.

Ferdynand Spiryk, kapelmistrz miejscowego 5. Pułku Strzelców Konnych zakłada w Państwowej Fabryce Związków Azotowych orkiestrę dętą istniejącą do dzisiaj.

W kamienicy Piszów przy ul. Katedralnej 3 otwarto pierwszy w Tarnowie salon samochodowy „Auto-Palais", czyli przedstawicielstwo Forda na Tarnów, należące do Eugeniusza Hejdy ze Lwowa (obecnie siedziba Archiwum Diecezjalnego).

Urodzony w Tarnowie (10 stycznia 1906 r.) lekkoatleta Zdzisław Nowak zdobywa pierwszy ze swoich czterech tytułów mistrza Polski w skoku w dal i startuje w tej konkurencji na olimpiadzie w Amsterdamie.

Warszawska wytwórnia filmowa M-Studio na zlecenie władz miasta nakręciła film pt. *Tarnów miasto przemysłowe*.

W artykule opublikowanym w czasopiśmie „Bellona" Roman Starzyński proponuje nowy dwustopniowy podział administracyjny Polski z podziałem na 6 prowincji, w granicach których funkcjonować ma 25 województw, w tym nowo utworzone tarnowskie.

Luty 1929

W ciągu miesiąca kilkakrotnie odnotowano temperaturę minus 35.0^0C, a 11 lutego w Świerczkowie nad Dunajcem podobno nawet minus 43^0C.

16 czerwca 1929

W salach Muzeum Miasta Tarnowa otwarto pierwszą czasową ekspozycję malarstwa. Pokazano prace Józefa Edwarda Dutkiewicza, Tadeusza Jelenia i Ireny Serdy-Zbiegniewiczowej.

20 czerwca 1929

W wyborach samorządowych zwycięża Blok Mieszczański polsko-żydowski (BBWR, SKL i PPS Frakcja Rewolucyjna oraz wyjątkowo zjednoczeni na te wybory żydowscy prorządowi

ortodoksi, syjoniści i asymilatorzy z ŻPL H. Mützа) zdobywając 48 mandatów. Klęskę ponoszą socjaliści (PPS + Bund), którzy uzyskali 6 mandatów. Burmistrz Julian Kryplewski, bezpartyjny, kandydujący z list PPS, nie znalazł się nawet w składzie Rady Miejskiej.

25 czerwca 1929

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych połączono w jedną jednostkę administracyjną podtarnowskie gminy Dąbrówkę Infułacką i Świerczków, nadając im nazwę Mościce, aby w ten sposób uczcić inicjatora i współautora budowy Państwowej Fabryki Związków Azotowych, prezydenta Ignacego Mościckiego. Mimo prowadzonych rozmów nie doszło wtedy do skutku przyłączenie Mościc do miasta i utworzenia „wielkiego Tarnowa". Wiadomo, że w rozmowach gminy Gumniska i Rzędzin zgodziły się na połączenie z Tarnowem. Rzędzin postawił jednak warunek: przedłużenia linii tramwajowej i budowy siedmioklasowej szkoły powszechnej, a Gumniska oprócz linii tramwajowej przeprowadzenia ulicy koniecznie z chodnikami. Tych warunków nie udało się wypełnić.

30 czerwca 1929

Do Tarnowa z Aleppo w Syrii sprowadzono prochy generała Józefa Bema. Całe przedsięwzięcie odbyło się pod patronatem państwowym. Tarnowski Komitet Sprowadzenia do Kraju Zwłok Gen. J. Bema z burmistrzem Julianem Kryplewskim na czele zajął się przede wszystkim budową mauzoleum, którego projekt zlecono Adolfowi Szyszko-Bohuszowi, rektorowi Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Mauzoleum miało stanąć w centrum stawu odtworzonego po zasypaniu w 1913 roku. Pociąg ze szczątkami bohatera Polski, Węgier i Turcji po długiej drodze przybył z Krakowa do jego rodzinnego miasta. Przy ulicach stały szpalery umundurowanych kolejarzy, strzelców, harcerzy. Ostatnia droga generała rozpoczęła się przy dźwiękach *Warszawianki*. Laweta z trumną otoczona oficerami przejechała przez bramę triumfalną (projektu Witolda Giżberta-Studnickiego) ustawioną u wylotu ul. Krakowskiej. Ulicami Wałową i Piłsudskiego kondukt dotarł do Ogrodu Strzeleckiego, gdzie trumnę wzięli na swoje ramiona oficerowie. W sarkofagu złożono oprócz trumny cztery urny z ziemią: spod domu rodzinnego, spod Igań i Ostrołęki, z 63 historycznych województw Węgier i z 28 miejscowości Siedmiogrodu. Uroczystość zakończyła honorowa salwa artylerii.

3 lipca 1929

Otwarto Główny Skład Win Mszalnych Norberta Lippóczego. W najlepszym 1939 roku sprowadza do Tarnowa 600 hektolitrów wina butelkowanego na miejscu.

7 września 1929

Powołano do życia Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Tarnowie (inicjatorzy: Zdzisław Simche, Leszek Dziama i C. Łagiewski). Głównym celem TPN była publikacja prac poświęconych dziejom miasta, gromadzenie dzieł i eksponatów związanych z miastem.

16 maja – 30 września 1929

Podczas Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu pierwsze miejsce zajmuje stadnina koni arabskich z Gumnisk księcia Romana Sanguszki. Po Janowie Podlaskim była to największa stadnina koni czystej krwi arabskiej w Polsce.

1 października 1929

Rada Miejska wybiera jednogłośnie na burmistrza Michała Skowrońskiego, prezesa Rady Powiatowej BBWR. Wiceburmistrzem zostaje ponownie Herman Mütz.

5 października – 20 grudnia 1929

Trwa rozruch Państwowej Fabryki Związków Azotowych.

Grudzień 1929

Artyści Opery Warszawskiej wystawiają operę *Madame Butterfly* G. Pucciniego.

18 stycznia 1930

Biskup Leon Wałęga dokonuje uroczystego poświęcenia Państwowej Fabryki Związków Azotowych po dwuletniej budowie. W uroczystości otwarcia Fabryki uczestniczy inicjator jej budowy prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki. Trwa dalej budowa osiedla przyfabrycznego o regularnej kompozycji, wkomponowanej w obszary zieleni (miasto-ogród).

4 stycznia 1930

Staraniem Towarzystwa Muzyczne w Sali TG Sokół odbył się pierwszy wieczór kabaretowy, na który licznie przybyła tarnowska publiczność. Przedstawienie wykonane siłami członków kółka amatorskiego towarzystwa spotkało się z wielkim uznaniem.

29 stycznia 1930

Samobójczą śmiercią na strzelnicy Ogrodu Strzeleckiego ginie architekt i przedsiębiorca inżynier Jan Müller, właściciel willi Ludomiła przy ul. Nowy Świat 48. Wyrokiem sądu została ona zarekwirowana na poczet spłaty jego długów wobec państwa. Müller był jednym z wierzycieli Samuela Engelhardta, którego oszukańcze bankructwo zatrzęsło życiem gospodarczym miasta. Przywieziony przez policję z Wiednia Engelhardt stanął przed tarnowskim sądem już w kwietniu tego roku. Sprawa zakończyła się ugodą między nim a pozostałymi wierzycielami.

11 lutego 1930

W sali Rady Powiatowej odbywa się spotkanie organizacyjne odbywa się zebranie organizacyjne Koła Przyjaciół Strzelca. Prezesem wybrany zostaje generał brygady w stanie spoczynku Czesław Szymiczek.

1 marca 1930

W salach TG Sokół odbywa się „reduta", która zgromadziła wielką liczbę miłośników karnawałowej zabawy. Największe uznanie zyskały kostiumy bociana, kotka, damy sercowej, hiszpanki, słonecznika i pierocika. Do tańca przygrywała orkiestra 16 Pułku Piechoty.

7 marca 1930

Sześćsetna rocznica założenia miasta Tarnowa. Z tej okazji Magistrat na wniosek radnego Hajdukiewicza wyznacza stypendia dla uczniów szkół powszechnych i przemysłowych. Ponadto nakładem miasta wydana zostaje praca monograficzna Anieli Piszowej pt. *600-lecie Tarnowa. Opowiadanie popularne*. Towarzystwo Przyjaciół Nauk zorganizowało okolicznościową sesję naukową.

8 marca 1930

Szlagiery Warszawy prezentują w Sali TG Sokół Hanka Ordonówna i Eugeniusz Bodo z zespołem teatru rewiowego „Morskie Oko" z Warszawy. Hanka Ordonówna występowała jeszcze w Tarnowie 7 lutego 1931, 3 lutego, 26 listopada 1933 i we wrześniu 1934 roku w Domu Żołnierza.

16 marca 1930

W Tarnowie występuje „drugi zespół" teatru eksperymentalnego „Reduta" pod dyrekcją Juliusza Osterwy ze sztuką autorstwa Juliusza Słowackiego pt. Maria Stuart.

19 marca 1930

Przystrojony Tarnów świętuje imieniny marszałka Józefa Piłsudskiego. Wieczorem 18 marca odbyły się capstrzyki orkiestr wojskowych i cywilnych. W dniu imienin po mszy św. w katedrze i defiladzie przed gmachem Starostwa do tłumów zebranych na placu Kazimierza Wielkiego przemówił radny Kazimierz Wojciechowski, nauczyciel II Gimnazjum.

Kwiecień 1930

Począwszy od ulicy Ogrodowej (dzisiaj Bema) Rozpoczęto prace przy zasypywaniu kanału Młynówka o jeszcze średniowiecznej genezie.

Przed tarnowskim sądem okręgowym staje Maurycy Beinisch, który kilka lat wcześniej podając się za doktora medycyny założył w Tarnowie dom handlowy pod nazwą Chemicalium. W 1927 roku zaczął puszczać sfałszowane weksle. W następnym roku pojawił się w Łodzi, gdzie przedstawiając się jako przedstawiciel nieistniejącej firmy norweskiej, rozprowadzał na całą Polskę tran, którym okazał się olej mineralny wydobywany w Gliniku Mariampolski. Wreszcie z Tarnowa udał się do Wiednia. Tam podając się za profesora chemii Natana Wurzela zaczął starać się o rękę córki bogatego kupca z Rumunii, od którego wyłudził znaczne sumy. Ostatecznie sąd skazał go na pięć lat ciężkiego więzienia, z którego wyszedł po trzech latach w ramach amnestii.

1 maja 1930

Dyrektorem szpitala powszechnego zostaje Wilhelm Türschmid, wszechstronny lekarz klinicysta. W latach 1933-1939 dokonał rozbudowy szpitala. Zmarł 19 czerwca 1942 roku w KL Auschwitz.

13 maja 1930

Fabrykę w Mościcach odwiedza generalny dyrektor trustu zakładów azotowych w Japonii.

28 maja 1930

Rada Miejska po ogłoszeniu negatywnego wyniku kontroli przeprowadzonej przez Urząd Wojewódzki w Krakowie (zbyt duża liczba urzędników samorządowych, brak u nich odpowiednich kwalifikacji) wyraża pełne zaufanie do burmistrza Michała Skowrońskiego.

Czerwiec 1930

Na strzeleckich zawodach w Toruniu o mistrzostwo armii kapral Pilch z 16 Pułku Piechoty zdobywa pierwsze miejsce i tytuł mistrza armii.

12-13 czerwca 1930

W Tarnowie obraduje V Zjazd Delegatów Związku Muzeów w Polsce. Podczas zjazdu przyjęto statut związku, ustanowiono stałe „biuro zjazdów muzeologów Polski" z siedzibą w Krakowie" oraz zmieniono nazwę organizacji ze Związku Polskich Muzeów na Związek Muzeów w Polsce. W pierwszy dniu zjazdu jego uczestnicy goszczeni byli obiadem w gumniskim pałacu księcia Romana Sanguszki. Sfinansował on także wydanie „Pamiętnika" tego zjazdu wydanego pod redakcją Mikołaja Piotrowskiego, kierującego archiwum sanguszkowskim, który na tym zjeździe przedstawił „tarnowskie" akwarele i rysunki Zygmunta Vogla.

17 czerwca 1930

Na dworcu kolejowym w Krakowie pobity zostaje Adam Ciołkosz. Sprawcami byli Eugeniusz Pyszyński, przywódca rozłamowej prorządowej tarnowskiej PPS, dawna Frakcja Rewolucyjna, i jego towarzysz Adam Czuma. Następnego dnia członkowie milicji PPS wybili szyby w lokalu PPSdFR i pobili jednego z jej działaczy. W kolejnych dniach dochodziło do nowych aktów przemocy.

28 czerwca 1930

Oddano do użytku nowy gmach Sądu Okręgowego przy ul. św. Marcina (obecnie ul. J. Dąbrowskiego 27), budowanego od 17 lat (proj. Ludwik Wojtyczko, S. Żeleński, P. Jurkiewicz).

29 czerwca 1930

Umiera cadyk Arie Leibusz Halberstam, otaczany przez Żydów powszechnym szacunkiem ze względu na wielką talmudyczną wiedzę i arystokratyczne pochodzenie. Halberstam wykładał w synagogach, a szczególnie w Synagodze Nowej, tworząc prężny ośrodek religijny i talmudyczny.

Czerwiec 1930

Z inicjatywy doktora Edwarda Szalita otwarto w Ogrodzie Strzeleckim „plac zabawowy" dla dzieci.

4 września 1930

W tarnowskiej sali „Sokoła" występuje Ada Sari. Ponownie wystąpiła w kwietniu 1934 roku i w maju 1935 roku.

9/10 września 1930

Wśród jedenastu polskich polityków oskarżonych o „przygotowywanie zamachu w celu obalenia rządu" i aresztowanych znaleźli się Adam Ciołkosz i Wincenty Witos. W Tarnowie odbyła się demonstracja socjalistów przeciwko tym aresztowaniom. Podżegany przez komunistów tłum obrzucił kamieniami policjantów broniących gmachu starostwa. Ciołkosza zwolniono za kaucją 24 grudnia tego roku. Proces rozpoczął się dwa lata później.

1 października 1930

Fabrykę w Mościcach w towarzystwie ministra przemysłu i handlu Eugeniusz Kwiatkowskiego zwiedzają minister rolnictwa Belgii Henri Baels oraz dyrektor norweskiego koncernu Aubert. Na drugi dzień goście odwiedzili księcia Romana Sanguszkę, który pokazał im swoją stadninę w Gumniskach.

Instytut Muzyczny w Tarnowie otwiera przedszkole muzyczne dla dzieci od lat czterech. Przedszkolem działającym przy ul. Wałowej 10 w sali Towarzystwa Muzycznego kieruje Maria Wernicka prowadząca zajęcia metodą nauczania rytmiki opracowaną przez Emila Jacques-Dalcroze'a. W tym czasie do klasy śpiewu prowadzonej przez Instytut Muzyczny pozyskano Ludwikę Marek-Onyszkiewiczową, znaną śpiewaczkę operową i pedagog z Krakowa.

9 października 1930

Tarnów odwiedza delegacja oficerów artylerii węgierskiej na czele z pułkownikiem Gézą Magasházy, dowódcą dywizjonu artylerii im. Generała Józefa Bema w Budapeszcie. Gościom towarzyszyli oficerowie z 1 Dywizjonu Artylerii Konnej im. gen. Józefa Bema w Warszawie. Węgierscy i polscy oficerowie złożyli dwa wieńce na mauzoleum Bema w

Ogrodzie Strzeleckim. Na śniadaniu w kasynie 16 pułku piechoty pułkownik Magasházy przemawiał po łacinie a pułkownik Zygmunt Myszkowski po francusku. Następnie goście zwiedzili Mościce i stadninę Sanguszki w Gumniskach.

8 listopada

Koncert wiolonczelistki Zofii Adamskiej i skrzypka Adolfa Billiga zorganizowany przez Instytut Muzyczny w sali kasyna miejskiego przy Wałowej 10.

16 i 23 listopada 1930

Przedterminowe wybory do Sejmu i Senatu RP. Posłami ziemi tarnowskiej z ramienia BBWR zostają Ignacy Starzyk, Karol Jarosz i ks. Jan Czuj. Wincenty Witos otrzymuje mandat z listy państwowej, podobnie jak przebywający w areszcie Adam Ciołkosz.

Listopad 1930

Ukończono skwer przy ulicy św. Anny.

W 42 numerze „Hasła" Józef Edward Dutkiewicz (dr. J. D) pisze o odkryciach w budynku byłego Sądu Okręgowego przy ulicy Bernardyńskiej:

Po usunięciu podłogi i przekopywaniu ziemi, znaleziono zemszałe resztki trumien i kości, nieco niżej zaś szczątki sklepień podziemi [...]. W pewnem miejscu odkryto w grubości muru, nienaruszone kręte schody, prowadzące na dach, na ścianach zaś z pod tynku wydobyto łuki okien gotyckich i tęczy, wreszcie najciekawsze: duży fragment malowidła ściennego. Na razie na podstawie powierzchownych oględzin dało się ustalić, że górna późniejsza warstwa malowidła o motywach barokowych może pochodzić z XVII w. pod nią jednakowoż ukazuje się warstwa dolna wcześniejsza, której i staranne i troskliwe oczyszczenie pozwoli niewątpliwie na dokładniejsze określenie wieku i stylu.

W związku z tymi odkryciami i zainteresowaniem, jakie wzbudził wśród mieszkańców Tarnowa ten historyczny budynek „w kołach magistratu" powstał projekt, aby wykupić go z rąk prywatnych, odrestaurować „w duchu stylu" i przenieść tam z ratusza biura magistratu, który wówczas mógłby być oddany na pomieszczenie muzeum.

27 grudnia 1930

Po rezygnacji burmistrza Michała Skowrońskiego i rozwiązaniu Rady Miejskiej odbywa się posiedzenie Tymczasowego Zarządu Miasta pod przewodnictwem komisarza rządowego Adama Marszałkowicza, który zapowiada sanację finansów miasta. Wicekomisarzem zostaje Herman Mütz, którego 19 czerwca 1932 roku zastępuje Edward Szalit.

1930

Tarnów liczy 35 347 mieszkańców i 2 184 budynków mieszkalnych.

Wybudowano czynszowe domy miejskie z udziałem Towarzystwa Osiedli Robotniczych na Pogwizdowie przy ul. J. Dwernickiego (proj. Witold Giżbert-Studnicki).

1 lutego 1931

Dyrektorem naczelnym Państwowej Fabryki Związków Azotowych zostaje dotychczasowy minister przemysłu i handlu Eugeniusz Kwiatkowski, który wraz z rodziną zamieszkał w Mościcach. W 1935 roku powołany został na ministra skarbu i wicepremiera Rzeczypospolitej.

Luty 1931

Zawiązuje się komitet budowy pomnika marszałka Józefa Piłsudskiego w Tarnowie.

10 marca 1931

Rozporządzeniem wojewody krakowskiego rozwiązany zostaje Zarząd Kahału Tarnowskiego, a komisarzem mianowany dr S. Silbiger. Przyczyną rozwiązania były „niemożliwe stosunki partyjne tam panujące", a przede wszystkim zła gospodarka finansowa majątkiem gminy wyznaniowej i wydawanie pieniędzy na cele nie przewidziane w budżecie, co wykazała rewizja.

1 kwietnia 1931

W Klikowej pod Tarnowem otwarto nową rzeźnię miejską zajmującą się ubojem żywca i przechowywaniem mięsa w chłodniach. Bardzo kosztowna inwestycja ma m.in. zapewnić zatrudnienie osobom zwolnionym z pracy po zbudowaniu PFZA.

13 kwietnia 1931

Radny Adam Ciołkosz z delegacją bezrobotnych udaje się do komisarza miasta Adama Marszałkowicza i starosty Zygmunta Döllingera, aby złożyć postulaty zatrudnienia przez Magistrat większej liczby bezrobotnych i wypłacenia zasiłków najbardziej potrzebującym.

15 kwietnia 1931

Adam Ciołkosz z grupą około dwustu bezrobotnych udaje się do Magistratu i Starostwa, aby ponownie zażądać zatrudnienia większej liczby bezrobotnych. Ostatecznie wicekomisarz Herman Mütz obiecuje zatrudnienie 40 osób a starosta jeszcze tego samego dnia zwołuje konferencję przemysłowców, którzy po jego namowie deklarują zatrudnienie 200 osób.

16 kwietnia 1931

Adam Ciołkosz ponownie przychodzi do Magistratu na czele delegacji bezrobotnych z listą 268 osób, zaś wicekomisarz Herman Mütz deklaruje, że wszyscy zostaną zatrudnieni.

17 kwietnia 1931

W tygodniku „Hasło" zapowiedziano przeniesienie placu targowego z Burku na Kapłonówkę. W pobliżu tego drugiego placu z inicjatywy Karola Szancera i jego kosztem wzdłuż ulicy Warzywnej i Kołłątaja zaczęto budować hale targowe, obejmujące kilkadziesiąt sklepów, restaurację i mieszkanie dla zarządcy. Na Burku w przyszłości także miały „powstać hale spożywcze, do których sprowadzą się przekupnie z Rynku. W około zaś Ratusza powstanie estetyczny skwer i po odnowieniu starych budowli na Rynku, będzie to jedna z najpiękniejszych części naszego miasta".

12 maja 1931

Do Gumnisk po trwającej od listopada ubiegłego roku podróży po krajach arabskich wraca Bogdan Ziętarski, kierownik stadniny księcia Romana Sanguszki. Podróżował wraz z niemieckim znawcą Beduinów i koni arabskich Carlem Raswanem. Po obejrzeniu tysięcy koni zakupił i przywiózł do Polski pięć ogierów, uznanych później za epokowe reproduktory, w tym słynnego ogiera Kuhailana Haifi, i cztery klacze. Roman Sanguszko był przed drugą wojną światową jedynym na świecie hodowcą sprowadzającym konie dla odświeżenia krwi wprost z krajów arabskich.

26 maja 1931

Umiera Adam de Kopff, właściciel apteki „Pod Srebrnym Orłem" przy pl. Sobieskiego, wieloletni prezes Tarnowskiego Towarzystwa Muzycznego (ur. 1875).

10 czerwca 1931

Powstaje oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Tarnowie, którego założycielem i pierwszym prezesem zostaje Zdzisław Simche.

28 czerwca 1931

Z inicjatywy Rady Powiatowej BBWR odbyła się uroczystość odsłonięcia Grobu Nieznanego Żołnierza, wykonanego według projektu Bronisława Kulki. Była ona częścią wielkiej manifestacji związanej z sytuacją w Wolnym Mieście Gdańsku (jednostronne wymówienie przez Senat WMG prawa o korzystaniu przez polskie okręty z gdańskiego portu i prowokacje niemieckich bojówek).

W ostatnich dniach czerwca oddano do użytku dworzec autobusowy przy pl. Wolności (dzisiaj ul. J. Goslara), zaprojektowany przez Kazimierza Wojewskiego, dyrektora budownictwa miejskiego w Tarnowie (zm. 1937). Z dworca odjeżdżały autobusy do Jasła, Mielca, Borusowej, Tarnobrzega, Ryglic, Krosna i Stopnicy oraz sezonowo autobusy PKP do Nowego Sącza i Szczawnicy.

W Tarnowie odbywa się okręgowy zjazd delegatów i mężów zaufania (około 8 tysięcy osób) Stronnictwa Ludowego z udziałem prezesa Rady Naczelnej Wincentego Witosa, którzy zadeklarowali przejście do zaostrzonej walki z rządem.

16 lipca 1931

Rozpoczyna się strajk w czterech tarnowskich cegielniach (Konstancja, Mieszczanka, Tarnowianka i Sommera w Krzyżu). Za namową Adama Ciołkosza ich pracownicy utworzyli wcześniej Oddział Robotników Ceramicznych przy Centralnym Związku Robotników Budowlanych.

21 lipca 1931

W objętej strajkiem cegielni „Konstancja" urzędnicy i łamistrajkowie pod osłoną policji załadowali dwa wagony dachówek. Kiedy na tor bocznicy wjechała lokomotywa strajkujący łącznie z Adamem Ciołkoszem położyli się na torach. Lokomotywa została cofnięta, ale wezwana przez dyrekcję policja siłą usunęła strajkujących z torów. Doszło do pobicia dwóch osób przez policję. Na wieść o tych wydarzeniach do Domu Robotniczego przy ulicy Goldhammera przyszło kilkuset robotników domagających się proklamowania w Tarnowie strajku generalnego, ale zgromadzenie zostało rozwiązane przez policję. Robotnicy śpiewając „Czerwony sztandar" udali się do cegielni „Konstancja". Następnego dnia państwowy inspektor pracy rozpoczął rozmowy z pracodawcami strajkujących ceglarzy. 23 lipca odbyła się demonstracja przed bramą pałacu w Gumniskach. Ostatecznie właściciele cegielni zgodzili się na podwyżki w skali 10-15 procent. Najtrudniejsze rozmowy były w cegielni „Konstancja", gdzie dyrekcja odmawiała podpisana umowy zbiorowej i uznania interwencji inspektora pracy. Tam strajk trwał do 4 sierpnia. Ostatecznie zgodzono się na kilkuprocentową pożyczkę.

1 sierpnia 1931

W Tarnowie umiera Mykoła Junakiw, generał pułkownik Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, przewodniczący Wyższej Rady Wojskowej. Pochowano go na cmentarzu komunalnym w Krzyżu w asyście kompanii honorowej Wojska Polskiego.

8-9 sierpnia 1931

Tarnów staje się miejscem Ogólnopolskiego X Zjazdu Legionistów Polskich. Przyjechało około 10 tys. osób, w tym najważniejsze osobistości życia politycznego Polski oraz najwyżsi dowódcy Wojska Polskiego, m.in. prezydent Ignacy Mościcki, premier Aleksander Prystor, marszałek Sejmu RP Kazimierz Świtalski i marszałek Edward Śmigły-Rydz. W drugim dniu zjazdu w Pomniku Nieznanego Żołnierza złożono ziemię z grobów żołnierskich: z Cmentarza Legionistów w Łowczówku, z grobu kapitana Jakuba Bojarskiego poległego w 1914 roku pod Łowczówkiem oraz z grobu porucznika Stanisława Króla-Kaszubskiego, wziętego do niewoli pod Łowczówkiem i powieszonego przez Rosjan w 1915 roku w Pilźnie.

19 września 1931

Po interwencji oddziału tarnowskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego – Touring Klubu u profesora Władysława Szafera, delegata Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenie Publicznego do spraw ochrony przyrody władze województwa zakazują gminie i miastu Ciężkowice budowy kamieniołomu na skałach w pobliżu miasta. Tarnowski PTK przygotowuje też dokumentację do wniosku o utworzenie na ciężkowickich skałkach rezerwatu przyrody.

6 października 1931

W ratuszu odbywa się ostatnie posiedzenie rady przybocznej komisarza rządowego. Jeszcze w tym roku biura Magistratu przeniesione zostały na ul. Bernardyńską 24, do zakupionego przez miasto budynku dawnego sądu, a pierwotnie kościoła bernardyńskiego.

18 października 1931

Biskup Leon Wałęga dokonuje poświęcenia rzymsko-katolickiej kaplicy w Mościcach zbudowanej za składek pracowników Państwowej Fabryki Związków Zawodowych.

31 października 1931

Konstytuuje się Zbór Kościoła Chrześcijan Baptystów w Tarnowie. Pierwsze nabożeństwa odbywają się w mieszkaniu przewodniczącego zboru Andrzeja Adamczyka przy ul. Brama Pilzneńska. Pierwszym pastorem zostaje Alfred Kurzawa.

20 grudnia 1931

W salach ratuszowych otwarto wspólną wystawę Muzeów Diecezjalnego i Miasta Tarnowa, kierowanych przez ks. Stanisława Bulandę, a w domach za katedrą Muzeum Higieniczne założone z inicjatywy Edwarda Szalita (w następnym roku przeniesione na Krakowską 12) oraz Powiatowy Ośrodek Zdrowia z działami przeciwjagliczym, przeciwgruźliczym i przeciwwenerycznym. Powstał on z inicjatywy lekarza powiatowego Macieja Warędy jako jeden z pierwszych w Polsce ośrodków tego typu powołanych przede wszystkim do zapobiegania i zwalczania chorób o znaczeniu społecznym. Dzięki staraniom ks. Władysława Mysora z Diecezjalnej Rady Administracyjnej Ośrodek Zdrowia znalazł siedzibę w budynku dawnej szkoły przy katedrze.

25 grudnia 1931

W numerze „Hasła" z tego dnia w dziale „Czy wiecie że…" anonimowy autor napisał, że:

Podczas odnawiania ratusza zauważyłem w wykopach czynionych wokół ratusza pod słupy, jak dokopano się na głębokości około 0,5 m. fundamentów jakiejś starej budowli prawdopodobnie dawnego ratusza. Od- ległość fundamentów ód ścian obecnego ratusza, mogła wynosić około 2-2,5 m. b. Podczas budowy mostu żelbetowego i przeprowadzania kanalizacji na ul. N. P. Marji natrafiono na spadzistą drogę w kierunku Wątoku, zbudowaną z okrąglaków, oraz na przestrzenny fundament znajdujący się pod dnem Wątoku, zbudowany z głazów kamiennych. W czasie burzenia budynku poklasztornego o. Bernardynów, w którym ostatnio mieściło się więzienie, natrafiono pod ziemią na piwnice o gotyckiem sklepieniu, skąd wiódł korytarzyk popod ul. Bernadyńską w stronę budynku, gdzie mieszczą się obecnie biura Magistratu, a w szczególności sala kasy miejskiej. Sklepienia zostały zburzone, poczem piwnice i korytarzyk zasypano rumowiskiem i ziemią.

1931

Tarnów liczy 44 927 mieszkańców (wzrost o ponad 9 500 w ciągu 10 lat). W tej liczbie 19 330 (43 proc.) mieszkańców było wyznania mojżeszowego. 1 345 tarnowskich Żydów

podało polski jako język ojczysty, pozostali posługiwali się na co dzień jidysz albo hebrajskim. W Tarnowie mieszkało też 200 osób pochodzenia ukraińskiego. Spis wykazał ponadto 4 osoby narodowości czeskiej, 2 rosyjskiej i 2 białoruskiej.

Zbudowano kamienicę przy ul. Krakowskiej 25 według projektu Franciszka Mączyńskiego, będącą jednym z najciekawszych budynków lat 30. XX wieku w Tarnowie.

Powstaje Tarnowski Klub Szachowy z siedzibą przy ul. Wałowej 2.

Założono cmentarz w Klikowej.

Przy ul. Nowy Świat 33 Ryszard Sznajder zakłada laboratorium chemiczne, które zajmuje się głównie produkcją „Ratopaxu", wynalezionej przez niego kilka lat wcześniej trutki na szczury, cieszącej się uznaniem w wielu krajach.

13 stycznia 1932

W tzw. procesie brzeskim Adam Ciołkosz skazany zostaje na trzy lata więzienia i dziesięć lat pozbawienia praw obywatelskich za – jak stwierdził prokurator – przygotowywanie zamachu, „którego celem było usunięcie przemocą członków sprawującego w Polsce władzę rządu i zastąpieniu ich przez inne osoby, wszakże bez zmiany zasadniczego ustroju państwowego". Po uprawomocnieniu się wyroku w 1933 roku karę odbywał w więzieniach w Tarnowie, Krakowie i Nowym Wiśniczu. Zwolniono go jesienią 1934 roku. Wincenty Witos skazany na 1,5 roku więzienia przed zatwierdzeniem wyroku udał się na emigrację do Czechosłowacji.

12 lutego 1932

W pomieszczeniach Towarzystwa Rękodzielników „Gwiazda" oraz szkoły im. M. Kopernika otwarto Wystawę ruchomą prób i wzorów przemysłu krajowego pod patronatem Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Wśród wystawców znalazły się: miasto Tarnów, które zaprezentowało eksponaty związane z działalnością elektrowni, gazowni miejskiej i wodociągów i Centralny Zarząd Dóbr Księcia Romana Sanguszki, który wystawił produkowane w swoich fabrykach parkiety i meble, dachówki i cegły, kilka rodzajów piwa, produkty rolne i sadownicze, eksponaty ze szkółki drzewnej. Zobaczyć można było także wyroby ceramiczne z cegielni Władysława Bracha, ubrania z salonu krawieckiego Izraela Osterweila, wyroby uczniów szkół rzemieślniczych i zawodowych, a także wyroby artystyczne ślusarskie i blacharskie.

18 lutego 1932

Powstaje Tarnowskie Towarzystwo Miłośników Fotografii. W dniach od 17 kwietnia do 5 maja tego roku z inicjatywy TTMF w hotelu Bristol odbywa się Pierwszy Ogólnopolski Salon Fotografiki. Do ekspozycji zakwalifikowano 360 prac czołowych polskich fotografików.

28 marca - 6 kwietnia 1932

Sportowcy Żydowskiego Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego „Samson Tarnów" biorą udział w Igrzyskach Żydowskich w Tel Awiv, tzw. olimpiadzie machabejskiej, startując w reprezentacji żydowskiej klubów w Polsce. Wystąpiło w niej 390 sportowców żydowskich z 18 krajów. Polska drużyna zajęła pierwsze miejsce.

18 maja 1932

Tarnów odwiedza delegacja Ochotników Wojennych Italii z posłem do parlamentu włoskiego generałem Eugenio Coselchim. Goście spotkali się z członkami Związku Legionistów Polskich i „Strzelca", zwiedzili m.in. PFZA i folwarki księcia Romana Sanguszki. Gości miała witać na dworcu orkiestra Warsztatów Kolejowych. Ponieważ Włochy były krajem faszystowskim sprzeciwił się temu Związek Zawodowy Kolejarzy. W nocy poprzedzającej przyjazd ktoś ukrył część instrumentów i do występu nie doszło.

31 maja 1932

„Atak lotniczo-gazowy" w Tarnowie, czyli ćwiczenia obejmujące całe miasto i i jego instytucje na wypadek takiego właśnie ataku.

Maj 1932

Tarnowski Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego – Touring Klubu zostaje mianowany przez Państwową Radę Ochrony Przyrody zbiorową delegaturą tejże Rady na obszar powiatu tarnowskiego. Do zakresu działalności delegatury będzie należało czuwanie nad rezerwatem ochrony przyrody, jaki został niedawno ustanowiony w Ciężkowicach na terenie tamtejszych skałek piaskowcowych, a następnie roztoczenie ogólnej opieki nad przyrodą powiatu tarnowskiego.

6 czerwca 1932

Potężna burza z gradem wielkości orzechów włoskich przechodzi nad miastem i powiatem. W wielu budynkach, a szczególnie w inspektach grad tłucze szyby. Najbardziej ucierpiały zasiewy w Wielkiej Wsi, Zgłobicach, Koszycach Wielkich, Tarnowie, Tarnowcu, Pogórskiej Woli, Rzędzinie, Woli Rzędzińskiej, i Gumniskach. Trąba powietrzna zniszczyła kilkadziesiąt morgów lasu i 6 zabudowań w Łękach Górnych i i Żdżarach. Ogólnie klęską żywiołową zostało dotkniętych 1892 gospodarstw rolnych w 19 gminach.

19 czerwca 1932

W Tarnowie odbywa się walne zgromadzenie Okręgowego Związku Kół Młodzieży Ludowej. Z całego powiatu przyjechało ponad 300 przedstawicieli. Wygłoszono 57 referatów. Dzięki usilnym staraniom tej organizacji zostaje uruchomiona wędrowna biblioteczka przy Towarzystwie Szkoły Ludowej w Tarnowie, z której skorzystały prawie wszystkie Koła Młodzieży.

2 lipca 1932

Przy ul. Wałowej 12 otwarto Bar-Dancing „Savoy", w którym do tańca gra orkiestra „Jazz King".

18 września 1932

Z inicjatywy nowo powstałego Klubu Sportowego „Strzelec Tarnów" odbywa się Ogólnopolski Zjazd Gwiaździsty do Tarnowa i Motocyklowe Wyścigi Okrężne po ulicach miasta. Na czele komitetu organizacyjnego stoi książę Roman Sanguszko. W wyścigu na trasie 3 656 m ulicami miasta ze startem i metą przy ul. Mickiewicza wzięło udział 30 motocyklistów z całej Polski. Wyścig obserwowało 30 tysięcy widzów.

10-16 października 1932

Dni Chopinowskie w Tarnowie zorganizowane przez Towarzystwo Muzyczne, Instytut Muzyczny w Krakowie (filia w Tarnowie) i Towarzystwo Szkoły Ludowej. Koncerty i wykłady odbywają się w sali kina „Marzenie" a ostatni galowy koncert w Sali Lustrzanej. Kasy Oszczędności.

23 października 1932

Poświęcenie strzelnicy Związku Strzeleckiego w Mościcach.

Październik 1932

Powiatową wystawę sadowniczo-ogrodniczą, zorganizowaną przez Antoniego Gładysza, zwiedza 30 tys. osób. Za otrzymaną nagrodę finansową Antoni Gładysz założył czasopismo „Hasło Ogrodniczo-Rolnicze" ukazujące się pod jego redakcją od 25 listopada 1932 do sierpnia 1939, a następnie w latach 1946-49 i 1957-64. Potem zostało odebrane twórcy przez władze komunistyczne.

12 listopada 1932

Z udziałem tysiąca delegatów w sali TG Sokół odbywa się Sejmik Gospodarczy Okręgowego Towarzystwa Rolniczego.

Listopad 1932

Staraniem dyrekcji, nauczycieli i komitetu rodzicielskiego przy II Gimnazjum otwarto pierwszą w Tarnowie świetlicę dla uczniów.

1932

Nakładem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Tarnowie wydano pracę Józefa Edwarda Dutkiewicza *Grobowce rodziny Tarnowskich w kościele katedralnym w Tarnowie*.

Bolesław Czapkiewicz (zm. 27 czerwca 1942 r. w Krakowie), malarz, nauczyciel rysunku w tarnowskich szkołach i archeolog z zamiłowania, przeprowadził pierwsze badania wykopaliskowe na terenie miasta (prehistoryczna osada niszczona przez wybieranie gliny na terenie cegielni w widłach Białej i Wątoku).

Policja aresztuje 40 członków Klubu Sportowego „Siła", stanowiącego przykrywkę dla działalności Komunistycznej Partii Polski.

Trwa budowa drogi Tarnów – Chyszów – Mościce.

Powstaje najwyższa w mieście kamienica Stefańskiego o sześciu kondygnacjach (róg ul. Mościckiego i Starowolskiego 2), wyposażona w windę.

Kino „Marzenie" otrzymuje aparaturę dźwiękową.

1 stycznia 1933

W Tarnowie uruchomiono oddział Polskiej Agencji Telegraficznej. Kierownictwo oddziału powierzono dziennikarzowi i społecznikowi Kazimierzowi Wojciechowskiemu. Biuro Oddziału znalazło się przy ul. Żabnieńskiej (Sowińskiego) 7.

22 stycznia 1933

Uczniowie III Gimnazjum w Tarnowie podczas uroczystości z okazji 70-lecia wybuchu powstania styczniowego złożyli hołd trzem żyjącym jeszcze w Tarnowie jego uczestnikom: Władysławowi Ścibor Rylskiemu, Kazimierzowi Ołpińskiemu i Franciszkowi Moskiewiczowi.

15 marca 1933

Po swojej rezygnacji biskup Leon Wałęga opuszcza Tarnów i przenosi się do klasztoru Redemptorystów w Tuchowie, gdzie zmarł 22 kwietnia 1933 roku i został tam pochowany.

19 marca 1933

W dniu imienin marszałka Józefa Piłsudskiego uroczyście poświęcono Dom Legionowy przy ul. Z. Krasińskiego 38.

4 kwietnia 1933

Koncert 40-osobowej Orkiestry reprezentacyjnej Polskiej Marynarki Wojennej pod dyrekcją kapitana Aleksandra Dulina. Koncert cieszy się tak wielkim powodzeniem, że uproszono kapitana Dulina o powtórzenie go następnego dnia. Koncert miał związek z otwarciem oddziału Ligi Morskiej i Kolonialnej w Tarnowie (założony 7 czerwca t.r.), który m.in. będzie zajmował się organizowaniem Święta Morza przypadającego 28 czerwca.

16 kwietnia 1933

W sali Lustrzanej Kasy Oszczędności otwarto wystawę malarstwa batalistycznego, na której zaprezentowano 150 płócien Juliana, Wojciecha i Jerzego Kossaków. Cały dochód ze wstępów bracia Kossakowie przeznaczyli na rzecz Komitetu Pomocy dla Bezrobotnych w Tarnowie.

28 kwietnia 1933

W Tarnowie powstaje Towarzystwo Miłośników Ogrodnictwa. Za główny cel stawia sobie; popularyzowanie wśród najszerszych warstw społeczeństwa wiedzy ogrodniczej drogą urządzania konkursów hodowli kwiatów wazonowych, odczytów, pokazów czy systematycznych kursów, współpracę z organizacjami i instytucjami pokrewnemi takimi jak Państwowa Szkoła Ogrodnicza, Towarzystwo Ogródków Działkowych, Towarzystwo Rolnicze oraz ułatwienie członkom Towarzystwa w nabywaniu nasion i sadzonek roślin oraz nawozów sztucznych i narzędzi ogrodniczych.

Kwiecień 1933

Władze miasta otwierają „kolonię ogródków działkowych" na Pogwizdowie przy ul. Nowodąbrowskiej (obecnie Rodzinny Ogród Działkowy im. M. Kopernika).

25 maja 1933

Uroczysty ingres do katedry tarnowskiej biskupa Franciszka Lisowskiego, dziesiątego ordynariusza tarnowskiego. Urodzony 1 października 1876 roku w Cieszanowie koło Lubaczowa był od 1928 roku biskupem pomocniczym we Lwowie. Duchowieństwo diecezji tarnowskiej z okazji ingresu ofiarowało nowemu biskupowi marki Fiat Polski.

Maj 1933

Wydano album „plakiet" dziesięciu najpiękniejszych budowli Tarnowa autorstwa Witolda Giżberta Studnickiego, dyrektora Budownictwa Miejskiego.

29 czerwca 1933

Zebranie założycielskie Mościckiego Klubu Balonowego (pierwszy lot z pasażerami odbył się w marcu tego roku). Prezesem zostaje wybrany inicjator jego powstania inżynier chemik Leon Krzyszkowski. Aeroklub Rzeczpospolitej Polskiej wpisuje do swojego rejestru Mościcki Klub Balonowy pod pozycją 10 i kieruje do pomocy przy tworzeniu klubu kapitana Franciszka Hynka dwukrotnego zdobywcę Pucharu Gordona Bennetta,. Jeszcze w tym samym roku zorganizowano pierwsze zawody.

8 lipca 1933

Prowokacja wobec komisarza miasta Adama Marszałkowicza. Wynajęta przez jego przeciwników prostytutka Józefa Nalezińska podeszła do Marszałkowicza w cukierni Skoli-

mowskiego żądając od niego pieniędzy za usługę i grożąc skandalem. Kiedy ten zażądał od personelu usunięcia jej z sali uderzyła go w głowę i uciekła. Policja aresztowała Należińską oraz wskazanych przez nią ludzi. Z nich na krótkie wyroki więzienia skazani zostali byli urzędnicy miejscy Idek Lehrhaupt i Tadeusz Jeżower.

13 lipca 1933

Zgodnie z nową ustawą o samorządzie terytorialnym miasto Tarnów zostaje wyłączone z obszaru powiatu i przekazane pod bezpośredni nadzór wojewody. Zarząd miejski składać się ma z prezydenta, dwóch wiceprezydentów, czterech ławników i czterdziestu radnych. Prezydentem zostaje komisarz rządowy Adam Marszałkowicz, urząd wiceprezydenta obejmują dotychczasowi wicekomisarze Edward Szalit i Edward Okoń.

16 lipca 1933

Rozpoczęto pracę przy gazociągu wysokoprężny o średnicy 250 mm i długości 76 km przesyłającym gaz z kopalni Roztoki koło Jasła do Fabryki Związków Azotowych w Mościcach. Okresowo przy budowie znalazło pracę 400 bezrobotnych.

7 sierpnia 1933

Wielkie zebranie robotników należących do Związków Zawodowych Pracowników Samorządowych w sprawie wypowiedzenia pracy 500 bezrobotnym zatrudnianym przez Magistrat. W tym miesiącu liczba bezrobotnych w Tarnowie wyniosła około 2 tys. osób (co piąty zdolny do pracy mieszkaniec miasta). W PFZA w Mościcach zwolniono 300 robotników.

13 lipca 1933

Wchodzi w życie nowa ustawa o samorządzie terytorialnym wzmacniająca znacznie uprawnienia burmistrzów i prezydentów miasta. Miasto Tarnów zostaje według nowej ustawy wyłączone z obszaru powiatowego związku komunalnego i ma podlegać bezpośrednio nadzorowi wojewody. Zarząd miejski będzie się składał z Prezydenta Miasta (już nie burmistrza), z 2 wiceprezydentów oraz 4 ławników. Jako miasto 50 tysięczne Tarnów będzie miał 40 radnych.

3 sierpnia 1933

Do Tarnowa z Krynicy przybywa nuncjusz apostolski Francesco Marmagii. Na placu Katedralnym wita go biskup tarnowski Franciszek Lisowski w otoczeniu kapituły katedralnej, duchowieństwa i tłumów wiernych. Następnie wśród szpaleru dzieci rzucających kwiaty nuncjusza procesjonalnie wprowadzono do katedry, gdzie zajął miejsce na tronie. Na przemówienie biskupa ordynariusza nuncjusz odpowiedział po łacinie, a następnie odmówił wraz z ludem modlitwy po polsku i udzielił zgromadzonym apostolskiego błogosławieństwa. Po zwiedzeniu katedry i skarbca nuncjusz odjechał do rezydencji książąt

Sanguszków w Gumniskach. Następnie był podejmowany w domu biskupa tarnowskiego na obiedzie. Po południu w towarzystwie biskupa Lisowskiego udał się do klasztoru SS. Sercanek w Zbylitowskiej Górze, skąd powrócił do Krynicy.

7 września 1933

Zarząd Miasta ogłasza zamiar wydzierżawienia kolei elektrycznej w Tarnowie z prawem ewentualnego doprowadzenia linii tramwajowej do Mościc. Tarnowska kolej elektryczna była nierentowna ze względu na krótkość linii i niską prędkość wozów.

15 września 1933

Rozpoczyna się strajk pracowników Zakładu Czyszczenia Miasta, którym obniżono pensję z 3,20 do 2 zł dziennie. Po trzech dniach dołączyli do nich wszyscy zatrudnieni przy robotach publicznych (około 700 osób). Domagali się zatrudnienia przez 6 dni w tygodniu i podniesienia płac do poziomu zarobków w miejskim budownictwie kanalizacyjnym. Strajk skończył się po 15 dniach.

17 września 1933

Biskup Franciszek Lisowski powołuje do życia Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej. Głównym celem instytutu jest przygotowanie duchowieństwa i wiernych do podjęcia wyznaczonych przez Stolicę Apostolską zadań Akcji Katolickiej na poziomie parafialnym. Siedziba instytutu mieściła się przy ul. Katedralnej 3. Ordynariusz tarnowski powołuje także do życia nowy diecezjalny tygodnik „Nasza Sprawa" (ukazywał się do 1939 roku), redagowany przez ks. Józefa Chrząszcza, a od 1935 roku przez ks. Józefa Paciorka. Współredaktorką była Stefania Łącka. Siedziba redakcji znajdowała się początkowo przy ul. J. Piłsudskiego 9, a następnie przy ul. Katedralnej 3.

21 października 1933

Uroczyste obchody 400 rocznicy urodzin króla Stefana Batorego. Po nabożeństwach w katedrze i synagodze uformował się pochód, który udał się na plac Sobieskiego z orkiestrą kolejarską. U wylotu ulicy Różanej z udziałem reprezentantów władz, urzędów oraz wojska odsłonięto tablicę upamiętniającą osobę króla i przemianowano ulicę Różaną na Batorego.

31 października 1933

Licytacja wszystkich nieruchomości Władysława Bracha o wartości kilku milionów złotych. Było to największe bankructwo polskiego przedsiębiorstwa w okresie międzywojennym w Tarnowie. Brach zadłużył się na krótko przed wielkim kryzysem na budowę toru kolejowego do własnych zakładów ceramicznych.

15 listopada 1933

Przy ulicy Krakowskiej 11 otwarto przedstawicielstwo Polskiego Biura Podróży „Orbis".

10 grudnia 1933

Wybory samorządowe. Głosowano na dwie listy, prorządowego Bloku Współpracy Gospodarczej dla dobra Państwa i Miasta oraz na wspólną listę bloku PPS i Bundu. Dzięki zdyscyplinowaniu socjalistów uzyskała ona 17 mandatów i zwyciężyła. Po raz pierwszy do Rady Miejskiej wybrane zostają kobiety. Były to Jadwiga Bodzoniówna z listy prorządowej i Lidia Ciołkosz (żona Adama) z PPS.

1933

Ukończono budowę drogi Tarnów – Chyszów – Mościce z mostem na Białej.

Założono cmentarz w Rzędzinie.

19 stycznia 1934

Konferencja wojtów gmin w Tarnowie pod przewodnictwem starosty Zygmunta Döllingera. Odbywa się ona w związku z podziałem powiatu tarnowskiego na 97 gromad. Zastanawiano się też nad trudnym położeniem samorządu powiatowego, który po wyłączeniu miasta Tarnowa jako osobnej gromady, utracił znaczną część swoich dochodów, szczególnie z opłat drogowych. Uznano konieczność włączenie do powiatu gmin z sąsiednich powiatów, przede wszystkim Bogumiłowic z powiatu brzeskiego.

26 stycznia 1934

Na placu kolejowym zbiera się kilkutysięczna manifestacja, aby dać wyraz radości z powodu przyjęciu przez Senat RP projektu nowej konstytucji. Przedstawiciele władz, urzędów i miasta, i delegaci związków, zrzeszeń, stowarzyszeń i cechów ze sztandarami, szkoły, urzędy kolejowe, pocztowe, Legia Inwalidów, Związek Inwalidów oraz Inwalidzi Żydowscy, uszykowali się w pochód, na czele którego szli członkowie Związku Legonistów oraz BBWR. Pochód dotarł pod gmach Starostwa. Brała w nim udział orkiestra I Gimnazjum. Podobne demonstracje odbyły się 23 marca po uchwaleniu konstytucji przez Sejm RP.

10-11 lutego 1934

Mościce i Tarnów odwiedza premier Janusz Jędrzejewicz w towarzystwie innych członków rządu. Po zwiedzeniu PFZA był obiad w kasynie. Na drugi dzień goście polowali na dziki w lasach koło Wierzchosławic i odwiedzili stadninę księcia Romana Sanguszki w Gumniskach.

14 lutego 1934

Adam Marszałkowicz przestaje pełnić obowiązki prezydenta miasta. Deklarowana przez niego jako komisarza rządowego sanacja finansów miejskich zakończyła się podwojeniem zadłużenia. Budżet miasta obciążały m.in. roboty publiczne, do których kierowano bezrobotnych. Nie udało się także zmniejszyć drastycznego deficytu mieszkań. Do wyboru nowego prezydenta zastępuje go Jan Milanicz, starszy radca Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie.

15 marca 1934

Uroczystość poświęcenia „Domu Żołnierza" przy ul. Nowodąbrowskiej (dzisiaj al. Matki Bożej Fatimskiej). Działał w nim Teatr Domu Żołnierza, w 1937 roku przekształcony w kino-rewię. Od 1955 roku kino nosiło nazwę „Wiarus" (budynek nie istnieje). Budynek w stanie surowym stał przy dziedzińcu koszar już od początku lat 20 XX w.

20 kwietnia 1934

W sali „Sokoła" występuje „król komików"Adolf Dymsza z zespołem.

26 kwietnia 1934

Walter Heinrich zakłada hutę szkła przy ulicy Św. Trójcy 251 (dzisiaj Kryształowa) specjalizującą się w produkcji kryształów. Obecnie funkcjonuje pod nazwą Huta Szkła Gospodarczego „Tarnów" SA i wchodzi w skład Grupy Kapitałowej Krosno SA.

Kwiecień 1934

Plagą w tym czasie są w Tarnowie napady rabunkowe i kradzieże. Gazeta „Hasło" w dniu 5 kwietnia podawała, że „ciągle słyszy się o włamaniach do mieszkań, oraz o napadach rabunkowych na przechodniów, a to prawie że w dzień i na najludniejszych ulicach. Ostatnio włamania takiego dokonano do mieszkania pewnego adwokata przy ulicy Krakowskiej, gdzie zrabowano gotówkę i biżuterję. Właściciela mieszkania nie było zaledwie kilkanaście minut, a to wystarczyło, aby obezwładnić służącą, skneblowlać ją. zamknąć do łazienki i obrabować mieszkanie. Policji ta cała sprawa wydała się nieco dziwna i po żmudnem śledztwie udało się jej stwierdzić, że w całej tej sprawie głównym aktorem jest skneblowana służąca, która w ten sposób chciała siebie i swego! narzeczonego zbogacić".

3 maja 1934

Chrzest balonu „Mościce" należącego do Mościckiego Klubu Balonowego. Ojcem chrzestnym jest Eugeniusz Kwiatkowski, dyrektor Państwowej Fabryki Związków Zawodowych. Podczas pierwszego lotu załoga dolatuje do Niedomic.

12 maja 1934

Na posiedzeniu nowo wybranej Rady Miejskiej na prezydenta miasta na 10 kolejnych lat wybrano Mieczysława Brodzińskiego z listy BBWR, sędziego, byłego legionistę. Socjaliści demonstracyjnie zgłosili kandydaturę Adama Ciołkosza, pozostającego w więzieniu. Wiceprezydentem zostaje Tadeusz Kołodziej. Z powodu rozbicia głosów dopiero na posiedzeniu 28 maja na stanowisko drugiego wiceprezydenta wybrano Zygmunta Silbigera. Ze względu na oszczędności zwolniono wszystkich pracowników Magistratu, z których część została przyjęta ponownie na gorszych warunkach.

31 maja 1934

Tarnowscy syjoniści uroczyście świętują pięćdziesięciolecie swojej działalności. Z tej okazji odbyło się uroczyste nabożeństwo, akademia i imprezy sportowe.

2 czerwca 1934

Przy udziale prezydenta RP Ignacego Mościckiego wmurowano kamień węgielny pod budowę osiedla „Za torem" (osiedle południowe w Mościcach). Osiedle wybudowała Spółdzielnia Budowlano-Mieszkaniowa „Nasz Dom". Projekt przewidywał dwadzieścia dwie wille dla pracowników o wysokim uposażeniu, dla osób o średnim statusie przeznaczono jedenaście mniejszych domów, uwzględniono także małe domki dwurodzinne dla robotników. Wykonawcą projektu była firma budowlano-architektoniczna Edwarda Okonia.

8-10 czerwca 1934

Kongres Eucharystyczny dla północnej części diecezji tarnowskiej. W procesji z Tarnowa do klasztoru sióstr Sercanek w Zbylitowskiej Górze w ostatnim dniu kongresu bierze udział 120 tys. uczestników. Uroczystości przy ołtarzu polowym w Zbylitowskiej Górze przewodniczył arcybiskup metropolita Adam Stefan Sapieha, notabene wnuk księcia Władysława Sanguszki.

15 czerwca 1934

W parku na Piaskówce samobójstwo popełnia trzech uczniów ostatniej klasy Seminarium Nauczycielskiego, którzy otrzymali na koniec roku niedostateczną ocenę z języka niemieckiego. Z powodu likwidacji szkoły nie mogli oni powtórzyć klasy i zdać matury.

25 czerwca 1934

W sali TG Sokół komedię pt. Firma autorstwa Marcina Hemara wystawia zespół teatralny „Nowa komedia" z Warszawy ze Stefanem Jaraczem i Maria Modzelewską na czele.

10 lipca 1934

Powiatową komendę policji państwowej, wydział śledczy i komisariat policji przeniesiono do budynku przy Mościckiego 17. Do dotychczasowej siedziby policji przy ulicy Wałowej przeniesiono Oddział IV Sanitarny i Oddział V zajmujący się sprawami meldunkowymi, wojskowymi, targowymi i opieką społeczną. W budynku za katedrą, gdzie mieścił się dotychczas Oddział IV urządzono w mniejszej sali archiwum miejskie a do większej sali przeniesiono z powrotem z ulicy Krakowskiej Muzeum Higieniczne.

16 lipca 1934

W Tarnowie tego dnia zanotowano rekordową ilość 128,7 mm opadów na metr kwadratowy. W całym miesiącu 374 mm.

17 lipca 1934

Przez Dunajec w pobliżu Tarnowa przechodzi fala kulminacyjna największej odnotowanej w historii Małopolski powodzi. Poziom wody sięga wysokości mostu kolejowego. Zalane zostaje ujęcie wody pitnej dla miasta. Wody Wątoku podnoszą się o 5,5 m, zalewając m.in. zamieszkałe przez ubogich baraki w pobliżu ul. Droga do Huty, tartak „Rudy" oraz pompy wodociągowe w Świerczkowie. Państwowa Fabryka Zakładów Azotowych musi na kilka dni przerwać produkcję. Powodzian ratuje wojsko. Przerwane zostają połączenie drogowe i kolejowe. Poczta i prasa zrzucane są z samolotów. W powiecie tarnowskim utonęło 9 osób, łącznie od powodzi ucierpiały 52 wsie, wśród nich 12 zostało zupełnie zniszczonych.

19 lipca 1934

Powstaje Obywatelski Komitet Pomocy dla Powodzian. W prezydium komitetu znaleźli się: starosta Mieczysław Lissowski, biskup Franciszek Lisowski, prezydent miasta Mieczysław Brodziński oraz pułkownik Stefan Broniowski, dowódca 16 pp. W ciągu pierwszego tygodnia Komitet zdołał zgromadzić z datków prawie 30 tys. zł (m.in. od Komunalnej Kasy Oszczędności 10 tysięcy, od księcia Romana Sanguszki 10 tys. (osobiście jeździł samochodem z pomocą do najbardziej zagrożonych miejscowości), od ministra Eugeniusza Kwiatkowskiego 1 tys. zł). W ujeżdżalni przy ulicy Bandrowskiego zorganizowano kuchnie polowe. Władze miasta podjęły walkę przeciw spekulantom i lichwiarzom próbującym wykorzystać tragedię wielu ludzi do wzbogacenia się. Magistrat miasta ustalił nowe ceny na pieczywo, mięso i wyroby masarskie z mocą obowiązującą od 21 lipca 1934 roku aż do odwołania. Ogłaszane są składki na rzecz powodzian.

1 sierpnia 1934

Rozpoczyna urzędowanie nowo wybrana Rada Gminna i Zarząd Gminy w Mościcach.

17 września 1934

W czasie posiedzenia Rady Miejskiej podpisano umowę z Państwową Fabryką Olejów Mineralnych we Lwowie „Polmin" o dostawie do Tarnowa gazu ziemnego. Rada Miejska podejmuje uchwałę o zaprzestaniu własnej produkcji gazu i przestawieniu sieci na gaz ziemny. Od tej pory Tarnów, jako jedno z pierwszych miast w Polsce, zaczęło korzystać z gazu ziemnego wysokometanowego. Zdecydowano także o przejściu miasta na prąd wytwarzany w elektrowni PFZA w Mościcach. Rozważano sprawę likwidacji deficytowej linii tramwajowej.

24 września 1934

Do ewidencji zabytków chronionych przez prawo wpisany zostaje układ urbanistyczny zespołu staromiejskiego.

28 października 1934

Poświęcenia domu dla bezdomnych przy ulicy Nowodąbrowskiej dokonuje biskup Franciszek Lisowski. W domu wybudowanym staraniem Rady Grodzkiej BBWR zamieszkało kilkadziesiąt rodzin.

6 listopada 1934

Do Tarnowa przybywa rabin Ben Zion Halberstam ze słynnej dynastii cadyków z Bobowej. Tłumnie zgromadzeni chasydzi odprowadzają rabina z dworca kolejowego na ul. K. Brodzińskiego, gdzie zamieszkał.

9 listopada 1934

W dawnym Hotelu Krakowskim Aleksander Kaczorowski otwiera kawiarnię „Warszawianka". Lokal udostępnia czasopisma krajowe i zagraniczne, jest też miejscem spotkań artystów, którzy z czasem utworzyli w lokalu Bractwo Zielonej Szpilki. W kawiarni „Secesja" przy ul. Krakowskiej 4, którą w tym roku przejął Aleksander Probulski z Krakowa odbywają się codziennie „fivy", czyli dancingi przy muzyce zespołu Players Jazz a 22.00 występy tancerek. Po remoncie wprowadzono tam „coctailbar", gdzie na gościom siedzącym na „wysokich stolikach" serwowano coctaile. Elita żydowska miasta spotykała się w kawiarniach hoteli Soldinger i City oraz w kawiarni „Avenue" przy Wałowej 12.

12 listopada 1934

Umiera Aniela Piszowa, redaktorka, dziennikarka, publicystka, która od 1907 r. po śmierci męża Józefa prowadziła drukarnię, kierując redakcją tygodnika „Pogoń", wydawnictwem kalendarza „Tarnowianin", działem księgarskim i biurem ogłoszeń przedsiębiorstwa. Autorka m.in. książki 600-lecie Tarnowa (1930).

17 listopada 1934

Odczyt pt. „Nowe prądy społeczno-polityczne w Europie (faszyzm, hitleryzm, bolszewizm)" związanego rodzinnie z Tarnowem Romana Battaglii, radcy Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

4 grudnia 1934

Z Mościc startuje balonem „Toruń" załoga miejscowego klubu balonowego w składzie Leszek Krzyszkowski (prezes klubu) i Władysław Pomaski. Celem ich jest pobicie rekordu odległości przelotu balonem tej kategorii bez lądowania. Krzyszkowski i Pomaski. Po dwóch dobach lotu wylądowali na terenie Związku Sowieckiego w okolicy Ust´-Łabinska w Kraju Krasnodarskim (północny Kaukaz). Według prowizorycznych obliczeń przebyli 1400-1500 kilometrów. Rekord wynosił 1550 kilometrów.

9 grudnia 1934

W hotelu Bristol odbywa się pierwsza tarnowska rewia mody, z której dochód przeznaczono na pomoc powodzianom. Pokaz zorganizowały sekcja imprezowa Komitetu Powodziowego wraz ze Związkiem Pracy Obywatelskiej Kobiet. Konferansjerką była Zofia Ordyńska. Na pokazie przedstawiono ubrania firmy Braciejowskich z Krakowa, kapelusze firmy Weichselbaumowej z Tarnowa i torebki firmy Eder. Modelkami były „panie z towarzystwa tarnowskiego".

10 grudnia 1934

Poświęcenie przez biskupa Franciszka Lisowskiego nowego domu sióstr służebniczek starowiejskich przy ul. I. Mościckiego 16, w którym miano zorganizować internat dla uczącej się młodzieży żeńskiej, szwalnię i mieszkanie dla grupy dzieci powodzian.

15 grudnia 1934

Uroczyste pożegnanie 5. Pułku Strzelców Konnych przenoszącego się do Dębicy. Jeden szwadron ma pozostać w Tarnowie.

Ukazuje się pierwszy numer miesięcznika literackiego „Świt", redagowany przez uczniów szkół średnich pod kuratelą polonisty Mariana Barana. Czasopismo ukazywało się nieregularnie do 1938 roku.

1 stycznia 1935

Związek Związków Zawodowych rozpoczyna kurs czytania i pisania, na który zapisało się około 50 robotnic i ponad 70 robotników. Zajęcia odbywają się w szkołach im. Tadeusza Kościuszki i im. Stanisława Konarskiego.

W Tarnowie zarejestrowanych jest 1600 bezrobotnych. Miasto stara się ich zatrudniać przy sprzątaniu ulic i zamawia dla nich ubrania.

10 stycznia 1935

W Sali Lustrzanej odbywa się koncert światowej sławy skrzypka Bronisława Gimpla, zorganizowany przez agencję koncertową Adolfa Seidena.

Początek lutego 1935

W drodze do Lwowa w Tarnowie zatrzymuje się na jeden dzień chór dzieci krakowskich. Na dworcu kolejowym witają ich delegacje wszystkich szkół tarnowskich. Goście i witający udali się pochodem do sali TG Sokół, gdzie odbyły się dwa koncerty. W godzinach popołudniowych chór dzieci krakowskich złożył wieniec na Grobie Nieznanego Żołnierza i zwiedził tarnowskie zabytki.

17 lutego 1935

Z udziałem kilku tysięcy uczestników wraz z zarządem PFZA na Cmentarzu Starym odbywa się pogrzeb majstra Dominika Wejszlego, który zginął w wypadku przy pracy.

Luty 1935

Franciszka Srebrowa przekazuje na rzecz Zgromadzenia Sióstr św. Józefa (józefitek) kamienicę przy ulicy Chyszowskiej (dzisiaj ul. I. Mościckiego 34) z zastrzeżeniem dożywotniego zarządzania nieruchomością i powierzeniem opieki nad upośledzonym synem Władysławem. Siostry otwierają tam przytułek dla starców.

28 marca 1935

Zabójstwa pięciorga dzieci dokonuje w Krzyżu pod Tarnowem ich ojciec Stanisław Pypeć, zwolniony po 28 latach pracy pracownik majątku Sanguszków. Sprawa ta wstrząsa całą Polską. Morderca trafia do Państwowego Zakładu dla Umysłowo i Nerwowo Chorych w Kobierzynie.

26 kwietnia 1935

Kościół tarnowski świętuje jubileusz 1900 lat odkupienia. Na pl. Katedralnym biskup Franciszek Lisowski konsekruje krzyż jubileuszowy, który w procesji obliczanej na 20 tys. uczestników zaniesiono na Górę św. Marcina i ustawiono na ziemnym bastionie zamku tarnowskiego. W następnym dniu biskup Lisowski poświęcił przy pl. Katedralnym drukarnię, która od tego czasu ma pełnić funkcję Drukarni Diecezjalnej. Pierwszym jej dyrektorem zostaje ks. Józef Paciorek (zm. 17 czerwca 1942 r., KL Auschwitz).

27 kwietnia 1935

Przy okazji odbywającego się w Tarnowie Zjazdu Lekarzy Powiatowych poświęcono nowy pawilon chorób zakaźnych przy Szpitalu Powszechnym im. Prezydenta Ignacego Mościckiego

1 maja 1935

Członkowie Związku Związków Zawodowych w liczbie około 600 osób przemaszerowali z własną orkiestrą pod Starostwo, gdzie zatrzymali się wznosząc okrzyki na cześć prezydenta Mościckiego i marszałka Piłsudskiego.

13 maja 1935

Wieczorem poprzedniego dnia umiera marszałek Józef Piłsudski. Rano na polecenie biskupa ordynariusza Franciszka Lisowskiego biciem dzwonów w całej diecezji uczczono pamięć zmarłego. Przez cały dzień odbywają się specjalne zebrania stowarzyszeń. O godzinie 20.00 na placu Kazimierza Wielkiego gromadzi się kilka tysięcy tarnowian z władzami miasta, powiatu i orkiestrą 16 Pułku Piechoty.

15 maja 1935

We wszystkich kościołach i synagogach Tarnowa odbywają się nabożeństwa za spokój duszy marszałka Piłsudskiego.

17 maja 1935

Liczne delegacje i poczty sztandarowe z Tarnowa biorą udział w uroczystościach pogrzebowych w Krakowie. Z tej okazji uruchomiono specjalne pociągi do Krakowa. W chwili składania ciała Piłsudskiego biły dzwony w całym Tarnowie. Wieczorem przy ratuszu ustawiono wielki portret Marszałka, przy którym straż pełnili członkowie Związku Strzeleckiego.

26 maja 1935

Otwarto „kąpielisko słoneczne" z trawiastą plażą i z prysznicami za Ogrodem Strzeleckim. Wybudowane zostało przez Towarzystwo Walki z Gruźlicą, z inicjatywy lekarzy Stanisława Goździewskiego i Edwarda Szalita.

Maj 1935

W trzecich zawodach „pogoń za lisem balonowym" za pomocą samochodu lub motocykla bierze udział Auguste Piccard, szwajcarski fizyk, wynalazca aeronauta i oceanauta. Piccard był gościem honorowym Mościckiego Klubu Balonowego, w którym wymyślono ten rodzaj uprawiania sportu balonowego. Poza uczestnictwem w pościgu, Szwajcar wygłosił w przyzakładowym kasynie cykl wykładów.

14 czerwca 1935

Powstaje Koło Inteligencji Bezrobotnej Powiatu Tarnowskiego. Skupia ono absolwentów szkół średnich i wyższych w liczbie około 300 osób.

24 czerwca 1935

Biskup Franciszek Lisowski święci plac budowy pod kościół parafialny na Grabówce. Budynek kościoła zaprojektował Konstanty Jakimowicz, kierownikiem budowy zostaje Edward Okoń. Komitetowi budowy przewodniczy ks. Roman Sitko. Do 1939 roku zbudowano ściany kościoła i przykryto je sklepieniem. Dnia 23 września tego roku biskup ordynariusz poświęcił kamień węgielny.

29 czerwca 1935

Uroczystość poświęcenia miasta i obydwu tarnowskich parafii Najświętszemu Sercu Pana Jezusa. Dwie wielotysięczne procesje udały się z katedry i kościoła Bernardynów do kościoła Księży Misjonarzy. Tam biskup ordynariusz Franciszek Lisowski odprawił uroczyste nieszpory. Następnie wszyscy wierni procesją udali się do katedry, Tam biskup ordynariusz dokonał aktu poświęcenia.

30 czerwca 1935

Na Kapłonówce odbywa się zgromadzenie robotników i chłopów z powiatu tarnowskiego i sąsiednich. Zagaja je młody dziennikarz i działacz socjalistyczny Eugeniusz Sit.

Czerwiec 1935

W Tarnowie gości dyrektor belgijskiego Towarzystwa Kolei Elektrycznych Górnośląskich zainteresowany ewentualnym wydzierżawieniem tarnowskiej miejskiej kolei elektrycznej. Przyjął z zadowoleniem projekty przedłużenia linii przez ulicę Lwowską do Ostrej Góry (okolice dzisiejszego szpitala św. Łukasza), wybudowania odnogi do Sądu Okręgowego oraz wybudowania linii do Mościc. Miała ona prowadzić ulicą Mościckiego i z powrotem ulicą Krakowską.

24 lipca 1935

W Tarnowie rozpoczyna się strajk 400 szewców, wyrabiających we własnych warsztatach obuwie dla kupców żydowskich. Szewcy domagają się podwyżki płac o 30 proc.

13 sierpnia 1935

Mościce odwiedza prezydent RP Ignacy Mościcki, po zwiedzeniu Państwowej Fabryki Związków Azotowych (interesował się przede wszystkim budową nowego laboratorium), wysłuchał kilku referatów związanych z działalnością fabryki i sprawami gospodarczymi. Po południu do Prezydenta dołączyła małżonka w towarzystwie państwa ministrostwa Bobkowskich i od tego czasu ich wizyta jako gości dyrektora PFZA Eugeniusza Kwiatkowskiego miała charakter ściśle prywatny.

18 sierpnia 1935

W Gumniskach odbywa się przegląd koni użytkowych i konkurs zaprzęgów z wszystkich dóbr księcia Romana Sanguszki. Na czele komisji oceniającej zaprzęgi stał pułkownik Tadeusz Filipowicz, dyrektor departamentu chowu koni przy Ministerstwie Rolnictwa. W pokazie wzięło udział 220 koni pociągowych i 11 wierzchowych.

21 sierpnia 1935

Do Tarnowa przybywa z odwiedzinami nowo mianowany wojewoda krakowski Władysław Raczkiewicz. Od 30 września 1939 r. pierwszy Prezydent RP na uchodźstwie.

1 września 1935

Dożynki w Tarnowie zorganizowane przez Okręgowy Związek Młodzieży Ludowej i Koła Gospodyń Wiejskich przy pomocy Okręgowego Towarzystwa Rolniczego w Tarnowie. Dożynki odbyły się w Ogrodzie Strzeleckim przed siedzibą Towarzystwa Strzeleckiego.

Krajowa Szkoła Handlowa zostaje przekształcona w Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie im. J. Piłsudskiego.

W miejsce tarnowskiej filii Instytutu Muzycznego w Krakowie powstaje samodzielna uczelnia muzyki pod nazwą Instytut Muzyczny w Tarnowie. W tym czasie instytucja ta przeniosła się z Wałowej 10 na ul. I. Mościckiego 2. Dnia 1 grudnia 1937 r. Instytut Muzyczny w Tarnowie trzyletnią szkołę organistowską z internatem.

3 października 1935

Demonstracja przeciwko prześladowaniom ludności polskiej na Zaolziu w Republice Czeskiej. W pochodzie od placu Dworcowego na plac Kazimierza Wielkiego wzięły udział Związek Legionistów, Związek Strzelecki męski i żeński, Związek Związków Zawodowych, Związek Inwalidów, Legia Inwalidów, kombatanci żydowscy, pracownicy miejscy i młodzież szkolna.

4 października 1935

Otwarcie wystawy ogrodniczej zorganizowanej przez Okręgowe Towarzystwo Rolnicze na czele z prezesem Augustynem Chilewskim. Wystawa odbywa się w Ogrodzie Strzeleckim oraz w budynku Strzelnicy. Zaprezentowano m.in. drzewka owocowe i owoce ze szkółek i sadów Romana Sanguszki, prezesa Chilewskiego i Państwowej Szkoły Ogrodniczej w Tarnowie.

12 października 1935

Uroczyste obchody stulecia śmierci Kazimierza Brodzińskiego. Najpierw uroczyste nabożeństwo w katedrze, potem pochód i złożenie kwiatów pod popiersiem poety przed I Gminazjum, następnie akademia z montażem słowno-muzycznym w sali kina TSL Marzenie, na końcu sielanka „Wiesław" wystawiona na scenie Domu Żołnierza przez uczniów I Gimnazjum oraz uczennice Zakładu im. Błogosławionej Kingi.

19-20 października 1935

Uroczystości pożegnalne Eugeniusza Kwiatkowskiego, dotychczasowego dyrektora Państwowej Fabryki Związków Azotowych, powołanego na stanowisko wicepremiera i ministra skarbu w rządzie premiera Mariana Zyndram-Kościałkowskiego, który z tej okazji przybył do Tarnowa.

1 grudnia 1935

Otwarcie ogniska oświatowego przy ulicy Warzywnej 10.

4 grudnia 1934

Z Mościc z siedziby Mościckiego Klubu Balonowego z Mościc balon „Toruń" dla dokonania próby zaatakowania długości lotu w linii prostej dla tej kategorii balonów.

23 grudnia 1935

W sali TG Sokół zakończono turniej siatkówki pań i panów o mistrzostwo Tarnowa organizowany przez Towarzystwo Sportowe „Tempo". Turniej organizowano w kategoriach 1 na 1, 2 na 2 i 3 na 3 zawodników lub zawodniczek.

28 grudnia 1935

W sali TG Sokół występuje artyści scen warszawskich tancerka Loda Halama oraz znany baryton Jerzy Czaplicki. Występ zorganizowała agencja Adolfa Seidena.

30 grudnia 1935

Ośmiuset bezrobotnych demonstruje pod budynkami Magistratu i Starostwa domagając się chleba i pracy. Obiecano im interwencję w Wojewódzkim Biurze Funduszu Pracy.

Grudzień 1935

Poseł Ziemi Tarnowskiej ksiądz Józef Lubelski konferuje z ministrem komunikacji Michałem Butkiewiczem w sprawie połączenia linii kolejowej Warszawa – Radom – Kielce z linią Tarnów – Szczucin. Minister odniósł się bardzo przychylnie do tej idei i obiecał jej realizację, kiedy tylko sytuacja gospodarcza kraju na to pozwoli.

1935

Zbudowano remizę strażacką przy ul. K. Brodzińskiego (rozebrana we wrześniu 2012 roku).

W „Tygodniku Ilustrowanym" ukazuje się artykuł Franciszki Szyfmanówny *W grodzie Tarnowskich*. Autorka, pochodzenia żydowskiego, doktor filozofii, literatka, publicystka, tłumaczka, tak opisuje swoje wrażenia z Tarnowa:

Szeroka, nieźle utrzymana ulica Krakowska prowadzi z wygodnego i obszernego dworca kolejowego w Tarnowie do wnętrza miasta. Zdobią ją liczne sklepy, magazyny mód i nowości: w ich urządzeniu przejawia się tu i ówdzie sporo smaku estetycznego. Tarnów słynie od dawna ze sztuki krawieckiej. Charakter miasta jest handlowy, przeważa ludność żydowska, zamieszkująca dzielnice wokół ulicy Lwowskiej i placu Rybnego, który obok targu na pięknym Rynku i na Burku, jest głównym ośrodkiem handlu tarnowskiego. W dni deszczowe nie bardzo estetycznie przedstawia się owo ghetto, a niektóre jego uliczki, zakątki i zaułki urągają wprost najprymitywniejszym wymaganiom higieny i estetyki. Pod tym względem ghetto tarnowskie nasuwa liczne analogie z równie zaniedbanemi i cuchnącymi zaułkami wileńskiemi. […] Tarnów jest pod względem skarbów sztuki jednym z ciekawszych miast Małopolski zachodniej. Pociąga już samo położenie wśród pagórków w niedużej odległości od Dunajca. Na jednym z owych pagórków wznosi się czarujący, średniowieczny kościółek św. Marcina, dokąd letnią porą ciągną sznury pobożnych pielgrzymów, jakoteż miłośników sztuki i piękna. Malowniczy bowiem widok rozlega się stąd na całą okolicę, aż hen ku

Karpatom z jednej strony, z drugiej zaś ku Mościcom, których szybki i chwalebny rozwój przyczyni się niezawodnie do wzrostu samego Tarnowa. Na drugiem wzgórzu, odległem nieco od góry św. Marcina znajdują się nikłe tylko ruiny pierwotnego grodu Tarnowskich, przeniesionego z czasem w dolinę, gdzie poczęto się rozbudowywać głównie wokoło rozrastającego się i coraz bogaciej zdobionego kościoła kollegialnego, zamienionego na kościół katedralny, jeden z najpiękniejszych w Polsce. […] Ulicą Józefa Piłsudskiego, przy której mieści się muzeum [diecezjalne] podążamy miłym spacerkiem przez świeżo zabudowującą się dzielnicę do obszernego parku miejskiego, gdzie na wysepce, wśród jeziorka wznosi się w stylu neoklasycznym, przed dwoma laty przez Szyszkę-Bohusza zaprojektowane, mauzoleum generała Józefa Bema, bohatera polsko-węgiersko-tureckiego, o czem informuje przybysza napis w tych trzech językach umieszczony. Pomimo otoczenia, pełnego nastroju i poezji, nie czyni mauzoleum należytego wrażenia z powodu zbyt wysokich i zbyt ozdobnych kolumn korynckich, na których spoczywa tumba. Kolumny o kapitelach skromniejszych i o połowę niższe byłyby niezawodnie o wiele wyraziściej i silniej spełniały swe zadanie! Zwiedziwszy ładny park, główny rezerwuar powietrza dla dzieci i dorosłych, zdążamy z powrotem do miasta poprzez nieludzko zabłocony i woniejący plac Rybny, na którym się mieści stara bóżnica z ciekawemi renesansowemi pozostałościami we wnętrzu. Zajrzawszy na placu Katedralnym jeszcze do tzw. domu Mikołajowskiego, na którym widnieje data 1523 [prawidłowo 1524 – KM] docieramy za chwilę na Rynek. Tu uderza przedewszystkiem specyficzny jego wyraz, zwłaszcza w dzień targowy. Dokoła prześlicznego ratusza renesansowego z attyką, podobną w rysunku do attyki na krakowskich Sukiennicach, rozsiadły się wieśniaczki i przekupki z owocami, jarzynami, wędlinami i przeróżnemi innemi rzeczami. Opodal znów wieśniacy sprzedają wyroby drewniane, naczynia domowe, sprzęty, jako też prymitywne, ale dowcipne nieraz w pomyśle zabawki, cieszące nawet dorosłych. Bliżej znów murów, pod podcieniami rozłożyli swe kramy Żydzi, sprzedając galanterję, garderobę i bieliznę. Ruch, gwar, krzyk, ścisk! Sławą cieszą się od wieków owe historyczne Podcienia tarnowskie, pod któremi skupiał się ongiś tradycyjny handel winami węgierskiemi, rozsyłanemi stąd na całą Polskę. I dziś, choć na mniejszą, nieporównanie skromniejszą skalę, życie kipi tutaj i wre.

19 stycznia 1936

W sali Instytutu Muzycznego odbywa się recital skrzypcowy Józefa Salacza przy akompaniamencie Emilii Rzepeckiej. Był to pożegnalny koncert tarnowskiego muzyka przed udaniem się za granicę na dłuższy objazd koncertowy.

12 marca 1936

W Tarnowie rodzi się Michał Heller, ksiądz, filozof, kosmolog, laureat Nagrody Templetona w 2008 roku.

31 grudnia 1936

Miasto liczy 53 423 mieszkańców i 3 500 domów. Zadłużenie miasta przekracza 7 milionów złotych, czyli około 70 milionów złotych w przeliczeniu na wartość złotego w latach 20 XXI w..

Styczeń 1936

Tarnów odwiedza Kazimierz Świtalski, nowo mianowany wojewoda krakowski.

10 stycznia 1936

Redakcja „Hasła" ogłasza swój list otwarty do premiera Marian Zyndram Kościałkowskiego w sprawie szykan ze strony Magistratu na czele z prezydentem Tarnowa Mieczysławem Brodzińskim, który w poprzednim doprowadził do dwukrotnej konfiskaty nakładu tygodnika, nie dopuszczał przedstawicieli „Hasła" na obrady Rady Miejskiej oraz nakłaniał kioskarzy do zaniechania sprzedaży tygodnika.

23 lutego 1936

Poświęcenie przedszkola dla dzieci kolejarzy w budynku dworca kolejowego.

Luty 1936

Z inicjatywy Witolda Giżberta Studnickiego powstaje bractwo pod wezwaniem Zielonej Szpilki, zrzeszające tarnowskich artystów, głównie malarzy oraz sympatyków. Pomysł pojawił się podczas wystawy niezrzeszonych tarnowskich malarzy na rzecz bezrobotnych. Siedzibą bractwa była salka w kawiarni „Warszawianka", w której spotykano się w piątkowe wieczory. Bractwo prenumerowało czasopisma artystyczne i organizowało wystawy malarskie, także prac dzieci.

1 marca 1936

W budynku III Gimnazjum działalność rozpoczyna Miejski Uniwersytet Powszechny jako forma systematycznego kształcenia dorosłych (17+). Zajęcia obejmować będą; wykłady, czytanie i referowanie książek, dyskusje i wypracowania pisemne, opracowujące zagadnienia na podstawie lektury, przemyśleń i obserwacji. Program naukowy obejmie: literaturę polską, historię cywilizacji, nauki społeczne, biologię i fizykę. Miejski Uniwersytet Powszechny powstał z inicjatywy Miejskiej Komisji Społeczno-Oświatowej w porozumieniu z Inspektoratem Szkolnym, dyrekcją III Gimnazjum i organizacjami oświatowymi działającymi na terenie Tarnowa.

Drugi zjazd Katolickiego Stowarzyszenia Kobiet diecezji tarnowskiej z udziałem 1300 delegatek.

8 marca 1936

Walne zebranie koła TSL w Tarnowie. W mijającym roku przeprowadzono reorganizację dawnych bibliotek miejskich na Powiatową Centralę Biblioteczną, obsługującą cały powiat, przez 41 bibliotek szkolnych, wiejskich i ruchomych. W samym Tarnowie pożyczających książki było około 800 osób (istniały jeszcze inne biblioteki). Na jednego czytelnika przypada miesięcznie 8 wypożyczonych tomów. W porównaniu z 1934 r. czytelnictwo wzrosło o 17 procent głównie dzięki młodzieży szkolnej.

29 marca 1936

Zjazd uczestników Niedzielnych Uniwersytetów Wiejskich w Mościcach. Z terenu powiatu przybyło pięćset osób.

6 kwietnia 1936

W Sądzie Okręgowym w Tarnowie rozpoczynają się dwa procesy prasowe. Pierwszy z oskarżenia prywatnego byłego burmistrza Juliana Kryplewskiego wobec Jana Kuleszy, autora artykułu „Teatrom Dr. Brodzińskiego", w którym ten nazwał Kryplewskiego „karierowiczem". Drugi także z oskarżenia prywatnego byłego prezydenta Tarnowa Adama Marszałkowicza przeciwko redaktorowi odpowiedzialnemu „Głosu Ziemi Tarnowskiej" Stanisławowi Burdjakowi. Marszałkowicz poczuł się urażony zarzutami wobec swojego urzędowania w artykule „Marsz trzech muszkieterów na ratusz tarnowski".

13 kwietnia 1936

W Sali Lustrzanej odbywa się „Wieczór śpiewu, muzyki i tańca" Szkoły Muzycznej Anny Kaempf z współudziałem chóru rewelersów „V" Tadeusza Szafrańskiego.

Kwiecień 1936

W Tarnowie budynku III Gimnazjum otwarto schronisko turystyczne, liczy ono 30 łóżek. O jego powstanie zabiegało Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze.

1 maja 1936

W Święto Pracy ulicami miasta przeszedł pochód z orkiestrami i własną służbą porządkową. Na placu Kazimierza Wielkiego do sześciu tysięcy zebranych przemawiali Kasper i Adam Ciołkoszowie oraz doktor Julian Aleksandrowicz z Krakowa.

3 maja 1936

Wieczorem w przeddzień Święta Konstytucji 3 Maja ulicami Tarnowa przemaszerowała z capstrzykiem orkiestra wojskowa. Rankiem tarnowian budzi hejnał grany z wieży ratusza. O 10.00 w katedrze odbyła się uroczysta Msza św. odprawiana przez biskupa tarnowskiego Franciszka Lisowskiego. Po nabożeństwie odbyła się defilada, którą odebrali starosta Mieczysław Lissowski, podpułkownik Stefan Leukos-Kowalski, dowódca 16 Pułku Piechoty i poseł ks. Józef Lubelski. Po południu w sali kina TSL „Marzenie" miała miejsce akademia, podczas której wystąpiła m.in. orkiestra 16 p.p. i chór I Gimnazjum im. K. Brodzińskiego. Wieczorem w kinoteatrach „Apollo" i „Marzenie" wyświetlono bezpłatnie filmy a w Domu Żołnierza młodzież wystawiła komedię pt. Wicek i Wacek autorstwa Zygmunta Przybylskiego. Przy ul. Katedralnej otwarto „ognisko", czyli świetlicę harcerską.

12 maja 1936

Tarnowianie czczą pierwszą rocznicę śmierci marszałka Józefa Piłsudskiego. Uroczystości rozpoczęto rano grą na werblach. Następnie odprawiono uroczystą żałobne mszę świętą w katedrze i nabożeństwo w synagodze. Następnie oddziały wojskowe, członkowie organizacji i pracownicy urzędów przedefilowali przed popiersiem Marszalka, ustawionym naprzeciw Starostwa na postumencie i udekorowanym wstęgą „Virtuti Militari". Wieczorem w sali kina „Marzenie" odbyła żałobna akademia.

16 maja 1936

Młodzież i nauczyciele II Gimnazjum świętują 375 rocznicę śmierci patrona szkoły, hetmana Jana Tarnowskiego. Po mszy św. w katedrze odprawionej przez księdza kanclerza Romana Sitkę poświęcono sztandar szkoły i złożono kwiaty przy grobie hetmana. Z tej okazji z pomocą ks. Stanisława Bulandy otwarto wystawę zabytkowych druków i dzieł z XVI w. odnoszących się do postaci i działalności hetmana Jana Tarnowskiego.

Maj 1936

Do Tarnowa samochodem przybywa premier Felicjan Sławoj Składkowski, towarzyszą mu wojewoda krakowski Michał Gnoiński i naczelnik Wojewódzkiego Funduszu Pracy w Krakowie. W budynku Starostwa rozmawiają ze starostą Mieczysławem Lissowskim o sprawach bezrobocia i bezpieczeństwa publicznego.

27 maja 1936

Zjazd w Tarnowie starostów tarnowskiego i sąsiednich powiatów z wojewodą krakowskim Michałem Gnoińskim w sprawie panującego w nich bezrobocia. Niedługo potem Starostwo Tarnowskie w trosce o niezawyżanie cen towarów powszechnego użytku przypomina handlującym o obowiązku zamieszczenia cen na towarach i przestrzegania wyznaczonych cen na określone artykuły.

3 czerwca 1936

Tarnów odwiedzają główny zarządzający stadniny państwowej Rzeszy Niemieckiej, dyrektor stadniny we Frankenach i kierownik państwowej stadniny w Gnieźnie. Goście zwiedzili stadninę koni arabskich w Gumniskach oraz wielką stajnię remontową („remont" to młody koń dla wojska) w Klikowej. Pierwszy z nich w rozmowie z dziennikarzem z „Hasła" stwierdził, że jeszcze nie widział tak wspaniałych stadnin. Nieco wcześniej fabrykę w Mościcach i stadninę w Gumniskach zwiedziła wycieczka wielkich właścicieli ziemskich z Niemiec. Były tam także wycieczki z Czech i Estonii.

10 czerwca 1936

Umiera ks. Józef Bąba, założyciel Muzeum Diecezjalnego, w latach 1888-1904 rektor tarnowskiego Wyższego Seminarium Duchownego, wykładowca historii Kościoła i prawa

kanonicznego. W latach 1915-1916 proboszcz parafii katedralnej. W 1910 r. w swoim mieszkaniu założył Bursę im. Ks. Piotra Skargi dla ubogiej młodzieży rzemieślniczej. Autor niepublikowanych wspomnień „Liber memorabilium". Pochowany na Cmentarzu Starym.

12-14 czerwca 1936

Święto Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego organizowane staraniem miejskiego i powiatowego komitetu WF i PW. W programie święta główną pozycję zajmowały zawody strzeleckie w Ogrodzie Strzeleckim.

13 czerwca 1936

W sali TG Sokół koncert Chóru Dana. W składzie m.in. Mieczysław Fogg.

15 czerwca 1936

Do Tarnowa na wizytację przyjeżdża wojewoda krakowski Michał Gnoiński. W towarzystwie księdza Bronisława Szymańskiego, proboszcza parafii św. Rodziny odwiedza budowę Domu Ubogich „na Hucie" przy ul. Grunwaldzkiej (dzisiaj Robotnicza 4), a następnie stojące w pobliżu baraki dla bezdomnych zbudowane przez miasto, gdzie według relacji prasowej „Hasła" stwierdził skandaliczny brud, nieporządek i brak elektryczności.

Czerwiec 1936

Popis szkoły muzycznej Sallo Baua w czterdziestolecie jej istnienia.

Popis szkoły fortepianu Zofii Wojtasiewicz.

5 lipca 1936

Umiera ksiądz Kasper Mazur, kanonik katedralny i długoletni proboszcz parafii katedralnej (1916-1936). Następcą jego zostaje ksiądz Jan Bochenek.

6 lipca 1936

Zebranie w związku z pilną potrzebą ułożenia nowych chodników przy ulicy Wałowej. Zarząd Miejski proponuje, że dostarczy część potrzebnych materiałów i pokryje częściowo koszty robocizny kwalifikowanej i niekwalifikowanej, jeżeli właściciele realności pokryją koszty płyt chodnikowych. Nie udało się jednak powziąć żadnych decyzji ponieważ z 90 właścicieli realności przy Wałowej na zebranie przyszło tylko sześciu.

26 lipca 1936

Poświęcenie nowo zbudowanego bloku przy ul. Dwernickiego, którego mieszkania składają się z pokoju i kuchni oraz posiadają urządzenia wodociągowe, elektryczne i gazowe.

Blok wybudowano według projektu Mariana Skoczka pod kierunkiem Witolda Giżbert Studnickiego. Był to pierwszy z wielorodzinnych domów wybudowanych przez Towarzystwo Osiedli Robotniczych do 1938 roku.

10 sierpnia 1936

Rozpoczyna się strajk okupacyjny czterystu robotników drogowo-kanalizacyjnych zatrudnionych przez Fundusz Pracy. Postulaty ich 6 dni pracy w tygodniu, zatrudnienie zredukowanych w dniu 8 sierpnia, podwyżka płac z 3 zł na 3,60 za dzień oraz gwarancja ciągłości pracy aż do końca sezonu.

16 sierpnia 1936

W sali TG Sokół występuje Chór Juranda.

20 września 1936

Piłkarze Tarnovii po dwumeczu z KS Chełmek wchodzą do klasy A okręgu krakowskiego. Drugi mecz w Tarnowie ściągnął 2500 widzów. Prasa odnotowała, że kibice z Chełmka w liczbie pięciuset przybyli do Tarnowa specjalnym pociągiem i własną orkiestrą. Po zwiedzeniu Tarnowa złożyli wieniec pod mauzoleum gen. J. Bema.

18 października 1936

Pogrzeb 99-letniego kapitana Franciszka Moskiewicza, uczestnika Powstania Styczniowego. Pochowano go na Cmentarzu Starym. Ceremonii przewodniczył poseł ks. Józef Lubelski.

Październik 1936

Ukończono remont ulicy Wielkie Schody połączony z wymianą schodów według projektu budowniczego miejskiego Witolda Giżberta Studnickiego. Pośrodku ulicy ustawiono na postumencie pomnik w typie maszkaronu dłuta Henryka Hochmana wykonany według rysunków pomysłodawcy. Ma on według autora przedstawiać założyciela miasta Spycimira Leliwitę.

5 listopada 1936

Do Tarnowa na wizytację przyjeżdża wojewoda Michał Gnoiński. Sprawdza m.in. stan sklepów, który uznaje za dobry.

11 listopada 1936

Dzień wcześniej o godzinie 18.00 przez miasto przemaszerowują oddziały Wojska Polskiego z orkiestrą. Do tłumów zebranych pod Starostwem przemawia dyrektor Tadeusz

Machalski, po przemówieniu delegacje składają kwiaty pod Grobem Nieznanego Żołnierza. Nazajutrz w katedrze biskup Franciszek Lisowski odprawił uroczystą mszę św., a kazanie wygłosił ks. Stanisław Bulanda. Po nabożeństwie odbyła się dekoracja odznaczonych tarnowiaków, a następnie defilada i akademia w sali kina TSL Marzenie. W uroczystościach wziął udział książę Roman Sanguszko wraz ze swoimi urzędnikami. Po południu i wieczorem seanse filmowe w kinach bezpłatne dla bezrobotnych i żołnierzy. Tarnowianie mogli podziwiać gmach Starostwa iluminowany elektrycznymi reflektorami.

21 listopada 1936

Książę Roman Sanguszko organizuje w Trzemesnej wielkie polowanie, w którym biorą udział najważniejsi członkowie stowarzyszenia łowieckiego Nemrod. Z Warszawy przyjechali dawny starosta tarnowski Mieczysław Lissowski i były dowódca 16 Pułku Piechoty pułkownik Stefan Broniowski.

Listopad 1936

W tym okresie odbyła się w tarnowskim Magistracie jedna z konferencji regionalnych organizowanych przez krakowska Izbę Przemysłowo-Handlową, stanowiącą organ samorządu gospodarczego. Wzięli w niej udział przedstawiciele przemysłu i handlu powiatów brzeskiego, dąbrowskiego, mieleckiego, ropczyckiego i tarnowskiego, a także starosta tarnowski Mieczysław Syska, poseł ks. Józef Lubelski oraz delegaci z Okocimia, Mościc i Gumnisk. Referaty dotyczyły elektryfikacji Mościc, browarnictwa i młynarstwa. Za najbardziej palący problem uznano przydział kontyngentu odebranego ostatnio przez ministerstwo bekoniarni w Tarnowie (niedługo później 50 pracowników bekoniarni rozpoczęło strajk okupacyjny trwający trzy tygodnie). Ożywioną dyskusję wywołuje sprawa budowy linii kolejowej łączącej bezpośrednio Tarnów z Kielcami.

19-20 grudnia 1936

W sali Lustrzanej „rewia mód" żeńskiej Szkoły Zawodowej. W jej trakcie zbierano datki na pomoc zimową dla bezrobotnych.

20 grudnia 1936

W „hali sportowej" w Mościcach odbywa się koncert miejscowej orkiestry dętej pod dyrekcją Antoniego Szkołuli. Członkami orkiestry są wyłącznie pracownicy fizyczni Państwowej Fabryki Związków Azotowych.

Grudzień 1936

Po rozmowach w sprawie tarnowskiej bekoniarni z firmą dębicką, która miała przejąć jej kontyngent oraz po interwencjach w ministerstwach zarządu miasta Tarnowa, posła ks. Józefa Lubelskiego i Adama Ciołkosza udało się doprowadzić do zakończenia strajku okupacyjnego pracowników. Zgodnie z nim bekoniarnia dębicka wydzierżawi tarnowską na trzy lata, zatrudni wszystkich pracowników z Tarnowa a kontyngent tarnowski bić będzie w Tarnowie.

Trwa akcja komitetu Pomocy Zimowej. Z jego pomocy korzysta 92 bezrobotnych pracowników umysłowych, pracujących 3 dni w tygodni i otrzymujących za dzień pracy 2 zł i 25groszy (była to równowartość ośmiu bochenków chleba w Tarnowie). Pomocą komitet obejmuje także 1024 bezrobotnych pracowników fizycznych. Prowadzi też akcję dożywiania 2165 dzieci w szkołach, przedszkolach i ochronkach.

Policja aresztuje Ignacego Starzyka, byłego posła BBWR, pracującego jako kontroler w Urzędzie Pocztowym nr 2 z powodu podejrzeń o kradzież dolarów przesyłanych w listach z USA. Starzyk skazany zostaje na cztery lata więzienia. Do wybuchu wojny odsiedział dwa.

1936

Przy ul. św. Marcina (dzisiaj ul. J. Dąbrowskiego) powstaje Spółdzielcza Huta Szkła „Laura".

Z połączenia dwóch Towarzystw Sportowych: „Mościce" i „Łączność" utworzono jedno o nazwie TS „Mościce". Mecze piłkarskie rozgrywane były na boisku dawnego TS Łączność na błoniach w Dąbrówce Infułackiej.

Nawierzchnią asfaltową pokryto pierwszą ulicę w Tarnowie. Była to Bernardyńska, przy której stał wtedy Magistrat.

Emil Schiff, tenisista stołowy ŻTGS Samson Tarnów, pięciokrotny mistrz Polski, zdobywa brązowy medal drużynowych mistrzostw świata.

Styczeń 1937

Staraniem wydziału parafialnego katedralnego „Caritas" kierowanego przez ks. Jana Bochenka w domu Zakładu św. Zyty przy ul. Rejtana 4 otwarto tanią kuchnię dla inteligencji.

13-15 lutego 1937

Dwustu pięćdziesięciu bezrobotnych zamkniętych w Domu Robotniczym przy ul. Narutowicza rozpoczyna strajk głodowy. Strajkujący żądają podwyższenia stawek zasiłków dla wszystkich kategorii oraz zwolnienia od odpracowywania otrzymanych zasiłków. Strajk udaje się zażegnać po rozmowie ich przedstawiciela Adama Ciołkosza z szefem bezpieczeństwa publicznego urzędu wojewódzkiego.

21 lutego 1937

W świetlicac Towarzystwa Muzycznego, Związku Podoficerów Rezerwy, Związku Rezerwistów, Rodziny Wojskowej, Legionu Młodych, Pocztowego Przysposobienia Wojskowego i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół" transmitowany jest na żywo koncert Jana Kiepury z Krakowa. Słuchający proszeni są przez Kiepurę o wpłacanie złotówki na pomoc zimową dla bezrobotnych za pośrednictwem listonosza inkasującego opłatę radiową.

Luty 1937

W Czytelni TSL im. Jana Kilińskiego zorganizowano drugi turniej szachowy. Biorą w nim udział zarówno członkowie, jak i zaproszeni goście.

W sali TG Sokół odbywa się wielki wiec właścicieli ziemskich w Tarnowie. Obrady zagaił prezee Towarzystwa Właścicieli Nieruchomości Grzegorz Dubiel. Impulsem do zwołania wiecu był rządowy projekt obciążenia nieruchomości miejskich nowymi opłatami państwowymi i samorządowymi.

1 marca 1937

Biskup Franciszek Lisowski powołuje do życia Związek „Caritas" Diecezji Tarnowskiej, organizację koordynującą działalność stowarzyszeń charytatywnych na terenie diecezji. Dyrektorem zostaje ks. Karol Pękala.

20 marca 1937

W sali posiedzeń Browaru ks. Romana Sanguszki odbywa się pierwsze zebranie członków założycieli Spółdzielni Osiedla Romanówka, które ma powstać na terenach przekazanych przez Sanguszkę na terenie Chyszowa przy ul. Mościckiego.

30 marca 1937

Na polecenie Starostwa zamknięto kilka zakładów dentystycznych prowadzonych przez osoby nie posiadające prawa do wykonywania zawodu. W związku z tym ich właściciele dokonali napadu na dentystę Schmirera, który uczestniczył w opieczętowywaniu nielegalnych zakładów. Za ciężkie pobicie i pokłucie nożami Schmirera aresztowani zostali aresztowani zostali Mojżesz Orman, Szyja Szyfman i Samson Findling.

Marzec 1937

W hotelu Bristol „Wiosenna wystawa radiowa", na której prezentowane są najnowsze modele odbiorników radiowych produkcji polskiej i zagranicznych.

11 kwietnia 1937

W Tarnowie odbywa się wielotysięczny wiec socjalistów przeciwko działalności Obozu Zjednoczenia Narodowego (tzw. OZoNu, była to prorządowa organizacja utworzona po rozwiązaniu BBWR o programie prawicowo-nacjonalistycznym i solidarystycznym) i w obronie więźniów politycznych przebywających w miejscowym więzieniu. Przemawiał m.in. Józef Cyrankiewicz.

Zjazd Katolicki zorganizowany przez Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej. Wzięli w nim udział członkowie Katolickiego Stowarzyszenia Mężów i Katolickiego Stowarzyszenia

Młodzieży Męskiej w liczbie około 5 tysięcy. Dla uczestników mszę św. odprawił na placu Katedralnym biskup Franciszek Lisowski. Obrady odbywały się na dziedzińcu TG Sokół.

17 kwietnia 1937

Umiera Włodzimierz Józef Demetrykiewicz, archeolog, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i dyrektor Muzeum Archeologicznego w Krakowie. J. Bielatowicz pisał o nim tygodniku „Hasło" 6 maja 1932 r.: „Ma on w przechowaniu wielu niepublikowanych prac i dokumentów o Tarnowie, a w pamięci i doświadczeniu niejeden barwny szczegół z życia i historji miasta. Był on honorowym konserwatorem rządowym w b. Galicji wespół z prof. Tomkowiczem i kilku innymi i żywo zajmował się Tarnowem, broniąc wiele zabytków przed zniszczeniem, w czem miał liczne przeszkody, opierające się o dwór cesarski […] przechowuje zbiór fotografji starego Tarnowa".

1 maja 1937

W pochodzie pierwszomajowym bierze udział 15 tys. osób, w tym 6 tys. chłopów.

21 maja 1937

Biskup Franciszek Lisowski dokonuje poświęcenia Domu Ubogich św. Ludwiki de Marillac „na Hucie" przy ul. Grunwaldzkiej (dzisiaj Robotnicza 4). Służbę podejmują w nim siostry ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (szarytki). Budowa trwała półtora roku.

30 maja 1937

Umiera Leon Schützer, lekarz, dyrektor szpitala żydowskiego (wnuk pierwszego dyrektora i syn jego następcy), działacz społeczny i polityczny, publicysta i wybitny mówca, nazwany przez Jana Bielatowicza „prorokiem miasta". Schützer znany był z bezpłatnego leczenia ubogich mieszkańców Tarnowa. Jego odczyty na różnego rodzaju imprezach charytatywnych i w sali kina Marzenie gromadziły setki słuchaczy (przykładowe tematy: „Zagadka kobiety", „Ideały i rzeczywistość", „Poezja filozofii", „Chopin i Słowacki – duch w polskiej twórczości", „Miłość i śmierć"). Doktora Schützera pochowano na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Maj 1937

Rozpoczęto pracę budowy pływalni miejskiej za Ogrodem Strzeleckim.

Wiosna 1937

Powstaje Kółko Myśliwskie Bractwa Kurkowego. Prezesem zostaje Jan Kwiecień. Od 1939 roku z inicjatywy Kazimierza Tarnowskiego priorytetem koła jest hodowla i układanie psów myśliwskich.

20 czerwca 1937

W XXV zawodach o Puchar Gordona Benetta w Brukseli Leszek Krzyszkowski, prezes Mościckiego Klubu Balonowego razem z Antonim Januszem zajmują drugie miejsce na balonie Polonia II. Przelecieli 1364 kilometrów.

2 lipca 1937

Przez Tarnów przejeżdża pociągiem król Rumunii Karol II ze swoim synem i następcą tronu Michałem. Na udekorowanej stacji pozdrawiają ich przedstawiciele władz, urzędów, delegacje ze sztandarami, młodzież szkolna i kompania honorowa 16 Pułku Piechoty.

12 lipca 1937

Umiera ks. Franciszek Walczyński pedagog, kompozytor, autor 230 utworów (200 wokalnych i 30 organowych. Wydał „Śpiewnik kościelny dla młodzieży". Był założycielem chóru Katedralnego przy katedrze w Tarnowie, współzałożycielem Towarzystwa św. Wojciecha i szkoły organistowskiej.

25 lipca 1937

Klub Motocyklowy Związek Sportowy w Mościcach (istniał od 1934 r. jako sekcja Krakowskiego Klubu Motocyklistów, a od 1937 działał samodzielnie) organizuje okrężny rajd motocyklowo-samochodowy na trasie Mościce, Lubinka, Zakliczyn, Nowy Sącz, Grybów, Ciężkowice, Tuchów, Tarnów, Mościce.

31 lipca 1937

W nocy nie wykryty do dzisiaj sprawca morduje brutalnie strażaka Tomasza Barnasia, pełniącego dyżur na wieży ratuszowej, oraz jego zmiennika Piotra Gwoździa. W związku ze śledztwem punkt obserwacyjny strażaków został przeniesiony tymczasowo na wieżę katedralną.

Lipiec 1937

Jak podało „Hasło" przy rozkopywaniu ulicy Lwowskiej znaleziono 270 sztuk monet miedzianych różnej wielkości z lat 1754-1775, znajdowały się głęboko w ziemi w glinianym dzbanku, który uległ zniszczeniu..

Oddano do użytku nowy plac targowy w pobliżu Browaru Piwnego Romana Księcia Sanguszki.

16-25 sierpnia 1937

Wielki Strajk Chłopski, zorganizowany przez Stronnictwo Ludowe pod hasłem przywrócenia chłopom w Polsce praw do życia, a krajowi ładu, porządku i bezpieczeństwa. Akcja

polegała na blokowaniu dróg do miast i wstrzymaniu dowozu żywności w dni targowe. W powiecie tarnowskim działają trzy oddziały chłopskie uzbrojone są w widły i kosy, liczące od dwóch do trzech tysięcy osób. Jeden działa w Burzynie koło Tuchowa, drugi w Nowodworzu, a trzeci w Koszycach Wielkich na skrzyżowaniu dróg do Tarnowa i Mościc. Dnia 24 sierpnia (wtorek) w Tarnowie pod wpływem komunistycznych agitatorów zostaje zamknięta większość sklepów prowadzonych przez Żydów. Próbowano też zastraszać chrześcijańskich kupców, aby zamknęli sklepy.

28-29 sierpnia 1937

Wielki przegląd hodowli koni półkrwi anglo-arabskiej w Klikowej i czystej krwi arabów w Gumniskach. W pokazie wzięło udział 280 koni. W nowo wybudowanej stajni w Klikowej znajdują się boksy dla

około 200 koni w wieku od 1 od 3 lat. Do stajni należą bieżnie i okólniki na powierzchni 30 hektarów.

Sierpień 1937

Centralny Zarząd księcia. Romana Sanguszki zostaje przeniesiony z Gumnisk na Wałową 2.

Po śmierci dyrektora Zakładu Zastawniczego Podupadłych Mieszczan okazuje się, że mimo corocznej kontroli i zadeklarowanych 26 tys. złotych w księgach kasa tego lombardu jest zupełnie pusta. Magistrat podjął decyzję o zwróceniu pieniędzy wszystkim wkładkowiczom z kasy miejskiej. Zakład Zastawniczy przy ul. Krótkiej zamknięto i przeniesiono do Kasy Oszczędności przy ul. Wałowej.

1 września 1937

Działalność rozpoczyna Państwowe Liceum Pedagogiczne Męskie, które powstało w miejsce zlikwidowanego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego im. J. Śniadeckiego. Funkcjonowało ono przy III Gimnazjum i Liceum im. A. Mickiewicza.

Działalność rozpoczyna Prywatna Męska Szkoła Mechaniczna Towarzystwa Szkoły Ludowej w Tarnowie. Mieści się ona w budynku przekazanym przez Towarzystwo Szkół Ludowych przy ul. S. Staszica. Budynek wzniesiony według projektu Witolda Giżberta-Studnickiego w stanie surowym przez przedsiębiorstwo Edwarda Okonia w 1932 r. miał w założeniu służyć jako siedziba Miejskiej Biblioteki Literacko-Naukowej im. J. Słowackiego. Ze względu na kryzys gospodarczy i spadek dochodów z kina „Marzenie" TSL nie udało się ukończyć budynku i ze względu na duże bezrobocie przekazało budynek na kształcenie młodzieży do zawodów technicznych. Od początku do 1950 roku funkcję dyrektora szkoły pełni Maurycy Godowski. Dzisiaj działa w nim VII Liceum Ogólnokształcące.

Otwarto pierwszą klasę dwuletniego Liceum Humanistycznego, które miało przygotowywać dziewczęta do studiów.

16 września 1937

Tarnów odwiedza nowo mianowany wojewoda krakowski Józef Tymiński. Odbywa kilkugodzinną konferencję w Starostwie tarnowskim, w której biorą udział starostowie tarnowski, brzeski, dąbrowski, bocheński, dębicki i mielecki.

21-22 września 1937

Tarnów odwiedza kardynał Filippo Cortesi, nuncjusz apostolski papieża Piusa XI. Nuncjusza na dworcu powitał biskup ordynariusz Franciszek Lisowski z kapitułą, władze miasta, powiatu i garnizonu oraz przedstawiciele sądownictwa, szkół, kolei, Akcji Katolickiej, organizacje ze sztandarami i wszyscy tarnowscy księża zakonni i świeccy. Plac dworcowy i ulice niemal do kościoła Księży Misjonarzy wypełniła młodzież szkolna, ochronki wraz z siostrami i licznie przybyli mieszkańcy miasta. Przed dworcem na nuncjusza czekał powóz zaprzężony w siwe konie. Po obiedzie w pałacu biskupim Cortesi wraz z biskupami udał się do klasztoru Najświętszego Serca Jezusowego w Zbylitowskiej Górze. Następnie po powrocie do pałacu biskupiego nuncjusz wziął udział w zebraniu I Konferencji Panów św. Wincentego i Paulo. Wieczorem odbył się raut, w którym wzięli udział zaproszeni przedstawiciele władz, szkół i duchowieństwo. Na drugi dzień rano nuncjusz udzielił w katedrze apostolskiego błogosławieństwa i odprawił mszę świętą. Następnie odwiedził kościół i dom Księży Misjonarzy. Potem udał się do klasztoru SS. Urszulanek. Podczas pobytu w Tarnowie nuncjusz apostolski nadał odznaczenia „Pro Ecclesia et Pontífice" paniom; Czaplińskiej, Kopfowej, Drapellowej i Stapfównie za ofiarną, katolicką pracę społeczno-charytatywną. Po obiedzie udał się przez Tuchów i Nowy Sącz do Krynicy.

26 września 1937

Dzień Konia w Tarnowie rozpoczyna się zjazdem uczestników (furmanek, bryczek, dorożek, klaczy z przychówkiem) na terenie koszar na terenie Koszar im. Jazdy Kłuszyńskiej w Tarnowie przy ulicy Goldhammera. Tam odbył się przegląd w kategoriach najlepiej utrzymanych zaprzęgów i koni oraz klaczy hodowlanych z przychówkiem. Następnymi punktami programu były: popisy konne urządzone przez wojsko; konkurs zręczności włościan na koniach; konkurs powożenia furmankami na specjalnie urządzonym torze z przeszkodami, rozdanie nagród i przejazd wszystkich uczestników „Dnia Konia" ulicami Goldhammera i Wałową na ulicę Krakowską do defilady przed Starostwem.

Wrzesień 1937

Dyrekcja Ubezpieczalni Społecznej w Tarnowie wyznacza na terenie miasta i okolic sześć rejonów z przypisanymi lekarzami domowymi.

Wrzesień/październik 1937

W Tarnowie przez kilka tygodni przebywa Edward Ciszkiewicz ogrodnik miasta i publicysta (prywatnie ojciec dyrektora tarnowskiej bekoniarni), który kierował m.in. założeniem Parku Skaryszewskiego w Warszawie. Wykonał on dla miasta plan parku na Piaskówce i prawdopodobnie także projekt parku na Górze św. Marcina.

9-10 października 1937

Dzień Rezerwisty, który wypadł w niedziele 10 października rozpoczyna się w sobotę wieczorem capstrzykiem orkiestry 16 Pułku Piechoty, przy dźwiękach której zebrane na placu koło browaru organizacje kombatanckie przemaszerowały przez ul. Krakowską i Wałową pod Grób Nieznanego Żołnierza, na którym zapalono znicz. Następnie odbyła się wieczernica w siedzibie Pocztowego Przysposobienia Wojskowego. Po uroczystej Mszy św. w katedrze przed Starostwem defilowały kolejno: kompanie rezerwistów i strzelców, kolejarze i pocztowcy, Związek Podoficerów Rezerwy i harcerze. Po popołudniu w sali TG „Sokół" odbył się kiermasz, którego główną atrakcją był krakowiak odtańczony przez przedszkolaków a wieczorem w tej samej sali dancing.

18 października 1937

W 94 roku życia umiera Władysław Ścibor Rylski, jeden z ostatnich żyjących w Tarnowie powstańców z 1863 r.

23 października 1937

25 lat istnienia harcerstwa w Tarnowie. W sobotę drużyny męskie i żeńskie złożyły wieńce na płycie Grobu Nieznanego Żołnierza. Po apelu poległych do zebranych przemówił podpułkownik Stefan Leukos-Kowalski. W niedzielę po mszy świętej odprawionej przez biskupa Franciszka Lisowskiego poświęcono sztandar hufca harcerek. Następnie odbyła się defilada, a po niej akademia w sali TSL, czyli kina „Marzenie". Na zakończenie urządzono „ognisko" harcerskie na placu sportowym. W TG Sokół odbyło się uroczyste wbijanie gwoździ do sztandaru. W czasie defilady koń spłoszony po wypuszczeniu gołębi wpadł na dzieci. Czworo z nich ucierpiało w tym jedno poważnie.

Październik 1937

Fabrykę w Mościcach wizytują wicepremier Eugeniusz Kwiatkowski, minister komunikacji Juliusz Ulrych, minister przemysłu i handlu Antoni Roman, minister rolnictwa i reform rolnych Juliusz Poniatowski, a także posłowie i senatorowie. Goście zwiedzili także budującą się fabrykę w Niedomicach.

11 listopada 1937

Wieczorem poprzedniego dnia przez ulice miasta przechodzą orkiestry wraz z organizacjami Przysposobienia Wojskowego i Związku Strzeleckiego a na placu Sobieskiego naprzeciwko Starostwa podniesiono flagę państwową. Rankiem tarnowian obudził hejnał grany z ratuszowej. O godzinie 9.00 biskup Franciszek Lisowski odprawił uroczystą mszę świętą, podczas której kazanie wygłosił ks. Józef Lubelski. Nabożeństwo odbyło się także w Synagodze Jubileuszowej. Tam można było posłuchać kazania rabina Kirchenbauma z Poznania. O 10.30 przed trybuną ustawioną na Placu Sobieskiego odbyła się trwajaca półtorej godziny defilada, którą odebrał starosta Mieczysław Syska, podpułkownik Stanisław Kwapniewski oraz przedstawiciele władz miasta, urzędów, wojskowości i delegatów

związków. Defiladę otworzyli żołnierze 16 Pułku Piechoty, następnie defilowała konnica, organizacje Przysposobienia Wojskowego męskie i żeńskie, Strzelec, harcerze, związki inwalidzkie, Związek Rezerwistów, Związek Legionistów, katolickie związki młodzieżowe, Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego, związki sportowe, dalej pracownicy magistraccy, Straż Ochotnicza, pracownicy zakładów przemysłowych. Okazale z własną orkiestrą wystąpili pracownicy księcia Romana Sanguszki Na początku szli umundurowani leśniczy, potem pracownicy poszczególnych zakładów prowadzeni przez dyrektora Adama Dygata. Na koniec przejechały książęce fornalki zaprzężone w cztery konie kierowane przez trzaskających batami woźniców.

O godzinie 11.30 odbyło się w II Gimnazjum odsłonięcie tablicy pamiątkowej uczniów poległych w walce o niepodległość. W południe miała miejsce uroczysta akademia w sali kina TSL „Marzenie". Po południu w trzech kinach odbyły się bezpłatne przedstawienia dla żołnierzy, bezrobotnych i hufców pracy. Wieczorem w sali TG Sokół uroczysty wieczór rozpoczęty „Pierwszą Brygadą".

W tym samym dniu w budynku urzędu wojewódzkiego w Krakowie Złotym Krzyżem Zasługi odznaczeni zostali książę Roman Sanguszko, doktor Stanisław Goździewski dyrektor Lecznicy dla dzieci miasta Tarnowa przy ulicy Nowodąbrowskiej 6d, ks. Jakub Wyrwa, kapłan społecznik z Ryglic i Teodor Szypuła, długoletni dyrektor szkoły im. M. Kopernika i działacz oświatowy.

13-15 listopada 1937

Na Ogólnopolskim Kongresie Kupiectwa Chrześcijańskiego w Warszawie wśród dwóch tysięcy uczestników jest delegacja tarnowska na czele z prezesem Rudolfem Oleksym, którą wicepremier Eugeniusz Kwiatkowski przedstawił prezydentowi Ignacemu Mościckiemu.

14 listopada 1937

W wieku 97 lat umiera mistrz szewski Izrael Kleiner, ostatni żyjący w Tarnowie uczestnik powstania styczniowego.

21 listopada 1937

Pierwszy odczyt z cyklu „Historia muzyki" ilustrowany muzyką z płyt organizowany przez Instytut Muzyczny. Odczyt wygłosiła Maria Pasek Błotnicka w sali kina „Marzenie". Wysłuchało go około 30 osób.

25 listopada 1937

Zgodnie z sugestią nuncjusza Cortesiego biskup Franciszek Lisowski tworzy Instytut Wyższej Kultury Religijnej, czyli szkołę wiedzy religijnej w rodzaju studiów teologicznych dla katolików świeckich. Rektorem Instytutu zostaje biskup pomocniczy Edward Komar.

Listopad 1937

„Ilustrowany Kurier Codzienny" (nr 306) podaje, że służbową wizytę do Tarnowa odbył krakowski konserwator zabytków Jerzy Remer.

W Tarnowie po złożeniu wizyty J. E. ks. biskupowi Lisowskiemu i ks. prałatowi dr Stanisławowi Bulandzie, dzięki którym współdziałanie diecezji tarnowskiej z państwową opieką nad zabytkami od dawna jak najlepsze daje wyniki, konserwator wziął udział w konferencji u prezydenta miasta w sprawie zachowania dawnych fragmentów Tarnowa, w szczególności dawnego rozplanowania ul. Bernardyńskiej i charakteru jej zabudowania, wypowiadając się zgodnie z opinją miejskiej komisji artystycznej przeciw nadbudowie piętrowych domów tej ulicy z uwagi na otoczenie zabytkowego kościoła OO. Bernardynów, który wskutek tej nadbudowy zatraciłby właściwą skalę. Podobne zagadnienia urbanistyczne poruszano również w stosunku do innych ulic śródmieścia zachowanego jeszcze w samym planie i w blokach kamienic, z których zarząd miejski usuwa szpetne szyldy i reklamy.

W salach szkolnych stowarzyszenia „Safa Berura" przy ul. Św. Anny otwarto wystawę obrazów Abby Fenichla, nauczyciela rysunku w gimnazjum żydowskim.

1 grudnia 1937

Przy Instytucie Muzycznym w Tarnowie otwarto dział muzyki kościelnej, czyli szkołę organistowską. Nauka w niej ma trwać 3-4 lata.

6 grudnia 1937

Podczas zebrania w Towarzystwie Kasynowym pod przewodnictwem prezydenta Mieczysława Brodzińskiego powstaje miejska organizacja Obozu Zjednoczenia Narodowego. Referat o celach organizacji podczas zebrania wygłosił inżynier Stanisław Hüpsch, kierownik podokręgu tarnowskiego. Mimo przychylności władz miejskich poza kołem w Mościcach nie zdołano utworzyć struktur terenowych w Tarnowie. OZN głosił m.in. hasła walki ekonomicznej z Żydami i wzywał do bojkotu sklepów żydowskich.

8 grudnia 1937

Święto Kupieckie w Tarnowie organizowane przez miejscowy oddział Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej (istniejący od 1925 r.), połączone z poświęceniem sztandaru. Siedziba KKK znajdowała się przy ulicy Nowy Świat 3.

12 grudnia 1937

Poświęcono nowo zbudowany oddział chirurgiczny Szpitala Powszechnego noszącym od dwóch lat imię prezydenta Ignacego Mościckiego. Był to ostatni etap trwających od 1932 r. prac remontowo-budowlanych. Wcześniej nadbudowano drugie piętra w budynkach chirurgicznym i głównym, dzięki czemu ilość łóżek wzrosła do 300. Założono też centralne ogrzewanie. Dwa lata wcześniej staraniem dyrektora szpitala Wilhelma Türschmida wybudowano pawilon dla chorych zakaźnie, prosektorium i dom przedpogrzebowy z kaplicą,

oddział płucny i weneryczny, pracownię analityczną i rentgenowską. Koszt prac przekroczył pół miliona złotych. Prezesem komitetu rozbudowy szpitala był starosta powiatowy Mieczysław Syska. Główną część rozbudowy pokrył Tymczasowy Wydział Samorządowy w likwidacji we Lwowie.

1937

W Mościcach powstaje Okręgowy Zakład Elektryczny SA w Tarnowie. Oprócz działalności handlowej, polegającej m.in. na sprzedaży energii elektrycznej miastu oraz innym zakładom przemysłowym Tarnowa i powiatu, OZET prowadzi działalność inwestycyjną na dużą skalę.

Powstaje prywatne gimnazjum koedukacyjne prowadzone przez Stowarzyszenie Żydowskie Nauczycieli Szkół Powszechnych i Średnich w Tarnowie. Mieściło się przy ul. J. Matejki 4.

Otwarto pierwszy w Tarnowie oddział szkolny dla dzieci upośledzonych umysłowo. Klasa mieściła się w Szkole Powszechnej im. J. Słowackiego i była prowadzona przez Annę Figwer, absolwentkę Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Nauczaniem objęto dwudziestu pięciu uczniów.

Do Hiszpanii wyjeżdżają z zamiarem wstąpienia do Brygad Międzynarodowych członkowie Komunistycznej Partii Polski: Adam Ogonek, Jan Łazowski i Teofil Domasiewicz. W tym roku tarnowski Komitet Dzielnicowy KPP liczy 33 członków. W dniu 16 sierpnia 1938 roku decyzją prezydium Komitetu Wykonawczego Kominternu KPP zostaje rozwiązana.

W dawnym domu Weinfelda przy ulicy Lwowskiej otwarto herbaciarnię dla ubogich, w której bezpłatnie mogą otrzymać porcję gorącej herbaty z chlebem.

5 stycznia 1938

Przy ulicy Krakowskiej 1 w dawnym lokalu Skolimowskiego otwarta zostaje cukiernia Tatrzańska Józefa Kudelskiego.

11 lutego 1938

W dawnym lokalu Mieczysława Skolimowskiego przy pl. Sobieskiego cukiernię i kawiarnię „Tatrzańską" otwiera Józef Kudelski.

10 marca 1938

Pogrzeb Wandy Krynickiej Sanguszkowej, żony księcia Romana Sanguszki. Zmarła ona 17 grudnia 1937 roku, niedługo po urodzeniu syna Piotra i pół roku po ślubie. Pochowano ją w krypcie kaplicy książąt Sanguszków na Starym Cmentarzu.

12 marca 1938

Z okazji piątej rocznicy powstania Mościckiego Klubu Balonowego załoga w składzie Leszek Krzyszkowski i Leon Szturc odbywa długodystansowy lot propagandowy. Po wystartowaniu o 21.03 z Mościc przelecieli nad Słowacją i Węgrami po 16 godzinach i 11 minutach wylądowali w wiosce Kostići na terenie Jugosławii. Dzięki pomocy miejscowychi udało im się dotrzeć wraz z balonem do najbliższej stacji kolejowej. Następnie przez Belgrad wrócili do Tarnowa. Podczas lotu rozrzucali foldery reklamujące wyroby Państwowej Fabryki Związków Azotowych, dzięki którym udało się nawiązać się umowy na dostawy nawozów sztucznych z kupcami z Węgier i Jugosławii.

10 maja 1938

W Mościcach odbywają się X Krajowe Zawody Balonów Wolnych o puchar im. płk. Aleksandra Wańkowicza. Bierze w nich udział 12 balonów. Zawody obserwują tysiące widzów.

Maj 1938

Pod budynkiem Magistratu przez kilka dni koczuje grupa bezrobotnych kobiet. Po awanturze, z powodu której prezydent Brodziński musiał przed nimi uciekać samochodem kobiety znalazły zatrudnienie 2 lub 4 dni w tygodniu.

5 czerwca 1938

W zorganizowanym przez Stronnictwo Ludowe Święcie Ludowym w Tarnowie wzięło udział 20 tys. chłopów.

18 czerwca 1938

Zespół teatralny pracowników zakładów przemysłowych księcia Romana Sanguszki wystawia widowisko regionalne Jędrzeja Cierniaka *Hanusine wesele* w sali TG Sokół.

6 sierpnia 1938

Na zebraniu obywatelskim przedstawicieli przemysłu, rzemiosła, handlu, właścicieli nieruchomości, robotników i rolników wiceprezydent Tadeusz Kołodziej informuje zebranych o zasadach wyborów do Rady Miejskiej w Tarnowie. Zebrani powołali Tymczasowy Komitet Porozumiewawczy Polskich Organizacji w Tarnowie. Oznaczało to przerwanie długoletniej tradycji współpracy przedstawicieli miejscowego obozu prorządowego z żydowskimi organizacjami ortodoksyjnymi.

22 sierpnia 1938

Biskup Franciszek Lisowski eryguje parafię w Mościcach. Od 18 października 1931 roku funkcjonowała tam już tymczasowa kaplica.

26 sierpnia 1938

Jak podaje tygodnik „Hasło" w numerze z tego dnia: „Przy rozkopaniu ulicy Pilzneńska Brama dla ułożenia rur kanałowych natrafiono na fundamenty dawnej bramy oraz mostu usklepionego nad rowem przy murach fortecznych".

17-18 września 1938

Odbywają się pierwsze Dni Tarnowa połączone z dożynkami regionalnymi, wręczeniem „daru Tarnowa" dla wojska i koncertem chórów oraz orkiestry symfonicznej Towarzystwa Muzycznego w Tarnowie pod dyrekcją Stanisława Rzepeckiego. Przebieg uroczystości transmitowano przez radio.

Wrzesień 1938

W związku z przyłączeniem do Polski Zaolzia znajdującego się do tej pory w granicach Czechosłowacji w Tarnowie organizowany jest zaciąg do Korpusu Ochotników Zaolziańskich. W ciągu trzech dni utworzono batalion liczący 600 osób. Ze względu na przyjęcie przez rząd czechosłowacki batalion rozwiązano.

6 listopada 1938

W wyborach do sejmu z okręgu tarnowskiego wybrani zostają inżynier Stanisław Hüpsch z listy Obozu Zjednoczenia Narodowego i ksiądz infułat Józef Lubelski, bezpartyjny.

10 listopada 1938

Podczas uroczystego posiedzenia Rady Miejskiej w Sali Lustrzanej z okazji 20-lecia odzyskania niepodległości książę Roman Sanguszko przekazuje miastu część Góry św. Marcina z ruinami zamku tarnowskiego w celu założenia tam parku narodowego im. księcia Romana Sanguszki „Sybiraka". Gotowy już jest jego plan autorstwa wybitnego ogrodnika Edwarda Ciszkiewicza.

11 listopada 1938

Podczas przyjęcia w pałacu w Gumniskach, na którym zaproszone zostały władze województwa, powiatu i miasta oraz radni książę Roman Sanguszko otrzymuje tytuł honorowego obywatela miasta. Po nabożeństwach w katedrze i synagogach przy ulicy Tertila (dzisiaj al. Solidarności) odbyła się defilada, w której zaprezentowały się oddziały wojska, szwadron policji konnej, organizacje młodzieżowe, stowarzyszenia, pracownicy instytucji publicznych i zakładów przemysłowych, pracownicy księcia Romana Sanguszki z umundurowanymi strzelcami pałacowymi, gospodarzami w sukmanach na wozach zaprzężonych w cztery konie i dzieci pracowników folwarków Sanguszki w dwóch przystrojonych autokarach. Oprócz wojskowej w defiladzie bierze udział kilka orkiestr miejskich. Po defiladzie odbyła się uroczysta akademia w kinie Marzenie.

13 listopada 1938

W Mościcach odbywa się uroczystość przekazania tarnowskiemu pułkowi wojska czterech karabinów maszynowych ufundowanych przez pracowników Państwowej Fabryki Związków Azotowych. W uroczystości wziął udział m.in. generał Bernard Mond.

10 grudnia 1938

Otwarto Miejską Halę Targową przy ul. Panny Marii.

1938

Tarnów liczy 55 642 mieszkańców. Do miasta przybywa ponad tysiąc żydowskich uchodźców z III Rzeszy. Kahał tarnowski bierze na siebie utrzymanie uboższych z nich.

Oddano do użytku budynek dyrekcji Państwowej Fabryki Zakładów Azotowych według projektu Antoniego Kiełbasińskiego. W tym czasie ukończono też budowę tzw. nowego kasyna zaprojektowanego przez Stefana Żeleńskiego.

Ukończono prace przy budynku Publicznej Szkoły Powszechnej III Stopnia im. Klementyny Hoffmanowej. Dzisiaj mieści się w nim Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 5 (Szkoła Podstawowa nr 1 im. Klementyny Hoffmanowej i Gimnazjum nr 1 im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego przy ul. W. Reymonta 30). Nadbudowano też drugie piętro w szkole im. T. Czackiego przy ul. Warzywnej (proj. Witold Giżbert-Studnicki) i we frontowym budynku szpitala. W budynku szkoły przy ul. Warzywnej działało także Miejskie Ognisko Oświatowe Dzielnicy Grabówka z sekcją teatralną.

Ukazuje się pierwszy numer czasopisma „Ziemia Tarnowska" poświęconego sprawom kulturalno-społecznym ze szczególnym uwzględnieniem Tarnowa i okolic, redagowanego przez Mikołaja Bzowskiego i Witolda Hrubego.

22 stycznia 1939

Tarnów odwiedza wóz transmisyjny Polskiego Radia. Nadawana jest z niego audycja propagandowa, ogólnopolski program radiowy, rozdawane wydawnictwa Polskiego Radia i udzielane porady na temat radiofonizacji. Następnego dnia Komitet Radiofonizacji Kraju w Tarnowie organizuje na pl. Kazimierza Wielkiego koncert.

3 lutego 1939

Powiat tarnowski odnotowuje najwyższą liczbę bezrobotnych (6 234) w województwie krakowskim, po powiatach krakowskim i chrzanowskim. „Wiek Nowy" podaje informacje o przygotowaniach do budowy zakładów przemysłowych. W Koszycach Wielkich miała powstać filia fabryki lokomotyw z Chrzanowa, a przy ul. Tuchowskiej fabryka palników gazowych.

19 lutego 1939

Dochodzi do pobicia prezydenta Mieczysława Brodzińskiego, który przypadkiem spotkał się z uczestnikami pochodu zorganizowanego przez PPS i zareagował na słowną obrazę.

Luty 1939

Tarnowskie firmy braci Seiden, Josefa Katza i Ganz-Hochberga otrzymują rządowe zlecenie na produkcję mundurów dla wojska. Każda z firm w krótkim czasie podjęła produkcję 100 tys. mundurów miesięcznie.

5 marca 1939

W wyborach samorządowych wygrywa dotychczasowa opozycja. Na 40 mandatów 16 otrzymują socjaliści z PPS, 7 kandydaci Bundu, co daje lewicy większość w Radzie Miejskiej. Polskie Zjednoczenie Chrześcijańskie (komitet związany z OZN) uzyskuje 10 mandatów, Żydzi Zjednoczeni – 5, a Narodowa Demokracja – 2. Socjaliści zażądali ustąpienia prezydenta Mieczysława Brodzińskiego, którego 10-letnia kadencja dobiegła półmetka. Przez kilka następnych tygodni posiedzenia Rady Miejskiej nie odbywają się z powodu bojkotu ich przez radnych prawicowych.

Marzec – kwiecień 1939

Po utworzeniu Protektoratu Czech i Moraw podległego III Rzeszy Niemieckiej do Tarnowa przybywają tamtejsi Żydzi. Lepiej sytuowani zatrzymują się w większości u bogatszych tarnowskich współwyznawców. Ubożsi osiedlają się w Rzędzinie. Łącznie w Tarnowie przebywa w tym czasie około 8 tysięcy żydowskich uchodźców.

5 kwietnia 1939

Zebranie organizacyjne Komitetu Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej w Sali Lustrzanej przy licznym udziale tarnowian.

26 kwietnia 1939

Do tego dnia w Tarnowie 1 361 osób dokonało subskrybcji Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej na kwotę 317 360 zł, z czego wypłacono w gotówce 134 586,40 zł. W całym powiecie łącznie z Tarnowem było to 1 420 osób.

Kwiecień 1939

Otwarto nowy pawilon szpitala żydowskiego z dużym krytym tarasem na piętrze do klimatycznego leczenia gruźlików. Wybudowano go z inicjatywy dyrektora szpitala żydowskiego Eugeniusza Schippera, dzięki ofiarności bogatszych z żydowskich uchodźców z III

Rzeszy, przy wsparciu władz miasta i kahału. Całe wyposażenie z kompletem łóżek, nowoczesną aparaturą medyczną i diagnostyczną zakupił wraz z rodziną Izrael Löffel, chirurg i laryngolog, który po ucieczce z III Rzeszy osiadł w Tarnowie.

Kwiecień/maj 1939

Pod pozorem szkolenia pododdziały 6. Dywizji Piechoty, a wśród nich tarnowskiego 16. Pułku Piechoty zaczynają przygotowywać pozycje obronne pod Pszczyną na Śląsku.

6 maja 1939

W Sali Lustrzanej kasyna odbywa się „rewia mód" urządzona przez uczennice Żeńskiego Gimnazjum Zawodowego w Tarnowie, podczas którego zaprezentowano kilkadziesiąt sukien uszytych przez uczennice. Rewii towarzyszył poczęstunek kulinarny przygotowany przez dział gospodarczy gimnazjum oraz akompaniament muzyczny. Cały dochód z imprezy przeznaczono na Fundusz Obrony Narodowej.

7 maja 1939

Zebranie organizacyjne komitetu „bojkotu czasopism i towarów pochodzenia niemieckiego".

W Mościcach odbywa się uroczystość przekazania wojsku dwóch samolotów i karabinu maszynowego ufundowanych przez czytelników pisma rolniczego „Plon", wydawanego z inicjatywy Eugeniusza Kwiatkowskiego.

Recital tarnowskiego skrzypka Zenona Fleischera w Instytucie Muzycznym z przeznaczeniem dochodu na Fundusz Obrony Przeciwlotniczej.

15 maja 1939

Na specjalnym posiedzeniu Rady Miejskiej (a właściwie zarządu miasta) prezydent M. Brodziński wręcza dyplom honorowego obywatela miasta księciu Romanowi Sanguszce. Po części oficjalnej Sanguszko podejmuje obiadem zarząd miasta. W uroczystości wzięli udział generalny pełnomocnik Sanguszki major Arczył Bek Jedigaroff oraz dyrektor Zakładów Azotowych Adam Dygat.

28 maja 1939

W Mościcach odbywają się XI Krajowe Zawody Balonów Wolnych o Puchar im. płk. Aleksandra Wańkowicza.

11 czerwca 1939

Do Mościc przyjeżdża prezydent Ignacy Mościcki z małżonką rozpoczynając objazd obiektów Centralnego Okręgu Przemysłowego. W następnym dniu odwiedzili budowę zapory

wodnej w Rożnowie. Zapora w Czchowie została oddana do użytku i poświęcona 11 czerwca 1939 r.

Czerwiec 1939

Rozpoczynają się badania archeologiczne ruin zamku tarnowskiego prowadzone przez Gabriela Leńczyka z krakowskiego Muzeum Archeologicznego i Polskiej Akademii Nauk przy współpracy Witolda Giżberta-Studnickiego.

3 czerwca 1939

W czasie udzielania święceń kapłańskich w katedrze tarnowskiej zasłabł biskup Franciszek Lisowski. Umiera o 2.30 w nocy. Zgodnie ze swoim życzeniem pochowany został na nowym cmentarzu komunalnym w Krzyżu.

3 lipca 1939

Na posiedzeniu Rady Miejskiej (cztery miesiące od dnia wyborów) wiceprezydent Tadeusz Kołodziej odbiera przyrzeczenie od nowo wybranych radnych. Przewodniczącym wybrany zostaje Adam Ciołkosz. Wybrano także czterech ławników do Zarządu Miejskiego. W tajnym głosowaniu z listy Chrześcijańskiego Klubu Gospodarczego wybrany zostaje Stanisław Komusiński, a z listy Klubu Socjalistycznych Radnych Miejskich – Kasper Ciołkosz, Dawid Batyst i Eugeniusz Sit.

Początek lipca 1939

W Tarnowie odbywają się Dni Morza, uroczystości o charakterze państwowym związane z morzem organizowane przez Komitet Obywatelski.

5 sierpnia 1939

Z okazji rocznicy wymarszu Kadrówki powitano sztafetę Związku Strzeleckiego biegnącą ze Lwowa do Krakowa z płonącą pochodnią, od której zapalono znicz na Grobie Nieznanego Żołnierza. Wieczorem na Burku przy ognisku odbywa się uroczysty apel poległych.

14 sierpnia 1939

Ostatnie przed wojną posiedzenie Rady Miejskiej.

15 sierpnia 1939

W rocznicę zwycięstwa pod Warszawą o 6.00 rano tarnowian budzi pobudka odegrana z wieży ratuszowej. O 9.15 odprawiono w katedrze nabożeństwo, podczas którego patriotyczne kazanie wygłasza ks. Jan Bochenek. Uroczystości kończy akademia w sali kina Marzenie i doroczne zawody na strzelnicy Bractwa Kurkowego.

24 sierpnia 1939

Zarządzono tajną mobilizację alarmową dla 16. Pułku Piechoty, który w dniu poprzednim otrzymał rozkaz powrotu z obozu ćwiczebnego w okolicach Mikołajowic. Ogłoszono też mobilizację rezerwistów do 40 roku życia. Jeden z punktów zbornych znajduje się w budynku Towarzystwa Strzeleckiego w parku miejskim. 27 sierpnia kompanie pułkowe z tarnowskiego garnizonu skierowano transportem kolejowym do Krakowa, skąd pieszo wyruszyły do Gierałtowic koło Zatora. Część kompanii 16 pp pozostawała w tym czasie pod Pszczyną. Wyjazd ostatnich oddziałów sformowanych z rezerwistów jednostek nastąpił 28 sierpnia.

25-29 sierpnia 1939

Z inicjatywy instruktora harcerskiego harcmistrza Wincentego Muchy zorganizowano w Mościcach Wojewódzki Zlot Harcerstwa.

26 sierpnia 1939

Prezydent Mieczysław Brodziński wzywa tarnowian do kopania rowów obronnych.

27 sierpnia 1939

Tarnowska rodzina Flecków, Maria, Aleksander i ich pięcioletnia córka Basia, wracający z wakacji dosiadają się w pociągu do samotnie podróżującego mężczyzny. Ten wysiada w Tuchowie na pożegnanie częstując pięcioletnią Basię zatrutą czekoladką. Dziewczynka umiera w szpitalu 6 września. Maria Fleck, długoletnia tarnowska bibliotekarka, zamordowana została w 1942 roku w Auschwitz.

28 sierpnia 1939

O godzinie 23.18 w przechowalni bagażowej dworca kolejowego wybucha bomba zegarowa. W wyniku wybuchu ginie 20 osób, 35 zostaje rannych. Zniszczeniu ulega część budynku dworca. Bombę podłożył Anton Guzy, dywersant z niemieckiej „piątej kolumny", aresztowany jeszcze tego samego dnia.

1 września 1939

Siły zbrojne III Rzeszy Niemieckiej atakują Polskę. Nad Tarnowem przelatują po raz pierwszy samoloty Luftwaffe ostrzeliwane bezskutecznie przez artylerię przeciwlotniczą. Tarnowianie masowo spowiadają się i wykupują towary w sklepach.

Żołnierze „tarnowskiego" 16. Pułku Piechoty odpierają ataki niemieckie na wysuniętej pozycji pod Pszczyną. W rejonie Ćwiklic ginie około 300 żołnierzy z II batalionu w walce z czołgami na odkrytym terenie. Z południa napływają raporty zwiadu lotniczego o silnych kolumnach wojsk niemieckich, które po wyruszeniu ze swoich punktów stacjonowania w rejonie Bardiowa i Kieżmarku zmierzają w stronę granicy polskiej.

2 września 1939

Przez Tarnów przechodzi pierwsza fala cywilnych uchodźców uciekających na wschód z terenów zagrożonych działaniami wojennymi.

Bitwa graniczna pod Pszczyną zostaje rozstrzygnięta na korzyść Niemców. Dzięki poświęceniu i męstwu tarnowskiego pułku najeźdźcom nie udało się opanować mostów na Sole i Wiśle, co otworzyłoby im drogę na tyły Armii „Kraków". Wieczorem z pododdziałami 16. pp w składzie rozpoczyna ona jednak odwrót za linię Dunajca ze względu na niebezpieczeństwo oskrzydlenia przez niemieckie korpusy atakujące od strony Słowacji.

Dekretem prezydenta Ignacego Mościckiego udzielona zostaje amnestia dla wszystkich odbywających wyroki w zakładach karnych, którzy zostali skazani na kary do 5 lat pozbawienia wolności, oraz tych, którym do końca wyroku pozostało mniej niż 5 lat. Kilkuset więźniów z tarnowskiego zakładu karnego wychodzi na wolność wzbudzając często strach wśród mieszkańców.

3 września 1939

Pierwszy naloty bombowe na Tarnów. Atakowano m.in. dworzec kolejowy i linie kolejowe. Bomby spadają także na położone w pobliżu budynki. Zniszczeniu m.in. ulega Dom św. Ludwiki.

Polski samolot PZL 23 Karaś z 31. Eskadry Rozpoznawczej zostaje omyłkowo zestrzelony przez obronę przeciwlotniczą Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Mościcach. Giną obaj członkowie załogi.

Książę Roman Sanguszko z synem opuszczają Gumniska i udają się na wschód do Podhorców. Na miejscu zostaje księżna Konstancja.

4 września 1939

Przez Tarnów przechodzą tłumy uchodźców ze Śląska i Krakowa. Caritas tarnowska w pierwszych tygodniach wojny wydaje 110 tys. obiadów dla uchodźców. Niektórzy tarnowianie ogarnięci psychozą ucieczki zaczynają opuszczać miasto bez środków lokomocji i określonego celu wędrówki. Niektórzy z nich po krótkim czasie wracają, inni w tym duża grupa tarnowian pochodzenia żydowskiego, pozostają we wschodnich województwach II RP i przebywają tam w momencie zagarnięcia ich przez Związek Sowiecki.

Żołnierze I i IV batalionu oraz plutonu przeciwpancernego z 16. Pułku Piechoty wycofujący się w kierunku wschodnim pod dowództwem majora Piotra Ryby pod Rajskiem w pobliżu Oświęcimia zaatakowali przypadkowo sztab niemieckiej 5. Dywizji Pancernej. Wezwane posiłki niemieckie otoczyły polskie oddziały i zadały im poważne straty. Dzięki atakowi polskich żołnierzy o kilka godzin spowolniony zostaje marsz 5. Dywizji Pancernej. Major Ryba z grupą żołnierzy sforsował Sołę pod Osiekiem i dotarł do sztabu 6. Dywizji Piechoty w Skawinie.

Do Tarnowa przybywają pododdziały 24. Dywizji Piechoty Armii „Karpaty" pod dowództwem pułkownika Bolesława Krzyżanowskiego, absolwenta tarnowskiej szkoły realnej (zm. 1951 r. w Tarnowie). W nocy z 4 na 5 września zajmują pozycje wzdłuż Dunajca na linii Żabno – Zakliczyn, a także wokół Tuchowa i Gromnika. Odcinka bezpośrednio na zachód od Tarnowa ma bronić 39. Pułk Piechoty pod dowództwem podpułkownika Romana Szymańskiego. Zgodnie z rozkazem marszałka Rydza Śmigłego linia Dunajca ma zostać opuszczona tylko wtedy jeśli jej utrzymanie stanie się niemożliwe.

5/6 września 1939

W nocy z 5 na 6 września ma miejsce najcięższy nalot na Tarnów. Bomby spadają m.in. na szpital powszechny i dom dla nieuleczalnie chorych przy ul. Starodąbrowskiej. Żołnierze polscy palą cały budynek poczty przy ul. Urszulańskiej, aby zniszczyć przechowywane w nim dokumenty i księgi szyfrów. Z trudem uratowano przed ogniem budynki po drugiej stronie ulicy należące do urszulanek.

Armia „Karpaty" z generałem Kazimierzem Fabrycym ma rozkaz zatrzymać Niemców na linii Dunajca. Do 5 września z 24 dywizji piechoty w Tarnowie zdołano skoncentrować zaledwie osiem batalionów. Jeden batalion, cała artyleria dywizji i wszystkie jednostki pomocnicze ze względu na zniszczenia na liniach kolejowych zostały skierowane na inną drogą i ugrzęzły. Z 11 Dywizji Piechoty, która miała koncentrować się w rejonie Rzeszowa przybyło tylko kilka oderwanych transportów. Poza tymi jednostkami prawie stukilometrowego odcinka Dunajca bronić miały oddziały ośrodków szkolnych w Tarnowie i Nowym Sączu oraz jeden pułk Korpusu Ochrony Pogranicza.

6 września 1939

Wcześnie rano żołnierze 39 pp ze stanowisk nad Dunajcem ostrzeliwują kolumnę pancerno-motorową (około) 4 Dywizji Lekkiej zmierzającą od południa do Wojnicza. Zniszczono sporą liczbę pojazdów. Nieprzyjaciel wycofuje się i koncentruje siły w rejonie Wojnicza.

Ewakuowane są urzędy. Prezydent Mieczysław Brodziński z częścią urzędników opuszcza miasto. Przed wyjazdem przesyła na ręce ks. Jana Bochenka, proboszcza parafii katedralnej, 2000 zł na kuchnię dla ubogich mieszkańców miasta.

Ze szpitala powszechnego ewakuowany jest personel wraz z chorymi zdolnymi do transportu. Z ciężko chorymi pozostała tylko jedna lekarka – Alina Sajewicz. Szpital żydowski działa nieprzerwanie. Tarnów pustoszeje

Około 22. godziny do dowódcy 24 DP dociera rozkaz gen. Kazimierza Fabrycego, dowódcy Armii „Karpaty", aby wycofać się z linii Dunajca za Wisłokę. Tarnów ma zostać oddany bez walki. O tym rozkazie nie zostało powiadomione dowództwo Grupy Operacyjnej „Boruta" w składzie Armii „Kraków", której oddziały znajdowały się jeszcze na drugim brzegu Dunajca i miały przeprawić się przez rzekę, będąc osłaniane przez 24 DP.

Oddziały Wehrmachtu wkraczają do Mościc. Jeszcze tego dnia rozstrzelani zostają bracia Jan i Szczepan Gagatkowie.

7 września 1939

W czwartek rano odbywa się zebranie organizacyjne Tymczasowego Zarządu Miasta. Wybrano zarząd, w skład którego wszedł były burmistrz miasta Julian Kryplewski jako przewodniczący, Edward Okoń i Stanisław Komusiński jako asesorzy oraz Antoni Małecki, ks. Józef Lubelski i ks. Jan Bochenek jako radni.

W okolicach Klikowej i Białej trwają jeszcze potyczki z oddziałami niemieckimi. Pod Tuchowem żołnierze niemieccy z 4. Dywizji Lekkiej rozbijają trzy bataliony z wycofującej się na wschód 24 DP.

Około południa do Tarnowa wkracza pierwszy patrol 4. Dywizji Lekkiej dowodzonej przez generała Alfreda Rittera von Hubickiego. Władzę w mieście przejmuje Wehrmacht. Żołnierze niemieccy obsadzają skrzyżowania ulic i place. Kilka godzin później członkowie Tymczasowego Zarządu Miasta zostają wzięci jako zakładnicy gwarantujący spokój w mieście i umieszczeni pod strażą w budynku Zarządu Dóbr Sanguszków przy ul. Wałowej 2.

Wieczorem z powodu strzału, który miał paść w okolicach katedry, Niemcy rozstrzeliwują przy ul. Krótkiej braci Stanisława i Piotra Chrząszczów, pracowników Caritasu.

Przed zmrokiem porzucone na pastwę losu oddziały Grupy Operacyjnej „Boruta", w tym 16 „tarnowski" Pułk Piechoty, rozpoczynają przeprawę przez Dunajec pod Biskupicami Radłowskimi. Wkrótce potem most zostaje spalony, a następne oddziały muszą już przeprawiać się przez Dunajec pod ogniem czołgów nieprzyjaciela. Część żołnierzy na zachodnim brzegu Dunajca przez dwa dni wiąże walką siły niemieckie, umożliwiając wycofanie pozostałym polskim oddziałom. W walkach ginie około 300 polskich żołnierzy.

8 września 1939

W pałacu Sanguszków w Gumniskach zatrzymuje się sztab XXII Korpusu Pancernego (wydzielono pokój dla księżnej Konstancji, która zdecydowała się pozostać na miejscu). Budynek Starostwa na swoją siedzibę zajmuje Wojskowa Komenda Miasta.

Wehrmacht zajmuje szpital miejski. Chorych wyrzucono.

W radłowskiej szkole broni się przez cały dzień 14 polskich żołnierzy, którzy dwukrotnie odrzucają wezwanie do kapitulacji. Ostatecznie Niemcy za pomocą miotaczy ognia palą budynek wraz z obrońcami.

9 września 1939

W budynkach więzienia, II Gimnazjum przy ul. Lipowej, III Gimnazjum przy ul. Nowy Świat, Szkoły im. Słowackiego przy ul. A. Mickiewicza, w magazynach Państwowej Fabryki Związków Azotowych i Domu Sportowym nad Białą umieszczono 7-8 tys. jeńców polskich, przetrzymywanych tam do przełomu października i listopada, kiedy wywieziono ich do obozów w Rzeszy. Tarnowska Caritas dostarczyła w tym czasie jeńcom polskim 40 ton żywności i 198 tys. zł zapomogi, organizowała dla nich też kuchnie polowe. Rozpoczyna się powrót uchodźców z Tarnowa, który potrwa ponad miesiąc.

10 września 1939

Mieszkańcom Tarnowa zakazano opuszczania domów w godzinach od 19.00 do 5.00 i nakazano oddanie broni oraz sprzętu wojskowego pod karą śmierci.

13 września 1939

Powstaje Tymczasowy Zarząd Miejski z prezydentem Julianem Kryplewskim na czele. Wiceprezydentem zostaje Edward Okoń.

Niemcy wydają rozporządzenie nakazujące oznaczenie gwiazdą Dawida wszystkich sklepów, restauracji i kawiarni stanowiących przynajmniej w 50 proc. własność żydowską.

14-16 września 1939

Oddziały 16. Pułku Piechoty pod dowództwem porucznika Rudolfa Matuszka bronią się w Surowym Lesie (okolice Biłgoraja), opóźniając marsz wojsk niemieckich w kierunku Aleksandrowa i Józefowa i ubezpieczając wycofujące się w kierunku Tomaszowa Lubelskiego oddziały wojska polskiego.

16 września 1939

Kierownictwo administracji cywilnej w połączonych przez okupantów powiatach Tarnów i Dąbrowa (tzw. Landkreis) obejmuje Walter Becht. Do jego zadań należy oprócz zorganizowania aparatu administracyjnego, zaopatrzenie ludności w żywność, zabezpieczenie plonów oraz zabezpieczenie porządku i bezpieczeństwa na podległym mu terenie. Początkowo Becht ma do dyspozycji tylko 15 żandarmów. Afisze rozwieszone na ulicach Tarnowa wzywają do spokoju, podjęcia pracy i ponownie do oddania wszelkiej broni, amunicji i sprzętu wojskowego (zapowiedziano przeszukanie domów). Dwa dni później nakazano także oddanie aparatów radiowych.

Władze niemieckie podejmują działania zmierzające do ujęcia i internowania wszystkich, którzy mogliby stać się przywódcami antyniemieckich dążeń, a przede wszystkim oficerów, członków organizacji politycznych i społecznych, intelektualistów. Aresztowani zamykani są w tarnowskim więzieniu. Do 22 września działa w Tarnowie oddział operacyjny policji bezpieczeństwa podległy SS-Oberführerowi Otto Raschowi.

20 września 1939

Wraz z 6. Dywizją Piechoty w rejonie Narola i Cieszanowa (powiat lubaczowski) kapituluje 16. Pułk Piechoty. Broń składa w nocy z 20 na 21 września na dziedzińcu pałacu Gnoińskich w Nowym Siole pod Cieszanowem. W tym czasie w zajętym przez Armię Czerwoną Lwowie aresztowany zostaje prezydent Tarnowa Mieczysław Brodziński, który prawdopodobnie zmarł w sowieckim więzieniu lub obozie.

22 września 1939

Związany z Tarnowem generał dywizji Władysław Langner poddaje Lwów Armii Czerwonej, aby uniknąć zniszczeń i zagłady ludności cywilnej. Członkiem sowieckiej delegacji do rozmów o kapitulacji był kombryg Paweł Kuroczkin, szef sztabu 2. Korpusu Kawaleryjskiego. W styczniu 1945 roku będzie on stał na czele wojsk Armii Czerwonej wkraczających do Tarnowa.

Utworzono Urząd Pracy (Arbeitsamt) dla powiatu tarnowsko-dąbrowskiego. Ma się on zajmować przede wszystkim rekrutowaniem Polaków do wyjazdu na roboty do Niemiec.

25 września 1939

Zlikwidowany zostaje polski Tymczasowy Zarząd Miejski i wszystkie komisje miejskie. Komisarzem cywilnym miasta (Stadtkommissar) zostaje Ernst Kundt, naczelnym sekretarzem miasta Tamke, inspektorem miejskim Engel. Siedzibę komisariatu (Rathaus) umieszczono w dawnym Magistracie przy ul. Bernardyńskiej. Ernst Kundt mianuje Juliana Kryplewskiego, Edwarda Okonia i Stanisława Komusińskiego doradcami komisarycznymi.

29 września 1939

Aresztowano ks. Ferdynanda Machaya, filipina, który po wybuchu wojny zgłosił się do pracy w tarnowskim szpitalu jako kapelan. 5 czerwca 1940 roku został rozstrzelany w pobliżu więzienia w Nowym Wiśniczu. W 2004 roku otwarto jego proces beatyfikacyjny.

1 października 1939

Zezwolono na podjęcie zajęć szkolnych w szkołach powszechnych, średnich i zawodowych, nakazując naukę języka niemieckiego i zakazując nauki historii oraz geografii politycznej.

3 października 1939

W Tarnowie utworzono nadkomendaturę polową Wehrmachtu, na czele której stoi generał porucznik Alfred Streccius. Obejmuje ona powiaty: Busko, Pińczów, Mielec, Dąbrowa, Brzesko, Dębica, Tarnów, Jasło, Gorlice, Nowy Sącz.

4 października 1939

Komisarz miasta Ernst Kundt nakazuje Żydom noszenie znaku rozpoznawczego w postaci opaski z gwiazdą Dawida. Zarządza też zwolnienie wszystkich Żydów zatrudnionych w aryjskich restauracjach, kawiarniach, sklepach i składach do 1 listopada 1939 roku. Tarnów jest pierwszym miastem na terenie Polski, w którym wydano zarządzenie o przymusowym noszeniu opasek z gwiazdą Dawida. Jednocześnie niemieckie władze okupacyjne

rozpoczynają silną akcję propagandową skierowaną przeciwko Żydom, mającą wzbudzać w stosunku do nich obrzydzenie, kojarzyć ich z brudem, pasożytami, insektami i przyczynami chorób. „Trzeba wszystko uczynić przy zastosowaniu wszelkich możliwych środków propagandy, aby Polacy i Żydzi się nie porozumieli", pisał Richard Türk (po 1945 r. działacz Związku Wypędzonych) w kwietniu 1941 roku do kreishauptmanna powiatu Tarnów Alfreda Kipke.

12 października 1939

Komisarz miasta na podstawie dekretu führera i kanclerza III Rzeszy zakazuje dokonywania uboju rytualnego pod karą nie mniej niż 1 roku ciężkiego więzienia.

16 października 1939

Do Tarnowa przybywa generał Michał Tokarzewski-Karaszewicz, dowódca organizacji wojskowej Służba Zwycięstwu Polski w celu zorganizowania dowództwa i okręgu. Przeprowadził on rozmowę z Kasprem Ciołkoszem z PPS i nieznanym z nazwiska współpracownikiem Wincentego Witosa w celu uzyskania ich poparcia dla powstającej organizacji. Komendantem Rejonowego Inspektoratu SZP – Tarnów został major Kazimierz Tumidajski. Inspektorat obejmuje trzy powiaty (obwody): tarnowski, brzeski i dąbrowski.

26 października 1939

Działalność kończy Zarząd Wojskowy. Gubernator Hans Frank ogłasza powstanie Generalnego Gubernatorstwa. W skład dystryktu krakowskiego GG (jednego z czterech) wchodził „Kreishauptmanschaft Tarnow" (pol. Obwód główny Tarnów), obejmujący trzy przedwojenne powiaty: brzeski, dąbrowski i tarnowski. Urząd Kreishauptmanna (do 10 listopada 1939 r. – starosty) jako pierwszy (do grudnia 1939 roku) pełnił Walter Becht, następnie zaś kolejno: Ernst Kundt (do 30 sierpnia 1940 r.), Ludwig Sitzinger (od 15 października 1940 r. do 31 grudnia 1941 r.) i jako ostatni Alfred Kipke (od 1 stycznia 1942 r. do końca). Miastem zarządzać ma komisarz miejski podlegający Kreishauptmannowi. Od 1 stycznia 1942 roku do 1945 roku był nim Gustav Hackbarth. Kreishauptmannschaft umieszczono w budynku Wyższego Seminarium Duchownego. W jego pobliżu po wyburzeniu kamienicy Niemcy urządzili skwer (dzisiaj skwer O. Kokocińskiego). Pobliski budynek TG Sokół stał się domem Niemieckiej Partii Narodowo-Socjalistycznej.

Generalny gubernator wydaje rozporządzenie o obowiązku pracy dla ludności polskiej od 18 do 60 roku życia, dla ludności żydowskiej od 14 do 60 roku życia. Mieszkańcy Generalnego Gubernatorstwa (oczywiście oprócz Niemców) zmuszeni zostali do dwukrotnej wymiany pieniędzy: najpierw złotówek na marki niemieckie, a potem na nowe „polskie" złote, tzw. młynarki, ale tylko do wysokości niewielkiej sumy 300 zł. Zgodnie z zaleceniem gubernatora Franka kreishauptmann Kundt powiat tarnowski zostaje wyznaczony do gospodarczego eksperymentu polegającego na dostarczaniu ludności wiejskiej niezbędnych artykułów przemysłowych w zamian za sprzedaż firmom niemieckim nadwyżek produktów rolnych.

Październik 1939

Pułkownik Jan Karcz, współpracując z grupą oficerów 16. Pułku Piechoty, zaczyna organizować w Tarnowie konspiracyjne struktury Związku Orła Białego (później Organizacja Orła Białego).

Niemcy burzą pomniki Kazimierza Brodzińskiego i Józefa Szujskiego stojące przed I Gimnazjum. Nie zniszczono pomnika Adama Mickiewicza na pl. Kazimierza Wielkiego, prawdopodobnie z powodu błędnej identyfikacji przedstawionej osoby artysty.

W lesie koło Pawęzowa Niemcy rozstrzeliwują ośmiu Polaków przywiezionych z tarnowskiego więzienia.

Październik i listopad 1939

Z niewiadomych przyczyn policja bezpieczeństwa morduje na ulicach Tarnowa m.in.: Stefanię Nowogrodzką, lat 19, Józefa Drwala, lat 25, Władysława Łokcia, lat 23, Piotra Kaszycę, lat 39 i Edwarda Dziubę.

Fabrykanci Izaak Schwaber i Chaim Frei za zgodą Niemców otwierają w majątku Sanguszków zakład produkujący głównie marmoladę i soki na potrzeby wojska, zatrudniający okresowo wielu Żydów. Za cichym zezwoleniem życzliwego miejscowej ludności zarządcy emerytowanego generała Jacoba Rauerta część przetworów trafia do szpitala żydowskiego, domu starców i domu sierot.

W tym okresie do Tarnowa przybywa duża grupa ludności niemieckiej, głównie urzędnicy z rodzinami, zajmują oni całe ulice w północnej, willowej części miasta (okolice ul. J. Słowackiego) po wyrzuceniu z domów polskich mieszkańców. Grupa mieszkańców Tarnowa, mająca powiązania rodzinne z ludnością niemiecką podpisuje volkslisty.

1 listopada 1939

Rozpoczyna się tajne nauczanie na poziomie szkół średnich i powszechnych w zakresie przedmiotów zakazanych przez okupanta. Funkcjonuje Tajna Organizacja Nauczycielstwa, na czele której stoi Władysław Olszowski. Organizacją tajnego nauczania w Tarnowie zajęła się dyrektorka Prywatnego Gimnazjum i Liceum im. Bł. Kingi – Stanisława Czernecka. Zajęcia prowadzone są w prywatnych mieszkaniach nauczycieli i rzadziej w budynkach szkolnych. W czterech tajnych szkołach powszechnych 855 uczniów korzystało z „kompletów" obok jawnej nauki. Przez okres okupacji do egzaminu dojrzałości przystąpiło ponad 300 osób. W kamienicy przy pl. Sobieskiego 3 funkcjonowała tajna drukarnia dostarczająca skrypty.

7 listopada 1939

W budynku hotelu Bristol umieszczono placówkę Policji Bezpieczeństwa (Sicherheitpolizei), obejmującej Policję Kryminalną, zwana w skrócie Kripo, oraz Tajną Policję Państwową (Geheime Staatspolizei), czyli Gestapo. Pierwszym szefem Policji Bezpieczeństwa w Tanowie został SS-Obersturmführer Hans Mack, a jego zastępcą odpowiedzialnym za

sprawy żydowskie SS-Untersturmführer Eugen Selber. Łącznie w tarnowskiej placówce Policji Bezpieczeństwa pracowało około 70 osób. Trzon jej stanowili członkowie „Einsatzgruppen" biorący do 17 października w akcji „Tannenberg". Zatrudnieni początkowo jako tłumacze: Nicolaus Illkiw, Ukrainiec z Borysławia, Otto Jeck, pochodzący z rodziny kolonistów niemieckich z Borowej koło Mielca i Hans Nowak, przed wojną obywatel Czechosłowacji, zostali z czasem przyjęci w szeregi Gestapo i należeli do wyróżniających się okrucieństwem funkcjonariuszy. W następnych dniach z nakazu policji rozpoczęto przymusową rejestrację Żydów z podziałem na płeć, grupy zawodowe i wiekowe. Zablokowano żydowskie konta bankowe, doprowadzono do zamknięcia wszystkich instytucji (poza domem sierot) i szkół żydowskich w Tarnowie. Zarządem powierniczym lub inaczej: komisarycznym objęto przedsiębiorstwa państwowe, zakłady prywatne mające znaczenie dla obronności oraz wszystkie firmy, nieruchomości i gospodarstwa należące do Żydów (przynajmniej w 50 proc.) oraz „wrogów Rzeszy". W miejsce zarządu gminy powołano Judenrat (Radę Żydowską), która miała spełniać wszystkie polecenia administracji okupacyjnej, m.in. rejestrować osoby wyznaczone do „wysiedlenia" i nakładać podatki.

8 listopada 1939

Aresztowani zostają zakładnicy spośród czołowych przedstawicieli tarnowskiego społeczeństwa, wśród nich: były wiceprezydent miasta Tarnowa Tadeusz Kołodziej, Tadeusz Alski, Roman Niedzielski i Piotr Wiśniowski.

9 listopada 1939

W pierwszą rocznicę śmierci niemieckiego dyplomaty zastrzelonego przez Herszela Grynszpana władze okupacyjne w Tarnowie ogłaszają dzień „żałoby państwowej Narodowo-Socjalistycznej Niemieckiej Partii Robotniczej". W tym dniu nakazano zamknięcie wszystkich zakładów pracy w mieście, Żydom zaś zabroniono przebywania w centrum Tarnowa od godz. 9 do 13. Mieszkającym przy Rynku, gdzie odbywała się uroczystość, nie wolno było otwierać okien ani patrzeć przez zamknięte okna. Ludności nieżydowskiej zezwolono na udział w uroczystości pod warunkiem godnego zachowania się. Po zakończeniu uroczystości Niemcy dewastują i podpalają tarnowskie synagogi, sale modlitwy, a także siedzibę zarządu gminy żydowskiej przy ul. Nowej. Akcja ta była odwzorowaniem pogromu zwanego „nocą kryształową", który narodowi socjaliści zorganizowali 9-10 listopada 1938 roku po zabójstwie dokonanym przez Grynszpana. Możliwe, że kierował nią SS-Untersturmführer Eugen Selber, który był współodpowiedzialny za spalenie synagogi we Freiburgu w czasie „nocy kryształowej".

14 listopada 1939

Na Górze św. Marcina Niemcy rozstrzeliwują trzech mężczyzn z Pojawia koło Szczurowej za posiadanie aparatu telefonicznego i 5000 dolarów (data 23 grudnia na pomniku upamiętniającym tę zbrodnię jest błędna). Charakterystyczne dla tego rodzaju egzekucji na Polakach w pierwszym okresie okupacji niemieckiej było wykorzystywanie Żydów do kopania mogił dla skazańców i tłumaczenia skazanym na język polski sentencji wyroku.

16 listopada 1939

Trzech młodych mężczyzn przewożonych z Żabna do więzienia w Tarnowie policja zastrzeliła „w czasie ucieczki".

19 listopada 1939

Z powiatu tarnowskiego wysłany zostaje do Austrii pierwszy transport robotników rolnych w liczbie 799 osób, 596 mężczyzn i 203 kobiet.

25 listopada 1939

Na Górze św. Marcina Niemcy rozstrzeliwują siedmiu polskich kolejarzy.

30 listopada 1939

W Rzuchowej niemieccy żandarmi rozstrzeliwują 10 osób, mieszkańców powiatu dąbrowskiego przywiezionych z aresztu w koszarach przy Mościckiego w Tarnowie. W tym czasie służyły one jako miejsce odosobnienia dla Polaków aresztowanych za antyniemieckie nastawienie, posiadanie broni lub radia. W więzieniu przy Konarskiego do 17 grudnia 1939 r. przetrzymywano jeńców wojennych.

Listopad 1939

Zaczęła ukazywać się pierwsza gazeta konspiracyjna „Biuletyn Informacyjny", redagowana przez Franciszka Żmudę (doktor filozofii i nauczyciel) i Stanisława Mroza (drukarz).

Powstaje szlak kurierski przez Tarnów i Piwniczną na Słowację. Młyny w Tarnowie i Piwnicznej należące do Dagnanów były kryjówkami dla oczekujących na przerzut. Do maja 1940 roku przewodnicy przeprowadzali polskich oficerów udających się najczęściej przez Rumunię do Francji. W późniejszym czasie tym samym szlakiem przerzucano także Żydów.

Sąd specjalny w Tarnowie skazuje na karę śmierci za posiadanie broni: Karola Kasperczyka, lat 28, Dawida Krausa, lat 31 i Wojciecha Żmudę, lat 29.

6 grudnia 1939

W lasku „Skała" w Koszycach Małych rozstrzelano 10 osób przywiezionych przez Wehrmacht z aresztu w koszarach przy Mościckiego w Tarnowie.

Na Górze św. Marcina Niemcy rozstrzeliwują Józefa Dacyla, aresztowanego za posiadanie broni, wraz z czterema innymi osobami.

Władze okupacyjne uruchamiają w dawnym Szpitalu Powszechnym im. Prezydenta Mościckiego Miejski Szpital w Tarnowie, zachowując część obiektów dla własnych chorych. Piętro szpitala żydowskiego zostaje zajęte dla miejskiego szpitala. Funkcjonuje też szpital

zakaźny zorganizowany w szkole im. Konarskiego, przeniesiony później do gmachu Małego Seminarium przy ul. I. Mościckiego (Chyszowskiej). Szpital wojskowy zostaje zorganizowany w budynku szkoły im. Słowackiego. W dawnym szpitalu wojskowym (dzisiaj Pałac Młodzieży) urządzono kasyno i dom publiczny dla żołnierzy frontowych.

8-14 grudnia 1939

Niemcy z 5. batalion policji w Tarnowie rozstrzeliwują w lesie „Buczyna" w Zbylitowskiej Górze 42 Polaków na mocy wyroku sądu specjalnego w Krakowie „za posiadanie broni" lub „w czasie ucieczki". 34 z rozstrzelanych pochodziło z powiatu dąbrowskiego.

16 grudnia 1939

Do Tarnowa przybywają pierwsi Polacy wysiedleni z Wielkopolski włączonej do III Rzeszy. Umieszczono ich w budynkach szkół im. K. Brodzińskiego i M. Konopnickiej. Pomocą wysiedlonym zajęli się pracownicy PCK i Caritas. Transporty wysiedlonych z terenów Polski włączonych do Rzeszy trwają do kwietnia 1940 roku.

17 grudnia 1939

Generalny gubernator reaktywuje dawną polską Policję Państwową, podporządkowując ją całkowicie niemieckim organom bezpieczeństwa, jako Policję Polską Generalnego Gubernatorstwa (tzw. Granatowa Policja). Przedwojenni policjanci zostali wezwani pod groźbą najsurowszych kar do powrotu do pracy. Nie wszyscy wrócili do służby, ale podczas naborów uzupełniono skład liczbowy. Łącznie było około 74 funkcjonariuszy. Faktycznie była to policja komunalna, do której stałych czynności należały, m.in. patrole prewencyjno-interwencyjne, nadzór nad stanem sanitarnym, regulacja ruchu kołowego, służba na dworcach kolejowych, nadzór nad obowiązkiem meldunkowym, a w późniejszym czasie szkolenie Służby Porządkowej przy Judenracie i pilnowanie bram getta w „stałej dzielnicy żydowskiej" od strony aryjskiej. Wykorzystywani byli także do akcji deportacyjnych. Część funkcjonariuszy współpracowała z polskim podziemiem.

24 grudnia 1939

W lasku „Żabianki" w Koszycach Małych żołnierze Wehrmachtu rozstrzeliwują 7 mężczyzn z tarnowskiego więzienia.

1 stycznia 1940

Zaczyna obowiązywać zakaz zmieniania miejsca zamieszkania przez Żydów bez zgody władzy niemieckiej, poruszania się po publicznych drogach między godzinami 21.00 a 5.00 rano i od 20 stycznia podróżowania koleją oraz innymi środkami lokomocji.

13 stycznia 1940

Aresztowana zostaje Stanisława Starostka (ur. 1 maja 1917 r. w Tarnowie), z zawodu księgowa, najprawdopodobniej działała w polskim ruchu oporu. Skazana na karę śmierci,

którą zamieniono na dożywotnie więzienie, 28 kwietnia 1942 roku została wywieziona do KL Auschwitz. Ponieważ znała dobrze język niemiecki, powierzono jej funkcję kapo, a następnie blokowej. Znana jako kapo Stenia była postrachem obozu, charakteryzując się okrucieństwem zwłaszcza wobec więźniarek Ukrainek. W stosunku do więźniarek polskich była również brutalna, ale według zeznań jednej z nich Stanisława Starostka miała uratować około 20 Polek przed śmiercią w komorze gazowej. W lutym 1945 roku została przeniesiona do Bergen-Belsen i mianowana Lagerälteste (najwyższa funkcja w administracji obozu w hierarchii funkcji obsadzanych więźniarkami). Skazana na 10 lat więzienia, zwolniona w 1950 roku. Jej losy po zwolnieniu z więzienia pozostają nieznane.

Styczeń 1940

Po usunięciu lokatorów i zakończeniu prac adaptacyjnych przy kamienicach Urszulańska 18 i 20 wprowadza się do nich niemiecka policja rezydująca do tego czasu w hotelu Bristol.

5 lutego 1940

Władze niemieckie, realizując zarządzenia o zawieszeniu działalności wszelkich instytucji społecznych i zawodowych oraz likwidacji wszelkich stowarzyszeń kulturalno-oświatowych, zamykają Bibliotekę im. Juliusza Słowackiego, przejmują jej lokal przy pl. Kazimierza Wielkiego 5, a księgozbiór nakazują umieścić w piwnicach.

Luty 1940

W ramach konspiracji wojskowej na terenie tarnowskiego Inspektoratu Związku Walki Zbrojnej (kryptonim „Traktor") przystąpiono do organizowania komend obwodów: tarnowskiego („Tandeta"), brzeskiego („Buty"), dąbrowskiego („Drewniaki") oraz placówek obejmujących gminy miejskie i wiejskie. Weszła do niej organizacja bojowa „Nowa Polska" utworzona przez Jerzego Brauna i skupiająca przedstawicieli inteligencji. Na początku roku powstaje też Narodowa Organizacja Wojskowa (na przełomie 1942 i 1943 stała się częścią AK). Rozwija się podziemie cywilno-polityczne.

Kreishauptmann, realizując polecenie szefa dystryktu krakowskiego, nakazuje usunięcie ze szkół wszystkich obrazów, emblematów i napisów, które mówią „o czynach i osobach polskiej historii", wszystkich map, na których zaznaczone są granice państwa polskiego, wszystkich podręczników historii i geografii, począwszy od klasy III.

W kolejnej grupie wysiedlonych z Wielkopolski przybywa do Tarnowa Alfred Wiśniewski, artysta rzeźbiarz, w latach 1953-83 wykładowca Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku. Podczas pobytu w Tarnowie wykonał dwie płaskorzeźby umieszczone na budynku Spółdzielni Rolniczo-Handlowej „Plon" (obecnie budynek Powiatowego Urzędu Pracy), cztery supraporty przedstawiające cztery pory roku do wnętrza tego budynku, rzeźbę *Żniwiarka* na wystawę rolniczą w Tarnowie we wrześniu 1943 roku i *Płaczki* umieszczone na jednym z grobowców na cmentarzu w Rzędzinie.

Luty/marzec 1940

W Mościcach powstaje powiatowy ośrodek kierowniczy Chłopskiej Organizacji Wolności „Racławice". Jej wojskowym pionem była Polska Organizacja Zbrojna.

Harcmistrz Wincenty Mucha zakłada w Mościcach dwa pierwsze zastępy Szarych Szeregów, które podejmują działalność konspiracyjną. Na polecenie hm. Muchy, drużynę Szarych Szeregów zorganizował w Tarnowie druh Edward Martyka.

12-30 marca 1940

Pierwsze masowe aresztowania wśród mieszkańców Tarnowa i powiatu. Za bojkotowanie zarządzeń okupanta aresztowano 13 inżynierów – pracowników FZA w Mościcach (w większości inżynierów) i 14-osobową grupę młodzieży przeważnie harcerzy. Trzynastkę z Mościc aresztowano w ramach akcji AB zmierzającej do likwidacji polskiej inteligencji. Czterech z inżynierów uwolniono po interwencji ich żon u gubernatora Hansa Franka, które udały się do niego 23 maja następnego roku w dzień urodzin gubernatora. Łącznie z trzynastu aresztowanych inżynierów dwunastu przeżyło wojnę.

1 kwietnia 1940

Powstaje Szkoła Zawodowa Głównych Warsztatów Kolei Wschodniej w Tarnowie. Nauka trwa w niej trzy lata. Nauka i zajęcia praktyczne trwają w niej 10 godzin dziennie i dodatkowo latem 4 godziny w niedziele. Szkoła funkcjonowała do listopada 1944 roku.

3 kwietnia 1940

W Katyniu rozpoczyna się egzekucja polskich oficerów dokonywana przez sowieckie NKWD. Wśród ponad 21 tys. obywateli polskich zamordowanych na mocy tzw. decyzji katyńskiej z 5 marca 1940 roku na terenach ZSRS było przynajmniej kilkudziesięciu oficerów związanych z Tarnowem.

17 kwietnia 1940

Komisarz miasta Reinhold Ekert wyznacza godzinę policyjną dla Niemców na 23.30, dla polskiej ludności na 22.30 i dla żydowskiej na 21. Ponadto zakazuje ludności żydowskiej wstępu do parku miejskiego i na planty kolejowe.

20 kwietnia 1940

Z powodu rocznicy urodzin Adolfa Hitlera w tym dniu Żydów obowiązuje zakaz znajdowania się na ulicach Krakowskiej, Bernardyńskiej, Targowej, pl. Kazimierza i Rynku. Mieszkający przy Rynku mają mieć zamknięte bramy i okna i nie wolno im przez nie patrzeć od godz. 9.00 do 15.00.

Kwiecień 1940

W ramach ZWZ powstaje Związek Odwetu. Do jego zadań należało prowadzenie akcji sabotażowo-dywersyjnych, m.in. przy tarnowskim węźle kolejowym.

3 maja 1940

W związku z tzw. akcją AB (Nadzwyczajna Akcja Pacyfikacyjna), wymierzoną przeciwko polskiej inteligencji w Tarnowie, aresztowano 47 osób. Był wśród nich Wilhelm Türschmid, były dyrektor Szpitala Powszechnego w Tarnowie. W jego mieszkaniu przy ul. A. Grottgera 20 spotykali się członkowie sztabu tarnowskiego inspektoratu Związku Walki Zbrojnej. Wilhelma Türschmida rozstrzelano w KL Auschwitz 19 czerwca 1942 roku.

Tego dnia aresztowany zostaje też Stefan Syrek (ur. 7 października 1892 r. w Tarnowie), organizator i instruktor Związku Strzeleckiego w tarnowskiem, sierżant I Brygady Legionów, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej (walczył w 23 bitwach, trzykrotnie ranny), następnie komornik sądowy i działacz społeczny w Tarnowie (m.in. prezes Związku Legionistów Polskich). We wrześniu 1939 roku działał w Komitecie Cywilnej Obrony Tarnowa jako komendant milicji obywatelskiej. Więziony w obozie sowieckim. Deportowany w pierwszym transporcie do KL Auschwitz. Zamordowany w komorze gazowej 7 czerwca 1942 roku.

5 maja 1940

Uroczystość otwarcia szkoły niemieckiej w budynku Sióstr Urszulanek (obecnie Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych).

27 maja 1940

W tarnowskim szpitalu umiera Franciszek Kruszyna (ur. 17 sierpnia 1889 r. w Biskupicach koło Wieliczki), legionista, inżynier rolnik, działacz konspiracyjny, jeden z głównych organizatorów tajnego nauczania w Tarnowie i Służby Zwycięstwu Polski. Bity i torturowany w tarnowskim więzieniu, skąd przewieziono go do szpitala z powodu zapalenia płuc. Pochowany na Cmentarzu Starym.

Maj 1940

Tylko w maju 1940 roku do tarnowskiego więzienia przywieziono z Polski południowej 911 więźniów, aresztowanych na podstawie list proskrypcyjnych, podczas łapanek lub podczas próby przekroczenia granicy słowackiej albo węgierskiej z zamiarem przedostania się do odtwarzanej we Francji Armii Polskiej. 70 proc. więźniów miało mniej niż 25 lat. Łącznie przez tarnowskie więzienie przeszło około 25 tys. osób. Podczas okupacji codziennie trafiało tam od 30 do 50 więźniów. Zdarzały się ucieczki z konwojów prowadzonych przez miasto. W 1941 roku z różnych przyczyn zmarło w nim 89 więźniów, w 1942 – 68, w 1943 – 38. Na dziedzińcu więzienia rozstrzelano podczas okupacji około 100 więźniów.

Większość skazanych na śmierć wywożono na miejsca straceń za miasto, do lasów w okolicach Tarnowa (Koszyce Małe, Poręba Radlna, Skrzyszów, Pawęzów, Pogórska Wola, Zbylitowska Góra i inne). Przed śmiercią głodową więźniów ratowała pomoc diecezjalnego Caritas wspomaganego przede wszystkim przez tarnowską Kongregację Kupiecką.

Maj/czerwiec 1940

W Tarnowie władze okupacyjne tworzą Służbę Budowlaną (Baudienst). Przymusem pracy na miejscu została objęta młodzież męska, początkowo na okres 3 miesięcy, przedłużony później do 7 miesięcy. Członkowie „Baudienstu" skoszarowani byli w budynku Stowarzyszenia „Gwiazda", a następnie także przy ul. św. Marcina 5 i 3 (dzisiaj J. Dąbrowskiego). Założenie „Służby Budowlanej" ma na celu uzyskanie taniej siły roboczej i rozciągnięcie kontroli nad polską młodzieżą. Za uchylanie się od pracy groziło zesłanie do pracy w kamieniołomach w karnym obozie w podkrakowskim Podgórzu, a od 24 lipca 1943 roku – kara śmierci. Członkowie Służby Budowlanej zatrudniani byli m.in. przy budowie dróg i mostów, naprawie torów kolejowych, kopaniu rowów przeciwczołgowych, zbiorowych mogił i zabezpieczaniu mienia pożydowskiego. Niektórzy z nich, zmuszani do udziału w akcjach przeciwko Żydom, ulegali demoralizacji, a nawet uczestniczyli w zabójstwach.

4 czerwca 1940

Pełnomocnik generalnego gubernatora do spraw zabezpieczenia dzieł sztuki Werner Kudlich nakazuje dyrektorowi tarnowskiego muzeum ks. Stanisławowi Bulandzie wypożyczenie ośmiu uznanych za najcenniejsze eksponatów na wystawę „Kunst im Osten" (Sztuka na wschodzie) organizowaną w Krakowie. Trzy z tych dzieł nigdy do Tarnowa nie wróciły. Były to: rzeźba Anny Samotrzeciej z początku XVI wieku, wykonana przez Wita Stwosza lub jego uczniów, Madonna z Dzieciątkiem pochodząca z połowy XIV wieku i kielich gotycki ze skarbca katedralnego.

7 czerwca 1940

Konstytuuje się zarząd Rady Opiekuńczej Powiatowej (od 1941 Polski Komitet Opiekuńczy), którego zadaniem było organizowanie dobrowolnej opieki społecznej na obszarze starostwa tarnowskiego. Przewodniczącym zostaje Julian Kryplewski, były prezydent Tarnowa. Na czele subkomitetu na miasto i powiat Tarnów staje Tadeusz Kołodziej, były wiceprezydent (niedługo potem aresztowany i zamordowany w KL Auschwitz). ROP była jedyną tolerowaną przez władze okupacyjne organizacją charytatywną. Z prowadzonej przez nią opieki społecznej w Tarnowie i powiecie korzystało poza innymi 14 tys. wysiedlonych (wg wykazu z 31 grudnia 1940 roku). Siedziba ROP mieści się przy pl. Katedralnym 6.

14 czerwca 1940

Do niemieckiego obozu koncentracyjnego Auschwitz w Oświęcimiu wyrusza pierwszy transport liczący 728 polskich więźniów politycznych z tarnowskiego więzienia. Więźniowie włączeni do transportu dzień wcześniej zostali przeprowadzeni do dawnej łaźni

żydowskiej, gdzie spędzili noc. Wcześnie rano, po dezynfekcji i kąpieli, poprowadzono ich ulicami Tarnowa do wagonów pasażerskich stojących przy rampie kolejowej w pobliżu ul. K. Bartla. Większość z więźniów stanowią młodzi ludzie od 17 do 25 roku życia, zaangażowani w działalność konspiracyjną i schwytani podczas próby przekroczenia granicy w drodze do Francji, a także kurierzy tatrzańscy, jak reprezentanci Polski w narciarstwie: Józef Chramiec-Chramosek i Bronisław Czech. W pierwszym transporcie do KL Auschwitz pojechał m.in. zasłużony dla Tarnowa profesor I Gimnazjum Zdzisław Simche, który zmarł 29 listopada 1940 roku na zawał serca przy wykonywaniu tzw. żabek na placu apelowym. Z pierwszego transportu obóz przeżyło 296 więźniów. Do 2 października 1943 roku (ostatni transport) do KL Auschwitz wysłano z tarnowskiego więzienia około 7000 osób. Mniejsze grupy trafiły do KL Ravensbrück, KL Gross Rosen, więzienia Montelupich, ciężkiego więzienia w Nowym Wiśniczu, obozów pracy w Płaszowie, Pustkowie koło Dębicy i Szebniach koło Jasła.

22 czerwca 1940

Wiadomość o klęsce Francji dociera do tarnowian i przekreśla nadzieję na szybkie pokonanie III Rzeszy Niemieckiej. Do maja 1940 roku w domu Władysława Rygałły przy ul. Urwanej 36 funkcjonował punkt przerzutowy oficerów polskich udających się na Węgry i dalej do Francji.

24 czerwca 1940

Papież Pius XII mianuje biskupa Edwarda Komara administratorem diecezji. Podczas sprawowania tego urzędu biskup Komar, mimo kilkakrotnie ponawianych żądań Gestapo, nie zgodził się na zwołanie zjazdu wszystkich księży diecezjalnych do Tarnowa w celu przestrzeżenia ich przed akcją niepodległościową ani na wydanie Niemcom listy sekty Badaczy Pisma Świętego. Ze względu na zajęcie budynku Wyższego Seminarium Duchownego przez urząd Kreishauptmanna biskup zdecydował o przeniesieniu zajęć do domu wakacyjnego w Błoniu.

28 czerwca i 8 lipca 1940

W siedzibie Gestapo zamordowano podczas śledztwa Jana Sobockiego z Niedomic i Piotra Pasadyna z Lisiej Góry.

Czerwiec 1940

Przeprowadzono rewizję we wszystkich mieszkaniach zajmowanych przez Żydów. Mężczyzn zgromadzono na Rynku i sąsiednich ulicach, ustawiono twarzami do ściany z podniesionymi rękami. Dla żołnierzy niemieckich stacjonujących w mieście urządzono na Rynku widowisko, podczas którego Żydzi ubrani w szaty liturgiczne tańczyli wokół zwojów Tory, na końcu spalonych z wszystkimi sprzętami liturgicznymi. Starszym obcięto brody i pejsy. Po przeszukaniu i obrabowaniu mieszkań pozwolono Żydom wrócić do nich.

Męska Szkoła Mechaniczna Towarzystwa Szkoły Ludowej przekształcona zostaje w trzyletnią Prywatną Szkołę Rzemieślniczą dla Ślusarzy. Przy Fabryce Związków Azotowych w Mościcach otwarto Szkołę Mechaniczną.

Lipiec – grudzień 1940

W związku z wykryciem przez Niemców siatki ruchu oporu w Tarnowie Gestapo aresztuje ponad 350 osób zaangażowanych w konspirację, m.in. 16 pracowników Zarządu Miasta (11 z nich zamordowano w KL Auschwitz), 12 pracowników poczty (nikt nie przeżył KL Auschwitz), kolporterów i czytelników „Biuletynu" tarnowskiego. Większość z nich przeszła przesłuchania połączone z okrutnymi torturami w siedzibie Gestapo przy ul. Urszulańskiej.

14 lipca 1940

Komisarz miasta Reinhold Ekert zakazuje w tym dniu ludności żydowskiej Tarnowa przebywania od godz. 14.00 do rana na ulicach Kolejowej, Krakowskiej, Wałowej, Piłsudskiego, Tertila, Rogoyskiego i Chopina. Okna ich mieszkań mają być zamknięte do 23.00.

29 lipca 1940

W leśnych jarach przy granicy Łękawki i Poręby Radlnej rozstrzelano 17 osób z tarnowskiego więzienia.

23 sierpnia 1940

Komisarz miasta zarządza, że wstęp do restauracji i kawiarni należących do Żydów dozwolony będzie jedynie Żydom. Ponadto zakazuje handlu ulicznego poza wyznaczonymi placami targowymi, zatrzymywania sprzedawców w drodze na plac targowy w celu zakupienia od nich towaru przed zaoferowaniem go do sprzedaży na placu targowym. Żydom (obojętnie handlarzom czy konsumentom) komisarz zakazał robienia zakupów na Rynku i pl. św. Ducha przed godziną 10.

Sierpień 1940

W Tarnowie osadzono 4 tysiące Żydów wypędzonych z Krakowa.

Wymieniono nawierzchnię Rynku i sąsiednich ulic z kamieni brukowych na trylinkę.

11 września 1940

Z tarnowskiego więzienia wywieziono 64 kobiety do KL Ravensbrück.

5 października 1940

Gestapo próbuje aresztować w mieszkaniu majora Stanisława Sowiźrała, komendanta tarnowskiego Obwodu ZWZ. Ten jednak wraz z synem ucieka przez okno. Niemcy aresztują

jego adiutanta kapitana Mariana Stołowicza (zamordowany w śledztwie 2 listopada 1940 roku) oraz żony obu polskich oficerów, które wywieziono do KL Ravensbrück. Majora Sowiźrała aresztowano blisko rok później i zamordowano w komorze gazowej w KL Birkenau 20 czerwca 1942 roku.

Październik 1940

Stanisław Janicki prowadzony z więzienia na przesłuchanie w siedzibie policji przy Urszulańskiej zastrzelony zostaje przez gestapowca Hansa Nowaka na Cmentarzu Starym. Nowak znany był z mordowania więźniów prowadzonych z przesłuchania do więzienia lub z powrotem pod pretekstem próby ucieczki. Przeważnie byli to młodzi ludzie, którym nic nie udowodniono.

Aresztowani zostają działacze konspiracyjni bracia Franciszek, Ignacy, Jan i Józef Żmudowie. Pierwszych trzech w 1942 roku rozstrzelano w KL Auschwitz. Józef zamordowany został 3 lutego 1941 roku podczas śledztwa w tarnowskim Gestapo.

9 listopada 1940

Aresztowane zostaje rodzeństwo nauczycieli Józefa Kantor i Marian Kantor-Mirski (ojciec Tadeusza Kantora), m.in. za kolportowanie prasy podziemnej. Józefa Kantor ps. Ziuta, działaczka harcerska, po wywiezieniu do KL Ravensbrück z dwiema innymi harcmistrzyniami zakłada konspiracyjną drużynę starszych harcerek „Mury". W obozowych warunkach organizowała naukę w zakresie szkoły powszechnej i średniej oraz kursy przygotowawcze do seminarium nauczycielskiego. Odznaczona orderem papieskim „Pro Ecclesia et Pontifice", zmarła 25 września 1990 roku w Katowicach. Marian Kantor-Mirski zamordowany został 18 marca 1942 roku w KL Auschwitz.

Łącznie w listopadzie 1940 roku na terenie starostwa tarnowskiego aresztowano ponad 100 osób związanych z ruchem oporu.

1 grudnia 1940

Wprowadzono nowe karty żywnościowe dla starostwa tarnowskiego.

24 grudnia 1940

W lasach przy granicy Poręby Radlnej z Łękawką z rozstrzelano 7 osób z tarnowskiego więzienia.

Grudzień 1940

Na „Piaszczystej Górze" w Krzyżu rozstrzelano 17 Polaków przywiezionych z tarnowskiego więzienia. Pogrzebano ich na miejscu. Mogiły dotąd nie odnaleziono.

Na podstawie zeznań podporucznika Tadeusza Dzerowicza, który nie wytrzymał tortur, aresztowano ponad 40 osób.

Siostry józefitki zostają brutalnie wyrzucone wraz z chorymi podopiecznymi z domu przy ul. Chyszowskiej. Dzięki bezinteresownej pomocy mieszkańców i innych organizacji przykościelnych chorych umieszczono w budynku szkolnym przy ul. Krakowskiej i w Ochronce św. Józefa przy kościele Misjonarzy. Po wojnie w piwnicy domu józefitek odkryto tymczasowe więzienie.

1940

Otwarto wybudowany w 1939 roku sklep Konsum w Mościcach, mieszczący się koło dzisiejszej zajezdni autobusowej. Przez długi czas był to jedyny większy sklep w Mościcach, przebudowany w 1978 roku na bar szybkiej obsługi.

Ukończono budowę willi Karola Hüllego przy ul. Willowej 3 w Mościcach, zaprojektowanej przez Andrzeja Frydeckiego i stanowiącej jeden z najlepszych przykładów architektury modernistycznej w Polsce.

Styczeń 1941

W odwet za zabicie volksdeutscha Józefa Hebdy Niemcy aresztują 50 Polaków. Ich los pozostaje nieznany.

Styczeń – luty 1941

W czasie śledztwa zamordowani zostają przez funkcjonariuszy Gestapo w Tarnowie: kapitan Michał Pilch z Tarnowa, Antoni i Franciszek Jachowie z Tarnowa oraz siedmiu innych więźniów.

10 lutego 1941

Władze niemieckie zarządzają rozwiązanie istniejących dotychczas cechów rzemieślniczych i powołanie odrębnego Związku Rzemieślników Żydowskich w Tarnowie (Verband der Jüdischen Handwerker in Tarnów) z ekspozyturami w Dąbrowie i Brzesku. Przewodniczącym związku zostaje Izrael Osterweil.

18 lutego 1941

Zgodnie z rozporządzeniem komisarza miasta Rudolfa Heina: Żydom zabroniono chodzenia po chodnikach następujących ulic: Kolejowa (str. wschodnia), Krakowska do Bandrowskiego (str. południowa), od Krasińskiego do Wałowej (str. północna), Wałowa od Krakowskiej do Kupieckiej (str. północna), od Kupieckiej do Lwowskiej (str. zachodnia), Katedralna (str. południowa), Szeroka (str. wschodnia), Bernardyńska (str. północna),

Targowa (str. wschodnia), Urszulańska (str. wschodnia), Tertila (str. północna), Brodzińskiego (str. zachodnia), Piłsudskiego od Wałowej do Mickiewicza (str. wschodnia), Mickiewicza od pl. Sienkiewicza do Piłsudskiego (str. południowa). Ponadto nie wolno przechodzić było po chodnikach przed koszarami i urzędami. Żydom zabroniono także poruszania się w dzielnicach położonych na północ od ulic Krakowskiej i Wałowej oraz na zachód od ul. K. Brodzińskiego. Zabroniono wystawania i przechadzania się przed wszelkimi sklepami oraz na rogach ulic. Niemiecki urzędnik zezwolił jedynie na szybkie przejścia przez zabronione chodniki do miejsca zamieszkania albo sklepu. Niestosujący się do zarządzenia mieli być karani trzydniowym aresztem albo grzywną w wysokości 50 zł.

Marzec 1941

Na początku marca Żydzi zamieszkujący przy ulicach Krakowskiej i Wałowej otrzymują nakaz opuszczenia swoich mieszkań w ciągu 12 godzin i przeniesienia się do dzielnicy żydowskiej we wschodniej części miasta.

W związku z przygotowaniami do wojny ze Związkiem Sowieckim w Tarnowie stacjonują przerzucane na wschód jednostki Wehrmachtu. Przeważnie zajmują one zamknięte budynki szkół.

1 marca 1941

Zakończono oznaczanie części placów i ulic w języku niemieckim. Krakowska staje się Krakauer Strasse, Lwowska Lemberger Strasse a Nowodąbrowska Neudombrowska Strasse. Zmieniono także część nazw ulic, m.in. J. Malczewskiego na Richard Wagner Strasse, F. Chopina na Ernst Kundt Strasse, Nowy Świat na Hans Boner Strasse, J. Piłsudskiego na Hauptallee – odcinek do ul. A. Mickiewicza, a dalej już Mozart Gasse, E. Goldhammera na Wehrmacht Strasse (zwaną też w języku polskim Żołnierską), a Księcia J. Poniatowskiego na Blumengasse. Nawiązując do poprzedniej nazwy ulicę Batorego, nazwano Rosengasse, a T. Tertila – Linden Gasse. Plac Sobieskiego przemianowano na Goethe Platz a plac H. Sienkiewicza na F. Schiller Platz. Popularny Burek, czyli plac Ducha św. stał się Südring, czyli Rynkiem Południowym. Ulicy I. Mościckiego przywrócono nazwę Chyszowskiej. Co ciekawe, nie zmienione pozostały nazwy Żydowska i Bóżnic. Tarnów otrzymuje urzędową nazwę „Tarnow".

6-7 marca 1941

W skrzyszowskim lesie „Kruk" dokonano egzekucji na Polakach przywiezionych z więzienia tarnowskiego.

7 marca 1941

Pod zarzutem drukowania nielegalnych ulotek Gestapo aresztuje właścicieli tarnowskich drukarni – Karola Kwiczalę i Ludwika Styrnę oraz dyrektora drukarni diecezjalnej ks. Józefa Paciorka wraz z redaktorką „Naszej Sprawy" Stefanią Łącką. Wszyscy po śledztwie wywiezieni zostają do KL Auschwitz. Oprócz Łąckiej nikt nie przeżył obozu.

17 marca 1941

Rozstrzelano 40 zakładników z tarnowskiego więzienia.

25 marca 1941

Na terenie lasku „Sośnina" na pograniczu Śmigna i Pawęzowa rozstrzelano 13 osób z tarnowskiego więzienia, w tym dwie kobiety.

1-2 kwietnia 1941

Gestapo pod zarzutem czytania nielegalnych ulotek aresztowało 12 pracowników Ubezpieczalni Społecznej w Tarnowie, w tym dwie kobiety. W czasie śledztwa prowadzonego przez Otto von Malottkiego i Hansa Nowaka pobito do nieprzytomności Stefanię Boruch i Kazimierza Frączka.

16 kwietnia 1941

Gestapowcy w Tarnowie mordują kapitana WP Bezallela Bogumiła Speisera, pracownika opieki społecznej Judenratu, który powrócił do Tarnowa z Lwowa. Oskarżyli go o kontakty z komunistami. Poćwiartowane ciało gestapowcy przesłali do Judenratu w koszu na węgiel z poleceniem pochowania na cmentarzu.

Kwiecień 1941

Podczas śledztwa prowadzonego przez Gestapo przy ul. Urszulańskiej zostają zamordowani: Stanisław Głód ze Szczucina, podoficer WP, Tadeusz Grabowski, emerytowany kapitan WP i Józef Gładyszewski, dyrektor Szkoły Handlowej w Tarnowie.

22 maja 1941

W Błoniu koło Tarnowa w domu wakacyjnym Wyższego Seminarium Duchownego pod zarzutem działalności konspiracyjnej Gestapo aresztuje rektora ks. Romana Sitkę, profesorów ks. Józefa Brudza i ks. Juliana Piskorza, 20 alumnów I roku i gospodarza Kormana. Po kilku miesiącach z tarnowskiego więzienia zwolnieni zostali wszyscy oprócz księży Sitki i Brudza, którzy trafili do obozów koncentracyjnych. Ks. Brudz przeżył wojnę, ks. Sitko zamordowany został 12 października 1942 roku w KL Auschwitz.

22 czerwca 1941

III Rzesza wypowiada wojnę i rozpoczyna inwazję na ZSRS. Z zajętych przez Niemców terenów do Tarnowa zaczyna wracać część Żydów, którzy opuścili miasto w 1939 roku.

23 lipca 1941

W lesie „Kruk" koło Skrzyszowa rozstrzelano 6 kobiet: Stefanię Hanausek z Tarnowa, absolwentkę Wydziału Prawa UJ, przed wojną nauczycielkę, następnie urzędniczkę w Land-

komisariacie Dąbrowa i żołnierza ZWZ; Janinę Bednarską, absolwentkę WSH w Krakowie, żołnierza ZWZ; Zofię Buczeniewską z Krakowa, Michalinę Popławską z Zakopanego, Amelię Szczudło i Stefanię Lepiarz z Krakowa. Matka Hanauskówny, składająca później na tym miejscu kwiaty, została aresztowana i zmarła w KL Ravensbrück.

Lipiec 1941

Kartkowy przydział chleba dla Polaków zmniejszony zostaje do 200 gramów dziennie, nieco większe przydziały otrzymali jedynie robotnicy pracujący na potrzeby Wehrmachtu lub władz okupacyjnych.

Lato 1941

Uruchomiono basen kąpielowy przy Mozart Gasse (dzisiaj ul. J. Piłsudskiego), którego budowę rozpoczął przed wojną Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego. Z obiektu korzystają często żołnierze niemieccy. Za basenem znajdowała się strzelnica, gdzie udawali się z prostytutkami. Młodzi żołnierze ZWZ-AK zaskakiwali ich tam niekiedy, odbierając broń i ubranie (akcja Strzelnica).

W tarnowskim więzieniu wybucha epidemia tyfusu plamistego, z którą walczy przebywający tam jako więzień dr Maciej Waręda. Udaje mu się to do połowy listopada, ale epidemia rozszerza się na miasto.

10 września 1941

Z tarnowskiego więzienia 127 kobiet wywieziono do KL Ravensbrück.

11 września 1941

W Pogórskiej Woli rozstrzelana zostaje w grupie więźniów 23-letnia Helena Marusarzówna z Zakopanego, mistrzyni sportów narciarskich, kurier tatrzański, żołnierz ZWZ-Armii Krajowej.

17-18 września 1941

Z nakazu władz niemieckich ludność pochodzenia żydowskiego zamieszkująca wsie „Kreishauptmannschaft Tarnow" przeniesiona zostaje do wyznaczonych na terenie powiatu miejscowości. Należały do nich: Tarnów, Tuchów, Szczucin, Żabno, Dąbrowa Tarnowska, Ryglice, Gromnik, Brzesko i Zakliczyn. W związku z tym liczba Żydów w Tarnowie wzrosła z 25 tys. w sierpniu 1939 roku, do niemal 40 tys.

3 października 1941

Pierwszy pochówek na cmentarzu w Mościcach, założonym na podstawie przedwojennych planów przez Wawrzyńca Wojtasiewicza i Mariana Regulskiego. Kaplica powstała około 1950 roku.

15 października 1941

Zaczyna obowiązywać zakaz opuszczania przez Żydów swojej dzielnicy, nakaz oddawania futer, ciepłej odzieży, piecyków i palników gazowych. Ponadto Judenrat w ciągu 10 dni miał wypłacić władzom niemieckim pół miliona złotych kontrybucji oraz dostarczyć mebli dla 500 niemieckich mieszkań.

16 października 1941

Komisarz miasta Rudolf Hein „ze względów sanitarnych" zabrania Żydom noszenia bród i pejsów pod karą 100 zł grzywny i 14 dni aresztu. Ponadto zakazuje im chodzenia po ulicach: Krakowskiej (od ulicy Bandrowskiego począwszy, Wałowej, Szerokiej, Bernardyńskiej, Targowej, Katedralnej włącznie do placu Kazimierza aż do Rynku, Małych i Wielkich Schodów, Basztowej, Rybnej i Fortecznej oraz chodzenia po ulicach bocznych tych ulic do odległości 100 m. Zakaz przebywania na ulicach Żydów objął całą zachodnią część miasta. Żydzi mieszkający w tej części miasta mogli dostać się do wschodniej przez południową stronę ulicy Lipowej i A. Mickiewicza. Mieszkający w Rynku Żydzi mogli dostać się do wschodniej tylko przez Bramę Pilzneńską. Do przeprowadzenia tego zarządzenia ustanowiono Służbę Porządkową przy Radzie Żydowskiej (Ordnungdienst beim Judenrat in Tarnow) w liczbie 300 funkcjonariuszy (tzw. OD-manów) z siedzibą w budynku dworca autobusowego przy pl. Wolności, nazwanym przez Niemców Magdeburskim (obecnie ul. J. Goslara). Funkcjonariusze tej służby byli wykorzystywani do rekwizycji, przeprowadzania łapanek, eskortowania przesiedleńców oraz akcji deportacyjnych. Pierwszym komendantem zostaje Zygmunt Müller, drugim Wasserman, a trzecim i ostatnim Diestler, były kapitan armii austriackiej.

18 października 1941

Wprowadzono przymus posiadania kart rozpoznawczych w Generalnym Gubernatorstwie dla wszystkich od ukończenia 15 roku życia, oprócz Niemców i cudzoziemców. Żydzi i Cyganie otrzymali karty koloru żółtego, osoby należące do innych mniejszości narodowych – niebieskie, wszyscy pozostali – koloru szarego.

8 grudnia 1941

Po ataku japońskiej floty na amerykańską bazę na Hawajach Stany Zjednoczone i Wielka Brytania wypowiadają wojnę Japonii. W tym samym dniu ma miejsce pierwszy masowy mord tarnowskich Żydów. Aresztowano ponad sto osób, siedemdziesiąt ginie z rąk policjantów niemieckich. 17 z nich zastrzelił osobiście gestapowiec Gerhard Grunow.

1 stycznia 1942

Kreishauptmann nakazuje zamknięcie wszystkich kościołów w powiecie z powodu epidemii tyfusu plamistego aż do odwołania. Zanotowano 603 przypadków choroby, w tym śmiertelnych 70. Do rozwoju epidemii przyczynia się stan wyżywienia ludności polskiej. Przeprowadzone przez wydział sanitarny GG badania wskazały, że większa część Polaków spożywa tylko 600 kalorii, podczas gdy normalne zapotrzebowanie wynosi 2 200 kalorii dziennie. W tej sytuacji próbowano ratować się surowo zakazanym szmuglem

żywności ze wsi wydawając oszczędności zgromadzone na czarną godzinę lub wyprzedając cenniejsze rzeczy z domu. W szczególnie trudnej sytuacji byli ubożsi Żydzi, których możliwość poruszania się i zarobkowania była poważnie ograniczona.

16 stycznia 1942

W budynku szkoły żeńskiej im. Słowackiego (obecnie II Liceum i gimnazjum), gdzie funkcjonował w tym czasie szpital wojskowy lekarze Maciej Waręda i Kazimierz Zając organizują szpital zakaźny. Ponieważ Niemcy, panicznie bojący się chorób zakaźnych, trzymają się z dala od szpitala, umieszczono tajne magazyny żywności i leków dla żołnierzy polskiego podziemia. Jako „zakaźnie chorych" lekarze przyjmowali także rannych partyzantów.

20 stycznia 1942

Konferencja w Wannsee koło Berlina zorganizowana dla przedstawicieli SS, NSDAP oraz ministerstw Rzeszy Niemieckiej przez Reinharda Heydricha, szefa Policji Bezpieczeństwa oraz Służby Bezpieczeństwa. Podczas niej ostatecznie zrezygnowano z planów przesiedlenia Żydów poza Europę i zdecydowano o eksterminacji wszystkich Żydów w „niemieckiej przestrzeni życiowej". Zagłada miała spotkać także blisko połowę mieszkańców Tarnowa niezależnie od tego, czy byli to chasydzi żyjący w izolujących się środowiskach, syjoniści, socjaliści, czy ochrzczeni Polacy, których z żydowskością łączyło jedynie pochodzenie. W dystrykcie krakowskim Generalnego Gubernatorstwa za planowanie, przebieg i kierownictwo „akcji wysiedleńczych" ludności żydowskiej odpowiedzialny został dowódca SS i policji Julian Scherner.

26 stycznia 1942

Za pomoc udzielaną więźniom aresztowany zostaje pracownik więziennictwa Andrzej Kolat (zamordowany w KL Mauthasen Gusen).

Marzec – kwiecień 1942

Z powodu walk na froncie wschodnim wzmaga się ruch niemieckich transportów kołowych przez Tarnów. W trzeciej dekadzie marca przez Tarnów przyjechało 30 transportów (3 221 żołnierzy, 826 samochodów ciężarowych i 177 osobowych), w drugiej dekadzie kwietnia było to 18 transportów (2 550 żołnierzy, 664 samochody ciężarowe i 411 osobowych). W związku z tym władze niemieckie planują przebić arterię komunikacyjną przez tarnowskie Stare Miasto. Nie doszło do tego dzięki uporczywym staraniom budowniczego miejskiego Witolda Giżberta-Studnickiego i przekonywaniu przez niego władz okupacyjnych o „niemieckości" zabytkowej architektury. Rozebrano jedynie narożną część Hotelu Lwowskiego przy ulicach Wałowej i Lwowskiej oraz kamienicę blokującą wylot ul. A. Mickiewicza. W ramach przywracania „niemieckiego" wyglądu Tarnowa regotyzowano prezbiterium dawnego kościoła Bernardynów. Odremontowano także kamienicę Rynek 20, która otrzymała dekorację malarską autorstwa artysty malarza Alojzego Majchra (rozstrzelany w 1943 roku).

30 marca 1942

W poniedziałek Wielkiego Tygodnia, po interwencji ks. Jana Bochenka u władz sanitarnych, otwarte zostają kościoły zamknięte przez 3 miesiące w całym powiecie pod pretekstem epidemii tyfusu plamistego.

1 kwietnia 1942

W wigilię święta Paschy gestapowcy Wilhelm Rommelmann i Gerhard Grunow zastrzelili w mieszkaniu rzezaka Lipę z dwoma synami oskarżonych o zarżnięcie kur. Morderstwo to bardzo przygnębiło społeczność żydowską w Tarnowie.

24 kwietnia 1942

Niemcy mordują pięćdziesięciu sześciu Żydów, którzy różnymi drogami wrócili do Tarnowa ze Lwowa.

27 kwietnia 1942

Do KL Auschwitz dociera pierwszy transport kobiecy – 127 Polek, więźniarek politycznych z więzień: w Tarnowie i Montelupich w Krakowie. Wśród nich jest Stefania Łącka. W obozie wiele razy ryzykowała własnym życiem, ratując innych. Otaczała opieką chore więźniarki, zamieniała kartoteki przeznaczonych na śmierć więźniarek, chrzciła noworodki. Zmarła 11 listopada 1946 roku w Gręboszowie.

Maj 1942

Zwiększa się liczba wojskowych transportów jadących przez tarnowski węzeł kolejowy. Nad miastem przelatują też na wschód liczne samoloty Luftwaffe. W przeciwną stronę przez Tarnów przechodzą kolumny zagłodzonych jeńców sowieckich (od marca do maja około pół miliona osób).

1 czerwca 1942

Oddano do eksploatacji zakład mleczarski, którego budowę rozpoczęto wiosną 1939 roku. Wkrótce po uruchomieniu odkupiła go Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska.

1-20 czerwca 1942

W tych dniach Niemcy zastrzelili 10 Polaków w Tarnowie.

9 czerwca 1942

Przed budynkami szkoły im. T. Czackiego przy ul. Warzywnej i Arbeitsamtu przy ul Tertila (dawna Bursa św. Kazimierza) gromadzą się przez cały dzień i wieczór (zawieszono działanie godziny policyjnej) wielotysięczne tłumy. Wszyscy tarnowianie pochodzenia

żydowskiego mają tym dniu zgłosić się z kartą pracy do niemieckich policjantów zasiadających w szkolnych salach. Jedni otrzymują pieczątki z godłem Policji Bezpieczeństwa (Sicherheitpolizei), drudzy z literą K. Nie rozumiano ich znaczenia. Tymczasem do miasta przybywają dodatkowe jednostki policji i SS. Przyjechał też zastępca dowódcy SS i policji hauptsturmführer Martin Fellenz.

10 czerwca 1942

Rozwieszone w mieście afisze informują o zarządzonym następnego dnia przez dowódcę tarnowskiej placówki policji bezpieczeństwa SS-Untersturmführera Josefa Paltena akcji wysiedlenia żydowskiej ludności z Tarnowa z wyłączeniem personelu szpitala i posiadających odpowiednie pieczątki w karcie pracy. Żydzi mieli oczekiwać w swoich mieszkaniach z otwartymi drzwiami. Ostrzeżono ludność polską, że za ukrywanie Żydów grozi kara śmierci.

11-18 czerwca 1942

Pierwsze „wysiedlenie". Akcję rozłożoną na kilka dni zaplanował Kriminalsekretär SS-Sturmscharführer Wilhelm Rommelmann, kierujący referatem „do spraw żydowskich". Pierwszego dnia wcześnie rano przewidziani do „wysiedlenia" z literą K przybitą w karcie pracy (głównie osoby starsze, chore i dzieci) zostali zebrani na Rynku ze swoim skromnym dobytkiem. 11, 15 i 18 czerwca specjalnie sprowadzone oddziały SS i ukraińskich policyjnych oddziałów pomocniczych w stanie upojenia alkoholowego uśmierciły na Rynku i przy dochodzących do niego ulicach trzy tysiące Żydów. Pozostałych wywożono na miejsca kaźni w pozycji leżącej na ciężarówkach. Około półtora tysiąca rozstrzelano na cmentarzu żydowskim. Sześć tysięcy osób powyżej 60 roku życia i dzieci do lat 13 zamordowano w lasach Zbylitowskiej Góry i Skrzyszowa. Najmłodsze dzieci zabijano często przez rozbicie głowy lub wyrzucenie z okna. Trzy i pół tysiąca ludzi wysłano do obozu zagłady w Bełżcu w wagonach bydlęcych podstawionych przy rampie kolejowej cegielni Bracha. Niewielka grupa osób upośledzonych została zagazowana lub uduszona w piwnicy szkoły im. T. Czackiego, w której urządzono magazyn dóbr po zamordowanych Żydach. Według zeznań jednego świadka 12 czerwca nieznany z nazwiska gestapowiec z Krakowa przy współudziale junaków z Baudienstu miał wymordować wielu żydowskich mieszkańców ul. Widok.

19 czerwca 1942

Następnego dnia po zakończeniu rzezi kreishauptmann Alfred Kipke nakazuje wszystkim Żydom pod groźbą kary śmierci przeniesienie w ciągu pięciu dni do nowo utworzonej „stałej dzielnicy żydowskiej" (getta) obejmującej ulice: Folwarczną, Kupiecką, Nową, Dębową, pl. pod Dębem, pl. Dożywocie, Bóżnic, Plac Magdeburski, Polną, Gołębią, Wschodnią, Szpitalną, od ulicy Lwowskiej do ulicy Pierackiego i z numerami domów 1-36 i 40-46, Nowodąbrowską – strona z numerami nieparzystymi (35-41); a także następujące ulice na odcinkach między prostopadłymi do nich ulicami Lwowską i Słoneczną: Starodąbrowska, Widok, Krupnicza, Ochronek, Garbarska, Spadzista, Krawiecka (obecnie istnieje tylko relikt tej ulicy z trzema domami, w tym jednym z numerem 11a), Stolarska, Jasna oraz stronę Lwowskiej z numerami 2-74. Polaków zamieszkujących ten teren przeniesiono do

mieszkań zwolnionych przez Żydów. Rozpoczęto zamurowywanie bram domów stojących na granicy getta od strony „aryjskiej". Pozostały teren otoczono wysokim drewnianym płotem z drutem kolczastym. Bramy do getta utworzono przy ul. Folwarcznej, pl. Pod Dębem i dwie przy pl. Magdeburskim. Wszyscy Żydzi obojga płci od 12 roku życia mieli zarejestrować się w Urzędzie Pracy. Placem głównym getta staje się plac Magdeburski (przed wojną pl. Wolności, dzisiaj ulica Goslara). Pracujący poza gettem zbierali się na nim rano przed wyjściem do pracy i tam byli przeliczani po powrocie. W czasie „wysiedleń" na placu tym trwały wielogodzinne selekcje. Łącznie w getcie zamknięto około 20 tys. osób, które pod groźbą kary śmierci mogły opuszczać je tylko na podstawie przepustki wydanej przez Kreishauptmannschaft. Wśród nich było 639 Żydów przesiedlonych z Krakowa, a także Żydzi z Austrii, Czechosłowacji i III Rzeszy. Polakom zakazano wstępu do getta, pod groźbą trzech miesięcy więzienia i trzech tysięcy złotych grzywny. Ważnym miejscem dla utrzymywania kontaktów między gettem a stroną aryjską była apteka przy ul. Lwowskiej 2 prowadzona przez Gębskiego. Na jej zapleczu od strony pl. Pod Dębem znajdował otwór wycięty w drzwiach, przez który wydawano Żydom lekarstwa, przekazywano też inną pomoc świadczoną przez osoby świeckie i kościelne z ks. Janem Bochenkiem na czele oraz korespondencję. Po pewnym czasie gestapowcy odkryli zakazaną działalność i apteka została zamknięta.

28 czerwca 1942

Z nakazu Kreishauptmanna Judenrat dokonuje rejestracji wszystkich Żydów żyjących w Tarnowie.

29 czerwca 1942

Za pomoc udzieloną Żydowi rozstrzelany zostaje Andrzej Kapusta.

Czerwiec 1942

W dystrykcie krakowskim aresztowano parę tysięcy osób. Najwięcej w Krakowie i Tarnowie.

9 lipca 1942

Komisarz miejski Gustav Hackbarth wydaje zarządzenie korygujące granice „dzielnicy żydowskiej" (getta) i w konsekwencji zmniejszające jej obszar. Hackbarth wymienił w nim ulice lub ich części, które stanowią tymczasową granicę „dzielnicy żydowskiej", lecz leżą poza nią. Były to: Wałowa od rogu ul. Lwowskiej do ul. Żołnierskiej (obecnie E. Goldhammera), ul. Żołnierska do ul. Drukarskiej (odcinek obecnej ul. A. Mickiewicza przed Akademią Tarnowską), ul. Drukarska, Szpitalna od szpitala do cmentarza żydowskiego, ul. Słoneczna od cmentarza żydowskiego do ul. Krawieckiej, ul. Krawiecka, ul. Lwowska od ul. Krawieckiej do ul. Wałowej. Wymienionymi ulicami wolno było Żydom przechodzić tylko w drodze do pracy poza gettem.

Lipiec 1942

Dowódcą inspektoratu ZWZ-AK w Tarnowie mianowany zostaje major Stefan Musiałek Łowicki. Od tego czasu główny wysiłek inspektoratu tarnowskiego koncentruje się na

odtwarzaniu sił zbrojnych i przygotowywaniu do powstania. Rozpoczęto zwiększony werbunek do szeregów AK w Tarnowie. Głównym punktem kontaktowym inspektoratu było najpierw biuro dyrektora Elektrowni Miejskiej inż. Zygmunta Toczyskiego, „męża zaufania" obwodu tarnowskiego (ul. Nowy Świat 3). Następnie ze względu na dekonspirację przeniesiony zostaje do składu opałowego „Drewno" (teren obecnego dworca PKS) należącego do Stanisława Wodzińskiego ps. Zadora i Bolesława Skwarczyńskiego. Mieściła się tam również Powiatowa Delegatura Rządu na Kraj. W Tarnowie działa także konspiracyjna Miejska Rada Narodowa z Józefem Miką na czele.

21 lipca 1942

Okupacyjne władze niemieckie likwidują linię tramwajową ze względu na jej nieopłacalność. Większe elementy trakcji rozebrano, a cały tabor z wyposażeniem wywieziono do Lwowa.

24 lipca 1942

Z KL Auschwitz nadchodzą 63 telegramy zawiadamiające o zgonie więźniów z Tarnowa, w tym 29 kolejarzy uwięzionych za prowadzenie akcji sabotażowej.

1 sierpnia 1942

Teatr objazdowy wystawia sztukę Haliny Rapackiej pt. *Kwarantanna*. Wymowa przedstawienia podkreśla rzekome upośledzenie rasy żydowskiej, której przedstawiciele mieli być nosicielami tyfusu. Był to początek tournée teatru po Generalnym Gubernatorstwie.

22 sierpnia 1942

Ostateczne zamknięcie „stałej dzielnicy żydowskiej" (getta). Polakom z „aryjskiej strony" zakazano wstępu do niej pod groźbą trzech miesięcy więzienia i trzech tysięcy złotych grzywny. Istniała jednak możliwość kontaktu dzięki temu, że część mieszkańców getta wychodziła do pracy na „aryjską stronę". Niektórzy „aryjscy" Polacy za opłatą lub bezinteresownie dostarczali im fałszowane metryki, żywność, świadectwa chrztu lub nawet proponowali ukrycie u siebie. Zdarzały się polskie służące, które zgłaszały się do swoich dawnych żydowskich pracodawców, aby zabrać ich dzieci w celu ukrycia. W zacieraniu semickiego pochodzenia żydowskich dzieci pomagała diecezjalna Caritas. Niezależnie od intencji za ukrywanie lub pomoc Żydom groziła kara śmierci.

Poza terenem getta znalazł się szpital żydowski kierowany przez Eugeniusza Schippera. Chorych można było doprowadzać do niego w określonych godzinach rannych pod strażą żydowskiej Służby Porządkowej. Podwórze szpitalne zamieniło się w pewnego rodzaju plac targowy, gdzie Żydzi za pieniądze lub cenne przedmioty kupowali trudno dostępną żywność. Na teren getta przeniesiono dom sierot. Działały w nim także cztery kuchnie ludowe. Wydział opieki socjalnej Judenratu zorganizował w baraku składu jaj przy ul. Szpitalnej 6 „azyl" dla starców. Niemcy dowiedzieli się jednak o nim i rozstrzelali wszystkich podopiecznych w liczbie około 70 osób.

Grupa młodzieży zrzeszonej w lewicowej organizacji „Haszomer Hacair" (Młody Strażnik) kierowana przez Joska Brudera przystępuje do organizowania ruchu oporu i podejmuje kontakt z polskim podziemiem. Działalność „Haszomer Hacair" w Tarnowie skupiła się na zdobywaniu broni, udzielaniu pomocy Żydom, decydującym się na opuszczenie getta i ucieczkę za granicę lub ukrywanie się w okupowanej Polsce. Grupa produkowała metryki chrztu i inne dokumenty zaświadczające o aryjskim pochodzeniu.

Na ul. Krawieckiej (dzisiaj teren Osiedla 25-lecia PRL) stanowiącej wschodnią granicę getta zastrzelono dwóch chłopców za dostarczanie żywności Żydom. Z tego samego powodu policja niemiecka zastrzeliła trzy Polki: 70-letnią Mierzejewską, Sabinę Onik i jedną niezidentyfikowaną. Niezależnie od wielkich akcji „wysiedlania" Gestapo niemal codziennie urządzało w getcie polowania na Żydów i pod różnymi pretekstami albo bez powodu rozstrzeliwało 4-5 osób.

14-15 września 1942

Gestapo aresztuje w Tarnowie około 80 osób, wśród nich wielu profesorów oraz oficerów służby czynnej i rezerwowej WP.

15 września 1942

Pełniący obowiązki Kreishauptmanna Karl Pernutz ogłasza na 16 września drugie „wysiedlenie" Żydów. Ogłoszono nową rejestrację pracujących. Część nie posiadających odpowiedniego stempla w karcie pracy zaopatrywała się w sfałszowane, bogatsi płacili za nie policjantom niemieckim. Pozostali organizowali kryjówki, tzw. bunkry w piwnicach, komórkach, na strychach, a nawet w kominach.

16 września 1942

O godz. 3.30 w okolicach Bogumiłowic na linii kolejowej Kraków-Tarnów następuje zderzenie pociągów. Prawdopodobną przyczyną był sabotaż.

16-17 września 1942

Drugie „wysiedlenie". Od rana mieszkańców „stałej dzielnicy żydowskiej" wypędzano z mieszkań na pl. Magdeburski. Mimo to wiele osób pozostało w przygotowanych wcześniej kryjówkach, tzw. bunkrach. Kiedy niemieccy oprawcy zorientowali się, że liczba spędzonych jest zbyt mała, ogłosili, że każdy, kto poda informację o „bunkrach" będzie oszczędzony wraz z rodziną. Wielu uległo tej propozycji. W największym odkrytym „bunkrze" ukrywało się 200 osób. Do „wysiedlenia" przeznaczono wszystkie dzieci, a ich matki zakwalifikowano jako niezdolne do pracy. W czasie tej akcji zamordowano od 800 do 1000 dzieci, część z nich na pl. Magdeburskim. Wszyscy zebrani na placu zostali poddani selekcji pod względem posiadania kart pracy ze stemplem. Ponieważ liczba posiadaczy kart wydawała się Niemcom jeszcze zbyt duża dobrano z nich jeszcze do „wysiedlenia" co dziesiątego. W ciągu dwóch dni do komór gazowych obozu zagłady w Bełżcu wysłano około 6 500 osób. Osoby starsze wyprowadzono na cmentarz i rozstrzelano. Od czasu tej akcji

mieszkańcy „stałej dzielnicy żydowskiej" mogli udawać się do pracy poza nim tylko pod nadzorem policji. Legalnie mogły przebywać w niej tylko dzieci członków Judenratu oraz żydowskiej Służby Porządkowej.

17 września 1942

Tarnowski zbór Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego zostaje przyjęty do Zjednoczenia Zborów Generalnej Guberni i rozpoczyna oficjalną działalność. Pierwszym starszym zboru zostaje Stanisław Pękala.

18 września 1942

Niemiecka policja aresztuje 18 Polaków za wejście do dzielnicy żydowskiej i uprawianie handlu.

19 września 1942

Z „bunkra" przy ul. Lwowskiej 10 wyciągnięto ukrywającego się w nim cadyka Eleazara Horowitza, syna rabina Abrahama Chaima Horowitza z Połańca. Został rozstrzelany na miejscu.

Październik 1942

Wzrasta ilość łapanek polskiej młodzieży na wsiach i w Tarnowie w celu dostarczenia wyznaczonego kontyngentu (z powiatu tarnowskiego 800 osób i z Tarnowa 90 osób) pracowników rolnych i przemysłowych.

Na terenie Mościc przystąpiono do produkcji granatów ręcznych R 42, tzw. sidolówek, używanych powszechnie w akcjach bojowych przez AK. Akcją kierował adiutant placówki AK „Monika" Stanisław Krogulski ps. Krawczyński, długoletni pracownik PFZA.

14 i 17 października 1942

Do Tarnowa przywieziono 600 Żydów z likwidowanego getta dąbrowskiego i 200 z brzeskiego.

13-14 listopada 1942

Policja niemiecka przeprowadza w Tarnowie łapanki w restauracjach i przed kinem Marzenie.

10 listopada 1942

Władze niemieckie ogłaszają pozostawienie w dystrykcie krakowskim pięciu gett: w Krakowie, Bochni, Tarnowie, Rzeszowie i Przemyślu. Ukrywającym się we wsiach i miasteczkach Żydom obiecano możliwość zamieszkania na ich terenie bez obawy o ukaranie za

ukrywanie się. Żydzi pozostający poza terenem tych gett po wyznaczonym czasie podlegali karze śmierci.

15 listopada 1942

Trzecie „wysiedlenie". Kiedy jak każdego dnia rano getto opuścili wszyscy pracujący Żydzi, niespodziewanie wtargnęła do niego policja niemiecka, usiłując wyłapać wyznaczony kontyngent 1600 osób starszych i niepracujących. Ponieważ nie udało się im od razu zebrać takiej ilości osób, Niemcy z pomocą żydowskiej Służby Porządkowej odszukują i wyciągają Żydów ukrytych w „bunkrach" oraz w zamurowanych kryjówkach. Odnalezionych rozstrzeliwano na miejscu lub na cmentarzu żydowskim. Mimo to jeszcze kontyngent nie był pełny. W związku z tym oprawcy dopełnili go osobami pracującymi.

16 listopada 1942

Ze względu na to, że znacznej liczbie osób starszych i dzieci udało się ukryć przed „wysiedleniem", getto zostaje podzielone na części A i B. W części A zamknięto wszystkich starców, dzieci, chorych oraz nieposiadających stałych miejsc pracy. W części B zamieszkali wszyscy pracujący. Przechodzenie między częściami getta było zakazane. Mimo to mieszkańcy części B starali się przychodzić z pomocą głodującym w drugiej części.

Listopad 1942

Spotkanie gubernatora Hansa Franka z ludnością wiejską starostwa tarnowskiego.

7 grudnia 1942

Podczas rozbrajania dokonywanego przez żołnierzy Armii Krajowej na ul. M. Zyblikiewicza 5 (dzisiaj PCK) ranny zostaje niemiecki lekarz wojskowy Wessely.

8 grudnia 1942

Gestapo dokonuje aresztowań wśród inteligencji, kupców i rzemieślników Tarnowa. Uwięziono również kilkunastu pracowników Warsztatów Kolejowych i FZA w Mościcach. Podczas akcji zastrzelono łącznie 7 Polaków.

9 grudnia 1942

Dwóch poruszających się dorożką gestapowców wyłapuje na ulicach Tarnowa 12 młodych mężczyzn, i odstawia ich do siedziby Gestapo.

13 grudnia 1942

W Woźnicznej rozstrzelano trzech mężczyzn przywiezionych z Tarnowa.

18 grudnia 1942

Podczas śledztwa zamordowany zostaje 28-letni Aleksander Bryg, aresztowany za przynależność do antyniemieckiej organizacji.

1942-1944

W Fabryce Związków Azotowych działa tajna liga piłkarska, w której rywalizują ze sobą poszczególne wydziały.

Styczeń 1943

Niemcy nasilają akcję „regermanizacyjną" w Tarnowie. Formalnie miała ona obejmować wszystkich, którzy wykazywali się niemieckim pochodzeniem i zgłosili chęć przynależności do narodu niemieckiego, byli to tzw. *volksdeutsche*. Drugą grupą byli *stammdeutsche* (*deutschstämmige*), którzy przez Niemców, mimo nieznajomości języka, noszenia polskich nazwisk oraz błędnego – zdaniem Niemców – utożsamiania się z Polską uważani byli za zapomnianą część narodu niemieckiego. Element napływowy stanowili *reichdeutsche*, posiadający obywatelstwo III Rzeszy. Do maja tego roku do starostwa imiennie zapraszano osoby posiadające niemieckobrzmiące nazwiska (za takie uważano m.in. nazwiska Kowal, Niemiec, Nowak, Sak i Schab) lub przodków o takich nazwiskach, aby nakłonić je do zadeklarowania narodowości niemieckiej. Niektórych wpisywano wbrew ich woli. Akcję tę prowadzono przy różnego rodzaju naciskach. 1 czerwca 1944 roku w Tarnowie było 812 volksdeutschów, 2 378 reichsdeutschów i 3 584 deutschstämmigów.

W Mościcach Szare Szeregi zaczynają wydawać konspiracyjną gazetkę „Przegląd Polski" wyd. C. W późniejszym okresie wydawali również „Biel i Czerwień" oraz „Walkę Zbrojną".

Komendantem getta żydowskiego zostaje SS-Oberscharführer Hermann Blache. Zamieszkał on z rodziną w kamienicy Lwowska 24 na terenie getta (rozebrana w 2009 r.).

29 stycznia 1943

Na rozkaz krakowskiego Gestapo pociągi kursujące na liniach: Kraków – Tarnów, Tarnów – Nowy Sącz i Tarnów – Szczucin zaczęły być kontrolowane przez 6-osobowe lotne grupy agentów.

4 lutego 1943

Ogłoszona przez Niemców trzydniowa żałoba po klęsce poniesionej w kampanii stalingradzkiej przynosi Polakom nadzieję na ich pokonanie.

10 lutego 1943

W związku z nieudanym zamachem na zastępcę kreishauptmanna w Tarnowie policja niemiecka morduje 32 osoby, wyłącznie robotników. Rozstrzeliwano ich na ulicy po wyprowadzeniu z mieszkań. Zwłoki pozostawiano na kilka godzin na widoku.

15 lutego 1943

Do więzienia w Nowym Wiśniczu wywieziono strażników tarnowskiego więzienia aresztowanych za udzielanie pomocy więźniom politycznym. Byli to: Marian Rada, Józef Malinowski, Eugeniusz Kozub i Sztorc.

25-26 marca 1943

Po likwidacji getta w Krakowie 232 Żydów – mężczyzn, kobiet i dzieci – wysłano z krakowskich zakładów odzieżowych Juliusa Madritscha do Tarnowa z kierownikiem Raimundem Titschem bez żadnej eskorty. Część z nich uciekła na Słowację i Węgry. Pozostali znaleźli zatrudnienie w tarnowskiej filii zakładów mieszczących się przy Lwowskiej 7 i Bernardyńskiej 5.

30 marca 1943

Policja dokonuje licznych aresztowań. Wśród aresztowanych było około 50 osób związanych z PPS, w większości pracowników Warsztatów Kolejowych. M.in. aresztowany zostaje Gabriel Dusza, jeden z organizatorów konspiracyjnej PPS na terenie Tarnowa, oraz Tadeusz Jewuła, przewodniczący Organizacji Młodzieżowej TUR w Tarnowie, od 1937 roku sekretarz PPS w Tarnowie (zamordowany 3 listopada 1943 roku w KL Auschwitz).

9 kwietnia 1943

W Klikowej rozstrzelano Annę Niepsuj razem z dwoma ukrywanymi przez nią Żydami.

12 kwietnia 1943

Do wiadomości publicznej zostają podane informacje o odkryciu przez Niemców masowych grobów polskich oficerów pod Katyniem. Biegłym sądowym powołanym przez Polski Czerwony Krzyż do zbadania tej zbrodni był doktor patologii Marian Wodziński, urodzony 8 maja 1911 roku w Tarnowie. Sporządził on raport ze swojej pracy w Katyniu. Marian Wodziński zmarł 21 lipca 1986 roku w Liverpoolu, pochowano go na tarnowskim Cmentarzu Starym.

19 kwietnia 1943

Na wieść o wybuchu powstania w getcie warszawskim Kreishauptman wydaje zarządzenie o natychmiastowym opróżnieniu budynku szpitala żydowskiego. W ciągu dwóch dni chorzy i personel zostają przeniesieni do nieprzygotowanego w pełni nowego zakładu w budynku na rogu ulic Folwarcznej (dzisiaj L. Waryńskiego) i Bóżnic.

Maj 1943

Plutony AK placówki tarnowskiej osiągają pełne stany liczbowe (69 osób). Zorganizowano do tego czasu także plutony dywersyjny i Wojskowej Służby Ochrony Powstania.

Trwa szkolenie. Każda placówka miała wyznaczone zadania na okres powstania powszechnego. Na przykład placówka w Klikowej (284 osoby) miała zaatakować koszary dolne przy ul. Chyszowskiej (dzisiaj ul. I. Mościckiego).

Maj/czerwiec 1943

W ramach akcji „Wrzód", mającej na celu eliminację lub zastraszenie najbardziej niebezpiecznych niemieckich zbrodniarzy oraz polskich kolaborantów i renegatów w Tarnowie zlikwidowano kilku konfidentów Gestapo. U zbiegu ulic Chopina i Starowolskiego zastrzelono żandarma o nazwisku Listewnik, skazanego na śmierć przez sąd Polski Podziemnej za zbrodnie wobec ludności żydowskiej,. Wykonawcą wyroku był Tadeusz Wróblewski ps. Werbel, dowódca plutonu dywersyjnego AK „Teresa". Nie dochodzi do skutku planowany zamach na gestapowca Hansa Nowaka ze względu na silną obstawę.

17 czerwca 1943

W odwecie za akcję „Wrzód" Niemcy na ulicach Tarnowa rozstrzeliwują według różnych danych od 7 do 16 osób, m.in. artystę malarza Alojzego Majchra, lat 36.

29 czerwca 1943

W Dniu Święta Morza na Dunajcu pojawiają się wianki z barwami narodowymi.

Lipiec 1943

Policja niemiecka morduje 21 Polaków w domach lub na ulicy. Aresztowano około 50 osób. Liczne aresztowania przeprowadzono także w Gumniskach.

W punkcie kontaktowym przy ul. św. Ducha Gestapo aresztuje kilkunastu osobową grupę członków PPS i byłych KPP. Po kilkumiesięcznym śledztwie w tarnowskim więzieniu zostali oni przewiezieni do więzienia przy ul. Montelupich w Krakowie i rozstrzelani pod koniec grudnia 1943 roku.

28 sierpnia 1943

Do obozu koncentracyjnego dla dzieci w Łodzi wysłano 8 chłopców z Tarnowa.

Sierpień 1943

Do getta przybywa oddział służby wartowniczej składający się z Ukraińców dowodzony przez niemieckiego żandarma Kösslera. Według wspomnień Józefa Korniły „był to człowiek spokojny, nie mający nic wspólnego z gestapowcami, nie brał udziału w mordach i rozstrzeliwaniach".

Sierpień/wrzesień 1943

Ostrzeżona o kolejnym „wysiedleniu" grupa młodzieży żydowskiej pod dowództwem Joska Brudera ucieka z getta, aby przedostać się na Węgry lub rozpocząć walkę partyzancką. Po trzech dniach zakładają leśny obóz w pobliżu Tuchowa. Nad ranem zostają otoczeni przez Niemców i zastrzeleni oprócz trzech, którzy ranni, ostrzeliwując się starali się wrócić do getta. Udało się to tylko jednemu o nazwisku Kupferwasser, który przeżył wojnę.

O planach likwidacji getta ostrzeżony został także przez wdzięcznego pacjenta dyrektor szpitala żydowskiego Eugeniusz Schipper. Z pomocą lekarzy Stanisława Świerczewskiego i Stanisława Grochmala z AK zorganizowana zostaje ucieczka „do lasu". Mimo zachęt kierowanych przez Schippera do współpracowników korzysta z niej oprócz niego i rodziny tylko kilka osób. Na strychu młyna Dagnanów przy ul. Lwowskiej ukryły się rodziny Ungerów i Aleksandrowiczów.

1 września 1943

Umiera Karol Fusiarski, fotograf, kolekcjoner sztuki i prawnik, inicjator powołania Tarnowskiego Towarzystwa Miłośników Fotografii. Przeprowadził inwentaryzację fotograficzną zbiorów w Muzeum Narodowym w Krakowie, muzeach Florencji i Rzymu, w pałacu Sanguszków w Podhorcach. Odmówił podpisania volkslisty.

2-4 września 1943

Likwidacja getta pod kierunkiem SS-Hauptsturmführera Amona Goetha, komendanta KL Płaszów. Dnia 2 września rano getto zostaje otoczone przez oddziały policji niemieckiej i straży ukraińskiej w liczbie 300-400 osób. Zebranym na pl. Magdeburskim Żydom Goeth w uspokajającym tonie oświadcza, że zostaną przewiezieni do obozu pracy w Płaszowie, gdzie powinni ze sobą zabrać wszystkie wartościowe rzeczy. Podczas całodziennej selekcji Goeth wybiera trzystu młodych ludzi (dwustu mężczyzn i sto kobiet) do grupy mającej oczyścić teren getta. Około 8 tys. pozostałych podzielonych na dwa transporty: większy z osobami starszymi i dziećmi przeznaczonymi do natychmiastowej zagłady skierowano do KL Auschwitz, mniejszy z osobami silniejszymi fizycznie do obozu w Płaszowie. Z transportu do Płaszowa Goeth każe wyciągnąć rodziców, którzy ukryli w bagażach dzieci (ponad 50 osób) i przewieźć na teren getta, gdzie wszystkich rozstrzelano. Pacjentów szpitala Niemcy mordują na miejscu. Pracownicy zakładów Madritscha z Tarnowa zostali przewiezieni do zakładów tego przedsiębiorcy znajdujących na terenie obozu w Płaszowie. W następnych dniach pozostawiona przy życiu 300-osobowa grupa zajmuje się głównie znoszeniem pozostawionego dobytku do magazynów.

12-15 września 1943

Wystawa płodów rolnych w Tarnowie. Według sprawozdania kreishauptmanna Kundta „wzbudziła zainteresowanie nie tylko Niemców, ale i u nieniemieckiej ludności powiatu", ponieważ manifestowała „siłę niemieckiego dzieła".

Połowa września 1943

Po odkryciu, że wielu Żydów ukrywa się jeszcze w opuszczonych domach, komendant getta Blache wysyła odnalezione około 700 osób do obozu koncentracyjnego w Szebniach. Z tej grupy blisko 600 miano rozstrzelać po drodze w Tarnowcu. Do obozu trafia 120 osób, razem z prezesem Judenratu Arturem Volkmanem.

29 września 1943

Umiera biskup Edward Komar, administrator apostolski diecezji tarnowskiej. Po uzyskaniu zgody na pogrzeb kondukt żałobny przeszedł przez Rynek, Wielkie Schody i ul. Panny Marii. Nie zezwolono na przejście ul. Targową. W uroczystościach pogrzebowych udział bierze 8 biskupów, ponad 300 księży i tłumy wiernych. Obecny był kreishauptmann Alfred Kipke. Biskupa pochowano na Cmentarzu Starym. Administrację diecezji obejmuje wikariusz kapitulny ks. Stanisław Bulanda, który wstrzymał wszystkie inwestycje kościelne i rozwinął niezwykle szeroką działalność charytatywną.

7 października 1943

ORP Sokół dowodzony przez urodzonego w Tarnowie kapitana Jerzego Koziołkowskiego (zm. 27 lipca 1990) zatapia na Adriatyku niemiecki transportowiec Eridania. Był to największy statek zniszczony podczas tej wojny wojny przez okręty Polskiej Marynarki Wojennej.

1 grudnia 1943

Przy ulicy Widok zostają rozstrzelana rodzina pozostającego w oflagu generała Stanisława Monda. Zwłoki pomordowanych, w tym kilkuletniej córki Mondów żydowscy grabarze zawieźli na cmentarz i pochowali we wspólnych grobie.

Kończy się konferencja Wielkiej Trójki (Churchill, Roosevelt, Stalin) w Teheranie, która faktycznie przesądziła o włączeniu Polski do sowieckiej strefy wpływów po zakończeniu wojny. Decyzje te zostały na pewien czas utajnione, także wobec rządu RP.

3 grudnia 1943

Podczas śledztwa w Gestapo zamordowany zostaje inżynier Edward Sak ps. Sęp, żołnierz AK, brat Romana, Stanisława, Leona, także zaangażowanych w konspirację.

Styczeń 1944

W Tarnowie trwa propagandowa wystawa *Żydowska zaraza światowa*.

30/31 stycznia 1944

W pobliżu Tarnowa wykolejono wojskowy pociąg Kraków – Lwów.

2 lutego 1944

W lasach przy granicy Poręby Radlnej z Łękawką, przy drodze z Tarnowa do Tuchowa, Niemcy rozstrzeliwują 13 Polaków z tarnowskiego więzienia.

9 lutego 1944

Zakończono prace przy sortowaniu dobytku pozostałego po zamordowanych Żydach. Wśród ostatniej grupy mieszkańców getta zajmującej się tą czynnością był dentysta Józef Korniło (miał przed wojną zakład dentystyczny przy pl. Kazimierza Wielkiego 3), który ocalał i w swoich wspomnieniach tak opisał ten dzień:

W mroźny dzień zimowy grupka nasza składająca się ze 115 osób wyczekiwała na placu [Magdeburskim – uwaga KM] na przybycie gestapowców, którzy mieli zadecydować o dalszych naszych losach. Długo zastanawiali się zadając nam pytania, co mają z nami zrobić. Poprosiliśmy o przewiezienie nas do obozu w Płaszowie. Zgodzili się, mówiąc: „niech ta grupa ginie z rąk innych gestapowców". Kilka godzin później grupa nasza eskortowana przez gestapowców znalazła się w Płaszowie.

Wojskowy komendant miasta ogłasza Tarnów miastem „czystym od Żydów" („Judenrein").

18 kwietnia 1944

Rozstrzelano 50 zakładników w odwet za dwa wypadki kolejowe na linii Tarnów – Rzeszów.

26 kwietnia 1944

Rozstrzelano 30 zakładników za zasadzkę urządzoną na żołnierzy niemieckich. W Pogórskiej Woli i okolicy aresztowano 40 osób.

15 maja – 9 lipca 1944

Przez Tarnów przejeżdżają pociągi wiozące 437 tys. Żydów węgierskich do komór gazowych KL Auschwitz-Birkenau.

25 maja 1944

Odezwę do mieszkańców powiatu tarnowsko-dąbrowskiego, aby pomagali bronić swojej ojczyzny przed „bolszewicką nawałą" wydaje Karl Pernutz, p.o. Kreishauptmanna. Ochotnicy mieli zgłaszać się do hufców pracy, które miały być kierowane do budowy umocnień. Ponieważ zabrakło ochotników Niemcy zarządzają w przymusowe prace przy kopaniu umocnień ziemnych pod kontrolą organizacji Todta. W dni powszednie mieli kopać tylko niepracujący, w niedziele do pracy zobowiązani byli wszyscy. Do pomocy ściągnięto 700 więźniów z KL Plaszow, których trzymano w Krzyżu.

Gestapo w Tarnowie rozstrzeliwuje Tomasza Wieczorka z Brnika, dowódcę plutonu AK, działacza ludowego.

29 maja 1944

Na lądowisku „Motyl" w okolicy wsi Wał Ruda – Jadowniki Mokre tarnowski Inspektorat „Tama" pod dowództwem podpułkownika Stefana Musiałka-Łowickiego przeprowadza akcję „II Most", przyjmując samolot RAF, który przyleciał z bazy w Brindisi we Włoszech z dwoma emisariuszami Naczelnego Wodza na pokładzie. W ciągu 6 minut wyładowano z samolotu 437 kg sprzętu i załadowano pocztę. Samolot zabrał też trzech powracających emisariuszy.

30 maja 1944

W lesie „Buczyna" w Zbylitowskiej Górze Niemcy rozstrzeliwują 11 mieszkańców powiatu dąbrowskiego za przynależność do nielegalnej organizacji.

Wiosna 1944

Trzydniowej kontroli pogotowia bojowego tarnowskiego inspektoratu AK „Tama" dokonuje generał brygady Stanisław Rostworowski.

Wobec zbliżającego się frontu i Armii Czerwonej akcję propagandową nasilają komuniści z PPR.

Od maja 1944 roku przybywają do Tarnowa transporty uchodźców z terenów przyfrontowych.

Żołnierze niemieccy zajmują na kwatery część klasztoru Bernardynów i inne budynki w mieście.

28 czerwca 1944

W lesie „Buczyna" w Zbylitowskiej Górze rozstrzelano 12 Polaków.

Lipiec 1944

Niemcy demontują i wywożą do Rzeszy większość maszyn i urządzeń Fabryki Związków Azotowych w Mościcach.

19 lipca 1944

Podczas śledztwa funkcjonariusze Gestapo mordują braci Zakrockich, 19-letniego Włodzimierza i 21-letniego Janusza.

25 lipca 1944

W pobliżu kościoła na Górze św. Marcina w Zawadzie w starciu z żołnierzami niemieckimi poległo dwóch żołnierzy batalionu „Barbara" AK kapral Władysław Kaczmarek ps. Wrzos i strzelec Tadeusz Zborowski ps. Gwiazda. Pochowano ich na miejscowym cmentarzu.

25/26 lipca 1944

Na lądowisku „Motyl" w Wał-Rudzie tarnowski Inspektorat „Tama" przeprowadza akcję „III Most". Samolotem RAF-u przylatują czterej emisariusze Rządu RP na uchodźstwie (w tym Jan Nowak- Jeziorański, ostatni kurier i emisariusz Naczelnego Wodza, który dotarł do Warszawy przed wybuchem powstania). Z powrotem zabrał pięciu emisariuszy oraz elementy i dokumentację techniczną rakiet V-2. Akcja powiodła się mimo parokrotnych nieudanych prób startu samolotu na grząskim lądowisku.

26 lipca 1944

Wydano rozkaz rozpoczęcia akcji „Burza" dla tarnowskiego Inspektoratu „Tama". Sygnałem miało być zajęcie Rzeszowa przez wojska sowieckie, co nastąpiło 2 sierpnia. Ogólnie w inspektoracie zaprzysiężonych było 4209 żołnierzy. Największą placówką była „Monika" w Mościcach (606 osób).

27 lipca 1944

Do działań bojowych wyrusza kompania AK „Jastrząb" z placówki „Genowefa" w Gumniskach pod dowództwem podporucznika Józefa Ruseckiego ps. Mimoza.

29 lipca 1944

W Białej koło Tarnowa podczas starcia z niemieckimi żołnierzami ginie trzech młodych żołnierzy plutonu Szarych Szeregów należącego do placówki „Monika" w Mościcach. Byli to Stefan Kasprzyk ps. Dzik, Władysław Sokół ps. Partenau, Mieczysław Tenerowicz ps. Orzeł.

4 sierpnia 1944

Wydano rozkaz o mobilizacji I Batalionu „Barbara" 16. Pułku Piechoty AK. Mobilizacja nastąpiła w pobliżu leśniczówki w Podlesiu Górnym koło Machowej. Batalion sformowany i dowodzony przez kapitana Eugeniusza Borowskiego ps. Leliwa liczył około 600 żołnierzy. Do batalionu dołączyło 96 Azerów z armii niemieckiej, którzy zbiegli z transportu wojskowego na front włoski, 47 żołnierzy sowieckich, przeważnie jeńców, którym udało się uciec z niewoli oraz cały skład ukraińskiego oddziału pilnującego stacji transformatorów w Mościcach. Działalność tak dużej jednostki utrudniała koncentracja sił niemieckich na wschód od Tarnowa.

18 sierpnia 1944

Dowódca krakowskiego okręgu AK pułkownik Edward Godlewski ps. Garda otrzymuje od generała dywizji Tadeusza Bora Komorowskiego, dowódcy Armii Krajowej, polecenie opanowania Krakowa lub Tarnowa „tak, by uderzenie nastąpiło co najmniej 2 do 3 dni przed wkroczeniem bolszewików". Pod koniec sierpnia konspiracyjny starosta Stanisław Wodziński wydał odezwę o gotowości struktur państwa podziemnego do objęcia władzy w sposób jawny i zaapelował o zachowanie spokoju oraz porządku publicznego podczas walk powstańczych. Prezydentem Tarnowa mianowany zostaje Józef Mika, dyrektor Hurtowni Kupców Polskich, od 1942 roku stojący na czele tajnej Miejskiej Rady Narodowej.

Sierpień 1944

W domu rodziny Poetschke przy ul. H. Kołłątaja 9 schronienie znajduje dwóch lotników RAF Philip J. Anderson i Walter Charles Underwood, którzy wracając znad ogarniętej powstaniem Warszawy zostali zestrzeleni w okolicy Nowego Sącza. Do końca wojny nie zdjęli mundurów, aby po ewentualnym ujęciu zostać uznani za jeńców, a nie za szpiegów, co wiązałoby się z rozstrzelaniem. W tym samym domu od września 1942 roku ukrywała się Blanka Goldman. W 1995 roku Jerzy Poetschke został uhonorowany przez Instytut Pamięci w Jerozolimie Yad Vashem medalem Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata

Sierpień/wrzesień 1944

Front wschodni zbliża się do Tarnowa: 18 sierpnia wojska 1 Frontu Ukraińskiego zajmują Sandomierz, 23 sierpnia – Dębicę, 11 września – Krosno. W odległości około 40 km od Tarnowa front zatrzymuje się na prawie pięć miesięcy. Demontowane i wywożone do III Rzeszy są maszyny i urządzenia z Fabryki Związków Azotowych i Warsztatów Kolejowych. Miastu grozi ewakuacja, której zaniechano po interwencji księży Władysława Bulandy i Jana Bochenka u Kreishauptmanna. Bomby sowieckie uszkadzają kościół Świętej Rodziny i kaplicę pałacu w Gumniskach, gdzie stacjonował sztab niemiecki. Zestrzelono samolot PO 2 „Kukuruźnik", który rozbił się w pobliżu skrzyżowania ulicy Klikowskiej z Pułaskiego. Łącznie nad Tarnowem zginęło 4 lotników sowieckich, którzy pochowani zostali na cmentarzu komunalnym w Krzyżu.

12 września 1944

Wydzielony pluton I Batalionu AK „Barbara" pod dowództwem cichociemnego porucznika Zbigniewa Matuli ps. Radomyśl atakuje w lesie Olszówki w Lubince samochód wojsk niemieckich. Zginęło siedmiu Niemców, trzech uciekło, w tym dwóch rannych. Zdobyto uzbrojenie.

25/26 września 1944

W okolicach Jamnej Batalion „Barbara" 16. Pułku Piechoty AK toczy największy w dziejach oddziału regularny bój ze przeważającymi liczebnie zmotoryzowanymi siłami nieprzyjaciela. Batalionowi udaje się wyjść z okrążenia, przy stratach 2 zabitych i 5 rannych, z któ-

rych 2 zmarło później. W odwecie za pomoc partyzantom następnego dnia Niemcy spacyfikowali Jamną, mordując 27 mieszkańców i paląc 30 zabudowań. Od tego czasu I Batalion „Barbara" działał podzielony na mniejsze, samodzielne grupy.

10 października 1944

W Lubince 150 żołnierzy batalionu „Barbara" pod dowództwem kapitana Eugeniusza Borowskiego ps. Leliwa rozbija niemiecką kolumnę samochodową przewożącą transport żywności dla jednostek przyfrontowych i zdobywa m.in. duże ilości masła – stąd nazwa akcji „Maślana".

20 października 1944

W mieszkaniu przy ul. Wekslarskiej Gestapo zaskakuje grupę szkoleniową AK, około 20 osób, które sierżant Stanisław Denkiewicz ps. Dziadek prawdopodobnie chciał zwerbować do Armii Ludowej. 12 osób aresztowano, 1 zastrzelono, 7 uciekło.

23 października 1944

Po otrzymaniu rozkazu ograniczenia działań w ramach akcji „Burza" do obrony ludności cywilnej I Batalion „Barbara" 16. Pułku Piechoty AK zostaje rozformowany na terenie Lichwina. Dowódca kapitan Eugeniusz Borowski ps. Leliwa pozostawił do dalszych działań w wyznaczonych rejonach dwa samodzielne dywersyjne plutony, pierwszy pod dowództwem porucznika Zbigniewa Matuli ps. Radomyśl i drugi pod dowództwem porucznika Jana Gomoły ps. Jawor. Batalion w okresie trzymiesięcznych działań przeszedł szlak bojowy od Podlesia koło Machowej przez Świniogórę, Księże Podlesie, Dobrocin, Żurową, Ratówki, Rychwałd, Suchą Górę, po Jamną. Podczas całego szlaku bojowego batalion stracił 52 żołnierzy, poległych w walce lub zamordowanych w więzieniach i KL Gross Rosen. Straty niemieckie poniesione w walce z nim wyniosły prawie 400 ludzi, w tym około 160 zabitych.

17 października 1944

W Dąbrach koło Rzepiennika Strzyżewskiego Niemcy, poinformowani przez miejscowego gospodarza atakują stacjonujący tam w jednej ze stodół pluton batalionu „Barbara" pod dowództwem porucznika Zdzisława Bossowskiego ps. Kajetan. Z 29 partyzantów ginie osiemnastu, a dziesięciu dostaje się do niewoli.

31 października 1944

Z powodu zdrady jednego z mieszkańców Brzozowej Niemcom udaje się niespodziewanym atakiem rozbić stacjonujący w Słonej koło Zakliczyna pluton dywersyjny porucznika Zbigniewa Matuli ps. Radomyśl. Z 28 żołnierzy AK poległo czterech, łącznie z dowódcą plutonu. Pięciu aresztowano.

Październik 1944

Do Tarnowa docierają warszawiacy wysiedleni po upadku powstania. Administrator diecezji ks. Stanisław Bulanda pożycza 1,5 mln zł w celu przyjścia im z pomocą, dając w zastaw cały majątek kurii diecezjalnej. Na terenie diecezji tarnowskiej rozlokowano 42 tysiące ludzi.

Październik/listopad 1944

Z dowódcą tarnowskiego Inspektoratu „Tama" podpułkownikiem Stefanem Musiałkiem Łowickim kontaktuje się wysłannik niemiecki z propozycją przejścia AK na stronę III Rzeszy i wspólnej walki z Armią Sowiecką. O poparcie dla nowej polityki niemieckiej zabiega także u wyższego duchowieństwa diecezji tarnowskiej kreishauptmann Alfred Kipke. Próby te nie przynoszą żadnego skutku.

Z Tarnowa wyjeżdżają rodziny niemieckich urzędników. Nakaz wyjazdu dostali też volksdeutsche.

1944/1945

Pod koniec roku okupanci prowadzą demontaż urządzeń w Warsztatach Kolejowych. Na początku roku wysadzają w powietrze wszystkie hale i zabudowania zakładów.

12 stycznia 1945

Z przyczółka sandomierskiego wzdłuż lewego brzegu Wisły rusza ofensywa I Frontu Ukraińskiego w ramach operacji wiślańsko-odrzańskiej. W Tarnowie ewakuowane są urzędy, palone akta w starostwie, Gestapo i w Arbeitsamcie. Rabowane są urządzenia w zakładach przemysłowych. Ks. Jan Bochenek zabezpiecza pomniki w katedrze przed zniszczeniem.

16 stycznia 1945

Umiera tragicznie 40-letni Henryk Spielman, magister farmacji, radny miasta i prezes Stowarzyszenia Kupców i Przemysłowców w Tarnowie. Pochowano go na cmentarzu żydowskim.

17/18 stycznia 1945

Ostatnie oddziały 17. Armii Polowej dowodzonej przez generała piechoty Friedricha Schulza z obawy przed okrążeniem wycofują się z Tarnowa. Żołnierze wysadzają mosty drogowe i kolejowe (wybuchy mostów na Wątoku uszkodziły kościoły na Burku i Terlikówce), podpalają stację towarową, dworzec kolejowy i młyny. Podpalono automatyczną centralę telefoniczną w poczcie przy ul. A. Mickiewicza. Spłonęła przy tym część budynku. Ogień pojawia się też w innych budynkach. W całym mieście około 50 proc. budynków

pozostaje zdewastowanych przez Niemców lub miejscowych wandali. Nad miastem toczą się walki powietrzne. Dwa sowieckie samoloty rzucają bomby na Świerczków (ginie dwóch Polaków, jeden zostaje ciężko ranny). Dzięki Straży Obywatelskiej pod dowództwem lekarza dentysty Józefa Bossowskiego ps. Karpacki nie rozgrabiono zapasów żywności, nieprzerwane pozostały dostawy wody, gazu i prądu elektrycznego.

18 stycznia 1945

O godzinie 8 rano patrole 60. Armii I Frontu Białoruskiego, dowodzonej przez generała pułkownika Pawła Kuroczkina, pojawiają się na ulicach opuszczonego przez Niemców Tarnowa.

W biurze Caritas (pl. Katedralny 6) zbierają się dla omówienia sytuacji Julian Kryplewski, Rajmund Wensierski i księża Jan Bochenek oraz Michał Rec. W czasie spotkania weszło dwóch oficerów sowieckich, którzy nakazali Kryplewskiemu utworzyć zarząd miasta. Tymczasem za oddziałami frontowymi na ciężarówce wojskowej przybywa 8-osobowa „grupa inicjatywna" z Rzeszowa, mająca przejąć władzę w imieniu komunistycznego Rządu Tymczasowego RP. Na czele grupy stoi Stanisław Kroch, absolwent szkoły NKWD w Kujbyszewie, organizator i pierwszy szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Byli w niej również: Józef Lib, pierwszy powojenny starosta, Ludwik Mysak, pierwszy powojenny prezydent miasta, Stanisław Gajewski, sekretarz PPR, powiatowy komendant MO Henryk Drozdowicz i miejski komendant MO Józef Staszyński z kilkoma zwerbowanymi po drodze milicjantami. Podczas wiecu na pl. Katedralnym Józef Lib wzywa ludzi do spokoju, powrotu do pracy i podziękowania Bogu za wyzwolenie. Staszyński rekrutuje milicjantów. Tego samego dnia powołano Starostwo Powiatowe, Komendę Powiatową MO i Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego, którego pierwszym zadaniem ma być przejęcie i utrzymanie władzy przez komunistyczną mniejszość.

19 stycznia 1945

W sali Caritas przy pl. Katedralnym 6 odbywa się spotkanie 40 osób reprezentujących różne warstwy społeczne w Tarnowie w celu wybrania tymczasowych władz miasta. Obecni byli na nim dwaj sowieccy oficerowie. Po rozpoczęciu obrad na salę wszedł Józef Lib z Ludwikiem Mysakiem, członkiem PPR, którzy w pokoju obok odbyli burzliwą rozmowę z sowieckimi oficerami. Następnie Lib przedstawił siebie zebranym jako starostę, a Mysaka jako nowego prezydenta Tarnowa (wcześniej Julian Kryplewski zrezygnował z organizowania zarządu miasta). Józef Lib był „wtyczką" AK, a potem WiN w strukturach nowej administracji. Aresztowany niecałe trzy lata później, skazany został na łączną karę 12 lat więzienia.

20 stycznia 1945

Władzę nadrzędną w mieście sprawuje sowiecka Komenda Wojskowa, ulokowana w dawnej siedzibie Gestapo przy ul. Urszulańskiej 18. Tego dnia wezwała ona do sali Caritas ponad 20 wyznaczonych obywateli mających utworzyć Radę Miejską. Przedstawiono im nowego prezydenta miasta Ludwika Mysaka, wyznaczonego przez komendanta wojennego, któremu mieli pomagać Roman Gryglewski i Leon Ogłaza.

W budynku ratusza rozpoczęto gromadzenie i zabezpieczanie zbiorów dzieł sztuki, bibliotek i archiwów, pochodzących z opuszczonych dworów i pałaców, narażone na grabież po przeprowadzonej reformie rolnej. 71 skrzyń muzealiów z pałacu w Gumniskach zinwentaryzowanych i przewiezionych z narażaniem życia podczas okupacji niemieckiej przez ks. Jana Bochenka i Józefa Edwarda Dutkiewicza umieszczonych było w piwnicach dawnych domów kolegiackich. Najcenniejszą część biblioteki i archiwum Sanguszków z Gumnisk wywieziono do Krakowa.

Funkcjonariusze PUBP aresztują Augustyna Dagnana, właściciela młyna, oraz kilkanaście osób z administracji PFZA i zarządu dóbr Sanguszków. Przewieziono ich do więzienia przy ul. Montelupich w Krakowie. Dagnan z bratem trafili do Doniecka, gdzie przeżyli 9 miesięcy w obozie pracy.

23 stycznia 1945

Powołano 12-osobowy komitet powiatowy Polskiej Partii Robotniczej z przewodniczącym S. Szymańskim na czele.

24 stycznia 1945

Wybrany przez załogę Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Mościcach na dyrektora Jan Sobolewski, zostaje aresztowany przez NKWD. W październiku tego samego roku wrócił z łagru.

27 stycznia 1945

Reaktywacja tarnowskiej organizacji Polskiej Partii Socjalistycznej z przewodniczącym Władysławem Lorencem. W maju tego roku PPS w Tarnowie liczyła już 1820 członków. Działalność wznawia także Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, przybudówka PPS.

W Tarnowie powołano Związek Walki Młodych mający przygotowywać swoich członków do wejścia do PPR.

Druga połowa stycznia 1945

Miasto zamieszkuje w tym czasie około 30 tys. osób. Około 25 tys. mniej niż przed rozpoczęciem wojny. Powierzchnia Tarnowa wynosi 1761 ha.

Pierwszą siedzibę Państwowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego ulokowano w kamienicy u zbiegu ulic Krakowskiej 25 i J. Malczewskiego 2. Prowadzono w niej śledztwa m.in. wobec członków konspiracyjnych organizacji walczących o niezawisłość Polski. W 1947 roku tarnowski PUBP przeniesiono do budynku przy ul. W. Bandrowskiego (dawna Szkoła Ekwitacyjna).

Opuszczone domy Starego Miasta należące wcześniej do Żydów zajmuje biedota z podmiejskich baraków, a także wysiedleni ze strefy przyfrontowej.

Zaczynają przybywać wysiedleni z wschodnich województw – „lwowiacy", a także warszawiacy i poznaniacy, którzy będą współtworzyć nową tarnowską inteligencję. Do Tarnowa przenosi się m.in. firma Zegar założona w 1934 roku we Lwowie, zajmująca się mechaniką precyzyjną (produkcja części i narzędzi do zegarków). Z kolei część tarnowian „przedwojennych" i niedawno przybyłych przeprowadza się na Ziemie Odzyskane. Jedni mając nadzieję na lepsze życie, wzmacnianą przez intensywną propagandę, inni z obawy przed prześladowaniami za działalność w AK i innych organizacjach zbrojnego podziemia. Najwięcej osób z Tarnowa wyjechało do Brzegu na Dolnym Śląsku. Zorganizowano nawet połączenie autobusowe Tarnów – Brzeg (2 razy w tygodniu). Do Brzegu z rodziną przeniósł się m.in. Wincenty Mucha, komendant Szarych Szeregów Hufca Mościce. Aresztowany w 1948 roku spędził w więzieniu 7 lat. Ojciec pisarza Pawła Huelle, żołnierz AK, z jednym plecakiem przepłynął kajakiem z Mościc do zrujnowanego Gdańska, gdzie osiadł na stałe.

Umiera ośmiu sowieckich żołnierzy, którzy zatruli się metanolem podczas przeszukiwania domu w Dąbrówce koło Mościc.

1 lutego 1945

Stanisława Czernecka reaktywuje Prywatne Żeńskie Gimnazjum i Liceum im. bł. Kingi w dawnym budynku przy ul. T. Tertila 13 (obecnie aleja Solidarności 18). Na początku lutego dzięki staraniom Stanisławy Zakrzewskiej działalność wznawia także Prywatne Gimnazjum i Liceum św. Jadwigi w przedwojennym budynku przy ul. T. Rejtana 14.

Członkowie konspiracyjnego „Rocha" wznawiają działalność Stronnictwa Ludowego (od sierpnia tego roku Polskie Stronnictwo Ludowe) w Tarnowie.

2 lutego 1945

Komenda wojenna miasta zwołuje mieszkańców do sali TG „Sokół", gdzie przedstawiono im do aprobaty kandydatów do Miejskiej Rady Narodowej. Do nowego organu mającego zarządzać miastem wybrano 2 osoby z PPR, 2 z PPS, 1 przedstawiciela wojska, 2 nauczycieli, 1 przedstawiciela duchowieństwa, 7 reprezentantów różnych Związków Zawodowych. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej zostaje ks. Michał Rec, przedwojenny i powojenny prezes Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich „Praca" (odwołany 22 czerwca 1948 roku). Rada ukonstytuowała się ostatecznie 6 lutego.

Połowa lutego 1945

Przez Tarnów przejeżdżają pociągi wiozące do obozów ZSRS aresztowanych za przynależność do AK, przedwojennych urzędników, policjantów i Ślązaków. Tymi samymi transportami wiezieni są też jeńcy niemieccy. W jednym z pociągów, który wiózł aresztantów z więzienia przy ul. Montelupich w Krakowie z 2 tys. osób do Doniecka na Ukrainie (podróż trwała 15 dni) z powodu głodu i zimna zmarło około 800 osób.

18 lutego 1945

Rozpoczyna się nauka w nowo utworzonym Prywatnym Koedukacyjnym Gimnazjum i Liceum Związku Pracowników Chemicznych w Mościcach, powstałym z inicjatywy ks. Stanisława Indyka. W lutym wznowiły także działalność I Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Kazimierza Brodzińskiego (męskie), II Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Hetmana Jana Tarnowskiego (żeńskie), III Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Adama Mickiewicza (koedukacyjne), Prywatne IV Gimnazjum i Liceum Żeńskie im. św. Jadwigi, Prywatne Gimnazjum i Liceum ss. Urszulanek, Szkoła Rzemieślnicza dla Krawców i Krawczyń, Państwowe Gimnazjum i Liceum Handlowe. Nie wszystkie szkoły mogły jednak wrócić do przedwojennych budynków. Szkoła Ogrodnicza przeniesiona zostaje do znacjonalizowanego pałacu Sanguszków w Gumniskach.

25 lutego 1945

Na skutek donosu jednego z pracowników aresztowany zostaje dyrektor Elektrowni Miejskiej Zygmunt Toczyski, żołnierz AK. Zmarł w sowieckim łagrze we wrześniu tego samego roku.

Luty 1945

Miejska Biblioteka Literacko-Naukowa im. J. Słowackiego wznawia działalność w lokalu przy pl. Kazimierza Wielkiego 5, dysponując księgozbiorem zmniejszonym o 45 proc. w stosunku do stanu z 1939 roku.

Do Tarnowa wracają Żydzi ocaleni z Holocaustu, w większości repatrianci z ZSRS. Część z nich nie pochodziła z Tarnowa, tylko z okolicznych wsi i miasteczek. Powstaje Okręgowy Komitet Żydowski z Chaimem Schifferem na czele.

Z inicjatywy Józefa Edwarda Dutkiewicza, kierownika Referatu Kultury i Sztuki w Starostwie Powiatowym powstaje w Tarnowie Związek Zawodowy Artystów skupiający malarzy, grafików, rzeźbiarzy, fotografików, muzyków, architektów, literatów i dziennikarzy. W następnym miesiącu organizuje on pierwszą wystawę poświęconą zamordowanym w czasie wojny artystom z Tarnowa, Alojzemu Majchrowi i Tadeuszowi Królowi.

Lekarz miejski Marian Bielatowicz z lekarzem powiatowym Maciejem Warędą organizują Ośrodek Zdrowia.

1 marca 1945

Z inicjatywy Józefa Edwarda Dutkiewicza otwarto Szkołę Sztuk Plastycznych i Przemysłu Artystycznego (obecnie Zespół Szkół Plastycznych w Tarnowie). Organizatorem i pierwszym dyrektorem jest artysta fotografik z Warszawy Czesław Olszewski.

Rozpoczyna działalność dwuletnie koedukacyjne Liceum Pedagogiczne, w którym nacisk kładziono na przyjmowanie młodzieży o pochodzeniu robotniczym i chłopskim.

13 marca 1945

Utworzono Muzeum Ziemi Tarnowskiej podległe administracyjnie Zarządowi Miejskiemu w Tarnowie. Dyrektorem zostaje Józef E. Dutkiewicz.

2 kwietnia 1945

Odbywa się pierwszy mecz piłki nożnej po zakończeniu okupacji niemieckiej, w którym Tarnovia pokonała TS Mościce 3 : 0.

20 kwietnia 1945

Z inicjatywy Stanisława Rzepeckiego, kierownika Referatu Kultury i Sztuki Starostwa Powiatowego w Tarnowie powstaje Instytut Muzyczny Przyjaciół funkcjonujący jako prywatna podstawowa i średnia szkoła muzyczna. Od 1 września 1952 roku instytut przekształcono w Państwową Szkołę Muzyczną w Tarnowie.

Kwiecień 1945

W Tarnowie powstaje Żydowskie Zrzeszenie Religijne. Na jego czele stają rabini Majer Lamet i Szpilman. W następnym roku założono żydowski dom modlitwy na piętrze kamienicy przy ul. E. Goldhammera 1.

3 maja 1945

Po pięcioletniej przerwie odbywa się tradycyjny pochód z okazji Święta Konstytucji 3 Maja. Trybuna honorowa stoi na pl. Sobieskiego.

8 maja 1945

III Rzesza Niemiecka przyjmuje akt bezwarunkowej kapitulacji. W połowie czerwca przez Tarnów ciągną powracające wojska sowieckie. Żołnierze zajmują samowolnie liczne kwatery w mieście.

9 maja 1945

Kierownik Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Tarnowie relacjonuje przełożonemu w Krakowie: „w ostatnich dniach na terenie miasta Tarnowa zaszło kilka indywidualnych wypadków kradzieży i rabunków, których dokonali żołnierze sowieccy, przejeżdżający całymi kolumnami przez Tarnów. Jeden z wypadków miał miejsce o godz. 14 w biały dzień, gdzie na ulicy Krakowskiej stanęła cała kolumna samochodowa, z której jeden oficer sowiecki zatrzymał na ulicy dwóch przechodniów i zabrał im zegarki, poczem niezwłocznie on sam, jak i cała kolumna odjechała. W drugim wypadku zaszła kradzież roweru i pieniędzy przez żołnierzy sowieckich […]. Zaszedł również wypadek, gdzie oficer sowiecki rozbroił milicjanta będącego w służbie […]. Resztę wypadków było mniejszego znaczenia i to tylko w mieszkaniach prywatnych, a nawet na ulicy, gdzie pijani sowieccy żołnierze legitymowali przechodniów na ulicach Tarnowa, przyczem zabierali im pieniądze”.

1 czerwca 1945

Wybrano Zarząd Miejski. Urząd prezydenta Tarnowa obejmuje Eugeniusz Sit z PPS, przedwojenny radny, zwolennik koalicji z PSL, wykluczający współpracę z komunistami z PPR. Dzięki staraniom kierowanego przez E. Sita Zarządu Miejskiego rozwinięto akcję pomocy społecznej i otwarto w 1945 roku pierwsze świeckie przedszkole przy ul. H. Kołłątaja 14 dla 104 dzieci. Odbudowano też zniszczony przez Niemców most na Wątoku.

1/2 lipca 1945

W nocy dzięki 20-letniej strażniczce Agnieszce Niemczurównie, która potajemnie wniosła trzy pistolety, z tarnowskiego więzienia uciekło bez jednego wystrzału 35 osób. Byli to w większości żołnierze Armii Krajowej i aresztowani z powodów politycznych (m.in. żołnierze 16 pp AK, uczestnicy akcji „Burza" i bitwy pod Jamną – Bolesław Pronobis i Zdzisław Wojtanowski). W przygotowaniu ucieczki pomagali również niektórzy pracownicy więzienia. Dała ona początek partyzanckiemu oddziałowi Bolesława Pronobisa ps. Ikar.

12 lipca 1945

Powstaje tarnowskie koło Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych, z prezesem Eugeniuszem Sitem i wiceprezesem Antonim Gładyszem na czele. Liczy ono około 200 członków. Zajmuje się ono opieką nad powracającymi do Tarnowa więźniami pozbawionymi środków do życia oraz wdowami (460 osób) i dziećmi (600 osób) po pomordowanych. Działalność organizacji opierała się głównie na dobroczynności osób prywatnych i właścicieli przedsiębiorstw. Duże sumy na opiekę społeczną przeznaczała Hurtownia Kupców Polskich (dawna Kongregacja Kupiecka).

17 lipca 1945

Umiera Zygmunt Jeleń, drukarz, księgarz i wydawca, właściciel jednej z czołowych oficyn wydawniczych w Tarnowie (ur. 1866).

29 lipca 1945

W Tarnowie odbywa się zjazd delegatów Stronnictwa Ludowego (od 22 sierpnia 1945 roku Polskie Stronnictwo Ludowe), na którym obecny był prezes partii Wincenty Witos, wiceprezydent Krajowej Rady Narodowej. Z powodu choroby jego przemówienie zostaje odczytane. Witos stwierdził w nim m.in.:

Frazesy i ignorowanie rzeczywistości nic wielkiego ani trwałego zbudować nie mogą. Jedynie celowa, ofiarna, nieustępliwa walka ze złem, cel może osiągnąć. Co jest tym celem, o tym wie każdy polski obywatel, choć trochę świadomy. Wie też, komu mamy zawdzięczać nasze wyzwolenie z potwornego, krzyżackiego jarzma. Budujemy więc gmach, który ma trwać wiecznie ku chwale i pożytkowi Polskiego Narodu. Mamy wiele powodów do smutków i żalów, ale nie brak ich na szczęście także do zadowolenia i radości. W rękach naszych znajdują się znowu losy nasze i przyszłość nasza, od nas zależy, jak się urządzimy.

Wincenty Witos zmarł 31 października 1945 roku w Krakowie. Następnym prezesem PSL został Stanisław Mikołajczyk.

Lipiec 1945

W budynku dawnego Grand Hotelu przy rogu ulic Wałowej 24 i Brodzińskiego 1 grupa drukarzy organizuje Drukarnię Narodową, podlegającą do 1952 roku Krakowskim Zakładom Graficznym.

Sierpień 1945

Starostwo tarnowskie w sprawozdaniu dla Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy informuje o wzroście nastrojów antysemickich (ulotki, próba szantażu). W popularnej opinii Żydzi są podporą nowej narzuconej władzy. Wpływ na takie ich postrzeganie miał m.in. mniej liczny niż powszechnie sądzono, ale istotny wkład Polaków pochodzenia żydowskiego w budowę systemu komunistycznego w Polsce. Było wśród nich trzech przedstawicieli elity przedwojennego Tarnowa: Adolf Seiden, Emil Merz i Eugeniusz Schipper. Pierwszy przed wojną tarnowski księgarz, właściciel agencji koncertowej i prezes Żydowskiego Towarzystwa Dramatycznego „Muza" został kierownikiem Wydziału II WUBP w Krakowie. Drugi, wnuk prezesa gminy żydowskiej w Tarnowie (ur. 1894 r.), absolwent tarnowskiego II Gimnazjum (1912), doktor prawa Uniwersytetu w Wiedniu, adwokat, związany z ruchem komunistycznym od lat dwudziestych, był wysokim funkcjonariuszem Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i sędzią w sprawach politycznych. 20 października 1952 roku jako sędzia Sądu Najwyższego Merz spełni istotną rolę w mordzie sądowym na generale Auguście Emilu Fieldorfie ps. Nil. Trzeci, dyrektor szpitala żydowskiego, po wojnie jako Jerzy Iwański był funkcjonariuszem UBP w Katowicach i brał udział w akcji wymordowania oddziału NSZ w Starym Grodkowie.

4 sierpnia 1945

Podczas rabunku zamordowano rodzeństwo Paulinę Fries i Abrahama Rota, ocalałych z Holocaustu. Kilkanaście dni później dokonano napadu rabunkowego na żydowską rodzinę Jachimowiczów. Bandytyzm jest w tym czasie zjawiskiem powszechnym nie tylko w Tarnowie. Przyczynia się do tego demoralizacja, zamęt i łatwy dostęp do broni. Napadów, wymuszeń i szantażów dokonywali w tym czasie oprócz grup zbrojnych, maruderów i zwykłych bandytów także żołnierze sowieccy i polscy, a nawet milicjanci i funkcjonariusze PUBP podający się niekiedy za członków zbrojnego podziemia. W maju tego roku w Tarnowie wyrzucono 80 proc. funkcjonariuszy MO jako element kryminalny.

13 sierpnia 1945

Żołnierze Ruchu Obrony Armii Krajowej odbijają na ul. Szpitalnej z rąk funkcjonariuszy PUBP żołnierza AK Zbigniewa Madeja ps. Laks, który po prześwietleniu w szpitalu był prowadzony z powrotem do więzienia.

Wrzesień 1945

Na bazie tarnowskich struktur ROAK, powstaje Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość (w skrócie WiN). Inspektorat Tarnowski (kryptonimy „Sztuczne Nawozy" i „Wodospad") należy do najaktywniejszych w Okręgu Krakowskim WiN i kontroluje oddziały zbrojne pozostałe po AK. Inspektoratem kieruje najpierw kapitan Zbigniew Rogawski ps. Oborski, a

od 1 czerwca 1946 roku Władysław Kowal ps. Sanecki. Kierownikiem Rady WiN jest Bolesław Kalaciński ps. Trawka. Jednym z najważniejszych źródeł informacji tarnowskiego inspektoratu jest wywiadowca Zygmunt Wójcik ps. Korkociąg, oficer śledczy PUBP w Tarnowie. Raporty „Korkociąga" dotyczą aresztowanych osób, prowadzonych śledztw i stosowanych metod śledczych, planów PUBP, akcji specjalnych, mających nastąpić aresztowań i personaliów pracowników bezpieki.

Naukę w tarnowskim gimnazjum rozpoczyna Tadeusz Nowak, urodzony 11 listopada 1930 roku w Sikorzycach koło Dąbrowy Tarnowskiej poeta i prozaik. Zmarł 10 sierpnia 1991 roku w Skierniewicach.

1 października 1945

W tarnowskim więzieniu z „paragrafu politycznego" stracono Józefa Rzepę. Łącznie do połowy 1948 roku z tych samych powodów stracono tam 15 osób.

28 października 1945

Na scenie „Sokoła" wystawiono *Zemstę* Aleksandra Fredry z Ludwikiem Solskim, jednym z najwybitniejszych polskich aktorów, w roli Dyndalskiego. Tarnowscy aktorzy amatorzy uzyskują zgodę artysty na „użyczenie" swego nazwiska (właściwie pseudonimu artystycznego), które miałoby się znaleźć w nazwie tarnowskiego, zawodowego już teatru.

Październik 1945

Do Tarnowa przybywają jednostki 4. Brygady Pancernej LWP. Następnego roku 6 lutego na jej bazie utworzono 8. Pułk Czołgów i Artylerii Pancernej. Stacjonował on w Tarnowie do 1947 roku razem z 5 samodzielnym dywizjonem artylerii przeciwlotniczej. Komendantem garnizonu tarnowskiego był w tym czasie podpułkownik Michał Syrow.

25 listopada-2 grudnia 1945

Tydzień Kultury i Sztuki w Tarnowie zorganizowany z inicjatywy Stanisława Rzepeckiego pracownika Referatu Kultury i Sztuki Starostwa Powiatowego w Tarnowie. Była to pierwsza tego typu impreza w Polsce po II wojnie światowej, w której organizację zaangażowały się wszystkie instytucje miasta. Biblioteka Państwowego Muzeum Ziemi Tarnowskiej urządza pokaz zabytkowej książki od XV do XIX wieku (Pasaż Tertila), w oknie Biblioteki im. Juliusza Słowackiego przy pl. Kazimierza Wielkiego umieszczono wystawę pt. *Co czytamy*. Zagrano koncert muzyki polskiej. W ramach Tygodnia Kultury i Sztuki odbywa się też konkurs wystaw sklepowych zorganizowany przez Kongregację Kupiecką. Bierze w nim udział blisko 70 placówek handlowych z około 160 istniejących w tym czasie w Tarnowie.

Grudzień 1945

Z końcem roku działalność kończy sowiecka komenda wojenna miasta. W Tarnowie pozostaje jeszcze komenda kolejowa z oddziałem NKWD. Zdarzają się w tym czasie rabunki

dokonywane na pasażerach pociągów przez funkcjonariuszy NKWD, szczególnie na Polakach wracających z Niemiec.

1945

Powstaje Powszechna Spółdzielnia Odzieżowa, założona przez tarnowskich krawców (obecnie Tarnowska Odzież). Mieści się ona przy ul. Nowy Świat 7, gdzie w okresie międzywojennym mieściła się Tarnowska Fabryka Konfekcji Braci Braunów.

Z Jasła do Tarnowa przeniesiono Dyrekcję Gazowo-Energetyczną, której podlegać mają jednostki terenowe w Jaśle, Krośnie, Tarnowie, Krakowie i Sandomierzu.

1945/1946

Władysław Antoni Wieczorkiewicz opracowuje na zlecenie władz miasta plan uporządkowania przestrzeni miejskiej. Głównym założeniem planu był koncentryczny układ zabudowy wokół Starego Miasta. Wieczorkiewicz wyprowadził w planie nowe ciągi drogowe równolegle do już istniejącej linii kolejowej. W celu połączenia północnych dzielnic Tarnowa z południowymi wytyczył nową arterię biegnącą między rzeką Białą a zachodnimi rubieżami miasta. Wzdłuż jego wschodnich granic, pomiędzy ulicami Nowodąbrowską a Tuchowską miała powstać miejska łączka, a przestrzenie oddzielające tereny podmiejskie od centrum miasta miały zająć parki i ogrody, co odpowiadało koncepcji „miasta ogrodu". Projekt obejmował także Świerczków, czyli przedwojenne Mościce, pozostające jeszcze poza granicami miasta. Autor planu zakładał, że Tarnów będzie liczył do 50 tysięcy mieszkańców i dlatego nie przewidział terenów pod domy wielorodzinne, stawiając na rozwój budownictwa jednorodzinnego, parterowego. Szacunki te okazały się błędne i plan nie wszedł w życie, natomiast stanowił punkt wyjścia następnych prac projektowych.

Styczeń 1946

Przywrócono ruch pasażerski z dworca kolejowego w Tarnowie.

Do Tarnowa przybywają pododdziały 14. Pułku Piechoty, który w 1962 roku przeformowano w 14. Kołobrzeski Pułk Zmechanizowany.

30 stycznia 1946

Zarząd Miasta zwraca się do Miejskiej Rady Narodowej o przejęcie przez gminę miasta Tarnowa 15 przedsiębiorstw (należących do Sanguszków lub właścicieli pochodzenia żydowskiego). Wniosek przyjęto jednogłośnie.

11 lutego 1946

W pobliżu dworca kolejowego nieznany żołnierz sowiecki oddaje z przejeżdżającego pociągu serię z automatu do urzędnika gminy Gumniska Tadeusza Starzyka, zabijając go na miejscu. Zastrzelony nie dał do strzału najmniejszego powodu.

14 lutego 1946

Podczas próby aresztowania uczniów szkół średnich, działaczy organizacji Związek Obrońców Ojczyzny w budynku Wodociągów przy ul. G. Narutowicza miała miejsce wymiana ognia. Na miejscu ginie jeden funkcjonariusz PUBP, drugi z ran zmarł w szpitalu. Raniony też został jeden z uczniów, Tadeusz Bereś. Po brutalnym przesłuchaniu zmarł w szpitalu. Do najbardziej sadystycznych śledczych tego okresu w tarnowskim PUBP należeli Tadeusz Bielaszka, Władysław Nosek, Jan Polowiec, Jan Pytlik, Władysław Wiśniowski i Jan Zieliński.

15 lutego 1946

W praskim więzieniu Pankrac wykonano wyrok śmierci na Ernście Kundtcie, komisarzu miasta na początku okupacji niemieckiej i przez pewien czas staroście (Kreishauptmann) w Tarnowie. Ernst Kundt był przed wojną współzałożycielem Partii Niemców Sudeckich w Czechosłowacji, a następnie przewodniczącym NSDAP w Czechosłowacji.

5 marca 1946

NKWD przeprowadza w Tarnowie akcję legitymowania przechodniów.

16 marca 1946

Biskupem pomocniczym zostaje ks. Karol Pękala, do 1945 roku dyrektor Instytutu Diecezjalnego „Caritas", a następnie dyrektor Centrali Krajowej „Caritas".

28 marca 1946

Oddział osłony WiN pod dowództwem Jana Jandzisia ps. Sosna zastrzelił Juliana Świątka, p.o zastępcy szefa Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego około 200 m od jego mieszkania przy ul. S. Starowolskiego 23. Wyrok śmierci został wydany za napad na dom i zabójstwo byłego kwatermistrza batalionu „Barbara" starszego wachmistrza Władysława Łado-Zatorskiego, szczególne okrucieństwo wobec aresztowanych gimnazjalistów ze Związku Obrońców Ojczyzny i wyłudzanie pieniędzy od rodzin aresztowanych.

3 maja 1946

Z powodu zakazu wprowadzonego przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego nie odbywa się tradycyjny pochód i nabożeństwo z okazji święta Konstytucji 3 Maja. Na ten dzień władze ogłosiły Święto Oświaty. Mimo zakazu, młodzież gromadzi się przed szkołami, a potem udaje się do katedry na nabożeństwo. Dołącza do niej wielu tarnowian z przedstawicielami wielu organizacji i władz miasta, łącznie około 15 tys. osób. 18 stycznia 1951 roku święto Konstytucji 3 Maja zostało oficjalnie zniesione, a tradycyjny pochód 3 maja zastąpił obowiązkowy 1 maja.

5 maja 1946

Działalność wznawia Ogólnożydowski Związek Robotniczy Bund. Zrzeszał 87 osób, głównie rzemieślników. Dysponował własną biblioteką. Do końca 1948 roku Bund został zlikwidowany przez władze komunistyczne. Po weryfikacji uznano, że 15 osób z Bundu może być bez zastrzeżeń przyjętych do PZPR.

15 maja 1946

Umiera księżna Konstancja Sanguszkowa. Usunięta z pałacu w Gumniskach przez nowe władze ostatnie kilkanaście miesięcy życia spędziła w mieszkaniu udostępnionym przez ks. Jana Bochenka. Pochowano ją w kaplicy rodowej na Cmentarzu Starym.

18 maja 1946

Na ingres biskupa Jana Stepy przyjeżdża do Tarnowa kardynał Adam Sapieha. Ulice miasta przybrane są flagami. W witrynach sklepów i na balkonach stoją święte obrazy. Na hierarchę przed granicą miasta czeka kareta, do której zaprzężono cztery siwe konie oraz banderia 42 krakusów. Wzdłuż ul. Krakowskiej aż do domu biskupiego stoi szpaler młodzieży szkolnej i harcerzy. Podczas wejścia kardynała Sapiehy młodzież obrzuciła budynek kwiatami. Wieczorem trębacze odegrali *Chwalcie łąki umajone* z wieży ratusza. Przez całą noc wieża katedry była oświetlona.

19 maja 1946

Uroczystość konsekracji ks. Jana Piotra Stepy na nowego biskupa ordynariusza. Biskup Jan Stepa, urodzony w 1892 rok w Sasowie koło Lwowa, jest profesorem filozofii, rektorem Wyższego Seminarium Duchownego we Lwowie, jednym z czołowych polskich neotomistów.

11 czerwca 1946

W rocznicę pierwszego „wysiedlenia" w miejscu masowej mogiły na cmentarzu żydowskim odsłonięto pomnik wykonany przez Dawida Beckera, którego głównym elementem jest fragment kolumny ze zniszczonej Synagogi Nowej. Ufundowały go wspólnie wszystkie partie żydowskie w Tarnowie.

Sąd Okręgowy w Tarnowie skazuje na kary od 4 do 12 miesięcy więzienia 8 chłopców członków nielegalnej grupy Związek Obrońców Ojczyzny, którzy rozlepiali ulotki o zbrodni katyńskiej, aresztowaniach żołnierzy AK i siedmiokrotnie ostrzelali pociągi z wywożonymi z Polski do ZSRS urządzeniami fabrycznymi.

19 czerwca 1946

Żołnierze Pogotowia Akcji Specjalnej przy Narodowym Zjednoczeniu Wojskowym pod dowództwem kapitana Tadeusza Gajdy ps. Tarzan zarekwirowali na ul. Wałowej pieni-

ądze przenoszone z Urzędu Skarbowego do banku. W lipcu 1946 roku z biura Spółdzielni „Społem" w Tarnowie zabrali 110 400 zł.

26 czerwca 1946

Na wniosek radnych PPS Miejska Rada Narodowa uchwaliła wniosek o zwrócenie się do ministra komunikacji o utworzenie w Tarnowie lotniska i linii lotniczej Tarnów – Rzeszów – Kraków.

30 czerwca 1946

W referendum ludowym w Tarnowie na pytania: 1. Czy jesteś za zniesieniem senatu? „Tak" odpowiedziało 13,4 proc. mieszkańców Tarnowa; 2. Czy chcesz utrwalenia w przyszłej Konstytucji ustroju gospodarczego, zaprowadzonego przez reformę rolną i unarodowienie podstawowych gałęzi gospodarki krajowej, z zachowaniem ustawowych uprawnień inicjatywy prywatnej? „Tak" odpowiedziało 19,6 proc. osób; 3. Czy chcesz utrwalenia zachodnich granic państwa polskiego na Bałtyku, Odrze i Nysie Łużyckiej? „Tak" odpowiedziało 71,4 proc. (wyniki według danych PSL i WiN). Wyniki zostają sfałszowane na korzyść władz komunistycznych.

Czerwiec 1946

W Tarnowie mieszka 1221 osób pochodzenia żydowskiego. Główne problemy tej społeczności to brak pracy i mieszkań. Część lokali należących do Polaków pochodzenia żydowskiego została zajęta jeszcze przed ich powrotem do miasta, część była w stanie nie nadającym się do zamieszkania. 25 proc. z nich zmuszonych było mieszkać w domach noclegowych. 168 pracuje w 43 warsztatach. Przy ul. Urszulańskiej 15 rozpoczęła działalność spółdzielnia krawiecka zatrudniająca w większości Żydów. Pod koniec 1946 roku była już największym zakładem konfekcyjnym na terenie powiatu. W 1949 roku spółdzielnia zmieniła nazwę na Konfekcyjna Spółdzielnia Pracy im. N. Botwina. Siedzibą Okręgowego Komitetu Żydowskiego i Żydowskiego Zrzeszenia Religijnego jest dawny hotel Soldingera przy ul. E. Goldhammera 3. Sala modlitwy mieści się w sąsiedniej kamienicy nr 1.

Lipiec 1946

Ze względu na brak mieszkań i pracy wyjeżdżają z Tarnowa 343 osoby pochodzenia żydowskiego, większość z nich udaje się na Dolny Śląsk. W grudniu 1947 roku mieszkało w Tarnowie 355 osób pochodzenia żydowskiego. Do wyjazdu do Izraela zachęcają Żydów organizacje syjonistyczne. Komuniści pochodzenia żydowskiego oskarżają syjonistów o wywoływanie wśród ludności żydowskiej Tarnowa psychozy antysemityzmu.

7 sierpnia 1946

Aresztowany zostaje kapitan Tadeusz Gajda ps. Tarzan, który zamierzał utworzyć w Tarnowie odrębną strukturę Pogotowia Akcji Specjalnej. Skazany został na śmierć. Wyrok wykonano 14 października tego roku. Dzięki rozbudowanej siatce agenturalnej i bezwzględnym metodom śledczym doradcy sowieckiego kapitana Lwa Sobolewa do połowy

sierpnia (po przejęciu dwóch archiwów organizacyjnych) zostało aresztowanych 19 osób z oddziału „Tarzana", 26 z WiN i 46 ze struktur terytorialnych (w tym 25 z Limanowej).

10 września 1946

Oddział osłony WiN likwiduje na Burku kapitana Lwa Sobolewa, doradcę tarnowskiego PUBP, zwolennika aresztowania podejrzanych bez specjalnego rozpracowania, a następnie uzyskiwania „dowodów" drogą brutalnych przesłuchań (jednego z przesłuchiwanych powieszonego za ręce wykręcone do tyłu i przypiekano palącą się pod stopami benzyną). Akcja opierała się na członkach placówki z Woli Rzędzińskiej i Gumnisk. Zamach został wykonany przy obecności tłumu ludzi, którzy rozstępowali się przed wycofującymi się żołnierzami podziemia. Podczas pożegnania zwłok Sobolewa 12 września prezydent Eugeniusz Sit w imieniu PPS i miasta Tarnowa wygłosił przemówienie, które nie miało prawie nic wspólnego z wydarzeniem. W przeciwieństwie do niego przedstawiciel PPR Władysław Wojtas, który m.in. potępił „tchórzostwo obywateli, którzy widząc popełnione na ich oczach morderstwo nie odważyli się ująć morderców mając ku temu wszelkie możliwości".

Wrzesień 1946

Wznowiono pracę w odbudowanych z własnej inicjatywy i własnymi rękami Zakładach (dawniej Warsztatach) Naprawczych Parowozów i Wagonów nr 4. W tym czasie zatrudniały już one 1700 osób, a pod koniec dekady już 2500.

Tarnowianka Eugenia Gierat organizuje pierwszy szkolny oddział specjalny dla dzieci z upośledzeniem umysłowym, który staje się zaczątkiem podstawowej szkoły specjalnej. Jest to pierwsza tego typu placówka w województwie krakowskim.

1 listopada 1946

Tarnowskie koło Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych wydaje jednodniówkę „Nasza Droga", w której przedstawiono m.in. niepełną listę tarnowian pomordowanych podczas okupacji niemieckiej (460 osób) i projekt „mauzoleum ofiar terroru hitlerowskiego" w formie podziemnego grobowca z pomnikiem (proj. W. Giżbert-Studnicki), w którym zamierzano pochować ekshumowane szczątki ofiar z egzekucji w Tarnowie i okolicach. Miał on powstać między Cmentarzem Starym, a kościołem na Burku.

Listopad 1946

Uruchomiono dworzec PKS i połączenie autobusowe na trasach Tarnów – Kraków, Tarnów – Mielec, Tarnów – Jasło i Tarnów – Szczucin.

15 grudnia 1946

Otwarto Wojewódzką Szkołę Pielęgniarstwa w budynku dawnej szkoły żydowskiej przy ul. Siennej 5. Organizatorką i pierwszą dyrektorką szkoły była Zofia Martynowska.

Grudzień 1946

Od kupców, przemysłowców, rzemieślników, pracowników najemnych i innych „bez specjalnego nacisku" pobrano daninę narodową na zagospodarowanie Ziem Odzyskanych". W tym samym miesiącu zebrano składkę na odbudowę stolicy.

Na kamienicach Rynek 19-21 przywrócono attyki według projektu Stefana Świszczowskiego. Odtworzono zamurowane podcienia w kamienicach Rynek 13 i 14.

Zorganizowano Szkołę Podstawową dla Pracujących, która prowadziła działalność dydaktyczną do roku szkolnego 1964/65.

1 stycznia 1947

W wyniku połączenia Biblioteki Muzeum Ziemi Tarnowskiej i Miejskiej Biblioteki Literacko-Naukowej powstaje Miejska Biblioteka Publiczna im. Juliusza Słowackiego, którą na podstawie dekretu bibliotecznego Zarząd Miasta przejmuje pod swoją kuratelę.

19 stycznia 1947

Pierwsze powojenne wybory do Sejmu Ustawodawczego. Podczas poprzedzającej je kampanii wyborczej komuniści z PPR zmusili do samorozwiązania Zarząd Powiatowy PSL w Tarnowie, głównej partii opozycyjnej, wzmogli naciski na PPS, doprowadzili także do aresztowań wśród działaczy Zrzeszenia WiN-u i współpracujących z nim organizacji. Według oficjalnych, ale sfałszowanych wyników wybory wygrywa Blok Demokratyczny składający się z PPR i partii satelickich (w rzeczywistości w Polsce wygrał PSL Stanisława Mikołajczyka). Posłami zostają: Stanisław Żarek – PPS, Henryk Dzendzel – SL, Józef Łabuz – PPR, Władysław Ryncarz – PSL „Nowe Wyzwolenie" i Józef Leś – PSL. Po tych wyborach ostatecznie ugruntowało się przekonanie, że w powojennej Polsce bez względu na wynik wyborów każda władza jest faktycznie powoływana z inicjatywy Sowietów lub musi mieć przynajmniej ich akceptację.

7 lutego 1947

W tarnowskim więzieniu wykonano wyrok śmierci przez rozstrzelanie na trzech żołnierzach WiN-u z Woli Rzędzińskiej. Byli to Mieczysław Cielocha ps. Sprytny, Bronisław Cielocha ps. Dąb i Stanisław Kiełbasa ps. Olsza. Dwóch z nich pochowano w nieoznaczonym grobie (odnaleziony w 2011 roku na cmentarzu w Tarnowie-Krzyżu). Inspektorat tarnowski Zrzeszenia WiN rozbito ostatecznie jesienią 1948 roku. W procesach skazano łącznie 182 osoby, w tym 46 na karę śmierci, stracono z nich 24 osoby.

11-13 marca 1947

W sali Teatru Miejskiego odbywa się zjazd Świadków Jehowy. 250 członków odwiedzało mieszkania w celu nawracania na swoją wiarę. W 1950 roku wyznanie zostało zdelegalizowane.

6/7 kwietnia 1947

Funkcjonariusze PUBP aresztują w Tarnowie 11 członków młodzieżowej organizacji antykomunistycznej „Międzymorze", wśród nich założyciela Edwarda Barana, byłego żołnierza Armii Krajowej. Śledztwo miało brutalny charakter. E. Barana wywożono w nocy do lasu na Górze św. Marcina, gdzie rozebranego do naga stawiano pod krzyżem poświęconym pomordowanym w czasie okupacji niemieckiej mieszkańcom Tarnowa.

15 maja 1947

Z powodu fiaska starań o odzyskanie Drukarni Diecezjalnej biskup Jan Stepa powołuje do życia Diecezjalny Instytut Wydawniczy „Veritas". W latach 1947-48 instytut wydaje 14 pozycji książkowych, zajmuje się także prowadzeniem sklepów z dewocjonaliami, tworzeniem bibliotek parafialnych i wydawaniem „Biuletynu Informacyjnego". W 1949 roku władze komunistyczne odebrały licencję „Veritasowi".

25 maja 1947

Wiec zorganizowany przez partię Poalej-Syjon-Lewica w sprawie Palestyny w siedzibie Komitetu Żydowskiego. Głównym celem tej partii była budowa socjalistycznego i bezklasowego państwa żydowskiego w Palestynie oraz wprowadzenie autonomii kulturalnej i narodowej dla Żydów w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Maj 1947

Muzeum w Tarnowie przedstawia w pomieszczeniach ratusza wystawę „Portret polski XVII i XVIII wieku", a rok później „Rzemiosło artystyczne XVI-XIX wieku".

Lipiec 1947

W Państwowej Fabryce Związków Azotowych zakończono montowanie rewindykowanych urządzeń. W następnym miesiącu wyprodukowano pierwszą partię nawozów po wojnie. Pełna odbudowa PFZA ukończona zostaje w 1953 roku. Dzięki uruchomieniu produkcji w odbudowanych Zakładach Azotowych udaje się zmniejszyć dotkliwe bezrobocie.

28 sierpnia 1947

Powiatowa Rada Narodowa w Tarnowie podejmuje decyzję o utworzeniu zbiorowej gminy Mościce, w której składzie znalazły się następujące gromady: Koszyce Wielkie, Zgłobice, Zbylitowska Góra, a także Kępa Bogumiłowicka. Trzy pierwsze gromady wydzielono z gminy Gumniska, a ostatnią z gminy Wojnicz położonej wówczas w powiecie brzeskim.

8 września 1947

Zarząd Miasta przedstawia Miejskiej Radzie Narodowej plan inwestycyjny miasta Tarnowa. Plan przed uzyskaniem zgody MRN został już przekazany do Wojewódzkiej Rady

Narodowej. Radnym pozostało jedynie po krótkiej dyskusji jednogłośnie zatwierdzić decyzje Zarządu Miasta, czyli Prezydium. W podobny sposób kolejne Miejskie Rady Narodowe funkcjonowały w następnych latach.

22 października 1947

Po wymuszonym odwołaniu Eugeniusza Sita (funkcję pełniącego obowiązki prezydenta sprawował nieoficjalnie od trzech miesięcy Jan Pałka) prezydentem Tarnowa zostaje Kazimierz Jaroszewski z PPS, od 2-3 miesięcy mieszkaniec Tarnowa. Na tym samym posiedzeniu wykluczono ze składu Miejskiej Rady Narodowej 17 radnych, członków PSL „Mikołajczykowskiego" za „brak solidarności z partiami budującymi nową rzeczywistość".

1947

Dzięki staraniom biskupa Jana Stepy udaje się odzyskać budynek Wyższego Seminarium Duchownego, zajęty w czasie wojny przez niemieckie władze okupacyjne, a później przez polską administrację. Biskup Stepa powiększył znacznie kadrę profesorską WSD, ponieważ w tarnowskim seminarium po raz pierwszy w historii studiowało ponad 200 alumnów. Pod koniec swojego pontyfikatu biskup Jan Stepa poszerzył program studiów o szósty rok.

Z inicjatywy funkcjonariuszy Komendy Milicji Obywatelskiej założono Zrzeszenie Sportowe „Gwardia", później Gwardyjski Klub Sportowy „Błękitni".

Podczas wiecu w Radlnej debiutuje zespół muzyczny folkloru miejskiego „Tarnowianie" z Mieczysławem Kędziorem. W 1975 roku zespół przyjął nazwę „Retro", a od 1982 roku gra jako kapela podwórkowa „Tarnowskie Franty".

5 stycznia 1948

Decyzją Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie zlikwidowano w Tarnowie gniazdo Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół".

20 stycznia 1948

W Tarnowie odbyła się narada aktywu PSL z udziałem 300 ludowców, w tym Władysława Kiernika, przewodniczącego rady naczelnej, podczas której potępiono działalność Stanisława Mikołajczyka i odmówiono mu prawa reprezentowania PSL.

16-17 lutego 1948

Dokonano ekshumacji mogił 366 żołnierzy sowieckich w powiatach brzeskim i tarnowskim. W samym Tarnowie w różnych miejscach pochowanych było 291 poległych.

Szczątki wszystkich żołnierzy przeniesiono na cmentarz w Krzyżu i złożono w osobnej kwaterze z pomnikiem.

Wiosna 1948

Zespół piłki nożnej Tarnovii wywalcza jedyny w swojej historii awans do I ligi. Czołową postacią w drużynie był obrońca Antoni Barwiński (zm. 5 stycznia 2005 r. w Tarnowie), 17-krotny reprezentant Polski.

15 kwietnia 1948

Otwarto kaplicę Metodystów przy ul. G. Narutowicza 19.

14-15 maja 1948

W Tarnowie odbywa się proces 11 członków antykomunistycznej organizacji młodzieżowej „Międzymorze". Orzeczono wyroki od 15 do 5 lat więzienia. Franciszek Solarz ps. Puszczyk, pozostający na wolności członek „Międzymorza" razem z Władysławem Niemcem ps. Zagłoba organizuje w tym czasie oddział partyzancki, który w latach 1949-52 dokonuje napadów zbrojnych na działaczy PZPR i ORMO oraz rekwizycji pieniędzy i towarów ze spółdzielni produkcyjnych na terenie powiatów: tarnowskiego, gorlickiego i jasielskiego. F. Solarz aresztowany w 1952 roku został skazany na śmierć i stracony 6 marca 1954 roku.

30 czerwca 1948

Rozwiązano Stowarzyszenie Rękodzielników Chrześcijańskich „Gwiazda Tarnowska", istniejące od blisko 80 lat.

22 lipca 1948

Likwidacja Związku Harcerstwa Polskiego i rozwiązanie drużyn harcerskich w tarnowskich szkołach średnich. W Tarnowie powstaje Związek Młodzieży Polskiej, organizacja ideowo-polityczna wzorowana na sowieckim Komsomole, mającą być jedyną organizacją młodzieży. W 1950 roku decyzją Zarządu Głównego ZMP w szkołach podstawowych utworzono Organizację Harcerską ZMP wzorowaną na sowieckiej organizacji Pionier. Stan taki istniał do 1956 roku. Młodzież z Tarnowa była werbowana i zatrudniana na budowach, w kopalniach i zakładach przemysłowych PRL.

1 września 1948

Zgodnie z założeniami reformy oświatowej dawne I Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Kazimierza Brodzińskiego przekształcono w 11-letnią Szkołę Stopnia Podstawowego i Licealnego im. K. Brodzińskiego, a III Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Adama Mickiewicza w 11-letnią Szkołę Stopnia Podstawowego i Licealnego im. A. Mickiewicza. Kilka lat

później druga z tych szkół stała się szkołą Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, w której nie było nauczania religii i trwała nasilona komunistyczna indoktrynacja uczniów oraz nauczycieli. Szkołę podstawową z liceum połączono też w Mościcach. Zlikwidowano Prywatne Żeńskie Gimnazjum i Liceum im. bł. Kingi i Prywatne Państwowe Gimnazjum i Liceum św. Jadwigi, wcielając uczennice do 4-letniego II Żeńskiego Liceum im. Hetmana Jana Tarnowskiego. Organizatorka tej szkoły Stanisława Czernecka 31 sierpnia 1948 roku została zwolniona przez kuratorium „za nieprzystosowanie się do reformy szkolnej".

Październik 1948

Drugie Dni Tarnowa połączone z obchodami 100-lecia Wiosny Ludów.

9 listopada 1948

W tarnowskim więzieniu wykonano wyrok śmierci na Wilhelmie Rommelmannie, funkcjonariuszu Gestapo, winnym śmierci tysięcy osób. Ponieważ naczelnik więzienia w Tarnowie nie posiadał w tym momencie środków, aby przetransportować ciało skazańca do Zakładu Anatomii UJ w Krakowie (miało tam służyć jako eksponat) zostało ono pochowane w kwaterze ewangelików na cmentarzu w Krzyżu. W tym samym roku powieszono też Josepha Kasturę, innego funkcjonariusza Gestapo.

19 grudnia 1948

Biskup Jan Stepa konsekruje kościół pw. św. Józefa zbudowany według projektu Edwarda Okonia. Zaprojektowany jako kaplica przy internacie szkoły rzemieślniczej służył w latach 1951-1960 jako kościół parafialny.

1948

Syjoniści w Tarnowie zakładają Żydowski Komitet dla Walczącej Palestyny. Działalność komitetu doprowadziła do otwartego konfliktu syjonistów z tarnowskim Bundem.

16 stycznia 1949

Uroczyste otwarcie nowych pomieszczeń Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. S. Staszica 6, w których zorganizowano: Wypożyczalnię dla Dorosłych, Wypożyczalnię dla Dzieci i Młodzieży, Czytelnię Naukową i Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. W tym okresie przeprowadzono akcję usuwania z biblioteki książek zakazanych na podstawie wykazów nadesłanych przez Ministerstwo Oświaty.

1 lutego 1949

Umiera Julian Kryplewski, adwokat, prezydent Tarnowa w latach 1926-29, któremu w czasie II wojny światowej przyszło reprezentować władze miasta zarówno wobec Niemców, jak i Sowietów.

6 lutego 1949

Aresztowany zostaje przez PUBP Mieczysław Krzysztoforski, farmaceuta, producent win leczniczych i balsamów, działacz konspiracji, podczas okupacji niemieckiej udzielający pomocy więźniom i Żydom. Następnego dnia rodzina została wezwana do odbioru zwłok Krzysztoforskiego.

22 lutego 1949

Biskup tarnowski Jan Stepa eryguje parafię Najświętszego Serca Pana Jezusa na Rzędzinie. Kościół funkcje liturgiczne sprawował faktycznie od maja 1945 roku. Przez kilkadziesiąt lat była to największa budowla w mieście.

26 lutego 1949

Po uznaniu nieważności wyboru Kazimierza Jaroszewskiego na prezydenta Tarnowa (dokonanego notabene przez aklamację) Miejska Rada Narodowa wybrała na to stanowisko Jana Pałkę, urodzonego w Sterkowcu (od 1928 roku w KPP), wiceprezydentem zostaje Leon Strzałka z Warszawy.

27 lutego 1949

Po zjednoczeniu PPS i PPR w jedną partię i weryfikacji członków odbywa się w Tarnowie pierwsza konferencja powiatowa Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. I sekretarzem Komitetu Powiatowego PZPR został wybrany Mikołaj Pawlak, były I sekretarz KP PPR, II sekretarzem KP został Władysław Babiarz, były przewodniczący PK PPS. Od tego czasu przez 40 lat faktyczną władzę w mieście sprawuje PZPR. Około 300 tys. stanowisk w Polsce Ludowej, w tym eksponowane stanowiska kierownicze (redaktor naczelny gazety, ordynator szpitala, dyrektor zakładu lub szkoły) były od tej pory obsadzane na zasadzie ścisłego systemu mianowań (tzw. nomenklatura) głównie przez członków sprawującej rządy partii wspieranej przez organy bezpieczeństwa państwa.

20 marca 1949

Dzięki staraniom doktora Mieczysława Krupińskiego zorganizowano pierwszą w Polsce powiatową „Stację Pogotowia PCK". W styczniu 1951 roku przekazana została Wydziałowi Zdrowia Prezydium MRN.

4 kwietnia 1949

W Tarnowie powołano Powiatową Komisję Społeczną do walki z analfabetyzmem.

Czerwiec 1949

Przeprowadzona rejestracja wykazała w Tarnowie 291 analfabetów i 227 półanalfabetów. Akcja likwidacji tego zjawiska wywołanego głównie zaniedbaniami edukacji okresu

wojennego i przedwojennego trwała do 1951 roku i finansowana była przez Powiatową Radę Narodową oraz tarnowskie zakłady pracy.

5 sierpnia 1949

Wchodzi w życie nowa ustawa państwowa o stowarzyszeniach. Władze zobowiązują wszelkie stowarzyszenia – w tym katolickie – do formalnej rejestracji, łączącej się z koniecznością przekazania spisu członków. Dane te mogły służyć później do wywierania nacisków, szantażu czy represji. Biskup Jan Stepa polecił księżom spisy takie spalić bądź ukryć. Równocześnie prosił kapłanów o kontynuowanie pracy duszpasterskiej z byłymi członkami organizacji kościelnych, ale bez formalnych ram. W diecezji tarnowskiej przestaje funkcjonować m.in. Akcja Katolicka.

9-11 września 1949

Turniej piłkarski z okazji 30-lecia Towarzystwa Sportowego Tarnovia. Zwycięża drużyna Polonii Bytom, drugie miejsce zajmuje Ogniwo-Cracovia, trzecie ostatnie Tarnovia.

19 grudnia 1949

Na podstawie zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki Muzeum Ziemi Tarnowskiej zostaje przejęte w zarząd i użytkowanie państwa, zaś opiekę merytoryczną nad nim powierzono Muzeum Narodowemu w Krakowie.

20 grudnia 1949

Podjętą jednogłośnie uchwałą Miejskiej Rady Narodowej przemianowano ulicę Lwowską na ulicę Generalissimusa Józefa Stalina. W 1950 roku zmieniono także nazwy niektórych innych ulic, np. z Legionów na Stalingradzką, Chyszowską na W. Witosa (później na F. Dzierżyńskiego, dzisiaj I. Mościckiego), Marszałka Focha na M. Thoreza (dzisiejsza ul. J. Bema), W. Wilsona na M. Nowotki, Marszałka Piłsudskiego na Janka Krasickiego, Tertila na 1 Maja, Bernardyńską na W. Kniewskiego, Folwarczną na L. Waryńskiego, Urszulańską na Komuny Paryskiej, św. Walentego na S. Ziai, św. Marcina na J. Dąbrowskiego, św. Anny na Hanki Sawickiej, św. Ducha na Ducha i Katedralną na W. Wróblewskiego. Zmieniono ponadto nazwę Mościce na Świerczków.

1949

Zarząd Miasta z prezydentem Janem Pałką negatywnie ustosunkowuje się do propozycji Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, aby przywrócić w Tarnowie komunikację tramwajową.

Na bazie dawnej rzeźni miejskiej w Klikowej powstają Zakłady Mięsne.

W Tarnowie uruchomiona zostaje Stacja Pogotowia Ratunkowego.

Dokonano rozbiórki znacznej części budynków na terenie dawnego getta żydowskiego w celu uzyskania miejsca pod budowę bloków mieszkalnych. Na skutek zaniedbań Tymczasowego Zarządu Państwowego większość tych opuszczonych domów została wcześniej rozebrana na materiał budowlany lub zniszczona przez rabusiów poszukujących „żydowskich skarbów".

W Mościcach rozpoczyna działalność Szkoła Podstawowa nr 17, dzisiaj imienia Eugeniusza Kwiatkowskiego.

Z inicjatywy Stanisława Bąka powstaje Związek Młodzieży Zbrojnej kontynuujący tradycję III Mościckiej Drużyny Harcerzy im. J. Poniatowskiego. Harcerze rozlepiali ulotki o treści antykomunistycznej i zdemolowali świetlicę fabryczną przygotowaną na obchody 70-lecia urodzin J. Stalina. Aresztowani zostali 28 stycznia 1950 roku. Stanisław Bąk skazany zostaje na 4 lata więzienia, Zbigniew Barczyński na 2 lata.

1 stycznia 1950

Tarnów liczy 37 405 mieszkańców, w tym 262 zarejestrowanych w Komitecie Żydowskim.

23 stycznia 1950

Zgodnie z dekretem rządowym ustanowiono przymusowy zarząd państwowy nad Diecezjalnym Związkiem Caritas. Majątek oraz zakłady instytucji przejęło zrzeszenie Katolików Świeckich „Caritas", kontrolowane przez władze państwowe. Działalność charytatywna prowadzona przez Kościół została wcześniej obłożona 65-procentowym podatkiem, co oznaczało jej faktyczną likwidację. W tym czasie Kościołom odebrano wszystkie sierocińce, przedszkola i domy starców.

8 lutego 1950

Powstaje rzemieślnicza spółdzielnia szewców i cholewkarzy, późniejsze Zakłady Przemysłu Skórzanego „Tarnoskór" Spółdzielnia Pracy w Tarnowie.

12 marca 1950

W Krakowie na Zjeździe Wojewódzkim Delegatów Szkolnych Kół Związku Młodzieży Polskiej Jan Skrabacz, uczeń I LO w Tarnowie i przewodniczący szkolnego koła ZMP w Tarnowie występuje z oskarżeniem dyrektora i grona nauczycielskiego swojej szkoły o szerzenie na terenie szkoły wrogich ideologicznie poglądów i brak reakcji na zniszczenie portretu Bolesława Bieruta w jednej z klas. Dwa dni później dyrektor I LO Adolf Kargol składa na ręce kuratora krakowskiego okręgu dymisję. Adolf Kargol był w tym czasie także prezesem tarnowskiego oddziału Stronnictwa Demokratycznego. Zmarł 14 marca 1951 roku w Tarnowie. Kolejne uderzenie władz komunistycznych skierowane zostało już w samych uczniów tego liceum. Podczas matury w 1950 roku na 104 abiturientów z czterech klas, 34 nie zdało matury, w tym wielu alumnów Niższego Seminarium Duchownego.

20 marca 1950

Na mocy ustawy o terenowych organach jednolitej władzy państwowej w Polsce zlikwidowano starostwa i prezydentury i wprowadzono system władzy terenowej, która znajdować się miała w rękach rad narodowych i ich prezydiów. 23 kwietnia zlikwidowano Gminę Miasta Tarnów. Funkcję przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej obejmuje dotychczasowy starostwa Andrzej Grzybowski, a przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej – dotychczasowy prezydent Jan Pałka.

Marzec 1950

Po skazaniu członków Związku Młodzieży Zbrojnej w Mościcach z inicjatywy Tadeusza Koguta powstaje organizacja o tej samej nazwie założona przez czterech pełnoletnich uczniów Szkoły Przemysłowo-Mechanicznej w Mościcach, dysponujących kilkoma sztukami broni. Aresztowani zostali za rozwieszenie ulotek z hasłem „Niech żyje 3 Maja" i skazani na wyroki od 2 do 8 lat więzienia. Karę odbywali m.in. w obozie dla młodocianych w Jaworznie, gdzie zorganizowali bunt.

27 sierpnia 1950

Biskup Jan Stepa konsekruje kościół parafialny w Klikowej, zbudowany staraniem ks. Wojciecha Bajdy i komitetu parafialnego według projektu Adolfa Szyszko-Bohusza. W następnym roku utworzono w Klikowej parafię.

Sierpień 1950

W odremontowanym budynku dawnej szkoły parafialnej otwarto stałą wystawę sztuki średniowiecznej Muzeum Diecezjalnego. Dyrektorem tej instytucji był wtedy ks. Władysław Smoleń.

1 września 1950

Publiczna Szkoła Powszechna nr 2 w Mościcach rozpoczyna działalność w nowym budynku przy ul. C. K. Norwida. Inicjatorem jego budowy był Stanisław Anioł, dyrektor Państwowej Fabryki Związków Azotowych. Na rzecz budowy załoga fabryki opodatkowała się w wysokości 5 proc. i zbudowała szkołę w czynie społecznym. Obecnie w budynku mieści się Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 im. Jana Pawła II (IV LO i Szkoła Podstawowa nr 17).

28 października 1950

W Polsce ogłoszono reformę walutową, która miała wejść w życie dwa dni później. 1 zł miał być równy jednemu rublowi i jednej czwartej dolara. 8 listopada wszystkie pieniądze będące w obiegu przed 30 października miały utracić ważność. Nagła wymiana wymierzona była w osoby, które, nie ufając centralnemu bankowi, obracały gotówką lub trzymały ją w domu. Denominacja uderzyła nie tylko w wielu tarnowian, ale też w budżet miasta.

29 listopada 1950

Powstaje tarnowski oddział Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Polsce z prezesem Uszerem Bleiweissem. Zastąpił on zlikwidowane decyzją administracyjną żydowskie organizacje i partie polityczne. TSKŻ działało pod ścisłą kontrolą PZPR i wypełniało ciążące na nim działania ideologiczne, co podważało religijne i kulturowe korzenie żydostwa. Walka z religią i nakłanianie do uczestnictwa w szkoleniach ideologicznych, np. w formie kolektywnego czytania prasy odstraszyło od przynależności do niego blisko połowę tarnowskich Żydów.

Listopad 1950

Po likwidacji Ubezpieczalni Społecznej wszystkie funkcje formy opieki zdrowotnej w mieście przejmuje Zakład Lecznictwa Pracowniczego.

1950

Władze państwowe rozwiązują tarnowski Instytut Wyższej Kultury Religijnej i zakazują wydawania „Currendy".

Powstaje Powiatowy Oddział Archiwum Państwowego w Krakowie.

W ramach ogólnopolskiej „bitwy o handel" utworzono przedsiębiorstwo Miejski Handel Detaliczny podlegające Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Nowe przedsiębiorstwo otoczone szczególną opieką państwa skutecznie powstrzymało wzrost ilości placówek handlowych należących do Powszechnej Spółdzielni Spożywców w Tarnowie. MHD miało pierwszeństwo przy zakupie towaru i przydziałach lokali. W listopadzie tego roku Zofii Jagiencarz, wdowie po żołnierzu ZWZ, z dwójką dzieci odebrano sklep spożywczy bez wypłaty odszkodowania.

Oddano do użytku „Dom Rolnika", czyli hotel robotniczy dla pracowników Zakładów Mechanicznych przy ulicy Nowej 4 (obecnie siedziba Urzędu Miasta), w późniejszym czasie powstał drugi budynek hotelu – Nowa 3 (dzisiaj siedziba Urzędu Miasta i Starostwa Powiatowego). W tym roku rozpoczęto też budowę osiedla pomiędzy ulicami Nową a Goslara. W „Gazecie Tarnowskiej" tak pisała Halszka Jaśkowicz:

Wśród zgliszcz i rumowisk dawnego getta rozpoczęto budowę Osiedla Robotniczego. Mieszkania, a ma ich być w pięciu blokach 120, zostaną oddane pracownikom fizycznym Fabryki Silników już w bieżącym roku. Akcja współzawodnictwa obejmuje wszystkich robotników pracujących na budowie i tworzących zespoły. Zespół murarski przy tynkach wyrabia 200 proc. normy pod przewodnictwem przodowników Stanisława Skorupy i Jana Wijasa (…). Roboty prowadzi kierownik techniczny Jan Zając".

Zbudowano pierwsze w Tarnowie po wojnie bloki osiedla robotniczego przy Państwowej Fabryce Zakładów Azotowych oraz hotel robotniczy Państwowej Fabryki Związków Azotowych (w latach 70. XX w. przekazany Komendzie Powiatowej Milicji Obywatelskiej).

Towarzystwo Przyjaciół Dzieci otwiera w Tarnowie trzy przedszkola, przy ul. H. Kołłątaja, Nowy Świat i Chopina. W Mościcach nowe przedszkole otwierają także Zakłady Przemysłu Azotowego.

Towarzystwo Sportowe „Mościce" zmienia nazwę na Zakładowy Klub Sportowy Unia Tarnów.

31 marca 1951

Z powiatu tarnowskiego w województwie krakowskim wyłączono miasto Tarnów i z jego obszaru utworzono powiat miejski Tarnów.

24 kwietnia 1951

Powstaje tarnowski oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, utworzonego w wyniku połączenia Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Pierwszym prezesem zostaje Czesław Lipiński.

Kwiecień 1951

Po przejęciu przez Centralę Ogrodniczą dawnego Browaru Piwnego Romana Księcia Sanguszki utworzono w nim Tarnowskie Zakłady Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego. W tym okresie ze Spółdzielni Inwalidów „Twórczość Inwalidzka", która przejęła m.in. fabryczkę Laboratorium należącą przedtem do Mieczysława Krzysztoforskiego, powstaje Spółdzielnia Przemysłu Spożywczego „Twórczość" (późniejsza Fruktona).

Decyzją Ministerstwa Oświaty utworzono Pedagogiczną Bibliotekę Powiatową. Obecnie Biblioteka Pedagogiczna.

1 maja 1951

„Gazeta Tarnowska" podaje, że w manifestacji z okazji Święta Pracy wzięło udział 35 tysięcy uczestników w tym 8 tysięcy delegatów chłopskich.

Grupy regionalne oraz rowerzyści, motocykliści przeszli w godzinach porannych przez ulice miasta. Liczne sztandary, szturmówki, transparenty, portrety przywódców Partii, dostojników państwowych, okrzyki na cześć pierwszego Kraju Socjalizmu. Armii Radzieckiej, Generalissimusa Stalina, na cześć Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i jej przewodniczącego Tow. Bieruta, na cześć Marszałka Polski — Konstantego Rokossowskiego, okrzyki solidarności z walczącymi z uciskiem imperialistycznym ludami kolonialnymi.

Uruchomiono Miejską Komunikację Autobusową dysponującą początkowo dwoma autobusami marki Chausson. Pierwsza linia miejskiej komunikacji autobusowej prowadzi od mostu na rzece Białej przez ulice Krakowską, Wałową i Lwowską do placu „Kapłonówka".

Druga linia ma być uruchomiona po ukończeniu przebudowy ulicy Lwowskiej i połączy „podmiejską, robotniczą gromadę Rzędzin z tarnowskimi zakładami pracy".

3 maja 1951

W ramach „Tygodnia Oświaty, Książki i Prasy" przy ul. Staszica 5 otwarto „wystawę literatury klasyków marksizmu i twórców postępowej nauki polskiej".

28 maja 1951

Po przyjęciu rezygnacji Jana Pałki na stanowisko przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej powołano Ludwika Razowskiego. Był nim niespełna rok i uczestniczył tylko w dwóch posiedzeniach. Faktycznie Prezydium Miejskim kierował jego zastępca Stanisław Siudut.

20 lipca 1951

Państwowa Fabryka Związków Azotowych zmienia nazwę na Zakłady Azotowe im. F. Dzierżyńskiego.

14 sierpnia 1951

Dokonano wielkiego rozszerzenia granic miasta (do 54,9 km^2). Jako dzielnice zostały włączone do Tarnowa przedmieścia i wsie: Chyszów, Dąbrówka Infułacka, Grabówka, Gumniska, Klikowa, przysiółek Czerwona w Koszycach Wielkich, Rzędzin i Tarnów-Świerczków (zniesiono wcześniej nazwę Mościce). W ten sposób miasto zwiększyło trzykrotnie powierzchnię, a ilość mieszkańców wzrosła o 25 proc.

21 listopada 1951

Powołano Komisję do Walki ze Spekulacją przy Komitecie Powiatowym PZPR, skierowaną przeciwko prywatnemu handlowi. Do połowy lat 50 XX wieku komunistom udało się w Tarnowie doprowadzić do dominacji handlu państwowego i spółdzielczego.

1951

Zlikwidowana zostaje istniejąca od 90 lat Kasa Oszczędności. Budynek KO przy ul. Wałowej 10 przejmuje PKO.

Minister Przemysłu Lekkiego powołuje do życia Tarnowskie Zakłady Ceramiki Budowlanej, skupiające wszystkie cegielnie w regionie: Kantoria, Konstancja, Mieszczanka, Tarnowianka.

Powstają Tarnowskie Zakłady Odzieżowe Przemysłu Terenowego.

Utworzono Cech Rzemiosł Różnych obejmujący patronatem 231 czynnych w tym czasie zakładów. CRR miał kompleksowo rozwiązać problemy tarnowskiego rzemiosła. Do tej pory bowiem władze zwalczały prywatnych rzemieślników, doprowadzając wielu z nich do rezygnacji z prowadzenia warsztatów.

Wszystkie apteki zostają upaństwowione i przeszły pod zarząd Krakowskiego Przedsiębiorstwa Aptek (późniejszy Cefarm). Dotychczasowi właściciele zostali kierownikami.

W oparciu o zarządzenie Miejskiej Rady Narodowej w Tarnowie rozpoczęło działalność Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Tarnowie. Siedziba Przedsiębiorstwa znajduje się przy ul. G. Narutowicza 37.

Biskup Jan Stepa eryguje parafię św. Józefa (dzisiaj Matki Bożej Fatimskiej) wydzieloną z parafii katedralnej. Proboszczem zostaje ks. Jan Marszałek.

W byłym budynku Towarzystwa Strzeleckiego w parku zorganizowano Dom Harcerza, przemianowany w 1957 roku na Dom Kultury i Młodzieży.

Na kwaterze cmentarza w Krzyżu, gdzie spoczywa około 100 żołnierzy polskich poległych w wojnie obronnej w 1939 roku, postawiono pomnik według projektu Mariana Skoczka. W 1945 roku w kwaterze tej pochowani zostali także czterej funkcjonariusze PUBP.

Na Górze św. Marcina w pobliżu ruin zamku Towarzystwo Sportowe Tarnovia buduje skocznię narciarską o punkcie K 30, zaprojektowaną przez Kazimierza Kulińskiego, działacza i członka zarządu Tarnovii. Rekord skoczni 36 m osiągnięty został podczas zawodów około 1955 roku przez Józefa Kalarusa, zawodnika Wisły-Gwardii Zakopane. Skocznię rozebrano w 2 połowie lat 80. XX wieku.

1951-54

W „Miastoprojekcie Kraków", którego głównym dziełem była Nowa Huta, powstaje nowy projekt planu ogólnego miasta autorstwa zespołu: A. Kędzierski, Władysław Bryzek, Julian Klimek, H. Machnik. W oparciu o ten niezrealizowany w całości plan na terenie Zawala i Grabówki (teren dawnej „nowej dzielnicy żydowskiej") wzniesiono socrealistyczny kompleks mieszkalny tworzony przez trzy zespoły urbanistyczne, w które wkomponowane zostały pojedyncze elementy dawnej zabudowy na czele z Łaźnią Izraelicką. W 1952 roku oddano do użytku pierwsze bloki osiedla robotniczego przy ulicach Bóżnic i L. Waryńskiego, wznoszonego ze środków przyznanych przez Ministerstwo Przemysłu Ciężkiego. Przekształcony zostaje także układ urbanistyczny tej części miasta, m.in. zlikwidowano dawny plac Wolności (obecnie ul. J. Goslara) i utworzono nowy plac Wolności i Przyjaźni (obecnie pl. Ofiar Stalinizmu). Przy nowym placu stanął Dom Kultury Zakładów Mechanicznych, nawiązujący do stylu dworkowego, tzw. Mariensztat.

Ogólnie w ramach planu 6-letniego (do 1955 roku) na terenie Tarnowa wybudowano łącznie 33 bloki mieszkalne o 2235 izbach i 820 mieszkaniach.

21 maja 1952

Po rezygnacji Ludwika Razowskiego na przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej wybrano jednogłośnie Stefana Seweryna, który dotychczas pełnił tę samą funkcję w Limanowej.

22 lipca 1952

Nazwę państwa zmieniono na Polska Rzeczpospolita Ludowa.

10 listopada 1952

W rodzinie Henryka i Zofii Jaskułów rodzi się Lidia, później Morawska, fizyk, profesor Uniwersytetu Technologicznego w Queensland i dyrektor Międzynarodowego Laboratorium Jakości Powietrza i Zdrowia. Henryk Jaskuła, który w 1979 r. jako pierwszy Polak i trzeci żeglarz w historii, który samotnie, bez zawijania do portów okrążył Ziemię, pracował w tym czasie w Południowych Zakładach Wytwórczych Silników Elektrycznych M-7 w Tarnowie. Po trzech latach przeniósł się z rodziną do Przemyśla,

22 listopada 1952

W Warszawie umiera Dorota Kłuszyńska, urodzona 1 stycznia 1876 roku w Tarnowie, w żydowskiej rodzinie Pilcerów, działaczka społeczna i feministka, senator z listy PPS i Centrolewu w latach 1925-1935 oraz posłanka na Sejm w latach 1947-1952, w latach 1948-1952 przewodnicząca Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, członek Komitetu Centralnego PZPR.

1952

Poważnie chory biskup Jan Stepa z powodu groźby powołania przez komunistów rządcy diecezji czyni krok wyprzedzający i sam powołuje dobrze postrzeganego przez władze PRL ks. Franciszka Sierosławskiego na stanowisko wikariusza generalnego z tytułem infułata. Chodziło o wysunięcie na eksponowane stanowisko kapłana pozornie prorządowego, a w istocie lojalnego wobec biskupa. Wybieg się udał, chociaż wielu księży protestowało przeciw tej nominacji. Ksiądz Sierosławski sprawował swoją funkcję do 1957 roku.

Zakłady Naprawcze Parowozów i Wagonów nr 4 przekazane pod nadzór Ministerstwa Przemysłu Ciężkiego przyjmują nazwę Zakłady Mechaniczne Tarnów. Nowy zakład nastawiono na produkcję wyrobów precyzyjnych o skomplikowanej budowie i dużych wymaganiach technicznych (np. działa lotnicze i przeciwlotnicze).

Uruchomiono nowo zbudowane Południowe Zakłady Wytwórcze Silników Elektrycznych M-7 w Tarnowie (od 1962 roku Fabryka Silników Elektrycznych „Tamel" w Tarnowie), w których zatrudniono 1500 osób.

W Tarnowie otwarto Stację Sanitarno-Epidemiologiczną.

Uchwałą rządową powstaje przedsiębiorstwo Rejon Eksploatacji Dróg Publicznych w Tarnowie.

Początek 1953 roku

Do Tarnowa przybywa pełniący obowiązki metropolity krakowskiego Eugeniusz Baziak (uprzednio metropolita lwowski). Pod koniec grudnia 1952 roku po 8 dniach przesłuchań został wypuszczony z krakowskiego aresztu z nakazem opuszczenia Krakowa i zakazem sprawowania urzędu. W tej sytuacji udał się do Krynicy, aby wykorzystać przymusowe wygnanie do podratowania zdrowia. Następnie osiadł w Tarnowie, gdzie mieszkały jego matka i siostra. Arcybiskup Eugeniusz Baziak mieszkał w Tarnowie do 3 grudnia 1956 roku, kiedy mógł powrócić do Krakowa.

5 marca 1953

Po śmierci Józefa Stalina władze nakazały, aby bić w dzwony kościelne na znak żałoby. Księża z reguły kategorycznie odmawiali, ale pod naciskiem władz wydawali klucze do dzwonnic działaczom ZMP albo kazali dzwonić kościelnym.

30 marca 1953

Powstaje Pomocnicza Spółdzielnia Rzemieślnicza Wielobranżowa, później Spółdzielnia Rzemieślnicza Wielobranżowa (od 1976 roku we własnym budynku przy ul. K. Ujejskiego 22).

Maj 1953

Ostatnia matura w Liceum ss. Urszulanek. Szkoła zostaje zlikwidowana przez władze państwowe.

9 maja 1953

Aresztowano grupę uczennic Liceum dla Wychowawczyń Przedszkoli, które jako „Koło Militarne USA" w proteście przeciw sowietyzacji szkoły pisały i rozlepiały antypaństwowe ulotki. Przywódczyni grupy Kazimiera Więcek skazana została na pobyt w Zakładzie Poprawczym do ukończenia 18 roku życia.

1953

Spółdzielnia mieszkaniowa „Nasz Domek" rozpoczyna budowę kilkunastu wolnostojących domów na osiedlu „Za torem" przy nowo wytyczonej ulicy J. Marchlewskiego (obecnie 11 Listopada). Spółdzielnia „Romanówka" zamierzała wybudować systemem sowieckim, czyli gospodarczym, około 1000 domów (proj. E. Okoń).

Z inicjatywy Jana Preissa, kierownika Domu Kultury Zakładów Wytwórczych Silników Elektrycznych M-7, w czynie społecznym zbudowano amfiteatr letni o drewnianej muszli przy ul. M. Kopernika.

Ukończono przerwaną przez wojnę budowę szkoły w Klikowej. Dzisiaj Szkoła Podstawowa nr 10 im. Księcia Romana „Sybiraka" Sanguszki.

Powstaje Koło Łowieckie „Dzik" w Tarnowie. Pierwszym zachowanym dokumentem w jego dziejach jest statut ze stycznia 1960 roku.

Styczeń 1954

Komitet Powiatowy PZPR podzielono na dwa samodzielne organy: Komitet Miejski PZPR w Tarnowie, z siedzibą przy Wałowej 12, i Komitet Powiatowy (od 1975 roku Wojewódzki) PZPR w Tarnowie, z siedzibą przy ul. E. Goldhammera 3 (dawny hotel Soldingera).

5 lutego 1954

Przy tarnowskim oddziale PTTK powstaje Koło Przewodników „Leliwa", jedno z pierwszych w Polsce. Pierwszym prezesem zostaje Tadeusz Pawłowski.

22 listopada 1954

Po przyjęciu rezygnacji Stefana Seweryna na przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej wybrano Władysława Wolskiego, skierowanego do Tarnowa przez PZPR ze Szczecina. Na podstawie nowej ordynacji do tarnowskiej MRN wybrano 110 radnych dokładnie sprawdzonych przez organy bezpieczeństwa. Ponieważ sala obrad przy ul. Bernardyńskiej 24 nie mogła pomieścić takiej ilości radnych zebrania odbywały się w salach domów kultury i w Sali Lustrzanej.

1954

Wydana zostaje książka *Tarnów* autorstwa Józefa Edwarda Dutkiewicza na temat urbanistycznego i architektonicznego rozwoju Tarnowa. Ten sam autor w roku 1956 opublikował ważny artykuł *Materiały źródłowe do budowy murów obronnych miasta Tarnowa z lat 1513-1545* (*Rocznik Historii Sztuki*, t. I).

Ukazuje się pierwszy numer dwutygodnika „Przegląd Tarnowski", wydawanego początkowo jako czasopismo Powiatowego i Miejskiego Komitetu Frontu Narodowego oraz Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Tarnowie, później jako organ Komitetów Powiatowego i Miejskiego PZPR. Redagowany był przez Ludwika Kanika z tarnowskiego oddziału „Gazety Krakowskiej". Ostatni numer wyszedł w 1957 roku.

1 stycznia 1955

Decyzją Ministerstwa Rolnictwa w dawnej źrebięciarni Sanguszków w Klikowej (64 ha) powstaje Stado Ogierów na bazie zlikwidowanego wtedy Stada Ogierów w Drogomyślu w powiecie cieszyńskim. Przejęto po nim konie i teren oraz zatrudniono część ludzi.

1955

Liczba mieszkańców Tarnowa przekracza poziom z 1939 roku i wynosi 58 795 osób.

W dawnym „Domu Żołnierza" przy ul. Nowodąbrowskiej (dzisiaj Matki Bożej Fatimskiej) otwarto kino Wiarus (budynek rozebrano w 1984 roku).

11 lutego 1956

Dzięki inicjatywie Witolda Gryla i Kazimierza Stanka Prezydium Miejskiej Rady Narodowej przy Wydziale Oświaty (Referat Kultury) powołuje Społeczny Komitet Ochrony Zabytków, któremu kolejno przewodniczą Zenon Musiał i prof. Józef E. Dutkiewicz. Główną przyczyną powstania Komitetu jest bardzo zły stan tarnowskich zabytków, których ratowanie Prezydium Miejskiej Rady Narodowej – zdaniem J. E. Dutkiewicza – uważało do tego czasu za „przejaw wstecznictwa i braku postępowości" (po wojnie 15 domów na terenie Starego Miasta zostało rozebranych lub znalazło się w kompletnej ruinie). KOZ zajmował się propagowaniem piękna tarnowskich zabytków i konieczności roztoczenia nad nimi opieki, rejestracją i dokumentowaniem przypadkowych odkryć. SKOZ przyczynił się m.in. do odnowienia i wyremontowania zegara w tarnowskim ratuszu oraz pomnika Rufina Piotrowskiego na Cmentarzu Starym.

Lipiec 1956

Do Tarnowa docierają wiadomości o kilkudziesięciu ofiarach starć demonstrantów z wojskiem w Poznaniu. Pojawiają się ulotki z hasłami: „Robotnicy, bierzmy przykład z Poznania", „Precz z okupacją bolszewicką" oraz „Chcemy religii w szkołach". Władze organizują wiece, na których potępia się wichrzycieli z Poznania.

1 września 1956

W klasztorze Bernardynów umiera o. Feliks Faustyn Hermann, który w latach 1938-48 kierował prefekturą apostolską na japońskim Sachalinie.

7 października 1956

Biskup pomocniczy Karol Pękala konsekruje kościół parafii Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Mościcach, zbudowany mimo szykan i trudności tworzonych przez władze komunistyczne. Świątynię budowano od 1948 roku według projektu Stanisława Gałęzowskiego i Władysława Pieńkowskiego.

21-23 października 1956

W Zakładach Mechanicznych powstaje Tymczasowy Komitet Rewolucyjny ze Stefanem Nosalem na czele, który praktycznie przejmuje władzę nad fabryką. Dyrektora i najbardziej znienawidzonych kierowników wydziałów siłą wyprowadzono lub wywieziono na taczkach za bramę. TKR rozpoczyna agitację w pozostałych zakładach pracy. W Zakładach Azotowych władzę przejmuje Rada Robotnicza z Adamem Boryczką na czele. Zmieniono I sekretarza PZPR. W wielu tarnowskich zakładach pracy załogi wyrzucały dyrektorów i kierowników personalnych, znanych z donoszenia i zastraszania pracowników UB. Z inspiracji urodzonego w Tarnowie Ryszarda Wiśniowskiego, dziennikarza „Po Prostu",

powstaje kolejny komitet rewolucyjny, w skład którego wchodzą przedstawiciele inteligencji nie związani z zakładami produkcyjnymi, m.in. Stanisław Wróbel, Eugeniusz Głomb i Norbert Lippóczy.

26 października 1956

W teatrze odbywa się masowy wiec zorganizowany przez komitet rewolucyjny, a prowadzony przez Leszka Madejczyka z pomocą Jana Dudka i Adama Kawalca. Wiec trwał prawie do świtu i okazał się wydarzeniem przełomowym dla przebiegu wydarzeń października 1956 roku w Tarnowie. Większość po raz pierwszy szczerych wypowiedzi zgromadzonych dotyczy miejscowych pracowników Urzędu Bezpieczeństwa, partyjnych sekretarzy i członków Miejskiej Rady Narodowej. Najostrzej atakowano nieobecnego przewodniczącego MRN Władysława Wolskiego. Żądano ukarania dyspozycyjnych sędziów i wymuszających zeznania funkcjonariuszy UB. Niektórzy z zebranych pokazywali rany zadane im podczas śledztwa. Podczas sesji deklarowano pomoc dla walczących z Sowietami Węgrów. Odczytano poświęcony im sonet autorstwa Stanisława Wróbla.

29 października 1956

Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej Władysław Wolski składa rezygnację. Mandaty składa także część skompromitowanych radnych. Powiatowy Oddział PCK w Tarnowie wysyła na Węgry dwa pierwsze transporty leków i opatrunków wartości 10 000 zł, ofiarowanych przez załogę Krakowskiego Przedsiębiorstwa Aptek – Oddział w Tarnowie, Powszechną Spółdzielnię Spożywców, Aptekę Miejską Szpitala. Zorganizowana zbiórka pieniężna przyniosła 16 098 zł.

30 października 1956

Na otwartym dla tarnowian posiedzeniu Miejskiej Rady Narodowej w sali Domu Kultury Zakładów Mechanicznych powołano komisję mającą sprawdzić prawdziwość zarzutów wysuniętych przeciwko władzom administracji ogólnej i kierownictwu miejscowego Sądu Powiatowego. Przewodniczącym komisji zostaje Antoni Gładysz. Powołano też do życia Społeczny Komitet Pomocy dla Węgrów, który w ciągu dwóch tygodni zebrał znaczną ilość leków i opatrunków oraz sumę pieniędzy. Oddano też ponad 20 litrów krwi. Na jego czele stanął Leszek Madejczyk. Do akcji włączyła się także kuria diecezjalna. Do Komitetu zgłaszały się osoby z Tarnowa, które deklarowały chęć zaproszenia dzieci (około 300 rodzin).

31 października 1956

Na posiedzeniu Komitetu Miejskiego PZPR z udziałem delegacji robotników z „Azotów" po ostrej krytyce rezygnację składa I sekretarz Mieczysław Bryła, którego zastąpił Jan Dudek. Ponadto ze składu egzekutywy usunięto 11 osób i wprowadzono 7, m.in. Eugeniusza Sita, byłego prezydenta Tarnowa. W tarnowskim kierownictwie PZPR na pewien czas zapanował podział na zwolenników dawnego PPS i dawnego PPR. Niedługo potem w Wojniczu doszło do pierwszego w historii spotkania I sekretarza tarnowskiego KM PZPR w osobie Jana Dudka z biskupem tarnowskim Janem Stepą.

11 listopada 1956

Nowo utworzony przez Eugeniusza Głomba Klub Dyskusyjny Inteligencji w Tarnowie organizuje w sali teatru im. L. Solskiego wieczór poezji i muzyki węgierskiej „Tarnowianie Węgrom". Dochód w całości przeznaczono na pomoc Węgrom. Podczas uroczystości Norbert Lippóczy składa serdeczne podziękowanie za okazaną pomoc.

Listopad 1956

Po zawieszeniu działalności przez Organizację Harcerstwa Związku Młodzieży Polskiej dawnym działaczom Związku Harcerstwa Polskiego udaje się doprowadzić do odrodzenia tarnowskiego harcerstwa. Utworzona zostaje Komenda Miejska ZHP złożona ze zwolenników tradycyjnej metodyki, na której czele stanął Stanisław Wróbel. Przywrócono dawne mundury, sprawności i formy działania, oczywiście pod kontrolą PZPR. W Komendzie Powiatowej znaleźli się głównie działacze pseudoharcerskiej Organizacji Harcerskiej Polski Ludowej. Przy Związku Nauczycielstwa Polskiego powołano komisję rehabilitacyjną, która zajęła się naprawianiem krzywd, jakich nauczyciele doznawali w okresie stalinizmu. Przywrócono naukę religii w szkołach.

5 grudnia 1956

W sali teatru w obecności blisko tysiąca tarnowian odbywa się ponad 14-godzinna sesja Miejskiej Rady Narodowej. Jednym z najważniejszych punktów obrad było przedstawienie wniosków komisji kierowanej przez Antoniego Gładysza. Ponieważ część radnych zrezygnowała sama na wspólny wniosek rad robotniczych Zakładów Azotowych, Zakładów Mechanicznych i M-7, przedstawiono listę 31 kandydatów do rady, z których 24 zostało natychmiast powołanych. Na przewodniczącego MRN wybrano Jana Golemo z Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Zakładów Silników Elektrycznych.

Odnośnie do zarzutów wobec Sądu Powiatowego w Tarnowie komisja stwierdziła, że Ignacy Zeimer, jego prezes od maja 1948 roku, wywierał nacisk na sędziów wydających wyroki, szykanował sędziów nie poddających się naciskom i zwalniał sędziów „niepewnych ideologicznie". Ulicę M. Thoreza przemianowano na ulicę Polskiego Października (dzisiaj ul. Gen. J. Bema).

W okresie tzw. przemian październikowych wzrasta ilość koncesji wydawanych przez Miejską Radę Narodową na uruchomienie prywatnych zakładów przemysłowych, sklepów i warsztatów rzemieślniczych.

6 grudnia 1956

Zarejestrowano Tarnowskie Towarzystwo Przyjaciół Węgier, utworzone z Komitetu Pomocy dla Węgrów. Celem działalności było popularyzowanie wiedzy o Węgrzech oraz upowszechnienie i utrwalenie przyjaźni między oboma narodami. Pierwszym prezesem wybrana zostaje Wanda Wróblewska-Składzień.

1956

Przy Państwowym Stadzie Ogierów w Klikowej rozpoczyna działalność sekcja jeździecka. Pierwszym prezesem i jednocześnie organizatorem sekcji jest Jan Andraszek. Sekcja po dwóch latach zawiesza działalność i wznawia w 1963 roku.

1 stycznia 1957

Upaństwowiono teatr tarnowski, który od tego czasu przyjmuje nazwę Państwowy Teatr Ziemi Krakowskiej im. Ludwika Solskiego. Po wystawieniu dziewięciu premier 1 października 1958 roku teatr zawiesił działalność ze względu na zły stan budynku. 1 października 1960 roku wznowiono działalność pod kierownictwem artystycznym Kazimierza Barnasia.

20 stycznia 1957

Do Sejmu PRL wybrano (kolejność według liczby uzyskanych głosów): Emila Kozioła – ZSL, Antoniego Gładysza (bezpartyjny), Władysława Wilka – PZPR, Józefa Łabuza – PZPR. Antoni Gładysz wstąpił do koła poselskiego „Znak", które po kilku miesiącach opuścił z uwagi na swój większy krytycyzm wobec władz komunistycznych. Po zakończeniu kadencji nie angażował się politycznie. W 1967 roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych, gdzie zmarł 27 września 1991 roku. Podczas kolejnych wyborów rzeczywisty wpływ wyborców na skład Sejmu PRL był już tylko iluzoryczny.

Początek 1957

Po otwarciu możliwości wyjazdu z Polski do Izraela wyjechała większość żydowskiej społeczności Tarnowa, w tym członkowie i aktywiści PZPR. Okres stagnacji zaczęła przeżywać zatrudniająca głównie Żydów Konfekcyjna Spółdzielnia Pracy im. N. Botwina (od 1972 roku Spółdzielnia Pracy „Tarkonfex").

11 lutego 1957

Zebranie założycielskie sekcji żużlowej Unii Tarnów. Idea powstania drużyny żużlowej w Tarnowie mogła się urzeczywistnić dzięki przekonaniu do niej dyrektora Zakładów Azotowych Henryka Gładeckiego przez pracownika ZA i działacza Polskiego Związku Motorowego Mariana Curyłę.

21 kwietnia 1957

Na torze żużlowym w Krośnie podczas swojego debiutu ligowego drużyna Unii Tarnów przegrywa z AMK Kraków 18 : 34.

1 maja 1957

Rodzinny Tarnów odwiedza po 30 latach Roman Brandstaetter. Przybył, aby obejrzeć w teatrze spektakl na podstawie jego sztuki *Milczenie.* Wspomnienie z tej wizyty zawarł w opowiadaniu *Moja podróż sentymentalna.*

7 czerwca 1957

Następuje połączenie Komitetu Powiatowego i Komitetu Miejskiego PZPR. Na czele nowo wybranej egzekutywy miejsce Jana Dudka zajął Czesław Kisała, dotychczasowy sekretarz propagandy KP. Usunięto też z niej Stefana Nosala. Władze partyjne zakwestionowały wybory radnych podczas sesji 5 grudnia 1956 roku jako nielegalne. Próbowano zmusić ich do rezygnacji z funkcji nawet przez zastraszanie.

5 lipca 1957

W Tarnowie zarejestrowano temperaturę plus 37.0^0C.

22 lipca 1957

W pierwszym meczu żużlowym na torze w Tarnowie Unia pokonuje Spartę Wrocław. Spotkanie ogląda 12 tys. kibiców. W 1959 roku tarnowscy żużlowcy awansowali po raz pierwszy do I ligi.

17 października 1957

W Tarnowie rodzi się Piotr Metz, polski dziennikarz radiowy, współzałożyciel i dyrektor muzyczny radia RMF FM, były redaktor naczelny miesięcznika „Machina". W latach 1982-1990 i ponownie od 2005 współpracownik Programu III Polskiego Radia. Od 2014 dyrektor muzyczny Radia Kraków

.

1957

W Zakładach Azotowych uruchomiono wielką instalację kaprolaktamu, czyli półproduktu do wyrobu włókien i tworzyw sztucznych. Nowa część ZA nazywana jest popularnie do dziś Kapro.

Działający od 1945 roku regionalny zespół kolędniczy założony przez Mieczysława Gibałę przy Ochotniczej Straży Pożarnej w Mościcach przyjmuje nazwę Kumotry. Zespół wciąż działa.

Związek Zawodowy Pracowników Poczty i Telekomunikacji w Tarnowie funduje tablicę pamiątkową poświęconą 20 pracownikom poczty i telekomunikacji Ziemi Tarnowskiej zamordowanych w niemieckich obozach koncentracyjnych. Tablicę umieszczono w budynku poczty przy ul. A. Mickiewicza.

Działalność w Tarnowie rozpoczyna Świecki Ruch Misyjny „Epifania". Przewodniczącym zboru zostaje Jan Machnio.

1957-60

Na polecenie biskupa Jana Stepy i pod nadzorem proboszcza ks. Jana Bochenka przeprowadzono prace restauracyjne w katedrze, m.in. nadano jej nowy wystrój malarski, dzieło

zbiorowe Józefa E. Dutkiewicza, Wacława Taranczewskiego i Adama Marczyńskiego. W trakcie prac malarskich odkryto i zabezpieczono fragmenty najstarszej polichromii kościoła. Przedsionek północny przekształcono w kaplicę związaną z martyrologią duchowieństwa diecezji tarnowskiej podczas okupacji niemieckiej. Położono też nową posadzkę.

1 stycznia 1958

Do Tarnowa przyłączono Krzyż, zwiększając przez to powierzchnię miasta do 69 km^2.

29 stycznia 1958

Spotkanie założycielskie Tarnowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. W listopadzie zasiedlony zostaje pierwszy blok wybudowany przez TSM przy ul. Gen. J. Bema 15. Kolejne bloki powstają przy ulicach: Batorego, Polnej, Lwowskiej, W. Rogoyskiego, S. Starowolskiego i Z. Krasińskiego. Był to początek prowadzonego na wielką skalę budownictwa spółdzielczego w Tarnowie. Decyzje o budowie podejmowała Wojewódzka Komisja Rozdziału Robót w Krakowie, inwestorem zastępczym była Dyrekcja Budowy Osiedli Robotniczych, o podziale miejsca pod budowę decydowało Prezydium MRN w Tarnowie. Od czasu powstania TSM w tarnowskim budownictwie mieszkaniowym stopniowo zmniejsza się udział inwestycji MRN na rzecz budownictwa spółdzielczego.

14 lutego 1958

Umiera Bogdan Ziętarski, dawny kierownik stadniny księcia Romana Sanguszki. Po rozgrabieniu gumniskiego stada koni arabskich pracował przez jakiś czas w PGR Milicz. Zmarł w biedzie i zapomnieniu. Po jego śmierci spalono duże ilości książek i dokumentów. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Miliczu. Mogiła jego już prawdopodobnie nie istnieje. Dzięki wyprawie Ziętarskiego w latach 1930/1931 do krajów arabskich po pustynnych reproduktorów hodowla światowa koni arabskich stała się znacznie bogatsza. Relacje z tej podróży Ziętarski publikował w czasopiśmie „Jeździec i Hodowca", a następnie w formie książki „Pod namiotami Beduinów".

Lipiec-październik 1958

Zaraz po nominacji (4 lipca) lub konsekracji (28 września) na biskupa pomocniczego w Krakowie Karol Wojtyła odwiedza biskupa tarnowskiego Jana Stepę.

5 października 1958

Sakrę biskupią z rąk byłego metropolity lwowskiego obrządku łacińskiego Eugeniusza Baziaka przyjmuje Michał Blecharczyk, nowy biskup pomocniczy w Tarnowie..

13 grudnia 1958

W miejsce Społecznego Komitetu Opieki nad Zabytkami powstaje Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Miasta Tarnowa, na czele z przewodniczącym Józefem E. Dutkiewiczem i jego zastępcą rzeźbiarzem i architektem Bronisławem Kulką. Towarzystwo zajmowało się m.in. zbieraniem środków finansowych na ochronę zabytków, czuwaniem nad ich stanem, prowadzeniem niektórych prac archeologicznych i konserwatorskich, popularyzacją wiedzy o tarnowskich zabytkach.

20 grudnia 1958

Wchodzi w życie ustawa o samorządzie robotniczym ustanawiająca tzw. konferencje samorządu robotniczego, w których dominującą rolę miały pełnić zakładowe organizacje partyjne. W ten sposób władze PRL faktycznie ubezwłasnowolniły robotniczy samorząd powołany do życia w październiku 1956 roku, także w większości tarnowskich zakładów pracy.

1958

Na stanowisku przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej Jana Golemo zastępuje Józef Klose, przedwojenny działacz KPP i członek egzekutywy Komitetu Powiatowego PZPR. Funkcję tę sprawował do 1971 roku. Od roku 1958 liczbę radnych Miejskiej Rady Narodowej zmniejszono do 80.

W Tarnowie rozpoczyna działalność Towarzystwo Ateistów i Wolnomyślicieli, przekształcone w 1969 roku w Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej.

10 marca 1959

W Krakowie umiera Wiktor Arvay (ur. w 1877 r. w Brzesku), nauczyciel matematyki w I Gimnazjum (później w I Liceum Ogólnokształcącym), jeden z założycieli Oddziału Towarzystwa Tatrzańskiego w Tarnowie, z zamiłowania historyk, autor pracy *Założenie pełnej kolonii akademickiej w Tarnowie* oraz innych artykułów historycznych dotyczących najczęściej szkolnictwa tarnowskiego w okresie I Rzeczpospolitej.

14 maja 1959

Powstaje druga tarnowska spółdzielnia mieszkaniowa „Jaskółka" założona przez pracowników Zakładów Azotowych. Pierwsze dwa budynki wybudowane przez nią oddano do użytku w 1961 roku (ul. Akacjowa 9 i R. Trauguta 18). Od 1968 roku „Jaskółka" staje się spółdzielnią ogólnodostępną.

28 maja 1959

W uroczystość Bożego Ciała umiera biskup Jan Stepa. Pochowany zostaje początkowo na Cmentarzu Starym w Tarnowie, później w krypcie kościoła Matki Bożej Fatimskiej i ostatecznie w bazylice katedralnej. Pogrzeb odbył się 1 czerwca przy udziale prymasa Polski

kardynała Stefana Wyszyńskiego i 13 arcybiskupów i biskupów. Przez następne trzy lata diecezją zarządzał biskup Karol Pękala jako wikariusz kapitulny.

1959

W Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej w Krakowie powstaje plan zagospodarowania przestrzennego Tarnowa autorstwa Jerzego Kozłowskiego, Krystiana Seiberta, Zbigniewa Wolaka, Heleny Luberdy i Andrzeja Dobrowolskiego. Plan dotyczył okresu do 1980 roku i zakładał docelową liczbę mieszkańców 100 tys. Zgodnie z planem w ciągu następnych sześciu lat powstały m.in. osiedla: Klikowa, Strusina, Fredry oraz bloki przy Starodąbrowskiej. Centrum miasta miał otaczać pierścień głównych arterii: ul. 1 Maja (dzisiaj al. Solidarności), Mickiewicza, Starodąbrowska i jej przedłużenie do Gumniskiej, Konarskiego i Szkotnik. W zakresie komunikacji plan zrealizowano w bardzo małym stopniu: nowy wiadukt kolejowy nad ul. Krakowską, przebudowa ul. Krakowskiej na odcinku od ul. Warsztatowej do ul. G. Narutowicza, przesunięcie ul. Starodąbrowskiej w celu połączenia jej z ul. H. Kołłątaja. Budownictwo jednorodzinne realizowane jest głównie na terenie osiedli: Świerczków, Romanówka, Za sądem, Za torem, Nad Białą oraz w Klikowej, Krzyżu, Gumniskach i Rzędzinie.

Trwa budowa 18 domów Spółdzielni Nauczycielskiej z Mościc, tzw. Kolonia Nauczycielska, oraz budowa 118 domów przez Spółdzielnię Pracowników Zakładów Azotowych, tzw. Osiedle Chemików. Wszystkie domy to wolnostojące dwukondygnacyjne budynki o płaskich dachach.

Biskup Jan Stepa wydaje dekret wydzielający Archiwum Diecezjalne z Muzeum Diecezjalnego. Niedługo po 1960 roku przeniesiono zbiory na ul. Katedralną 3 i placówka rzeczywiście się usamodzielniła. Na nowym miejscu Archiwum Diecezjalne organizuje ks. Jan Białobok.

Zakłady Azotowe odwiedza Eugeniusz Kwiatkowski, jej były dyrektor z lat 1931-35, późniejszy wicepremier i minister skarbu.

Piłkarze Unii Tarnów awansują po raz pierwszy do II ligi, w której grają przez cztery sezony.

Młodzieżowy Dom Kultury, popularny eMDeK (od 1972 roku Pałac Młodzieży) przenosi się do budynku dawnego szpitala wojskowego przy ul. J. Krasickiego (dzisiaj J. Piłsudskiego).

Kazimierz Ożga, kompozytor, autor tekstów i instrumentalista zakłada w Domu Kultury Zakładów Azotowych zespół i kabaret Osesek. Powstają tam także zespoły Dixie i Sekcja Rytmiczna, zaś w Domu Kultury Zakładów Mechanicznych zespół Niweltowie. Wszystkie grające muzykę rozrywkową.

Dawne Kółko Myśliwskie Bractwa Kurkowego przyjmuje nazwę Koło Łowieckie Darz-Bór w Tarnowie.

1 stycznia 1960

Do Tarnowa przyłączono część Koszyc Wielkich i Zbylitowskiej Góry. W ten sposób powierzchnia Tarnowa uzyskuje stan obecny – 72,34 km^2. Liczba mieszkańców Tarnowa wynosi 70 835 osób, z czego około 5 tys. było członkami lub kandydatami do PZPR.

8 lutego 1960

Otwarto Szkołę Podstawową nr 15 w nowym 2-piętrowym budynku. Rozpoczęło w niej naukę 589 uczniów, których uczyło 17 nauczycieli. Pierwotnie szkoła miała otrzymać imię wietnamskiego przywódcy komunistycznego Ho Chi Minha, ostatecznie nadano jej imię generała Józefa Bema.

22 maja 1960

Pięściarz Stanisław Żydaczek (ur. 18 kwietnia 1940 r., w Janowie Lwowskim) zdobywa brązowy medal Mistrzostw Polski w kategorii do 51 kg w barwach CWKS Legia Warszawa (ze względu na służbę wojskową). Żydaczek był w swojej karierze najdłużej zawodnikiem tarnowskiego Klubu Sportowego Metal, dwukrotnym brązowym medalistą mistrzostw Polski i członkiem najlepszej ekipy w dziejach polskiego boksu, prowadzonej przez legendarnego trenera „Papę" Feliksa Stamma.

1 września 1960

Na Rzędzinie oddano do użytku nowy budynek Szkoły Podstawowej nr 9 im. Marcelego Nowotki (od 1996 roku im. Orląt Lwowskich). Naukę rozpoczęto także w nowo zbudowanej Szkole Podstawowej nr 20 im. W. Broniewskiego (obecnie Zespół Szkół Sportowych im. Polskich Olimpijczyków).

16 października 1960

Biskup Karol Pękala konsekruje kościół parafialny pw. św. Józefa i Matki Bożej Fatimskiej, budowany od 1957 roku według projektu Jerzego Kozłowskiego, Krystiana Seiberta i Zbigniewa Wolaka. Kościół łączy w sobie tradycje architektury gotyckiej i współczesnej. Część świątyni stanowi Kaplica Martyrologii Narodu Polskiego (zw. Oświęcimską) z kryptą grobową.

1960

Wybudowano gazociąg Lubaczów – Jarosław – Sędziszów – Tarnów na ciśnienie nominalne 6,3 MPa o średnicy 400 mm i długości 168,8 km.

1960-61

Z inicjatywy i według projektu Józefa E. Dutkiewicza odnowiono kamienice Rynek 19, 20 i 21, w których siedzibę znalazło Muzeum Ziemi Tarnowskiej.

Z inicjatywy Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Miasta Tarnowa przeprowadzono badania archeologiczne w okolicy pl. Rybnego. Mury miejskie przy pl. Rybnym i ul. Wąskiej badał zespół Jerzego Kruppé z Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie. Wyniki badań nie zostały opublikowane. Mury częściowo zrekonstruowano.

15 lipca 1961

Zgodnie z ustawą sejmową wprowadzającą świeckość szkół od nowego roku szkolnego we wszystkich szkołach Tarnowa zakazano nauki religii w pomieszczeniach szkolnych (w tarnowskich liceach religii zaprzestano nauczać rok wcześniej). Przed niektórymi szkołami doszło do wystąpień rodziców przeciwko usuwaniu religii ze szkół. Nauka religii została przeniesiona do kościołów i punktów katechetycznych.

22 lipca 1961

Inauguracja sekcji balonowej przy ZKS Unia Tarnów podczas zawodów żużlowych. Kończy się jednak na kilku lotach.

1 września 1961

Zasadnicza Szkoła Zawodowa rozpoczyna naukę w nowym budynku przy ul. J. Szujskiego 13. W następnym roku szkolnym wydzielono z niej Szkołę Rzemiosł Budowlanych (obecnie Zespół Szkół Budowlanych), która otrzymała budynek przy ul. Stalingradzkiej 15 (obecnie ul. Legionów).

20 listopada 1961

Dzięki staraniom Społecznego Komitetu Budowy Przemiennika Telewizyjnego (działał od 4 października 1958 roku) oddano do użytku przekaźnik telewizyjny na Górze św. Marcina. Początkowo stacja wyposażona była w prowizoryczny maszt, który z czasem zastąpiony został przez 42-metrową konstrukcję z przedwojennej radiostacji krakowskiej w Dębnikach. W tym czasie w Tarnowie zarejestrowanych było 645 telewizorów.

1961

W Pracowni Konserwacji Zabytków w Krakowie powstaje projekt uporządkowania zabytkowego śródmieścia Tarnowa autorstwa Juliana Klimka. Zgodnie z koncepcją Józefa E. Dutkiewicza zakłada on odsłonięcie całego obwodu obronnego Starego Miasta i jego częściową rekonstrukcję. Odsłonięcie murów miało wiązać się z wyburzeniem połowy kamienic przy ulicach Wałowej, Targowej, Bernardyńskiej i Szerokiej. Z powodu wysokich kosztów i zmiany doktryny konserwatorskiej projekt ostatecznie nie został zrealizowany.

W ramach działalności Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Miasta Tarnowa Witold Gryl rozpoczyna inwentaryzację Cmentarza Starego. Będzie ona prowadzona do 1969 roku i opracowywana do 1975 roku.

Siedziba Prezydium Miejskiej Rady Narodowej przeniesiona zostaje z pobernardyńskiego budynku przy ul. W. Kniewskiego 24 (obecnie ul. Bernardyńska) do budynku dawnego hotelu robotniczego przy ul. Nowej 3. Opuszczony budynek przekazano Muzeum Ziemi Tarnowskiej.

1961-62

Podczas prac ziemnych odsłonięto mury przy ul. W. Wróblewskiego (obecnie ul. Katedralnej), które zidentyfikowano jako pozostałości Bramy Krakowskiej. Między kamienicami Wałowa 1 i Wałowa 2 odkryto też odcinek muru ceglanego biegnącego po łuku o długości kilku metrów i grubości 165 cm, przypuszczalnie fragment fortyfikacji broniących bramy.

Kwiecień 1962

Z powodu licznych utonięć w Dunajcu w Tarnowie utworzono pierwszą w województwie krakowskim Powiatową Komendę Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. Pierwszym prezesem został Leszek Lewicki.

20 maja 1962

Biskup tarnowski Jerzy Ablewicz przyjmuje w bazylice katedralnej w Przemyślu sakrę biskupią z rąk metropolity lwowskiego obrządku łacińskiego i administratora archidiecezji krakowskiej Eugeniusza Baziaka. Urodzony 19 listopada w Krośnie nowy ordynariusz tarnowski był wykładowcą filozofii w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu. 27 maja biskup Jerzy Ablewicz odbył ingres do katedry tarnowskiej. Jeszcze tego samego roku wziął udział w I sesji Soboru Watykańskiego II (11 października – 8 grudnia).

Maj 1962

Kamienica przy ul. Żydowskiej 20 staje się siedzibą tarnowskiego PTTK (od 1966 PTTK Ziemi Tarnowskiej). Przy oddziale zaczyna funkcjonować informacja turystyczna.

1 września 1962

Oddano do użytku budynek Szkoły Podstawowej nr 3 im. Marii Konopnickiej. Była to pierwsza w Tarnowie szkoła zbudowana w ramach akcji „Tysiąc szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego", budowanych wysiłkiem społecznym. Tzw. tysiąclatki były realizowane według kilku zestandaryzowanych projektów. Ponieważ budynki wznoszono w okresie „zimnej wojny", myślano też o ich ewentualnym wykorzystaniu jako szpitali w razie konfliktu zbrojnego.

11 października – 8 grudnia 1962

Biskupi Jerzy Ablewicz i Karol Pękala biorą udział w pierwszej sesji Soboru Watykańskiego II. Uczestniczą także w ostatniej sesji 14 września – 8 grudnia 1965.

1962

Powołano Komitet Miejski PZPR podległy Komitetowi Powiatowemu.

Na osiedlu Klikowskim oddano do użytku pierwsze w Tarnowie bloki z elementów prefabrykowanych średniowymiarowych (technologia BSK), produkowanych przez wytwórnię w Świerczkowie.

Z inicjatywy Lucjana Röhrenschefa i Bronisława Wiatra Komisję Fotograficzną PTTK przekształcono w Klub Fotografiki, który został przyjęty do Polskiej Federacji Stowarzyszeń Fotograficznych.

Do Tarnowa sprowadza się Stanisław Westwalewicz (ur. 13 listopada 1906 r. w Kozienicach), artysta malarz, więzień Kozielska (znalazł się w ostatnim transporcie jadących na śmierć i ocalał), żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Zmarł 15 maja 1997 roku w Tarnowie. Kilkanaście miesięcy po jego śmierci przy ulicy S. Ziaji, w domu, gdzie mieszkał i tworzył otwarto staraniem członków rodziny „Dom Pamięci Stanisława Westwalewicza".

Wyburzono zabytkowe budynki folwarku Sanguszków w Gumniskach przez rozbudową bazy Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego (m.in. czworak i stajnię).

1962-68

Przeprowadzono rewaloryzację budynku ratusza na cele muzealne według projektu Józefa E. Dutkiewicza. Podczas prac osadzono na attyce oryginalne maszkarony, wymienione na kopie w roku 1926, przywrócono obok budynku kamienny bruk. Podczas prac odkryto w Sali Pospólstwa fragmenty polichromii z XVIII wieku. W 1964 roku zespół archeologów z Karpackiej Ekspedycji Archeologicznej przeprowadził badania sondażowe w piwnicach i wokół ratusza.

1962-63

Przebudowano prezbiterium kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa na Rzędzinie. Na ścianie za ołtarzem głównym umieszczono płaskorzeźby, w centrum postać Pana Jezusa oraz dwunastu Apostołów w postawie siedzącej. W przedniej części prezbiterium wybudowano dwie ambony, jedna z płaskorzeźbą Chrystusa nauczającego, druga z płaskorzeźbą św. Wojciecha nawracającego Prusaków, według projektu Tadeusza Sadowskiego.

20 stycznia 1963

W Tarnowie odnotowano temperaturę minus 30.1°C. Z powodu niskich temperatur w całej Polsce w dniach 21-26 stycznia przerwano naukę szkolną. Wiele instytucji także zawiesza działalność.

22 lutego 1963

Rekordowa pokrywa śnieżna w Tarnowie – 57 cm.

17 czerwca 1963

Na wniosek Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Miasta Tarnowa rozpoczęto prace archeologiczne na ruinach zamku tarnowskiego. Prace powierzono Polskiemu Towarzystwu Archeologicznemu i Numizmatycznemu, oddział Kraków. Nadzór naukowy sprawują Andrzej Żaki i Józef E. Dutkiewicz, ekipą wykopaliskową kieruje Marta Nowosad-Gryl, nadzór organizacyjno-techniczny należy do Witolda Gryla, a nadzór autorski nad zabezpieczeniem ruin do Juliana Klimka. Wyeksponowane ruiny zamku mają stać się częścią projektowanego Miejskiego Parku Kultury i Wypoczynku.

21 sierpnia 1963

Decyzją Ministra Oświaty i Wychowania zlikwidowano istniejące od 62 lat Niższe Seminarium Duchowne im. Abp L. Wałęgi. Należące do niego budynki przy ul. F. Dzierżyńskiego 5 i 7 (dzisiaj I. Mościckiego) przekazano na potrzeby przychodni obwodowej i pogotowia ratunkowego. Wśród wychowanków zlikwidowanej instytucji był 17-letni nowosądeczanin Józef Oleksy, w przyszłości m.in. Marszałek Sejmu w latach 1993-1995 i 2004-2005 i premier Polski w latach 1995-1996.

1 września 1963

Rozpoczęto naukę w nowym budynku Szkoły Podstawowej nr 14 im. Stefana Jaracza w Krzyżu.

3 września 1963

Rozpoczęto naukę w nowo zbudowanej Szkole Podstawowej nr 16 im. Gen. Karola Świerczewskiego (obecnie Szkoła Podstawowa nr 16 im. Janusza Korczaka).

Oddano do użytku nową zajezdnię autobusową Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego.

10 października 1963

Ukazuje się pierwszy numer „Tarnowskich Azotów", pierwszego po wojnie stałego i samodzielnego czasopisma w Tarnowie. Początkowo pismo wychodziło jako dwutygodnik, od 1966 roku jako tygodnik. Redaktorem naczelnym zostaje inicjator jego powstania Eugeniusz Głomb. Wydawcą pokrywającym koszty były Zakłady Azotowe.

17 października 1963

Do 63 kleryków Wyższego Seminarium Duchownego przychodzą po raz pierwszy wezwania do stawienia się w oznaczonych jednostkach wojskowych. Praktykę powoływania tarnowskich kleryków do wojska władze PRL stosowały do 1970 roku.

Początek listopada 1963

Zatrzymany po włamaniu do kiosku RUCH-u Sylweriusz Zdanowicz w radiowozie stojącym w pobliżu bramy koszar przy ul. F. Dzierżyńskiego (dzisiaj Mościckiego) wyciąga broń i zabija dwóch milicjantów. Bandyta ze swoim kompanem zostaje schwytany dwa tygodnie później w okolicy Krosna.

1963

Powstaje fabryka maszyn pralniczych (od 1972 roku Fabryka Maszyn Pralniczych „Pralfa") przy ul. J. Dwernickiego.

Przy Prezydium Miejskiej Rady Narodowej rozpoczyna działalność Miejski Zespół Urbanistyczny (Józef Szczebak, Barbara Sumara, Otto Schier i Zbigniew Sipiora). Na podstawie opracowanych przez ten zespół planów powstała zabudowa wielorodzinna przy ulicach: Rolniczej, Wieniawskiego, Krakowskiej i Ujejskiego oraz osiedli Parkowa i Gumniska.

Powstaje Zespół Pieśni i Tańca „Świerczkowiacy". Zespół założony został przy Zakładowym Domu Kultury w Tarnowie-Świerczkowie (obecnie Tarnów-Mościce) z inicjatywy Jerzego Szawicy oraz Kazimierza Ożgi.

Po wprowadzeniu w życie ustawy o zasiedlaniu Cyganów pierwsi członkowie tej grupy etnicznej w większej liczbie osiedlają się na stałe w Tarnowie. W tym samym roku powstaje w Tarnowie pierwsze w Polsce Cygańskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe (od 1985 roku Społeczno-Kulturalne Stowarzyszenie Romów). Pierwszym prezesem zostaje Andrzej Siwak. Początkowo celem Stowarzyszenia było wpajanie Cyganom współżycia w środowisku osiadłym, naukę pisania i czytania oraz zawodów. Od początku działa przy nim zespół folklorystyczny Nevo Drom (Nowa Droga) prowadzony przez choreografa Alicję Preiss.

Uchwałą Miejskiej Rady Narodowej zamknięto cmentarz wojenny nr 202 przy ul. Szpitalnej, co stanowiło wstęp do jego dewastacji. Ekshumacji 1485 zmarłych nie dokonano. W następnym roku Zakład Zieleni Miejskiej wywiózł z terenu nekropolii ostatnie zachowane elementy i zaorał teren.

Utworzono oddział Biura Wystaw Artystycznych w Krakowie z siedzibą przy ul. Wałowej 10, kierowany przez Czesławę Ryfińską.

30 stycznia 1964

Sąd krajowy w Monachium decyduje o umorzeniu postępowania przeciw siedmiu esesmanów członkom załogi obozu zagłady w Bełżcu, w którym zginęła większość tarnowskich Żydów. Jedynym skazanym został Josef Kaspar Oberhauser, adiutant komendanta, któremu postawiono zarzut pomocnictwa w zabiciu 450 tysięcy osób. Skazano go na karę 4,5 roku pozbawienia wolności.

28 kwietnia 1964

Funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa konfiskują majątek Antoniego Gładysza. Należące do niego wydawnictwo „Hasło Ogrodniczo-Rolnicze" zostaje upaństwowione i przeniesione do Krakowa. Gładyszowi po trzech latach udaje się otrzymać paszport i wyjechać z Polski.

Kwiecień 1964

Sąd w niemieckim Bochum skazuje na dożywotnie więzienie Hermana Blache, byłego komendanta getta żydowskiego w Tarnowie, urodzonego w Bochum. Oskarżony był o zabójstwo 6 100 osób. Udowodniono mu 41 morderstw i współudział w 4 tys. morderstwach. Podczas procesu dochodziło do dramatycznych konfrontacji ze świadkami. „St. Petersburg Times" 14 kwietnia relacjonował, że jako świadek wystąpił 37-letni rabin Simon Ber Singer z Baltimore, były więzień KL Auschwitz. Oskarżył on Blachego o zastrzelenie jego matki, ojca, ciotki, wuja, siostrzenicy i siostrzeńca oraz spalenie babci. Blache zaprzeczył. Rabin wtedy powiedział: „Spójrz mi w oczy! Nie zrobiłeś tego? Nie wlałeś nafty do piwnicy, gdzie moja babcia się ukrywała i nie wrzuciłeś zapałki, aby ją spalić żywcem?" Według rabina Singera w getcie zamkniętych było w przybliżeniu 34 tys. osób. Blache z więzienia wyszedł 30 listopada 1979 r. Zmarł sześć lat później.

15 lipca 1964

Do Tarnowa wraca po konserwacji słynący łaskami obraz Madonny z kościoła Matki Bożej Szkaplerznej. W trakcie konserwacji okazało się, że krył się pod nim czterokrotnie przemalowywany wczesnorenesansowy wizerunek Madonny z różańcem w ręku. Decyzją biskupa Jerzego Ablewicza pozostawiono znaną współczesnym wersję obrazu.

1964

Nakładem Katolickiego Ośrodka Wydawniczego „Veritas" w Londynie ukazuje się autobiograficzna *Książeczka* Jana Bielatowicza. Stanowi ona rodzaj hołdu, zarazem sentymentalnego, jak i żartobliwego, złożonego Tarnowowi z lat dziecinnych autora. Napisana została trzy lata wcześniej przez ciężko chorego i żyjącego na emigracji Bielatowicza. Autor zmarł 21 listopada 1965 roku w Londynie.

Powstaje Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Węgiel" (ul. Zakładowa 5) produkujące gry drewniane najwyższej klasy, w tym profesjonalne zestawy szachowe używane w prestiżowych zawodach na całym świecie. Jednym z użytkowników szachów tarnowskiego „Węgla" był arcymistrz Garry Kasparov.

Wszystkie placówki szkolące młodzież dla potrzeb Zakładów Azotowych utworzyły Zespół Szkół Zawodowych (obecnie Zespół Szkół Licealnych i Zawodowych nr 1 w Tarnowie-Mościcach im. Tadeusza Zwisłockiego).

1964-65

Utworzono podcień w przyziemiu dawnego Hotelu Krakowskiego przy ul. Wałowej 2 (zlikwidowany w latach 1991-93) według projektu Biura Studiów i Projektów Budownictwa Wiejskiego w Krakowie.

30 maja 1965

Odbywają się wybory do Sejmu PRL i rad narodowych. Frekwencja sięga około 90 proc., zdecydowana większość głosuje na Front Jedności Narodu mający praktycznie monopol na zgłaszanie kandydatów. Posłami zostali: Tadeusz Gede (PZPR), Eugenia Kowal (PZPR), Mieczysław Hebda (PZPR), Stanisław Opałko (PZPR), Franciszek Mleczko (ZSL). Wybrano także 80 radnych Miejskiej Rady Narodowej, na której czele stanął jako przewodniczący Józef Klose.

10 listopada 1965

W Tarnowie umiera nagle biskup pomocniczy Michał Blecharczyk.

1965

Ukończono realizację osiedla Klikowskiego (31 bloków IV i V-kondygnacyjnych o 3830 izbach i 1278 mieszkaniach oraz pawilony handlowo-usługowe).

Doprowadzono do końca wielką rozbudowę Zakładów Azotowych prowadzoną od 1962 roku pod nazwą „Tarnów II" (m.in. wytwórnia kwasu azotowego, rozkładnia metanu, fabryka azotynu amonu). Dyrektorem Zakładów był w tym czasie (1958-78) Stanisław Opałko.

Przy Komitecie Powiatowym PZPR powstaje filia Wyższego Uniwersytetu Marksizmu Leninizmu. Uczelnia ta prowadziła w Tarnowie jednoroczne kursy z ekonomiki, metodyki propagandy, socjologii kultury i wiedzy społeczno-politycznej dla partyjnego aktywu robotniczego oraz jednoroczne studium podstaw wiedzy społeczno-politycznej i dwuroczne studium podstaw wiedzy marksistowsko-leninowskiej dla członków aparatu partyjnego oraz przyszłej kadry kierowniczej (bezpartyjnej).

16 stycznia 1966

W kamienicy przy pl. Rybnym rozpoczyna działalność Klub Techniki i Kultury „Zachęta", związany ze Spółdzielnią Pracy Metalowo-Drzewnej „Pokój". W 1967 roku „Zachęta" uzyskała status Międzyspółdzielczego Domu Kultury. Funkcjonowały w nim m.in. teatr, kabaret, zespól jazzowy i rockowy, a także Klub Młodych Twórców. „Zachęta" działała do 1989 roku.

30 stycznia 1966

Rozpoczęto naukę w nowym budynku Szkoły Podstawowej nr 11 im. Marii Dąbrowskiej w Chyszowie.

25 kwietnia 1966

Z inicjatywy Eugeniusza Głomba, Witolda Gryla, Wiesława Kozioła i Leszka Madejczyka założono Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej. Na przewodniczącego zarządu wybrano Józefa Klose. Celem TPZT było popieranie rozwoju gospodarczego, kulturalnego i

turystycznego ziemi tarnowskiej oraz popularyzacja jej dorobku i kultywowanie tradycji. Towarzystwo prowadziło działalność wydawniczą, wystawienniczą i popularyzatorską. W latach 60 i 70 XX wieku TPZT w znacznym stopniu kształtowało życie kulturalne miasta, m.in. organizując koncerty i festiwale. Od 1968 roku rozpoczął wydawanie „Zeszytów Tarnowskich". W 1988 roku podjęło próbę wydawania miesięcznika społeczno-kulturalnego „Tarnowianin".

13 maja 1966

Spotkanie Założycielskie Oddziału PTTK Zakładów Azotowych z przewodniczącym Zbigniewem Tumiłowiczem.

14 czerwca 1966

Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów podejmuje uchwałę w sprawie inwestycji towarzyszących rozbudowie przemysłu w Tarnowie i jego rejonie. KERM zabezpiecza też limity inwestycyjne na najbardziej pilne potrzeby w infrastrukturze, budownictwie komunalnym, socjalnym oraz obiektów sportowych i kulturalnych. Zobowiązano też Ministra Przemysłu Chemicznego do przeciwdziałania skutkom zanieczyszczenia atmosfery przez Zakłady Azotowe, m.in. przez utworzenie pasa ochronnego (powstał w 1971 roku).

19 czerwca 1966

Odsłonięto pomnik Ofiar Faszyzmu przy ul. G. Narutowicza zbudowany z inicjatywy ZBoWiD, zaprojektowany przez Bogdanę i Anatola Drwalów.

17 lipca 1966

Otwarto poszerzony odcinek ul. Krakowskiej wraz z budowanym od kilku lat wiaduktem.

23 lipca 1966

Msza pontyfikalna z okazji uroczystości milenijnej (1000-lecie Chrztu Polski), podczas której głównym celebransem był arcybiskup krakowski Karol Wojtyła, a kaznodzieją prymas Polski kardynał Stefan Wyszyński. Przed Mszą św. prymas dokonał otwarcia wystawy milenijnej w Muzeum Diecezjalnym. Z okazji uroczystości milenijnej w wejściu głównym do katedry umieszczono ozdobne kute drzwi według projektu Bogdany i Anatola Drwalów.

1 września 1966

Na osiedlu Klikowa rozpoczyna działalność Szkoła Podstawowa nr 18 im. Hanki Sawickiej (obecnie im. Jana Kochanowskiego), w której uczyło się 1300 dzieci. Od tego roku szkolnego szkoły podstawowe zaczynają funkcjonować jako 8-klasowe, licea jako szkoły 4-klasowe.

Naukę w nowych budynkach rozpoczyna Zakład Szkolenia Zawodowego przy Zakładach Azotowych.

Oddano do użytku Dom Studenta przy ul. J. Słowackiego dla 430 uczniów. Przez pewien czas połowę budynku zajmowało Liceum Pedagogiczne.

Wrzesień 1966

Z inicjatywy Zbigniewa Barnasia w Młodzieżowym Domu Kultury powstaje sekcja piłki ręcznej kobiet.

1966

W Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej w Krakowie powstaje kolejny plan ogólny zagospodarowania miasta Tarnowa, opracowany przez zespół autorski w składzie: Zdzisław Bajorek, Leszek Kaczmarski, Zbigniew Bezwiński i Stanisław Sukiennik. Plan uaktualniał wcześniejszy, uwzględniając przyłączone nowe osiedla oraz strefę ochronną Zakładów Azotowych (zrezygnowano z rozbudowy os. Klikowa w kierunku zachodnim). Po raz pierwszy w planowaniu miasta uwzględniono negatywny wpływ Zakładów Azotowych na atmosferę. Plan przyjmował docelową wielkość miasta na poziomie 120 000 mieszkańców w 1980 roku. Przewidywał lokalizację budownictwa mieszkaniowego w północno-wschodniej części miasta (Grabówka i Rzędzin) połączonej z zakładami przemysłowymi w zachodniej części miasta szeroką arterią komunikacyjną (ulice: Słoneczna, Słowackiego, Szujskiego). Plan zakładał ponadto rezerwę terenu pod przyszłą obwodnicę – trasę szybkiego ruchu po stronie południowej.

Utworzono jako jeden z sześciu w kraju Tarnowski Okręgowy Zakład Gazownictwa (od 1976 roku Karpackie Zakłady Gazownictwa) i włączono do niego pięć oddziałów terenowych: Rzeszów, Lublin, Radom, Tarnów i Kielce.

Dokonano częściowej przebudowy wnętrz kościoła Księży Filipinów i ich nowej aranżacji według projektu architekta Krzysztofa Domagalskiego. Powstaje ołtarz główny z zawieszoną ponad nim nowoczesną w formie rzeźbą Chrystusa ukrzyżowanego, wykonaną z cementu i opiłków żelaza przez Bogdanę i Anatola Drwalów.

W Tarnowie założono Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Afrykańskiej wraz z klubem Kontynenty.

Przy Młodzieżowym Domu Kultury Stanisław Milas, absolwent WSWF w Krakowie zakłada sekcję judo.

1 lipca 1967

W Fabryce Silników Elektrycznych „Tamel" uruchomiono pierwszą w Polsce odlewnię kokilową.

Połowa lipca 1967

Oddanie do użytku żelbetowej muszli koncertowej amfiteatru letniego z zapleczem zbudowanej według projektu Otto Schiera. Powstała ona przy ul. M. Kopernika Z inicjatywy Jerzego Preissa, kierownika Zakładowego Domu Kultury FSE „Tamel".

5 sierpnia 1967

Zakończono pierwszy etap budowy Parku Kultury i Wypoczynku na Górze św. Marcina, do którego doprowadzono aleję Tarnowskich. Oddano do użytku rondo, plac zabaw i lokal gastronomiczny. W pierwszej połowie lat 70 powstała także kręgielnia (wyburzona w 2008 r.), wyciąg narciarski i pływalnia. Inicjatorem budowy parku był Jan Preiss.

1 września 1967

Rozpoczęto naukę w Studium Nauczycielskim przeniesionym z Krzeszowic do Tarnowa w miejsce stopniowo likwidowanego Liceum Pedagogicznego. Dyrektorem zostaje Władysław Śmiałek. Studium Nauczycielskie ulokowano w budynku szkolnym przy ul. Nowy Świat 30. Obecnie mieści się w nim Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

1 października 1967

Zawodnik Unii Tarnów Zygmunt Pytko zdobywa na torze w Rybniku tytuł Indywidualnego Mistrza Polski.

17 grudnia 1967

W uroczystości 50-lecia Zakładów Mechanicznych udział bierze premier Józef Cyrankiewicz. Poza zakładami zwiedza także Dom Kultury „Mariensztat" i spożywa obiad w restauracji „Bristol".

1967

Oddano do użytku Miejski Dom Sportu w Tarnowie-Świerczkowie (hala sportowa, kryty basen i część administracyjna), będący realizacją idei Le Corbusiera sytuowania obiektów rekreacyjnych blisko miejsca zamieszkania. Zaprojektowali go Bogumił Zaufal, Stanisław Karpiel, Władysław Cukier, Zbigniew S. Bielak.

Powstaje Oddział Rejonowy Naczelnej Organizacji Technicznej w Tarnowie.

Podczas odgruzowywania bastei zamku tarnowskiego (tzw. arsenał) znaleziono skarb ukryty tam pod koniec XVII wieku składający się z 1000 miedzianych i srebrnych monet.

1967-69

Dokonano częściowej rekonstrukcji baszty i odnowiono fragment murów obronnych przy ul. Basztowej.

13 marca 1968

Na przystanku przy pl. Sobieskiego dwudziestoletni Jerzy Barczyński, robotnik Zakładów Azotowych, rozrzuca z autobusu z pomocą dwóch osób ulotki nawołujące mieszkańców Tarnowa do udziału w proteście i poparcia żądań studentów Uniwersytetu Warszawskiego (m.in. zniesienia cenzury i przywrócenia swobody twórczej). Ma się on odbyć pod pomnikiem Adama Mickiewicza. Ulotki rozdawano także w następnych dniach.

20-21 marca 1968

Wieczorem na demonstracji solidarnościowej ze studentami warszawskimi na pl. Kazimierza Wielkiego zbiera się około półtora tysiąca osób, głównie młodzieży szkolnej i robotniczej. Złożono kwiaty pod pomnikiem A. Mickiewicza i nałożono wieszczowi opaskę na oczy. Domagano się uwolnienia studentów aresztowanych w Warszawie, palono gazety i egzemplarze konstytucji PRL. Milicji nie udaje się zlikwidować zgromadzenia. Część demonstrantów udaje się pod Dom Studenta. Na ulicach Krakowskiej i Wałowej dochodzi do starć demonstrantów z funkcjonariuszami ZOMO, ORMO i Milicją Robotniczą. Następnego dnia młodzież ponownie zbiera się na pl. Kazimierza Wielkiego skąd zostaje usunięta siłą. Starcia z milicją trwały do 21.00. W trakcie tych wydarzeń milicja zatrzymała łącznie 116 osób, w tym 11 nieletnich. Kilkanaście osób skazano na kary od 2 tygodni do 6 miesięcy aresztu. Część uczestników demonstracji wyrzucono ze szkół. W I Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących (miało zajęcia w budynku I LO), zagrożono rozwiązaniem klasie, której uczniowie krzyczeli przez okno „gestapo" w stronę Komitetu Miejskiego PZPR znajdującego się pod drugiej stronie ulicy. Całą winę wziął na siebie uczeń Jan Rybowicz, przyszły poeta i prozaik. Został wyrzucony ze szkoły i z pracy. Sprawę udało się jednak załagodzić i Rybowicz szkołę ostatecznie ukończył.

21 kwietnia 1968

Sakrę biskupią w katedrze tarnowskiej przyjmuje Piotr Longin Bednarczyk, biskup pomocniczy w Tarnowie.

2 lipca 1968

Po ogłoszeniu konkursu literackiego pt. *Mój Tarnów* i nawiązaniu kontaktów z krakowskim Oddziałem Związku Literatów Polskich powstaje w Tarnowie Klub Literacki łączący grupę piszących nauczycieli i pracowników zakładów pracy z przewodniczącym Józefem Trędowiczem.

14 sierpnia 1968

Biskup Karol Pękala umiera nagle podczas odpoczynku w Bułgarii. Uroczystości pogrzebowe z udziałem kardynała Karola Wojtyły odbyły się 2 września. Biskupa pochowano w krypcie kościoła Matki Bożej Fatimskiej.

3 września 1968

Otwarto budowaną od sześciu lat zajezdnię autobusową MPK.

7 września 1968

Podczas prac przy polichromii kościoła parafialnego w Olkuszu ginie tragicznie prof. Józef Edward Dutkiewicz.

25/26 września 1968

Wielki pożar w Zakładach Mechanicznych. Płonie hala produkcji specjalnej wraz z produkowanym w niej sprzętem wojskowy. Jako przyczynę podano zwarcie instalacji elektrycznej, a straty oszacowano na 150 milionów złotych.

29 września 1968

Skandal na tarnowskim torze żużlowym. Walcząca o utrzymanie w I lidze Unia Tarnów miała zmierzyć się we Wrocławiu z miejscową Spartą. Ze względu na odbywające się tego dnia na stadionie Sparty pokazy spadochronowe mecz odbył się w Tarnowie i zakończył zwycięstwem drużyny Unii występującej formalnie jako goście. Pod naciskiem klubów z Bydgoszczy i Częstochowy protestujących przeciw temu, że mecz odbył się w Tarnowie, Główna Komisja Sportu Żużlowego anulowała wynik meczu i Unia Tarnów spadła z I ligi. Wśród działaczy tarnowskich powstał pomysł, aby na znak protestu zlikwidować sekcję żużlową, ale nie został zrealizowany.

11 października 1968

Aresztowany zostaje Jerzy Barczyński. Sąd Powiatowy w Tarnowie skazuje go na karę sześciu miesięcy pozbawienia wolności za kolportowanie ulotek wzywających do udziału w demonstracjach. Karę odbył w więzieniach w Krakowie i Tarnowie. W latach 70. kontynuował działalność opozycyjną. W tym okresie nie mógł znaleźć pracy ani studiować. Barczyński jest m.in. autorem trzech zbiorów wierszy, był też redaktorem miesięcznika oddziału tarnowskiego Stowarzyszenia Autorów Polskich „Tarnina".

30 listopada 1968

Tarnowska organizacja partyjna PZPR przekracza cyfrę 10 tys. członków i kandydatów.

Jesień 1968

Ukazuje się pierwszy numer „Zeszytów Tarnowskich", czasopisma Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej. Redaktorem naczelnym jest Eugeniusz Głomb. „Zeszyty Tarnowskie" ukazywały się do 1987 roku.

5 grudnia 1968

W parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie rozpoczyna się peregrynacja Ikony Jasnogórskiej po diecezji tarnowskiej. Ponieważ władze PRL nakazały „uwięzienie" obrazu, aby nie dopuścić do „publicznego demonstrowania sfanatyzowania religijnego"

zamiast Ikony w kościele wystawiono puste ramy ozdobione kwiatami, płonącą świecę i księgę Ewangelii. Kilka miesięcy wcześniej w tygodniku Społeczno-Kulturalnym „Argumenty" ukazał się artykuł *W cieniu pięciu parafii* o tkwiącym w Tarnowie „przemożnym wstecznictwie" utrudniającym kształtowanie postaw socjalistycznych. Wstecznictwo według ówczesnych władz nie dotyczyło tylko „fanatyzmu religijnego". Zdaniem Zenona Musiała, ówczesnego zastępcy przewodniczącego Prezydium MRN, wyrażonym w pierwszym numerze „Zeszytów Tarnowskich": „Tarnów sprzed 1950 roku, to środowisko w dużym stopniu mieszczańskie, tkwi tu zadawniona hierarchia szacunku do wolnego zawodu, do urzędnika i tej elity mieszczańskiej – wygodnie urządzającej się", a rodowici tarnowianie źle wpływają na przyjezdnych pochodzenia wiejskiego.

1968

Ukończono realizację osiedla Strusina budowanego nakładem Zakładów Azotowych (11 bloków mieszkalnych o 1668 izbach i 677 mieszkaniach) oraz osiedla Fredry (7 bloków o 1050 izbach i 450 mieszkaniach i dwa pawilony usługowe). Oba osiedla zbudowano w technologii BSK.

Przy przedsiębiorstwie Rejon Eksploatacji Dróg Publicznych w Tarnowie powstaje pierwsza w Polsce Wytwórnia Emulsji Asfaltowych.

W budynku dawnej Żydowskiej Łaźni Ludowej otwarto szpitalny oddział przyrodoleczniczy i rehabilitacji narządów ruchu. W 1986 roku zawieszono jego działalność z powodu zużycia instalacji wodno-kanalizacyjnych.

Wydano monografię *Szkoły tarnowskie w XV-XVIII* wieku autorstwa Zygmunta Ruty.

Przy Młodzieżowym Domu Kultury (obecnie Pałac Młodzieży) z inicjatywy szablisty i instruktora Czesława Koziarzewskiego powstaje sekcja szermiercza.

26 stycznia 1969

W Nowym Sączu sakrę biskupią przyjmuje Józef Gucwa, biskup pomocniczy w Tarnowie.

Maj 1969

Piłkarze Unii Tarnów docierają do półfinału Pucharu Polski, w którym przegrywają z Legią Warszawa. Było to największe osiągnięcie tej sekcji klubu.

1 czerwca 1969

Odbywają się wybory do Sejmu PRL i rad narodowych. 98,5 proc. mieszkańców Tarnowa „spełniło swój obywatelski obowiązek". Na przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej powołano ponownie Józefa Klosego.

Lipiec 1969

Henryk Nowicki otrzymuje zgodę na produkcję i sprzedaż ogórków konserwowych na eksport do Europy Zachodniej. W ten sposób w Tarnowie w okresie PRL powstaje pierwsze prywatne przedsiębiorstwo przetwórstwa owocowo-warzywnego – Polan.

1 września 1969

Rozpoczęto naukę w Szkole Podstawowej nr 19 przy ul. Miłej (obecnie Niepubliczna Szkoła Podstawowa nr 19, im. Polskiej Marynarki Handlowej, ul. ks. I. Skorupki 9).

październik 1969

W ramach Zakładów Azotowych powstaje Zakładowy Ośrodek Elektronicznej Techniki Obliczeniowej zorganizowany przez Romana Hałacińskiego.

1 grudnia 1969

Działalność kończy Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Miasta Tarnowa. Główną przyczyną była śmierć prezesa Józefa E. Dutkiewicza.

1969

Ukończono realizację osiedla Szujskiego Pracowniczej Spółdzielni Mieszkaniowej „Jaskółka" (5 bloków z 505 mieszkaniami, później jeszcze dobudowano 3 bloki o 260 mieszkaniach).

Uruchomiono produkcję w Hucie Szkła Gospodarczego na Piaskówce.

Piłkarki ręczne z Pałacu Młodzieży (MKS MDK) trenowane przez Zbigniewa Barnasia zdobyły złoty medal mistrzostw kraju juniorek.

Usamodzielnia się Auto-Moto-Klub Tarnowski, działający od lat 50 XX w. w ramach Ligi Obrony Kraju. Stowarzyszenie działające na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego, organizujące sport i turystykę motorową.

Przerwano prace badawcze i zabezpieczające na ruinach zamku tarnowskiego. Powodem tego były problemy z ich finansowaniem, intrygi niechętnych kontynuowaniu prac prominentów we władzach miasta, wreszcie zawieszenie działalności Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Miasta Tarnowa. Prace planowano do 1976 roku. Miały zakończyć się odpowiednim wyeksponowaniem i zagospodarowaniem ruin.

14-21 czerwca 1970

Z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej po 22-letniej przerwie wznowiono Dni Tarnowa. Trzecia impreza o tej nazwie odbywała się pod hasłem „Człowiek – Praca – Sztuka". W ramach Dni Tarnowa odbył się też Folklorystyczny Festiwal Ziem Nizinnych. Od tej pory jest to impreza cykliczna.

29 września 1970

Zwodowano statek MS „Tarnów" o wyporności 5 700 ton armatora Polska Żegluga Morska w Szczecinie. Matką chrzestną była Krystyna Krukiewicz. Znacznie wcześniej po morzach pływał statek MS „Generał Bem" należący do tego samego armatora. Tarnów był dla obu jednostek miastem patronackim.

1970

Liczba mieszkańców Tarnowa osiąga 85 929 osób, zwiększając się w ciągu 10 lat o 15 tys. Wśród nich ponad 12 tys. należało do PZPR.

Oddano do użytku Dom Handlowy „Świt", zaprojektowany przez Stanisława Gołębia, o powierzchni handlowej 1 700 metrów kwadratowych. Przeznaczony do zagospodarowania przez MHD, określany był w ówczesnej prasie z przesadą jako pierwszy tarnowski „supermarket".

W Zakładach Azotowych rozpoczęto produkcję tarflenu, tworzywa sztucznego, wytwarzanego w tym czasie tylko w czterech krajach (w USA pod nazwą teflon). Technologię produkcji tarflenu opracował instytut badawczy ZA pod kierunkiem Haliny Mięsowicz.

Rok 1970 obchodzono jako Rok Leninowski. W tarnowskich zakładach podjęto liczne zobowiązania produkcyjne. Odbyły się też różne imprezy, m.in. wystawa w bibliotece Zakładów Azotowych pt. *Partia – Lenin, bliźnięta – bracia* i spektakl teatralny według sztuki W. Majakowskiego *Trzynasty apostoł.*

1 stycznia 1971

Produkcję rozpoczynają budowane przez cztery lata zakłady Spółdzielni Inwalidów „Tarnospin" z ponad 500 miejscami pracy.

26 stycznia 1971

Otwarto Dom Książki przy pl. Sobieskiego (kamienica ul. Targowa 1) o powierzchni 190 metrów kwadratowych.

10 kwietnia 1971

W 40-lecie zboru tarnowscy baptyści otwierają nową kaplicę w willi przy ul. Nowy Świat 46.

Kwiecień 1971

Oddano do użytku nową siedzibę Sanepidu, czyli Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej przy ul. F. Dzierżyńskiego (dzisiaj I. Mościckiego).

7 maja 1971

„Tarnowskie Azoty" alarmują o wysokiej liczbie wypadków w Zakładach Azotowych. W zatrudniającej około 14 tys. pracowników fabryce w ciągu roku 1970 zanotowano 338 wypadków przy pracy, w tym blisko 25 proc. ciężkich i dwa śmiertelne.

2 czerwca 1971

Z okazji Dnia Chemika dokonano otwarcia Domu Kultury Zakładów Azotowych (obecnie Centrum Sztuki Mościce) po trwającej 6 lat budowie. W obiekcie znalazła się sala widowiskowa, kino związkowe (później Kosmos), gabinety do lektoratów języków obcych, biblioteka i kawiarnia. Otoczony został ciekawą kompozycją zieleni. Projekt wykonany przez zespół Zbigniew S. Bielak, Bogumił Zaufal, Bronisław Stefanik, Stanisław Karpiel, Władysław Cukier przeznaczony był pierwotnie dla terenu Podhala. W tym samym dniu otwarto także 7-piętrowy hotel robotniczy Chemik o 126 pokojach, przeznaczony głównie dla robotników Zakładów Azotowych (dzisiaj hotel Cristal Park).

Czerwiec 1971

Przy Zakładach Mechanicznych powstaje Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Sprzętu Mechanicznego. Zajmuje się on badaniami i projektowaniem klasycznej, małokalibrowej artylerii przeciwlotniczej, a w późniejszym okresie także przeciwlotniczych zestawów artyleryjsko-rakietowych.

15 września 1971

Główne uroczystości 150-lecia Seminarium Duchownego w Tarnowie z udziałem wielu biskupów i metropolity krakowskiego, kardynała Karola Wojtyły.

Listopad 1971

Po zwolnieniu na własną prośbę Józefa Klosego z wykonywania obowiązków przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej funkcję tę obejmuje dotychczasowy zastępca Zenon Musiał.

Grudzień 1971

Przy ul. Skowronków 11 oddano do użytku pierwszy w Tarnowie blok (V-kondygnacyjny) zbudowany w technologii wielkiej płyty.

1971

Otwarto halę sportową przy ul. Gumniskiej. Miała być ona pierwszym z obiektów ośrodka rekreacyjno-wypoczynkowego, który zamierzano utworzyć między Wątokiem a ul. Gumniską, łącznie z zalewem na Wątoku. Planowano także przeniesienie tam boiska Tarnovii. Decyzją władz wojewódzkich w Krakowie wymiary hali sportowej zostały zmniejszone w stosunku do planowanych.

Ukończono rozbudowę kościoła parafialnego w Tarnowie-Krzyżu. W jej wyniku powstała trójnawowa budowla z kwadratową wieżą.

Przy Rynku powstaje Międzyzakładowy Dom Kultury Przedsiębiorstwa Gospodarczo-Komunalnego „Starówka".

Miejska Rada Narodowa zatwierdza plan konserwacji Starego Miasta zakładający jego pełną rewaloryzację do 1980 roku kosztem 550 mln złotych. Do 1980 roku wykonano jedynie remonty kilku lokali oraz rozpoczęto remonty kamienic Rynek 2, 5 i 10.

1 stycznia 1972

Dyrektorem i kierownikiem artystycznym teatru zostaje Ryszard Smożewski. W pierwszym sezonie dyrektorowania wystawił aż 17 premier. Funkcję dyrektora tarnowskiego teatru Smożewski pełnił do 1988 roku. W tym czasie w teatrze pracowało 140 osób, a w samym zespole artystycznym 33 osoby.

11 lutego 1972

Z „gospodarską wizytą" odwiedza Tarnów I sekretarz Komitetu Centralnego PZPR Edward Gierek. Zwiedza Zakłady Mechaniczne, Zakłady Azotowe i Dom Kultury w Tarnowie-Świerczkowie.

14 kwietnia 1972

Katedra tarnowska otrzymuje od papieża Pawła VI tytuł bazyliki mniejszej. Honorowane są nim kościoły wyróżniające się wartością zabytkową, liturgiczną, pielgrzymkową i duszpasterską.

11 czerwca 1972

Podczas Dni Tarnowa z wieży ratuszowej pierwszy raz zagrano *Hejnał tarnowski* skomponowany przez Stanisława Rzepeckiego. Przed budynkiem teatru odsłonięto popiersie jego patrona Ludwika Solskiego, kopię rzeźby wykonanej przez Xawerego Dunikowskiego.

11 lipca 1972

Otwarto most na Dunajcu między Tarnowem a Wierzchosławicami.

21 lipca 1972

Oddano klucze do mieszkań pierwszego tarnowskiego wieżowca, czyli 11-piętrowego bloku mieszkalnego wybudowanego przez Tarnowskie Przedsiębiorstwo Budownictwa

Ogólnego dla Pracowniczej Spółdzielni Mieszkaniowej Zakładów Azotowych przy ul. T. Kościuszki 4. Zaprojektował go Stanisław Spyt z Miastoprojektu Kraków. Wieżowiec od początku budził kontrowersje, ponieważ zakłócił historyczną zabudowę ul. Krakowskiej. Miał być pierwszym z wieżowców, które po wyburzeniu starych domów zamierzano zbudować przy tej ulicy.

2 września 1972

Oddano do użytku otwarte kąpielisko z wieżą do skoków w Tarnowie-Świerczkowie (dzisiaj Tarnów-Mościce).

17 listopada 1972

Otwarcie przebudowanego gmachu Państwowego Teatru im. Ludwika Solskiego. Budynek otrzymał przestronne foyer, małą scenę na 70 miejsc i zmodernizowaną salę widowiskową na 400 miejsc. Nowa elewacja z pomieszczeniem foyer zaprojektowana przez Zygmunta Honkisza, Czesława Mizerę i Otto Schiera przesłoniła budynek dawnego TG Sokół.

1972

Ukończono realizację osiedla XXV-lecia PRL położonego między ulicami Lwowską a Słoneczną. W skład osiedla w rejonie ulic Garbarskiej, Skowronków i Lwowskiej wchodzi 8 bloków V-kondygnacyjnych i 6 bloków XI-kondygnacyjnych i łącznej liczbie 3348 izb i 1206 mieszkań. Niższe budynki powstały w technologii BSK, wyższe po raz pierwszy w Tarnowie w technologii OWT-70, czyli tzw. wielkiej płyty produkowanej w Poligonowej Wytwórni Wielkiej Płyty Tarnowskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego na Piaskówce. Przez pierwsze lata dla mieszkańców nowych osiedli dokuczliwy był brak punktów handlowo-usługowych w ich pobliżu.

Przy ul. Sadowej powstaje przedsiębiorstwo państwowe Chłodnia Tarnów – Zakłady Rolno-Przemysłowe „Igloopol". Obecnie Fritar SA. Przedsiębiorstwo Przemysłu Chłodniczego.

Po odrolnieniu gruntów rozpoczęto budowę osiedla domów jednorodzinnych w Koszycach.

Zasadniczą Szkołę Zawodową przekształcono w Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych im. Pawła Findera.

Oddano do użytku halę sportową przy I Liceum Ogólnokształcącym.

Młodzieżowy Dom Kultury przekształcono w Pałac Młodzieży. Był to piąty Pałac Młodzieży w Polsce, po Warszawie, Katowicach, Szczecinie i Łodzi oraz pierwszy w mieście powiatowym.

Z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej w 100 rocznicę urodzin Jana Szczepanika, przy ul. F. Chopina 11, odsłonięto tablicę pamiątkową według projektu Jana Winiarskiego.

1 stycznia 1973

Z połączenia istniejących od 1954 roku gromad: Tarnowiec (Łękawka, Nowodworze, Poręba Radlna, Radlna, Tarnowiec, Zawada), Wola Rzędzińska (Jodłówka-Wałki, Wola Rzędzińska) i Zgłobice (Błonie, Koszyce Małe, Koszyce Wielkie, Zgłobice, Zbylitowska Góra) utworzono gminę Tarnów. Urząd gminy umieszczono w Tarnowie, w kamienicy przy ul. Krakowskiej 19. Pierwszym naczelnikiem zostaje Antoni Hajdo. W budynku mieści się też Bank Rolny (od 1975 roku Bank Gospodarki Żywnościowej).

1 lipca 1973

Otwarto nowy dworzec autobusowy PKS zaprojektowany przez Zbigniewa S. Bielaka i Aleksandra Papeża.

Wylewy Wątoku, Białej i Dunajca.

1973

Rozbudowany zostaje stadion Unii Tarnów z torem żużlowym, nad którym postawiono cztery wieże oświetleniowe.

Otwarto pływalnię przy ulicy prowadzącej do parku na Górze św. Marcina (od 1986 roku al. Tarnowskich) należącą do Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji.

Piłkarki ręczne z Pałacu Młodzieży (MKS MDK) trenowane przez Zbigniewa Barnasia wywalczyły po raz pierwszy awans do ekstraklasy, po raz pierwszy także w historii tej dyscypliny w Polsce jako drużyna złożona z uczennic.

Z inicjatywy Zenona Musiała, przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej, rozpoczęto akcję likwidowania na terenie miasta obiektów, które z przyczyn ekonomicznych, technicznych i estetycznych nie nadawały się do remontu. Celem akcji było także przygotowania terenów pod realizację głównych arterii komunikacyjnych. Najwięcej wyburzeń dokonano przy ulicach Krakowskiej i Kościuszki.

10 czerwca 1974

Otwarto Dom Handlowy „Sezam" w Tarnowie-Świerczkowie (dzisiaj Tarnów-Mościce) zaprojektowany w Wojewódzkim Biurze Projektów.

Czerwiec 1974

Przy okazji relacji z meczu barażowego do II ligi piłki nożnej pojawia się jedna najwcześniejszych wzmianek prasowych o zorganizowanej grupie kibiców Unii Tarnów. Pierwszy oficjalny klub kibica Unii Tarnów organizuje Stefan Kowal, zastępca dyrektora do spraw pedagogicznych Technikum Chemicznego w Tarnowie-Świerczkowie, nazywany przez uczniów i nauczycieli „królem kibiców".

6 stycznia 1975

Umiera Antoni Reising, urodzony 13 czerwca 1905 roku we Lwowie artysta malarz, scenograf, organizator życia plastycznego w mieście.

2 lutego 1975

Sakrę biskupią w katedrze tarnowskiej przyjmuje nowy biskup pomocniczy Władysław Bobowski.

Maj 1975

Sekcja Krytyki i Informacji Plastycznej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich w Krakowie honoruje swoją nagrodą tarnowianina Jana Głuszaka, twórcę wizjonerskich rysunków architektonicznych, poetę, filozofa amatora. Jesienią tego samego roku Głuszak ps. Dagarama, jako uczestnik Międzynarodowej Wystawy Architektury Intencjonalnej „Terra-1", prezentuje swoje prace we Wrocławiu. Mały dom Głuszaka za wiaduktem kolejowym, przy ulicy Lwowskiej, jest w tym czasie miejscem spotkań tarnowskich intelektualistów i powstawania nowych idei artystycznych. Jan Głuszak zmarł 13 listopada 2000 roku w Dębicy. Jednym z pomysłów Głuszaka było nakrycie Starego Miasta w Tarnowie unoszącym się nad nim dyskiem-sterowcem.

1 czerwca 1975

W ramach reformy administracyjnej zlikwidowano powiat tarnowski w województwie krakowskim i utworzono województwo tarnowskie. Stolica nowego województwa liczy w tym czasie 97 805 mieszkańców z czego 34 tys. jest zatrudnionych w przemyśle. Pierwszym wojewodą tarnowskim zostaje Jan Sokołowski, wicewojewodą Zenon Musiał (poprzednio przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej). Jerzy Szmyd obejmuje funkcję pierwszego po 25-letniej przerwie prezydenta Tarnowa. Wiceprezydentem zostaje Tadeusz Sękowski. I sekretarzem Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Tarnowie mianowano Stanisława Gębalę, a Komitetu Miejskiego –Zygmunta Hudeczka.

Tarnów nie był przygotowany na awans na stolicę województwa. Brakowało odpowiednich budynków urzędowych. Na siedzibę Wojewódzkiej Rady Narodowej wydzierżawiono część pomieszczeń w Domu Chemika. Wojewoda i wicewojewodowie urzędowali w biurowcu przy ul. G. Narutowicza, wydzierżawionym od Karpackich Zakładów Gazownictwa (obecnie siedziba starostwa powiatowego). W nim mieściła się również część wydziałów. Z powodu oddania urzędnikom wojewódzkim wielu mieszkań w Tarnowie pokrzywdzona została część rodzin oczekujących na nie od długiego czasu w kolejce.

14 czerwca 1975

W 35. rocznicę pierwszego transportu do KL Auschwitz na placu przed dawną Łaźnią Izraelicką odsłonięto pomnik autorstwa Otto Schiera.

Czerwiec 1975

Staraniem Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej wydano album fotograficzny pt. *Tarnów* zawierający czarnobiałe zdjęcia, m.in. wybitnego fotografa Henryka Hermanowicza.

Przed zakładowym domem kultury w Świerczkowie (dzisiaj Mościcach) postawiono rzeźbę Józefa Adamczyka „Taniec", zaś przed blokami przy ul. Lwowskiej rzeźbę „Zabawa" autorstwa Adama Rusinka. Były to pierwsze z sześciu rzeźb członków sekcji rzeźby Okręgowego Związku Artystów Plastyków w Krakowie, ustawionych w tym czasie w Tarnowie.

17 lipca 1975

Powiatową Poradnię Kulturalno-Oświatową przekształcono w Wojewódzki Ośrodek Kultury. Wojewoda tarnowski powołuje też do życia Wojewódzką Bibliotekę Publiczną powstałą z połączenia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego i Powiatowej Biblioteki Publicznej.

30 września 1975

Na cmentarzu komunalnym w Tarnowie-Świerczkowie (obecnie Tarnów-Mościce) odsłonięto Pomnik – Mauzoleum ku czci żołnierzy Szarych Szeregów, wzniesiony w czynie społecznym według projektu Jacka Sumary.

20 grudnia 1975

Jerzy Ożegalski powołany zostaje na kierownika nowo powstałego tarnowskiego oddziału krakowskiego przedsiębiorstwa Zespół Efektywnych Technik Obliczeniowych ZETO. W tarnowskim ośrodku zainstalowano dwa polskie komputery Mera 304 pracujące w systemie 8-bitowym.

Grudzień 1975

Oddano do użytku hotel Tarnovia ze 195 miejscami noclegowymi, zbudowany według projektu A. Kowalewskiego. Obiekt należy do Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Turystycznego „Pogórze". Na parterze budynku ulokowano zakład fryzjerski Wojewódzkiej Usługowej Spółdzielni Pracy w Tarnowie.

1975

Ukończono realizację osiedla Słoneczne (na wschód od ul. Jasnej i na południe od ul. Lwowskiej). Na osiedlu tym wybudowano 11 bloków V-kondygnacyjnych i 7 bloków XI-kondygnacyjnych, w tym słynny dziewięcioklatkowy „Mrówkowiec" przy Lwowskiej 59 – największy w tym czasie budynek mieszkalny na terenie miasta (proj. Roman Bezeg). Osiedle to zostało zrealizowane technologią BSK i OWT.

Z inicjatywy dyrektora Jana Winiarskiego w Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych utworzono Państwowe Zawodowe Studium Plastyczne o specjalności: konserwacja wyrobów artystycznych i dzieł sztuki w specjalizacjach: konserwacja mebla artystycznego i konserwacja architektury i rzeźby architektonicznej. Była to jedyna szkoła w Polsce o takiej specjalizacji.

Do lubelskiego zespołu rockowego Budka Suflera dołącza urodzony w Tarnowie (26 maja 1955 r.) perkusista Tomasz Zeliszewski. Uczestniczy w nagraniu pierwszej płyty zespołu *Cień wielkiej góry*, jednej z najważniejszych w historii polskiego rocka.

2 lutego 1976

Ukazuje się pierwszy numer dwutygodnika „Metalowiec Tarnowski", organ samorządu robotniczego Zakładów Mechanicznych Ponar Tarnów.

10 lutego 1976

Na mocy uchwały Rady Miejskiej powołano Miejską Straż Porządkową, potocznie zwaną strażą prezydencką (podlega wiceprezydentowi Tadeuszowi Sękowskiemu). Funkcjonariusze zajmowali się przede wszystkim utrzymaniem porządku i czystości w mieście. Formacja o podobnym charakterze istniała w tym czasie tylko w Krakowie.

Luty 1976

Przed Fabryką Silników Elektrycznych „Tamel" ustawiono pomnik bogini zwycięstwa Nike wypuszczającej gołębie pokoju, autorstwa Bogdany i Anatola Drwalów.

16 maja 1976

Na pl. Katedralnym odbywają się ogólnopolskie uroczystości po beatyfikacji Marii Teresy Ledóchowskiej. Uczestniczy w nich Episkopat Polski z prymasem kardynałem Stefanem Wyszyńskim na czele oraz biskupi z Europy, Afryki i Ameryki. Mszy św. przewodniczy biskup krakowski kardynał Karol Wojtyła.

Lipiec 1976

Komitet Wojewódzki PZPR nakazuje zwolnić z pracy w Zakładach Azotowych inżyniera Kazimierza Kuligę, kierownika jednego z wydziałów, za poglądy wygłoszone przez niego na zebraniu załogi w sprawie „czerwca 1976" i polityki cenowej rządu. Dyrektor Stanisław Opałko zmienia tę decyzję na przesunięcie na inne, niekierownicze stanowisko pracy. Do sprawy Kuligi zakładowa NSZZ Solidarność powróci w 1980 roku.

1 września 1976

Powstaje Zespół Szkół Zawodowych im. Manifestu PKWN (obecnie Zespół Szkół Techniczno-Zawodowych przy ul. J. Piłsudskiego 19). W skład zespołu wchodziły: Zasadnicza

Szkoła Dokształcająca, Technikum Mechaniczne dla pracujących, Technikum Ceramiczne, Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla Pracujących (zawód: produkcja szkła i wyrobów szklanych).

9 września 1976

Działalność reaktywuje Tarnowskie Towarzystwo Muzyczne. Siedziba TTM mieści się początkowo przy ul. Wałowej 10, a od 1984 roku Towarzystwo dysponuje lokalem w Rynku 14. Koncerty muzyki klasycznej organizowane przez nie odbywały się regularnie w Sali Lustrzanej, ratuszu, katedrze, ale także na zamku w Dębnie i w muzeum w Bochni.

23 listopada 1976

Po czterech latach budowy oddano do użytku dwupoziomowy, całkowicie przeszklony modernistyczny budynek dworca kolejowego Tarnów Zachodni. Ten jeden z najciekawszych dworców kolejowych w Polsce zaprojektował Stanisław Wilkosz z Biura Projektów Kolejowych w Krakowie, wnętrza Janusz Trzebiatowski i Maria Banaś.

Listopad 1976

Dyrekcja rozbudowy miast i osiedli zorganizowała wystawę pt. *Województwo tarnowskie dzisiaj i jutro*, ukazującą możliwy rozwój Tarnowa do 1990 roku. Zaprezentowano m.in. makietę przyszłego szpitala wojewódzkiego z 21 obiektami. Zgodnie z planem autostrada do węzła w Wierzchosławicach miała dojść w 1982 roku. Miała ona biec na północ od miasta, po stronie południowej zaplanowano obwodnicę. Naprzeciw dworca kolejowego po drugiej stronie torów zaplanowano budowę dworca PKS dla autobusów przelotowych i przystanek linii tramwajowej łączącej oba dworce bezpośrednio z Zakładami Azotowymi. Komunikację tramwajową miała także otrzymać ul. Słoneczna. Myślano też o przebudowie linii kolejowej na czterotorową z szybkim podmiejskim pociągiem dla Tarnowa. W pobliżu dworca PKP proponowano zbudowanie kompleksu obiektów administracyjnych (urząd wojewódzki, gmach KW PZPR) i handlowo-usługowych. Centrum Tarnowa z wielkimi osiedlami Jasna I i Jasna II miało przesunąć się w kierunku dwujezdniowej ul. Słonecznej, ukończonej w 1982 roku.

13 grudnia 1976

Umiera ks. infułat Jan Bochenek, przez 40 lat proboszcz tarnowskiej katedry. 16 grudnia pochowano go na Cmentarzu Starym. Obrzędom pogrzebowym przewodniczył biskup Jerzy Ablewicz. Uczestniczył w nich m.in. kardynał Karol Wojtyła.

Grudzień 1976

W Urzędzie Stanu Cywilnego z udziałem władz miasta i partii odbywa się uroczystość nadania imienia 100-tysięcznemu obywatelowi Tarnowa. Był nim Łukasz Zieliński, syn Ewy i Jerzego Zielińskich.

1976

Powołano do życia Dział Archeologii Muzeum Okręgowego w Tarnowie.

Utworzono w Tarnowie Punkt Konsultacyjny krakowskiej Akademii Ekonomicznej. Po trzech latach studiów można było uzyskać tytuł dyplomowanego ekonomisty, a po półtorarocznych studiach uzupełniających w Krakowie dyplom magistra ekonomii.

Powstaje tarnowskie Biuro Wystaw Artystycznych (obecnie BWA Galeria Miejska Tarnów) kierowane przez Krystynę Baniowską-Stąsiek.

Lipiec 1977

Oddano do użytku pierwszy blok osiedla Jasna I przy ul. Bitwy pod Studziankami 1.

1977

Zakończono realizację osiedli Parkowa i Gumniska, zaprojektowanych przez Miejski Zespół Urbanistyczny.

Ukończono trwającą 10 lat budowę domu przy ul. F. Chopina 16, należącego do Stanisława Książka, pierwszego tarnowskiego radiologa. Zaprojektował go architekt Wojciech Pietrzyk, twórca kościoła Arka Pana w Nowej Hucie. Dom stanowi jeden z najciekawszych przykładów architektury mieszkalnej w Polsce połowy lat 70. XX wieku.

Dyrektor Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Tarnowie kupuje w krakowskiej „Desie" pierwszy fragment panoramy siedmiogrodzkiej Jana Styki dla tarnowskiego muzeum. Przedstawia ona bitwę pod Wielkim Sybinem 11 marca 1849 roku, zakończoną zwycięstwem armii siedmiogrodzkiej pod dowództwem generała Józefa Bema nad wojskami austriackimi i rosyjskimi. Kiedy nie wypłacono całości honorarium, autor dzieła pociął je na 60 części, które sprzedano. Muzeum Okręgowe w Tarnowie z inicjatywy jego ówczesnej dyrektor Pauliny Chrzanowskiej, będącej również członkiem Tarnowskiego Towarzystwa Przyjaciół Węgier, podjęło się odszukania oraz ewentualnego pozyskania do zbiorów jak największej ilości wycinków dzieła Styki. Przez wiele lat dzieło to kontynuowała Alicja Majcher-Węgrzynek, pracownik muzeum.

W ramach Przedsiębiorstwa Państwowego Pracownie Konserwacji Zabytków powołano do istnienia Pracownię Archeologiczno-Konserwatorską w Tarnowie (kierownik Eligiusz Dworaczyński). Głównym jego zadaniem jest zbadanie terenu województwa tarnowskiego i sporządzenie wykazu stanowisk archeologicznych.

Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej posadziło w Tarnowie 31,5 tysiąca drzew oraz kilkadziesiąt tysięcy krzewów. Szybko rosnące akacje posadzono także bez zgody konserwatora na ruinach zamku. Sadzonki były po kryjomu usuwane przez miłośników zabytku.

Z powodu protestów części mieszkańców władze miasta rezygnują z planowanej likwidacji cmentarza wojennego nr 200 w Tarnowie-Chyszowie.

Rozpoczęły się prace ziemne przy budowie nowego szpitala.

W Teatrze im. Ludwika Solskiego występuje Kabaret pod Egidą. Podczas występów Jan Pietrzak wykonuje powstałą rok wcześniej pieśń *Żeby Polska była Polską* (słowa: Jan Pietrzak, muzyka: Włodzimierz Korcz).

W Tarnowie kręcone są zdjęcia do węgierskiego filmu pt. *Osiemdziesięciu huzarów* w reżyserii Sándora Sáry, opowiadający historię z 1848 roku.

1 stycznia 1978

W Polsce wprowadzono możliwość wyjazdów do europejskich krajów socjalistycznych (z wyjątkiem Jugosławii) tylko na podstawie wpisu do dowodu osobistego. W Tarnowie paszport na wyjazd do pozostałych krajów wydawał (albo nie) Wydział Paszportów Komendy Wojewódzkiej MO przy ul. W. Bandrowskiego, przed którym codziennie ustawiały się długie kolejki. Czas oczekiwania na paszport wynosił średnio 30-40 dni. Do dwóch tygodni po powrocie należało zwrócić go władzy.

Styczeń 1978

Na ulice miasta wyjeżdżają po raz pierwszy Jelcze Berliety należące do Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego.

Marzec 1978

Oddano do użytku nowe skrzydło Szkoły Podstawowej nr 1 im. Klementyny Hoffmanowej przy ul. W. Reymonta 30.

27 kwietnia 1978

Z „gospodarską wizytą" przybywa do Tarnowa po raz drugi I sekretarz Komitetu Centralnego PZPR Edward Gierek.

Czerwiec 1978

Ukazuje się pierwszy numer tygodnika TeMI (Tarnowski Magazyn Ilustrowany), wydawanego z inspiracji KW PZPR. Redaktorem naczelnym zostaje Stanisław Ciepły.

W lokalu przy ul. Wałowej 2 otwarto pierwszą tarnowską pizzerię należącą do Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców „Społem".

9 sierpnia 1978

W Tarnowie koncertuje angielska grupa rockowa Slade, jeden z najbardziej popularnych zespołów tego typu na świecie.

12 sierpnia 1978

W tarnowskim więzieniu wykonano ostatnią karę śmierci. Był to trzydziestolatek, który zamordował samotną staruszkę.

10 września 1978

Przejeżdżający przez Tarnów arcybiskup krakowski kardynał Karol Wojtyła zatrzymuje się na pl. Katedralnym, gdzie właśnie trwają diecezjalne uroczystości kończące wielki jubileusz 900-lecia śmierci św. Stanisława Biskupa i Męczennika i z polowego ołtarza ustawionego wzdłuż nawy południowej katedry wygłasza krótkie przemówienie. Była to ostatnia wizyta w Tarnowie Karola Wojtyły jako arcybiskupa krakowskiego.

Wrzesień 1978

Miejska Rada Narodowa powołuje do życia Tarnowskie Centrum Kultury.

Grudzień 1978

Tarnowskie Towarzystwo Przyjaciół Węgier otwiera klub w swojej nowej siedzibie przy ul. L. Waryńskiego 10.

1978

Oddano do użytku pawilon szpitalny na 100 miejsc i rozpoczęto budowę drugiego na 130 miejsc.

Przy klubie Zachęta Edward Wnęk, bandżysta, zakłada zespół Ragtime Kapela. W latach 80. zespół obok ragtime'u zaczął grać dixieland. W późniejszym czasie zespół zmienił nazwę na Leliwa Jazz Band.

Styczeń i luty 1979

Z powodu „zimy stulecia" i ograniczeń w dostawach energii elektrycznej oraz gazu ziemnego zmniejszono znacznie produkcję w Zakładach Azotowych. Zasypane szlaki komunikacyjne uniemożliwiały dostarczanie węgla do miejskich elektrociepłowni. Szkoły zawiesiły zajęcia.

20 kwietnia 1979

Przy kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa klasztoru ss. Urszulanek biskup Jerzy Ablewicz eryguje parafię pw. św. Maksymilana Kolbego.

25 kwietnia 1979

W kamienicy przy ul. Krakowskiej 4 pod patronatem KW ZSMP powstaje klub „Tarnowska Piwnica" (wcześniej mieścił się tam klub ZMS Syrena), zorganizowany i kierowany przez Józefa Hrabczaka, gdzie urządzano galerie, wieczory autorskie, turnieje poetyckie i koncerty. Występowali tam m.in. Hanna Banaszak, Leszek Długosz, Jacek Fedorowicz, Trio Barokowe, String Connection.

28 kwietnia 1979

Na torze żużlowym w Tarnowie podczas treningu nieszczęśliwie upada i umiera (6 maja) w wyniku doznanych obrażeń wychowanek Unii 24-letni Ryszard Chrupek.

Wiosna 1979

Na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Tarnowie wznowiono badania archeologiczne na ruinach zamku tarnowskiego (wzgórze zachodnie – przygródek). Badania realizowała Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska oddział w Tarnowie pod kierunkiem Eligiusza Dworaczyńskiego. Po zakończeniu badań planowano zabezpieczenie całego terenu zamczyska i uczytelnienie zarysu murów obronnych, czego ze względów finansowych nie udało się zrealizować.

9 czerwca 1979

Liczni tarnowianie uczestniczą w Mszy św. odprawionej przez papieża Jana Pawła II na krakowskich Błoniach podczas jego pierwszej podróży apostolskiej do Polski. Podobnie było podczas następnych papieskich pielgrzymek.

Sierpień 1979

Pod Kartą Praw Robotniczych Komitetu Samoobrony Społecznej KOR, opublikowaną w drugim obiegu w sierpniu 1979 roku, znajdują się podpisy dwóch mieszkańców Tarnowa. Jednym z nich był Wacław Mojek, artysta plastyk (ur. 7 listopada 1958 r. w Tarnowie, zm. 26 listopada 2007 r. w Tarnowie i pochowany na cmentarzu w Mościcach), który w październiku 1979 roku utworzył niezależne czasopismo „Wiadomości Tarnowskie". Mojek znalazł się na liście aresztowanych działaczy opozycyjnych, do których zwolnienia zobowiązał się rząd PRL w Porozumieniach Sierpniowych w 1980 roku.

1 września 1979

Decyzją Ministra Kultury i Sztuki powołano w Tarnowie Państwową Ogólnokształcącą Szkołę Muzyczną.

24 września 1979

Oddano do użytku budynek Szkoły Podstawowej nr 5 im. Tadeusza Kościuszki przy ul. Skowronków, utworzonej dla osiedla Słonecznego. Budynek krytykowano powszechnie za ciasnotę, partackie wykonanie i brak sali gimnastycznej.

5 października 1979

W odrestaurowanej klasycystycznej kamienicy Rynek 9 otwarto Klub Międzynarodowej Prasy i Książki, popularny „Empik". W klubie organizowano naukę języków obcych, wystawy, spotkania z naukowcami, dziennikarzami, artystami, prowadzono sprzedaż zagranicznych czasopism i książek. Ostatecznie zlikwidowano go w 1996 roku.

26 listopada 1979

Wojewódzka Rada Narodowa w Tarnowie zatwierdza nowy perspektywiczny plan rozwoju miasta opracowany pod kierownictwem Janiny Szałapakowej w Biurze Planowania Przestrzennego Krakowa. Zgodnie z nim liczba mieszkańców miasta miała wzrosnąć do 130 tys. i dlatego zaproponowano włączenie do Tarnowa Woli Rzędzińskiej, Koszyc Wielkich, Zbylitowskiej Góry, Kępy Bogumiłowickiej i Białej. W proponowanych granicach Tarnów miał liczyć ponad 100 tys. hektarów. W planie perspektywicznym do 1995 roku wskazano tereny możliwe do zabudowy, kiedy Tarnów miał osiągnąć 220 tys. mieszkańców. Do tego czasu Tarnów miał się rozwijać w kierunkach północnym i wschodnim (osiedla Jasna II, III i IV). Powstające tam dzielnice miały być połączone z zakładami pracy w zachodniej części miasta linią tramwajową lub trolejbusową. W rejonie dworca PKP miało powstać centrum obsługowe województwa, na terenach zamkniętych ulicami E. Goldhammera, J. Poniatowskiego, A. Mickiewicza i Nowodąbrowską planowano utworzyć centrum obsługi miasta z nowym ratuszem, miejskim domem kultury, miejską biblioteką, kinem, teatrem, filharmonią oraz pawilonami handlowo-usługowymi.

1979

Uruchomiono Grupową Oczyszczalnię Ścieków w Zakładach Azotowych, tzw. gośkę (dzisiaj Tarnowska Grupowa Oczyszczalnia Ścieków sp. z o.o.) przyjmującą ścieki z fabryki. W założeniu będzie miała służyć całemu miastu.

Po czterech latach budowy oddano do użytku „Coctail-Bar" przy ul. S. Staszica, należący do Wojewódzkiej Spółdzielni Mleczarskiej. Można było w nim wypić świeży sok owocowy, zjeść lody lub popularny krem sułtański.

Położono kamień węgielny pod gmach Komitetu Wojewódzkiego PZPR przy ul. 1 Maja (dzisiaj al. Solidarności). Budowę wstrzymano 9 października 1980 roku.

Luty 1980

Osiedle Jasna. Na konstrukcji o wysokości 37 m osadzono zbiornik wieżowy o pojemności 3 tys. metrów sześciennych wody, popularną „banię", zaprojektowaną w Politechnice Warszawskiej. Dzięki zbiornikowi zlikwidowano problem zaopatrzenia w wodę najwyższych pięter okolicznych bloków.

7-10 czerwca 1980

W ramach Dni Tarnowa świętowano 650 rocznicę lokacji miasta. Odbyły się m.in. widowiska historyczne z pokazem walk rycerskich, koncerty zespołu Maanam, Laboratorium,

Wolna Grupa Bukowina, program rozrywkowy „Spotkanie z balladą", Międzynarodowy Turniej Szermierczy o „Szablę 650-lecia miasta Tarnowa". Rada Państwa nadała Tarnowowi z okazji 650-lecia Order Sztandaru Pracy I Klasy.

Uruchomiono naprawiony zegar na wieży ratuszowej. Po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat uderzyły jego dzwony. Zegar naprawił pracownik Muzeum Okręgowego Piotr Jamrozik, a nowe dzwony odlano bezpłatnie w słynnej odlewni Jana Felczyńskiego w Przemyślu.

15 czerwca 1980

Pierwsze walne zebranie Koła Łowieckiego „Bażant" w Tarnowie. Przewodniczącym zostaje Mieczysław Korczak. Koło postanawia zająć się m.in. wolierową hodowlą bażantów.

1 lipca 1980

W proteście wobec podwyżki tzw. cen komercyjnych niektórych gatunków wędlin i mięs, obejmujących także przetwory mięsne w stołówkach pracowniczych, na kilka godzin pracę przerywa załoga Fabryki Obrabiarek Specjalizowanych „Ponar" w Tarnowie (dzisiaj Zakłady Mechaniczne). „Ponar" jest jednym z czterech zakładów przemysłowych w Polsce, których akcja protestacyjna w tym dniu zapoczątkowuje wielki ruch społeczny „Solidarności".

4 lipca 1980

Kilkugodzinny strajk w Tarnowskim Przedsiębiorstwie Budownictwa Ogólnego.

25 lipca 1980

Pracy nie podejmują robotnicy Zakładów Azotowych.

30 lipca 1980

Kilkugodzinny strajk kierowców bazy Zakładu Transportu Samochodowego Zakładów Azotowych. Zorganizowali go Stefan Sakłak i Jan Dworak. Pierwszy z nich wrócił dwa dni wcześniej z ogarniętego protestami robotniczymi Lublina. Postulaty strajkujących dotyczyły niskich płac, niesprawiedliwości przy premiowaniu i rozdawaniu talonów i złych warunków pracy. „Tarnowskie Azoty" tak opisywały sytuację polityczną panującą w województwie tarnowskim przed protestem:

Władze wojewódzkie zaczęły osiągać szczyty arogancji i nieudolności: talony, własny system zaopatrywania wybrańców, lekceważenie potrzeb społecznych przy równoczesnym pompatycznym celebrowaniu oficjalnych uroczystości i szafowaniu pieniędzy na zbędne wydatki jak budowa nowego gmachu KW PZPR. Robotnicy województwa tarnowskiego mieli też i mają jedne z najniższych w kraju zarobków.

2 sierpnia 1980

Strajkuje wydział półspalania w Zakładach Azotowych w Tarnowie. Pracownicy żądają podwyżki płac o 10 proc., nowych ubrań roboczych, poprawy zaopatrzenia bufetów i sklepów w mięso, trzytygodniowych urlopów profilaktycznych, przysługujących pracującym w warunkach szkodliwych dla zdrowia oraz poprawy funkcjonowania komunikacji miejskiej. Po zapowiedzi przyjazdu I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR i wojewody strajk zostaje zawieszony.

17 sierpnia 1980

Dwóch pracowników Zakładów Azotowych ulega śmiertelnemu wypadkowi w pracy.

31 sierpnia 1980

W Fabryce Silników Elektrycznych „Tamel" Ryszard Strach i Henryk Górecki powołują pierwszy Komitet Założycielski Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych w Tarnowie.

4 września 1980

Strajkuje Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne (do 8 września) oraz lokomotywownia. Sklepy Pewex wstrzymują sprzedaż towarów deficytowych produkcji krajowej.

17 września 1980

W Fabryce Obrabiarek Specjalizowanych „Ponar" powstaje Komitet Założycielski Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych na czele z Karolem Krasnodębskim. Zapisuje się do niego ponad 90 proc. z blisko sześciotysięcznej załogi, łącznie z dyrektorem.

18 września 1980

Powołano Komitet Organizacyjny NSZZ w Zakładach Azotowych w Tarnowie, który 22 września został poszerzony i przekształcony w Komitet Założycielski NSZZ. Na czele Komitetu staje prezydium w składzie: Antoni Bahr, Józef Boryczko, Jan Druciak, Antoni Lis, Andrzej Sikora, Władysław Stachura, Mieczysław Tutaj i Kazimierz Zarański. 26 września NSZZ Zakładów Azotowych przystępuje do Solidarności. Akces do związku zgłasza 70-80 proc. załogi. Wśród postulatów załogi jest wprowadzenie „karty chemika", wolnych sobót i poprawa warunków pracy, a także wyjaśnienie sprawy wykupienia w latach 1972-78 przez 84 osoby (w większości na wysokich stanowiskach) domów jednorodzinnych od Zakładów Azotowych z umorzeniami ich spłaty sięgającymi od 15 do 55 proc. i wyremontowanymi na koszt przedsiębiorstwa.

Wrzesień 1980

Powstaje Młodzieżowa Agencja Kulturalna przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej, prowadząca opiekę nad młodymi twórcami.

7 października 1980

21 zakładów z terenu Tarnowa podejmuje decyzję o zawiązaniu Tarnowskiej Komisji Koordynacyjnej, która zajęła się organizowaniem współpracy w tworzeniu NSZZ Solidarność w zakładach pracy miasta i województwa. Przewodniczącym zarządu zostaje Andrzej Nowicki z Zakładów Azotowych. W listopadzie w TKK było już 78 komitetów założycielskich zrzeszających około 60 tys. członków.

19 października 1980

Wiec na stadionie Unii Tarnów, podczas którego 11 tys. mieszkańców Tarnowa spotkało się z delegacją gdańskiego Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego „Solidarność" na czele z przewodniczącym Lechem Wałęsą. W spotkaniu udział wzięli także: Andrzej Gwiazda, Anna Walentynowicz, Marian Jurczyk, Alina Pieńkowska, Stefan Lewandowski, Bożena Rybicka, Ryszard Kalinowski, Tadeusz Mazowiecki oraz Kazimierz Świtoń. Przed wiecem delegacja złożyła kwiaty pod Grobem Nieznanego Żołnierza w Tarnowie.

Październik 1980

Zakończono trwającą od trzech lat restaurację neogotyckiego pałacyku przy ul. Gumniskiej 30. Przeniesiono do niego Urząd Stanu Cywilnego, który wcześniej mieścił się przy ul. Nowej 3.

Jesień 1980

W Pałacu Młodzieży instruktor teatralny Tomasz Żak tworzy Grupę Teatralną „Nie Teraz" (od roku 1981 działającą już jako Teatr Nie Teraz). Pierwszą premierą był spektakl poetycki oparty na poezji Jana Lechonia pt. *Pasja według św. Jana*. Teatr wpisuje się w nurt teatru politycznego. Ze względu na szykany ze strony SB działalność zespołu, jak i pokazy jego spektakli odbywały się w oratorium Księży Filipinów.

2 grudnia 1980

Licząca 33 osoby grupa założycielska powołuje Klub Inteligencji Katolickiej. W skład zarządu klubu wchodzą: Zięba Antoni – prezes, Wiesław Budzik, Roman Hałaciński, Elżbieta Klepacka, Renata Łabędź, Barbara Paluch i Zygmunt Szczepański. 4 lutego 1981 roku wojewoda tarnowski zezwolił na wpisanie KIK do rejestru stowarzyszeń.

20 grudnia 1980

Z funkcji wojewódzkiego konserwatora zabytków odwołany zostaje Andrzej Krupiński. Wielokrotnie narażał się on władzom terenowym gmin broniąc obiektów zabytkowych przed rozbiórką lub niewłaściwą przebudową. W Tarnowie w 1979 roku wstrzymał budowę szaletu miejskiego w miejscu, gdzie odnaleziono fundamenty kościoła św. Anny z XVII wieku. W obronie Krupińskiego stanął tarnowski Międzyzakładowy Komitet Założycielski NSZZ Solidarność i Stowarzyszenie Architektów Polskich. Mimo to wojewoda tarnowski podtrzymał swoją decyzję.

31 grudnia 1980

Miasto Tarnów liczy 105 516 mieszkańców, z tego 47,2 proc. stanowią mężczyźni, a 52,8 proc. kobiety.

1980

Konflikt w Spółdzielni Pracy Huta Szkła Laura między dyrektorem Janem Bednarczykiem a zarządem staje się głośny w Polsce dzięki reportażowi w Polskiej Kronice Filmowej. Dyrektor Jan Bednarczyk wprowadził prekursorskie w skali PRL zasady w zarządzaniu firmą (m.in. motywujące zasady płacowe i rynkowe zasady handlowe). Nowe zasady spotkały się ze sprzeciwem zarządu przyzwyczajonego do marnotrawstwa i braku troski o warunki pracy robotników. W obronie dyrektora stanęli działacze NSZZ Solidarność.

Wydano pracę Marii Żychowskiej *Harcerstwo w dziejach Tarnowa 1910-1980.*

W miejscu nieczynnego szaletu publicznego na pl. Rybnym wybudowano nieduży pawilon handlowy.

1 stycznia 1981

Około południa nad Tarnowem przechodzi gwałtowna burza śnieżna z zamiecią i błyskawicami.

17 stycznia 1981

W sali tarnowskiego teatru odbywa się pierwsze ogólnozakładowe walne zebranie NSZZ Solidarność Zakładów Azotowych. Przewodniczącym Komitetu Przedsiębiorstwa wybrano Andrzeja Sikorę.

30 stycznia 1981

W sali widowiskowej Domu Kultury Zakładów Azotowych ma miejsce wykład Adama Michnika pt. *Władza a społeczeństwo w powojennej historii Polski.*

Styczeń 1981

Otwarto księgarnię muzyczną przy ul. Wałowej 18.

4 lutego 1981

Oficjalnie rozpoczyna działalność Klub Inteligencji Katolickiej.

13-15 lutego 1981

W Sali Lustrzanej trzykrotnie koncertuje Krystian Zimerman, zwycięzca IX Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina.

3 marca 1981

W Tarnowie funkcjonariusze SB zabierają z domu Władysława Żabińskiego, przewodniczącego NSZZ Solidarność Rolników Indywidualnych i usiłują zmusić go do rezygnacji z udziału w Zjeździe Związku w Poznaniu w dniu 8 marca. Dzień później funkcjonariusze nachodzą w mieszkaniu Stanisława Pawlinę.

4 marca 1981

Władze partyjne decydują o przeznaczeniu wznoszonego budynku Komitetu Wojewódzkiego PZPR na potrzeby lecznictwa.

8-14 marca 1981

Biskup Jerzy Ablewicz wygłasza na zaproszenie papieża Jana Pawła II „rekolekcje watykańskie" i jako pierwszy z biskupów tarnowskich zostaje członkiem jednej z watykańskich kongregacji (Kongregacja do spraw Świętych i Błogosławionych). W tym samym roku biskup Jerzy Ablewicz reaktywował Instytut Wyższej Kultury Religijnej, który w 1985 roku afiliował do Instytutu Teologicznego w WSD. Dzięki umowie podpisanej z Papieską Akademią Teologiczną w Tarnowie osoby świeckie posiadające wykształcenie wyższe lub średnie mogły po kursie w IWKR i studiach uzupełniających uzyskać dyplom magistra teologii (uznawany przez państwo od 30 czerwca 1989 roku).

18 kwietnia 1981

Franciszek Kluz na łamach „Tarnowskich Azotów" proponuje powrót do przedwojennych nazw ulic Tarnowa i nazwy dzielnicy – Mościce. Liczne wnioski w sprawie zmiany ulic od komitetów osiedlowych napływają do Miejskiej Rady Narodowej. W sprawie przywrócenia nazwy „Mościce" zwróciła się oficjalnie do dyrekcji Komisja NSZZ Solidarność Zakładów Azotowych.

13 maja 1981

Po zamachu na Jana Pawła II odwołano wszystkie imprezy rozrywkowe, tysiące wiernych modli się w kościołach. Mszę św. o ocalenie życia papieża celebruje biskup Jerzy Ablewicz.

21 czerwca 1981

W hali widowiskowo-sportowej przy ul. Gumniskiej odbywa się II sesja Nadzwyczajnego Walnego Zjazdu Delegatów Regionu Małopolska NSZZ „Solidarność" pod przewodnictwem Tadeusza Syryjczyka. W uchwale delegaci domagają się od rządu przyspieszenia prac nad opracowaniem i wprowadzeniem reformy gospodarczej. Zażądano od rządu

lepszej organizacji dostaw żywności pochodzącej z darów z zagranicy. Oskarżano władze o liczne zaniedbania i tolerowanie sabotażu gospodarczego. Wyrażono również zaniepokojenie ze względu na ataki członków partii na „Solidarność" oraz protestowano wobec nieuwzględniania przez rząd opinii społeczeństwa i Związku przy podejmowaniu decyzji dotyczących ustaw o związkach zawodowych, o samorządzie i ustawie o cenzurze".

29 czerwca 1981

Na pl. Katedralnym ma miejsce uroczystość odsłonięcia pomnika Jana Pawła II autorstwa Bronisława Chromego. Z tej okazji odbywa się premiera widowiska poetyckiego pt. *Twarz Boga i twarze ludzi*, na które złożyły się wiersze Karola Wojtyły oraz pierwszy występ chłopięco-męskiego chóru bazyliki katedralnej „Pueri Cantores Tarnovienses". Chór powstał w marcu tego roku z inicjatywy biskupa Jerzego Ablewicza, zorganizował go i kierował nim ks. Andrzej Zając.

11-12 lipca 1981

W Tarnowie obraduje I Walne Zebranie Delegatów NSZZ „Solidarność" Regionu Małopolska. W WZD wzięło udział 935 spośród wybranych 1223 delegatów. Zebranie otworzył p.o. przewodniczący Małopolskiej „Solidarności" Mieczysław Gil. Ustalono istnienie jednego dużego regionu Małopolska z delegaturami w Tarnowie i Nowym Sączu. Najważniejszym punktem obrad były wybory do władz związku (pierwsze w pełni demokratyczne wybory od 1945 roku). Przewodniczącym Małopolskiej „Solidarności" zostaje wybrany Wacław Sikora z Tarnowa.

28 lipca 1981

„Nieznani" sprawcy pobili w Tarnowie w bramie domu Bożenę Budzik powracającą z posiedzenia Zarządu Regionu Małopolska w Krakowie.

7 sierpnia 1981

Z inicjatywy Zarządu Regionu Małopolska NSZZ „Solidarność" w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie odbywają się marsze głodowe stanowiące protest przeciwko polityce władz w kwestii wyżywienia narodu. W Tarnowie w marszu wzięło udział kilkanaście tysięcy ludzi, którzy przeszli spod Urzędu Miejskiego przy ul. Nowej do Urzędu Wojewódzkiego przy ul. G. Narutowicza. Manifestowano pod hasłami: „Program partii to głód", „Ponar, Tamel i Azoty tracą siły do roboty", „Mniej sąsiadom, więcej w kraju". Marsz zorganizowali m.in. Wacław Mojek, Teresa Pazdyka, Ryszard Strach i Ireneusz Kutrzuba.

Sierpień 1981

„Tarnowskie Azoty" informują, że plagą w mieście stały się włamania do placówek uspołecznionych, odnotowywanych po kilka każdej nocy. Łupem złodziei padają najczęściej artykuły żywnościowe, alkohol i papierosy. W gazecie czytamy:

Drastycznym przykładem niedostatków zaopatrzeniowych były ogonki przed kioskami Ruchu, pracownicy wyczekiwali papierosów według nowego systemu kartkowego [...]. Na niektórych instalacjach połowa obsługi zostawiła produkcję bez nadzoru, by stanąć przed kioskiem. Tylko dwa kioski obsługiwały wielotysięczną załogę i to w najważniejszym okresie dniówki.

Dyrekcja Wojewódzkiej Spółdzielni Spożywców „Społem" na wniosek Komisji Koordynacyjnej NSZZ Solidarność zakazuje sprzedaży alkoholu w restauracjach „Popularna" (dzisiaj ul. Katedralna 5) „Bar Myśliwski" (pl. Kazimierza Wielkiego 4) między godzinami 13 a 17, przede wszystkim, aby umożliwić klientom korzystanie z obiadów.

Dyrektor Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Handlu Wewnętrznego informuje prasę, że zaopatrzenie w mieście jest bardzo złe, w niektórych branżach tragiczne, a towarów w sklepach wystarcza na 2-3 godziny handlu, w sklepach dochodzi do bójek. Prezes Tarnowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej informuje, że najbliższej zimy z powodu braku węgla nie uda się osiągnąć 18 stopni ciepła w mieszkaniach, będą także przerwy w dostawach prądu.

5-10 września, 26 września – 7 października 1981

Na I Krajowym Zjeździe NSZZ „Solidarność" okręg tarnowski regionu Małopolska reprezentują Wacław Sikora, Andrzej Sikora, Mieczysław Tutaj, Romuald Wojtoń, Wojciech Magdoń, Paweł Korombel, Józef Doroz i Andrzej Nowicki.

6-8 października 1981

Zespół Perfect gra dwa koncerty z cyklu „Muzyka młodej generacji" w zakładowym Domu Kultury w Tarnowie-Świerczkowie. 7 i 8 października w Pałacu Młodzieży występuje Maciej Zembaty, urodzony w Tarnowie poeta, bard i satyryk.

21 października 1981

Zatrzymano i pobito Wojciecha Ziemirskiego, pracownika delegatury „Solidarności".

Październik 1981

Na budynku dawnego II Gimnazjum odsłonięto tablicę pamiątkową ku czci jej absolwenta majora Henryka Sucharskiego, dowódcy Westerplatte. Aktu odsłonięcia dokonała Anna Bugajska, jego siostra.

25 listopada 1981

Dwóch pracowników Zakładów Azotowych w Zakładzie Syntezy ulega śmiertelnemu wypadkowi w pracy.

Jesień 1981

Przy Diecezjalnym Duszpasterstwie Rodzin powstaje Poradnia Specjalistyczna i Telefon Zaufania „Arka". Dyżury w ośrodku bezpłatnie pełnią pedagodzy, psycholodzy, psychiatrzy i prawnicy.

12/13 grudnia 1981

Około pół godziny przed wprowadzeniem stanu wojennego w Tarnowie rozpoczynają się pierwsze aresztowania działaczy „Solidarności" mogących zakłócić „spokój społeczny". Aresztowanych, nieświadomych zarzucanych im czynów, przewieziono do Ośrodka Odosobnienia w Załężu koło Rzeszowa, gdzie zostali internowani. Byli to m.in.: Karol Krasnodębski, przewodniczący Delegatury NSZZ Solidarność w Tarnowie i przewodniczący Komisji FOS Ponar, Andrzej Sikora, przewodniczący Komisji Przedsiębiorstwa Zakładów Azotowych, Roman Wojtoń, przewodniczący Komisji NSZZ Solidarność Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego, Jerzy Barczyński, przewodniczący Komisji Zakładowej „Solidarności" WPHW „Świt" w Tarnowie. Aresztowania trwają jeszcze przez wiele dni. Internowany został m.in. zastępca redaktora naczelnego TeMI Adam Jurczak, członek PZPR (prowadził kampanię prasową na rzecz przekazania budowanej siedziby KW PZPR na rzecz służby zdrowia).

O północy wyłączono telefony, wprowadzono godzinę milicyjną od 22.00 do 6.00, zakazano wszelkiego rodzaju zgromadzeń (z wyjątkiem obrzędów i nabożeństw religijnych), rozpowszechniania wydawnictw, publikacji i informacji. Zakazano organizowania strajków i akcji protestacyjnych. Do poruszania się poza miejscami stałego zamieszkania niezbędne były specjalne przepustki, zamknięto granice państwowe, stacje benzynowe i lotniska. Nauka w szkołach zostaje przerwana do 3 stycznia 1982 roku. Pełnomocnikiem Komitetu Obrony Kraju na województwo tarnowskie w stanie wojennym jest pułkownik Adam Szegidewicz, oficer LWP. Odpowiadał on za realizację decyzji i zaleceń Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego.

Generał Wojciech Jaruzelski i propaganda komunistyczna wykorzystują w uzasadnianiu wprowadzenia stanu wojennego fałszywkę spreparowaną przez SB i „znalezioną" na biurku Karola Krasnodębskiego o treści „Wzywamy wszystkie ogniwa Solidarności w Polsce, aby przy najbliższej potyczce z komunistami niezwłocznie przystąpić do likwidacji, obojętnie jakimi środkami, wszystkich sędziów, prokuratorów, sekretarzy partii, funkcjonariuszy SB bez względu na płeć, łącznie z rodzinami". Jaruzelski powołuje się też na informacje od Stanisława Opałki, członka KC PZPR z Tarnowa o pojawieniu się w województwie tarnowskim bojówek w hełmach.

14/15 grudnia 1981

Trwa strajk okupacyjny w Fabryce Obrabiarek Specjalistycznych „Ponar". Strajkujący domagają się zwolnienia internowanych Karola Krasnodębskiego i Tadeusza Kurleja. Strajkowano również w Fabryce Silników Elektrycznych „Ema-Tamel" i Zakładach Azotowych. Sześciogodzinny strajk 14 grudnia ma miejsce także w Miejskim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej.

15 grudnia 1981

ZOMO wdziera się do budynku „Ponaru" w Tarnowie. Aresztowani zostają m.in. Ryszard Strach, przewodniczący Komisji Zakładowej „Solidarności" oraz Tadeusz Szmidt (zmarł kilka dni później na zawał serca). Strajk trwa jednak do 18 grudnia.

16 grudnia 1981

W katedrze biskup Piotr Bednarczyk święci sztandar NSZZ Solidarność Zakładów Mechanicznych „Ponar". We Mszy św. mimo rygorów stanu wojennego bierze udział ponad 2 tysiące osób. Po poświęceniu sztandar zostaje ukryty w mieszkaniu ks. Teodora Szarwarka. Podobnie ukryto sztandar „Solidarności" FSE „Tamel".

1 stycznia 1982

Internowanych w Rzeszowie-Załężu odwiedzają: biskup ordynariusz Jerzy Ablewicz, księża profesorowie Edward Łomnicki i Michał Bednarz, organizatorzy akcji „niesienia pomocy osobom pozbawionym wolności oraz ich rodzinom w Tarnowie", trzej inni księża oraz adwokat Janusz Bystrzonowski.

Styczeń 1982

W kamienicy przy pl. Katedralnym 1 powstaje „Ośrodek pomocy internowanym i uwięzionym oraz ich rodzinom", który działał do roku 1989. W kościele Misjonarzy działa duszpasterstwo nauczycieli, organizujące pomoc w postaci m.in. paczek z żywnością i odzieżą.

W Fabryce Obrabiarek Specjalistycznych „Ponar" (dzisiaj Zakłady Mechaniczne) powstaje tajna struktura „Solidarności" na czele z Emilem Kołodziejem.

Ks. Michał Heller wygłasza w Klubie Inteligencji Katolickiej wykład o Sokratesie i problemach, jakie łączą się z głoszeniem prawdy. Po mieście krążą odbitki z tekstem prelekcji.

Luty 1982

Mimo obostrzeń stanu wojennego i reglamentowanego paliwa liczni mieszkańcy Tarnowa wyruszają do Królówki koło Bochni, aby zobaczyć przydrożny krzyż, na którym wyrosła huba przypominająca głowę Chrystusa. Ostatecznie na polecenie władz huba została usunięta.

30 kwietnia 1982

Po ponad czteromiesięcznej przerwie ukazują się „Tarnowskie Azoty" i TeMI.

4 maja 1982

Biskup Jerzy Ablewicz przekazuje dar papieża Jana Pawła II dla tarnowian w postaci aparatu do dializy o wartości 11 tys. dolarów.

13 maja 1982

W odpowiedzi na apel Tajnej Tymczasowej Tarnowskiej Komisji Koordynacyjnej NSZZ Solidarność w Zakładach Mechanicznych „Ponar" rozpoczęto strajk. Komisaryczna wojskowa dyrekcja natychmiast wyrzuca z pracy ponad 220 osób, z tej liczby 59 otrzymuje „wilczy bilet", pozostałych po odwołaniu przywrócono do pracy na nowych warunkach.

Czerwiec 1982

W tarnowskim teatrze z recitalem występuje Ewa Demarczyk.

Wiosna 1982

Rozpoczęcie budowy bloków os. Jasna II (dzisiaj os. Westerplatte) zbiega się z czasem wojny między Argentyną a Wielką Brytanię o Falklandy (kwiecień-czerwiec 1982), z tego powodu też do tej najbardziej wysuniętej w kierunku północno-wschodnim części miasta przylega jako popularna nazwa tych odległych wysp. Początkowo używano także określeń Sójcze albo Wichrowe Wzgórza.

19 sierpnia 1982

Na posiedzeniu Komitetu Miejskiego PZPR stwierdzono, że po chwilowym zahamowaniu przestępczości przez wprowadzenie stanu wojennego nastąpił jej ponowny wzrost. Największy wzrost dotyczy włamań do obiektów prywatnych, następnie społecznych, włamań do samochodów i ich kradzież. Kilkadziesiąt prostytutek szuka klientów głównie w hotelach Bristol i Tarnovia.

24 sierpnia 1982

Narada dyrektorów i sekretarzy partyjnych 16 największych zakładów województwa oraz sekretarzy instancji miejskich. Komendant wojewódzki MO Zygmunt Kubrak informuje, że od 13 grudnia 1981 roku zlikwidowano 8 nielegalnych grup i aresztowano 59 osób za naruszenie przepisów stanu wojennego. Stanisław Opałko, członek Biura Politycznego KC PZPR i I sekretarz KW PZPR w Tarnowie, przedstawiając wnioski ze spotkania sekretarzy organizacji partyjnych największych zakładów pracy z Wojciechem Jaruzelskim, stwierdza m.in., że: „Władza nie chce nadużywać siły, ale będzie konsekwentna i skuteczna w działaniu. Wichrzyciele, inicjatorzy zamieszek, ich aktywni uczestnicy będą tak oceniani jak na to zasłużyli".

Sierpień 1982

Rozpoczynają się badania archeologiczne grodziska w Zawadzie na Górze św. Marcina prowadzone przez Andrzeja Ceterę i Jerzego Okońskiego.

1-8 września 1982

W ramach ogólnopolskich obchodów 600-lecia klasztoru jasnogórskiego trwa nawiedzenie bazyliki katedralnej przez kopię Ikony Matki Bożej Częstochowskiej. W uroczystościach na pl. Katedralnym uczestniczy codziennie tysiące wiernych. Owocem nawiedzenia stała się tradycja apeli jasnogórskich w katedrze, każdego 16 dnia miesiąca na pamiątkę wyboru Jana Pawła II na papieża. W jednym z bocznych ołtarzy figurę Matki Bożej z Lourdes zastąpiła kopia jasnogórskiej ikony pędzla Kazimierza Rydla z Krakowa, dar ks. Franciszka Korty. Po zakończeniu uroczystości na pl. Katedralnym ułożono kwietny krzyż. Była to jedna z popularnych, spontanicznych form manifestacji sprzeciwu wobec stanu wojennego i upamiętnienia ofiar reżimu komunistycznego.

20 września 1982

Z inicjatywy geologa Franciszka Pulita przy alei Tarnowskich w miejscu przecięcia się południka 21 stopni z równoleżnikiem 51 stopni ustawiono polodowcowy głaz przywieziony z Poręby Radlnej o nazwie pielgrzym.

14-17 października 1982

Tarnowskie Towarzystwo Muzyczne po raz pierwszy organizuje ogólnopolską imprezę muzyczną pod nazwą „Spotkania Młodych Muzyków – Tarnów '82", odbywającą się od następnego roku pod nazwą „Tydzień Talentów". Celem festiwalu jest promocja młodych artystów. Prezentują się na nim laureaci konkursów muzycznych, krajowych i zagranicznych.

10 listopada 1982

W drugą rocznicę rejestracji NSZZ Solidarność w Zakładach Azotowych ma miejsce protest przeciwko jej delegalizacji. Wzięło w nim udział około 1000 osób, które po zakończeniu pierwszej zmiany przeszły do pobliskiego kościoła parafialnego. Tego dnia uczniowie jednej z klas czwartych IV LO przyszli na lekcje w ciemnych strojach. Dyrektor szkoły zawiesza całą klasę w prawach ucznia. Ostatecznie rada pedagogiczna ukarała uczniów usunięciem ocen ze sprawowania wyższych niż poprawne.

16 listopada 1982

Po przejściu prezydenta Tarnowa Jerzego Szmyda na emeryturę (zm. 21 sierpnia 1984 r. w Tarnowie) nowym gospodarzem miasta zostaje Mieczysław Strzelecki, dotychczasowy dyrektor Wojewódzkiego Biura Geodezji i Terenów Rolnych. Tadeusz Sękowski pozostał na stanowisku wiceprezydenta. Funkcję wiceprezydentów sprawowali Maria Kanior, Antoni Szydłak i Andrzej Boryczko.

Biskup Jerzy Ablewicz powołuje do życia parafię pw. Miłosierdzia Bożego. Proboszczem zostaje ks. Kazimierz Kozyra. W ciągu kilku miesięcy przy ul. Klikowskiej powstała tymczasowa kaplica z domem katechetycznym.

4 grudnia 1982

W kwietnym krzyżu na pl. Katedralnym zainstalowano stalową konstrukcję wykonaną przez Józefa Stepniewicza i p. Wódkę. Pomimo prób likwidacji (w tym podpalenia przez „nieznanych" sprawców w marcu 1984 roku) i szykan wobec osób zaangażowanych w jego utrzymanie, z Krystyną Jamróz na czele, krzyż przetrwał do 1987 roku, kiedy usunięto go przed przyjazdem papieża.

1982

Powstaje Komitet Opieki nad Starym Cmentarzem w Tarnowie. Jest to organizacja społeczna, działająca nieformalnie, której celem ma być inspirowanie władz miejskich do ratowania niszczejących pomników. Prezesem zostaje Jan Preiss. W 1991 roku komitet uległ samorozwiązaniu.

18 stycznia 1983

Koncert Polskiej Orkiestry Kameralnej pod dyrekcją Jerzego Maksymiuka w wypełnionej melomanami bazylice katedralnej.

2 lutego 1983

Umiera Karol Halski (ur. 18 lipca 1902 r. w Łękawicy), pedagog, polonista w III LO w Tarnowie, historyk, uczestnik wojny obronnej w 1939 roku, żołnierz AK i członek WiN. Pochowano go na Cmentarzu Starym.

17 lutego 1983

Recital Wojciecha Młynarskiego w Domu Kultury Zakładów Azotowych.

Luty 1983

W Tarnowie-Świerczkowie (dzisiaj Tarnów-Mościce) otwarto piekarnię „Gigant" produkującą 18 ton pieczywa na dobę.

3 marca 1983

Z inicjatywy KW PZPR otwarto Studium Doskonalenia Kadr Kierowniczych prowadzące studia podyplomowe dla dyrektorów przedsiębiorstw i instytucji oraz pracowników administracji.

9 marca 1983

Koncert Ireny Santor i występ Hanki Bielickiej w Domu Kultury Zakładów Azotowych.

9 kwietnia 1983

W bazylice katedralnej Chór i Orkiestra Katedry w Limburgu wykonuje *Pasję według św. Jana* Johanna Sebastiana Bacha.

Kwiecień 1983

Prawie 4 tys. osób bawi się na dwóch koncertach zespołu Lady Pank w hali widowiskowo-sportowej przy ul. Gumniskiej.

1-14 maja 1983

W kinach Marzenie i Kosmos odbywają się po raz pierwszy „Konfrontacje Filmowe".

Maj 1983

Spotkanie mieszkańców Tarnowa z profesorami Feliksem Kirykiem i Zygmuntem Rutą, pod których redakcją powstaje trzytomowa monografia pt. *Tarnów. Dzieje miasta i regionu.*

Na Starym Mieście ekipa praskiego Studia Filmowego „Barrandov" kręci zdjęcia do filmu *Podróże Jana Amosa Komeńskiego* (w roli głównej Ladislav Chudík).

Czerwiec 1983

Seans bioenergoterapeutyczny Stanisława Nardellego na stadionie Unii Tarnów. Bierze w nim udział około 30 tys. osób.

Nakładem Kurii Diecezjalnej w Tarnowie ukazuje się specjalne wydanie *Schematyzmu diecezji tarnowskiej* z osobną dwutomową częścią zatytułowaną *Kapliczki figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej*, oprac. zb. pod red. ks. J. Rzepy.

14 lipca 1983

Po ulewnych deszczach wylewa Biała. Wątok podtapia niżej położone ulice.

17 sierpnia 1983

Na trasę I Pieszej Pielgrzymki Tarnowskiej na Jasną Górę wyrusza około 7 tys. pielgrzymów. W najlepszych pod względem frekwencji latach 1985-90 na pielgrzymi szlak wychodziło z Tarnowa każdorazowo 13-14 tys. pielgrzymów z całej diecezji tarnowskiej.

25 września 1983

Na stadionie Unii Tarnów po raz pierwszy odbywa się finał Młodzieżowych Drużynowych Mistrzostw Polski. Tarnowscy młodzi żużlowcy zajmują trzecie miejsce.

8-9 października 1983

Cykl imprez „Gwiazdy nad Tarnowem" zorganizowany przez „Express Wieczorny" i TeMI. Występują największe gwiazdy polskiej estrady od Maryli Rodowicz po Lady Pank, oraz kabaret Pod Egidą z Janem Pietrzakiem, Miss Polonia Lidia Wasiak, prezenterzy z najlepszej w kraju dyskoteki. W amfiteatrze letnim zorganizowano „pchli targ". Dochód przeznaczono na budowę pomnika Powstania Warszawskiego i odnowę Starego Miasta w Tarnowie.

28 października 1983

Otwarto Dom Samotnej Matki przy ul. I. Mościckiego. Dom powstał z inicjatywy biskupa Józefa Gucwy jako wotum za beatyfikację Urszuli Ledóchowskiej.

1983

Władze miasta planują budowę linii komunikacji tramwajowej o długości 10 km łączącej Rzędzin z Zakładami Azotowymi z długim odcinkiem podziemnym z wylotem przy ul. A. Mickiewicza i estakadami nad ogródkami działkowymi. Na ten cel uzyskano 6 mld zł z funduszy centralnych. Przygotowano dokumentację i rozpoczęto prace. Trasa zostaje uzbrojona i wyposażona w kolektor. Realizacja projektu zostaje zatrzymana m.in. z powodu sprzeciwu dyrekcji Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego domagającej się, aby za te pieniądze wybudować nowe zajezdnie autobusowe w Tarnowie, Bochni, Brzesku i Dębicy. Za bardziej potrzebną uznano także południową obwodnicę Tarnowa.

Styczeń – luty 1984

Służba Bezpieczeństwa przeprowadza akcję aresztowań w Tarnowie. Aresztowani zostali m.in. Bronisław Wiatr, Marian Pamuła, Stefan Jurczak, Ryszard Strach, Wacław Mojek, Władysław Zawirski i Wiesław Błażejewski.

23 lutego 1984

W Koszycach Małych aresztowano pięć osób z Tarnowskiej Komisji Koordynacyjnej: Alojzego Warchoła, Leonarda Łąckiego, Romana Sochę, Karola Krasnodębskiego i Tadeusza Kurleja.

1 marca 1984

Powstaje tarnowski oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego. Prezesem zostaje Andrzej Niedojadło.

1 czerwca 1984

Dzięki staraniom ks. Stefana Dobrzańskiego (zm. 12 marca 1999 r. w Tarnowie), proboszcza parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa, uzyskano zgodę na budowę nowego kościoła parafialnego na Rzędzinie, gdzie planowano budowę nowych osiedli na 60 tys. mieszkańców. Prawie natychmiast po jej uzyskaniu rozpoczęto prace nad budową największej świątyni w diecezji tarnowskiej, obecnie pw. bł. Karoliny. Zaprojektowali ją Zbigniew Zjawin, Zdzisława Kaczor i Leszek Kaczor. Do połowy 1986 roku zdołano postawić fundamenty i mury dolnego kościoła.

Lipiec 1984

Utworzono Centrum Informacji Turystycznej przy PTTK Oddział Ziemi Tarnowskiej.

1 października 1984

Z okazji Międzynarodowego Dnia Muzyki z inicjatywy Tarnowskiego Towarzystwa Muzycznego w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa miało miejsce wykonanie *Pasji według św. Łukasza* Krzysztofa Pendereckiego. Koncertu wysłuchało około 4 tys. osób.

Listopad 1984

W odrestaurowanym dworze przy ul. Krakowskiej 10 inauguruje działalność Muzeum Etnograficzne (oddział Muzeum Okręgowego w Tarnowie).

18 grudnia 1984

W Buenos Aires odbywa się chrzest statku handlowego MS „Ziemia Tarnowska", zbudowanego dla Polskiej Żeglugi Morskiej. Matką chrzestną statku jest wiceprezydent Tarnowa Maria Kanior.

11 maja 1985

Odsłonięto pomnik generała Józefa Bema przy ul. Wałowej według projektu Bogdany Drwal i Stefana Niedorezo. W uroczystości brała udział Gabriela Kochańska, prawnuczka siostry J. Bema. Drugi z autorów pomnika zaprojektował także pomnik św. Franciszka z Asyżu, ustawiony w tym samym roku na terenie klasztoru Bernardynów.

Sierpień 1985

Z inspiracji Stefana Jurczaka powstaje Międzyzakładowa Komisja Koordynacyjna „Solidarności" Ziemi Tarnowskiej. Jesienią w drugim obiegu zaczyna się ukazywać jej organ prasowy „Świat Pracy". Organizatorem i przewodniczącym MKK jest Andrzej Olejnik.

9 września 1985

W kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa odbywa się wykonanie *Polskiego Requiem* Krzysztofa Pendereckiego przez orkiestrę i chór Filharmonii Krakowskiej pod dyrekcją kompozytora. Koncertu wysłuchało około 2 tys. osób.

28-29 września 1985

W hali sportowej w Tarnowie-Świerczkowie (dzisiaj Tarnów-Mościce) odbywają się I Krajowe Targi Zdrowej Żywności. Bierze w nich udział 84 producentów i handlowców polskich. Twórcą idei imprezy był lekarz Jacek Roik promujący zdrowy sposób życia. Targi organizowało Krajowe Towarzystwo Propagowania Zdrowej Żywności (prezes Zygmunt Koper).

2 października 1985

W hali widowiskowo-sportowej przy ul. Gumniskiej koncertuje Czesław Niemen z wykorzystaniem wyłącznie elektronicznego instrumentarium.

4 października 1985

W Domu Kultury Zakładów Azotowych odbywa się spotkanie dla kół ZSMP rozpoczynające Tydzień Młodego Wyborcy. W spotkaniu biorą udział m.in. Jerzy Szmajdziński, przewodniczący Zarządu Głównego ZSMP, i Leszek Miller, kierownik wydziału ds. młodzieży KC PZPR.

6 października 1985

Żużlowcy Unii Tarnów w wyjazdowym meczu odnoszą zwycięstwo nad Startem Gniezno i po czternastu sezonach wracają do I ligi. Drużynę prowadzi jeżdżący trener Bogusław Nowak.

13 października 1985

Podczas wyborów do Sejmu PRL na posłów Ziemi Tarnowskiej wybrano Edwarda Boronia, Zofię Czaję, Zdzisławę Gnoińską, Franciszka Guza, Stanisława Opałkę, Stanisława Partyłę i Kazimierza Sztorca. W województwie tarnowskim wzięło udział 80,6 proc. uprawnionych do głosowania.

10-17 listopada 1985

W cyklu koncertów pod nazwą „Tydzień Talentów '85" występują m.in. Orkiestra Kameralna PR i TV z Poznania pod dyrekcją Agnieszki Duczmal i multinstrumentalista Józef Skrzek, który w bazylice katedralnej przedstawił „Muzyczne misterium".

W latach 80. XX wieku wnętrza tarnowskich kościołów służyły nie tylko celom kultowym czy jako sale koncertowe, ale dość często jako sale kinowe. Staraniem Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Diecezjalnej prezentowane w nich były filmy fabularne o tematyce religijnej, które nie mogły liczyć na wyświetlanie w kinach.

11 listopada 1985

Na cmentarzu parafialnym w Krzyżu odbywa się pogrzeb Jana Gomoły, byłego dowódcy V kompanii batalionu „Barbara" 16 Pułku Piechoty AK. Przed śmiercią został on ukarany wysoką grzywną za złożenie kwiatów na Grobie Nieznanego Żołnierza w 45. rocznicę zbrodni katyńskiej. Podczas rozprawy odwoławczej w sądzie zasłabł i zmarł.

Druga połowa listopada 1985

Odbywają się Dni Kultury Obwodu Żytomierskiego. Żytomierz, miasto w Ukraińskiej Socjalistycznej Republice Sowieckiej był miastem oficjalnie zaprzyjaźnionym z Tarnowem.

Listopad 1985

Między Brzeskiem a Krakowem do jadącej pociągiem 40-50 osobowej grupy kibiców Unii Tarnów dosiada się „znacząca wtedy osoba" wśród kibiców Wisły Kraków. Tak powstaje pierwsza zgoda (przymierze) między kibicami obu klubów, trwająca do 1993 roku. Po powstaniu drużyny koszykarzy Wisła/Unia w roku 2004, kibice obu klubów zawiązali układ, który z czasem przekształcił się w drugą zgodę.

Grudzień 1985

Oddano do użytku ostatni blok os. Reymonta.

1985

Tarnów liczy 115 857 mieszkańców.

W ciągu ostatnich pięciu lat oddano do użytku 21 bloków osiedla Jasna I i 9 bloków osiedla Jasna II (dzisiaj os. Westerplatte) Tarnowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, zbudowanych w technologii wielkiej płyty, przeznaczonych dla około 30 tys. osób (docelowo osiedla te miały liczyć 60 tys. mieszkańców). Z powodu ogromnego zapotrzebowania na mieszkania spółdzielnia odbierała bloki nawet z poważnymi usterkami i bez zagospodarowanego terenu wokół bloków (pierwszy odcinek ul. Wojska Polskiego powstał pod koniec 1986 roku). Na terenie między ulicami Starodąbrowską i Wojska Polskiego planowano utworzyć duży park rekreacyjny z drzewostanem, basenem i halami sportowymi.

Z inicjatywy proboszcza bazyliki katedralnej w Tarnowie ks. Kazimierza Kosa powstaje schola dziewczęca Puellae Orantes (od 1993 roku Dziewczęcy Chór Katedralny „Puellae Orantes"), w niedalekiej przyszłości jeden z najlepszych chórów tego typu na świecie. Założycielem i dyrygentem chóru jest ks. Władysław Pachota. Emisję głosu prowadzi i partie solowe wykonuje Aleksandra Topor.

W kamienicy Rynek 10 otwarto Dom Technika Naczelnej Organizacji Technicznej. Znalazła się w nim także pierwsza w województwie księgarnia techniczna.

Przy ul. Cmentarnej utworzono składowisko odpadów komunalnych o powierzchni 9,6 hektarów.

27 stycznia 1986

Przed Sądem Wojewódzkim w Krakowie kończą się postępowania w sprawie nauczycieli z Zakopanego i Tarnowa, którym potrącono wynagrodzenie za nieobecność w pochodzie pierwszomajowym. Anna Schreder-Molczyk, Cecylia Aleksander i Zofia Jarosz z Zespołu Szkół Zawodowych im. PKWN w Tarnowie wygrywają sprawę.

Kwiecień – czerwiec 1986

W Muzeum Okręgowym w Tarnowie trwa wystawa prezentująca wyniki badań archeologicznych na zamku tarnowskim.

5 czerwca 1986

Dzięki staraniom Tarnowskiego Towarzystwa Przyjaciół Węgier na skwerze przy ul. Krakowskiej (dzisiaj skwer S. Petöfiego) odsłonięto pomnik Sandora Petöfiego, dar autora dzieła, węgierskiego rzeźbiarza Gustawa Palfy.

14 czerwca 1986

Oddano do użytku budowane od 1978 roku Wojewódzkie Centrum Telekomunikacji przy ul. Stalingradzkiej (dzisiaj ul. Legionów). Zbudowany w pobliżu Starego Miasta toporny,

wysoki betonowy budynek ingeruje w zabytkową przestrzeń i psuje panoramę miasta do dzisiaj.

Czerwiec 1986

Otwarto Wojewódzką Przychodnię Specjalistyczną przy ul. M. Skłodowskiej-Curie 1 (obecnie Zespół Przychodni Specjalistycznych SP ZOZ).

Lato 1986

Na scenie festiwalu w Jarocinie debiutuje zespół Ziyo.

1 września 1986

Rozpoczyna się pierwszy rok szkolny w Szkole Podstawowej nr 8 (ob. im. K. K. Baczyńskiego) przy ul. Bitwy pod Studziankami 5, budowanej przez cztery lata dla osiedli Jasna I i Jasna II.

5-7 września 1986

Uroczyste obchody 200-lecia powstania diecezji tarnowskiej. W Wyższym Seminarium Duchownym odbyły się dwudniowe obrady Konferencji Episkopatu Polski. Kulminacją obchodów była Msza św. na terenie budowy kościoła na osiedlu Rzędzin z udziałem wielu tysięcy wiernych. Koncelebrowali ją kardynałowie Jan Król, arcybiskup Filadelfii w USA, Franciszek Macharski, arcybiskup krakowski. Homilię wygłosił prymas Polski, kardynał Józef Glemp. Pamiątkową tablicę umieszczono na prezbiterium bazyliki katedralnej.

5-12 października 1986

Tarnowskie Towarzystwo Muzyczne organizuje „Tydzień Talentów ’86”, którego główną atrakcją jest występ Poznańskiego Chóru Chłopięcego założonego i prowadzonego przez Jerzego Kurczewskiego. Odbył się również recital urodzonej w Tarnowie solistki Opery Krakowskiej Moniki Swarowskiej-Walawskiej.

16-23 listopada 1986

I Tydzień Kultury Chrześcijańskiej w Tarnowie organizowany przez Klub Inteligencji Katolickiej.

21 listopada 1986

Z inicjatywy Wiesława Gwizda powstaje Tarnowski Klub Sportowy Karate (obecnie TKS Shinkyokushin Karate). Pierwsza sekcja działała od 1977 roku przy Zarządzie Wojewódzkim TKKF (pierwszy instruktor Wiesław Czwórnóg).

29 grudnia 1986

Kolegium ds. wykroczeń karze Karola Krasnodębskiego i dwie inne osoby za składanie kwiatów w dniu 11 listopada w miejscu publicznym.

1986

Ukończono rozpoczęte w 1981 roku na polecenie biskupa Jerzego Ablewicza prace restauracyjne w bazylice katedralnej. Pomysłodawcą tych prac był Józef Dutkiewicz, syn zmarłego w 1968 roku zasłużonego dla Tarnowa profesora Józefa Edwarda. Prowadzone były pod nadzorem proboszcza ks. Kazimierza Kosa. W ramach prac m.in. odnowiono pomniki, zabielono polichromię w nawie głównej i w prezbiterium (w tym ostatnim podniesiono poziom podłogi), ustawiono nowy ołtarz główny przesuwając go w stronę nawy, przeniesiono figurę Matki Bożej Bolesnej – Pietę z przedsionka południowego do nowego ołtarza w nawie południowej wykonanego z brązu według projektu Czesława Dźwigaja. Artysta ten zaprojektował także troje brązowych drzwi o bogatej symbolice umieszczonych w wejściach do katedry.

Oddział Wojewódzki Towarzystwa Kultury Teatralnej powołuje do życia Ośrodek Teatru „Warsztatowa" przy ul. Warsztatowej 12. Organizatorem i dyrektorem ośrodka teatru do jego likwidacji w 1993 roku jest Krzysztof Głomb.

14. Kołobrzeski Pułk Zmechanizowany stacjonujący w Tarnowie przekształcony zostaje w 14. Ośrodek Materiałowo-Techniczny.

Oddano do użytku osiedla Kościuszki i Głowackiego.

21 stycznia 1987

Po raz pierwszy tarnowianin wygrywa główną nagrodę, największą w dotychczasowej historii Totolotka, było to 25,8 milionów ówczesnych złotych polskich.

Marzec i maj 1987

Z inicjatywy Dyskusyjnego Klubu Filmowego Oscar i Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Tarnowie w kinie Kosmos odbywa się po raz pierwszy przegląd filmowy „Tarnowska Nagroda Filmowa".

Maj 1987

Wzburzony nurt Wątoku podmywa korzenie najbliższych drzew, które przewracają się tarasując koryto potoku. Z tego powodu Wątok wylewa w okolicy ul. J. Dąbrowskiego i Nadbrzeżnej.

Wiosna 1987

Z powodu przygotowań do wizyty Jana Pawła II w przyspieszonym tempie wybudowano

ulice M. Dąbrowskiej, nowy pas Granicznej (dzisiaj al. Jana Pawła II) i dokończono budowę ul. Wojska Polskiego.

9 czerwca 1987

Wieczorem na płycie stadionu lekkoatletycznego w Tarnowie-Świerczkowie (dzisiaj Tarnów-Mościce) ląduje śmigłowiec z papieżem Janem Pawłem II. Po powitaniu przez władze województwa, miasta i diecezji papież udaje się do rezydencji biskupa tarnowskiego przy ul. F. Dzierżyńskiego (dzisiaj I. Mościckiego).

10 czerwca 1987

Przed południem przy ołtarzu ustawionym na murach budowanego od trzech lat kościoła na osiedlu Rzędzin odbywa się Msza św. beatyfikacyjna Sługi Bożej Karoliny Kózkówny. Nieznana jest dokładna liczba uczestników uroczystości będącej największym zgromadzeniem w dziejach Tarnowa. Wydrukowano 600 tys. kart wstępu (informacja uzyskana od ówczesnego dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego Kurii Diecezjalnej w Tarnowie), ale nie wszyscy je posiadali. W homilii Jan Paweł II powiedział m.in.:

Ta ziemia od lat była mi bliska. Wpatrywałem się z podziwem w uroki jej krajobrazu, wędrowałem górskimi pasmami i dolinami wzdłuż potoków. Doznawałem wiele gościnności. I jest mi bliski ten Kościół. A chociaż dzisiaj przybywam do was jako pielgrzym ze stolicy św. Piotra w Rzymie, to przez lata byłem tu sąsiadem. I doznawałem dobrego, serdecznego sąsiedztwa. Ewangelia, orędzie ośmiu błogosławieństw, czyż nie jest ono od początku wpisane w dzieje waszego Kościoła? Czyż nie głosili tego zbawczego orędzia już ci pierwsi święci pustelnicy znad Dunajca, a potem znad słowackiego Wagu – Świerad i Benedykt u samego początku naszych dziejów? A potem Stanisław ze Szczepanowa, biskup, męczennik na stolicy krakowskiej, z którym wiąże się wspólne dziedzictwo wszystkich Polaków. A potem jeszcze Kinga, księżna, matka narodu i mniszka w starosądeckim klasztorze św. Klary.

Na końcu uroczystości papież nadaje honorowy tytuł arcybiskupa Jerzemu Ablewiczowi, ordynariuszowi tarnowskiemu. Mężczyźni ochotnicy, którzy podczas pielgrzymki pełnili służbę porządkową, utworzyli potem stowarzyszenie Tarnowska Straż Papieska, dysponujące własnym sztandarem.

Po południu Jan Paweł II modli się w katedrze, święci nowo zbudowany przy pl. Katedralnym dom katechetyczny pw. Czterech Ewangelistów i odprawia na placu nieszpory eucharystyczne dla duchowieństwa oraz osób konsekrowanych diecezji tarnowskiej w ramach trwającego II Krajowego Kongresu Eucharystycznego.

22 lipca 1987

W Tarnowie powstaje Krajowe Towarzystwo Propagowania Zdrowej Żywności, jedyna taka organizacja w Polsce, grupująca producentów, dystrybutorów, instytucje, szkoły,

kluby zdrowia, koła ekologiczne – miłośników zdrowego stylu życia. Utworzenie Towarzystwa poprzedził ogólnopolski ruch na rzecz zdrowej żywności, zainicjowany przez tarnowskiego lekarza Jacka Roika. Od 1996 roku nosi nazwę Polskie Towarzystwo Promocji Zdrowego Życia i Żywności z siedzibą w Tarnowie.

Listopad 1987

Po 15 latach starań i przygotowań rozpoczęto prace ziemne przy południowej obwodnicy Tarnowa. Prowadzi je przedsiębiorstwo Rejon Dróg Publicznych w Tarnowie.

1987

Ustawiono zadaszenie nad bimą Starej Synagogi. Rozebrano XIX-wieczną kamienicę przy ul. W. Kniewskiego (dzisiaj Bernardyńskiej) naprzeciwko kościoła bernardyńskiego.

W ramach inwentaryzacji Cmentarza Starego prowadzonej od 1982 roku przez Pracownię Konserwacji Zabytków w Krakowie powstaje studium historyczno-konserwatorskie cmentarza autorstwa Marka Trusza.

29 lutego 1988

Powstaje Komitet Opieki nad Zabytkami Kultury Żydowskiej z przewodniczącym Adamem Bartoszem. Dzięki staraniom Komitetu ogrodzono niszczejący cmentarz żydowski i rozpoczęto jego porządkowanie.

21 kwietnia 1988

W areszcie śledczym przy ul. Montelupich w Krakowie wykonano wyrok śmierci na 29-letnim Stanisławie Czabańskim z Tarnowa za morderstwo i gwałt ze szczególnym okrucieństwem. Była to ostatnia osoba skazana na śmierć przez tarnowski sąd.

24 kwietnia 1988

W kościele Księży Filipinów odsłonięto pierwszą z tablic katyńskich według projektu Stefana Niedorezo. Na tablicy umieszczono 88 nazwisk pomordowanych związanych z ziemią tarnowską, które ustalił Andrzej Fenrych.

Kwiecień 1988

W rekordowym czasie dla powojennego Tarnowa: 4 lata po powstaniu spółdzielni i 24 miesiące od rozpoczęcia budowy oddano do użytku bloki Młodzieżowej Spółdzielni Mieszkaniowej im. Janka Krasickiego przy ul. T. Romanowicza. Bloki zbudowane zostały z cegły. Kolejny rekord padł w tym roku trakcie budowy osiedla Rzędzin, kiedy zbudowano 40-mieszkaniowy blok w ciągu 6 miesięcy.

Początek maja 1988

Koło Łowieckie Darz-Bór w Tarnowie organizuje pierwszy Ogólnokrajowy Field Trials (konkurs polowy psów myśliwskich) im. Kazimierza Tarnowskiego.

4 maja 1988

Podczas finału Mistrzostw Polski Par Klubowych w Rybniku jeżdżący trener żużlowców Unii Tarnów Bogusław Nowak ulega wypadkowi, w wyniku którego doznaje m.in. złamania kręgosłupa (do dzisiaj porusza się za pomocą wózka inwalidzkiego). Po długim okresie rehabilitacji powrócił do sportu, szkoląc w Tarnowie młodych żużlowców.

16 maja 1988

Na tarnowskim torze żużlowym odbywa się Międzynarodowy Turniej IMS All Stars z udziałem najlepszych zawodników z Anglii, Danii, USA i Polski. Podczas zawodów uroczyście pożegnano kończącego 20-letnią karierę sportową Mariana Wardzałę.

15 czerwca 1988

W ramach „Dni Tarnowa" z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej zorganizowano sesję naukową poświęconą Józefowi Szujskiemu w 153. rocznicę urodzin. W następnym dniu odsłonięto zrekonstruowany pomnik Szujskiego przed gmachem I Liceum Ogólnokształcącego. W uroczystości uczestniczył praprawnuk Józefa Szujskiego Piotr Szujski.

8 października 1988

Na pl. Drzewnym odsłonięto pomnik Wincentego Witosa według projektu Józefa Potępy z krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. W uroczystości odsłonięcia uczestniczyło około 10 tys. osób.

Październik 1988

W hali widowiskowo-sportowej przy ul. Gumniskiej odbyły się Międzynarodowy Turniej Tańca Towarzyskiego „Polonez '88" (tańce standardowe), a także po raz pierwszy w Tarnowie mistrzostwa polskich par zawodowych w tańcach latynoamerykańskich. Imprezy zorganizowane zostały przez Tarnowski Ośrodek Taneczny i Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego.

11 listopada 1988

W 70. rocznicę odzyskania niepodległości odbywa się Msza św. w kościele księży Filipinów. Po nabożeństwie pochód z transparentami i wieńcami przeszedł pod Grób Nieznanego Żołnierza. Gdy po odśpiewaniu pieśni *Boże coś Polskę* uczestnicy uroczystości zaczęli się rozchodzić, zostali zaatakowani przez umundurowanych funkcjonariuszy MO i w cywilnych ubraniach SB. Zatrzymano 120 osób, spośród których wiele zostało pobitych. W

następnych dniach SB nachodziło szkoły ze zdjęciami uczestników uroczystości, próbując ich identyfikować przy pomocy dyrekcji. Kilkanaście osób otrzymało wezwania na kolegia.

21 listopada 1988

Funkcjonariusze MO i SB dotkliwie pobili działacza „Solidarności" Bogdana Macha.

24 grudnia 1988

W godzinach popołudniowych nad Tarnowem przechodzi burza. Piorun uderza w wieżę katedry niszcząc przewody elektryczne, nagłośnienie i urządzenie elektromagnetyczne w organach.

1988-89

Między ulicami Starodąbrowską a Wojska Polskiego powstaje osiedle Jasna III, obecnie os. Legionów Henryka Dąbrowskiego. W lutym 1989 roku podczas budowy natrafiono na 19 pocisków artyleryjskich z II wojny światowej. Na osiedlu powstaje szkoła podstawowa (obecnie Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 4 w Tarnowie).

1988

Ukończono budowę nowej 90-metrowej wieży antenowej telewizyjnego ośrodka nadawczego w Zawadzie.

Ukazuje się monografia *Dzieje tarnowskiego lecznictwa* autorstwa Henryka J. Maniaka.

Wydano pierwszy tom popularnej trylogii *Klątwy, mikroby i uczeni* (*W ciszy otwieranych grobów*), autorstwa tarnowianina Zbigniewa Święcha.

30 stycznia 1989

Po 20 latach od rozpoczęcia budowy otwarto halę sztucznego lodowiska (dzisiaj hala widowiskowo-sportowa „Jaskółka") w Tarnowie-Świerczkowie. Budowa hali, uznanej za najpiękniejszy obiekt sportowy Tarnowa, kosztowała Państwową Fabrykę Związków Azotowych 700 mln ówczesnych złotych. Zaprojektowano ją w Biurze Projektów Zakładów Azotowych.

9 lutego 1989

Trzy dni po rozpoczęciu w Warszawie obrad „okrągłego stołu" powstaje Tarnowski Komitet Praworządności, który stawiał sobie za zadanie: a) interweniowanie i służenie pomocą prawną osobom szykanowanym, b) podejmowanie stałej współpracy z niezależnymi przedstawicielami środowiska prawniczego, c) prowadzenie regularnej akcji informacyjnej przez wydawanie biuletynu „Wiadomości Tarnowskie". W skład komitetu wchodzą Marian

Janiszewski, Andrzej Kaczor, Jan Legut, Wacław Mojek, Wacław Niemirski, Grzegorz Syrek i Teofil Wojciechowski.

11 marca 1989

W Muzeum Okręgowym po raz pierwszy pokazano cztery odnalezione części „Panoramy Siedmiogrodzkiej", wielkiego (120 x 15 m) dzieła Jana Styki, namalowanego w 1897 roku. Przedstawia ona bitwę pod Wielkim Sybinem 11 marca 1849 roku zakończoną zwycięstwem armii siedmiogrodzkiej pod dowództwem generała Józefa Bema nad wojskami austriackimi i rosyjskimi. Według jednej z wersji po nie wypłaceniu całości honorarium autor dzieła pociął je na 60 części, które sprzedano. Wiadomo dziś o istniejących 32 fragmentach panoramy, z których 16 znajduje się w zbiorach tarnowskiego Muzeum Okręgowego.

2 kwietnia 1989

Arcybiskup Jerzy Ablewicz konsekruje ukończony 3 lata wcześniej kościół parafialny pw. św. Maksymiliana Kolbego, który powstał w miejscu wyburzonego kościoła przy klasztorze ss. Urszulanek. Nowy dwupoziomowy kościół wybudowany dzięki staraniom proboszcza ks. Stanisława Gurgula zaprojektował Józef Dutkiewicz, syn profesora Józefa Edwarda Dutkiewicza.

17 kwietnia 1989

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność" zostaje ponownie zalegalizowany. W Tarnowie jest w tym czasie 9 zakładowych komórek organizacyjnych i założycielskich.

24 kwietnia 1989

Pod przewodnictwem Stanisława Wróbla i Stanisława Potępy konstytuuje się komitet redakcyjny encyklopedii regionu tarnowskiego. Dwutomową encyklopedię miało wydać Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej. Do powstania encyklopedii w tym kształcie ostatecznie nie doszło. Ponownie wracano do pomysłu w 1999 roku i 2009 roku.

5 maja 1989

Powstaje tarnowski oddział Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, którego założycielem i pierwszym prezesem jest Adam Leszek Lewicki. Towarzystwo organizuje m.in. pomoc dla Polaków zamieszkujących ziemię lwowską i dawne Kresy wschodnie.

25 maja 1989

Po raz pierwszy od lat 50. XX wieku procesje z okazji uroczystości Bożego Ciała z tarnowskich kościołów wychodzą na ulice. Do tego czasu mogły odbywać się tylko wokół świątyń.

28 maja 1989

Z inicjatywy Jerzego Ćwirki-Godyckiego powstaje tarnowski oddział reaktywowanego Związku Sybiraków.

4 czerwca 1989

Odbywają się pierwsze po II wojnie światowej częściowo wolne wybory do tzw. kontraktowego Sejmu i wolne do Senatu (1 tura). W okręgu tarnowskim wybrani zostają Karol Krasnodębski i Jerzy Orzeł popierani przez Komitet Obywatelski „Solidarność", Zdzisław Czarnobilski z listy PZPR oraz Franciszek Kieć i Józef Stanisław Zegar z listy ZSL. Na senatorów województwa tarnowskiego wybrano Stanisława Chrobaka i Andrzeja Fenrycha. Frekwencja wyniosła ponad 62 proc.

1 sierpnia 1989

Urynkowienie gospodarki powoduje znaczne podwyżki w sklepach.

1 września 1989

Z okazji 50-lecia wybuchu II wojny światowej odbywa się w Tarnowie narodowy dzień pamięci. Po uroczystościach w szkołach, przy pomnikach i Mszy św. odprawionej na ołtarzu ustawionym na pl. Katedralnym, na Rynku miało miejsce plenerowe przedstawienie przygotowane przez aktorów tarnowskiego teatru według sztuki Sławomira Mrożka *Pieszo.*

22-23 września 1989

Ogólnopolski Zjazd Sprawozdawczo-Wyborczy Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza.

29 września 1989

Uchwałą Miejskiej Rady Narodowej zmieniono nazwy następujących ulic: F. Dzierżyńskiego na I. Mościckiego, W. Kniewskiego na Bernardyńską, S. Wróblewskiego na Katedralną, Miłą na ks. I. Skorupki, Stalingradzką na Legionów, J. Krasickiego na J. Piłsudskiego, W. Witosa na Targową, M. Nowotki na W. Wilsona, H. Sawickiej na św. Anny, Ducha na Świętego Ducha, 18 stycznia na Urszulańską. Zmieniono także nazwę Parku Miejskiego 1 Maja na Park Strzelecki, nowej arterii we wschodniej części miasta nadano nazwę alei Jana Pawła II. Zmieniono także nazwę dzielnicy Świerczków na Mościce, a osiedle Legionów przemianowano na osiedle Legionów Henryka Dąbrowskiego.

29 listopada 1989

W brazylijskim São Paulo umiera książę Piotr Sanguszko, jedyny syn księcia Romana Sanguszki.

Listopad 1989

Staraniem Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza oraz Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej odsłonięto dwie tablice poświęcone pamięci Jana Bielatowicza, pisarza i żołnierza. Obie tablice zaprojektował Stefan Niedorezo. Pierwszą wmurowano na ścianie domu przy ul. Katedralnej 2, gdzie mieszkała rodzina Bielatowiczów, drugą w gmachu I Liceum Ogólnokształcącego, którego Jan Bielatowicz był uczniem w okresie międzywojennym.

8 grudnia 1989

Arcybiskup Jerzy Ablewicz reaktywuje Caritas Diecezji Tarnowskiej.

13 grudnia 1989

W ramach ogólnopolskiej akcji okupowania budynków należących do PZPR członkowie tarnowskiej Konfederacji Polski Niepodległej, ruchu Wolność i Pokój oraz Federacji Młodzieży Walczącej zorganizowali manifestację, której uczestnicy wtargnęli do siedzib Komitetu Miejskiego PZPR przy ul. Wałowej 12 i Komitetu Wojewódzkiego przy ul. E. Goldhammera 3, aby zabezpieczyć dokumenty kompromitujące komunistyczne władze przed ich zniszczeniem, były to m.in. raporty z kazań niektórych księży, wystąpienia członków opozycji, nominacje na stanowiska kierownicze w oświacie.

19 grudnia 1989

W Tarnowie zarejestrowano temperaturę plus 19.5^0C. Jest to najwyższa temperatura odnotowana w grudniu w Polsce.

31 grudnia 1989

Przywrócono nazwę państwa Rzeczpospolita Polska.

1989

Powstaje ogrodzenie zabezpieczające cmentarz żydowski od strony ulic Słonecznej i Starodąbrowskiej (proj. Otto Schier).

Po raz pierwszy dyrektor Wojewódzkiego Ośrodka Kultury Stanisław Lis przyznaje nagrodę „Uskrzydlony" (za rok 1988). Wyróżniono nią sześć osób w dwóch kategoriach – kultura i media. Statutetkę zaprojektował Stefan Niedorezo.

Działalność rozpoczyna Klub Sportowy „Perfekcja", w którym Maciej Baran prowadzi szkolenia amatorów w boksie tajskim (Muay Thai).

W Tarnowie otwarto pierwsze od ponad 40 lat kantory wymiany walut.

1 stycznia 1990

Tarnów liczy 121 216 mieszkańców.

7 stycznia 1990

W hali widowiskowo-sportowej przy ul. Gumniskiej odbywa się pierwszy raz festiwal „Rock w Tarnowie", wymyślony i zrealizowany przez Stanisława Lisa, dyrektora Wojewódzkiego Ośrodka Kultury. Laureatem pierwszego festiwalu jest tarnowski zespół Dzika Kiszka.

23 stycznia 1990

W tarnowskim Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych ma miejsce narada z udziałem wiceministra spraw wewnętrznych generała dywizji Lucjana Czubińskiego i pułkownika Józefa Schillera, zastępcy szefa WUSW do spraw SB w Tarnowie (w czasach PRL „zasłynął" m.in. rozpracowywaniem redakcji „Tygodnika Powszechnego"). Podczas narady wiceminister nawołuje do dochowania koleżeństwa i zwartości służb w trudnym czasie dla tego resortu, który „jako jedyny pozostał niepokonany". Stwierdził także, że „SB zasługuje na najwyższe słowa uznania i będzie broniona przez MSW". Po naradzie Wojewódzka Komisja Założycielska NSZZ Solidarność FMO w Tarnowie zwróciła się z listem otwartym do premiera Tadeusza Mazowieckiego apelując o odwołanie ze stanowisk Czubińskiego i Schillera ze względu na działalność antypaństwową. W tym okresie część funkcjonariuszy likwidowanej Służby Bezpieczeństwa po weryfikacji wstępowała do Milicji Obywatelskiej, która od kwietnia tego roku przekształcona została w Policję.

25 lutego 1990

W Tarnowie odnotowano plus 20.6^0C. Jest to najwyższa temperatura w tym miesiącu zanotowana w Polsce.

29 lutego 1990

Po rozwiązaniu Tarnowskiego Towarzystwa Muzycznego powołano Centrum Paderewskiego Tarnów – Kąśna Dolna, kontynuatora jego działań. Pierwszym dyrektorem zostaje Włodzimierz Siedlik (zm. 7 czerwca 2025).

Wiosna 1990

Na tarnowskich placach targowych zaczynają pojawiać się coraz liczniej handlarze z Ukrainy i Rumunii koczujący często przy samochodach.

Marzec-czerwiec 1990

Z okazji 660. rocznicy lokacji Tarnowa w Muzeum Okręgowym zorganizowano wystawę „Tarnów w dobie I Rzeczypospolitej".

31 marca 1990

Umiera arcybiskup Jerzy Ablewicz. Pochowany zostaje w krypcie bazyliki katedralnej. Administratorem diecezji mianowano biskupa Piotra Longina Bednarczyka.

23 kwietnia 1990

Sąd Wojewódzki w Tarnowie rejestruje Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne z siedzibą Rynek 21 w Muzeum Okręgowym. Celem podstawowym TTK jest „podejmowanie działań zmierzających do inspirowania i propagowania ochrony dóbr kultury, osiągnięć naukowych i artystycznych miasta Tarnowa i województwa tarnowskiego". TTK powołane przez Stanisława Potępę kontynuowało działalność zawieszonego w tym samym roku Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej.

Kwiecień 1990

W Muzeum Etnograficznym otwarto pierwszą w Europie stałą ekspozycję poświęconą historii i kulturze Cyganów (Romów).

27 maja 1990

Pierwsze po 1945 roku wolne wybory samorządowe. Do Rady Miejskiej w Tarnowie wybrano 45 radnych. 36 miało reprezentować Tarnowski Komitet Obywatelski, 3 – Stronnictwo Demokratyczne, 2 – Konfederację Polski Niepodległej, 4 – rady osiedlowe. Głosowało 49,6 proc. uprawnionych tarnowian.

1 czerwca 1990

Po rezygnacji Stanisława Nowaka urząd wojewody tarnowskiego obejmuje Janusz Bystrzonowski, tarnowianin, prawnik, doradca prawny NSZZ Solidarność.

21 czerwca 1990

Na posiedzeniu Rady Miejskiej wybrano nowego prezydenta Tarnowa. Zostaje nim 32-letni Mieczysław Bień, inżynier drogownictwa z Tarnowskiego Komitetu Obywatelskiego. Na kolejnych sesjach na stanowiska wiceprezydentów wybrano Henryka Słomkę-Narożańskiego i Andrzeja Sasaka.

23 czerwca 1990

Pijany kierowca zabija czworo dzieci idących poboczem ul. Krakowskiej (przy skrzyżowaniu z ul. Liściastą). W miejscu tragedii ustawiono pomnik z czterema krzyżami.

Lipiec-sierpień 1990

Trwa pierwsza edycja koncertów letnich w Parku Sanguszków organizowana przez Impresariat Inter-Art i Fundację Muzyczną we współpracy z Urzędem Miasta.

1 lipca 1990

W wyniku akcji protestacyjnej z Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Tarnowie wydzielono pogotowie ratunkowe. Powstaje Wojewódzka Stacja Pogotowia Ratunkowego jako samodzielna jednostka organizacyjno-budżetowa (dyrektor Marek Latała) podległa najpierw wojewodzie tarnowskiemu, a od 1999 roku starostwu powiatowemu.

10 lipca 1990

Decyzją Ministerstwa Edukacji Narodowej powstaje w Tarnowie Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych.

13 lipca 1990

Tarnów odwiedza 17-letni książę Paweł Sanguszko z matką. Głównym celem wizyty jest zapoznanie się z sytuacją ich dóbr. Prowadzono rozmowy z władzami województwa i miasta na temat zbiorów „posanguszkowskich" pozostających w Muzeum Okręgowym. Podczas spotkania u dyrektora muzeum poinformowano księcia, że władze przyznały mu tytuł honorowego obywatela miasta. Dyplom wręczono dopiero 16 czerwca 1993 roku, ponieważ w 1990 roku nie było jeszcze przyjętej procedury.

28 lipca 1990

W Tarnowie gości prezydent RP Wojciech Jaruzelski.

19 sierpnia 1990

Konfederacja Polski Niepodległej organizuje demonstrację przeciwko obecności wojsk sowieckich w Polsce. Około 150 osób wyruszyło do Czarnej Tarnowskiej, gdzie szef KPN Leszek Golba zażądał od dowódcy tamtejszej bazy jednostki łączności opuszczenia granic Polski przez wszystkie stacjonujące na jej terenie wojska sowieckie. Kolejna demonstracja połączona z blokowaniem bazy miała miejsce 16 września. W tym okresie żołnierze sowieccy z Czarnej pojawiali się też w Tarnowie na zakupach, co przedtem nie było możliwe.

21 sierpnia 1990

W hali sztucznego lodowiska w Tarnowie-Mościcach odbywa się występ sowieckiego psychiatry, psychoterapeuty i hipnotyzera Anatolija Kaszpirowskiego.

23 sierpnia 1990

W dawnym budynku domu kultury Zachęta przy pl. Rybnym otwarto prywatną szkołę Społecznego Towarzystwa Oświatowego (szkoła podstawowa i liceum ogólnokształcące), pierwszą niepubliczną placówkę oświatową powstałą w Tarnowie po 1945 roku. Dyrektorem zostaje Wojciech Magdoń.

1 września 1990

W budynku dawnego starostwa przy pl. Sobieskiego zaczyna funkcjonować Urząd Rejonowy w Tarnowie (kierownik Marian Wachta). Wprowadzenie urzędów rejonowych (w województwie tarnowskim powstały rejony bocheński, dębicki i tarnowski) stanowić miało przygotowanie do reformy administracyjnej i przywrócenia powiatów.

Do szkół powraca nauczanie religii.

Wrzesień 1990

Ukazuje się pierwszy tom *Rocznika Tarnowskiego*, czasopisma naukowego założonego przez Stanisława Potępę, wydawanego przez Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne i Muzeum Okręgowe. Zamieszcza ono teksty z dziedziny historii, archeologii, etnografii, literatury i pamiętnikarstwa.

7 października 1990

W ramach dwudniowych obchodów nowo ustanowionego Święta Pracowników Zakładów Azotowych przed budynkiem administracji Zakładów Azotowych biskup Piotr Bednarczyk odprawił Mszę św. koncelebrowaną i poświęcił sztandar zakładowy największego tarnowskiego przedsiębiorstwa, które właśnie zrezygnowało z dotychczasowego patrona, Feliksa Dzierżyńskiego (usunięto też jego popiersie ze skweru przed Zakładami Azotowymi).

9 października 1990

Po protestach i strajku pracowników Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Handlu Wewnętrznego odwołany zostaje przewodniczący komisji naprawczej Jan Bednarczyk. WPHW znajdowało się w tym czasie w stanie upadku, z głębokim deficytem i ogromną ilością bubli w magazynach. 1 grudnia tego roku WPHW postawiono w stan likwidacji.

Październik 1990

W tarnowskim Pałacu Ślubów odbywa się pierwszy elitarny koncert muzyki poważnej z cyklu „Wieczór z muzą", zorganizowany przez agencję artystyczną Impresariat Inter-Art powołaną przez Teresę Kaban i Henryka Błażeja, znanych tarnowskich muzyków i organizatorów życia muzycznego. Honorowym gościem każdego wieczoru był też artysta reprezentujący inną ze sztuk. Po dziewięciu latach ze względu na brak wsparcia ze strony władz miasta twórcy imprezy przenieśli ją na Śląsk.

4 listopada 1990

Ingres biskupa Józefa Życińskiego do bazyliki katedralnej. Nowy ordynariusz tarnowski (ur. 1 września 1948 r. w Nowej Wsi koło Piotrkowa Trybunalskiego) jest wykładowcą akademickim, filozofem i publicystą.

11 listopada 1990

Po przywróceniu 11 listopada jako święta państwowego w Tarnowie po 45 latach przerwy odbywają się uroczyste oficjalne obchody Święta Niepodległości.

14 listopada 1990

Bunt w tarnowskim więzieniu na oddziale dla tymczasowo aresztowanych. Więźniowie, którzy wzięli trzech zakładników, domagają się przyjazdu sędziego Sądu Wojewódzkiego oraz prokuratora wojewódzkiego. Głównym powodem buntu miało być zdaniem jego organizatorów zbyt pochopne stosowanie aresztów i bezpodstawne ich przedłużanie. Bunt zakończono bez użycia siły. Do buntów dochodzi jeszcze w maju i październiku następnego roku.

25 listopada 1990

Ingres pochodzącego z diecezji tarnowskiej nuncjusza apostolskiego biskupa Józefa Kowalczyka (ur. 28 sierpnia 1938 r. w Jadownikach Mokrych, od 26 czerwca 2010 roku arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski) do tarnowskiej bazyliki katedralnej.

I tura pierwszych powszechnych wyborów na prezydenta RP. W Tarnowie wygrywa Lech Wałęsa, uzyskując 53,09 proc. głosów.

26 listopada 1990

Biskup Józef Życiński powołuje do życia Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos" z siedzibą przy pl. Katedralnym 6. Pierwszym dyrektorem biskup mianował ks. Stanisława Budzika.

Grudzień 1990

Po raz pierwszy na ulicach Tarnowa pojawiają się żebrzący Cyganie z Rumunii.

1990

Podczas budowy domu jednorodzinnego przy ul. Franciszkańskiej wyburzony zostaje odcinek sklepionego murowanego korytarza łączącego kiedyś klasztor ze znajdującym się poza jego murem młynem.

1 stycznia 1991

Działalność rozpoczyna Tarnowski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Instytucja ma zaspokajać potrzeby mieszkańców Tarnowa w zakresie kultury fizycznej, sportu, turystyki i rekreacji.

Styczeń 1991

Prasa alarmuje o lawinowym wzroście przestępczości 250-300 proc. w skali całej Polski. W Tarnowie ma miejsce 40 proc. włamań i 46 proc. kradzieży w skali województwa.

Założono Fundację Pomocy Ludziom Specjalnej Troski. Prezesem zostaje ks. Waldemar Durda. Z inicjatywy fundacji powstał Środowiskowy Dom Samopomocy im. św. Kingi przy ul. Nowodąbrowskiej 6 (dzisiaj al. MB Fatimskiej 6).

Przy ul. Krakowskiej Liliana Barwacz i Paweł Kubicz otwierają księgarnię Pan Tadeusz.

Marzec 1991

Prezydent Lech Wałęsa przekazuje oryginalną bramę z cmentarza żydowskiego, pochodzącą z okresu międzywojennego, jako podarunek dla Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie. W Tarnowie zostaje replika wykonana w firmie Biedrońskich.

Kwiecień 1991

Nowym wojewodą tarnowskim zostaje Jerzy Orzeł. Poprzedniego, Janusza Bystrzonowskiego, odwołano m.in. za nieprawidłowości przy zakupie kamienicy ul. Lwowska 2 (sprawę w 1995 roku umorzyła prokuratura).

Wyłączono na stałe z ruchu ul. Wałową i rozpoczęto przebudowę jej na deptak (proj. Otto Schier).

W trakcie przetargu o „Temi. Tarnowski Magazyn Informacyjny" dochodzi do konfliktu w redakcji i powstania dwóch tygodników. Pierwszego o tym samym tytule (red. nacz. Grzegorz Koniarz) i drugiego o nazwie „Tarnowskie Echo Magazyn Informacyjny" (red. nacz. Janusz Bogacz). Drugi z tygodników ukazywał się do 1996 roku.

Czerwiec 1991

Na osiedlach Jasna I i II uruchomiono sieć kablowej telewizji osiedlowej. Inicjatorami są Robert Wolak i Janusz Golemo z firmy „S.Tar". Był to początek Tarnowskiej Telewizji Kablowej.

Przed Sądem Rejonowym w Tarnowie kończy się proces Władysława Plewniaka, byłego I sekretarza KW PZPR w Tarnowie, oskarżonego o wydanie decyzji o niszczeniu materiałów archiwalnych. Plewniak zostaje uznany winnym zarzucanych mu czynów i skazany na grzywnę w wysokości 3 mln ówczesnych złotych.

28 lipca 1991

Sakrę biskupią przyjmuje Jan Styrna, biskup pomocniczy w Tarnowie. Od 2003 do 2013 roku biskup ordynariusz w Elblągu (zm. 2022).

1 sierpnia 1991

Władze miasta powołują do życia Policję Municypalną (obecnie Straż Miejska) do pilnowania porządku na terenie miasta. Pierwszym komendantem zostaje Jacek Nałęcz-Sadowski.

29 sierpnia 1991

W Peru zamordowany zostaje przez lewackich terrorystów o. Zbigniew Strzałkowski, franciszkanin, urodzony w Zawadzie koło Tarnowa, absolwent Technikum Mechanicznego w Tarnowie.

Sierpień 1991

W przebudowanym i powiększonym budynku dawnego „Coctail-Baru", należącego do Wojewódzkiej Spółdzielni Mleczarskiej, przy ul. S. Staszica powstaje prywatny dom handlowy „Alfa".

1 września 1991

Istniejąca od roku Szkoła Podstawowa nr 23 (ob. im. Jana Pawła II) rozpoczyna zajęcia w nowym budynku na Osiedlu Legionów Henryka Dąbrowskiego.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Tarnowie rozpoczyna naukę w kompleksie nowoczesnych budynków przy ul. T. Romanowicza 9. Znalazła się tam szkoła podstawowa dla upośledzonych w stopniu umiarkowanym i znacznym oraz szkoła zawodowa i internat dla dzieci upośledzonych w stopniu lekkim. W późniejszych latach powstaje także gimnazjum i liceum.

10 i 13 września 1991

Na sztucznym lodowisku w hali w Tarnowie-Mościcach odbywają się mecze I ligi hokeja między Cracovią a Towimorem Toruń i Cracovią a Zagłębiem Sosnowiec.

26 września 1991

Sesja Rady Miejskiej w Tarnowie, mimo oficjalnego protestu ze strony Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, zatwierdza docelową strukturę samorządowej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego. Janinę Kanię powołano na pełnomocnika Zarządu Miasta do Spraw Organizacji MBP. W kwietniu 1992 roku biblioteka wprowadziła się do wyremontowanych pomieszczeń w kamienicy przy ul. Krakowskiej 4.

27 października 1991

Pierwsze po II wojnie światowej całkowicie wolne wybory do Sejmu i Senatu. Posłami I kadencji z województwa tarnowskiego wybrani zostają: Władysław Żabiński (Ludowe Porozumienie Wyborcze „Piast"), Mariusz Grabowski (Akcja Wyborcza Solidarność, ZChN), Leszek Golba (Konfederacja Polski Niepodległej), Janusz Choiński (Porozumienie Obywatelskie Centrum), Gwidon Wójcik (Unia Demokratyczna), Wiesław Klisiewicz (Partia Chrześcijańskich Demokratów) i Czesław Sterkowicz (Sojusz Lewicy Demokratycznej).

W Senacie RP II kadencji zasiedli: Zdzisław Czarnobilski (Ludowe Porozumienie Wyborcze „Piast") i Tadeusz Kamiński (Partia Chrześcijańskich Demokratów). Frekwencja w województwie tarnowskim wyniosła 50,5 proc.

15 listopada 1991

W Tarnowie gości arcybiskup Pragi Miloslav Vlk.

17 listopada 1991

W hali widowiskowo-sportowej przy ul. Gumniskiej odbywa się Międzynarodowy Turniej Tańca Towarzyskiego „Leliwa '91" o puchar prezydenta Tarnowa. Turniej ten organizowany przez Dom Kultury Zakładów Mechanicznych „Mariensztat" zastąpił turniej „Polonez" organizowany przez nieistniejący już wtedy Tarnowski Ośrodek Taneczny. Obecnie turniej odbywa się jako Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego „Klasa-Leliwa" z udziałem par zagranicznych.

8 grudnia 1991

Koncertem w bazylice katedralnej rozpoczyna działalność Tarnowska Orkiestra Kameralna. Orkiestrę założył Włodzimierz Siedlik, prezes Centrum Paderewskiego. Poprzedzała ją Dziecięca, a potem Młodzieżowa Orkiestra Kameralna założona przez Romana Zubka. W 1993 roku powołano Stowarzyszenie Tarnowska Orkiestra Kameralna. Przewodniczącą zarządu stowarzyszenia została Maria Janik, a patronat honorowy objął Prezydent Miasta Tarnowa.

25 grudnia 1991

Biskup Józef Życiński święci górną część kościoła pw. Miłosierdzia Bożego przy ul. Klikowskiej. Świątynię zaprojektowali Andrzej Boratyński, Andrzej Skoczek i Piotr Łabowicz. Kształt świątyni przypomina bryłę piramidy, wokół której na wysokości linii dachu znajduje się żelbetonowa „cierniowa korona". Nie zrealizowano pełnego projektu, zgodnie z którym kościół miał być otoczony ośmioma kaplicami z wizerunkami madonn z sanktuariów diecezji tarnowskiej.

1991

Pododdziały 14. Ośrodka Materiałowo-Technicznego przeniesiono do Przemyśla. Po 220 latach z krajobrazu Tarnowa znikają oddziały wojskowe (do dnia dzisiejszego pozostaje Wojskowa Komenda Uzupełnień), pozostawiając miastu liczne użytkowane przez siebie budynki, najczęściej w złym stanie.

Biuro Wystaw Artystycznych zamyka działalność przy ul. Wałowej 10 i otwiera galerię Pasaż w kamienicy Rynek 4.

Zbudowano ostatni w Tarnowie blok w technologii wielkiej płyty przy ul. Szpitalnej 58.

31 grudnia 1991/1 stycznia 1992

Po raz pierwszy na Rynku odbywa się masowa impreza sylwestrowa. Organizuje ją Muzeum Okręgowe.

1 stycznia 1992

Reaktywowano Miejską Bibliotekę Publiczną im. Juliusza Słowackiego składającą się z 7 działów merytorycznych oraz 15 filii na terenie miasta. Dyrektorem MBP mianowano Janinę Kanię (zm. 19 czerwca 2010 r. w Tarnowie).

Działalność rozpoczyna Szkoła Biznesu, wkrótce przemianowana na Tarnowską Szkołę Biznesu. Od 1 kwietnia 1996 roku została przejęta przez Tarnowską Agencję Rozwoju Regionalnego SA.

19 lutego 1992

Pierwsze spotkanie tarnowskiego oddziału Związku Represjonowanych Politycznie Żołnierzy-Górników.

20 lutego 1992

Rada Miejska nadaje Norbertowi Lippóczemu tytuł honorowego obywatela Tarnowa.

8 marca 1992

W Tarnowie gości kardynał Jean Marie Lustiger, arcybiskup Paryża.

14 marca 1992

Z inicjatywy ks. Andrzeja Zająca w Tarnowie odbywa się zjazd założycielski na którym przedstawiciele 11 chórów (9 chłopięcych i 2 dziewczęce) tworzą Polską Federację „Pueri Cantores". Prezydentem Federacji zostaje wybrany ks. Andrzej Zając. W tym samym roku pod kierunkiem dyrektora ks. Kazimierza Pasionka dokonano reorganizacji Diecezjalnego Studium Organistowskiego (zapoczątkowanego już w 1965 roku) i modernizacji budynku przy ul. J. Dwernickiego, w którym znajduje się do dnia dzisiejszego.

25 marca 1992

Diecezja tarnowska traci na rzecz nowo utworzonej diecezji rzeszowskiej 6 dekanatów, 1 oddaje diecezji sandomierskiej.

31 marca 1992

Przestaje istnieć Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne. Na terenie Tarnowa WPK zastąpiło Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne Spółka z o.o. własność gminy Tarnów.

Marzec 1992

Dzięki grupie entuzjastów, z Mariuszem Gałkowskim na czele, przy MKS Tarnovia powstaje jedna z pierwszych w Polsce sekcji wspinaczkowych. Jako pierwsza w Polsce dysponowała sztuczną ścianą wspinaczkową w hali. Najwybitniejszymi zawodnikami sekcji byli lub są nadal: Tomasz Oleksy, Edyta Ropek i Klaudia Buczek.

3-5 kwietnia 1992

Chłopięcy Chór Katedralny „Pueri Cantores Tarnovienses" pod dyrekcją ks. Andrzeja Zająca zdobywa pierwszą nagrodę na European Youth Choir Festival w Kaludborgu w Danii.

Kwiecień 1992

Założone w 1990 roku Tarnowskie Towarzystwo Przemysłowe przekształcono w Tarnowską Izbę Przemysłowo-Handlową. Stanowi ona samorząd gospodarczy, który na zasadzie dobrowolności zrzesza podmioty gospodarcze z regionu byłego województwa tarnowskiego. Izba zajmuje się m.in. promowaniem gospodarki regionu tarnowskiego; kształceniem zawodowym poprzez organizowanie szkoleń, kursów, kojarzeniem podmiotów gospodarczych. Rada Izby przyznaje doroczną Nagrodę im. Jana Szczepanika i dokonuje wpisu do „Rejestru Firm Nagrodzonych i Wyróżnionych Regionu Tarnowskiego".

4 maja 1992

Ulicami Tarnowa pod budynek Kuratorium Oświaty przechodzi „czarny pochód", zorganizowany przez uczniów likwidowanego Studium Nauczycielskiego. Uczniowie domagali się utworzenia w miejsce likwidowanej szkoły, nowego liceum ogólnokształcącego.

29 maja 1992

W odremontowanej kamienicy Rynek 5 działalność rozpoczyna Tarnowskie Centrum Kultury. Otwarcie nastąpiło podczas XIII Dni Tarnowa. W latach 1992-1994 odbywały się tam m.in. tzw. Piwniczki, których gospodarzem był tarnowski dziennikarz i poeta Krzysztof Nowak. Były to wieczory przeplatane muzyką, spotkaniami z ciekawymi ludźmi i pokazami mody.

Maj 1992

Oddano do użytku nowy budynek Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przy ul. T. Kościuszki 32.

W dawnym Domu Kultury Zakładów Azotowych powstaje Mościcka Fundacja Kultury.

1 czerwca 1992

Powstaje Miejski Zarząd Cmentarzy. Przedmiotem jego działalności jest zarządzanie cmentarzami komunalnymi, świadczenie usług pogrzebowych i cmentarnych, prowadzenie archiwów i ksiąg cmentarnych. Pierwszym dyrektorem MZC, powołanym przez Zarząd Miasta, zostaje Janina Dygdoń.

29 czerwca 1992

W Tarnowie gości kardynał Fiorenzo Angelini, prezydent Papieskiej Komisji ds. Opieki Duszpasterskiej Pracowników Służby Zdrowia.

3 lipca 1992

Nadawanie w eterze rozpoczyna tarnowskie studio Radia Kraków.

2 lipca 1992

Wywiadem z amerykańskim aktorem i reżyserem Kevinem Costnerem tarnowianka Jolanta Czaderska-Hayek rozpoczyna współpracę z tygodnikiem „Tarnowskie Echo". Dzisiaj współpracuje z Temi.

9 sierpnia 1992

Zarejestrowano Tarnowskie Towarzystwo Oświatowe, działające na rzecz szkolnictwa niepublicznego i uspołecznienia oświaty. Pierwszym prezesem zostaje Wojciech Magdoń. Obecnie TTO jest organem prowadzącym dla Zespołu Szkół Społecznych (Społeczne Liceum Ogólnokształcące i Społeczne Gimnazjum) oraz Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1 (działającej od 1990 r).

1 września 1992

Powstaje Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy przy ul. Panny Marii 3. Instytucja świadczy kompleksową pomoc psychologiczną i pedagogiczną w rozwiązywaniu różnorodnych problemów życiowych i trudności wychowawczych. Skierowana jest ona do rodzin adopcyjnych, rodzin zastępczych, placówek rodzinnych i rodzin wychowujących własne dzieci.

28 października 1992

Biskup Józef Życiński konsekruje tymczasową kaplicę parafii Chrystusa Dobrego Pasterza (przedtem tymczasową kaplicę parafii Miłosierdzia Bożego) przy ul. Wojska Polskiego. Proboszczem miejsca jest ks. Jan Ptak.

Październik 1992

Ogłoszono upadłość Huty Szkła Laura.

1992

Do użytku zostały oddane trzy wysokościowce (11 pięter) Tarnowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej przy ul. Bitwy o Wał Pomorski (w pobliżu Słonecznej). Do 2015 roku były to ostatnie budynki o tej wysokości wzniesione w Tarnowie.

Oddano do użytku kompleks budynków o przeznaczeniu biurowym i handlowym przy ul. Lwowskiej o łącznej powierzchni 12 tys. metrów kw. Obecnie mieszczą się w nim m.in. siedziba I Urzędu Skarbowego i Enion SA. Oddział w Tarnowie. Zakład Energetyczny.

W ramach Tarnowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego SA powstaje Wszechnica Edukacyjna, placówka kształcenia ustawicznego prowadząca dokształcanie i doskonalenie zawodowe kadr dla gospodarki rynkowej poprzez organizację kursów, szkoleń, seminariów, konferencji.

Z inicjatywy Ryszarda Jasicza, trenera lekkiej atletyki i wychowawcy młodzieży, odbywa się pierwszy tarnowski Bieg Leliwitów, przeznaczony dla dzieci i młodzieży. Od 2006 roku jest imprezą masową.

Na zlecenie Komitetu Opieki nad Zabytkami Kultury Żydowskiej w Tarnowie prace inwentaryzacyjne na cmentarzu żydowskim rozpoczyna Leszek Hońdo z Międzywydziałowego Zakładu Historii i Kultury Żydów w Polsce przy Uniwersytecie Jagiellońskim.

Powstaje Studio Tańca „Honorata" założone przez Honoratę Włoch-Kowalczyk i Pawła Kowalczyka. Formacje cheerleaderek „Blask", „Power Girls", „Labirynt" i „Rapid" prowadzone przez Honoratę Włoch-Kowalczyk do 2012 roku zdobyły tytuł wicemistrza świata cheerleaderek (Hong Kong 2011), srebrny medal na Mistrzostwach Europy w Finlandii (2010) i łącznie piętnaście tytułów mistrza Polski.

1992/1993

Zespół piłkarzy ręcznych Unii Tarnów złożony tylko z wychowanków, prowadzony przez trenera Ryszarda Skutnika awansuje do ekstraklasy. Zespół utrzymuje się w niej tylko jeden sezon.

3 stycznia 1993

Biskup Józef Życiński eryguje Dom Pomocy Społecznej Okresowego Pobytu dla Osób Niepełnosprawnych Intelektualnie, dzisiaj Środowiskowy Dom Samopomocy im. św. Kingi prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu przy ul. Nowodąbrowskiej 6 (dzisiaj MB Fatimskiej). Był to pierwszy dom dziennego pobytu dla osób niepełnosprawnych w Polsce południowej.

Pierwszy tarnowski finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

Styczeń 1993

Ukazuje się pierwszy numer miesięcznika kulturalnego Tarnowa i województwa „Tarniny", wydawanego przez Wojewódzki Ośrodek Kultury (redaktor naczelny Henryk Cyganik, zm. 23 lutego 2005 r.). „Tarniny" wydawano do 1996 roku.

Wichura łamie krzyż na jednej z wież kościoła Świętej Rodziny.

4-7 lutego 1993

W Tarnowie odbywa się I Diecezjalne Forum Młodzieży Katolickiej.

7-11 lutego 1993

W hali sztucznego lodowiska w Tarnowie-Mościcach trwają zawody w łyżwiarstwie figurowym w ramach Uniwersjady ’93 w Zakopanem, czyli akademickich mistrzostw świata.

11 lutego 1993

Z inicjatywy biskupa tarnowskiego Józefa Życińskiego powstaje Fundacja im. abp. Jerzego Ablewicza. Celem jej była działalność kulturalna, duszpasterska i dobroczynna. Obecnie, zgodnie z wolą biskupa Wiktora Skworca, zajmuje się głównie wspomaganiem – poprzez fundowanie stypendiów – młodzieży, chcącej się uczyć, ale pochodzącej z rodzin ubogich i wielodzietnych, a uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych.

17 lutego 1993

Umiera Wiesław Röhrenschef (ur. 2 października 1923 r. w Bogumiłowicach), malarz, poeta, wybitna postać tarnowskiego środowiska artystycznego, nauczyciel Liceum Plastycznego. Pochowany na cmentarzu w Krzyżu.

26 lutego 1993

Umiera Abraham Ladner, urodzony 10 stycznia 1904 roku w Otfinowie, szklarz. W jego mieszkaniu przy ul. E. Goldhammera 1 na pierwszym piętrze urządzony był ostatni w Tarnowie żydowski dom modlitwy i przechowywany zwój Tory. Śmierć Ladnera symbolicznie kończy dzieje żydowskiej społeczności Tarnowa. Pochowano go na cmentarzu żydowskim w Tarnowie.

6 marca 1993

Otwarto budowany od wielu lat Dom Handlowy „Zenit” przy ul. Słonecznej.

4 kwietnia 1993

Biskup Józef Życiński wmurowuje kamień węgielny w fundamenty budowanego od 1989 kościoła pw. Archanioła Gabriela przy ul. Gumniskiej. W 2015 roku kościół pozostaje nieukończony.

16 kwietnia 1993

Wojska rosyjskie opuszczają bazę w Czarnej koło Tarnowa.

1 maja 1993

Otwarto wyremontowaną ulicę Wałową (proj. Otto Schier), służącą od tego czasu jako deptak. Przy styku ulic Wałowej i J. Piłsudskiego (obecnie pl. Ofiar Katynia) ułożono schody z fontanną.

5-7 czerwca 1993

II Krajowe Targi Zdrowego Życia w hali w Tarnowie-Mościcach jako samodzielna impreza (pierwsze odbyły się rok wcześniej łącznie z IX Targami Zdrowej Żywności). Obok poważnych wystawców pojawiają się na nich hochsztaplerzy, jak np. producent regeneratora sił życiowych.

19 czerwca 1993

Podczas meczu piłki nożnej w III lidze Tarnovia – Cracovia zostaje zawiązana zgoda (przymierze) między kibicami obu klubów.

Czerwiec 1993

Powstaje tarnowskie koło Stowarzyszenia Rodzin Ofiar Katynia Polski Południowej (obecnie Federacja Rodzin Katyńskich). Założycielkami są Aleksandra Wróblewska, Beata Lubich i Jadwiga Kostyrzewska, honorowym prezesem Andrzej Fenrych.

16 lipca 1993

Biskup Józef Życiński eryguje parafię pw. bł. Karoliny. Pierwszym proboszczem zostaje ks. Stanisław Dutka. Przy kościele trwają wciąż prace budowlane.

21 lipca 1993

Z inicjatywy biskupa Józefa Życińskiego na terenie ogrodów Wyższego Seminarium Duchownego rozpoczęto budowę Domu Alumna.

3 sierpnia 1993

Opuszczone od dwóch lat budynki koszar na terenie Tarnowa stają się własnością Skarbu Państwa.

29 sierpnia 1993

Ukazuje się pierwszy numer tarnowskiego dodatku „Gościa Niedzielnego", redagowany przez ks. Zbigniewa Adamka.

7-13 września 1993

I Światowe Forum Prasy Polonijnej zorganizowane z inicjatywy Stanisława Lisa, dyrektora Wojewódzkiego Ośrodka Kultury.

13 września 1993

Umiera Stanisław Opałko, dyrektor Zakładów Azotowych od lutego 1958 do 11 października 1977 roku, poseł na Sejm PRL I kadencji, w latach 1957, 1961, 1965 oraz 1985 ponownie wybierany na posła, od 1980 roku członek Komitetu Centralnego PZPR i I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Tarnowie, od 19 lipca 1981 roku członek Biura Politycznego KC PZPR. Wszystkie funkcje przestał pełnić w 1986 roku.

19 września 1993

Wybory parlamentarne. Do Sejmu RP z województwa tarnowskiego wchodzą według kolejności uzyskanych głosów: Gwidon Wójcik (Unia Demokratyczna), Jan Pieniądz (PSL), Władysław Żabiński (PSL), Stanisław Kusior (PSL), Józef Kalisz (PSL), Krzysztof Janik (SLD) i Grzegorz Cygonik (KPN). Senatorami zostali Ryszard Ochwat (PSL), Piotr Andrzejewski (NSZZ Solidarność).

1 listopada 1993

Z inicjatywy Antoniego Sypka odbywa się pierwsza kwesta na rzecz ratowania zagrożonych zniszczeniem pomników Cmentarza Starego.

15 listopada 1993

Po blisko 20 latach budowy (prace ziemne rozpoczęto w 1974 roku) drugi tarnowski szpital, czyli dzisiejszy Szpital Wojewódzki im. św. Łukasza przyjmuje pierwszego pacjenta.

29 listopada 1993

Podpisano umowę o agregowaniu złączonego z Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie Instytutu Teologicznego do Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Umożliwia ona uzyskiwanie magisteriów w Tarnowie także świeckim studentom teologii oraz kontynuowanie nauki na specjalistycznych studiach licencjackich. Rektorem uczelni zostaje ks. Michał Heller.

20 grudnia 1993

Biskup Józef Życiński konsekruje kaplicę pw. Miłosierdzia Bożego w szpitalu św. Łukasza.

25 grudnia 1993

Transmisją pasterki z bazyliki katedralnej działalność rozpoczyna diecezjalne Radio Dobra Nowina.

1993

Podczas trwających w tym roku prac wodociągowych na Starym Mieście odsłonięto pozostałości Bramy Krakowskiej i osłaniającego ją wału ziemnego. Nadzór archeologiczny prowadziła Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska PKZ w Tarnowie, Spółka z o.o.

Stowarzyszenie Obywatelskie Pogoń reaktywuje pismo „Pogoń", które zaczęło ukazywać się jako „Pogoń. Tarnowskie Pismo Społeczno-Kulturalne" (red. nacz. Krzysztof Głomb). Do 1997 roku wyszło 15 numerów.

W Tarnowskim Centrum Kultury powstaje Szkoła Muzyków Rockowych (S.M.Rock) zajmująca się profesjonalnym muzycznym kształceniem dzieci, młodzieży i dorosłych w klasie gitary, gitary basowej, perkusji oraz śpiewu. Lekcje prowadzone są przez profesjonalnych muzyków.

Historyk harcerstwa ziemi tarnowskiej Maria Żychowska, na wniosek biskupa Józefa Życińskiego, odznaczona zostaje przez papieża Jana Pawła II medalem „Pro Ecclesia et Pontifice".

Powstaje północne obejście Tarnowa ulicami Spokojną, Elektryczną i Czystą.

Otwarcie domu towarowego Oskar w przekształconym budynku Spółdzielczej Hurtowni Międzypowiatowej.

Dokonano remontu Wielkich Schodów.

Na cmentarzu w Tarnowie-Mościcach powstają piętrowe grobowce.

6 stycznia 1994

Umiera ks. Jan Marszałek, kapelan ZWZ i AK, więzień obozów koncentracyjnych Dachau i Auschwitz, budowniczy kościoła parafialnego pw. Matki Bożej Fatimskiej.

7 stycznia 1994

Ze stanowiska odwołany zostaje kurator oświaty i wychowania w Tarnowie Roman Bulanda. Do decyzji tej przyczyniła się m.in. próba likwidacji Studium Nauczycielskiego. Następny kurator Jan Hebda zmienił decyzję swojego poprzednika i przekształcił je w V Liceum Ogólnokształcące.

29 stycznia 1994

Z inicjatywy Centrum Paderewskiego w Sali Lustrzanej odbywa się koncert wybitnej sopranistki Teresy Żylis-Gary, której akompaniował pianista Waldemar Malicki.

30 stycznia 1994

Urząd wojewody tarnowskiego obejmuje Wiesław Woda z PSL.

27 marca 1994

W Niedzielę Palmową przed bazyliką katedralną niezrównoważony psychicznie sprawca atakuje biskupa Józefa Życińskiego, zadając mu cios ostrym kamieniem w skroń. Po

opatrzeniu rany ksiądz biskup kontynuował swoje obowiązki. Pierwszy atak na tego biskupa zdarzył się w listopadzie 1992 roku w Pradze, gdzie tarnowski ordynariusz został zraniony przez niezidentyfikowanych cudzoziemców.

4 kwietnia 1994

W drużynie Unii Tarnów debiutuje Szwed Tony Rickardsson, jeden z najwybitniejszych zawodników w historii speedwaya.

14-17 kwietnia 1994

I Festiwal Muzyki Odnalezionej organizowany przez Fundację Muzyczną z Tarnowa i impresariat Inter-Art. Twórcy festiwalu Teresa Kaban i Henryk Błażej postanowili sięgnąć do dzieł zapomnianych kompozytorów i zapomnianych partytur znanych kompozytorów. Główną gwiazdą pierwszego festiwalu jest tenor Wiesław Ochman.

Maj 1994

Rozpoczyna się przebudowa zabytkowej kamienicy Rynek 19 zakupionej przez małżeństwo Małgorzaty i Renato Rossetto. Z czasem weszło ono w posiadanie kamienicy Rynek 18 i sąsiadujących z nimi kamienic przy ul. Kapitulnej. Większość z nich gruntownie przebudowano w stylu pseudohistorycznym i połączono w jeden wielki obiekt. W 2025 roku pozostają wciąż nieużytkowane stanowiąc cenotaf (symboliczny grobowiec) ofiar Holocaustu.

19 czerwca 1994

W wyborach samorządowych ugrupowanie Program dla Tarnowa zdobywa 18 mandatów, Liga Samorządowa – 11 mandatów, SLD – 6 mandatów, Alternatywa – 5 mandatów, Komitet Wyborczy „Ojczyzna" i Samorządowe Porozumienie Społeczne po 2 mandaty. Prezydentem Tarnowa zostaje ponownie Mieczysław Bień ze zwycięskiego Programu dla Tarnowa. Z tego samego ugrupowania pochodzą dwaj wiceprezydenci Adrzej Sasak i Janusz Gancarz.

Czerwiec 1994

Awans do II ligi uzyskują piłkarze Unii Tarnów pod wodzą trenera Zbigniewa Kordeli. Napastnik Krzysztof Palej wielokrotnie kończył rozgrywki III ligi jako król strzelców. Drużyna Unii Tarnów grała w II lidze przez pięć sezonów.

28-30 lipca 1994

Festiwal kultury cygańskiej „Tam, gdzie zieleń spotyka się z błękitem" organizowany przez Fundację Pogranicze, Muzeum Etnograficzne i Centrum Kultury Romów.

1 sierpnia 1994

W Tarnowie odnotowano temperaturę plus 35.8^{0}C. Od 25 lipca do 8 sierpnia temperatura każdego dnia przekracza 30^{0}C.

Sierpień 1994

Rozpoczęto badania archeologiczne przy ulicy św. Anny. Odsłonięto pozostałości kościoła pw. św. Anny i otaczającego go cmentarza. W następnym roku pozostałości kościoła zostały wyeksponowane na skwerze. Kości zmarłych przeniesiono do grobu na cmentarzu w Krzyżu.

8 września 1994

W eterze pojawia się tarnowska stacja radiowa MAKS, czyli Muzyka-Aktualności-Kultura-Sport.

19 września 1994

W Sali Lustrzanej koncertuje Vadim Brodski, światowej sławy skrzypek.

25 września 1994

Drużyna żużlowców Unii Tarnów z mistrzem świata Tony Rickardssonem w składzie i trenerem Marianem Wardzałą zdobywa drużynowe wicemistrzostwo Polski.

Wrzesień 1994

W hali widowiskowo-sportowej w Tarnowie-Mościcach odbywają się dwie duże imprezy targowe X Ogólnopolskie Targi Zdrowej Żywności i po raz pierwszy „Tarnowskie Promocje" organizowane przez Izbę Przemysłowo-Handlową.

16-22 październik 1994

XII Ogólnopolski Festiwal „Tydzień Talentów Tarnów '94". Gościem honorowym jest Krzysztof Penderecki.

23 października 1994

Biskup Józef Życiński eryguje parafię Trójcy Przenajświętszej na Terlikówce. Pierwszym proboszczem zostaje ks. Władysław Pachota.

15 listopada 1994

W Republice Środkowej Afryki zamordowany zostaje misjonarz Robert Gucwa, alumn z Tarnowa.

14 grudnia 1994

Uruchomiono pierwszy odcinek tarnowskiej obwodnicy południowej, od ul. Koszyckiej do alei Tarnowskich. Prace wykonało Przedsiębiorstwo Budowy Dróg i Mostów w Tarnowie (od 2006 roku Poldim SA).

15 grudnia 1994

Po przegłosowaniu wniosku pięciu radnych reprezentujących „Program dla Tarnowa" odwołany zostaje z urzędu prezydenta Tarnowa Mieczysław Bień, były członek tego ugrupowania. Tymczasowym kierownikiem Urzędu Miasta zostaje wiceprezydent Janusz Gancarz.

29 grudnia 1994

Prezydentem Tarnowa zostaje 39-letni Roman Ciepiela z „Programu dla Tarnowa", dotychczasowy prezes Rejonowej Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej.

1994

Dzięki Tarnowskiemu Towarzystwu Kulturalnemu i Muzeum Okręgowemu wydano pierwszy tom *Wielkiego przewodnika po Tarnowie* pod redakcją Stanisława Potępy.

Zdzisław Baszak, żołnierz 16. Pułku Piechoty i Armii Krajowej przenosi z Dąbrowy Tarnowskiej do Tarnowa (ul. I. Mościckiego 29) utworzone przez siebie muzeum Armii Krajowej. Obecnie jest to Izba Pamięci Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej – Okręg Tarnów stanowiąca filię Muzeum Okręgowego w Tarnowie.

31 grudnia/1 stycznia 1995

Nowy Rok na Rynku tarnowskim wita 7 tys. tarnowian.

1995

Z inicjatywy Andrzeja Olejnika powstaje Polskie Towarzystwo Gimnastyczne Sokół-Świat Pracy nawiązujące do tradycji ruchu sokolego w Tarnowie oraz biuletynu „Świat Pracy" wydawanego przez środowisko tarnowskich działaczy podziemnej „Solidarności". Towarzystwo organizuje liczne imprezy sportowe na terenie Tarnowa, m.in.: Puchar Tarnowa MTB, Family Cup, Bieg Leliwitów, Bieg Sokołów. Sekcja turystyki kolarskiej organizuje corocznie Tarnowską Rowerową Pielgrzymkę na Jasną Górę. Działający przy PTG Klub Poezji i Pieśni Patriotycznej organizuje od 1999 roku Przegląd Poezji i Pieśni Patriotycznej z finałem w święto 3 Maja.

18-25 stycznia 1995

Po raz pierwszy w Tarnowie Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan odbywa się w formie nabożeństw ekumenicznych w kaplicach i świątyniach różnych wyznań

z udziałem duchownych katolickich, starokatolickich i protestanckich. Ze strony katolickiej organizatorem tych nabożeństw był ks. Kazimierz Kupiec, diecezjalny delegat do spraw ekumenizmu (zm. 7 marca 1997 r. w Tarnowie). Kilka lat później strona rzymskokatolicka zrezygnowała ze wspólnych nabożeństw.

Luty 1995

Oficjalnie reaktywowano Społeczny Komitet Opieki nad Starym Cmentarzem w Tarnowie. Prezesem zostaje Antoni Sypek. Od 1998 roku SKOnSC działa jako samodzielne stowarzyszenie. Każdego roku 1 listopada komitet organizuje kwesty na odnowę kolejnych zabytków. Wydaje też książki autorstwa Antoniego Sypka na temat Starego Cmentarza.

Wiceprezydentem Tarnowa zostaje Mirosław Swoszowski z listy „Alternatywa".

3 maja 1995

W Tarnowie po raz drugi gości arcybiskup Pragi kardynał Miloslav Vlk.

Maj 1995

Na Starym Mieście kręcono zdjęcia do filmu *Dzieje mistrza Twardowskiego* (reż. Krzyszof Gradowski, w roli głównej Daniel Olbrychski).

Wieloletniego proboszcza bazyliki katedralnej ks. Kazimierza Kosa zastępuje ks. Stanisław Salaterski (od 2014 r. biskup pomocniczy).

Czerwiec 1995

W hali wystawienniczej w Tarnowie-Mościcach odbywają się I Tarnowskie Targi Budownictwa i Wyposażenia Wnętrz „Probud '95" (od następnego roku pod nazwą Targi Budownictwa, Materiałów Budowlanych i Wyposażenia Wnętrz „Expo-Bud") organizowane przez Izbę Przemysłowo-Handlową w Tarnowie i krośnieńską firmę Tefrix.

Z inicjatywy Grzegorza Janiszewskiego i Sławomira Gaudyna rozpoczyna działalność prywatny Teatr Młodego Widza.

1-3 czerwca 1995

Trwa cykl imprez artystycznych i kulturalnych pod nazwą Festiwal Tarnowski (m.in. Salon Dziecięcych Marzeń, Tarnowskie Forum Wydawnicze, koncerty i wernisaże).

3 czerwca 1995

W Tarnowskim Centrum Kultury odbywa się spotkanie prezydentów Tarnowa, Tarnobrzega i Przeworska mające stanowić zaczątek współpracy miast z Leliwą w herbie. Pod-

pisano deklarację założycielską Klubu „Leliwa", który służyć ma podejmowaniu wspólnych przedsięwzięć o charakterze gospodarczym i kulturalnym. Inicjatywa nie wyszła jednak poza deklaracje współpracy.

15 lipca 1995

Powstaje zespół Monk wykonujący a'capella muzykę jazzową i popową. 3 sierpnia tego roku wystąpił na Festiwalu Piosenki Chrześcijańskiej w Gostyniu, gdzie zajął III miejsce i zdobył nagrodę publiczności.

16 sierpnia 1995

Oddano do użytku nową siedzibę tarnowskiego oddziału Banku Śląskiego przy ul. J. Słowackiego.

18 sierpnia 1995

W Błoniu w nurcie Dunajca toną pochodzący z Tarnowa ojciec z synem i dwiema córkami.

Sierpień 1995

Oddano do użytku nowy most drogowy na rzece Białej, budowany przez 3 lata.

8 września 1995

Biskup Józef Życiński reaktywuje Akcję Katolicką w diecezji tarnowskiej.

15-17 września 1995

Po raz pierwszy jako impreza międzynarodowa odbywają się XI Tarnowskie Targi Zdrowej Żywności.

1 października 1995

Rozpoczyna się pierwszy rok akademicki w Małopolskiej Wyższej Szkole Ekonomicznej (organizowanej przez krakowski oddział Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego) oraz w tarnowskiej filii nowosądeckiej Wyższej Szkoły Biznesu.

12 października 1995

Tarnów w ramach kampanii wyborczej odwiedza prezydent RP Lech Wałęsa. Podczas spotkania z wyborcami ogłasza m.in., że jeśli dostanie co najmniej 60 proc. głosów, to zmusi rząd do realizacji jego pomysłu, aby wszystkim, którzy nie mieli szansy nabycia majątku dać po 100 milionów złotych.

10 listopada 1995

Oddano do użytku drugi odcinek południowej obwodnicy Tarnowa między aleją Tarnowskich a węzłem przy ul. Lwowskiej.

19 listopada 1995

Odbywa się druga tura wyborów na prezydenta. W województwie tarnowskim Lech Wałęsa otrzymuje ponad 50 proc. głosów, Aleksander Kwaśniewski 29 proc. Frekwencja wyborcza wyniosła prawie 69 proc.

12-13 grudnia 1995

W bazylice katedralnej i kościele Matki Bożej Fatimskiej trwa nawiedzenie figury Matki Bożej Fatimskiej. W lipcu następnego roku na pamiątkę tego wydarzenia zmieniono nazwę odcinka ul. Nowodąbrowskiej na al. MB Fatimskiej.

25 grudnia 1995

O godzinie 1.30 w piwnicy Tarnowskiego Centrum Kultury po raz pierwszy odbywa się koncert „Rockowe O!płateczki", podczas którego zespół Wojciecha Klicha gra kolędy i pastorałki w blues-rockowych aranżacjach.

9 stycznia 1996

W Tarnowie umiera Maria Kusion-Pokorny, wybitna lekkoatletka (sprint i skok w dal) z czasów Wunderteamu, olimpijka z Melbourne (1956) i Rzymu (1960), dziesięciokrotna mistrzyni Polski i szesnastokrotna rekordzistka Polski. Po zakończeniu kariery prowadziła w Tarnowie zakład optyczny przy pl. Sobieskiego. Pochowana na Cmentarzu Starym.

15 stycznia 1996

Zgodnie z uchwałą Rady Miejskiej powołano do życia Fundację im. Hetmana Jana Tarnowskiego. Celem działania fundacji są m.in.: pielęgnowanie pamięci i szeroka popularyzacja wiedzy o patronie Fundacji, działalność kulturalna, naukowa, edukacyjna, społeczna i informacyjna, działanie na rzecz tzw. kapitału ludzkiego, czyli pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich poprzez wzrost zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, promocja miasta Tarnowa i ziemi tarnowskiej. Fundacja zarejestrowana została przez sąd w lutym 1997 roku.

Styczeń 1996

I Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Instrumentalnej zorganizowane przez Impresariat Inter-Art i Fundację Muzyczną w Tarnowie. Wzięło w nim udział prawie 60 nauczycieli szkół muzycznych z całej Polski.

W Tarnowie gości Anna Walentynowicz, wybitna działaczka wolnych związków zawodowych.

17 lutego 1996

Na Cmentarzu Starym odbywa się uroczystość odsłonięcia tablicy upamiętniającej miejsce pochówku ofiar Rabacji 1846 roku.

23 lutego 1996

Uczestnicy działającego od kilku lat w Tarnowie duszpasterstwa nauczycieli zakładają Katolickie Stowarzyszenie Wychowawców. Począwszy od 1999 roku KSW co dwa lata organizuje Forum Nauczycieli i Wychowawców. Wydaje też „Biuletyn KSW".

18 marca 1996

Z inicjatywy Alicji Majcher-Węgrzynek z Muzeum Okręgowego w Tarnowie i dziennikarza Ryszarda Lisa w ratuszu odbywa się spotkanie przedstawicieli rzemiosła, przedsiębiorców, lekarzy i tarnowian, którym bliskie są idee Towarzystwa Strzeleckiego. Podjęto decyzję o reaktywowaniu Towarzystwa Strzeleckiego – Bractwo Kurkowe w Tarnowie.

Marzec 1996

Powstaje Wydawnictwo S-Can wydające książki, albumy, foldery reklamowe i kalendarze.

12 kwietnia 1996

Koncert światowej sławy wokalistki Olgi Szwajgier w Sali Lustrzanej.

30 kwietnia 1996

W sali widowiskowej Mościckiej Fundacji Kultury z recitalem *Pejzaże* występuje Ewa Demarczyk.

Maj 1996

Działający przy Pałacu Młodzieży Amatorski Klub Filmowy „Szwenk" otrzymuje w Belgii złoty medal UNICA na XIV Międzynarodowym Festiwalu Filmów „Dozwolone do 21".

Czerwiec 1996

Pierwszy lot balonem Tarnowskiego Stowarzyszenia Lotniczego powołanego do życia cztery lata wcześniej, kontynuatora tradycji Mościckiego Klubu Balonowego.

9-15 czerwca 1996

W Tarnowie trwają pierwsze Dni Lwowa zorganizowane wspólnie przez tarnowski oddział Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, z Adamem L. Lewickim na czele, Małopolski Urząd Wojewódzki i Urząd Miasta Tarnowa. Na program złożyło się kilka koncertów, dwie wystawy („Dziedzictwo Kresów" i „Wystawa Krajowa

we Lwowie 1894"), sesja naukowa pt. „Kultura i architektura Kresów Południowo-Wschodnich". Głównym punktem programu stało się uroczyste nadanie tarnowskiej Szkole Podstawowej nr 9 imienia Orląt Lwowskich (14 czerwca).

15 czerwca 1996

Z inicjatywy Krzysztofa Głomba uruchomiona zostaje strona internetowa miasta Tarnowa.

19 czerwca 1996

Pierwszy koncert żydowskiej muzyki religijnej pod tarnowską Bimą zorganizowany przez dyrektora Muzeum Okręgowego Adama Bartosza. Pieśni wykonuje kantor Simchy Keller z Łodzi.

24 czerwca 1996

Umiera Norbert Lippóczy, przedsiębiorca, kolekcjoner, bibliofil, współzałożyciel i wieloletni działacz Tarnowskiego Towarzystwa Przyjaciół Węgier, honorowy obywatel miasta Tarnowa. Pochowano go na Cmentarzu Starym.

Lipiec 1996

Spod siedziby Muzeum Etnograficznego w Tarnowie wyrusza po raz pierwszy Tabor Pamięci do Szczurowej, gdzie 3 lipca 1943 roku Niemcy wymordowali kilkanaście rodzin cygańskich.

Rozstrzygnięto konkurs ogłoszony przez Urząd Miasta na zagospodarowanie terenu dawnych koszar przy ul. A Mickiewicza i terenu przy ul. J. Dwernickiego. Zwycięski projekt zakładał utworzenie tam siedziby uniwersytetu miejskiego, budynków mieszkalnych, zespołu obiektów handlowo-gastronomiczno-usługowych, hotelu i dwukondygnacyjnego pasażu dla pieszych i ciągów spacerowych. Projekt nie został zrealizowany.

13 września 1996

W I Liceum Ogólnokształcącym otwarto pierwszy tarnowski węzeł internetu obsługiwany przez Tarnowskie Centrum Informacji Gospodarczej.

14 września 1996

Umiera Aleksandra Pietrzyk, historyk i pedagog, autorka m.in. monografii *Region tarnowski w okresie okupacji hitlerowskiej – polityka okupanta i ruch oporu* wydanej w 1984 roku.

29 września 1996

Na Cmentarzu Starym odsłonięto Symboliczną Mogiłę Sybiraków. Mogiłę zaprojektowali i wykonali Olgierd Wójcik i Olgierd Sakowicz przy pomocy Otto Schiera.

5 października 1996

W dawnych budynkach biurowych Zakładów Mechanicznych działalność rozpoczyna jako samodzielna uczelnia Wyższa Szkoła Biznesu, prowadząca studia licencjackie na kierunku Zarządzanie i marketing. W 2007 roku stała się Wydziałem Zamiejscowym Wyższej Szkoły Biznesu – National Louis University w Nowym Sączu.

18 października 1996

Na tarnowskiej obwodnicy uruchomiono „węzeł Krakowska" umożliwiający bezkolizyjny ruch przy wjeździe do centrum od zachodu.

22 października 1996

Inauguracja działalności Towarzystwa Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego założonego z inicjatywy biskupa Józefa Życińskiego.

Jesień 1996

Ukazuje się książka Mariana Morawczyńskiego *Od Raby do Wisłoki – Szlakami pióra. Związki regionu tarnowskiego z literaturą*, wydana przez Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne i Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Dębickiej.

W tym okresie w budynku dawnej łaźni żydowskiej otwarto centrum handlowe. W budynku tym mieścił się do 1986 roku szpitalny oddział przyrodoleczniczy oraz rehabilitacji narządów ruchu. W 1989 roku rozpoczęto jego remont, który z powodu braków środków przerwano. Muzeum Okręgowe w Tarnowie przymierzało się do umieszczenia w dawnej łaźni oddziału poświęconego historii Żydów tarnowskich, ale 30 kwietnia 1993 roku budynek przekazano w użytkowanie wieczyste prywatnym właścicielom.

Grudzień 1996

Dzięki współpracy Radia MAKS z amerykańską fundacją Liberty Bell Foundation do Tarnowa dociera transport 16 ton książek anglojęzycznych przeznaczony dla tarnowskich bibliotek.

Po rezygnacji Mirosława Swoszowskiego wiceprezydentem Tarnowa zostaje Krzysztof Rodak.

31 grudnia 1996

Liczba mieszkańców Tarnowa osiąga najwyższą liczbę w historii – 122 359 osób.

11-12 stycznia 1997

W Mościckiej Fundacji Kultury odbywa się I Radiowy Festiwal Poezji Religijnej Rozgłośni Katolickich im. ks. Janusza Stanisława Pasierba.

17 lutego 1997

Pod kurią biskupią ponad 200 wiernych z parafii Miłosierdzia Bożego protestuje przeciwko odwołaniu z funkcji proboszcza ks. Kazimierza Kozyry.

23-25 maja 1997

Z inicjatywy studentów Wyższej Szkoły Biznesu w Tarnowie odbywają po raz pierwszy się Juwenalia z udziałem studentów wszystkich szkół wyższych Tarnowa.

Maj 1997

Wojewoda tarnowski Wiesław Woda podpisuje decyzję o nadaniu imion tarnowskim szpitalom. „Stary" Wojewódzki Szpital Zespolony ma nosić imię Edwarda Szczeklika, a „nowy" szpital wojewódzki – imię św. Łukasza. Dla drugiego z patronów kontrkandydatem był Józef Starkel.

Wiosna 1997

Na stawie w Parku Strzeleckim zamieszkały pierwsze łabędzie.

11-13 czerwca 1997

Z inicjatywy Urzędu Miasta odbywa się konferencja „Miasta w Internecie", pierwsza tego typu impreza w Europie Środkowo-Wschodniej poświęcona wymianie doświadczeń samorządowców związanych z wykorzystaniem internetu. Dyrektorem i organizatorem konferencji jest Krzysztof Głomb.

19 czerwca 1997

Arcybiskup Józef Życiński wmurowuje kamień węgielny pod budowany od trzech lat Dom Alumna Wyższego Seminarium Duchownego (proj. architektoniczny Jacek Sumara, proj. konstrukcyjny Władysław Majka). Ze względu na wielkość i formę budowli z licznymi „półbasztami" dom alumna popularnie nazywany jest Malborkiem.

19-21 czerwca 1997

Z okazji 55-lecia początku zagłady tarnowskich Żydów Rada Miejska i Komitet Opieki nad Zabytkami Kultury Żydowskiej organizują Dni Pamięci Żydów Tarnowskich. W ścianę kamienicy przy ul. Żydowskiej wmurowano tablicę upamiętniającą wydarzenia z czerwca 1942 roku.

24 czerwca 1997

Pożegnanie ordynariusza tarnowskiego arcybiskupa Józefa Życińskiego z powodu jego nominacji na metropolitę lubelskiego. 31 sierpnia tego roku Rada Miejska jednogłośnie nadaje arcybiskupowi Życińskiemu honorowe obywatelstwo Tarnowa.

26-29 czerwca 1997

I Krajowy Kongres Polskiej Federacji „Pueri Cantores" zorganizowany przez dyrygenta tarnowskiego chłopięco-męskiego chóru katedralnego i prezydenta PFPC ks. Andrzeja Zająca. Bierze w nim udział 15 chórów.

30 czerwca 1997

W „Galerii Niebieskiej" Miejskiej Biblioteki Publicznej otwarto „Inter-klub", jedną z pierwszych kawiarenek internetowych w Tarnowie.

Czerwiec/lipiec 1997

Dunajec niszczy położone nad rzeką części Błonia, Zbylitowskiej Góry i Zgłobic. Trwa akcja pomocy ofiarom „powodzi tysiąclecia" w Polsce.

Lato 1997

Oddano do użytku Wojewódzkie Centrum Administracyjne przy al. 1 Maja, którego budowę rozpoczęto 17 lat wcześniej jako siedziby Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Skwer przed nim z powodu koloru kostki brukowej nazwano żartobliwie placem czerwonym.

Zarejestrowany zostaje nowy, specyficznie tarnowski związek wyznaniowy, czyli Chrześcijańskie Centrum Pan Jest Sztandarem w Tarnowie, wywodzący się z ruchu zielonoświątkowego.

Na ulicach Tarnowa pojawia się po raz pierwszy konny patrol Straży Miejskiej. Forma patrolowania miasta konno nie przyjęła się jednak na długo.

Sierpień 1997

W Tarnowie odbywa się polsko-ukraińskie Forum „Jesteśmy sobie potrzebni". Przewodniczy mu była premier Hanna Suchocka.

31 sierpnia – 2 września 1997

W X Konferencji Naukowo-Szkoleniowej Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego w sali widowiskowej Mościckiej Fundacji Kultury bierze udział około 400 pracowników naukowych, przedstawicieli klinik i oddziałów dializoterapii.

1 września 1997

Inauguracja nowego roku szkolnego w I Liceum Ogólnokształcącym z udziałem prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego.

6 września 1997

Burza połączona z lokalnie gwałtownym uderzeniem wiatru powala cztery drzewa przy ul. L. Waryńskiego i wyrządza inne szkody.

21 września 1997

W wyborach parlamentarnych mandat posła województwa tarnowskiego otrzymują: Mariusz Grabowski, Andrzej Brzeski, Janusz Brzeski, Mirosław Swoszowski, Grzegorz Cygonik (wszyscy z Akcji Wyborczej Solidarność), Krzysztof Janik z Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Wiesław Woda z PSL. Do senatu dostali się Andrzej Sikora z AWS i Adam Glapiński z Ruchu Odbudowy Polski.

1-5 października 1997

Jubileusz 70-lecia Zakładów Azotowych. Pierwszego dnia w Mościckiej Fundacji Kultury otwarto wernisaż fotografii „Eugeniusz Kwiatkowski – wielki gospodarz". 2 października przed południem w budynku administracyjnym Zakładów Azotowych odsłonięto i poświęcono tablicę pamiątkową ku czci Ignacego Mościckiego. Następnie w Muzeum Zakładowym otwarto wystawę jubileuszową „70-lecie Zakładów Azotowych". Tego samego dnia po uroczystej akademii w hali widowiskowo-sportowej w Tarnowie-Mościcach wystąpił Państwowy Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk".

7-18 października 1997

I Ogólnopolski Festiwal Komedii „Talia" w tarnowskim teatrze im. Ludwika Solskiego pod patronatem Przewodniczącego Rady Miejskiej Tarnowa i Ministra Kultury i Sztuki. Pomysłodawcą festiwalu jest Andrzej Pacuła.

30 października 1997

Z okazji jubileuszu 60-lecia istnienia Zakładu Energetycznego w Tarnowie rozpoczęto stałą iluminację Rynku.

Październik 1997

Ze stanowiska wojewody tarnowskiego odwołany zostaje Wiesław Woda. Obowiązki jego przejmuje wicewojewoda Ryszard Półtorak.

11 listopada 1997

Na ścianie tzw. Domu Mansjonarzy przy katedrze odsłonięto zrekonstruowaną tablicę upamiętniającą wymarsz tarnowskich legionistów w 1914 roku.

15 listopada 1997

W odnowionym staraniem proboszcza ks. Władysława Pachoty kościele św. Trójcy na Terlikówce odbyły się uroczystości związane z 400-leciem konsekracji. Od 1994 roku kościół ten posiada prawa parafialne.

6 grudnia 1997

Na terenie dawnych „koszar dolnych" przy ul. Szkotnik otwarto Stałą Wystawę Budownictwa.

23 grudnia 1997

Wojewodą tarnowskim zostaje 36-letni Aleksander Grad, z wykształcenia i zawodu geodeta, członek Ruchu Stu.

Grudzień 1997

Oddano do użytku zespół budynków administracji skarbowej przy al. Solidarności (II Urząd Skarbowy w Tarnowie i ośrodek zamiejscowy Urzędu Kontroli Skarbowej).

W budynku dawnej drogerii Bracha otwarto pierwszy w Tarnowie lokal sieci McDonald's (dzisiaj już nieistniejący). W następnych latach obowiązkowy punkt wycieczek szkolnych.

1997-2007

Począwszy od tego roku przez 10 sezonów koszykarze Unii Tarnów grają w ekstraklasie. Najwyższym zajętym przez nich miejscem było 6 (trzykrotnie w sezonach 1998/99, 2003/04, 2006/07).

1998

Wykonano kanalizację na nowo powstającym we wschodniej części miasta zespole zabudowy jednorodzinnej, nazywanym Osiedlem Nauczycielskim.

25 stycznia 1998

W bazylice katedralnej odbywa się ingres nowego ordynariusza tarnowskiego biskupa Wiktora Skworca, dotychczasowego wikariusza generalnego archidiecezji katowickiej.

Styczeń 1998

W związku z budową nowoczesnego gmachu biurowo-handlowego rozebrano nie wykorzystywany od kilku lat budynek kina Krakus (dawniej Apollo) u zbiegu ul. I. Mościckiego i Nowy Świat.

14 lutego 1998

Z inicjatywy prezydenta Tarnowa Romana Ciepieli i tarnowskiego oddziału Związku Legionistów Polskich rozpoczęto obchody 80 rocznicy odzyskania niepodległości. Medalem Miasta Tarnowa odznaczono porucznika Błażeja Wójcickiego, najstarszego tarnowskiego legionistę.

Luty 1998

Sesja Rady Miejskiej poświęcona reformie administracyjnej Polski, która przewidywała likwidację województwa tarnowskiego. Nie udało się uzgodnić treści uchwały. Głosowano imiennie dwa projekty. Pierwszy z nich, opowiadający się za utrzymaniem województwa tarnowskiego zyskał głosy 12 radnych. Rządowe plany reformy administracyjnej poparło 21 radnych.

1 marca 1998

Przy ul. Okrężnej powstaje Małopolski Ośrodek Ruchu Drogowego w Tarnowie. Zajmuje się on m.in. prowadzeniem egzaminów państwowych sprawdzających kwalifikacje osób ubiegających się o uprawnienie do kierowania pojazdami oraz kierujących pojazdami, organizowaniem szkoleń i kursów dokształcających w dziedzinie transportu i komunikacji.

Marzec 1998

Odsłonięto fundamenty Bramy Pilzneńskiej (839 na 710 cm) z przyporami. Szerokość wjazdu wynosiła 2,4 m. Obrys fundamentów został utrwalony w nawierzchni ul. Brama Pilzneńska kostką w innym kolorze.

16 kwietnia 1998

Z okazji 150. rocznicy Wiosny Ludów w Tarnowie spotykają się prezydenci Polski Aleksander Kwaśniewski i Węgier Arpad Göncz. Podczas spotkania prezydenci złożyli kwiaty pod Mauzoleum Generała Józefa Bema, zwiedzili wystawy „Panorama Siedmiogrodzka" i „Generał Józef Bem" w ratuszu i wysłuchali okolicznościowego koncertu w sali widowiskowej Mościckiej Fundacji Kultury.

5 maja 1998

W wypadku samochodowym ginie Marek Sobczyński, jeden z najważniejszych zawodników koszykarskiej drużyny Unii Tarnów, reprezentant Polski.

19 maja 1998

Rozporządzeniem Rady Ministrów powołana zostaje Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie – pierwsza w Polsce państwowa uczelnia zawodowa. Pierwszym rektorem zostaje Adam Juszkiewicz.

26 maja 1998

Biskup tarnowski Wiktor Skworc eryguje parafię pw. Krzyża Świętego i św. Filipa Neri w Tarnowie. Pierwszym proboszczem został mianowany ksiądz superior Tadeusz Bańkowski.

28 maja 1998

Podczas Dni Tarnowa dokonano uroczystego otwarcia nowej płyty Rynku. Przed remontem placu usunięte zostały stoiska kwiaciarek, ostatni stały przejaw handlu na najstarszym tarnowskim placu.

Maj 1998

Produkcję kończą Spółdzielcze Zakłady Spożywcze – Spółdzielnia Pracy „Fructona". Ostateczna likwidacja zakładów następuje 31 października tego samego roku.

29 czerwca 1998

Na kamienicy przy ul. Krakowskiej 6 odsłonięto tablicę upamiętniającą pobyt w Tarnowie emigracyjnego rządu Ukraińskiej Republiki Ludowej. W 2003 roku tablica została przeniesiona na ścianę budynku hotelu „Bristol" przy ul. Krakowskiej 9.

29 lipca 1998

Na Cmentarzu Starym odsłonięto Mogiłę Ofiar Rabacji z 1846 roku w kształcie wybrzuszonego bruku według projektu Jana Mazura.

Sierpień 1998

Stanisław Potępa wydaje książkę *Złota era Tarnowa*, owoc wieloletnich badań nad architekturą Tarnowa okresu autonomii galicyjskiej.

Przesunięto o kilka metrów odrestaurowaną neogotycką kapliczkę z figurą św. Jana Nepomucena przy moście na Wątoku.

Lato 1998

Ukończono drugą jezdnię południowej obwodnicy Tarnowa.

24-26 września 1998

I Ogólnopolski Festiwal Piosenki Chrześcijańskiej „Fantastyczne śpiewanie" w Tarnowie. W konkursie biorą udział zespoły instrumentalne, wokalne i soliści. Pomysłodawcami i współorganizatorami imprezy są ks. Paweł Postawa COr i Marcin Sobczyk z Tarnowskiego Centrum Kultury. Ze względu na brak sponsorów festiwal zakończył istnienie na dwóch edycjach.

Wrzesień 1998

Przy al. Jana Pawła II otwarto supemarket Billa (później Simpy Markert, dzisiaj Auchan).

1 października 1998

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej naukę rozpoczyna 526 studentów. PWSZ, kształcąca absolwentów specjalności humanistycznych, matematyczno-przyrodniczych i politechnicznych, jest pierwszą tego typu uczelnią w Polsce i pierwszą państwową uczelnią wyższą w Tarnowie. Mieści się w budynku dawnych koszar górnych przekazanych uczelni przez władze samorządowe Tarnowa.

8 października 1998

Na terenie dawnej huty Laura przy ul. J. Dąbrowskiego otwarto supermarket Krakchemia (dzisiaj Alma). Przeciw powstaniu tego i kolejnych supermarketów protestują tarnowscy kupcy.

11 października 1998

W wyniku wyborów samorządowych Akcja Wyborcza „Solidarność" zdobywa 21 mandatów, Sojusz Lewicy Demokratycznej – 9, Unia Wolności – 6, Komitet Wyborczy „Tarnów dla Ciebie" – 5 mandatów, po dwa mandaty uzyskały komitety „Forum Gospodarnych" i „Twoje Miasto".

28 października 1998

Podczas pierwszego posiedzenia nowej Rady Miejskiej na prezydenta Tarnowa wybrano 48-letniego Józefa Rojka z AWS, inżyniera z Biura Projektowego Zakładów Azotowych. Pierwszym wiceprezydentem zostaje Andrzej Sasak z AWS. Funkcje wiceprezydentów obejmują Jacek Łabno z AWS i Roman Ciepiela z Unii Wolności.

11 listopada 1998

Na Rynku urządzono widowisko historyczne pt. *Wyzwolenie Tarnowa* autorstwa historyka Adama Warżela (zm. 22 listopada 2004 r. w Tarnowie), w którym wystąpili uczniowie Zespołu Szkół Medycznych.

25 listopada 1998

Umiera Andrzej Kunisz (ur. w 12 sierpnia 1932 r. w Przemyślu), historyk, wykładowca Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w latach 1957-1970 kierownik Powiatowego Archiwum Państwowego w Tarnowie, autor szeregu prac z zakresu archiwistyki i historii Tarnowa, m.in.: *Zarys dziejów prasy tarnowskiej (1848-1961)* i *Udział Ziemi Tarnowskiej w powstaniu styczniowym*.

20 grudnia 1998

W sali Zespołu Szkół Ogrodniczo-Rolniczych (pałac Sanguszków) działacze Polskiego Stronnictwa Ludowego (posłowie i Zarząd Wojewódzki) oraz ich goście żegnają kończące za 11 dni swoje istnienie województwo tarnowskie. Władze województwa nie zgodziły się na zorganizowanie tego spotkania w siedzibie Urzędu Wojewódzkiego przy al. Solidarności.

Grudzień 1998 - luty 1999

W ciągu trzech miesięcy tarnowscy pracodawcy zwolnili z pracy około 1200 osób (dla porównania w całym 1997 roku było to 523 osoby). Na skraju upadku znajdują się dobrze funkcjonujące do 1997 roku Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego „Owintar". W coraz trudniejszej sytuacji są Zakłady Azotowe i Zakłady Mechaniczne.

30 grudnia 1998

Z inicjatywy Romana Hałacińskiego powołane zostaje tarnowskie koło Polskiego Stowarzyszenia Chrześcijańskich Przedsiębiorców.

31 grudnia 1998/1 stycznia 1999

Tarnów przestaje być stolicą województwa i staje się miastem na prawach powiatu w województwie małopolskim ze stolicą w Krakowie, gdzie przeniesiono większość instytucji wojewódzkich. Na czele powiatu tarnowskiego grodzkiego stanął prezydent miasta Józef Rojek. Starostą powiatu tarnowskiego ziemskiego, któremu podlega obecnie 16 gmin, zostaje Michał Wojtkiewicz. W budynkach Wojewódzkiego Centrum Administracyjnego umieszczono Delegaturę Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Po dwuletniej przerwie spowodowanej wymianą nawierzchni na Rynku ponownie odbywa się sylwestrowa impreza.

28 marca 1999

Trzy tysiące młodych ludzi bierze udział w diecezjalnych obchodach XIV Światowego Dnia Młodzieży obchodzonego tradycyjnie w Niedzielę Palmową. Spotkanie rozpoczął koncert i pantonima w hali sportowej w Tarnowie-Mościcach. Następnie wszyscy śpiewając przeszli do bazyliki katedralnej. Uroczystej Mszy św. w bazylice przewodniczył ordynariusz tarnowski biskup Wiktor Skworc.

18 kwietnia 1999

Uroczysta intronizacja pierwszego po reaktywacji Towarzystwa Strzeleckiego króla kurkowego w bazylice katedralnej. Zostaje nim prezes Józef Bossowski. Turniej odbył się na strzelnicy myśliwskiej we Fiuku.

Kwiecień 1999

Otwarto do użytku nową Halę Miejską przy ul. Panny Marii.

19 maja 1999

W miejscu zlikwidowanego zakładu hodowli zwierząt przy ulicy Krzyskiej biskup Wiktor Skworc święci plac budowy klasztoru Karmelitanek.

28 maja 1999

Powołano spółkę akcyjną Tarnowski Klaster Przemysłowy „Plastikowa Dolina". Spółka ma zająć się organizacją warunków rozwoju przedsiębiorstw, które będą przetwarzać tworzywa sztuczne produkowane przez Zakłady Azotowe w Tarnowie. Prezesem zarządu zostaje Urszula Gacek.

6 czerwca 1999

Pierwszy niedzielny „Spacer po starym Tarnowie" poprowadzony przez konserwatora miejskiego Andrzeja B. Krupińskiego. Pomysłodawcą imprezy jest prezydent Tarnowa Józef Rojek, organizatorem Tarnowskie Centrum Kulturalne. Impreza kontynuowana jest obecnie przez Tarnowskie Centrum Informacji pod nazwą „Spacerki po Tarnowie".

13 czerwca 1999

W Warszawie papież Jan Paweł II ogłasza błogosławionym ks. Romana Sitkę (rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie) w grupie 108 polskich męczenników za wiarę w okresie II wojny światowej.

1 lipca 1999

Wojewódzka Biblioteka Publiczna zostaje połączona z Miejską Biblioteką Publiczną im. J. Słowackiego w Tarnowie. MBP zaczęła pełnić funkcję także biblioteki powiatowej.

1 września 1999

Z powodu reformy systemu oświaty i przekształcenia go z dwustopniowego w trzystopniowy działalność w Tarnowie rozpoczynają gimnazja. Na początku borykają się głównie z problemami lokalowymi.

2 września 1999

Umiera Zbysław Marek Maciejewski, absolwent I Liceum Ogólnokształcącego w Tarnowie, zaliczany do czołówki artystów malarzy polskich 2 połowy XX wieku, profesor zwyczajny Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i Europejskiej Akademii Sztuk w Warszawie (ur. 1946 r. we Lwowie).

15 września 1999

Rozpoczyna działalność Katolickie Centrum Edukacji Młodzieży „Kana" powołane do życia przez biskupa Wiktora Skworca. Prowadzi ono bezpłatne kursy języków obcych i obsługi komputera skierowane przede wszystkim do niezamożnej, bezrobotnej młodzieży.

23 września 1999

Umiera porucznik Błażej Wójcicki, ostatni żołnierz Legionów J. Piłsudskiego na Ziemi Tarnowskiej.

2 października 1999

Z inicjatywy władz miasta i Muzeum Okręgowego konferencją naukową i imprezami kulturalno-rekreacyjnymi uhonorowano ród Sanguszków. W ścianę pałacu w Gumniskach wmurowano tablicę upamiętniającą 200-lecie jego budowy.

2 listopada 1999

Z inicjatywy Zarządu Miasta powołano do życia Tarnowskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego mające budować mieszkania na wynajem. Pierwszy blok TTBS oddano do użytku w maju 2001 roku.

8 listopada 1999

W wyremontowanej kamienicy Rynek 7 działalność rozpoczyna Regionalne Centrum Koordynacji i Obsługi Turystyki jako jednostka budżetowa gminy miasta Tarnów. Powstało dzięki dotacji Programu Tourin III PHARE Unii Europejskiej. Główny cel tej instytucji to inspirowanie i wspieranie rozwoju lokalnego rynku turystycznego w regionie tarnowskim. Pierwszym dyrektorem mianowano Tomasza Kitę.

24 listopada 1999

Po trwających dwa dni opadach w Tarnowie jest 40 cm śniegu (rekord pada w Przemyślu – 65 cm).

Listopad 1999

Oddano do użytku mieszkania w blokach Spółdzielni Mieszkaniowej „Nad Stawkiem" przy ul. J. Dwernickiego, utworzonej przez kilkanaście osób i wspartej przez Agencję Wspierania Inicjatyw Mieszkaniowych.

3 grudnia 1999

Pierwsze walne zgromadzenie Klubu Uczelnianego Akadamickiego Związku Sportowego Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie. KU AZS PWSZ w Tarnowie zaczyna od 39 członków zrzeszonych w dwóch sekcjach. W ciągu następnych 15 lat liczba sekcji wzrośnie do dziewięciu, a przez klub przewinie się ponad trzy tysiące osób.

Grudzień 1999

Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego „Owintar" należące w większości do krośnienskiej firmy „Frac" przenoszą produkcję z dotychczasowych budynków przy ul. G. Narutowicza na teren dawnej „Fructony". W tym samym roku zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez zarząd Owintaru złożyło Tarnowskie Zrzeszenie Plantatorów Owoców i Warzyw. Władze spółki obwiniono o to, że po roku 1997 swoim świadomym i szkodliwym działaniem doprowadziły do sytuacji, w której upadłość dobrze radzącej sobie do tego czasu spółki była nieunikniona. Proceder ten miał zmierzać do tego, by po likwidacji spółki wykorzystać atrakcyjny w mieście teren na utworzenie centrum handlowego w miejscu hal produkcyjnych.

1999

Powstaje Bractwo Rycerstwa Tarnowskiego przy tarnowskim Muzeum Okręgowym. Zrzesza ono osoby interesujące się historią i kulturą średniowieczną, a także ówczesnymi technikami walki i rodzajami broni. Pomysłodawcą, założycielem i twórcą reguły Bractwa jest Adrian Bogacz.

31 grudnia 1999/ 1 stycznia 2000

Tarnów liczy 121 828 mieszkańców. W stosunku do najwyższego poziomu w historii (1996) spadła o 531 osób.

W powitaniu Nowego Roku na Rynku bierze udział około 2 tys. osób. Imprezie towarzyszy koncert zespołów Ziyo i Bardzo Orkiestra Wojciecha Klicha.

12 stycznia 2000

Przy kościele św. Józefa przy ul. J. Dwernickiego 1 otwarto Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego „Tratwa". Organizatorem i kierownikiem jest ks. Artur Ważny.

24 stycznia 2000

W obecności przedstawicieli władz państwowych i miejskich w ratuszu odbywa się inauguracja polskich obchodów 1000-lecia państwa węgierskiego. Na czele delegacji węgierskiej stał Ivan Baba, ambasador Republiki Węgier w Polsce. Przybył także konsul generalny Republiki Niemiec w Krakowie Adolf I. F. Müller.

8 lutego 2000

Umiera Adam Lewicki (ur. 8 marca 1924 r. we Lwowie), żołnierz AK, 1945-49 więziony przez NKWD, współinicjator i propagator odbudowy Cmentarza Obrońców Lwowa, prezes tarnowskich oddziałów Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich i Związku Sybiraków.

Luty 2000

Oddano do użytku biurowiec przy ul. Słonecznej 32 usytuowany obok nowoczesnej siedziby banku.

7 marca 2000

Uroczystą sesją Rady Miejskiej zainaugurowano obchody 670 rocznicy powstania Tarnowa. Jubileusz miasta uczczono licznymi imprezami kulturalnymi odbywającymi się w ciągu całego roku, m.in. w Muzeum Okręgowym otwarto wystawę „Narodziny miasta" według scenariusza opracowanego przez Kazimierza Bańburskiego.

22 marca 2000

Sąd Okręgowy w Tarnowie na wniosek miejscowego oddziału Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego unieważnia wyrok wydany na Franciszka Solarza, dowódcę antykomunistycznego oddziału partyzanckiego w latach 1949-52.

2 kwietnia 2000

Z dworca kolejowego odjeżdża ostatni pociąg do Szczucina. PKP zawiesza kursy pasażerskie na istniejącej od 1906 roku linii kolejowej Tarnów – Szczucin.

4 maja 2000

Gościem VII Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Odnalezionej w Tarnowie jest jego patron honorowy prezydent Aleksander Kwaśniewski. Po konferencji prasowej w Ratuszu przeszedł ulicą Wałową do kościoła Filipinów, gdzie wysłuchał koncertu.

6 maja 2000

W komorze Stanisława Staszica w Kopalni Soli „Wieliczka" odbywa pierwszy lot balonem pod ziemią. Wyczynu dokonali członkowie Harcerskiego Klubu Balonowego. Balon wzniósł się na wysokość 213 cm i przez 4 minuty unosił się w locie swobodnym.

17 maja 2000

Przy al. Solidarności uruchomiono Automatyczną Stację Pomiarową Zanieczyszczeń Powietrza.

19 maja 2000

Po raz pierwszy wręczono odznaczenie „Tarnoviae Merenti" przyznawane przez Fundację Hetmana Jana Tarnowskiego dla osób najbardziej zasłużonych dla Tarnowa. Pierwszą uhonorowaną osobą jest ks. profesor Michał Heller.

11 czerwca 2000

W kościele bł. Karoliny odbywa się „jubileuszowy dzień wdzięczności Bogu za świętych i błogosławionych diecezji tarnowskiej". Podczas uroczystości biskup Wiktor Skworc konsekruje główne drzwi do górnego kościoła, ufundowane przez tarnowską delegaturę Zarządu Regionu Małopolska NSZZ „Solidarność". Tematyka drzwi nawiązuje do uroczystości beatyfikacyjnej w 1987 roku. Na drzwiach znalazły się m.in. podobizny czterech miejscowych prominentów Solidarności, co część opinii publicznej uznało za niestosowne.

22 czerwca 2000

W nocy płonie budynek przy ul. A. Fredry 16, zajmowany przez Małopolską Telewizję Kablową i Wydział Zdrowia Urzędu Miasta.

Czerwiec 2000

W miejscu rozebranego kina Krakus oddano do użytku pięciokondygnacyjny budynek biurowo-handlowy konstrukcji metalowo-szklanej, noszący tę samą nazwę. Budynek zaprojektowany został przez Andrzeja Bilskiego i Andrzeja Magdziaka z Krakowa. Projekt zrealizował kielecki Exbud.

5 sierpnia 2000

W kościele Księży Filipinów odbywa się koncert Sala Solo, wokalisty i instrumentalisty, kiedyś lidera zespołu Classix Nouevaux, ewangelizującego przez muzykę.

Pan Aleksander Kwaśniewski, który zaszczycił swoją obecnością inauguracyjny koncert VII Festiwalu w Tarnowie w roku 2000.

20 sierpnia 2000

W Tarnowie odnotowano temperaturę 35.9^{0}C Średnia temperatura całego roku w mieście osiągnie plus 10^{0}C, najwięcej w dotychczasowej historii pomiarów.

23 sierpnia 2000

Przy ul. Błonie otwarto wielkopowierzchniowe Centrum Handlowe „Echo" z hipermarketem Hypernova i marketem Nomi.

31 sierpnia 2000

Jako pierwsza w Tarnowie po reformie systemu edukacji zlikwidowana zostaje Szkoła Podstawowa nr 13 im. T. Czackiego. Powodem likwidacji jest nieudana próba organizacji gimnazjum. Budynek szkolny oddano Zespołowi Szkół Medycznych (zlikwidowany 31 sierpnia 2013 r.).

Sierpień 2000

Na obiektach KS Błękitni odbywa się wystawa rzadkich i zabytkowych samochodów Auto Tour 2000, gdzie zobaczyć można m.in. kuloodporny kabriolet Stalina i różowego buicka Cyrankiewicza.

Sierpień/wrzesień 2000

Na zlecenie Urzędu Miasta ruiny zamku tarnowskiego otoczono ogrodzeniem, postawiono tablice informacyjne i ostrzegawcze, wycięto niepotrzebne drzewa i krzewy. Zamówiono też projekt aranżacji ruin, który w 2001 roku wykonali pracownicy Politechniki Krakowskiej Stanisław Karczmarczyk, Waldemar Niewalda i Piotr Stępień (niezrealizowany).

1 września 2000

Działalność rozpoczyna Samorządowe Centrum Edukacji utworzone przez władze powiatu jako pierwsza tego typu instytucja w Polsce. Misją Samorządowego Centrum Edukacji jest udzielanie konsultacji oraz organizowanie i prowadzenie form doskonalenia, w tym seminariów, konferencji, wykładów, warsztatów i szkoleń, mających na celu podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych nauczycieli. Siedziba znajduje się przy al. Solidarności 5-9.

8 września 2000

Centralne uroczystości Wielkiego Jubileuszu w diecezji tarnowskiej na placu Katedralnym. Mszę św. celebruje metropolita krakowski kardynał Franciszek Macharski w asyście m.in. biskupa tarnowskiego Wiktora Skworca i metropolity lwowskiego Marian Jaworskiego. W uroczystości wzięło udział około 30 tys. wiernych.

14 września 2000

Rada Miejska nadaje honorowe obywatelstwo Tarnowa, urodzonemu w Radłowie, rektorowi Uniwersytetu Jagiellońskiego Franciszkowi Ziejce.

17 września 2000

Odsłonięto pomnik Ofiar Stalinizmu na placu o tej samej nazwie (dawniej Wolności i Przyjaźni). Autorami pomnika są Stefan Daus oraz Wojciech Kosiński (obaj z Krakowa).

27 września 2000

Oddano do użytku i poświęcono budowany od 7 lat Dom Alumna Wyższego Seminarium Duchownego wraz z kaplicą pw. Zmartwychwstania Pańskiego na 5 piętrze (proj. Maciej Kauczyński). W uroczystości uczestniczyli m.in. twórca projektu architektonicznego Jacek Sumara oraz ks. Stefan Cabaj, od wielu lat kierownik i koordynator wszelkich prac związanych z rozbudową.

29 września 2000

Koncert wybitnego pianisty Leszka Możdżera w piwnicy Tarnowskiego Centrum Kultury inauguruje nowy sezon Klubu Jazzowego „Centrum".

11 października 2000

Działalność rozpoczyna Zamiejscowy Wydział Teologiczny Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Powstanie tarnowskiego wydziału tej uczelni było zwieńczeniem długiego okresu rozwoju Instytutu Teologicznego w Tarnowie.

13 października 2000

W szpitalu im. E. Szczeklika uruchomiono Pracownię Hemodynamiki, wykonującą badania koronarograficzne. Połowę środków zebrało Stowarzyszenie Akcja Koronarografia Serca.

Październik 2000

Obchodzący 15-lecie działalności Dziewczęcy Chór Katedralny „Puellae Orantes" zostaje zwycięzcą europejskiego konkursu chórów katedralnych, który odbył się w Amiens we Francji. W konkursie uczestniczyło 50 chórów z całej Europy.

Listopad 2000

W Tarnowie trwa I Festiwal Filmowy „Vitae Valor", zorganizowany z inicjatywy Jerzego Świtka przez Stowarzyszenie Oratorium im. św. Filipa Neri i Akcję Katolicką Diecezji Tarnowskiej. 23 listopada Nagrodę „Vitae Valor 2000" za całokształt twórczości otrzymał Krzysztof Zanussi.

2 grudnia 2000

Otwarto dwukrotnie powiększony i zmodernizowany Dom Handlowy „Świt".

11 grudnia 2000

Piętnaście karmelitanek (Zakon NMP z Góry Karmel) z Katowic zamieszkało w klasztorze (jeszcze bez kaplicy) przy ul. Krzyskiej 19. Dwa dni później biskup Wiktor Skworc odprawia uroczystą Eucharystię inaugurującą życie nowego karmelu i zamyka w nim klauzurę papieską. Po 217 latach od likwidacji klasztoru Bernardynek do Tarnowa wraca klasztor kontemplacyjny.

2000

Z polecenia biskupa Wiktora Skworca powstaje wewnętrzna komisja historyczna dla diecezji tarnowskiej, która analizuje pod kątem ewentualnej współpracy z SB materiały dotyczące duchownych. Od 2005 roku komisja działa już pod nazwą Diecezjalnej Komisji Historycznej i określa stopień inwigilacji duchowieństwa przez Służbę Bezpieczeństwa

oraz ewentualną współpracę duchownych ze służbami specjalnymi PRL-u. Na czele komisji stoi ks. Ryszard Banach.

31 grudnia 2000 / 1 stycznia 2001

W wiek XXI wchodzi 121 091 mieszkańców Tarnowa.

21 stycznia 2001

Z inicjatywy ks. Jerzego Berdychowskiego, proboszcza parafii Najświętszej Rodziny, powstaje Tarnowskie Hospicjum Domowe im. bł. Fryderyka Ozanama. Podstawową działalnością domowego hospicjum jest bezinteresowna opieka medyczna, pielęgnacyjna i duszpasterska troska nad osobami w terminalnym stanie choroby nowotworowej, a także wsparcie dla rodziny chorego.

23 stycznia 2001

Ks. Olgierd Kokociński, wieloletni przełożony Filipinów w Tarnowie i wybitny kaznodzieja, otrzymuje medal „Pro Ecclesia et Pontifice" przyznany przez papieża Jana Pawła II. Ksiądz Kokociński zmarł 4 lipca tego samego roku. W 2002 roku radni miejscy zaaprobowali inicjatywę jego wychowanków i wiernych parafii tarnowskich, aby nazwać jego imieniem przyklasztorny skwer.

15 maja 2001

W Miejskiej Bibliotece Publicznej podczas otwarcia wystawy pt. „Stanisław Westwalewicz – od Kozielska do Rzymu" ks. infułat Zdzisław Peszkowski, kapelan Rodzin Katyńskich, odznaczony zostaje medalem Prezydenta Miasta Tarnowa. Na wernisażu ks. Peszkowski poświęcił tablicę pamiątkową Stanisława Westwalewicza, ufundowaną przez ASP w Krakowie z inicjatywy profesora uczelni Bolesława Oleszki. Autorem projektu i wykonawcą był Bartłomiej Bałut. Tablicę umieszczono na ścianie Domu Pamięci artysty przy ul. S. Ziai.

16 maja 2001

Honorowe odznaczenie „Tarnoviae Merenti" wręczono Jerzemu Koźmińskiemu (ur. 1953 r. w Tarnowie, absolwent I LO), wysokiemu urzędnikowi państwowemu, dyplomacie, ambasadorowi Polski w USA w latach 1994-2000. Z jego udziałem prowadzone były negocjacje nad akcesem do NATO, zakończone przystąpieniem Polski do Paktu Północnoatlantyckiego w 1999 roku.

26 maja 2001

W 170. rocznicę bitwy pod Ostrołęką przy skwerze Sandora Petöfiego odsłonięto Bramę Seklerską im. Józefa Bema i Sandora Petöfiego. Jest ona darem węgierskiej Fundacji Irott Szó i miasta Sepsiszentgyőrgy dla miasta Tarnowa.

1 czerwca 2001

Ukazuje się pierwszy numer tygodnika „Kurier Małopolski", wywodzącego się z „Tarnowskich Azotów", które od tego czasu miały stanowić jego wkładkę. „Kurier Małopolski" przetrwał na rynku prasowym kilka miesięcy.

2 czerwca 2001

Podczas Dni Lwowa zorganizowanych przez tarnowski oddział Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich na Cmentarzu Starym odsłonięto pomnik w formie „kurhanu" i tablicę ufundowaną w hołdzie poległym w obronie ojczyzny i pomordowanym przez wrogów w latach 1939-1947 rodakom ze Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich.

Kilkanaście tysięcy osób bawi się na terenach przy Mościckiej Fundacji Kultury na koncercie Arki Noego, zorganizowanym z okazji Dnia Dziecka.

30 czerwca 2001

Oddano do użytku pierwszy budynek mieszkalny Tarnowskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego przy Osiedlu Zielonym 29.

7 lipca 2001

Otwarto kryte kąpielisko Tarnowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji przy ul. J. Piłsudskiego.

17 lipca 2001

Nad Tarnowem pojawia się superkomórka burzowa (najgroźniejsza odmiana chmury burzowej), występują zjawiska oberwania chmury i trąby powietrznej. Ranne zostają dwie osoby przygniecione fragmentami spadającego dachu. Wichura łamie lub wyrywa ponad sto drzew w mieście. Szczególnie uszkodzony został drzewostan na Piaskówce. Straty szacuje się na około 1 milion złotych.

1 sierpnia 2001

Przy ul. Szkotnik otwarto centrum Handlowe Max o powierzchni 6 tys. metrów kwadratowych.

7 sierpnia 2001

W Limanowej umiera długoletni biskup pomocniczy Piotr Longin Bednarczyk.

Lato 2001

Przeprowadzono badania archeologiczne na stanowisku 101 (podgrodzie północne grodu w Zawadzie) przy granicy miasta na Górze św. Marcina. Podczas prac znaleziono ślady po kilkunastu budynkach z wczesnego średniowiecza. Prace te były związane z planowaną w tym miejscu budową statuy Chrystusa Króla o wysokości 50 m i Domu Jedności Polonii przez Fundację „Millenium 2000 Pomnik Chrystusa Króla".

Przed budynkiem Krakus u zbiegu ulic: Krakowska, Nowy Świat i I. Mościckiego ustawiono figurę słonia wykonaną przez Jacka Kucabę. Początkowo była biała. W 2003 roku została wymalowana przez dzieci, stając się charakterystycznym elementem krajobrazu tej części miasta.

23 września 2001

Wybory parlamentarne. Do Sejmu RP z okręgu wyborczego nr 15, obejmującego Tarnów, wchodzą według kolejności uzyskanych głosów: Krzysztof Janik (SLD-UP), Mariusz Grabowski (Liga Polskich Rodzin), Wiesław Woda (PSL), Aleksander Grad (Platforma Obywatelska), Marian Curyło (Samoobrona RP), Barbara Marianowska (Prawo i Sprawiedliwość), Jan Kubik (PSL) i Andrzej Skrzyński (SLD-UP). Senatorami zostali Józef Sztorc (PSL) i Mieczysław Mietła (SLD-UP).

28 września 2001

Wydział Gospodarczy Sądu Rejonowego ogłasza upadłość „Owintaru". Na skutek upadku firmy pracę traci 400 osób, a kilkuset rolników traci możliwość zawierania umów kontraktowych. Majątek firmy przejmuje syndyk. Pozbawione nadzoru historyczne budynki dawnego browaru Sanguszków przy ul. G. Narutowicza stają się miejscem spotkań miejscowego „półświatka" i eksploatacji przez złomiarzy. Wielokrotnie podpalane ulegają szybkiej dewastacji.

12 października 2001

Koncert Jacka Kaczmarskiego i promocja jego książki *Autoportret z kanalią* w ramach V Festiwalu Komedii Talia. Był to ostatni zarejestrowany pełnowymiarowy koncert tego artysty zmarłego w 2004 roku.

13 października 2001

Na Rynku z udziałem tysięcy wiernych odbywa się uroczystość pożegnania kopii obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w diecezji tarnowskiej. Przewodniczy jej nuncjusz apostolski w Polsce arcybiskup Józef Kowalczyk. Jasnogórska ikona nawiedzała poszczególne parafie diecezji tarnowskiej od 15 kwietnia 2000 roku.

29 października 2001

Biskup Wiktor Skworc dokonuje poświęcenia kościoła pw. Dobrego Pasterza wybudowanego według projektu Otto Schiera.

Październik 2001

Otwarto centrum logistyczne firmy Goodyear i Firmy Oponiarskiej w Dębicy. Mieści się w hali o powierzchni 30 tys. metrów kwadratowych.

Przy ul. A. Mickiewicza oddano do użytku nowy pawilon dydaktyczno-biblioteczny PWSZ.

Listopad 2001

Odwołany zostaje dotychczasowy Zarząd Zakładów Azotowych w Tarnowie-Mościcach S.A. Na stanowisko prezesa Zarządu i Dyrektora Generalnego powołany zostaje Ryszard Ścigała, który zastępuje na tym stanowisku Antoniego Barwacza, pełniącego tę funkcję od marca 1999 roku.

29 listopada 2001

Uruchomiono system monitorowania ulic.

1 grudnia 2001

Powstaje Tarnowskie Towarzystwo Żużlowe. Głównym celem TTŻ jest wspomaganie sekcji żużlowej Unii Tarnów w zdobywaniu środków dla jej działania. Prezesem zostaje Piotr Grzyb. Niedługo potem TTŻ zostaje większościowym akcjonariuszem nowo powstałej Żużlowej Sportowej Spółki Akcyjnej, na której czele stanął Szczepan Bukowski. W ten sposób Tarnów stał się pierwszym ośrodkiem żużla w Polsce, który działa profesjonalnie jako sportowa spółka akcyjna.

8 grudnia 2001

Biskup Wiktor Skworc konsekruje kaplicę klasztoru Karmelitanek pw. NMP Bramy Niebios i św. Józefa, zbudowaną według projektu Elżbiety Langer, autorem wystroju wnętrza jest ks. Tadeusz Bukowski.

2001

Przeprowadzono renowację bocznych ołtarzy w bazylice katedralnej. Odnowiono też srebrne rokokowe antependium wykonane w 1753-55 roku.

Leszek Hońdo publikuje monografię *Cmentarz żydowski w Tarnowie*.

5 stycznia 2002

W kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa odsłonięto tablicę upamiętniającą poległych i pomordowanych na terenie ZSRS funkcjonariuszy policji II Rzeczypospolitej. Tablica powstała z inicjatywy tarnowskiego oddziału Rodziny Policyjnej i tarnowskich policjantów.

Styczeń 2002

Tarnowskie organizacje Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości zawierają porozumienie w sprawie wspólnego startu w wyborach samorządowych. Jest to pierwsza tego typu umowa w Polsce między tymi ugrupowaniami.

25 lutego 2002

Otwarto tarnowskie Centrum Powiadamiania Ratownictwa. Gościem uroczystości otwarcia jest Krzysztof Janik, minister spraw wewnętrznych i administracji.

Luty 2002

W całości na sprzedaż wystawiona zostaje Fabryka Maszyn Pralniczych „Pralfa". Wojewoda małopolski powołuje likwidatora, który ma prowadzić sprzedaż majątku.

15 marca 2002

Umiera tarnowianin Ryszard Jachna (ur. 1935), artysta płatnerz. Był właścicielem pracowni ślusarstwa artystycznego, która mieściła się w jego domu przy ul. P. Skargi 1, gdzie wytwarzał wierne kopie zbroi, militariów, świeczników, kandelabrów itp. Jego prace zdobią Zamek Królewski w Warszawie. Tworzył także rekwizyty do produkcji filmowych, m.in.: *Potop*, *Pan Wołodyjowski*, *Noce i Dnie*.

Marzec 2002

Przy kościele pw. św. Rodziny umieszczono ośmiometrowy krzyż i wielkoformatowe obrazy wielkopostne przedstawiające poszczególne stacje drogi krzyżowej z elementami współczesnych tragedii i ludzkich dramatów. Obrazy wykonali młodzi plastycy autorskiej pracowni plastycznej Jacka Kucaby w Pałacu Młodzieży we współpracy z grafficiarzami.

17 kwietnia 2002

Przy Miejskiej Bibliotece Publicznej im. J. Słowackiego utworzono punkt konsultacyjny Instytutu Pamięci Narodowej. Umowę podpisali dyrektor oddziału IPN w Krakowie Janusz Kurtyka, prezydent Tarnowa Józef Rojek i starosta tarnowski Michał Wojtkiewicz. Punkt konsultacyjny funkcjonował przez kilka lat.

18 kwietnia 2002

Na pl. H. Sienkiewicza (obecnie pl. J. Szczepanika) odsłonięto popiersie Jana Szczepanika, wykonane według projektu Michała Poręby z inicjatywy dyrekcji, Rady Pedagogicznej i młodzieży Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych, noszących jego imię.

11 maja 2002

W IV Liceum Ogólnokształcącym w Tarnowie-Mościcach z inicjatywy Barbary Brożek-Czekańskiej odbywa się zebranie założycielskie Towarzystwa Przyjaciół Mościc. Jedną z

pierwszych inicjatyw TPM było zorganizowanie spotkania (30 maja w Miejskiej Bibliotece Publicznej) z prozaikiem, scenarzystą i dramaturgiem Pawłem Huelle, autorem książki *Mercedes-Benz*, powieści nawiązującej do rzeczywistości przedwojennych Mościc.

Maj 2002

Podczas prac ziemnych na pl. A. Morawskiego odkryto pozostałości dużej bastei z XVI wieku z zachowaną kazamatą i częściowo zachowanym 20 metrowym krytym korytarzem – poterną, stanowiące część systemu obronnego klasztoru bernardyńskiego i miasta. Prace archeologiczne ujawniły zabytki ruchome z epok neolitu i brązu, czasów kultury łużyckiej, okresu wpływów rzymskich, wczesnego średniowiecza oraz XIII wieku. Po przeprowadzeniu badań archeologicznych pozostałości budowli zostały zasypane. Obecnie funkcjonuje nad nimi parking.

6-9 czerwca 2002

Podczas Dni Tarnowa wręczono po raz pierwszy nagrody miasta Tarnowa. W kategorii „twórczość artystyczna" otrzymuje ją malarka Joanna Srebro-Drobiecka, w kategorii „mecenas kultury" –przedsiębiorca Krzysztof Witek, w kategorii „upowszechnianie kultury" – dyrygent ks. Władysław Pachota.

7 czerwca 2002

W Londynie umiera Lidia Ciołkoszowa, działaczka socjalistyczna, publicystka, historyczka, żona Adama Ciołkosza. Liczącą 546 pozycji część emigracyjnego księgozbioru Ciołkoszów Instytut im. Generała W. Sikorskiego przekazał w 1998 roku Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej. Ostatecznie znalazła się w Miejskiej Bibliotece Publicznej.

13 czerwca 2002

W Galerii Miejskiej BWA otwarto wystawę fotograficzną Jerry'ego (Jurka) Bergmana, wybitnego fotoreportera urodzonego w Tarnowie w rodzinie żydowskiej. Został on zmuszony do opuszczenia Polski podczas antysemickiej kampanii władz PRL w 1968 roku. Obecnie mieszkającego w Danii.

Wrzesień 2002

Otwarcie hali sportowej przy Szkole Podstawowej nr 15, ul. Krupnicza 8 (obecnie należy do Tarnowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji).

4 września 2002

Biskup ordynariusz Wiktor Skworc otwiera nową siedzibę kurii diecezjalnej przy ul. Legionów 30. Mieści się ona w dawnym budynku II Gimnazjum, odzyskanym przez Kościół rzymskokatolicki.

12 września 2002

W księgarni Oświatowej i w tarnowskim teatrze z czytelnikami spotyka się amerykański psycholog, pisarz i malarz William Wharton. Wizytę zorganizowali Maria i Stanisław Kaniorowie, właściciele Przedsiębiorstwa Techniczno-Handlowego „Marka".

20 września 2002

Powstaje Aeroklub Ziemi Tarnowskiej. Założycielem i pierwszym prezesem jest Aleksander Kazimierz Rajski.

23 października 2002

W Lublinie umiera ks. Bolesław Kumor, profesor historii, związany z Tarnowem (zastępca dyrektora Archiwum Diecezjalnego), autor m.in.: *Prepozytura tarnowska. Opracowanie materiałów źródłowych do atlasu historycznego Kościoła w Polsce* (1966), *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985* (1985) i wielotomowej monografii *Dzieje diecezji krakowskiej do 1795 roku* (1998-2002).

27 października 2002

W pierwszej turze wyborów samorządowych najwięcej mandatów w Radzie Miejskiej przypada koalicji SLD-UP – 7, dalej w kolejności „Prawy Tarnów" – 6, „Nasz Dom Tarnów" – 5, Porozumienie samorządowe „Uczciwość" – 4 i Liga Polskich Rodzin – 3.

1 listopada 2002

W Szpitalu Wojewódzkim im. św. Łukasza otwarty zostaje Oddział Chemioterapii i Przychodnia Onkologiczna.

W bazylice katedralnej udostępniono po raz pierwszy wiernym kryptę, w której pochowani byli arcybiskup Jerzy Ablewicz, biskup Józef Wojtarowicz i prepozyt Andrzej Tarło.

Listopad 2002

Oddano do użytku połączenie ulic Słonecznej i ul. J. Słowackiego, zakończonej rondem. Obecnie nosi ono nazwę ul. Ks. R. Sitki.

9 listopada 2002

25 rocznicę istnienia świętuje Tarnowskie Towarzystwo Fotograficzne. Gościem honorowym uroczystości w Galerii Miejskiej BWA jest Ryszard Horowitz, słynny polski fotograf, na stałe mieszkający w USA.

10 listopada 2002

W drugiej turze wyborów samorządowych tarnowianie przy frekwencji 25 proc. po raz pierwszy w historii bezpośrednio wybierają nowego gospodarza miasta. Dotychczasowego prezydenta Józefa Rojka (Wspólnota Samorządowa Prawy Tarnów) zastępuje na tym stanowisku Mieczysław Bień (Nasz Dom Tarnów), który rozpoczął urzędowanie 19 listopada. Funkcje wiceprezydentów obejmują: Anna Knapik, Andrzej Sasak i Andrzej Jeleń. Ustępujący Zarząd Miasta zostawia 93 mln zł zadłużenia.

25 listopada 2002

Kuria diecezjalna wydaje oświadczenie, w którym dystansuje się od idei budowy pomnika Chrystusa Króla na Górze św. Marcina.

29 listopada 2002

W tarnowskim więzieniu przy ul. S. Konarskiego otwarto oddział N dla więźniów szczególnie niebezpiecznych. W jego skład wchodzi 20 cel jednoosobowych oraz cztery cele dwuosobowe.

14 grudnia 2002

Galą Kulinarną inauguruje działalność reaktywowany tarnowski oddział Krakowskiej Kongregacji Kupieckiej.

1 stycznia 2003

Rozpoczyna działalność Karpacka Spółka Gazownicza Spółka z o.o z siedzibą w Tarnowie jako jedna z sześciu spółek dystrybucyjnych w kraju, obejmująca swą działalnością poprzez osiem podległych oddziałów – Zakładów Gazowniczych: Tarnów, Kraków, Rzeszów, Lublin, Kielce, Jasło, Jarosław, Sandomierz, najbardziej zgazyfikowany rejon czterech województw Polski południowo-wschodniej.

12 stycznia 2003

Z inicjatywy ks. Pawła Cyza z Kongregacji Oratorium Świętego Filipa Neri w Tarnowie, Bartłomieja Szułakiewicza oraz małżeństwa Tomasza i Moniki Steców powstaje zespół Gos.pl wykonujący głównie muzykę określaną jako Contemporary Gospel, czyli śpiew wywodzący się z tradycji negro spirituals, wzbogacony o elementy muzyki jazz-rockowej i Rythm & Blues.

15 stycznia 2003

Po raz ostatni wręczono czepki i dyplomy absolwentkom Wydziału Pielęgniarstwa w Medycznym Studium Zawodowym w Tarnowie. Po 57 latach kończy działalność jedna z najbardziej zasłużonych dla kształcenia medycznego szkół w Polsce.

Styczeń 2003

Z inicjatywy Krystyny Drozd odbywa się pierwsze z cyklu interdyscyplinarnych spotkań „Na skrzydłach po drabinie". W imprezach tych biorą ludzie z ograniczeniami fizycznymi, umysłowymi i psychicznymi, a także ich opiekunowie i wspierający ich ludzie dobrej woli (m.in. aktorzy, politycy, dziennikarze i twórcy różnych dziedzin sztuki).

14 lutego 2003

Z inicjatywy Anny Czech powstaje Fundacja „Kromka Chleba". Ma ona nieść pomoc ludziom znajdującym się w najtrudniejszych sytuacjach życiowych. Działalność Fundacji opiera się na wolontariacie. Pierwszym zrealizowanym projektem fundacji była łaźnia dla osób bezdomnych, otwarta w 2004 roku przy ul. W. Bandrowskiego 26, na terenie dawnych zabudowań kolejowych. Dwa lata później w ramach „misji dworcowej" fundacji powstała pierwsza noclegownia dla bezdomnych.

25 lutego 2003

Umiera Anna Knapik, wiceprezydent Tarnowa, pedagog i animator kultury, wieloletni dyrektor Centrum Paderewskiego Tarnów–Kąśna Dolna, pomysłodawczyni i organizatorka festiwalu Bravo Maestro.

10 marca 2003

Powstaje Stowarzyszenie Kropla, którego celem jest zbieranie funduszy na badania dla dawców szpiku kostnego, gromadzenie informacji o osobach chętnych do oddania szpiku, gromadzenie informacji o chorych potrzebujących przeszczepu szpiku kostnego. Od początku stowarzyszenie prowadzi akcje „Tarnowska Kropla" podczas, których prowadzi badania potencjalnych dawców szpiku kostnego. Założycielem i prezesem stowarzyszenia do dzisiaj jest Katarzyna Duraj.

11 maja 2003

I Tarnowski Salon Poezji z udziałem krakowskiej aktorki Anny Dymnej i tarnowskiego aktora Jana Mancewicza, którzy czytali poezję ks. Jana Twardowskiego. Impreza odbywa się z inicjatywy Tarnowskiego Teatru im. Ludwika Solskiego, Muzeum Okręgowego i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Juliusza Słowackiego.

Maj 2003

Tarnów po raz pierwszy promowany jest za pośrednictwem programu TVP 1 „Kawa czy herbata" nadawanego z płyty Rynku.

Z inicjatywy prezydenta Mieczysława Bienia i Targowisk Miejskich zezwolono na zastawienie całej płyty Rynku ogródkami piwnymi, których parasole przesłoniły widok ratusza.

12 czerwca 2003

Mordechaj Dawid Palzur (dawniej Marceli Plutzer), urodzony w Tarnowie w 1929 roku, sybirak i żołnierz, dyplomata, pierwszy ambasador Izraela w RP, otrzymuje honorowy tytuł „Tarnoviae Merenti" za zasługi w dziedzinie kreowania dialogu narodów, kultury i religii, przyznawany przez Fundację im. Hetmana Jana Tarnowskiego.

Czerwiec 2003

Zespół Common Dream grający electro i synth-pop założony w 1996 roku przez braci Konrada i Dawida Niedojadłów oraz Tomasza Różowskiego wydaje pierwszy studyjny album *Gravity.* Płyta tarnowskiego zespołu notowana była na liście najlepszych albumów muzyki elektronicznej i alternatywnej w Stanach Zjednoczonych, Niemczech i krajach skandynawskich.

1 lipca 2003

Stado Ogierów Skarbu Państwa Klikowa włączono jako odrębny zakład do Stada Ogierów Białka sp. z o.o. w Krasnymstawie.

Funkcję rzecznika prasowego Konferencji Episkopatu Polski obejmuje urodzony w Tarnowie ks. Józef Kloch.

Sierpień 2003

Na odcinku od mostu przy ul. J. Dąbrowskiego do kładki przy ul. Przesmyk ukończono nowe wyprofilowane koryto Wątoku z ozdobnymi murami oporowymi i bulwarem spacerowym wzdłuż ul. Nadbrzeżnej.

12-13 września 2003

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej odbywa się 61. Zjazd Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Temat zjazdu brzmi: *Język a pismo.* Udział biorą w nim językoznawcy z całej Polski i z zagranicy.

Wrzesień 2003

Na nowo zbudowanej kamienicy narożnej przy pl. Rybnym i ul. Kapitulnej (Stare Miasto) właściciel samowolnie buduje pseudobarokową wieżyczkę z hełmem pokrytym blachą miedzianą.

14 października 2003

Zarejestrowana zostaje działająca od trzech lat Tarnowska Konfederacja Motocyklistów „Wataha".

7 listopada 2003

Podczas uroczystej sesji w Sali Lustrzanej z okazji 95-lecia działalności Miejska Biblioteka Publiczna im. Juliusza Słowackiego w Tarnowie zostaje uhonorowana Medalem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Bibliotheca Magna – Perennisque", nadawanym za wybitne dokonania lub całokształt działalności na rzecz rozwoju bibliotekarstwa polskiego i upowszechniania książki w społeczeństwie polskim oraz za zasługi dla SBP.

5 grudnia 2003

Na Rynku odbywa się uroczyste zakończenie I Festiwalu Bajek i Baśni „Bajśnia" – autorskiego projektu tarnowskiego plastyka Jacka Kucaby – zorganizowanego przez Pałac Młodzieży, Miejską Bibliotekę Publiczną i Wydział Kultury Urzędu Miasta Tarnowa.

Jesień 2003

Biuro Wystaw Artystycznych – Galeria Miejska z inicjatywy dyrektora tej instytucji Bogusława Wojtowicza organizuje po raz pierwszy festiwal ArtFest – interdyscyplinarny festiwal, łączący wystawy, koncerty, spektakle, happeningi, spotkania o formule bliskiej jazzowej improwizacji, gdzie mieszają się różne dziedziny sztuki. Po śmierci pomysłodawcy i kuratora festiwalu (23 grudnia 2010 roku) festiwal nosi imię Bogusława Wojtowicza.

8 stycznia 2004

Umiera Stanisław Wróbel (ur. w Tarnowie 13 stycznia 1929 r.), historyk, autor wielu publikacji dotyczących dziejów Tarnowa i regionu, znawca rzemiosła cechowego w Tarnowie, dydaktyk historii w Zakładzie Metodyki Nauczania Historii WSP w Krakowie, sportowiec. 15 września 2003 roku odbyła się promocja jego ostatniej książki *Opowieści o dawnym Tarnowie.*

7 marca 2004

Tarnowianin Krzysztof Rękas, lecąc balonem Tytan przez 6 godzin i 8 minut, bije rekord Polski w długości lotu balonem na ogrzane powietrze.

8 marca 2004

W Tarnowie umiera nagle emerytowany biskup pomocniczy Józef Gucwa.

15 marca 2004

Tarnów odwiedza premier Leszek Miller. Głównym celem wizyty jest spotkanie z wójtami gmin, starostami powiatów i burmistrzami miast, które ucierpiały w wyniku powodzi w 2004 roku.

Marzec 2004

Rozpoczęto prace wyburzeniowe na terenie byłego Owintaru. Pod kilof poszły m.in. zabudowania dawnego browaru Sanguszków, jednego z ostatnich zabytków tarnowskiej architektury przemysłowej. Od 2007 roku teren należy do firmy „Kaufland Polska".

3 kwietnia 2004

Sakrę biskupią w bazylice katedralnej przyjmuje dotychczasowy rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie, ks. Stanisław Budzik.

7 kwietnia 2004

Wieczorem w Wielką Środę ulicami Tarnowa odbywa się droga krzyżowa, w której mimo zimna i deszczu uczestniczą tłumy wiernych. Misterium przygotowała młodzież z VII Liceum Ogólnokształcącego w Tarnowie przy współpracy z aktorami Tarnowskiego Teatru im. Ludwika Solskiego. Nad organizacją przedsięwzięcia czuwał ojciec Zenon Burdak z zakonu bernardynów w Tarnowie. Od tego czasu zwyczajem stała się droga krzyżowa ulicami Tarnowa w Wielką Środę.

30 kwietnia / 1 maja 2004

Z okazji wejścia Polski do Unii Europejskiej w piwnicy Tarnowskiego Centrum Kultury odbywa się impreza pod hasłem „Ostatni dzień w starym świecie". W tym samym czasie Regionalne Centrum Informacji Europejskiej organizuje na Rynku widowisko pod nazwą „Umarł król – niech żyje król" z korowodem kostiumowym, przy akompaniamencie orkiestry dętej Nitro Band, tarnowskiego chóru Gos.pl i zespołu „Gang Olsena", z projekcją ruchomych obrazów zintegrowanych z koncertem muzyki elektronicznej zespołu Roberta Kaanana i pokazem laserowym. Z kolei tarnowski oddział Unii Polityki Realnej i Stowarzyszenie KoLiber organizują happening pod tytułem „Umarł król – nie żyje król", podczas którego wniesiono na Rynek trumnę spowitą narodową flagą, symbolizującą polską suwerenność, utraconą po przyłączeniu Polski do UE.

20 maja 2004

Odsłonięto pomnik 14. Kołobrzeskiego Pułku Zmechanizowanego przy ul. Szkotnik na terenie dawnych „koszar dolnych".

Maj 2004

Radni powiatu tarnowskiego zgadzają się na sprzedaż budynku dawnego starostwa przy pl. Sobieskiego. Konserwator wojewódzki wydaje zgodę na tę sprzedaż pod warunkiem przeprowadzenia w nim w ciągu trzech lat prac konserwatorskich (do 2014 roku wciąż ich nie rozpoczęto).

Hotel Bristol jako pierwszy w Tarnowie uzyskuje rangę hotelu czterogwiazdkowego.

Drogowcy prowadzący prace przy ul. Wypoczynkowej budują asfaltową drogę na koronie zabytkowego wału obronnego zamku tarnowskiego zamiast poniżej niego, gdzie pierwotnie przebiegała. Problemem stają się motocykliści i rowerzyści niszczący ruiny.

31 maja 2004

Sąd rejestruje Stowarzyszenie Przyjaciół Zespołu Szkół Muzycznych w Tarnowie „Fermata". Prezesem zostaje Henryk Chrobak. Pierwszym celem stowarzyszenia jest zebranie środków na zakup wyposażenia do nowego budynku szkoły muzycznej przy ul. N. Lippóczyego 4.

26 lipca 2004

Sąd rejestruje tarnowską radę Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych Naczelnej Organizacji Technicznej, największej polskiej organizacji inżynierskiej. Na prezesa wybrano Jacka Sumerę.

5 września 2004

W ramach Tarnowskiej Parady Konnej odbywają się w uroczystości związane z 85 rocznicą utworzenia 5 Pułku Strzelców Konnych stacjonującego w okresie międzywojennym w Tarnowie, a następnie w Dębicy. Przy tej okazji po raz pierwszy prezentuje się mieszkańcom Tarnowski Oddział Jazdy im. 5. Pułku Strzelców Konnych, będący terenowym oddziałem Stowarzyszenia „Szwadron Jazdy RP". Założycielem i dowódcą tarnowskiej formacji konnej jest pułkownik Zbigniew Radoń.

25 września 2004

Poświęcenie przez biskupa Wiktora Skworca kaplicy seminaryjnej pw. Jezusa Chrystusa Odkupiciela Człowieka, budowanej od 3 lat według projektu Jacka Sumary, projekt wystroju wnętrza Wincenty Kućma.

Uroczystość nadania imienia Kazimierza Abratowskiego sali koncertowej Mościckiej Fundacji Kultury. Patron sali upamiętniony przy tej okazji tablicą zawieszoną w sali był pianistą i dyrygentem, długoletnim kierownikiem orkiestry dętej Zakładów Azotowych.

26 września 2004

Żużlowcy Unii Tarnów pokonują na własnym torze zespół Atlasu Wrocław i po raz pierwszy w historii klubu zdobywają drużynowe mistrzostwo Polski.

1 października 2004

Podczas uroczystej inauguracji roku akademickiego 2004/2005 ogłoszono oficjalnie powstanie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie Sekcja w Tarnowie zatwierdzonego przez watykańską Kongregację do spraw Wychowania Katolickiego. Dziekanem zostaje ks. dr hab. Antoni Żurek.

12/13 października 2004

W pożarze restauracji Podzamcze na Górze św. Marcina ginie dwóch strażaków Grzegorz Wolak i Roman Rogoziński. W następnym roku zostali oni upamiętnieni obeliskiem przed Komendą Miejską Państwowej Straży Pożarnej.

28 października 2004

Na zaproszenie prezydenta Mieczysława Bienia i Galerii Miejskiej w Tarnowie gości Jerzy Skolimowski, reżyser, scenarzysta, pisarz, aktor, producent, scenograf, malarz.

10 listopada 2004

Na miejscu byłej kotłowni MPEC przy ul. Lwowskiej 63 otwarto supermarket sieci Kaufland. Powstanie nowego wielkopowierzchniowego sklepu w Tarnowie budzi kontrowersje od zarzutów natury estetycznej do oskarżeń o sprzedanie przez miasto działki o zaniżonej wartości. Podejrzeń części radnych nie podzieliła ani prokuratura, ani nadzór budowlany.

Jesień 2004

Na bazie Chorągwi Rycerstwa powstaje Tarnowskie Bractwo Rycerskie – Gladii Amici. Od 16 grudnia 2005 roku bractwo stanowi autonomiczną sekcję Towarzystwa Bractwa Rycerskiego w strukturach tarnowskiego Towarzystwa Strzeleckiego – Bractwa Kurkowego.

3 grudnia 2004

Przy ul. Wałowej odsłonięto rzeźby postaci trojga poetów: Agnieszki Osieckiej, Zbigniewa Herberta i Jana Brzechwy, spoczywające na tzw. Ławeczce Poetów. W pojemnikach obok umieszczono tomiki ich poezji. Postaci odlane z brązu o naturalnych rozmiarach zaprojektował Jacek Kucaba.

18 grudnia 2004

Koncert Chóru Polskiego Radia pod dyrekcją Włodzimierza Siedlika w bazylice katedralnej z udziałem wybitnego wykonawcy dzieł organowych Andrzeja Białki. Przy tej okazji w Tarnowie gościł wybitny kompozytor i pedagog Henryk Mikołaj Górecki.

23 grudnia 2004

Na Rynku Fundacja „Kromka Chleba" wspólnie z restauracją Pasaż i piekarnią „Winiarscy" organizuje po raz pierwszy wigilijny poczęstunek zupą grzybową (6 tys. porcji).

25 grudnia 2004

Na dziedzińcu klasztornym ojców Bernardynów otwarto po raz pierwszy żywą szopkę. Wybudowali ją uczniowie VII Liceum Ogólnokształcącego pod kierunkiem ojca Zenona Burdaka, pomysłodawcy przedsięwzięcia. W wybudowanej z drewna dużej zagrodzie można było oglądać żywe zwierzęta, także egzotyczne, jak wielbłądy i lamy wypożyczone z krakowskiego ogrodu zoologicznego.

30 grudnia 2004

Stadion piłkarsko-żużlowy Unii Tarnów staje się obiektem miejskim i zostaje przemianowany na Stadion Miejski. Gmina Miasta Tarnowa wykupuje także halę widowiskowo-sportową „Jaskółka" oraz krytą pływalnię wraz z przyległymi terenami.

31 grudnia 2004

Tarnów liczy 119 795 mieszkańców (117 206 osób zameldowanych na pobyt stały i 2 589 na pobyt czasowy).

Styczeń 2005

Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Tarnowie przekształcono w inspektorat podległy oddziałowi ZUS w Nowym Sączu. W powszechnej opinii uznano to za dowód na degradację Tarnowa. W 2009 roku do Tarnowa powrócił samodzielny oddział.

Urząd Miasta Tarnowa po raz pierwszy zostaje jednym z szesnastu laureatów w ogólnopolskim konkursie „Przyjaźni środowisku" i otrzymuje tytuł „Promotora Ekologii". Najważniejszym dokonaniem ekologicznym ostatnich lat była rozbudowa Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Cieplnej, która umożliwiła likwidację 25 lokalnych opalanych węglem ciepłowni.

Marzec 2005

Budynek dawnego starostwa przy pl. Sobieskiego, a przedtem pałacu Sanguszków z końca XVIII wieku zostaje sprzedany przez Starostwo Powiatowe w Tarnowie prywatnym właścicielom. Zgodnie z decyzją Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz opinią konserwatorską budynek może wypełniać funkcję jako budynek użyteczności publicznej z wyłączeniem funkcji handlowej, mieszkaniowej, ewentualnie w ograniczonym zakresie funkcji gastronomicznej. Do dzisiaj pozostaje nieużytkowany.

22 marca 2005

Wśród laureatów plebiscytu „Ludzie roku 2004" czytelników „Gazety Krakowskiej" znalazł się dr hab. Andrzej Maciejczak, ordynator oddziału neurochirurgii Szpitala Wojewódzkiego im. św. Łukasza, nominowany za wkład w rozwój nowoczesnej chirurgii kręgosłupa (zwłaszcza implantologii) i za pionierską (pierwszą na świecie) mało inwazyjną operację złamania kręgosłupa.

2 kwietnia 2005

Umiera papież Jan Paweł II. Około godziny 22 we wszystkich kościołach Tarnowa uderzono w dzwony. W wielu oknach zapalono świece i znicze. Przez wiele dni wierni zbierają się u stóp pomnika na pl. Katedralnym.

5 kwietnia 2005

Kilkadziesiąt tysięcy osób uczestniczy w „Drodze Światła", która wieczorem przeszła ulicami Tarnowa od bazyliki katedralnej do kościoła bł. Karoliny, w których w 1987 roku modlił się Jan Paweł II.

1 maja 2005

W auli Jana Pawła II odbywa się sesja naukowa poświęcona postaci Romana Brandstaettera. Stanowi ona zwieńczenie Dni Brandstaettera w Tarnowie, którego głównym organizatorem są nauczyciele i uczniowie Gimnazjum nr 11 im. Romana Brandstaettera.

11-13 maja 2005

Stowarzyszenie Kropla organizuje w Tarnowie I Zjazd Dawców Szpiku Polskiego Rejestru PL- 3 i III akcję „Tarnowska Kropla". Honorowymi gośćmi zjazdu są pani prezydentowa Jolanta Kwaśniewska, księża Arkadiusz Nowak i Piotr Sadkiewicz, znani z działalności charytatywnej.

29 maja 2005

Na terenie lądowiska przy ul. Lotniczej odbywa się I Tarnowski Piknik Lotniczy organizowany przez Aeroklub Ziemi Tarnowskiej.

30 maja 2005

W Tarnowie zanotowano temperaturę plus 33.4^0C, najwyższą w tym miesiącu w Polsce.

13 czerwca 2005

Rocznicę pierwszego transportu polskich więźniów do KL Auschwitz upamiętniono odsłonięciem tablic na dworcu PKP i na murze Zakładu Karnego przy ul. S. Konarskiego.

17 czerwca 2005

W restauracji Pasaż z miłośnikami gór i wspinaczek górskich spotyka się Krzysztof Wielicki, piąty w historii zdobywca „Korony Himalajów".

19 czerwca 2005

Auto-Moto-Klub Tarnowski organizuje I Letni Rajd Tarnowski w ramach Konkursowej Jazdy Samochodowej (umożliwiającej zdobycie sportowej licencji rajdowej).

5-7 lipca 2005

Chór Pueri Cantores Tarnovienses pod dyrekcją ks. Andrzeja Zająca zdobywa złoty medal w kategorii chórów dziecięcych i srebrny medal w kategorii męskich chórów kameralnych na Międzynarodowym Konkursie Chóralnym Muzyki Sakralnej w Preveza (Grecja).

15 sierpnia 2005

Na stadionie Unii Tarnów po raz pierwszy odbywa się Finał Indywidualnych Mistrzostw Polskich na żużlu. Zwycięża wychowanek tarnowskiego klubu Janusz Kołodziej, drugie i trzecie miejsce zajęli także zawodnicy Unii Tarnów bracia Tomasz i Jacek Gollobowie.

1 września 2005

W pożarze mieszkania na Osiedlu XXV-lecia PRL spowodowanego podpaleniem giną trzy osoby.

4 września 2005

Na ścianie budynku Banku Przemysłowo-Handlowego odsłonięto tablicę poświęconą ks. Jerzemu Popiełuszce. W lutym tego roku uchwałą Rady Miejskiej imieniem męczennika nazwano plac między kamienicą przy Krakowskiej 47 a kościołem Księży Misjonarzy.

17 września 2005

W 65 rocznicę zbrodni katyńskiej z inicjatywy Stowarzyszenia „Rodzina Policyjna 1939 r.", Stowarzyszenia Rodzin Ofiar Katynia oraz Związku Sybiraków na ścianie budynku Banku BPH zawieszono pamiątkową tablicę. Zwrócona jest ona w stronę Grobu Nieznanego Żołnierza. Plac, na którym stoi otrzymał nazwę Ofiar Katynia.

25 września 2005

W wyborach parlamentarnych z okręgu tarnowskiego mandat poselski otrzymują (według kolejności oddanych głosów): Aleksander Grad (Platforma Obywatelska), Józef Rojek (Prawo i Sprawiedliwość), Barbara Marianowska (PiS), Michał Wojtkiewicz (PiS), Wiesław Woda (Polskie Stronnictwo Ludowe), Edward Czesak (PiS), Bogusław Sobczak (Liga Polskich Rodzin), Jerzy Zawisza (Samoobrona), Urszula Augustyn (PO). Senatorami z okręgu tarnowskiego zostają Kazimierz Wiatr (PiS) i Urszula Gacek (PO). Frekwencja wyniosła 42,76 proc.

Zawodnicy Unii Tarnów po raz drugi z rzędu zdobywają tytuł Drużynowego Mistrza Polski.

7 października 2005

Tarnów po raz pierwszy otrzymuje grand prix w plebiscycie Wielkie Odkrywanie Małopolski w kategorii miejscowość (po raz drugi zwyciężył w 2009 roku). Nagrodę – czek w wysokości 25 000 zł miasto przeznaczyło na opracowanie pierwszego w Polsce audioprzewodnika. W kategorii „baza gastronomiczna" zwycięża tarnowska restauracja Pasaż.

16-15 października 2005

W hali MKS Tarnovia odbywają się Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w boulderingu. Z zawodników Tarnovii Tomasz Oleksy zdobywa złoty medal, a Edyta Ropek srebrny.

23 października 2005

W wyborach na prezydenta RP w okręgu tarnowskim Lech Kaczyński otrzymuje 70,5 proc. głosów, a Donald Tusk – 29,5 proc.

Październik 2005

Trwają końcowe prace przy wymianie dachu z blachy miedzianej nad nawą główną bazyliki katedralnej.

Listopad 2005

Nie zważając na przeciwskazania natury historycznej, kulturowej, estetycznej i konserwatorskiej na płycie Rynku rozpoczęto montaż sezonowego sztucznego lodowiska Tarnowskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. Od grudnia 2007 roku montowano je przy Pałacu Młodzieży.

Grudzień 2005

Zakończono konserwację attyki tarnowskiego ratusza.

23 stycznia 2006

W Tarnowie odnotowano minus 28.0 ^{0}C. Średnia dobowa temperatura wyniosła minus 24.4^{0}C.

2 lutego 2006

Biskup Wiktor Skworc wydaje dekret erygujący sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w kościele katedralnym p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Tarnowie. Stanowi on oficjalne zatwierdzenie kultu Piety z XVII wieku, umieszczonej w 1987 roku w jednym z ołtarzy nawy południowej. Przedtem znajdowała się ona w przedsionku południowym.

Przy ul. Żydowskiej otwarto pierwszą w Polsce restaurację cygańską Ke Moro. Kilka lat wcześniej funkcjonowała ona krótko przy Domu Kultury Romów. W 2006 roku uzyskała ona drugie miejsce w plebiscycie Wielkie odkrywanie Małopolski. Trzy lata później została zamknięta głównie z powodu konfliktu dzielącego niewielką społeczność cygańską (romską) w Tarnowie.

2 marca 2006

Na zaproszenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej z wizytą w Tarnowie przebywa premier Kazimierz Marcinkiewicz. Zadeklarował m.in. daleko idącą pomoc w powołaniu Akademii Tarnowskiej, oświadczył, że mimo starań lobby rzeszowskiego zarząd Karpackiej Spółki Gazowniczej pozostanie w Tarnowie oraz że w 2008 roku autostrada dotrze do Tarnowa, odniósł się też do sprawy „Owintaru" (umorzonej przez sąd). Władze miasta nie spotkały się z premierem.

Marzec 2006

Zawiązuje się konwent na rzecz utworzenia Akademii Tarnowskiej. W jego skład wchodzą biskup Wiktor Skworc (przewodniczący), rektor PWSZ prof. Adam Juszkiewicz, ks. prof. Michał Heller (Papieska Akademia Nauk, PAT) oraz senator prof. Kazimierz Wiatr. Bazą dla uczelni ma być Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa i Wydział Teologiczny w Tarnowie.

Miasto kupuje młyn Szancerów od Polskich Zakładów Zbożowych w celu utworzenia tam centrum kulturalnego z multimedialną biblioteką, galerią wielkoformatowych prac i salą konferencyjną.

W Tarnowskim Centrum Informacji do sprzedaży wprowadzono herbatę Tarninówkę jako nietypową pamiątkę z Tarnowa. Herbatę tę zaczęto również proponować w tarnowskich restauracjach i pubach.

18-22 kwietnia 2006

W Tarnowie-Krzyżu odbywają się pierwsze w Polsce ćwiczenia służb weterynaryjnych w zwalczaniu ptasiej grupy.

19 kwietnia 2006

W Krakowie umiera Stanisław Wałęga (ur. 14 kwietnia 1909 r. w Tarnowie), filolog i historyk, znawca dziejów Torunia i Pomorza, autor pierwszych w Polsce słowników języka fińskiego, nauczyciel II LO oraz długoletni dyrektor Liceum Sztuk Plastycznych w Tarnowie.

22 kwietnia 2006

Na Cmentarzu Starym przy grobowcu rodzinnym Dzikowskich odsłonięto popiersie wybitnego wynalazcy Jana Szczepanika, patrona Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Technicznych.

4 maja 2006

Oddano do użytku nowoczesną Jednostkę Ratowniczo-Gaśniczą nr 2 Państwowej Straży Pożarnej w Tarnowie przy ul. Błonie.

16-21 maja 2006

Po dwuletniej przerwie odbywają się Juwenalia tarnowskich studentów.

20 maja 2006

Tarnowskie Muzeum Okręgowe po raz pierwszy uczestniczy w wielkiej międzynarodowej akcji „Noc muzeów". Do późnych godzin nocnych otwarte są wystawy, umożliwiono wejście na wieżę ratusza.

17 maja 2006

Biskup Wiktor Skworc poświęcił noclegownię dla bezdomnych w pobliżu dworca PKP otwartą przez Fundację „Kromka Chleba".

19 maja 2006

I Tarnowski Dzień Niezapominajki zorganizowany przez Pałac Młodzieży i działające przy nim Młodzieżowe Centrum Samorządności. Akcja skierowana do szkół ma na celu przede wszystkim ocalić od zapomnienia bliskie osoby, utwory muzyczne i wiersze.

Maj 2006

Otwarto nowy budynek Urzędu Miasta Tarnowa przy ul. A. Mickiewicza 2, gdzie przeniesiono wydziały obsługujące samu urząd oraz gabinety prezydenta, wiceprezydentów i sekretarza miasta.

2-4 czerwca 2006

Festiwal „Spotkanie Kultur Tarnów '2006" i „Dni Tarnowa". W mieście goszczą m.in. Andrzej Wajda, Jerzy Skolimowski i Ryszard Horowitz, dwaj ostatni prezentują swoje prace w budynku dawnego Młyna Szancerów, zwanego roboczo Młynem Sztuki. Ulica Wałowa zamienia się w ulicę nowoorleańską, na której króluje jazz.

3/4 czerwca 2006

Po ulewnym deszczu w niektórych miejscach wylewa z brzegów Wątok. Zalane zostają okolice ul. Tuchowskiej przy wiadukcie. Wysoka fala powodziowa na Białej około godziny 17 dociera do Tarnowa, podtapiając niżej położone działki.

14 czerwca 2006

Łukasz Pyrek, zawodnik tarnowskiego Klubu Sportowego „Perfekcja", zdobywa tytuł mistrza świata w boksie tajskim (Muay Thai) na zawodach w Bangkoku.

17 czerwca 2006

W tarnowskim teatrze premiera dramatu Romana Brandstaettera *Upadek kamiennego domu* w reżyserii Kazimierza Brauna z Teresą Budzisz-Krzyżanowską w roli głównej.

22 czerwca 2006

Na Tarnów w ciągu kilku godzin spada 60 mm deszczu i gradu na metr kwadratowy. Zalane zostają przejazdy pod wiaduktami, piwnice budynków użyteczności publicznej i prywatnych, wiatr łamie kilka drzew.

26 czerwca 2006

Rada Nadzorcza Zakładów Azotowych w Tarnowie-Mościcach SA odwołuje ze stanowiska prezesa spółki Ryszarda Ścigałę. W 2005 roku Zakłady Azotowe odnotowały rekordowy zysk 89 mln zł.

29-30 czerwca 2006

W ratuszu odbywa się konferencja „Wokół Sanguszków. Dzieje – Sztuka – Kultura" zorganizowana przez Wydział Historii Kościoła PAT we współpracy z Muzeum Okręgowym.

Czerwiec 2006

Zespół Szkół Muzycznych w Tarnowie im. I. J. Paderewskiego przenosi się do nowej siedziby przy ul. N. Lippóczego 4.

1 lipca 2006

W Tarnowie wprowadzono obowiązkową dla właścicieli nieruchomości selektywną zbiórkę odpadów.

28 lipca 2006

Oddano do użytku drugi odcinek odnowionego koryta Wątoka z bulwarem ciągnącym się od ul. Przesmyk do ul. Panny Marii.

Lipiec 2006

Na skwerze im. Alicji i Jana Preissów zrealizowano projekt małej architektury autorstwa Jacka Kucaby pod nazwą „Targ słów" mający w założeniu pełnić rolę tarnowskiego Hyde Parku, czyli miejsca, w którym w sposób nieskrępowany i bezpretensjonalny można wyrażać swoje poglądy i forum artystycznej ekspresji. Ostatecznie nigdy nie spełnił on takiej roli.

Tarnów po raz pierwszy pojawia się w prestiżowym turystycznym przewodniku Michelina.

Sierpień 2006

Przystąpiono do likwidacji Przedsiębiorstwa Produkcyjno-Handlowego „Tarnokop" SA, popularnej Kopyciarni przy ul. J. Kochanowskiego.

4 września 2006

Pierwszy rok szkolny rozpoczyna Rzemieślnicza Zasadnicza Szkoła Zawodowa (pl. Dworcowy 5a) prowadzona przez Izbę Rzemieślniczą oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Tarnowie.

10-11 września 2006

Cyklem przedsięwzięć kulturalnych oraz naukowych oraz Jarmarkiem Techniki i Wynalazków „Wszechświat w Tarnowie" uczczono 70 rocznicę urodzin ks. prof. Michała Hellera.

16 września 2006

Na Stadionie Miejskim pod nazwą „Turniej pożegnalny Tony'ego Rickardssona – LAP – ostatnie okrążenie" rozegrano mecz żużlowy Unia Tarnów kontra „Reszta świata". Odbyła się też ceremonia wręczenia dyplomu honorowego obywatela Tarnowa dla szwedzkiego żużlowca.

Wrzesień 2006

Przy kościele Księży Misjonarzy w Tarnowie powstaje zespół Capella Tarnoviensis składający się z chóru i orkiestry symfonicznej. Zespołem kieruje ksiądz Przemysław Pasternak, dyrygent, kompozytor muzyki liturgicznej i filmowej.

Początek października 2006

Rozpoczynają działalność dwa tarnowskie Uniwersytety Trzeciego Wieku. Jeden zorganizowany przez Zbigniewa Tumiłowcza powstaje przy Małopolskiej Wyższej Szkole Ekonomicznej, przy pomocy tarnowskiego samorządu oraz Stowarzyszenia Oświatowców Polskich, drugi zorganizowany przez Annę Czech, szefową Fundacji „Kromka Chleba" przy pomocy Izby Przemysłowo-Handlowej, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej i Duszpasterstwa Akademickiego „Tratwa".

6-8 października 2006

W hali widowiskowo-sportowej „Jaskółka" w Tarnowie-Mościcach trwają XXII (ostatnie) Targi Zdrowego Życia „Ecolife".

8 października 2006

Bieg Leliwitów (10 km) odbywa się po raz pierwszy jako impreza masowa. Do tego czasu przeznaczony był tylko dla dzieci i młodzieży.

28 października 2006

Na kamienicy przy ul. Urszulańskiej 27 odsłonięto tablicę z popiersiem Gabriela Stanisława Morvaya (autorstwa Giovanny Barozzi), artysty, malarza, urodzonego w Tarnowie 16 lipca 1934 roku, prowadzącego życie artysty włóczęgi we Francji, Włoszech i Hiszpanii (zm. 15 października 1988 r. w Sabadel w Hiszpanii).

Październik 2006

W tarnowskim Muzeum Okręgowym otwarto „kapsułę czasu" – ołowiany pojemnik umieszczony w 1927 roku w złoconej kuli na wieży ratusza, zawierający dokumenty oraz banknoty i monety o nominałach używanych w tym właśnie roku. Po renowacji kuli włożono do niej „przesyłkę w przyszłość".

2 listopada 2006

Tygodnik „Gość Niedzielny" zamieszcza wywiad z tarnowskim biskupem ordynariuszem Wiktorem Skworcem, w którym oświadcza on, że nigdy nie wyraził zgody na współpracę ze Służbą Bezpieczeństwa i wpisanie go w 1979 roku na listę tajnych współpracowników (ps. Dąbrowski) było aktem jednostronnym, dokonanym bez jego wiedzy. W tej sprawie biskup skierował także list duszpasterski do wiernych odczytany w niedzielę 5 listopada.

3 listopada 2006

Umiera malarka Joanna Srebro-Drobiecka urodzona w 1932 roku w Tarnowie, która czynnie uczestniczyła w życiu artystycznym Tarnowa i brała udział w licznych wystawach.

12 listopada 2006

W pierwszej turze wyborów na prezydenta Tarnowa wybrany zostaje Ryszard Ścigała (50,87 proc. głosów), były prezes zarządu Zakładów Azotowych w Tarnowie-Mościcach SA. Komitet „Nasz Dom Tarnów", czyli ekipa rządząca miastem przez ostatnie 4 lata, nie wprowadziła do Rady Miejskiej ani jednej osoby, łącznie z byłym prezydentem. Prawo i Sprawiedliwość uzyskało w Radzie Miejskiej 10 mandatów, Platforma Obywatelska – 7, „Tarnowianie" (lokalne ugrupowanie popierające Ryszarda Ścigałę) – 6, koalicja „Lewica

i Demokraci" – 2. Frekwencja w wyborach samorządowych wyniosła w Tarnowie 41,01 proc. Wybrany na radnego Józef Rojek automatycznie utracił mandat poselski. W chwili wybrania nowych władz miasta zadłużenie Tarnowa wynosiło 87 milionów złotych. Do końca roku wzrosło do prawie 130 mln.

16 listopada 2006

Urodzony w Tarnowie (29 grudnia 1972 r.) artysta malarz Wilhelm Sasnal otrzymuje nagrodę sztuki współczesnej im. Vincenta van Gogha (The Vincent Award) przyznawaną co dwa lata przez Stedelijk Museum w Amsterdamie europejskiemu artyście, który w ocenie jury „będzie miał znaczący i trwały wpływ na sztukę współczesną".

4 grudnia 2006

Podczas uroczystej sesji nowej Rady Miejskiej w ratuszu prezydent Tarnowa Ryszard Ścigała odbiera klucze do miasta z rąk swojego poprzednika Mieczysława Bienia oraz składa ślubowanie. Funkcje wiceprezydentów niedługo potem zaczęli pełnić Henryk Słomka-Narożański i Dorota Skrzyniarz.

6 grudnia 2006

Oddano do użytku budynek Instytutu Politechnicznego, tzw. Centrum Nowoczesnych Technologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.

15 grudnia 2006

W piwnicy TCK odbywa się spotkanie założycielskie Stowarzyszenia Zamek Tarnowski (rejestracja sądowa 31 maja 2007), które za główny cel stawia sobie odbudowę zamku tarnowskiego na zasadzie rekompozycji zabudowań i fortyfikacji zamkowych wraz z bezpośrednim otoczeniem, według danych archeologicznych i historycznych. Pierwszym prezesem zostaje Wojciech Maniak.

Grudzień 2006

W obecności przedstawicieli władz miejskich w Czytelni Naukowej przy ul. Krakowskiej 4 dokonano uroczystego otwarcia telecentrów zlokalizowanych w 12 placówkach Miejskiej Biblioteki Publicznej. Telecentra, czyli publiczne punkty dostępu do Internetu, są jednym z elementów pierwszego etapu wdrażania systemu EduNet, czyli Systemu Wspomagania Zarządzania Edukacją obejmującego Urząd Miasta Tarnowa, szkoły miejskie na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym oraz oddziały i filie miejskiej biblioteki. Jego głównym celem jest wdrożenie technologii informacji i komunikacji w zarządzaniu systemem edukacji w Tarnowie i nauczania oraz zwiększenie możliwości publicznego dostępu do Internetu.

14 stycznia 2007

Auto-Moto-Klub Tarnowski organizuje pierwszą edycję SuperSprintu o Puchar Prezydenta Miasta Tarnowa w ramach XV Finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

18/19 stycznia 2007

W Tarnów uderza katastrofalny wiatr związany z orkanem Cyryl. Prędkość wiatru w nocy osiąga prędkość 110 kilometrów na godzinę. Wiatr zerwał dach z jednego domu, na kilku innych uszkodził, złamał też kilkanaście drzew.

2 lutego 2007

Z eteru znika lokalne radio MAKS, a jego miejsce na tej samej częstotliwości zajmuje radio ESKA Tarnów należące do ogólnopolskiej sieci rozgłośni.

26 lutego 2007

Wiceprezydentem Tarnowa zostaje Kazimierz Koprowski z PiS.

Luty 2007

Stowarzyszenie Ich Lepsze Jutro (prezes Krzysztof Drwal) otwiera Aktywną Świetlicę Terapeutyczną. Istniejące od dwóch lat stowarzyszenie zajmuje się ochroną życia, zdrowia i godności osób niepełnosprawnych intelektualnie, fizycznie, chorych psychicznie i somatycznie.

Marzec 2007

Wniosek władz Tarnowa zgłoszony za pośrednictwem wojewody małopolskiego o dofinansowanie z funduszy unijnych rewitalizacji Młyna Szancerów i umieszczenie w nim centrum kultury „Młyn Sztuki" zostaje odrzucony i miasto wycofuje się z tego projektu. Budynek ostatecznie sprzedano w 2009 roku osobie prywatnej (w 2015 roku pozostaje nieużytkowany).

Pełnomocnicy księcia Pawła Sanguszki składają Urzędowi Miasta nieoficjalną propozycję uregulowania spraw własności terenu ruin zamku przez zapłacenie 1/3 wartości nieruchomości, ze względu na dokonany w 1938 roku, ale nie sformalizowany akt przekazania tego terenu miastu. Władze miasta stojące na stanowisku, że działka stanowi ich własność, nie przyjmują propozycji. Podejmują za to starania o wpisanie miasta do księgi wieczystej jako jej właściciela. Stan formalnoprawny terenu zamczyska na Górze św. Marcina praktycznie uniemożliwia do dziś nawet podstawowe prace konserwatorskie przy niszczejących ruinach.

Ukazuje się książka ks. Tadeusza Isakowicza-Zaleskiego *Księża wobec bezpieki*, z budzącymi kontrowersje tarnowskimi wątkami.

2 kwietnia 2007

Umiera Eugeniusz Niedojadło, jeden z ostatnich więźniów KL Auschwitz z pierwszego transportu, działacz na rzecz pojednania polsko-niemieckiego i autor książki *Bilans życia.*

12 kwietnia 2007

Rozpoczyna się pierwsza Zamkomania, impreza organizowana przez Stowarzyszenie Zamek Tarnowski polegająca na przeprowadzeniu cyklu wykładów o historii zamku dla szkół średnich w zamian za sprzątanie terenu zamczyska.

8 maja 2007

Sympozjum popularno-naukowe „Tarnów w czasach burmistrza Tadeusza Tertila" w ratuszowej Sali Pospólstwa inauguruje w Tarnowie obchody Roku Tadeusza Tertila.

12 maja 2007

Ostatni mecz w Polskiej Lidze Koszykówki rozgrywa drużyna Unii Tarnów. Kilka tygodni później z powodów finansowych spółkę postawiono w stan likwidacji. Przez dwa kolejne sezony drużyna ZKS Unii Tarnów występuje w amatorskiej III lidze.

16 maja 2007

Na aukcji sztuki współczesnej w nowojorskim domu aukcyjnym Christie's obraz *Samoloty* urodzonego w Tarnowie malarza Wilhelma Sasnala sprzedany zostaje za 396 tys. dolarów. Jest to najdrożej sprzedany współczesny polski obraz olejny.

18 maja 2007

Na stadionie Klubu Sportowego „Błękitni" odbywa się po raz pierwszy Święto gulaszu. Ideą imprezy zorganizowanej przez Tarnowską Agencję Rozwoju Regionalnego ma być promowanie kultury węgierskiej. Podczas imprezy wystąpili artyści z Węgier oraz z Polski (m.in. zespół Piersi z Pawłem Kukizem).

26 maja 2007

Umiera Witold Gryl (ur. 1 sierpnia 1919 r. w Tarnowie), znawca i miłośnik historii Tarnowa i jego zabytków, wieloletni pracownik Zakładów Azotowych, bibliofil i społecznik. Pochowano go na Cmentarzu Starym. Tarnoviana z jego księgozbioru przekazane przez córkę Małgorzatę znajdują się w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej.

28 maja 2007

Spotkanie inaugurujące działalność Tarnowskiego Towarzystwa Naukowego w Sali Pospólstwa w ratuszu zorganizowane przez biskupa ordynariusza Wiktora Skworca, prezydenta Ryszarda Ścigałę i senatora Kazimierza Wiatra. Wzięli w nim udział przedstawiciele wszystkich tarnowskich uczelni. Powołanie TTN jest bezpośrednio związane ze staraniami prowadzącymi do powstania Akademii Tarnowskiej.

Maj 2007

Rozpoczęto produkcję w fabryce szwedzkiej firmy Beckers, zbudowanej w Tarnowskim Klasterze Przemysłowym „Plastikowa Dolina".

9 czerwca 2007

W kościele Księży Filipinów ma miejsce ślub siatkarki reprezentacji Polski Agaty Mróz, dwukrotnej mistrzyni Europy z Jackiem Olszewskim.

10 czerwca 2007

Na lądowisku przy ul. Lotniczej rozbija się awionetka pilotowana przez Władysława Golloba, w której na niedzielny mecz Ekstraligi żużlowej lecieli zawodnicy Unii Tarnów Tomasz Gollob i Rune Holta oraz mechanik Wojciech Malak. Wszyscy przeżyli.

16 czerwca 2007

Biskup pomocniczy diecezji tarnowskiej Stanisław Budzik zostaje mianowany sekretarzem generalnym Konferencji Episkopatu Polski.

20 czerwca 2007

Rada Miejska nadaje honorowe obywatelstwo Tarnowa biskupowi pomocniczemu Władysławowi Bobowskiemu, który w tym samym dniu świętował jubileusz 50-lecia święceń kapłańskich.

22-24 czerwca 2007

Tarnowski Klub Miłośników Volkswagenów Garbusów organizuje w Tarnowie VIII Międzynarodowy Zlot VW Garbusów.

Czerwiec 2007

Podczas budowy parkingu przy pl. Sprawiedliwości w pobliżu Wątoku odkryto pozostałości muru obronnego z XVII wieku otaczającego dawny ogród bernardyński i groby związane prawdopodobnie z kaplicą Więzienia Chrystusa.

4 lipca 2007

Funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa Aleksander Ziomek zostaje uznany za winnego przekraczania uprawnień podczas przesłuchania Alojzego Warchoła, działacza Solidarności. Tarnowski Sąd Rejonowy skazuje go na karę 6 miesięcy w zawieszeniu na dwa lata, grzywnę 1000 złotych i zwrot kosztów sądowych. To pierwszy taki wyrok w Małopolsce w procesie prowadzonym z inicjatywy Instytutu Pamięci Narodowej.

12 lipca 2007

Na tarnowskim dworcu kolejowym zatrzymuje się pociąg-legenda Orient Express.

1 sierpnia 2007

Podpisano umowę, na mocy której majątek Mościckiej Fundacji Kultury przejęło Mościckie Centrum Kultury, instytucja podległa marszałkowi województwa.

10 sierpnia 2007

Umiera Szczepan Bukowski (ur. 2 stycznia 1948 r. w Nieczajnie Górnej), lekkoatleta, działacz sportowy, długoletni prezes żużlowej Sportowej Spółki Akcyjnej w Unii Tarnów, a następnie jej dyrektor sportowy, menedżer reprezentacji Polski. Dwa złote medale drużynowych mistrzostw Polski w 2004 i 2005 roku oraz tytuł Drużynowego Mistrza Świata reprezentacji Polski w 2005 roku są w dużej mierze jego zasługą.

15 sierpnia 2007

Złoty i srebrny medal Indywidualnych Mistrzostw Polski na żużlu zdobywają Rune Holta i Tomasz Gollob, zawodnicy Unii Tarnów.

17-19 sierpnia 2007

I Zlot Motocyklistów organizowany przez Tarnowską Konfederację Motocyklistów „Wataha".

23 sierpnia 2007

W Tarnowie zanotowano temperaturę plus 34.5^{0}C, najwyższą w tym miesiącu w Polsce.

Sierpień 2007

Ukończono remont wieży bazyliki katedralnej. Podczas trwających od marca prac wymieniono deskowanie, blachę miedzianą, ponownie pozłocono banię znajdującą się u podstawy krzyża i koronę, oczyszczono mury i naprawiono ich zniszczone fragmenty.

Podczas wykopalisk na podwórzu kamienicy Rynek 21, należącej do Muzeum Okręgowego, odkryto pozostałości murowanego pieca chlebowego z XVI wieku.

4-11 września 2007

W ramach XV edycji Światowego Forum Mediów Polonijnych na zamku królewskim w Warszawie, w siedzibie Senatu RP i w pałacu w Wilanowie miała miejsce prezentacja Tarnowa.

21 września 2007

Przy ul. Katedralnej 2 otwarto pierwsze w Polsce Centrum Aktywizacji Zawodowej Romów. Powstało ono w ramach projektu Inicjatywa na Rzecz Aktywizacji Zawodowej Romów „Kxetanes-Razem". Dyrektorem zostaje Janusz Kamiński.

24 września 2007

Ukazuje się debiutancki album pt. *Nieból*, zespołu Totentanz, założonego wiosną 2005 roku przez Erika Bobellę.

4 października 2007

Biskup Wiktor Skworc konsekruje budynek kuchni dla ubogich im. św. Szymona z Lipnicy, który powstał przy klasztorze Bernardynów.

11 października 2007

W ramach kampanii wyborczej Tarnów odwiedza premier Jarosław Kaczyński. W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie spotyka się z władzami i pracownikami uczelni. Obiecuje poparcie dla idei Akademii Tarnowskiej, jeśli PWSZ zdoła skompletować odpowiadającą potrzebom takiej uczelni kadrę naukową.

16 października 2007

W Muzeum Okręgowym otwarto wystawę „Twarze tarnowskiej bezpieki" zorganizowaną przez oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie. Zaprezentowano na niej zdjęcia oraz informacje o pełnionych funkcjach niemal 150 funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa – szefów powiatowych struktur UB-SB w Tarnowie, Bochni, Brzesku i Dąbrowie Tarnowskiej z lat 1945-75, a także pełną kadrę kierowniczą SB w województwie tarnowskim w latach 1975-90. Wśród zwiedzających znalazło się wielu represjonowanych niegdyś działaczy podziemia niepodległościowego z rejonu Tarnowa, którzy rozpoznawali na wystawowych planszach twarze swoich prześladowców.

21 października 2007

W wyborach parlamentarnych w okręgu tarnowskim mandat poselski otrzymują (kolejność według ilości otrzymanych głosów): Aleksander Grad (PO), Barbara Marianowska (PiS), Edward Czesak (PiS), Michał Wojtkiewicz (PiS), Wiesław Woda (PSL), Józef Rojek (PiS), Jacek Pilch (PiS), Urszula Augustyn (PO), Jan Musiał (PO). Senatorami zostają Maciej Klima (PiS) i Kazimierz Wiatr (PiS). Frekwencja wyniosła 52,26 proc.

30 października 2007

Wspólna sesja Rady Miejskiej Tarnowa oraz Rady Powiatu Tarnowskiego, podczas której wręczono po raz pierwszy nagrodę im. Tadeusza Tertila, przyznawaną za najlepszą pracę

licencjacką lub magisterską poświęconą Tarnowowi albo regionowi tarnowskiemu. Pierwszą laureatką zostaje Katarzyna Czyż z Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie. Na ścianie ratusza odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą Tadeuszowi Tertilowi. Na Cmentarzu Starym poświęcono grobowiec Tertilów odnowiony kosztem miasta.

9 listopada 2007

W liczbie 1 mln 100 tys. egzemplarzy wchodzi do obiegu moneta dwuzłotowa przedstawiająca tarnowski ratusz.

23-24 listopada 2007

Tertinalia, czyli Tarnowskie Prezentacje Nowoczesności (wystawa osiągnięć współczesnej techniki i nauki stworzonej i wykorzystywanej w Tarnowie) w Mościckim Centrum Kultury kończą obchody Roku Tadeusza Tertila w Tarnowie.

29-30 listopada 2007

Ogólnopolskie Forum Informacji Turystycznej w Tarnowie. W forum uczestniczą przedstawiciele centrów i punktów informacji turystycznej z całej Polski, łącznie około 70 osób. Tematem wiodącym spotkania jest hasło „Informacja turystyczna a turystyka miejska". Organizatorem i fundatorem imprezy była Polska Organizacja Turystyczna, pomagało jej Tarnowskie Centrum Informacji, które zajęło pierwsze miejsce w rankingu informacji turystycznych w Małopolsce.

Listopad 2007

Tarnowianka Urszula Gacek wchodzi do Europarlamentu na miejsce Bogdana Klicha, który zostaje ministrem obrony w rządzie Donalda Tuska.

Władze miasta wydają zgodę właścicielowi terenu i budynków pozostałych po zakładach Owintar na wyburzenie najwyższego komina przed planowaną budową centrum handlowego. Decyzja ta wywołuje protesty wielu tarnowian. 4 kwietnia 2008 roku Andrzej Cetera delegat wojewódzkiego konserwatora zabytków, wpisuje komin na listę zabytków. Decyzję tę zaskarżył właściciel terenu, czyli spółka Kaufland, do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 10 marca 2009 roku komin ponownie zostaje włączony do rejestru zabytków. Z kolei były konserwator miejski Andrzej Krupiński ocenił wartość historyczną i krajobrazową tego liczącego niewiele ponad 100 lat komina za mocno dyskusyjną. Wskazał też, że najcenniejszym z obiektów danego browaru jest budynek zbudowanej przed 1850 rokiem kotłowni (obecnie sklep) wraz z jej dziesięciometrowej wysokości unikalnym ośmiobocznym kominem (stoi przy ul. Krakowskiej naprzeciwko kościoła Misjonarzy).

Na tarnowskim Rynku dziesięciometrowa sztuczna choinka zakupiona przez władze miasta zastępuje stawiane w poprzednich latach żywe choinki. Zrezygnowano po dwóch latach z montowania na płycie Rynku sztucznego lodowiska, które znalazło swoje miejsce przy Pałacu Młodzieży.

Listopad/Grudzień 2007

Rozpoczęto eksploatację dużego zbiornika wody pitnej w Krzyżu dla miasta zbudowanego obok starego, blisko stuletniego. Budowa trwała od stycznia 2007 roku i kosztowała 13 mln zł.

17 stycznia 2008

Oficjalna prezentacja systemu (działającego od listopada 2007) Wspomagania Zarządzania Edukacją EduNet z udziałem ministra edukacji narodowej Katarzyny Hall. Do części składowych EduNetu należą m.in. Portal Edukacyjny, System Planowania i Analiz, Telecentra.

25 stycznia 2008

Tarnów otrzymuje tytuł Mecenasa Polskiej Ekologii. To najwyższe wyróżnienie, jakie można uzyskać w Narodowym Konkursie Ekologicznym „Przyjaźni Środowisku".

26/27 stycznia 2008

Uderzenie katastrofalnego wiatru o prędkości sięgającej w porywach 120 km/h doprowadza do zerwania dachów kilku budynków, uszkodzenia napowietrznych linii energetycznych i złamania kilku drzew.

Styczeń 2008

W sieci pojawia się Tarnowski Kurier Kulturalny (tarnowskikurierkulturalny.pl), niezależna witryna internetowa założona i kierowana przez Ryszarda Zaprzałkę, zajmująca się m.in. anonsowaniem, opisywaniem i recenzowaniem wydarzeń kulturalnych miasta i regionu.

16 lutego 2008

Konsekracja nowego biskupa pomocniczego dla diecezji tarnowskiej w bazylice katedralnej. Zostaje nim ks. Wiesław Lechowicz, dotychczasowy rektor Wyższego Seminarium Duchownego.

7 marca 2008

Z okazji 678 rocznicy lokacji miasta władze miasta po raz pierwszy organizują dla przedszkolaków imprezę nazwaną „Słodkimi urodzinami miasta".

10 marca 2008

Podczas inauguracji obchodów 90-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę po raz pierwszy przyznano tytuł Ambasadora Tarnowa. Jako pierwszy otrzymuje go Zbigniew Święch, urodzony w Tarnowie (9 lutego 1943 r.), dziennikarz i literat.

12 marca 2008

Ks. Michał Heller kosmolog i profesor Papieskiej Akademii Teologicznej otrzymuje prestiżową nagrodę Templetona przyznawaną corocznie osobom indywidualnym za działania związane z pokonywaniem barier pomiędzy nauką a religią.

22 marca 2008

Na tarnowskim dworcu kolejowym dochodzi do starcia grupy pseudokibiców GKS Katowice z policją. Poszkodowanych zostaje 21 funkcjonariuszy policji. Zdemolowano perony.

4 kwietnia 2008

Rozpoczyna działalność placówka Karpackiego Oddziału Straży Granicznej w Tarnowie z siedzibą w Komisariacie Policji Tarnów-Centrum przy ul. G. Narutowicza 6.

16 kwietnia 2008

Paweł i Klaudia Sanguszkowie sprzedają działki gruntowe (na jednej z nich znajdują się ruiny zamku tarnowskiego) utworzonej dzień wcześniej spółce „Castle Development Sp. z o.o w organizacji" za cenę znacznie poniżej wartości rynkowej.

3 maja 2008

W tarnowskiej katedrze zawiązuje się Towarzystwo Michała Archanioła. Celem TTM jest wskrzeszanie tradycji dawnej Rzeczpospolitej, m.in. przez organizowanie koncertów pieśni historycznych, prowadzenie warsztatów historycznych, m.in. w formie fabularyzowanych gier miejskich.

Maj 2008

W Szpitalu św. Łukasza uruchomiono Zakład Radioterapii, który razem z Oddziałem Radioterapii, Oddziałem Onkologii Klinicznej z Pododdziałem Chemioterapii, Poradnią Onkologiczną i Poradnią Radioterapii tworzą Tarnowski Ośrodek Onkologiczny, stanowiący największą tego typu placówkę we wschodniej części województwa małopolskiego i zachodniego pogranicza województwa podkarpackiego. Pawilon radioterapii zaprojektowany w pracowni Romualda Loeglera stanowi jeden z niewielu obiektów szpitalnych w Polsce harmonijnie łączących skomplikowane wymogi techniczne z niestandardową i przyjazną pacjentowi architekturą.

4 czerwca 2008

We Wrocławiu umiera w wieku 26 lat Agata Mróz-Olszewska, wybitna siatkarka, reprezentantka Polski i dwukrotna mistrzyni Europy, która dzieciństwo i młodość spędziła w Tarnowie.

7 czerwca 2008

Koncert premierowy kantaty nieszpornej *Tarnów – Ziemia, przystań miłości* na Rynku. Pomysłodawcą i kompozytorem kantaty jest ks. Przemysław Pasternak, który wspólnie z Bartłomiejem Szułakiewiczem skomponował muzykę, tekst napisała Barbara Chomo. Koncert wykonał zespół Capella Tarnoviensis, działający przy parafii św. Rodziny w Tarnowie, połączone chóry LO i Akord z Mielca, uczniowie i nauczyciele Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Tarnowie oraz studenci akademii muzycznych. Na scenie plenerowej wystąpiło łącznie 160 chórzystów, 60 członków orkiestry oraz soliści. Koncertu poświęconego pamięci Agaty Mróz-Olszewskiej wysłuchało kilka tysięcy osób.

10 czerwca 2008

Odsłonięto pomnik Romana Brandstaettera wykonany według projektu Jacka Kucaby. Uroczystość odsłonięcia poprzedził cykl imprez i spotkań związanych z osobą pisarza.

12 czerwca 2008

Uroczystość wręczenia polskiego dowodu osobistego księciu Pawłowi Sanguszce w ratuszu.

13-15 czerwca 2008

Zorganizowane przez Urząd Miasta Dni Tarnowa odbywają się pod hasłem „Zdarzenia – Zderzenia" (zderzenia na płaszczyźnie kulturowej i wiekowej). Trwają liczne koncerty i wernisaże, jarmarki i kiermasze, happeningi i występy. 14 czerwca na skwerze S. Petőfiego odsłonięto kopijnik poświęcony pamięci Norberta Lippóczego. W dniach 14-15 czerwca odbywają się zawody samochodowe SuperOes o puchar Prezydenta Miasta Tarnowa i Autospeedway zorganizowane przez Auto-Moto-Klub Tarnowski.

28 czerwca 2008

Podczas uroczystej sesji Rady Miejskiej tytuł honorowego obywatela miasta Tarnowa nadano ks. prof. Michałowi Hellerowi.

4 lipca 2008

Koncertem zespołów Leliwa Jazz Band i Jazz Band Ball Orchestra rozpoczyna się w Tarnowie impreza „Jazzowy Rynek", czyli pierwszy Letni Festiwal Jazzu Tradycyjnego.

31 lipca – 3 sierpnia 2008

Tarnowska Konfederacja Motocyklistów „Wataha" organizuje II Międzynarodowy Zlot Motocykli „Szlakiem Niepodległości" na terenach Stadniny Koni w Klikowej.

1 sierpnia 2008

W stan likwidacji postawione zostają Zakłady Przemysłu Drzewnego „Rudy" przy ul. Gliniańskiej. Zwolniono ponad 70 osób. Pozostała 5,5 hektarowa nieruchomość z halami magazynowymi.

Lato 2008

Dokonano rozbiórki kamienic Lwowska 24 i 26 oraz kamienicy przy ul. Starodąbrowskiej 4a w celu poszerzenia ulicy i skrzyżowania.

5 września 2008

„Noc kabaretowa" w amfiteatrze letnim przy ul. M. Kopernika zorganizowana przez Tarnowskie Centrum Kultury jest ostatnią imprezą w tym obiekcie przed jego zamknięciem.

10 września 2008

W auli PWSZ odbywa się I Forum Inwestycyjne Forum Ekonomicznego Tarnów 2008. Poza władzami miasta i województwa bierze w nim udział około 150 gości z krajów Europy Środkowo-Wschodniej, którzy po zakończeniu obrad uczestniczyli w Forum Ekonomicznym w Krynicy.

19 września 2008

W ramach Zlotu Inauguracyjnego Roku Harcerskiego 2008/2009 Chorągwi Krakowskiej ZHP przy skrzyżowaniu ulic Krakowskiej, Bema i Bandrowskiego (obecnie skwer A. Małkowskiego) odsłonięto pomnik Andrzeja Małkowskiego dłuta Michała Poręby.

22-23 września 2008

W Tarnowie (TCK), Krakowie i Nowym Sączu odbywa się I Międzynarodowy Festiwal Filmów Dziecięcych „Galicja".

27 września 2008

Urodzony w Tarnowie pisarz Jacek Dukaj otrzymuje Nagrodę Kościelskich za powieść *Lód.* Nagroda Kościelskich to najwyższa poza granicami kraju, stała, polska nagroda literacka.

28 września 2008

Małopolska Noc Naukowców w Tarnowie. Głównym organizatorem jest Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa. Podczas imprezy można było m.in. rozwiązać szkolne zadanie z podręcznika prababci i pradziadka, uczestniczyć w pokazie harfy laserowej lub odbyć przejażdżkę poduszkowcem.

Drużyna żużlowców Unii Tarnów po pięciu latach od awansu spada z Ekstraklasy do I ligi.

2 października 2008

W Krakowie umiera profesor Józef Wolski (ur. 19 marca 1910 r. w Tarnowie), badacz dziejów Iranu, jeden z najbardziej znanych w świecie polskich historyków starożytności, więzień KL Sachsenhausen.

8-11 października 2008

W Teatrze im. Ludwika Solskiego odbywa się po raz pierwszy festiwal International Jazz Contest. Dyrektorem festiwalu jest Piotr Pociask.

16 października 2008

W 30. rocznicę wyboru Karola Wojtyły na papieża przy kościele bł. Karoliny odsłonięto jego pomnik autorstwa Jacka Kucaby, popularnie określany jako „papież promienisty". Pomnik powstał z inicjatywy Tarnowskiego Stowarzyszenia Jana Pawła II.

17 października 2008

W katedrze i jej najbliższym otoczeniu kręcone są zdjęcia do filmu Lecha Majewskiego pt. *Młyn i krzyż*, stanowiącym opowieść o jednym z obrazów Pietera Bruegela. W scenie drogi krzyżowej wokół katedry bierze udział wielu statystów z Tarnowa.

23 października 2008

Tarnowskie Centrum Informacji zajmuje pierwsze miejsce w konkursie Polskiej Organizacji Turystycznej na „Najlepsze centrum informacji turystycznej 2008" (w kategorii miast powyżej 75 tys. mieszkańców).

25 października 2008

Staraniem Tarnowskiego Towarzystwa Żużlowego i ŻSSA Unia Tarnów otwarto minitor żużlowy. Gościem specjalnym otwarcia jest Krzysztof Cegielski.

30 października 2008

Obchody 90 rocznicy ogłoszenia deklaracji o podporządkowaniu się władz Tarnowa przyszłemu rządowi polskiemu. W mediach Tarnów promowany jest jako „pierwsze niepodległe". Z okazji rocznicy w Tarnowie gości prezydent Lech Kaczyński, który inauguruje ogólnopolskie obchody odzyskania niepodległości. Na Rynku odbywa się okolicznościowy koncert Tarnowskiej Orkiestry Kameralnej transmitowany przez Telewizję Kraków.

12 listopada 2008

Umiera Ryszard Smożewski, reżyser, scenarzysta, dziennikarz, przez 16 lat dyrektor tarnowskiego teatru.

20-21 listopada 2008

W Tarnowie przebywa kardynał Zenon Grocholewski, prefekt watykańskiej Kongregacji Edukacji Katolickiej. Gość uczestniczy w nadzwyczajnym posiedzeniu Senatu w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie, na którym poparł inicjatywę powstania Akademii Tarnowskiej.

Początek grudnia 2009

Tarnowskie wodociągi kończą rozruch nowoczesnej stacji uzdatniania wody w Zbylitowskiej Górze. Dzięki temu tarnowianie mogą korzystać z wody o bardzo wysokim stopniu czystości. Modernizacja stacji kosztowała 10 mln euro i trwała trzy lata. Było to ostatnie zadanie wykonywane w ramach unijnego projektu ISPA. Oprócz modernizacji stacji uzdatniania wody było to także wykonanie w ciągu dwóch lat 24 proc. z całości istniejącej już sieci kanalizacyjnej w mieście.

5 grudnia 2008

Oddano do użytku Oddział Zewnętrzny Zakładu Karnego przy ul. S. Konarskiego (więzienie o złagodzonym rygorze).

6 grudnia 2008

Z udziałem ministra sportu Mirosława Drzewieckiego przy Zespole Szkół Ogólnokształcących przy ul. C. K. Norwida otwarto obiekt sportowy z boiskami do piłki nożnej, siatkówki i koszykówki zbudowane w ramach rządowego programu „Orlik".

7 grudnia 2008

Tarnowianka Edyta Ropek, zawodniczka MKS Tarnovia, otrzymuje prestiżową nagrodę środowisk wspinaczkowych „Jedynka" za najwybitniejsze polskie dokonania w 2008 roku w dziedzinie szeroko pojętej wspinaczki i alpinizmu (zdobycie Pucharu Świata i Mistrzostwa Europy).

9 grudnia 2008

Poświęcenie nowego cmentarza komunalnego w Tarnowie-Klikowej.

19 grudnia 2008

Powstaje Tarnowskie Stowarzyszenie Jazzu Tradycyjnego „Leliwa" z siedzibą w restauracji Bombay Music przy ul. Krakowskiej 11a. W restauracji tej funkcjonował klub jazzowy

prowadzony przez członków zespołu Leliwa Jazz Band, od dwóch lat organizujący cykliczne koncerty „Czwartek Jazzowy", zwyczajowo kończące się jam-session. Koncerty te przyciągają do Tarnowa wybitnych muzyków jazzowych.

31 grudnia 2008

Liczba tarnowian wynosi 116 237 (113 350 osób zameldowanych na pobyt stały i 2 887 na pobyt czasowy). W porównaniu z poprzednim rokiem spadła o 931 osób. Głównym powodem zmniejszenia się liczby mieszkańców Tarnowa jest migracja do miejscowości sąsiadujących z Tarnowem oraz spowodowana trudnością ze znalezieniem pracy w Tarnowie (liczba bezrobotnych z Tarnowa i z terenu całego powiatu zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy zbliża się do 10 tys.) migracja do dużych miast (Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław), a także poza granice kraju, szczególnie do państw Unii Europejskiej, które otworzyły rynek pracy dla Polaków.

31 grudnia 2008 / 1 stycznia 2009

Głównym punktem zabawy sylwestrowej na Rynku jest występ wokalistki Reni Jusis. Od tego czasu do 2024 r. zrezygnowano z organizowania sylwestrowych koncertów na Rynku i ograniczono się do muzyki puszczanej przez didżejów.

2008

Ukazał się pierwszy numer „Studia Romologica". Pierwszego w Polsce pisma naukowego podejmującego tematykę romską. Czasopismo wydaje Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

19/20 stycznia 2009

Pożar kamienicy Rynek 6. Giną dwie osoby. W akcji gaśniczej bierze udział ponad 50 strażaków.

22 stycznia 2009

Prezydent Ryszard Ścigała odbiera w Warszawie EuroCertyfikat 2008, przyznany Urzędowi Miasta Tarnowa w ogólnopolskim konkursie organizowanym przez Polskie Stowarzyszenie Doradcze i Konsultingowe przy współpracy z EurofirmąMedia MT, Polskim Centrum Certyfikacji i Polską Grupą Doradczą. EuroCertyfikat jest europejskim dokumentem potwierdzającym wysoki standard działalności.

3 lutego 2009

W hali widowiskowej przy ul. Gumniskiej otwarto wystawę „LHC – jak to działa", przygotowaną przez Wydział Fizyki Politechniki Warszawskiej. Wykład inauguracyjny wygłasza urodzony w Tarnowie współtwórca LHC (Wielkiego Zderzacza Hadronów), profesor Jan Pluta, kierownik zakładu Fizyki Jądrowej na Politechnice Warszawskiej, członek CERN.

8 lutego 2009

Biskup tarnowski Wiktor Skworc konsekruje nowy wystrój prezbiterium kościoła Matki Bożej Fatimskiej. Nawiązuje on do fatimskiego cudu wirującego słońca. Dzieło powstało z inicjatywy ks. Stanisława Bilskiego, kustosza sanktuarium, sfinansowane zostało z ofiar parafian.

6-7 marca 2009

W restauracji Pasaż odbywa się ogólnopolska konferencja „Wpływ wyznań religijnych na kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego w duchu pokoju", zorganizowana przez tarnowską filię Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Kuźnica".

8 marca 2009

W kościołach diecezji tarnowskiej odczytany zostaje list pasterski biskupa Wiktora Skworca z apelem o utrzymanie wszystkich miejsc pracy, by nie wzrosła liczba bezrobotnych. W poprzednim roku pracę w Zakładach Mechanicznych straciło 76 osób (zatrudnionych pozostało 775). W „Tamelu" zwolniono 198 pracowników (prawie 20 proc.) załogi. Coraz większym problemem staje się bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych.

9 marca 2009

Pod bimą Starej Synagogi po raz pierwszy od 70 lat świętowano Purim. Zebrali się tam przedstawiciele ruchu Chabad Lubawicz, Funduszu Michaela H. Traisona dla Polski oraz grupa Żydów z Filadelfii. Obecni byli przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego i liczna grupa tarnowian.

12 marca 2009

W Sali Lustrzanej odbywa się konferencja popularnonaukowa poświęcona postaci hetmana Jana Tarnowskiego i inauguracyjne posiedzenie Komitetu Wspierającego Budowę Pomnika Hetmana Jana Amora Tarnowskiego. Przewodniczącym komitetu zostaje pomysłodawca budowy pomnika przewodniczący Rady Miejskiej Ryszard Żądło.

14 marca 2009

Sesją naukową „Generał Józef Bem – bohater wiecznych nadziei" zainaugurowano w Tarnowie cykl imprez, mających przybliżyć postać bohatera Polski i Węgier. Podczas imprezy tytuł ambasadora Tarnowa nadano Istvanowi Kovacsowi, węgierskiemu historykowi i dyplomacie, wielkiemu przyjacielowi miasta.

15 marca 2009

Z inicjatywy grupy wiernych za zgodą biskupa Wiktora Skworca w kościele akademickim św. Józefa odprawiono po raz pierwszy od ponad 30 lat w Tarnowie Mszę św. w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego (tzw. przedsoborowej lub trydenckiej). Obecnie odprawiane są one w 1 i 3 niedzielę miesiąca.

21 marca 2009

W dniu 215. urodzin Józefa Bema na pl. Rybnym odsłonięto plenerową replikę Panoramy Siedmiogrodzkiej w skali 1:2,5. Oficjalnego odsłonięcia dokonuje marszałek Sejmu RP Bronisław Komorowski w towarzystwie prezydenta Tarnowa Ryszarda Ścigały.

31 marca 2009

Z inicjatywy biskupa Wiktora Skworca ekshumowane doczesne szczątki biskupów Franciszka Lisowskiego i Jana Stepy umieszczono w krypcie grobowej biskupów tarnowskich w bazylice katedralnej.

20 kwietnia 2009

Uroczyste otwarcie Alei Dębów Katyńskich przy ul. Wojska Polskiego. Z okazji 69. rocznicy zbrodni katyńskiej posadzonych zostało 26 dębów szypułkowych. Każdy dąb poświęcony jest jednej osobie – ofierze zbrodni sowieckiej pochodzącej z ziemi tarnowskiej.

21 kwietnia 2009

Otwarto rondo u zbiegu ulic A. Mickiewicza i Starodąbrowskiej, które niedługo później otrzymało imię hetmana Jana Tarnowskiego.

1 maja 2009

Umiera Józef Trędowicz (ur. 9 stycznia 1937 r. w Tarnowie), nauczyciel, działacz partyjny, społeczny i kulturalny, dziennikarz. W czasach PRL sekretarz propagandy Komitetu Powiatowego PZPR w Tarnowie, później kierownik Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KW PZPR w Tarnowie, redaktor naczelny TeMI, inicjator wydania monografii *Dzieje Tarnowa i regionu*, w III RP przewodniczący tarnowskiej struktury Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Kuźnica".

15-16 maja 2009

Pod hasłem „Wiosna nasza" Pałac Młodzieży i Towarzystwo Michała Archanioła organizują imprezy poświęcone żołnierzom podziemia antykomunistycznego (pierwsza edycji ogólnopolskiego turnieju gry karcianej „Żołnierze Wyklęci", koncerty muzyczne, wykłady historyków oraz spotkania weteranów z członkami grup rekonstrukcyjnych).

16 maja 2009

Delegacja Tarnowa uczestniczy w Dniu Europy zorganizowanym w stolicy Ukrainy Kijowie w ramach polskiego stoiska narodowego. Rozdawano publikacje przygotowane w języku ukraińskim: numer „Wiadomości Tarnowskich", a także folder o mieście i regionie. Podczas Dnia Europy wystąpiły też tancerki z zespołu „Labirynt", działającego przy Studiu Tańca „Honorata".

20 maja 2009

Na ulicach Tarnowa i Rynku odbywa się prolog kolarskiej międzynarodowej imprezy „Karpacki Wyścig Kurierów", zorganizowanej przez Małopolski Związek Kolarski. Wyścig ten to następca wyścigu „Szlakiem Kurierów Beskidzkich Tarnów – Poprad", którego pierwsza edycja miała miejsce w roku 1975.

1 czerwca 2009

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Tarnowie odzyskuje rangę oddziału.

5-6 czerwca 2009

W ramach Festiwalu kulturalnego „Tarnowskie Zderzenia" odbywają się m.in. koncerty zespołu Totentanz wraz z Tarnowską Orkiestrą Kameralną (zarejestrowany i wydany na płytach DVD i CD), „Wielkie przeboje wielkiego ekranu" w wykonaniu Orkiestry Filharmonii Rzeszowskiej, zaś w Parku Strzeleckim GALAktyka Tarnowskich Poetów i Malarzy z koncertem artystów Piwnicy pod Baranami. Na ruinach zamku toczy się pierwszy Turniej o Grzywnę Władyki z Marcińskiej Góry organizowany przez Stowarzyszenie Zamek Tarnowski.

7 czerwca 2009

W Tarnowie w wyborach do europarlamentu zwyciężają kandydaci Platformy Obywatelskiej – 44,62 proc. głosów. Kandydaci Prawa i Sprawiedliwości uzyskują 37,82 proc. poparcia. W Tarnowie najwięcej głosów otrzymuje Zbigniew Ziobro (PiS) – 31,78 proc., drugie miejsce zajmuje Robert Wardzała (PO), który mimo to nie dostał się do europarlamentu.

26/27 czerwca 2009

Po ulewnym deszczu wezbrany Wątok wylewa w okolicy ulic Tuchowskiej, Panny Marii i Okrężnej, podtapia domy przy ulicach Droga do Huty, Spytka z Melsztyna i Jagiellońskiej (ewakuowano około 40 osób) i niszczy kładkę przy ul. Mostowej. Straty w Tarnowie wyniosły około 13 milionów złotych.

2 lipca 2009

Przy ul. Wałowej 7 (obecnie zakątek Króla Władysława Łokietka) odsłonięto pomnik Władysława Łokietka z poświadczającym nieprawdę napisem, że ten król lokował Tarnów. W rzeczywistości lokował, czyli założył miasto Spycimir Leliwita. Pomysłodawcami i fundatorami pomnika autorstwa Czesława Dźwigaja są osoby prywatne i przedsiębiorcy związani z Izbą Przemysłowo-Handlową w Tarnowie.

3 lipca 2009

Prezydent Ryszard Ścigała podpisuje zarządzenie o nadaniu skwerowi u zbiegu ulic R. Traugutta i Czerwonej imienia Stanisława Opałki, byłego wieloletniego dyrektora tarnow-

skich Zakładów Azotowych i członka Biura Politycznego PZPR. Po interwencji części radnych 19 sierpnia tego samego roku Wojewoda Małopolski unieważnia tę decyzję.

7-13 lipca 2009

Dziewczęcy Chór Katedralny „Puellae Orantes" pod dyrekcją ks. Władysława Pachoty bierze udział w Międzynarodowym Konkursie Chóralnym „C.A. Seghizzi" w Gorizii we Włoszech, uważanym za najtrudniejszy konkurs chóralny na świecie i przywozi z niego nagrodę specjalną dla chóru o głosach równych.

27-30 sierpnia 2009

Szlakami turystycznymi Ziemi Tarnowskiej przebiega XXVII Ogólnopolski Rajd Górski Przewodników PTTK. Do Tarnowa przyjeżdża ponad dwustu przewodników z całej Polski.

2 września 2009

Gmina Wyznaniowa Żydowska w Krakowie przekazuje miastu Bimę i plac wokół niej.

6 września 2009

Na terenie Stada Ogierów w Klikowej odbywa się XXII Tarnowska Parada Konna.

7 września 2009

Jedna z ulic Tel Avivu w Izraelu zostaje nazwana imieniem Emila Brigga, tarnowianina, bohatera wojny wyzwoleńczej Izraela w 1948 roku, odznaczonego najwyższym wojennym orderem „Gibor Israel" (Bohater Izraela).

27 września 2009

Żużlowcy Unii Tarnów wygrywają rozgrywki I ligi i wracają do Ekstraligi.

1 października 2009

Bernardyni świętują 550 rocznicę swojej obecności w Tarnowie. Z tej okazji wydano album poświęcony dziejom ich klasztorów w mieście i zbiór referatów z sympozjum, które przy tej okazji się odbyło.

3 października 2009

Reaktywowana drużyna koszykarzy Unii Tarnów Sportowa Spółka Akcyjna inauguruje rozgrywki w II lidze.

15 listopada 2009

Umiera Bronisław Jaśkiewicz (ur. 24 marca 1932 r. w Biłgoraju), historyk, nauczyciel akademicki, kierownik Miejskiej Biblioteki Publicznej w latach 1956-71 i kierownik tarnowskiego Archiwum Państwowego. Autor m.in. publikacji: *Rola Tarnowa w życiu kulturalnym Galicji w dobie autonomii*, *Z dziejów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie w latach 1908-1968* (1970).

25 listopada 2009

Przy ul. Krakowskiej otwarto budowane od ponad roku centrum handlowo-usługowe Galeria Tarnovia, pierwszy tego typu obiekt w Tarnowie, o dwóch kondygnacjach i 36 500 metrach kwadratowych powierzchni (w tym 16 550 m^2 powierzchni handlowej).

28 listopada 2009

Sakrę biskupią w bazylice kolegiackiej w Nowym Sączu przyjmuje ks. Andrzej Jeż, nowy biskup pomocniczy diecezji tarnowskiej. Od 2012 roku biskup Andrzej Jeż jest ordynariuszem diecezji tarnowskiej.

1 grudnia 2009

Prezydent Ryszard Ścigała odwołuje ze stanowiska wiceprezydenta Kazimierza Koprowskiego z PiS.

9 grudnia 2009

Dobiega końca projekt „Uwaga, człowiek" realizowany przez Tarnowską Artystyczną Konfraternię, polegający na archiwizacji wspomnień ludzi zasłużonych dla swojego środowiska lokalnego, regionu lub kraju. Zaprezentowane zostały m.in. w wydawnictwie „Uwaga, człowiek" (książeczka i płyta DVD).

19 grudnia 2009

Umiera Stanisław Potępa (ur. 2 marca 1946 r. w Tarnowie), były dyrektor Muzeum Okręgowego, historyk, znawca Tarnowa, pisarz i wydawca, krytyk sztuki i malarz. Autor m.in. *Złotej Ery Tarnowa* i redaktor oraz wydawca *Wielkiego przewodnika po Tarnowie.*

Grudzień 2009

Staraniem Urzędu Miasta Tarnowa, przy wsparciu finansowym Urzędu Marszałkowskiego, zakończono gruntowną renowację kapliczki św. Walentego przy ul. Tuchowskiej.

9 stycznia 2010

W budynku poczekalni i restauracji na Kasprowym Wierchu odbywa się wernisaż tarnowskiego artysty plastyka Piotra Barszczowskiego zatytułowany „Neowitraż – wystawa na najwyższym poziomie". Pierwsza w historii wystawa na tym najczęściej odwiedzanym przez turystów szczycie Tatr trwała do września.

17 stycznia 2010

Tarnów jest miejscem centralnych obchodów XIII Dnia Judaizmu w Polsce. W programie znalazły się koncerty, wystawy, dyskusja panelowa i wspólna modlitwa.

Styczeń 2010

Głośny spór Krzysztofa Horbacewicza z urzędnikami miejskimi (nie został on dyrektorem I Liceum Ogólnokształcącego mimo wygrania konkursu), kończy się wygraną Horbacewicza. Wcześniej Wojewódzki Sąd Administracyjny stwierdził nieważność zarządzenia Prezydenta Tarnowa o odwołaniu konkursu, teraz decyzją Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Tarnowie, uznającej jego oddelegowanie w trybie natychmiastowym do innej szkoły jako bezprawne, Horbacewicz ma wrócić na swoje stanowisko do I LO.

Po proteście władz samorządowych miasta, powiatu i województwa oraz interwencji ministra skarbu Aleksandra Grada wstrzymano wywóz koni i zabytkowych zaprzęgów z likwidowanej Stadniny Ogierów w Klikowej do Białki rozpoczęty przez Agencję Nieruchomości Rolnych. Minister rolnictwa wstrzymuje podział majątku stadniny do końca marca.

3 lutego 2010

W Sali Lustrzanej Narodowy Bank Polski uroczyście prezentuje monetę kolekcjonerską „65. rocznica oswobodzenia KL Auschwitz-Birkenau".

6 lutego 2010

Oddano do użytku przebicie drogowe z ul. Starodąbrowskiej do Mostowej z nowym mostem na Wątoku.

25-26 lutego 2010

Tarnów gości VI Konferencję „Państwo w mikro- i makroskali. Złoty trójkąt: gospodarka – nauka – samorząd". Dotyczy ona rozwoju miast i metropolii w kontekście współpracy pomiędzy administracją publiczną a nauką i biznesem w zakresie transferu wiedzy i technologii.

Luty 2010

Przy kościele pw. Miłosierdzia Bożego w Tarnowie z inicjatywy proboszcza ks. Czesława Hausa powstaje Tarnowska Orkiestra Miłosierdzia Bożego, składająca się głównie z uczniów szkoły muzycznej. Orkiestrą kieruje dyrygent i kompozytor Grzegorz Majka.

8 marca 2010

W ratuszu odbywa się inauguracja Roku Miasta Tarnowa, połączona z prezentacją *Encyklopedii Tarnowa*. Prace nad nią trwały 2,5 roku. Encyklopedia zawiera ponad 2000 haseł napisanych przez 200 autorów. Komitetowi redakcyjnemu przewodniczył Andrzej Niedojadło. Wydanie encyklopedii stanowić ma jedno z najważniejszych wydarzeń 680. rocznicy założenia Tarnowa. Cały nakład został szybko wykupiony mimo ostrej krytyki i kontrowersji, które wzbudziło to dzieło.

10 kwietnia 2010

W katastrofie rządowego samolotu Tu 154M w pobliżu Smoleńska razem z prezydentem Lechem Kaczyńskim giną poseł Wiesław Woda, były wojewoda tarnowski, oraz Wojciech Seweryn, urodzony w Tarnowie działacz polonijny, artysta plastyk, twórca pomnika katyńskiego w Chicago. W mieście zapanowała żałoba, odprawiano nabożeństwa za ofiary katastrofy, na kamienicach i blokach pojawiły się liczne flagi narodowe z kirem wywieszane spontanicznie przez tarnowian.

8 maja 2010

Arcybiskup Józef Kowalczyk, honorowy obywatel powiatu tarnowskiego, dotychczasowy nuncjusz apostolski w Polsce mianowany zostaje arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski.

12 maja 2010

Umiera Wiktor Grygiel (ur. 22 grudnia 1919 r. w Mijaczowie w pow. zawierciańskim), chemik, pracownik Zakładów Azotowych od 1938 roku, przyczynił się do rozbudowy zakładów, zwłaszcza w okresie robót inwestycyjnych „Tarnowa II". W czasie wojny żołnierz partyzanckiego Batalionu „Barbara" 16. Pułku Piechoty Ziemi Tarnowskiej, jeden z prekursorów i długoletni członek kręgu Szarych Szeregów w Mościcach. Przez kilka kadencji pełnił funkcję radnego Miejskiej Rady Narodowej w Tarnowie, autor opracowań o przedwojennym harcerstwie, fabryce i dzielnicy. Pochowany na cmentarzu komunalnym w Tarnowie-Mościcach.

13 maja 2010

W Wyższej Szkole Biznesu z młodzieżą spotyka się astronauta Terry Virts, pilot amerykańskiego wahadłowca kosmicznego Endeavour.

16 maja 2010

W kilku miejscach wylewa Wątok. Wzburzony nurt potoku uszkadza kładki przy ul. Pracy, W. Kossaka i Spytka z Melsztyna. Zalane zostają ulice Jagiellońska, Kaflarska, Lotnicza i Tuchowska pod wiaduktem kolejowym. Podtopionych zostaje kilka budynków.

24 maja 2010

Podczas gali w Teatrze Wielkim w Warszawie prezydent Ryszard Ścigała odbiera godło „Teraz Polska" dla Tarnowa.

31 maja 2010

Umiera Antoni Bahr (ur. 30 maja 1922 r. w Alwerni), harcmistrz, żołnierz AK, współzałożyciel Komitetów Obywatelskich oraz Klubu Inteligencji Katolickiej w Tarnowie, wieloletni pracownik Zakładów Azotowych w Tarnowie-Mościcach, współorganizator zakładowej

„Solidarności" i Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego w Tarnowie, internowany podczas stanu wojennego.

4 czerwca 2010

W Tarnowie ogłoszono alarm przeciwpowodziowy. Poziom Białej przekracza 8 m (przy stanie alarmowym określonym na 4,4 metra). W kilku miejscach wylewa Wątok, który niszczy kładkę przy ul. Pracy. Poważnie zagrożona jest przychodnia przy ul. Mostowej stojąca przy podmytym brzegu. Odwołane zostają imprezy w ramach „Dni Tarnowa – Zderzenia 2010".

26 czerwca 2010

Tarnów zostaje wyróżniony przez Radę Europy Flagą Honorową jako jedno z osiemnastu miast w Europie i jedno z czterech w Polsce. Flaga Honorowa to wyróżnienie przyznawane samorządom w uznaniu ich dokonań w propagowaniu idei europejskiej oraz działań na rzecz rozwijania stosunków z europejskimi partnerami w celu budowania wspólnej europejskiej rodziny. Podczas uroczystości na Rynku tarnowskim flagę wręczył prezydentowi miasta Tarnowa honorowy deputowany Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy Wilfried Böhm. Na uroczystości obecnych było sześć delegacji z zaprzyjaźnionych z Tarnowem samorządów: Trenczyna na Słowacji, Białej Cerkwi i Winnicy na Ukrainie, Kotłasu w Rosji, Kisköros i regionu Veszprem na Węgrzech.

Czerwiec 2010

Ukazał się pierwszy numer „Szkiców Tarnowskich" pod redakcją Dariusza Dudzika jako oficjalne pismo Tarnowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Periodyk powstał w celu promowania wiedzy o historii, kulturze, tradycji oraz społeczności regionu tarnowskiego. „Szkice Tarnowskie" zostały zamknięte po wydaniu trzech numerów.

4 lipca 2010

W drugiej turze wyborów prezydenckich Bronisław Komorowski uzyskuje w Tarnowie 52,47 proc. głosów, a Jarosław Kaczyński 47,53 proc.

10-11 lipca 2010

Na Mistrzostwach Europy Cheerleaderek w Helsinkach dziewczęta z juniorskiego zespołu „Power Girls" tarnowskiego Studia Tańca „Honorata" zajmują drugie miejsce.

14 lipca 2010

Na Osiedlu Koszyckim, na skwerze u zbiegu ulic S. Dąbka i J. Bajana odsłonięto pomnik św. Maksymiliana Marii Kolbego autorstwa Ewy Fleszar. Święty Maksymilian stał się patronem osiedla.

Lipiec 2010

Udostępniono Tarnowską Bibliotekę Cyfrową jako projekt Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie, współfinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Zasoby cyfrowe. Priorytet 1. Digitalizacja materiałów bibliotecznych".

Staraniem władz miasta rozpoczęto częściowe odtwarzanie zdewastowanego cmentarza wojennego nr 202.

6 sierpnia 2010

Miasto przejmuje za 7 milionów złotych budynki sportowo-rekreacyjne należące do zadłużonego ZKS Unia Tarnów. Pieniądze trafiają głównie do wierzycieli klubu.

Akcja protestacyjna mieszkańców bloków przy ul. Lwowskiej przeciwko budowie stacji benzynowej w ich pobliżu.

25 sierpnia 2010

Otwarto największe w Tarnowie centrum handlowe Gemini Jasna Park wybudowane w ciągu 26 miesięcy między ul. 16. Pułku Piechoty i Nowodąbrowską. Galeria handlowa liczy 80 tys. metrów kwadratowych powierzchni, w tym 41 tys. powierzchni handlowej. Nakładem właściciela centrum handlowego wyremontowano nawierzchnię ul. 16. Pułku Piechoty. W późniejszym czasie powstał też niewielki plac zabaw i tor rowerowy. W 2015 roku niezrealizowana pozostaje obietnica złożona w ramach programu „offsetowego" dotyczącego założenia Parku Legionów z Ogrodem Sztuk, gdzie miały być prezentowane prace lokalnych artystów. Park miał być urządzany według koncepcji Anny Wodki i Katarzyny Słyś, które w 2009 roku wygrały ogłoszony przez Urząd Miasta konkurs.

12 września 2010

W rozegranych w Edynburgu Mistrzostwach Świata Juniorów we Wspinaczce Sportowej zawodniczka klubu MKS Tarnovia-NorthFace – Klaudia Buczek zdobywa tytuł mistrzyni świata juniorów w konkurencji wspinania na czas.

7-9 września 2010

W Wyższym Seminarium Duchownym odbywa się VII Walne Zebranie Stowarzyszenia Biblistów Polskich i 48. Sympozjum Biblistów Polskich.

18 września 2010

Podczas turnieju finałowego w Zielonej Górze Janusz Kołodziej, zawodnik Unii Tarnów, zdobywa tytuł indywidualnego mistrza Polski na żużlu.

Wrzesień 2010

Podczas budowy przejścia podziemnego pod ul. A. Mickiewicza odnaleziono ślady grobów kilku osób sprzed prawdopodobnie wielu wieków.

Biskup tarnowski Wiktor Skworc przyjmuje propozycję tarnowskich przedsiębiorców, aby planowaną renowację drewnianego krzyża z 1935 roku stojącego na ziemnym bastionie zamku zastąpić postawieniem tam pomnika w postaci metalowego krzyża o wysokości 22,5 m z okazji nadchodzących obchodów 225 lat diecezji tarnowskiej. Uzyskano na to przedsięwzięcie zgodę konserwatora zabytków. Przeciwko tej inicjatywie protestuje Stowarzyszenie Zamek Tarnowski. Do realizacji pomysłu nie doszło.

7-8 października 2010

W Tarnowie odbywają się Małopolskie Obchody Światowego Dnia Turystyki połączone z galą wręczenia nagród laureatom XI edycji plebiscytu Wielkie Odkrywanie Małopolski.

13 października 2010

Otwarto Park Wodny przy ul. J. Piłsudskiego stanowiący część pływalni krytej TOSiR.

20 października 2010

Działalność rozpoczyna Mościcka Akademia Trzeciego Wieku. Zajęcia prowadzone są w budynku IV Liceum Ogólnokształcącego. Akademia prowadzona jest przez Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół tegoż liceum i działa pod patronatem Wydziału Teologicznego w Tarnowie. Rektorem zostaje dyrektor szkoły Marek Smoła.

Tarnowskie Centrum Informacji zajmuje I miejsce w konkursie Polskiej Organizacji Turystycznej na „Najlepsze centrum informacji turystycznej 2010".

25 października 2010

Szpital im. E. Szczeklika w Tarnowie otrzymuje Złotą Perłę Medycyny w kategorii szpitali do 400 łóżek przyznawaną przez Kapitułę Ogólnopolskiego Konkursu Medycznego „Perły Medycyny"

.

26 października 2010

Grupa 17 osób po zdaniu egzaminów po raz pierwszy otrzymuje państwowe uprawnienia przewodnika terenowego na miasto Tarnów i subregion tarnowski (powiaty: dąbrowski, bocheński, brzeski i tarnowski).

29 października 2010

Tytuł „Innowacja Roku 2010" dla Zakładów Azotowych w Tarnowie, przyznana za instalację granulacji mechanicznej o zdolności produkcyjnej 1200 ton na dobę.

5 listopada 2010

Otwarto zmodernizowany budynek Mościckiego Centrum Kultury, którego nazwę 2 marca 2012 roku zmieniono na Centrum Sztuki Mościce. Mościckie Centrum Kultury zmodernizowano dzięki finansowemu wsparciu Samorządu Województwa Małopolskiego i „Funduszom Europejskim dla Małopolski". Generalnym wykonawcą była firma ABM Solid SA, a projekt architektoniczny przygotowała „Karpla" Konsulting sp. z o.o. Trwająca blisko trzy lata modernizacja kosztowała 21 milionów zł. Otwarcie uświetnili: Dariusz Bugalski, Janusz Fogler, Wojciech Pszoniak, Orkiestra „Kukla Band" pod dyrekcją Zygmunta Kukli. Częścią gali był wernisaż wystawy „Asamblage" Andrzeja Dudzińskiego.

6 listopada 2010

Przy ul. 16. Pułku Piechoty otwarto ośrodek Stowarzyszenia „Siemacha" stanowiący największy ośrodek socjoterapeutyczny dla dzieci i młodzieży w regionie. Powstał on w pobliżu galerii handlowej Gemini Jasna Park i dzięki jej pomocy. W placówce mieści się m.in. pracownia plastyczna, humanistyczna, komputerowa i językowa, studio muzyczne, aula wraz z kuchnią i jadalnią, a także sala multimedialna, małe kino, siłownia i hala fitness. W przeddzień oficjalnego otwarcia ośrodek odwiedził premier Donald Tusk.

13 listopada 2010

W setna rocznicę budowy oficjalnie oddano do użytku odremontowany dworzec kolejowy w Tarnowie. Remont trwający od 2007 roku i kosztujący 42 miliony złotych jest jedną z największych w tym czasie inwestycji PKP. W budynku dworca od 3 grudnia 2010 do 30 kwietnia 2013 roku miała swoją siedzibę Galeria Miejska BWA.

15 listopada 2010

Otwarto po remoncie budynek ratusza. W trakcie prac odkryte zostały poszczególne fazy budowy ratusza, natrafiono też na głęboki na ponad trzy metry otwór z kamienną cembrowiną, prawdopodobnie średniowieczny kabat, czyli loch dla przestępców. Koszt remontu ratusza wyniósł 4,7 mln zł i został sfinansowany w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego.

21 listopada 2010

Prezydent Tarnowa Ryszard Ścigała zostaje ponownie wybrany już w I turze wyborów. Według oficjalnych danych Miejskiej Komisji Wyborczej w Tarnowie poparło go 61,72 proc. głosujących. Wybory do Rady Miejskiej Tarnowa wygrywa Prawo i Sprawiedliwość, które do 25-osobowej rady wprowadza 9 przedstawicieli. Ugrupowania popierające prezydenta, czyli KWW Ryszarda Ścigały „Tarnowianie" i Platforma Obywatelska zdobywają po 7 mandatów. Sojusz Lewicy Demokratycznej będzie miał 2 radnych. Frekwencja wyniosła 55,01 proc.

23 listopada 2010

W holu budynku Tarnowskich Wodociągów przy ul. G. Narutowicza 37 odsłonięto tablicę poświęconą malarzowi i pedagogowi Julianowi Grabowskiemu. Urodził się on w nim 5 maja 1922 roku jako syn kierownika. W tym dniu imię Juliana Grabowskiego nadano także jednej z tarnowskich ulic.

14 grudnia 2010

Oddano do użytku pierwsze w Tarnowie przejście podziemne prowadzące pod ul. A. Mickiewicza.

17 grudnia 2010

Na dworcu PKP wernisażem „Biała Lokomotywa – Autobiografia Witolda Pazery, otwarto Galerię BWA.

Grudzień 2010

Zakończono budowę fontanny przedstawiającej Układ Słoneczny na odnowionym skwerze ks. Jerzego Popiełuszki. Koszt budowy fontanny mierzącej 28 metrów średnicy to 1,1 mln zł. 70 proc. tej kwoty stanowi dofinansowanie unijne w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, a 30 proc. środki miasta Tarnowa.

31 grudnia 2010

Sylwestrowy koncert muzyki klasycznej, filmowej, arii operowych i operetkowych oraz musicali organizują po raz pierwszy Urząd Miasta Tarnowa, Tarnowski Teatr imienia Ludwika Solskiego i Agencja Koncertowa „Inter-Art".

W tym dniu Tarnów liczy 115 099 mieszkańców, w tym 61 001 kobiet i 54 098 mężczyzn, z tego 112 267 zameldowanych na pobyt stały i 2 832 na pobyt czasowy. W stosunku do najwyższego poziomu z 1996 roku liczba mieszkańców spadła o 7 260. Zadłużenie miasta wyniosło ponad 231 milionów złotych, co stanowi 47,53 proc. wykonanych dochodów. Przyczyną wzrostu zadłużenia jest m.in. pozyskiwanie pieniędzy z funduszy europejskich w systemie 50/50, tzn. UE daje 50 proc., a drugie tyle musi wyłożyć samorząd.